CREŞTINISMUL
DE-A LUNGUL
SECOLELOR
O istorie a Bisericii creştine
EARLE E. CAIRNS
06.11.21.12/89
Original English title: Christianity through the Centures by Cairns
Copyright e 1954, 1981 by Zondervan Corporation
Grand Rapids, Michigan
Romanian translation ecopyright 1992 by BEE
International. Dallas, TX
Published by Societatea Misionara Romană – SRL by permission of BEE International, Dallas. TX.
CUPRINS
Prefaţă… 9
Introducere… 11
ISTORIA BISERICII PRIMARE
5 î.Hr. – 590 d.Hr.
RĂSPÂNDIREA CREŞTINISMULUI ÎN IMPERIU PÂNĂ ÎN ANUL 100
1. împlinirea vremii… 29
2. Pe această piatră… 39
3. Mai întâi iudeului… ţ… 49
4. Apoi grecului… 55
5. Cărţile şi pergamentele… 65
6. Cu episcopii şi diaconii… 73
LUPTA VECHII BISERICI CATOLICE IMPERIALE PENTRU SUPRAVIEŢUIRE, 100 – 313
7. Cristos sau Cezar… V… 81
8. Poveşti sau doctrina sănătoasă… 91
9. Lupta cu perseverenţă pentru credinţă… 99
10. Biserica strânge rândurile… 109
SUPREMAŢIA VECHII BISERICI CATOLICE IMPERIALE, 313 –

590 – 11. Biserica este confruntată cu imperiul şi cu barbarii… 117
12. Controversa conciliilor şi elaborarea credeului… 125
13. Epoca de aur a părinţilor Bisericii… 135
14. Creştinismul mănăstirilor… 145
15. Schimbările ierarhice şi liturgice… 151
ISTORIA BISERICII MEDIEVALE
590 – 1517
APARIŢIA IMPERIULUI ŞI A CREŞTINISMULUI LATIN-TEUTONIC.
590 – 800
16. Primul papă medieval… 159
17. Pierderile şi expansiunea creştinătăţii… 165
18. Refacerea imperiului în Apus… 175
FLUX ŞI REFLUX ÎN RELAŢIILE DINTRE BISERICĂ ŞI STAT, 800 – 1054
19. Apariţia Sfântului Imperiu Roman… 185
20. Trezire spirituală şi schismă în Biserică… 193
4 *Creştinismul de-a lungul secolelor*
SUPREMAŢIA PAPALITĂŢII, 1054 – 1305
21. Apogeul puterii papale… 203
22. Cruciaţi şi reformatori… 213
23. Învăţătura şi închinarea medievală… 225
ASFINŢITUL EPOCII MEDIEVALE ŞI RĂSĂRITUL EPOCII MODERNE, „*” ”*
1305 – 1517
24. Încercări de reformă internă… 239
25. Papalitatea înfruntă opoziţia externă… 253
ISTORIA BISERICII MODERNE
ÎNCEPÂND CU 1517
REFORMA ŞI CONTRAREFORMA, 1517 – 1648
26. Cadrul Reformei… 267
27. Luther şi Reforma germană… 279
28. Reforma în Elveţia… 293
29. Credinţa reformată dincolo de graniţele Elveţiei… 307

30. Reforma şi puritanismul în Anglia… 319
31. Contrareforma şi evaluarea… 337
RAŢIONALISM, TREZIRE SPIRITUALĂ ŞI CONFESIONALISM7”**
1648 – 1789 „**
32. Stabilirea creştinismului în America de Nord… 351
33. Raţionalism, trezire spirituală şi romano-catolicism… 367
TREZIRE SPIRITUALĂ, MISIUNI ŞI MODERNISM, 1789 – 1914
34. Victorii şi vicisitudini romano-catolice, 1789 – 1914… 383
35. Religia şi Reforma în Marea Britanie şi Europa… 389
36. Duşmani ai credinţei… 403
37. Biserica americană în epoca naţională… 411
BISERICA ŞI SOCIETATEA ÎN TENSIUNE DUPĂ 1914.
38. Biserica şi ordinea socială… 425
39. Schimbări în teologie şi structură… 437
Concluzii: Probleme şi perspective… 469
Cuprins 5
DIAGRAME
Cronologia istoriei Bisericii…24 – 25
Părinţii Bisericii… 66
Probleme ale Bisericii, 100 – 313… 82
Apărarea credinţei… 102
Probleme teologice majore până în 451… 126
Destrămarea Imperiului Roman… 166
Două evanghelizări ale insulelor britanice… 173
Regate medievale… 176
Biserica medievală, 1054 – 1305… 204
Cruciadele… 214
Şcoli ale scolasticismului… 226
Declinul romano-catolic… 245
De la biserica nou-testamentală la cea romano-catolică… 248
Naşterea epocii moderne, 1350 – 1650… 274
Reforma radicală, 1525 – 1580… 296
Dezvoltarea protestantismului englez… 326
Ramuri ale puritanismului… 329

Romano-catolicismul, 1545 – 1563… 338
Elementele în credinţa unui protestant… 349
Moştenirea Reformei în Statele Unite… 352
Reacţii faţă de ortodoxia protestantă… 368
Mişcarea ecumenică… 458
Dezvoltarea ecumenică globală… j… 462
HĂRŢI
Călătoriile misionare ale lui Pavel şi călătoria lui la Roma… 56
Invaziile barbare şi statele germanice în 526 d. Cr… 120
Expansiunea musulmană, 622 – 900… 168
Expansiunea creştinismului până în 1054… 170
Imperiul lui Carol cel Mare… 178
Imperiul lui Otto cel Mare, 962 – 973… 190
Schisma din 1054… 198
Marea schismă şi captivitatea babiloniană… 240
Religia în Europa în jurul anului 1648… 347
6 *Creştinismul de-a lungul secolelor*
FOTOGRAFII ŞI INSTITUŢIILE DE LA
CARE AU FOST LUATE
Mithra sacrificând un taur… 32
Historical Pictures Service, *Inc.*, *Chicago*
Monedă având gravat chipul lui Tiberiu… 40
Historical Pictures Service, *Inc.*, *Chicago*
Artă din catacombe – Pâini şi peşti… 41
Pontifica Commissione Di Archeologia Sacra, *Roma*
Artă din catacombe – Bunul Păstor… 41
Pontifica Commissione Di Archeologia Sacra, *Roma*
Artă din catacombe – Botezul unui convertit… 78
Pontifica Commissione Di Archeologia Sacra, *Roma*
Libellus din timpul domniei lui Decian… 87
Yale University, *Biblioteca Beinecke Rare Book and Manuscript*
Catacombele, galerii subpământene… 114
Pontifica Commissione Di Archeologia Sacra, *Roma*
Biserică într-o casă în Dura-Europa… 115

Yale University Art Gallery, *Dura Europos Collection*
Ieronim cu cărţile sale şi cu colaboratoarea lui, Marcella… 138
Historical Pictures Service, *Inc*., *Chicago*
Mozaic reprezentându-l pe Ambrozie… 139
Historical Pictures Service, *Inc*., *Chicago*
Macarie supunându-se unei penitenţe… 147
Historical Pictures Service, *Inc*., *Chicago*
Călugăr rezistând ispitei… 147
Historical Pictures Service, *Inc*., *Chicago*
Grigore cel Mare cu un porumbel… 163
Historical Pictures Service, *Inc*., *Chicago*
Mozaic reprezentându-l pe Petru cu papa Leon şi cu Carol cel Mare… 180
Historical Pictures Service, *Inc*., *Chicago*
Controversă între Henric al IV-lea şi Grigore al VII-lea… 207
Historical Pictures Service, *Inc*., *Chicago*
Tomad Aquino… 230
Alimari Fratelli, *Sta*. *Caterina*, *Pisa*
Catedrala Notre Dame… 237
Historical Pictures Service, *Inc*., *Chicago*'s
Gravuri în lemn din *Elogiul nebuniei*…258 – 259
Kunstmuseum Basel, *Kupferstichkabinett*
Cuprins 7
Tetzel comercializând indulgenţe… 277
Historical Pictures Service, *Inc*., *Chicago*
Portret al lui Martin Luther… 281
Historical Pictures Service, *Inc*., *Chicago*
Martin Luther la biserica din Wittenberg… 282
The Granger Collection
Diavolul şi Martin Luther… 283
The Bettmann Archive
Martin Luther cu şapte capete… 284
Historical Pictures Service, *Inc*., *Chicago*
Execuţia unor anabaptişti – prin tragere în ţeapă… 298

Culver Pictures, *Inc*.
Execuţia unor anabaptişti – prin înecare… 298
The Ganger Collection
Execuţia unor anabaptişti – prin spânzurare… 298
Culver Pictures, *Inc*.
Ioan Calvin, schiţă a unui student… 302
New York Public Library
Masacrul din ziua Sfântului Bartolomeu… 309
The Granger Collection
Goodman şi Knox… 313
Historical Pictures Service, *Inc*., *Chicago*
Bulă papală… 321
Historical Pictures Service, *Inc*., *Chicago* înlăturarea lui Thomas Cranmer… 324
Historical Pictures Service, *Inc*., *Chicago*
Latimer şi Ridley pe rug… 325
Culver Pictures, *Inc*.
Făcând din Biblie un obiect de distracţie… 330
Historical Pictures Service, *Inc*., *Chicago*
Atac puritan asupra lui Laud… 332
The Granger Collection
Pagină din *Index al cărţilor interzise*… 343
Carta, *The Israel Map and Publishi*ng Co., *Ltd*., *Jerusalem*
Sigiliu al Societăţii pentru Propagarea Evangheliei în Ţări Străine… 354
O pagină din *New England Primer*… 355
Culver Pictures, *Inc*.
Roger Williams… 357
Historical Pictures Service, *Inc*., *Chicago*
Jonathan Edwards… 362
Historical Pictures Service, *Inc*., *Chicago*
William Penn… 374
Culver Pictures, *Inc*.
John Wesley… 378

Historical Pictures Service, *Inc*., *Chicago*
8 *Creştinismul de-a lungul secolelor*
Charles Haddon Spurgeon… 395
Historical Pictures Service, *Inc*., *Chicago*
Dwight L. Moody… 414
Moodyana Collection, *The Library*, *Moody Bible Institute*
„Robă de înălţare" milerită… 417
Culver Pictures, *Inc*.
Billy Graham… 450
Billy Graham Evangelistic Association

PREFAŢĂ

O examinare a lucrărilor existente cu privire la istoria Bisericii revelează faptul că cele mai multe dintre ele reflectă o anumită poziţie confesională sau teologică. Lucrarea de faţă a fost scrisă dintr-o perspectivă conservatoare, nonconfesională. La baza ei stă o filosofie creştină cu privire la istorie.

Datorită faptului că istoria creştinismului nu poate fi înţeleasă în mod corect fără o cunoaştere a situaţiei politice, economice, sociale, intelectuale şi artistice din fiecare epocă a istoriei, în lucrarea de faţă evenimentele din istoria

Bisericii sunt prezentate în legătură cu mediul secular în care au avut loc. Am acordat atenţie impactului pe care l-a avut creştinismul asupra diferitelor epoci istorice şi modului în care epocile istorice şi-au lăsat amprenta asupra creştinismului. Am încercat să leg informaţiile istorice, modalităţile de înţelegere a istoriei şi interpretările într-o sinteză care să fie relevantă pentru epoca noastră.

Sunt bucuros că după douăzeci şi cinci de ani în care această lucrare a fost folosită atât de profesori şi de studenţi în sălile de clasă cât şi de publicul creştin, ea continuă să fie mult căutată, ceea ce a făcut ca o revizuire profundă să fie posibilă şi de dorit. Sugestiile constructive din partea unora au fost foarte utile pentru îmbunătăţirea acurateţei şi clarităţii acestei lucrări.

Am adăugat mai multe hărţi şi diagrame, pentru înţelegerea curentelor şi relaţiilor istorice. De asemenea, am inclus şi câteva

fotografii noi. Multe secţiuni au fost extinse şi rescrise, ca, de exemplu, cele despre scolasticism.

Reforma radicală, catolicismul roman şi bisericile răsăritene. Prezentarea perioadei de după Primul Război Mondial a fost revizuită extensiv şi rescrisă luând în considerare noi curente din mişcarea ecumenică, din romano-catolicism şi în special din rândurile evanghelicilor.

Sper că prin această carte mulţi vor deveni conştienţi de moştenirea lor spirituală în această epocă de existenţialism şi că se vor simţi constrânşi să-L

slujească mai bine pe Dumnezeu şi pe contemporanii lor prin viaţa lor, prin cuvinte şi fapte. Sunt profund conştient de rolul pe care colegii mei, profesori, studenţi şi alţi scriitori, l-au avut în producerea acestei lucrări. Am credinţa că, prin ea, cauza lui Cristos va progresa, iar Biserica va fi edificată.

Earle E. Cairns

Wheaton, *Illinois*

INTRODUCERE

Curiozitatea cu privire la trecut l-a caracterizat pe om mereu, din timpul lui Nabonid, care a trăit în Babilon în secolul al şaselea î.Hr., până la arheologul şi istoricul zilelor noastre. Creştinii au un interes special pentru istorie, deoarece în ea sunt înrădăcinate bazele credinţei pe care o declară ei.

Dumnezeu a devenit om şi a trăit în timp şi spaţiu în persoana lui Cristos.

Creştinismul a devenit cea mai globală şi universală dintre toate religiile care au apărut în trecut în Orientul Apropiat şi îndepărtat. Pe lângă aceasta, influenţa lui în istoria rasei umane a devenit tot mai mare. Astfel, istoria

Bisericii este o problemă de interes profund pentru creştinul care doreşte să fie lămurit cu privire la descendenţa lui spirituală, să urmeze exemplele bune din trecut şi să evite erorile pe care Biserica le-a făcut adesea.

I. CE ESTE ISTORIA BISERICII?

Substantivul german *Geschichte*, derivat din verbul *geschehen*, care înseamnă „a se întâmpla", se referă la istorie ca la un *eveniment*, şi nu ca la un proces sau un produs. Astfel istoria poate fi definită mai întâi ca un *incident*, un eveniment real sau o întâmplare reală în timp şi spaţiu, ca rezultat al acţiunii umane. Un astfel de incident este absolut şi obiectiv, şi poate fi cunoscut direct şi pe deplin numai de Dumnezeu. Istoria, în acest sens, nu se poate repeta exact, mai târziu într-un alt loc. Istoricul poate descoperi paralele şi tipare, pentru că oamenii pot avea comportamente similare în timpuri şi locuri diferite şi pentru că oamenii pot fi afectaţi de bine şi de rău.

Informaţiile cu privire la incident constituie un al doilea sens al cuvântului *istorie*. Aceste informaţii, de obicei indirecte, cu privire la trecut, pot să apară sub forma unui document sau a unui obiect legat de incident. Spre deosebire de omul de ştiinţă, care poate să studieze un anumit material în mod direct şi obiectiv, istoricul este limitat subiectiv, pentru că el este o parte integrantă din ceea ce studiază şi trebuie să ia în considerare acţiunile lui Dumnezeu în timp şi spaţiu, să analizeze rolul omului ca agent liber în istorie şi să-şi dea seama că datele pe care le deţine sunt indirecte. Catedrala Sfântului Petru din Roma, catacombele, o bulă papală şi mozaicurile din Ravenna sunt exemple de istorie sub formă de informaţii.

În limba română cuvântul *istorie* provine din cuvântul grecesc *historia*, derivat la rândul lui din verbul grecesc *historeo*. Acest cuvânt era folosit de grecii din Attica şi iniţial însemna a învăţa prin cercetări sau investigaţii.

Cuvântul a fost folosit de Pavel în Galateni 1: 18, pentru a descrie întrevederea lui cu Petru la Ierusalim. Aceasta ne conduce la un al treilea sens al termenului „istorie", şi anume *investigaţie* sau cercetare cu scopul de a verifica şi a descoperi date cu privire la trecut. Istoria este o disciplină distinctă care

 implică un proces de cercetare. Istoricul verifică autenticitatea şi integritatea informaţiilor pe care le deţine, studiind cu atenţie cadrul şi textele legate de materialul lui. El poate să formuleze inducţii valabile atunci când

observă că în materialul pe care îl posedă apar în mod obiectiv tipare.

Istoricul care caută răspunsuri la întrebări ca de ex.: „cine", „ce", „când".

şi „unde", trebuie să pună şi întrebarea „de ce", adică să caute semnificaţia datelor pe care le deţine. Grecii care au folosit cuvântul *histoikos* ca pe un alt termen pentru istorie, au considerat istoria în acest sens un produs al cercetării. Aceasta ne sugerează că *interpretare* este un al patrulea sens al istoriei. Aceasta constă dintr-o reconstituire subiectivă a trecutului în lumina datelor, a ideilor preconcepute ale istoricului, a „climatului de opinie" din timpul său şi a elementului libertăţii voinţei umane. O astfel de reconstituire nu poate niciodată să redea pe deplin trecutul aşa cum a fost el, ci ea este parţială, supusă erorii şi ideilor umane preconcepute. Consensul cu privire la trecut va apărea atunci când istoricii îşi verifică reciproc lucrările. Studenţii de obicei studiază o istorie de acest tip. Deşi adevărul absolut cu privire la trecut poate să-i scape istoricului, în măsura în care informaţiile îi permit, el va prezenta adevărul despre trecut în mod obiectiv şi imparţial.

Din această discuţie, studentul va vedea că termenul *istorie* se referă la eveniment sau incident, la informaţii, la cercetare sau proces şi la produs sau interpretare. Istoria ca eveniment este absolută, având loc numai o dată în timp şi spaţiu; dar istoria ca informaţie, cercetare şi interpretare este relativă şi supusă schimbării.

Istoria poate fi definită ca documentul interpretat al trecutului uman, semnificativ din punct de vedere social, bazat pe datele organizate adunate prin metoda ştiinţifică din surse arheologice, literare sau din surse vii.

Istoricul Bisericii trebuie să fie tot atât de imparţial în culegerea datelor istorice ca şi istoricul secular, chiar dacă istoricul Bisericii recunoaşte faptul că niciunul din ei nu va fi neutru în faţa datelor, ci fiecare va aborda materialul într-un context de interpretare.

Istoria Bisericii este deci documentul interpretat al originii, progresului şi impactului creştinismului asupra societăţii umane, având la bază datele organizate adunate prin metoda ştiinţifică din

surse arheologice, documentare sau din surse vii. Ea este povestirea interpretată şi organizată a răscumpărării omului şi a pământului. Doar dacă această definiţie este împlinită, cercetătorul creştin care studiază istoria va avea o mărturie exactă a istoriei credinţei pe care el o declară. În acest caz, fiii luminii nu trebuie să rămână în urma fiilor întunericului. Dumnezeu este transcendent în creaţie, dar imanent în istorie şi în răscumpărare.

II. SCRIEREA ISTORIEI BISERICII

A. Elementul ştiinţific

Istoria Bisericii conţine un element ştiinţific prin faptul că istoricul

Bisericii foloseşte şi metoda ştiinţifică. Istoricul foloseşte munca ştiinţifică a

Introducere 13

arheologului, care furnizează informaţii din vestigiile materiale ale trecutului pe care el le-a descoperit. Studierea obiectelor de artă descoperite în catacombele din Roma ne-a învăţat multe despre Biserica Primară. Scriitorul istoriei Bisericii foloseşte de asemenea tehnicile criticii literare pentru a evalua documentele istoriei Bisericii. El are o preferinţă clară pentru sursele originale

— Fie că este vorba de arheolog, de un document, sau de persoana în viaţă care a luat parte la eveniment. Tot acest material şi evaluarea lui îi dau informaţii în legătură cu întrebările importante ale metodei istorice – cine, ce, când şi unde. Ultimele două întrebări sunt importante pentru istoric, deoarece evenimentele istorice sunt condiţionate de timp şi loc.

Lucrarea istoricului este ştiinţifică din punctul de vedere al metodei, dar ea nu are ca rezultat o ştiinţă exactă, pentru că informaţiile cu privire la incidentele trecutului pot fi incomplete sau false, distorsionate de propriile lui idei preconcepute şi de cele ale timpului său şi afectate de părerile unor oameni mari. Istoricul este de asemenea un agent liber care face parte din datele pe care le deţine. Participarea lui Dumnezeu în istorie exclude posibilitatea ca istoria să fie o ştiinţă exactă.

B. Elementul filosofic

Istoricii se împart în şcoli ale istoriei şi filosofii ale istoriei în căutarea lor după sens în istorie. Şcolile istoriei pretind că pot găsi cauze obiective, ştiinţifice în om, în natură sau în procese, acestea fiind bine definite în timp;

filosofiile istoriei caută pe cale raţională să lege datele de un absolut atemporal.

Determiniştii geografici, determiniştii economici şi interpreţii biografici constituie trei dintre cele mai importante şcoli ale istoriei. William W. Sweet, din şcoala de frontieră de interpretare a istoriei Bisericii, în cărţile lui de istorie a Bisericii americane, a făcut din geografie – sub forma frontierei – factorul determinant. Lucrarea lui Carlyle despre Cromwell ilustrează şcoala biografică sau a „oamenilor mari" prin faptul că el consideră că Războiul

Civil Englez de la mijlocul secolului al XVI-lea este o reflectare a personalităţii lui Cromwell. Lucrarea lui Max Weber *The Protestant Ethic and the Spirit of*

Capitalism1 (Etica protestantă şi spiritul capitalismului), în care el afirmă că protestantismul a dus la apariţia capitalismului, este un exemplu de lucrare aparţinând şcolii economice de interpretare. Cei care interpretează istoria în felul acesta caută răspunsuri la întrebările istoriei în om, natură sau procese.

Filosofiile istoriei pot fi împărţite în trei categorii.

1. Un grup poate fi clasificat drept *pesimiştii*. Văzând istoria doar în dimensiunile ei pământeşti, adeseori pesimiştii adoptă o abordare materialistă a realităţii. Ei sunt obsedaţi de eşecul omului în istorie. Cartea lui Oswald

Spengler *The Decline of the West1* (Declinul Apusului) este reprezentativă pentru acest mod de abordare a istoriei. Spengler este preocupat mai degrabă de civilizaţii decât de naţiuni. Fiecare civilizaţie, susţine el, trece printr-un ciclu de naştere, adolescenţă, maturitate, decădere şi moarte. Civilizaţia apuseană, cea mai recentă dintre civilizaţii, este în perioada ei de decădere. Ea va muri în curând şi odată cu ea va muri şi creştinismul. Obsedaţi de falimentul omului.

 oameni ca Spengler nu pot vedea niciun progres în istorie. Vederile lor pot fi simbolizate printr-o serie de cercuri identice suprapuse unul peste altul, în care timpul este ciclic.

2. Un al doilea grup poate fi numit *optimiştii*. Concepţia lor despre istorie poate fi simbolizată printr-o diagramă ascendentă sau prin nivelele succesiv ascendente ale unei spirale. Cei mai mulţi dintre istoricii optimişti sunt umanişti: ei văd omul ca pe factorul principal şi determinant în istorie. În acelaşi timp ei acceptă, de obicei, evoluţia biologică şi socială. Opera lui

Arnold Toynbee, un mare filosof modern al istoriei, serveşte la ilustrarea acestei filosofii a istoriei. Toynbee este de acord cu Spengler că trebuie studiată istoria civilizaţiilor; dar spre deosebire de Spengler, el crede că fiecare civilizaţie înaintează spre ţinta ei – pământul ca o provincie a împărăţiei lui

Dumnezeu. Deşi abordează într-un mod mai spiritual istoria, el acceptă critica biblică modernă şi teoria evoluţiei.

Un alt optimist, George W.F. Hegel, faimosul filosof german al secolului al XIX-lea, consideră istoria ca desfăşurarea Spiritului Absolut în dezvoltarea libertăţii umane. Progresul este înfăptuit printr-un proces în care sunt reconciliate serii succesive de contradicţii, până când Absolutul se manifestă din plin în istorie.

Un alt gânditor din secolul al XIX-lea, Karl Marx, aparţine de asemenea şcolii optimiste. împrumutând logica lui Hegel, el neagă punctul de vedere al lui Hegel asupra realităţii. Marx susţine că materia în flux este singura realitate, şi că toate instituţiile umane, inclusiv religia, sunt determinate de procesele economice de producţie. El susţine că o serie de lupte de clasă se vor sfârşi cu victoria muncitorilor şi cu înfiinţarea unei societăţi fără clase.

Observaţi că Marx pune accent pe puterea omului de a se salva pe sine şi lumea lui, la fel ca şi Toynbee şi Hegel.

3. Al treilea grup de gânditori, în care se include şi scriitorul acestor rânduri, poate fi descris ca *optimişti pesimişti*. Aceşti istorici sunt de acord cu pesimiştii în accentul pus pe falimentul omului

neregenerat; dar în lumina revelaţiei şi a harului divin, ei sunt optimişti în legătură cu viitorul omului.

Optimiştii pesimişti abordează istoria ca teişti biblici, căutând să găsească gloria lui Dumnezeu în procesul istoric. Istoria devine un proces de conflict între bine şi rău, Dumnezeu şi diavol, în care, fără harul lui Dumnezeu omul este neputincios. Lucrarea lui Cristos pe cruce este garanţia victoriei finale a planului divin pentru om şi pământ, care va avea loc atunci când Cristos se va întoarce.

Cetatea lui Dumnezeu, o apărare şi explicaţie a creştinismului, scrisă de

Augustin, unul din părinţii Bisericii, ilustrează excelent această abordare, deşi mulţi creştini nu sunt de acord cu teoria lui Augustin că mileniul este identic cu perioada prezentă a Bisericii. Grandoarea concepţiei lui Augustin reiese din atribuirea *creaţiei* suveranului Dumnezeu. *Sfera de cuprindere* a concepţiei lui

Augustin asupra istoriei include întreaga rasă umană, în contrast cu Hegel, care favoriza naţiunea germană, şi Marx, care favoriza clasa muncitoare.

Există totuşi un dualism în istorie, pentru că păcatul îi împarte pe oameni în

Introducere 15

Cetatea lui Dumnezeu şi Cetatea Pământului. Augustin susţine că istoria umană îşi porneşte *cursul* spre Cruce şi de la Cruce; iar graţia care curge de acolo este văzută ca fiind activă în Biserica creştină, trupul invizibil al lui

Cristos. Creştinii, întăriţi fiind de graţia divină, cu harul divin care să-i întărească, se angajează de partea lui Dumnezeu în conflictul cu răul, până când istoria ajunge *la finalul* ei cataclismic, la întoarcerea lui Cristos.

Cartea mea *God and Man în Time3* (Dumnezeu şi omul în timp) este o încercare contemporană de a prezenta o modalitate de abordare a istoriei dintr-o perspectivă creştină.

C. Elementul artistic în sfârşit, autorul istoriei ca document trebuie să caute să fie cât mai artistic posibil în prezentarea faptelor.

Istoricii moderni nu acordă importanţa cuvenită unei prezentări literare interesante a istoriei.

III. VALOAREA ISTORIEI BISERICII

Istoria Bisericii este doar un exerciţiu academic plictisitor de amintire a unor fapte, dacă nu ia în considerare problema valorii ei pentru creştin.

Istoricii antici au avut o apreciere mult mai mare pentru valorile pragmatice, didactice şi morale ale istoriei decât au mulţi istorici moderni. Cercetătorul conştient de valorile ce urmează a fi obţinute din studiul istoriei Bisericii creştine, are o motivaţie puternică să studieze acest domeniu particular al istoriei umane.

A. Istoria Bisericii ca sinteză

Una din valorile esenţiale ale istoriei Bisericii este că ea leagă datele reale ale trecutului Evangheliei creştine de proclamarea şi aplicarea viitoare a acelei

Evanghelii într-o sinteză prezentă care creează înţelegerea marii noastre moşteniri şi inspiraţia pentru proclamarea şi aplicarea ei în continuare. Istoria

Bisericii arată Duhul lui Dumnezeu în acţiune prin Biserică, de-a lungul epocilor ei de existenţă. Teologia exegetică este legată într-un tipar plin de semnificaţie de teologia practică, şi cercetătorul vede cum teologia sistematică a avut un impact asupra gândirii şi acţiunii umane anterioare.

B. Istoria Bisericii ca mijloc pentru înţelegerea prezentului

Istoria Bisericii are valoare mare ca explicaţie a prezentului. Putem înţelege prezentul mult mai bine dacă avem informaţii despre rădăcinile lui în trecut. Explicaţia situaţiei ciudate a existenţei a peste 250 de grupuri religioase în Statele Unite poate fi găsită în istoria Bisericii. Principiul separării a apărut la începutul istoriei Bisericii, iar apoi Reforma l-a accentuat. Este interesant să descoperim în Anglia originea Bisericii Protestante Episcopale din Statele

Unite şi să observăm apariţia Bisericii Anglicane în lupta dintre puterea regală şi papalitate. Pe metodist îl interesează începuturile Bisericii lui în trezirea wesleyană care a dus în final la separarea

metodismului de Biserica Anglicană.

Cei din credinţa reformată sau prezbiteriană vor fi încântaţi să urmărească originea bisericii lor în Elveţia. În felul acesta devenim conştienţi de

16 *Creştinismul de-a lungul secolelor* descendenţa noastră spirituală.

Diferitele credinţe şi practici liturgice devin mai uşor de priceput în lumina istoriei trecute. Metodiştii îngenunchează la altar pentru comuniune, pentru că timp de mulţi ani metodiştii au constituit o biserică în cadrul Bisericii

Anglicane; iar Wesley, care se opunea ruperii de Biserica Anglicană, urma obiceiurile ei liturgice. În contrast, prezbiterienii iau comuniunea la locurile lor. Diferenţa între teologia prezbiteriană şi cea metodistă devine mult mai clară atunci când cineva studiază concepţiile lui Calvin şi pe cele ale lui

Arminius.

Problemele actuale ale Bisericii sunt deseori clarificate prin studierea trecutului, pentru că în istorie există tipare şi paralele. Refuzul celor mai moderni conducători dictatoriali de a permite poporului lor să aibă vreun interes particular în afară de viaţa lor publică în stat este mai uşor înţeles dacă ne amintim că împăraţii romani considerau că nimeni nu putea avea o religie proprie fără a pune în primejdie existenţa statului. Relaţia dintre Biserică şi stat a devenit iarăşi o problemă reală în Uniunea Sovietică şi în statele satelite ale Uniunii Sovietice; şi era de aşteptat ca aceste state să persecute creştinismul exact aşa cum Decius şi Diocleţian au făcut-o în zilele lor. Pericolul inerent în unirea Bisericii cu statul prin ajutorul acordat de către stat şcolilor parohiale şi prin trimiterea de reprezentanţi la Vatican este explicat prin declinul lent al spiritualităţii în Biserică şi prin amestecul în Biserică al puterii seculare, începând cu prezidarea de către Constantin a Conciliului de la Niceea în 325.

Tennyson, în poemul *Ulise*, ne reaminteşte că noi suntem „o parte din tot ceea ce am întâlnit până acum”.

C. Istoria Bisericii ca ghid

Corectarea relelor existente în Biserică sau evitarea greşelilor şi a practicilor false reprezintă o altă valoare a studierii trecutului Bisericii.

Prezentul este de obicei produsul trecutului şi sămânţa viitorului. Pavel ne reaminteşte, în Romani 15: 4 şi în 1 Corinteni 10: 6, 11, că evenimentele trecutului trebuie să ne ajute să evităm răul şi să imităm binele. Studiul bisericii ierarhice romano-catolice medievale va scoate în evidenţă pericolul ecleziasticismului modern, care pare să se strecoare încet în protestantism.

Deseori se va descoperi că unele secte noi nu sunt decât vechi erezii sub o mască nouă. Mişcarea eretică „Ştiinţa creştină" şi antropologia pot fi înţelese mai bine după un studiu al gnosticismului în Biserica Primară şi al ideilor catarilor din timpuri medievale. Necunoaşterea Bibliei şi a istoriei Bisericii este un motiv major pentru care mulţi susţin teologii false sau practici greşite.

D. Istoria Bisericii ca forţă de motivaţie

Istoria Bisericii oferă de asemenea edificare, inspiraţie sau entuziasm care vor stimula viaţa spirituală. Cunoaşterea trecutului, după părerea lui Pavel, poate da speranţă vieţii creştine (Rom. 15: 4). Studiind atitudinea curajoasă a lui Ambrozie din Milan, care a refuzat să-i dea comuniunea împăratului

Theodosiu până când acesta nu s-a pocăit de masacrarea mulţimii din

— L – că n1I fi; încurajat şi rămâi tare pe poziţie pentru

— L-:

…"

Cristos şi să iei atitudine împotriva răului din cercurile înalte politice sau ecleziastice. Sârguinţa şi efortul care i-au permis lui Wesley să predice peste zece mii de predici în timpul vieţii lui şi să călătorească mii de kilometri călare trebuie să fie un reproş şi o provocare pentru creştinii care au mijloace de călătorie şi de studiu mult mai bune decât a avut Wesley, dar care nu le folosesc în mod adecvat. S-ar putea ca unii să nu fie de acord cu teologia lui

Rauschenbusch, dar nu se poate să nu se simtă inspiraţi de pasiunea lui de a aplica Evanghelia la problemele sociale. Povestea vieţii lui Carey a fost şi rămâne o inspiraţie pentru slujirea misionară. Aspectul biografic al istoriei

Bisericii este menit să aducă inspiraţie şi stimulare celui care o studiază.

Creştinul este edificat în procesul prin care ajunge să-şi cunoască descendenţa spirituală. Creştinul are tot atâta nevoie să devină conştient de genealogia lui spirituală, pe cât are şi cetăţeanul de a studia istoria ţării lui, pentru a deveni un cetăţean documentat. Prin expunerea dezvoltării genetice a creştinismului, istoria Bisericii este pentru Noul Testament ceea ce Noul

Testament este pentru Vechiul Testament. Creştinul ar trebui să fie tot atât de conştient de principalele linii ale creşterii şi dezvoltării creştinismului, pe cât este de conştient de adevărul biblic. Atunci, el va avea sentimentul că este o parte din trupul lui Cristos, care include un Pavel, un Bernard de Clairvaux, un Augustin, un Luther, un Wesley sau un Booth. Sentimentul unităţii care vine dintr-o cunoaştere a continuităţii istoriei va duce la îmbogăţire spirituală.

Cel care are temeri pentru viitorul Bisericii în ţări unde ea este acum persecutată va fi mai plin de speranţă atunci când va înţelege caracterul indestructibil al Bisericii în epocile trecute. Nici persecuţia externă, nici oficialităţile interne necredincioase, nici teologia falsă nu au rezistat în faţa puterii permanente de înnoire revelată în istoria trezirilor spirituale în Biserică.

Chiar şi istoricii seculari dau credit trezirii wesleyene ca fiind agentul care a salvat Anglia de echivalentul Revoluţiei Franceze. Studiul istoriei Bisericii oferă o influenţă stabilizatoare într-o epocă de secularism, deoarece este vizibilă puterea lui Dumnezeu la lucru în vieţile oamenilor transformaţi prin

Evanghelie.

Trebuie să ne reamintim totuşi că biserica poate fi distrusă în anumite locuri prin decădere internă şi prin presiune externă insuportabilă. Biserica din

Cartagina, nestorienii din China secolului al şaptelea şi biserica romano-catolică din Japonia secolului al şaisprezecelea au dispărut în acest fel.

E. Istoria Bisericii ca unealtă practică

Citirea istoriei Bisericii are multe valori practice pentru lucrătorul creştin, fie el evanghelist, pastor sau învăţător. Autorul a avut plăcerea să vadă cu cât a devenit mai inteligibilă teologia sistematică pentru cel ce a studiat dezvoltarea ei istorică. Doctrinele Trinităţii, a lui Cristos, a păcatului şi soteriologia nu vor fi înţelese niciodată pe deplin dacă nu se cunoaşte istoria perioadei dintre Conciliul de la Niceea şi Conciliul de la Constantinopole din anul 680.

18 *Creştinismul de-a lungul secolelor*

De asemenea, o abundenţă de material ilustrativ pentru predici stă la dispoziţia cercetătorului serios al istoriei Bisericii, care intenţionează să predice. Caută el să îi avertizeze pe oameni de pericolele unui misticism orb care pune iluminarea creştină la acelaşi nivel cu inspiraţia Bibliei? Atunci să studieze mişcările mistice din Evul Mediu sau începuturile quakerismului.

Dacă el caută să avertizeze în legătură cu pericolul unui ortodoxism neînsoţit de studiul şi aplicarea învăţăturilor Bibliei, atunci să acorde atenţie perioadei de ortodoxism rece din luteranismul de după 1648, care a creat o reacţie cunoscută sub numele de pietism, o mişcare care punea accentul pe studiul serios al Bibliei şi pe evlavia practică în viaţa zilnică.

F. Istoria Bisericii ca forţă eliberatoare în sfârşit, istoria Bisericii are o valoare culturală. Istoria civilizaţiei apusene este incompletă şi neclară fără o înţelegere a rolului religiei creştine în dezvoltarea acestei civilizaţii. Istoria omului nu poate fi niciodată despărţită de istoria vieţii lui religioase. Eforturile despoţilor de-a lungul epocilor de a nimici religia au dus întotdeauna la înlocuirea ei cu o religie falsă. Atât Hitler cât şi Stalin au dat sistemelor lor politice un element religios prin accentul pus asupra rasei şi, respectiv, a claselor.

Omul care a studiat istoria Bisericii nu va mai avea o concepţie

restrictivă cu privire la confesiuni. El va simţi unitatea adevăratului trup al lui Cristos de-a lungul epocilor. El va fi de asemenea plin de umilinţă la întâlnirea cu uriaşii trecutului său spiritual, înţelegând cât de mult le datorează. El va deveni mai tolerant cu cei ce se deosebesc de el în probleme neesenţiale, dar care, împreună cu el, acceptă marile doctrine de bază ale credinţei, cum sunt moartea ispăşitoare şi învierea lui Cristos, care au fost subliniate de Pavel în

Faptele 17: 2, 3 şi 1 Corinteni 15: 3, 4.

IV. ORGANIZAREA ISTORIEI BISERICII

A. Ramuri ale istoriei Bisericii

Pentru convenienţă, istoria Bisericii poate fi organizată după următoarele teme:

1. Elementul *politic* implică relaţiile dintre biserică şi stat şi mediul secular al bisericii. Nimeni nu poate înţelege răsturnarea politică ce s-a produs în

Franţa ca urmare a trecerii de la situaţia creată de Constituţia Civilă a clerului din 1790 la situaţia creată de Acordul lui Napoleon în 1801, dacă nu are nişte cunoştinţe asupra felului în care Napoleon a distrus elementul democratic în

Revoluţia Franceză şi a înfiinţat un sistem autoritar nou, în care doar Biserica

Romano-Catolică urma să joace un rol, pentru că era religia „majorităţii francezilor". O înţelegere a forţelor politice, sociale, economice şi estetice) care acţionează în istorie este esenţială pentru o interpretare corectă a istoriei

Bisericii. Un asemenea cadru va fi furnizat la punctele unde este potrivit.

2. Nu poate fi ignorată *răspândirea* credinţei creştine. Aceasta presupune studierea misiunilor mondiale, a misiunilor locale şi a oricărei tehnici speciale prin care Evanghelia a fost dusă la alţii. Istoria misiunilor îşi are eroii şi

martirii ei şi face parte integrantă din istoria Bisericii. Natura esenţială de răspândire de la om la om a creştinismului şi posibilităţile

nelimitate ale unei

Biserici credincioase Domnului ei sunt prezentate într-un studiu al răspândirii credinţei.

3. Această răspândire a cauzat deseori *persecuţia* Bisericii. Această persecuţie a fost începută de către statul politic-ecleziastic iudeu, a fost organizată apoi pe bază imperială de către Decius şi Diocleţian, deseori a făcut parte din politica musulmană şi este readusă la viaţă de statul totalitar secular modern. Studiul persecuţiei descoperă adevărul afirmaţiei lui Tertulian, că „sângele martirilor este deseori sămânţa Bisericii". Această ramură a istoriei

Bisericii, departe de a duce la descurajare, arată mai degrabă că Biserica a făcut cele mai mari progrese în perioade de persecuţie sau imediat după ele.

4. *Forma de conducere* este o altă ramură a istoriei Bisericii. Ea constă în studierea structurilor de conducere a Bisericii. Ea trebuie să analizeze conducerea Bisericii de către episcopi (episcopalianism), bătrâni

(prezbiterianism), congregaţie, adică totalitatea membrilor.

(congregaţionalism), într-un sistem de democraţie directă şi nu de democraţie reprezentativă, sau modificări ale acestor trei sisteme. Tot din acest subiect face parte şi analizarea poziţiei preotului şi a extinderii distincţiei dintre clerici şi laici. Disciplina şi formele de închinare (liturghia) sunt legate de forma de conducere.

5. *Polemica* este un aspect important al dezvoltării Bisericii. Ea constă din lupta Bisericii împotriva ereziei şi din elaborarea poziţiei sale proprii. Ea presupune studierea ereziilor adverse şi a dogmelor, a crezurilor şi a literaturii creştine ca răspuns la erezii. Scrierile părinţilor Bisericii reprezintă un câmp deosebit de bogat pentru studiul polemicii – fie că această literatură este formată din scrierile lui Iustin Martirul, care răspund tezei că statul trebuie să fie totul în viaţă, fie din cele ale lui Irineu, care demască ereziile diferitelor tipuri de gnosticism. Majoritatea sistemelor teologice s-au născut într-o perioadă de luptă pentru a face faţă nevoilor existente. Epocile între 325 şi

451 şi între 1517 şi 1648 implică în mod special problema polemicilor. Calvin şi-a dezvoltat sistemul său de teologie în încercarea de a furniza o teologie scripturală care să evite erorile catolicismului.

6. O altă ramură a studiului nostru poate fi numită *practica*. Ea este analiza transpunerii practice în viaţă a credinţei creştine. Viaţa în familie, acţiunile de binefacere şi influenţa creştinismului asupra vieţii într-o anumită epocă sunt părţi ale acestei ramuri a istoriei Bisericii, care se ocupă de stilul de viaţă al Bisericii.

7. Creştinismul nu ar putea continua să crească dacă nu ar da atenţie problemei *prezentării* adevărului. Prezentarea implică studiul sistemului de educaţie al Bisericii, imnologia ei, liturghia, arhitectura, arta şi predicarea.

Fiecare dintre aceste ramuri va fi discutată în epocile în care ajunge să aibă importanţa cea mai mare, dar nu vor fi dezvoltate toate în detaliu în fiecare perioadă. Fiecare poate fi centrul unor studii fascinante pe care cineva le-ar putea face pentru sine, odată ce are cunoştinţele generale necesare.

B. Perioadele istoriei Bisericii

Cel ce o studiază trebuie să nu uite că istoria este o „haină fără cusături".

Prin aceasta Maitland înţelegea istoria ca fiind un şuvoi continuu de evenimente încadrat în timp şi spaţiu. Din acest motiv, periodizarea istoriei

Bisericii este doar un mijloc artificial de a împărţi datele istoriei în segmente uşor de manevrat şi de a-l ajuta pe cercetător să-şi amintească faptele esenţiale. Oamenii din Imperiul Roman nu s-au culcat într-o noapte în era veche pentru a se trezi a doua zi dimineaţă în evul mediu. Există o tranziţie treptată de la o concepţie asupra vieţii şi activităţii umane ce caracterizează o epocă a istoriei la o concepţie caracteristică pentru alta. Deoarece împărţirea istoriei în perioade ajută memoria, îl ajută pe cercetător să poată trata pe rând câte un segment din istorie, şi prezintă concepţia despre viaţă dintr-o anumită perioadă, merită ca istoria să fie organizată cronologic.

ISTORIA BISERICII ANTICE, 5 î.Hr. – 590 d.Hr.

Prima perioadă a istoriei Bisericii reprezintă transformarea Bisericii

Apostolice în vechea Biserică Catolică imperială şi începutul sistemului romano-catolic. Centrul activităţii era bazinul Mediteraneean, care includea părţi din Asia, Africa şi Europa. Biserica opera în cadrul cultural al civilizaţiei greco-romane şi în cadrul politic al Imperiului Roman.

Răspândirea creştinismului în imperiu până în anul 100

La acest punct se va da atenţie cadrului în care a apărut creştinismul, întemeierea Bisericii pe viaţa, moartea şi învierea lui Cristos şi înfiinţarea ei între iudei este importantă pentru înţelegerea genezei creştinismului. Creşterea treptată a creştinismului în limitele preceptelor înguste ale iudaismului şi ruperea acelor limite la Conciliul de la Ierusalim a precedat răspândirea

Evangheliei la celelalte popoare de către Pavel şi de către alţii şi apariţia creştinismului ca o religie distinctă de iudaism. Atenţia este de asemenea îndreptată asupra rolului conducător al apostolilor în această perioadă.

Lupta vechii Biserici Catolice imperiale pentru supravieţuire, 100 – 313

În această perioadă, Biserica era preocupată de continuarea existenţei în condiţiile în care era confruntată cu opoziţie din afară – persecutarea ei de către statul roman. Biserica a răspuns la această problemă externă prin martiri şi prin apologeţi. De asemenea, Biserica a trebuit să facă faţă în acelaşi timp problemei interne a ereziei, şi scriitorii polemici ai Bisericii au dat răspunsurile la erezie.

Supremaţia vechii Biserici Catolice imperiale, 313 – 590

Biserica a fost confruntată cu problemele generate de reconcilierea ei cu statul sub Constantin şi de unirea ei cu statul în timpul lui Theodosiu. În curând ea s-a văzut dominată de stat. împăraţii romani cereau o dogmă unitară pentru a avea un stat unit care să apere cultura greco-romană. Dar creştinii nu avuseseră timp să elaboreze un sistem de dogme în perioada persecuţiilor. Atunci a

urmat o perioadă lungă de controversă în privinţa credeului. Scrierile părinţilor Bisericii greci şi latini înclinaţi spre ştiinţă au fost un rezultat natural al disputelor teologice. S-a născut monasticismul, parţial ca

Biblioteca Personala

<*Peutat Jlasin <Pinlbilu*.

Introducere 21

O reacţie la creşterea caracterului lumesc al bisericii organizate şi parţial ca un protest împotriva acestui fenomen. În timpul acestei perioade, în care s-a dezvoltat instituţionalismul, a fost întărită funcţia de episcop şi a crescut puterea episcopului roman. Spre sfârşitul perioadei, vechea Biserică Catolică imperială a devenit de fapt Biserica Romano-Catolică.

ISTORIA BISERICII MEDIEVALE, 590 – 1517

Scena acţiunii în această perioadă s-a mutat din sudul Europei spre nordul şi vestul Europei – pe ţărmul Atlanticului. Biserica medievală, pusă în faţa hoardelor migratoare ale triburilor teutonice, a încercat să le câştige la creştinism şi să integreze cultura greco-romană şi creştinismul în instituţiile teutonice. Procedând astfel, Biserica medievală a centralizat şi mai departe organizarea ei sub supremaţia papală şi a dezvoltat sistemul sacramental-ierarhic caracteristic pentru Biserica Romano-Catolică.

Ascensiunea imperiului ţi creştinismul latino-teutonic, *590 – 800*

Grigore I a contribuit mult la evanghelizarea hoardelor de teutoni din imperiul roman. În această perioadă, biserica răsăriteană era confruntată cu ameninţarea unei religii rivale, mahomedanismul, care i-a luat o mare parte a teritoriului ei din Asia şi Africa. Treptat, alianţa dintre papă şi teutoni s-a materializat prin organizarea succesorului teutonic al vechiului Imperiu

Roman, Imperiul carolingian al lui Carol cel Mare. Aceasta a fost perioadă în care s-au înregistrat pierderi mari.

Flux şi reflux în relaţiile dintre Biserică şi stat, *800 – 1054*

Prima mare schismă din Biserică a avut loc în timpul acestei perioade.

După 1054, Biserica Ortodoxă greacă şi-a urmat drumul ei cu teologia statică creată de Ioan din Damasc în secolul al VIII-lea. În acest timp Biserica

Apuseană s-a feudalizat şi a încercat fără mult succes să elaboreze o politică de relaţii între Biserica Romană şi stat, care să fie acceptabilă pentru papă şi împărat. În acelaşi timp reformatorii clunici ţinteau spre corectarea relelor din sânul Bisericii Romane.

6. Supremaţia papalităţii, 1054 – 1305

Biserica Romano-Catolică medievală a atins punctul culminant al puterii ei sub conducerea lui Grigore al VII-lea (Hildebrand) şi Inocenţiu al III-lea, impunându-şi cu succes pretenţiile la supremaţie asupra statului prin umilirea celor mai puternici suverani ai Europei. Cruciadele au adus faimă papei;

călugării au răspândit credinţa romană denunţându-i pe nonconformişti.

Învăţătura greacă a lui Aristotel, adusă în Europa de arabii din Spania, a fost integrată în creştinism de către Toma d'Aquino într-o catedrală intelectuală care a devenit expresia plină de autoritate a teologiei romane. Catedrala gotică exprima concepţia supranaturală, spirituală a epocii, dând o „Biblie în piatră".

credincioşilor. Biserica Romană urma să se prăbuşească de pe această culme a puterii în epoca următoare.

Asfinţitul epocii medievale şi răsăritul epocii moderne, 1305 – 1517

Încercările *interne* de a reforma o papalitate coruptă au fost făcute de mistici care căutau să personalizeze o religie prea instituţionalizată. Încercări

22 *Creştinismul de-a lungul secolelor* de reformă au făcut de asemenea primii reformatori, ca de exemplu John

Wycliffe şi Jan Hus, conciliile de reformă şi umaniştii biblici. O lume în expansiune geografică, o concepţie intelectuală seculară nouă în perioada

Renaşterii, apariţia statelor-naţiuni şi naşterea unei clase de mijloc au fost forţele *externe* care nu mai tolerau o biserică decadentă

şi coruptă. Refuzul

Bisericii Romane de a accepta reforma internă a creat condiţiile pentru

Reformă.

ISTORIA BISERICII MODERNE, ÎNCEPÂND CU 1517

Această epocă a fost inaugurată de schisme ce au avut ca rezultate apariţia bisericilor protestante de stat şi răspândirea credinţei creştine în întreaga lume prin marele val misionar al secolului al XIX-lea. Scena acţiunii nu mai era

Marea Mediteraneană sau Oceanul Atlantic, ci întreaga lume. Creştinismul a devenit o religie universală.

Reforma şi Contrareforma, *1517 – 1648*

Forţele revoltei ţinute în frâu de Biserica Romană în epoca anterioară au izbucnit în această perioadă, şi au apărut biserici protestante naţionale libere noi – luterane, anglicane, calviniste şi anabaptiste. Ca rezultat, papalitatea a fost forţată să ia în considerare Reforma. Prin mişcările de Contrareformă – Conciliul de la Trent, iezuiţii şi Inchiziţia – papalitatea a reuşit să oprească răspândirea protestantismului în Europa şi să câştige teren în America Centrală şi de Sud, în Filipine şi în Vietnam, şi să experimenteze o revitalizare. Numai după Tratatul din Westfalia (1648), care a pus capăt durerosului Război de 30

de ani, cele două mişcări au început să-şi consolideze profiturile.

Raţionalism, *trezire spirituală şi confesionalism*, *1648 – 1789*

În timpul acestei perioade, vederile calviniste ale Reformei au fost duse în

America de Nord de către puritani. Anglia a răspândit spre continent un raţionalism ce îşi avea expresia religioasă în deism. Pe de altă parte, pietismul de pe continent s-a dovedit a fi răspunsul la ortodoxia rece. El s-a exprimat în

Anglia prin mişcările quakeriste şi wesleyene.

Trezire spirituală, *misiuni şi modernism*, *1789 – 1914*

În prima parte a secolului al XIX-lea a existat o revitalizare a catolicismului. Acesteia i-a corespuns o trezire protestantă care a creat

un val de strădanii misionare în străinătate şi reforme sociale acasă în ţările europene. Mai târziu în această perioadă, forţele erozive ale raţionalismului şi ale evoluţiei au dus la o „rupere de Biblie", exprimată în liberalismul religios.

Biserica şi societatea în tensiune după 1914

Biserica din aproape întreaga lume este confruntată cu problema statului secular şi adesea totalitar. Modernismul sentimental de la începutul secolului al XX-lea a făcut loc neoortodoxismului şi succesorilor lui. Mişcarea pentru reunificarea bisericilor continuă. Se dezvoltă un tot mai puternic curent evanghelic.

Este util să studiem şi să revizuim periodic aceste diviziuni fundamentale ale istoriei Bisericii. Tabelul cronologic este un mijloc util pentru a raporta evenimentele, persoanele şi curentele unele la altele.

Introducere 23

NOTE

1.1904; ediţie retipărită, New York: Scribner, 1930.

2. New York: Kropf, 1939.

3. Grand Rapids: Baker, 1979

cca. 30

49 sau 50

CRONOLOGIA ISTORIEI BISERICII

Rusaliile – înfiinţarea Bisericii

Conciliul de la Ierusalim

Persecuţia sub Nero

Biserica Catolică

Edictul de la Milano

Conciliul de la Niceea (crezul niceean)

Creştinismul ca religie de stat a imperiului

Edictul lui Valentinian

Conciliul de la Calcedon

Ordinul benedictin. Monte Cassino ia naştere

Grigore I

Augustin îi converteşte pe englezi

Apare mahomedanismul, noul duşman al creştinismului
Sinodul de la Whitby – Anglia sub papalitate
Dona (ia lui Constantin începutul statelor papale prin donaţia lui Pepin
Imperiul Roman al lui Carol cel Mare
Sfântul Imperiu Roman (până în 1806)
Rusia acceptă creştinismul ortodox
Concilii ecumenice şi
Controversa teologică ecumenică
Colegiul cardinalilor – pentru alegerea papei încep cruciadele şi scolasticismul
Transsubstanţierea
Franciscani şi dominicani
Captivitatea babiloniană la Avignon
Marea Schismă până în 1417
Conciliile Reformei
Căderea Constantinopolului
Noul Testament în greacă, tipărit de Erasm
95 de Teze
Loci Communes a lui Melanchthon
Dieta de la Worms
1530
Anabaptiştii 1523 – Conrad Grebel
I
Luteranismul de la Augsburg – Germania şi Scandinavia
Biserica Anglicană i
Institutele lui Calvin.
1648 H
1773
1801
1814
1854
1864
1870

1929
1950
1961 – 5
Iezuiţii aprobaţi de papa
Contrareforma şi Conciliul de la Trent
Armada spaniolă /
spaniolă n.tr.)
1618 t
Sinodul de la Dort
Pacea de la
Westfalia
] 1552
A doua carte de rugăciuni
1563!
Treizeci şi nouă de articole., „, 1580
1560
Desfiinţarea iezuiţilor m
Concordatul
(Fr.)
Reorganizarea iezuiţilor
Concepţia imaculată
Lista cu erori
1598 Edictul de la Nantes
1581
1589
Patriarhatul
de la
Moscova
Formula
Concordului
§. 1685
Revocarea edictului de la Nantes
1733
Erskine

(!
1761
Gillespie
1843
Ilhalmers
Infailibilitatea 1847
papei
Concordatul cu Italia
Adormirea
Mariei
Vatican II
U.P.
X B
1611
Traducerea Bibliei în versiunea King James
— 1 1643 – 7
Mărturisirea
1678 de credinţă de la
Apologia Westminster *1675*?"
lui Barclay rw. w –".
1689
Actul de tolerare cca. 1612
Desideria
8
1739
Trezirea metodistă
1
cca. 1791
13
cca. 1727
1742
Biserica liberă sau independentă r i
1900 Biserica liberă unită
1878

1929 Kirk din Scoţia
I…
1948 Consiliul Mondial al Bisericilor
1
1804
Societatea Biblică
Britanică şi pentru
Străinătate
1
1833
Mişcarea de la Oxford

1859
Evoluţia
I I I 11 >
1721
Sfântul
Sinod
1792
! arey
ISTORIA BISERICII ANTICE.
5 î.Hr. – 590 d.Hr.
RĂSPÂNDIREA CREŞTINISMULUI ÎN
IMPERIU PÂNĂ ÎN ANUL 100
LUPTA VECHII BISERICI CATOLICE IMPERIALE
PENTRU SUPRAVIEŢUIRE, 100 – 313
SUPREMAŢIA VECHII BISERICI
CATOLICE IMPERIALE, 313 – 590
RĂSPÂNDIREA CREŞTINISMULUI
ÎN IMPERIU PÂNĂ ÎN ANUL 100

Împlinirea vremii în Galateni 4: 4, Pavel atrage atenţia asupra epocii istorice de pregătire providenţială care a precedat venirea lui Cristos pe pământ în trup omenesc:

„Dar când a venit împlinirea vremii, Dumnezeu a trimis pe Fiul

Său…”

Marcu de asemenea accentuează venirea lui Cristos când totul era gata pe acest pământ (Marcu 1: 13). Analiza evenimentelor care au precedat apariţia lui

Cristos pe acest pământ îl determină pe cercetătorul serios al istoriei să recunoască adevărul afirmaţiilor lui Pavel şi Marcu.

În majoritatea discuţiilor asupra acestui subiect se uită faptul că nu numai iudeul, ci şi grecul şi romanul au contribuit la pregătirea religioasă pentru apariţia lui Cristos. Contribuţia greacă şi cea romană au ajutat la aducerea dezvoltării istorice la punctul în care Cristos a putut face impactul maxim asupra istoriei într-un mod imposibil înainte sau după timpul naşterii Lui. Să analizăm deci aceste diverse contribuţii.

I. MEDIUL

A. Contribuţiile politice ale romanilor

Contribuţia politică la istorie dinainte de venirea lui Cristos a fost în esenţă opera romanilor. Acest popor, care a urmat calea idolatriei, a religiilor misterelor şi adorarea împăratului, a fost astfel folosit de Dumnezeu, pe care ei nu-L cunoşteau, ca să contribuie la împlinirea voii Sale.

1. Spre deosebire de toate celelalte popoare dinaintea lor, romanii aveau un sentiment al unităţii omenirii sub o lege universală. Acest sentiment al solidarităţii omului în cadrul imperiului a creat un mediu favorabil pentru primirea unei Evanghelii care proclama unitatea rasei umane prin faptul că toţi oamenii se găsesc sub pedeapsa păcatului şi că tuturor li se oferă o salvare care îi face să fie parte dintr-un organism universal, Biserica creştină, trupul lui Cristos.

Niciun imperiu al Orientului Apropiat antic, nici chiar Imperiul lui

Alexandru, nu a reuşit să le dea oamenilor acel sentiment al unităţii lor într-o organizaţie politică. Unitatea politică urma să fie sarcina specială a Romei.

Aplicarea legii romane la toţi cetăţenii de pe întreg cuprinsul

imperiului era impusă zilnic cu insistenţă romanilor şi supuşilor din imperiu de către justiţia imparţială a tribunalelor romane. Această Lege romană s-a născut din legea obiceiului de la începutul monarhiei. În secolul al V-lea î.Hr., la începutul

Republicii, această lege a fost codificată în cele „douăsprezece table", care au devenit o parte esenţială în educaţia fiecărui băiat roman. Înţelegerea faptului că marile principii din legea romană făceau de asemenea parte din legile tuturor popoarelor le-a venit romanilor prin faptul că *praetor peregrinus*

(pretorul itinerant, n.tr.), care avea sarcina de a se ocupa în tribunal de cazurile în care erau implicaţi străini, a trebuit să se familiarizeze cu sistemele legale naţionale ale acestor străini. Astfel, codul celor douăsprezece table, bazat pe obiceiurile romane, a fost îmbogăţit cu legile altor popoare. Romanii înclinaţi spre filosofie au explicat aceste similarităţi împrumutând conceptul grecesc de lege universală, ale cărei principii erau scrise în natura omului şi puteau fi descoperite prin procese raţionale.

Un pas mai departe în cultivarea ideii de unitate a fost acordarea cetăţeniei romane neromanilor. Acest proces a început în perioada precedentă naşterii lui

Cristos şi s-a încheiat în 212, când Caracalla a permis acordarea cetăţeniei romane tuturor oamenilor liberi din Imperiul Roman. Deoarece Imperiul

Roman cuprindea toată lumea ce exista în istorie la acea dată în jurul

Mediteranei, practic toţi oamenii erau sub un sistem de lege unic şi cetăţeni ai unei singure împărăţii.

Legea romană, cu accentul ei pe demnitatea individului şi pe dreptul lui la justiţie şi la cetăţenie romană şi cu tendinţa ei de a contopi oameni de diferite rase într-o singură organizaţie politică, a anticipat o Evanghelie care proclama unitatea rasei prin faptul că a făcut cunoscută atât pedeapsa pentru păcat cât şi pe Cel care îi va salva pe oameni din păcat. Pavel le-a reamintit credincioşilor bisericii din Filipi că ei sunt membri ai unei comunităţi cereşti (Filipeni 3: 20).

2. Mişcarea liberă în lumea mediteraneană ar fi fost deosebit de dificilă pentru mesagerii Evangheliei înainte de domnia lui Cezar August (27 î.Hr.

14 d.Hr.). împărţirea lumii antice în mici unităţi rivale, oraşe-state sau triburi, împiedica atât călătoriile cât şi răspândirea ideilor. Odată cu extinderea puterii imperiale romane din perioada consolidării imperiului, în ţările din jurul

Mediteranei a «existat o perioadă de dezvoltare paşnică. Pompei curăţise

Mediterana de piraţi, iar soldaţii romani păzeau pacea pe drumurile Asiei.

Africii şi Europei. Această lume relativ paşnică a uşurat deplasarea primilor creştini dintr-un loc în altul, astfel că ei au putut să predice Evanghelia tuturor oamenilor de pretutindeni.

3. Romanii au dezvoltat un excelent sistem de drumuri care porneau ca nişte raze de la borna de aur din forumul roman spre toate colţurile imperiului. Drumurile principale erau construite din beton ca să dureze timp de veacuri. Ele mergeau drept peste dealuri şi văi până în cele mai îndepărtate locuri ale imperiului. Un studiu al călătoriilor lui Pavel va scoate în evidenţă faptul că el a folosit din plin excelentul sistem de drumuri pentru a ajunge de la un centru strategic la altul în Imperiul Roman. Drumurile romane şi oraşele

strategice aşezate pe aceste drumuri au fost un ajutor indispensabil în realizarea misiunii lui Pavel.

4. Nu trebuie să fie ignorat rolul armatei romane în dezvoltarea idealului unei organizaţii universale şi în răspândirea Evangheliei. Romanii au adoptat obiceiul de a folosi în armată oameni din provincii, deoarece numărul cetăţenilor romani disponibili era în declin datorită războaielor şi vieţii uşoare.

Aceşti provinciali erau puşi în contact cu cultura romană şi erau ajutaţi să răspândească ideile ei în întreaga lume antică. Mai mult, unii din aceşti oameni au fost convertiţi la creştinism şi au răspândit Evanghelia în locurile unde au fost trimişi să-şi facă serviciul militar.

Este posibil ca introducerea cea mai timpurie a creştinismului în Britania şi în Dacia să fi fost un rezultat al lucrării soldaţilor creştini care erau staţionaţi acolo.

5. Cuceririle romane au dus la pierderea credinţei multor popoare în propriii lor zei, pentru că zeii nu au fost capabili să-i ajute să nu fie înfrânţi de romani. Aceşti oameni au rămas cu un gol spiritual care nu a putut să fie umplut în mod satisfăcător de religiile vremii.

Pe lângă aceasta, substituenţii pe care Roma îi avea de oferit în locul religiilor pierdute nu au putut să realizeze mai mult decât să-i facă pe oameni să-şi dea seama de nevoia lor de a avea o religie mai spirituală. Cultul închinării la împăratul roman, care şi-a făcut apariţia la începutul erei creştine, a devenit atrăgător pentru popor numai ca utf mijloc de a face tangibil conceptul de imperiu roman.

Diversele religii ale misterelor păreau să ofere mai mult decât atât sub forma ajutorului spiritual şi emoţional, şi în acestea creştinismul avea să-şi găsească cel mai mare rival. Închinarea la Cybele, marea mamă a pământului, a fost adusă la Roma din Frigia. Închinarea la această zeiţă a fertilităţii avea ritualuri, ca de exemplu drama morţii şi învierii consortului ei, Attis, care păreau să împlinească nevoile emoţionale ale oamenilor. Închinarea la Isis, importată din Egipt, era similară cu închinarea la Cybele, cu accentul ei pe moarte şi înviere. Mitraismul, importat din Persia, se bucura de o deosebită popularitate printre soldaţii Imperiului Roman. Această religie avea o festivitate în decembrie, când adepţii ei se închinau în sanctuare unui salvator născut în mod miraculos – zeului Mitra.

Toate aceste religii puneau accentul pe un zeu-salvator. Închinarea la

Cybele consta în sacrificarea unui taur şi în botezul închinătorilor cu sângele taurului. Mitraismul implica, printre alte lucruri, mese de sacrificiu. Datorită influenţei acestor religii, nu au părut prea ciudate cerinţele pe care creştinismul le-a formulat cu privire la individ. Când mulţi au descoperit că sacrificiile sângeroase ale acestor religii nu pot să-i ajute cu nimic, ei au fost conduşi de

Duhul Sfânt să accepte realitatea care le-a fost oferită de

creştinism.2

Analizarea unor factori ca aceia discutaţi mai sus, poate să conducă la concluzia că Imperiul Roman a asigurat un mediu politic prielnic pentru răspândirea creştinismului în zilele apariţiei lui. Nici chiar biserica Evului

Mediu nu a reuşit să se debaraseze de gloria Romei imperiale şi a căutat să-şi perpetueze idealurile într-un sistem ecleziastic.

32 *Creştinismul de-a lungul secolelor*

Mitraismul s-a răspândit din Persia la Roma. *Aici Mithra*, *zeul luminii şi al focului*, *este prezentat sacrifwând un taur*. *Scorpionul*, *şarpele şi câinele gata să lingă sângele simbolizează probabil fertilitatea şi reîntinerirea*. *Această sectă se bucura de popularitate în special printre soldaţii romani*.

B. Contribuţii intelectuale ale grecilor

Oricât de importantă a fost pregătirea Romei pentru apariţia creştinismului, ea a fost umbrită de mediul intelectual oferit de gândirea greacă. Oraşul Roma poate fi asociat cu mediul politic al creştinismului, dar

Atena a fost cea care a ajutat la asigurarea unui mediu intelectual propice pentru propagarea Evangheliei. Romanii au fost cuceritorii politici ai grecilor, dar, aşa cum indică Horaţiu în poeziile lui, grecii i-au cucerit pe romani din punct de vedere cultural. Romanii practic au construit drumuri bune, poduri puternice şi clădiri publice frumoase, dar grecii au ridicat edificii înalte ale minţii. Sub influenţa greacă, cultura simplă rurală a tinerei republici a făcut loc culturii intelectuale a imperiului.

1. Evanghelia universală avea nevoie de o limbă universală pentru ca să poată avea un impact maxim asupra lumii. Aşa cum engleza a devenit limba

Capitolul 1 33

universală în lumea modernă şi cum latina a fost limba universală în lumea învăţaţilor medievali, tot aşa greaca a devenit limba universală pentru lumea antică. Atunci când a apărut Imperiul Roman, majoritatea romanilor culţi cunoşteau atât greaca cât şi latina.

Este interesant procesul prin care greaca a devenit limba universală.

Dialectul atic vorbit de atenieni a ajuns să fie deosebit de folosit în secolul al

V-lea î.Hr., odată cu creşterea imperiului atenian. Cu toate că imperiul a fost distrus la sfârşitul secolului al V-lea, dialectul atenian, care a fost limba literaturii clasice greceşti, a devenit limba pe care Alexandru, soldaţii lui şi negustorii lumii elene între 338 şi 146 î.Hr. au modificat-o, au îmbogăţit-o şi au răspândit-o prin toată lumea mediteraneană.

Acest dialect al omului de rând, cunoscut sub numele de Koine şi deosebit de greaca clasică, a fost cel prin care creştinii au făcut contactul cu popoarele lumii antice şi în care mai apoi au scris Noul Testament, iar iudeii din

Alexandria au scris Vechiul Testament al lor, Septiiaginta. Doar recent s-a descoperit că greaca Noului Testament a fost greaca omului de rând din timpul lui Cristos. Deosebirea dintre aceasta şi greaca clasicilor părea un mister. Un teolog german a mers chiar atât de departe încât a afirmat că greaca Noului

Testament a fost o greacă specială dată de Duhul Sfânt pentru scrierea Noului

Testament. Adolf Deissman, aproape de sfârşitul secolului trecut, a descoperit că greaca Noului Testament era una şi aceeaşi cu greaca folosită de omul de rând al secolului în manuscrisele de papirus folosite pentru afaceri şi pentru documentele esenţiale vieţii lui zilnice. De atunci, învăţaţi ca Moulton şi

Milligan au pus descoperirea lui Deissman pe o bază ştiinţifică sănătoasă prin studiul comparat al vocabularului papirusurilor cu cel al Noului Testament.

Această descoperire a generat apariţia a numeroase traduceri în limbaj modern. Dacă Evanghelia a fost scrisă în limbajul omului de rând în perioada începutului ei, gândesc traducătorii, atunci ea trebuie să fie scrisă în limbajul omului de rând al zilelor noastre.

2. Filosofia greacă a pregătit apariţia creştinismului prin faptul

că a distrus religiile mai vechi. Oricine ajungea să-i cunoască principiile, fie grec, fie roman, descoperea curând că această disciplină intelectuală făcea ca religia sa politeistă să fie atât de neinteligibilă raţional încât el o abandona în favoarea filosofiei. Dar filosofia nu reuşea să-i satisfacă nevoile spirituale, aşa încât el fie că devenea un sceptic, fie căuta mângâiere în religiile mistice ale Imperiului

Roman. În timpul venirii lui Cristos, filosofia decăzuse de la culmea atinsă de

Platon la un sistem de gândire individualist egoist, cum a fost stoicismul sau epicurianismul. Ba mai mult, filosofia putea doar să-L caute pe Dumnezeu şi să-L postuleze ca pe o abstracţie intelectuală; ea nu putea niciodată să reveleze un Dumnezeu personal al dragostei. Acest faliment al filosofiei în timpul venirii lui Cristos a predispus minţile oamenilor spre o abordare mai spirituală a vieţii. Creştinismul a fost singurul capabil să umple golul din viaţa spirituală a vremii.

Un alt mod în care marii filosofi greci au slujit creştinismului a fost acela de a atrage atenţia grecilor din acel timp asupra unei realităţi care transcendea

3 Comanda nr. 549

34 *Creştinismul de-a lungul secolelor* lumea temporală şi relativă în care trăiau ei. Atât Socrate cât şi Platon, în secolul al V-lea î.Hr., au susţinut că această lume temporală actuală, care se percepe cu ajutorul simţurilor, este doar o umbră a lumii reale în care cele mai înalte idealuri sunt abstracţiile intelectuale cum ar fi binele, frumosul şi adevărul. Ei insistau asupra faptului că realitatea nu este temporală şi materială, ci spirituală şi eternă. Căutarea adevărului nu i-a condus niciodată la un Dumnezeu personal, ci a demonstrat doar până unde putea un om să meargă în căutarea lui Dumnezeu prin intelect. Creştinismul a oferit unor asemenea oameni care acceptau filosofia lui Socrate şi Platon revelaţia istorică a binelui, frumosului şi adevărului în persoana Dumnezeului – om, Cristos.

Şi grecii au susţinut imortalitatea sufletului, dar în concepţia lor nu era loc pentru o înviere fizică a trupului.

Istoria şi literatura greacă îl conving de asemenea pe cititor că

pe greci îi interesau întrebările legate de bine şi rău şi de viitorul etern al omului. Eschil, în tragedia sa *Agamemnon*, se apropie de citatul biblic „Să ştiţi că păcatul vostru vă va ajunge" (Numeri 32: 23), insistând că necazurile lui Agamemnon sunt rezultatul faptelor lui rele. Totuşi, grecii nu au văzut niciodată păcatul ca fiind mai mult decât o problemă mecanică şi contractuală. Păcatul nu era niciodată o problemă personală care să – L insulte pe Dumnezeu şi să-i rănească pe alţii.

În perioada venirii lui Cristos, oamenii au înţeles – ca niciodată înainte

— Insuficienţa raţiunii umane şi a politeismului. Filosofiile individualiste ale lui Epicur şi Zenon şi religiile misterelor – toate dovedesc dorinţa omului de a avea o relaţie mai personală cu Dumnezeu. Creştinismul a venit cu oferta acestei relaţii personale şi a găsit că, datorită propriei sale insuficienţe, cultura greacă lăsase multe inimi înfometate.

3. Grecii au mai contribuit şi pe cale religioasă la pregătirea lumii pentru a accepta noua religie creştină, atunci când aceasta a apărut. Apariţia filosofiei materialiste greceşti în secolul al şaselea î.Hr. a distrus credinţa popoarelor greceşti în vechea închinare politeistă care este descrisă de Homer în *Iliada* şi

Odiseea. Deşi elemente „ale acestei închinări s-au păstrat în închinarea formală de stat, ea şi-a pierdut curând vitalitatea.

După aceasta, oamenii s-au îndreptat spre filosofie; dar şi aceasta şi-a pierdut curând vigoarea. Filosofia a devenit un sistem de individualism pragmatic sub succesorii sofiştilor, sau un sistem de individualism subiectiv, aşa cum se poate vedea în învăţăturile stoicului Zenon şi ale lui Epicur.

Lucreţiu, exponentul poetic al filosofiei lui Epicur, şi-a fundamentat învăţătura de ignorare a supranaturalului pe metafizica materialistă care considera că până şi spiritul omului este doar un tip mai perfecţionat de atom.

Stoicismul lua în considerare supranaturalul, dar dumnezeul lui era atât de aproape identificat cu creaţia încât avea caracter panteist.

Deşi stoicismul propaga calitatea de tată a lui Dumnezeu şi frăţia oamenilor şi susţinea un cod etic foarte de dorit, această filosofie l-a lăsat pe om în situaţia ca, prin procese raţionale, să îşi rezolve singur ascultarea de legile naturale pe care urma să le descopere cu raţiunea lui neajutată de nimeni.

Capitolul 1 35

Atât sistemele de filosofie şi religie greceşti cât şi cele romane au adus astfel o contribuţie la apariţia creştinismului prin faptul că au distrus vechile religii politeiste şi au demonstrat incapacitatea raţiunii umane de a ajunge la

Dumnezeu. Religiile misterelor, spre care s-au întors mulţi, i-au obişnuit pe oameni să se gândească la existenţa păcatului şi a răscumpărării. Aşa că, atunci când a apărut creştinismul, oamenii din Imperiul Roman au fost mai receptivi la o religie care părea să ofere o abordare spirituală a vieţii.

II. CONTRIBUŢII RELIGIOASE ALE EVREILOR

Contribuţiile religioase la „împlinirea vremii" le includ atât pe cele ale grecilor şi romanilor cât şi pe cele ale iudeilor. Dar oricât de mari au fost contribuţiile Atenei şi Romei la creştinism în ceea ce priveşte mediul, contribuţiile iudeilor ies în evidenţă ca *ereditatea* creştinismului. Creştinismul s-a dezvoltat în mediul politic al Romei şi a trebuit să facă faţă mediului intelectual creat de gândirea greacă, dar legătura lui cu iudaismul a fost mult mai intimă. Iudaismul poate fi considerat ca tulpina pe care urma să înflorească trandafirul creştinismului.

Poporul evreu, în contrast cu grecii, nu a căutat să-L descopere pe

Dumnezeu prin procese ale raţiunii omeneşti. Ei I-au presupus existenţa şi I-au acordat necondiţionat închinarea care au simţit ei că I se cuvine. Ei au fost influenţaţi spre aceasta de faptul că Dumnezeu i-a căutat pe ei şi li S-a revelat în istorie, şi anume lui Avraam şi altor mari conducători ai neamului lor.

Ierusalimul a devenit simbolul unei pregătiri religioase pozitive pentru venirea creştinismului. Salvarea urma să fie, într-adevăr, „de la

iudei", aşa cum i-a spus Cristos femeii de la fântână (Ioan 4: 22). Din această mică naţiune captivă, situată la răscrucea de drumuri între Asia, Africa şi Europa, urma să vină un

Salvator. Iudaismul a asigurat ereditatea creştinismului şi, un timp, chiar a dat adăpost religiei nou-născute.

A. Monoteismul în contrast puternic cu caracterul general al religiilor păgâne, iudaismul se caracteriza prin accentul pus pe un monoteism spiritual sănătos. Niciodată *, după întoarcerea din robia babiloniană evreii nu au mai căzut în idolatrie. V

Mesajul lui Dumnezeu pentru ei prin Moise era loialitatea faţă de singurul

Dumnezeu adevărat al întregului pământ. Zeii păgânilor erau idoli pe care prorocii evrei îi condamnau în mod foarte clar. Acest monoteism de înaltă ţinută a fost răspândit de numeroasele sinagogi existente în zona din jurul

Mediteranei pe parcursul a trei secole înaintea venirii lui Cristos.

B. Speranţa mesianică

Evreii ofereau lumii speranţa unui Mesia ce urma să vină aducând dreptatea pe acest pământ. Această speranţă mesianică era în contrast puternic cu aspiraţia naţionalistă descrisă de Vergiliu în poemul în care îl descria pe conducătorul roman ideal ce avea să vină – fiul care urma să i se nască lui

Augustus. Speranţa unui Mesia fusese popularizată în lumea romană prin

 proclamarea ei constantă de către evrei. Chiar şi ucenicii, după moartea şi învierea lui Cristos, încă aşteptau o împărăţie mesianică pe pământ (Faptele

1: 6). Cu siguranţă că magii care au apărut la Ierusalim la scurt timp după naşterea lui Cristos aveau cunoştinţă despre această speranţă. Felul în care mulţi creştini de astăzi aşteaptă venirea lui Cristos ne ajută să înţelegem atmosfera de aşteptare din lumea ebraică legată de venirea lui Mesia.

C. Sistemul etic

Prin elementele morale din legea iudaică, iudaismul a oferit lumii şi cel mai pur sistem etic existent. Standardul înalt al celor Zece Porunci era în contrast izbitor cu sistemele etice predominante ale vremii şi cu aplicarea în practică în mod şi mai corupt a acelor sisteme morale de către cei ce le susţineau. Pentru evrei păcatul nu era eşecul exterior, mecanic, contractual al grecilor şi romanilor, ci o violare a voii cunoscute a lui Dumnezeu, o violare care se exprima printr-o inimă necurată şi apoi prin acte exterioare făţişe ale păcatului. Această concepţie morală şi spirituală a Vechiului Testament promova o doctrină a păcatului şi a răscumpărării care atingea cu adevărat problema păcatului. Mântuirea venea de la Dumnezeu şi nu putea fi găsită în sistemele raţionaliste de etică sau în religiile subiective ale misterelor.

D. Scripturile Vechiului Testament

Poporul evreu a mers şi mai departe pregătind calea pentru venirea creştinismului prin echiparea Bisericii nou-născute cu o carte sacră, Vechiul

Testament. Chiar şi un studiu superficial al Noului Testament va revela cât de adânc îndatoraţi erau Cristos şi apostolii faţă de Vechiul Testament, precum şi respectul lor faţă de el ca şi Cuvântul lui Dumnezeu adresat omului. El era citit şi de mulţi dintre neevrei, care s-au familiarizat cu principiile credinţei iudaice. Acest fapt este indicat de relatările numeroşilor prozeliţi ai iudaismului. Mulţi dintre aceşti prozeliţi au putut trece de la iudaism la creştinism datorită Vechiului Testament, cartea sacră a Bisericii nou-născute.

Multe religii, mohamedanismul spre exemplu, caută cartea lor sacră la fondatorul lor, dar Cristos nu a lăsat nicio scriere sacră pentru Biserică.

Cărţile Vechiului Testament şi cărţile Noului Testament, date sub inspiraţia

Duhului Sfânt, aveau să fie literatura Bisericii.

E. Filosofia istoriei

Evreii au făcut posibilă o filosofie a istoriei prin aceea că au insistat asupra faptului că istoria are sens. Ei s-au opus oricărei

concepţii care susţinea că istoria este o serie de cicluri fără sens sau doar un proces de evoluţie liniară. Ei au susţinut o concepţie liniară şi cataclismică despre istorie, în care

Dumnezeul suveran care a creat istoria va triumfa asupra falimentului pe care

I-a înregistrat omul în încercarea lui de a aduce în istorie o epocă de aur.

F. Sinagoga

Evreii de asemenea au asigurat o instituţie care a fost de cel mai mare folos pentru apariţia şi dezvoltarea creştinismului primar. Această instituţie a

fost sinagoga evreiască. Înfiinţată în perioada absenţei forţate a evreilor de la

Templul din Ierusalim din timpul robiei babiloniene, sinagoga a devenit o parte integrantă a vieţii evreieşti. Prin ea, evreii, şi de asemenea mulţi dintre neevrei, s-au familiarizat cu o concepţie mai înaltă asupra vieţii. Ea a fost de asemenea locul în care a mers Pavel prima dată să predice în toate oraşele în care a ajuns în cursul călătoriilor lui misionare. Ea a devenit casa de predicare a creştinismului primar. Iudaismul a fost cu adevărat acel *paidagogos* care a îndrumat oamenii la Cristos (Galateni 3: 23 – 25).

Subiectele care au fost discutate, arată cât a fost de favorizată apariţia creştinismului, atât în ce priveşte timpul cât şi în ce priveşte locul. În nicio altă perioadă de timp din istoria lumii înainte de venirea lui Cristos nu exista un teritoriu atât de întins sub o singură lege şi sub un singur guvern. Lumea mediteraneană avea de asemenea o singură cultură cu sediul la Roma. O limbă universală a dat posibilitatea ca Evanghelia să ajungă la majoritatea popoarelor din imperiu într-o limbă comună pentru ei şi pentru predicator.

Palestina, locul de naştere al noii religii, avea o localizare strategică în această lume. Pavel avea dreptate când accentua faptul că creştinismul nu era ceva

„Petrecut într-un colţ" (Faptele 26: 26), deoarece Palestina era o

importantă răscruce de drumuri, care lega continentele Asia şi Africa de Europa printr-un drum pe uscat. Multe din cele mai importante bătălii ale istoriei antice s-au dat pentru posedarea acestui loc strategic. În timpul apariţiei creştinismului şi apoi de-a lungul celor trei secole de la începutul existenţei sale, condiţiile au fost mult mai favorabile pentru răspândirea creştinismului în întreaga lume mediteraneană, decât în oricare alt timp din epocile antice sau medievale.

Aceasta este şi părerea celui mai mare învăţat în domeniul misiunilor.3

Prin contribuţiile lumii greceşti şi romane şi prin moştenirea iudaismului, lumea a fost pregătită pentru „împlinirea vremii", când Dumnezeu L-a trimis pe Fiul Său să aducă izbăvire unei umanităţi sfâşiate de război şi istovite de păcat. Este semnificativ faptul că dintre toate religiile practicate în Imperiul

Roman în timpul naşterii lui Cristos, doar iudaismul şi creştinismul au supravieţuit cu succes cursului schimbător al istoriei umane.

NOTE

1. Vezi de asemenea *Epistle to Diognetus*, capitolele 8 – 9, şi Origene.

Against Celsus, 2.30, unde vei găsi aceeaşi idee.

2. Unii învăţaţi din vremurile noastre au încercat să susţină că religiile misterelor constituie una dintre principalele surse ale creştinismului.

După părerea lor, Pavel a făcut din religia etică, simplă a lui Iisus o religie a misterelor. Dar trebuie să ne amintim că Biserica a luptat de la început împotriva acestor religii şi a refuzat să aibă vreo legătură cu ele

(1 Corinteni 8: 5). Această atitudine a fost în puternic contrast cu tendinţa romană spre sincretism. Atâta timp cât cetăţeanul romanâşi îndeplinea obligaţia de a se închina împăratului, el era liber să urmeze alte religii dacă dorea. Pe lângă aceasta, creştinii au fost

crunt persecutaţi de statul roman tocmai pentru că au refuzat să amestece creştinismul cu orice altă religie. Este suficient să citim diferite apologii pentru a ne da seama că pretenţiile exclusive ale creştinismului asupra vieţii individului au fost cele care au generat persecuţii crâncene. Lumea romană păgână şi-a dat repede seama că această nouă religie, spre deosebire de altele, nu făcea niciun compromis de ordin etic sau teologic. Dacă avem în vedere aceste lucruri, este uşor să ne dăm seama cât de imposibil ar fi fost ca Pavel să amestece creştinismul cu oricare dintre religiile dominante din vremea lui.

3. Kenneth S. Latourette, *The First Five Centuries*: *A History of the Expansion of Christianity*, vol. 1 (New York: Harper, 1937), 1: 8.

RĂSPÂNDIREA CREŞTINISMULUI
ÎN IMPERIU PÂNĂ ÎN ANUL 100

Pe această piatră

Cristos este Piatra pe care este zidită Biserica. Prin El vine credinţa în

Dumnezeu pentru salvarea din păcat; şi de la El vine în inima omenească dragostea care îi face pe oameni să considere personalitatea ca ceva sacru, pentru că Dumnezeu este Creatorul atât al fiinţei fizice cât şi al celei spirituale a omului, şi pentru că El este baza speranţei pentru viitor.

Luca (1: 1 – 4) şi Ioan (20: 30: 31) în Evangheliile lor au revelat că creştinismul este o religie istorică şi nu poate exista fără Cristosul din istorie.

Calendarul nostru, Biserica însăşi, stabilirea duminicii ca zi de odihnă şi schimbările remarcabile din vieţile celor care-L urmează pe Cristos sunt mărturii istorice cu privire la Cristosul din istorie.

I. ISTORICITATEA LUI CRISTOS

Creştinismul îşi are începutul, în ceea ce priveşte partea lui subiectivă umană, în istoria temporală. Deoarece aceste valori sunt legate organic de persoana, viaţa şi moartea lui Cristos, trebuie să acordăm atenţie dovezilor existenţei istorice a lui Cristos. Mulţi au negat faptul că Cristos S-a manifestat în istoria umană (Ioan 1: 14). Iată

de ce sunt binevenite dovezile istorice extrabiblice ale existenţei istorice a lui Cristos.

A. Mărturia păgână

Tacit (55 – 117), cel mai de seamă istoric roman, leagă numele şi originea creştinilor de „Christus", care în timpul domniei lui Tiberiu „a suferit moartea prin sentinţa procuratorului Pilat din Pont".2

Pliniu, care a avut funcţia de propretor în Bitinia şi Pont în Asia Mică, i-a scris împăratului Traian în jurul anului 112, cerându-i sfatul în legătură cu felul în care ar trebui să-i trateze pe creştini. Epistola lui dă informaţii extrabiblice valoroase despre Cristos. Pliniu a adus un omagiu deosebit integrităţii morale a creştinilor scriind despre refuzul lor de a fura sau de a comite adulter, de a-şi schimba cuvântul sau de a renega încrederea acordată lor. El a afirmat apoi că „ei cântă un cântec lui Cristos ca unui Dumnezeu".3

40 *Creştinismul de-a lungul secolelor*

După cum afirmă Luca, Ioan Botezătorul şi-a început lucrarea de pregătire a drumului lui Iisus în anul al cincisprezecelea al lui Tiberiu. Istoricul roman

Tacit a plasat moartea lui Cristos în perioada domniei lui Tiberiu. Moneda de mai sus poartă chipul acestui împărat.

Suetoniu, în lucrarea lui *De vita duodecim Caesarum* (Despre viaţa celor

12 cezari), Viaţa lui Claudius (25.4), menţionează că evreii au fost expulzaţi din Roma datorită unor tulburări legate de Chrestos (Cristos).

Un alt martor, mai degrabă satiric – şi din acest motiv valoros – este

Lucian (cca. 125-cca 190), care a scris în jurul anului 170 o satiră pe seama creştinilor şi a credinţei lor. Lucian L-a descris pe Cristos ca pe unul „care a fost răstignit în Palestina" pentru că a început „un nou cult". El a scris că

Cristos îi învăţase pe creştini să creadă că ei erau fraţi şi că trebuie să respecte legile Lui. Lucian i-a ridiculizat pentru că se „închinau la acel sofist răstignit".4

Aceste mărturii sunt dovezi istorice deosebit de valoroase, venind din partea unor romani culţi care îi desconsiderau pe creştini şi le erau ostili. Pe baza acestor mărturii, în afară de Biblie, care este de asemenea o lucrare istorică, se poate trage concluzia că există dovezi valide pentru existenţa istorică a lui Cristos.

B. Mărturia iudaică

Josephus (cca. 37-cca 100), iudeul bogat care a încercat prin scrierile lui să justifice iudaismul în faţa romanilor culţi, îl menţionează de asemenea pe

Cristos. El a scris şi despre Iacov, „fratele lui Iisus, aşa-numitul Cristos".5

Într-un alt pasaj, care deseori este condamnat ca o interpolare făcută de creştini, dar care – cred mulţi – este autentic, Josephus a scris despre Cristos ca fiind „un om înţelept", condamnat de Pilat să moară pe cruce.6 Chiar şi

Capitolul 2 41

Două exemple de artă din catacombe, de la începutul creştinismului, care sunt o mărturie a existenţei credinţei în Cristos cel istoric. Această reprezentare simbolică a înmulţirii miraculoase a pâinilor şi peştilor se află în catacomba lui

Callistus. În centrul ilustraţiei din catacomba Priscilei, Cristos este zugrăvit ca

Bunul Păstor.

acceptând ideea că în cartea lui există unele interpolări făcute de creştini, majoritatea savanţilor sunt de acord că această informaţie de bază este foarte probabil o parte din textul original. Desigur, Josephus nu era un prieten al creştinismului, şi astfel menţiunea sa despre Cristos are şi mai multă valoare istorică.

C. Mărturia creştină din afara Bibliei

Multe evanghelii apocrife, fapte ale apostolilor, apocrife, epistole apocrife, şi apocalipse apocrife pleacă de la premiza istoricităţii lui Iisus Cristos. Acestea sunt adunate în lucrarea lui Montague R. James, *The Apocryphal New*

Testament (Noul Testament apocrif), (New York: Oxford

University Press.

1924). Inscripţiile şi imaginile reprezentând porumbelul, peştele, ancora şi alte simboluri creştine din catacombe, depun mărturie despre credinţa într-un

Cristos istoric, la fel ca şi existenţa calendarului creştin, a zilei de duminică şi a Bisericii.

Din nefericire, când a căutat odată cu care să înceapă calendarul creştin, abatele scit Dionysius Exiguus (care a murit cca. 550), în lucrarea lui *Cyclus*

Paschalis, a ales anul 754 d.î. R. (de la întemeierea Romei), în loc de anul 749

d.î. R. (care ar fi fost mai exact), ca an al naşterii lui Cristos.

Matei, în Evanghelia lui (2: 1), a afirmat că Iisus S-a născut „în zilele împăratului Irod". Josephus, în lucrarea lui *Antichităţi* (18.6.4), a menţionat o eclipsă în anul 750 d.î. R., înainte de moartea lui Irod. Deoarece uciderea copiilor evrei şi fuga în Egipt a precedat moartea lui Irod, aceasta ne duce la

42 *Creştinismul de-a lungul secolelor* concluzia că este posibil ca Cristos să se fi născut în anul 749 d.î. R., sau 5

î.Hr.

Iudeii din Ioan 2: 20 au spus că Templul era în construcţie de patruzeci şi şase de ani. Josephus şi istoricul roman Dio Cassius au stabilit ca dată a începerii construcţiei anul 779 d.î. R. Istas avea „aproape treizeci de ani".

conform textului din Luca 3: 23, pe care dacă-i scădem din 779, obţinem 749, sau 5 î.Hr. ca dată foarte probabilă a naşterii Lui, deci cam cu cinci ani mai devreme decât data la care considerăm noi că a început era creştină.

II. CARACTERUL LUI CRISTOS

Biblia dă câteva indicii despre personalitatea şi caracterul lui Cristos. Chiar şi o citire superficială a Evangheliilor lasă o impresie puternică despre originalitatea Lui. În timp ce rabinii iudei şi alte oficialităţi iudee nu-şi asumau autoritate ci doar citau pentru aceasta din scripturi, Cristos rosteşte simplu cuvintele „Eu zic". Afirmaţiile ce

urmau acestei asemenea expresii şi altora asemănătoare în Evanghelii indică creativitatea şi originalitatea gândirii lui Cristos, care i-a uimit pe oamenii din timpul Lui (Marcu 1: 22, Luca 4: 32).

Sinceritatea lui Cristos reiese de asemenea din documentele biblice. El a fost singura fiinţă umană care nu a avut nimic de ascuns, astfel încât a putut fi totalmente El însuşi (Ioan 8: 46).

Evangheliile de asemenea dau impresia de echilibru în caracterul Lui.

Îndrăzneala îi este atribuită lui Petru, iubirea lui Ioan, şi blândeţea lui Andrei.

Dar la Cristos nicio trăsătură de caracter nu iese în relief în dauna alteia;

documentele revelează echilibru şi unitate de caracter. Acest echilibru, această originalitate şi această transparenţă pot fi explicate adecvat numai prin istoricitatea relatării naşterii lui Cristos din fecioară.7

III. LUCRAREA LUI CRISTOS

Importanţa transcendentă a personalităţii lui Cristos nu trebuie niciodată disociată de lucrarea Lui. Această lucrare a fost atât activă cât şi pasivă. În timpul lucrării Sale de-a lungul a trei ani, Cristos a dat dovadă de o dreptate cerută de lege, o dreptate care era adăugată la dreptatea Lui intrinsecă datorită calităţii Lui de Fiu al lui Dumnezeu. Această dreptate extrinsecă, câştigată, L-a calificat să moară pentru oameni care niciodată nu ar fi putut câştiga o asemenea dreptate şi care aveau nevoie de un înlocuitor drept, dacă doreau ca Dumnezeu să le ierte păcatele. Această lucrare activă şi-a avut corespondentul în lucrarea Lui pasivă, moartea Lui voluntară pe cruce

(Filipeni 2: 5 – 8). Aceste două faze istorice ale lucrării lui Cristos sunt rezumate în afirmaţia Sa cu privire la misiunea Lui de slujire şi de suferinţă (Marcu

10: 45).

A. Lucrarea lui Cristos

Cu excepţia descrierii vizitei lui Cristos la Ierusalim cu părinţii Lui la vârsta de doisprezece ani (Luca 2: 41 – 50) şi încă unele referiri

sporadice la mama şi la fraţii Lui, se cunoaşte puţin despre anii Lui mulţi trăiţi în Nazaret.

Capitolul 2 43

Probabil că El a primit o educaţie biblică acasă şi în şcoala sinagogii pentru copii. De asemenea, El a învăţat meseria tatălui Său, deoarece fiecare copil evreu era învăţat o meserie manuală. Nazaretul fiind pe una din principalele rute comerciale, Cristos a avut ocazia să observe viaţa lumii de dinafară ce trecea prin Nazaret. Pildele şi predicile Sale dovedesc că El era un ager observator al naturii. El îl cunoştea pe Dumnezeu atât din revelaţia Lui însuşi în natură cât şi din Vechiul Testament. În aceşti ani EI S-a dezvoltat fizic, social, intelectual şi spiritual (Luca 2: 52), pregătindu-se pentru marea lucrare ce-l stătea în faţă.

Lucrarea lui Cristos a fost precedată de scurta lucrare a precursorului Său.

Ioan Botezătorul. Prima apariţie publică a lui Cristos la începutul lucrării Lui a fost asociată cu botezarea Sa de către Ioan. Cercetătorul atent al lucrării lui

Iisus va observa că după acest eveniment El de obicei a lucrat în centre evreieşti în tot timpul misiunii Sale. Aceasta era în concordanţă cu propria Sa afirmaţie că a venit să ajute „oile pierdute ale casei lui Israel" (Matei 15: 24).

După ispitirea Sa din pustie, Cristos i-a ales pe câţiva dintre ucenicii care urmau să continue lucrarea Sa sub conducerea Duhului Sfânt după Învierea şi Înălţarea Sa la cer. O vizită la Cana a marcat ocazia primei Sale minuni, schimbarea apei în vin. Aceasta a fost urmată de o scurtă vizită la Ierusalim, în timpul căreia a curăţit Templul şi a avut importanta Lui întâlnire cu

Nicodim. Această întâlnire a revelat natura spirituală a lucrării Sale (Ioan 3: 3.

5, 7). S-a întors în Galileea prin Samaria, unde întâlnirea Sa cu femeia samariteancă (Ioan 4) a dovedit că lucrarea Lui nu avea să fie limitată de bariere naţionale sau sexuale, chiar dacă misiunea Sa era în primul rând pentru evrei.

După ce a fost respins în Nazaret, Cristos a făcut din Capernaum centrul pentru lucrarea Lui în Galileea; această lucrare a constituit cea mai mare parte a slujbei Sale pământeşti pentru oameni. De aici El a întreprins trei călătorii mari în Galileea. Prima călătorie care s-a desfăşurat mai ales în răsăritul

Galileei, a fost marcată de vindecarea paraliticului, a ologului şi a multor altora, cât şi de învierea din morţi a fiului văduvei din Nain şi de terminarea lucrării de alegere a ucenicilor Săi. Minunile corespundeau cu superba prezentare a principiilor care – declara El – trebuiau să guverneze conduita umană. Aceste principii sunt conţinute în Predica de pe Munte. Tema predicii este că adevărata religie este religia spiritului, şi nu doar a unor fapte exterioare cerute de Lege.

Punctul culminant al celui de-al doilea drum în sudul Galileei a fost învăţătura în pilde despre împărăţia Sa (Matei 13). Alte minuni, ca vindecarea gadareanului demonizat şi învierea fiicei lui Iair, au mărturisit despre puterea

Lui de a-şi susţine cuvintele cu fapte. A treia călătorie a fost o continuare a acestei lucrări de învăţare, predicare şi vindecare.

Cele trei călătorii din Galileea au fost urmate de perioade scurte de retragere, în timpul cărora principalul Său accent pare a fi fost pus pe instruirea ucenicilor Săi. Cu toate acestea, El tot mai găsea timp să facă faţă nevoilor celor ce veneau la El, hrănindu-i pe cei cinci mii în timpul primei

retrageri. EI Şi-a demonstrat de asemenea Domnia asupra naturii prin umblarea pe Marea Galileei. Această minune a imprimat asupra ucenicilor Săi realitatea celor afirmate de El, şi anume că este Fiul lui Dumnezeu. În cea de-a doua retragere, El a făcut vindecarea fiicei femeii siro-feniciene, care a dovedit credinţă mare în Cristos (Marcu 7: 26). Cea de-a treia retragere a fost încă o revelaţie a puterii Sale de vindecare şi de binecuvântare.

Lucrarea prelungită în Galileea a fost urmată de o scurtă lucrare la

Ierusalim la Sărbătoarea Corturilor, în timpul căreia Cristos a confruntat cu curaj opoziţia tot mai puternică a conducătorilor religioşi – fariseii şi saducheii. Din cauza acestei opoziţii, Cristos S-a întors la răsărit de Iordan, la

Pereea, unde îi învăţa pe oameni şi făcea vindecări. Lucrarea din Pereea a fost urmată de scurta lucrare a ultimei săptămâni în Ierusalim, în timpul căreia a fost confruntat în public cu opoziţia tot mai mare a conducătorilor iudei naţionali şi ecleziastici. El le-a reproşat concepţia lor rigidă şi formală despre religie în învăţătura Sa în pilde. Tristul sfârşit de săptămână, în timpul căruia

Şi-a dat viaţa pe cruce, a încheiat lucrarea Lui activă în lume. După glorioasa

Lui înviere – un tfapt istoric stabilit, bazat pe dovezile documentare din Noul

Testament (Faptele 1: 3; 1 Corinteni 15: 4 – 8) – El le-a apărut doar propriilor

Săi urmaşi. Punctul culminant al lucrării Lui a fost înălţarea Lui la cer în prezenţa ucenicilor Lui. Această înălţare a fost precedată de promisiunile Sale de a trimite Duhul Sfânt în locul Său şi de a. Se întoarce iarăşi pe acest pământ.

Biserica creştină are binecuvântarea de a poseda patru relatări ale acestei lucrări a lui Cristos pe pământ. Fiecare dintre autori îşi prezintă relatarea dintr-un alt punct de vedere. Matei accentuează activitatea regească a lui

Cristos, ca Mesia Cel promis, care a împlinit profeţiile Vechiului Testament.

El face aceasta prin folosirea constantă a expresiei „ca să se împlinească ce vestise Domnul prin prorocul". Marcu, care a scris cu scopul de a se adresa minţii romane, a accentuat latura pragmatică a lucrării lui Cristos.

Sentimentul acţiunii şi al puterii este accentuat de folosirea constantă a cuvântului grecesc tradus prin „de îndată" sau „imediat". Luca, istoricul (Luca

1: 1 – 4), ne redă latura umană a lucrării lui Cristos. Ioan îl

prezintă pe Cristos ca pe Fiul lui Dumnezeu, care are puterea de a aduce binecuvântare celor ce îl primesc prin credinţă (Ioan 1: 12; 20: 30 – 31).

B. Misiunea lui Cristos

Perioada activă a lucrării lui Cristos, care s-a extins de-a lungul a trei ani, a fost doar pregătirea pentru perioada pasivă a lucrării Sale, suferinţa pe cruce. Suferinţa şi moartea Lui au constituit marele eveniment prezis de proroci (Isaia 53), care urma să aducă înfrângerea finală a tuturor forţelor răului şi eliberarea de păcat (Galateni 3: 10, 13) a celor care îl acceptă şi îşi însuşesc toată puterea spirituală a lucrării Sale de pe cruce (Efeseni 1: 19 – 23;

3: 20). Pentru acest important scop, temporal şi etern, a venit El pe pământ.

Evangheliile accentuează acest fapt prin sentimentul de punct culminant pe care ni-l dau pasaje cum sunt Matei 16: 21, Marcu 8: 31 şi Luca 9: 44.

C. Mesajul lui Cristos

Deşi Crucea a fost misiunea primordială a lui Cristos pe pământ, ea nu a fost mesajul Său principal, nici nu a fost considerată un scop în sine. Orice studiu atent al Evangheliilor va revela că mesajul esenţial al învăţăturilor lui

Cristos a fost împărăţia. Două expresii erau folosite de Cristos: „Împărăţia lui

Dumnezeu" şi „împărăţia cerurilor", cea din urmă fiind folosită mai des în

Matei.

Ambele interpretări majore ale acestor expresii acceptă faptul că împărăţia lui Dumnezeu constă din domnia lui Dumnezeu peste toate fiinţele din univers care îi dau ascultare în mod voluntar. În această împărăţie, care este spirituală şi care cuprinde timpul şi veşnicia, fiinţele omeneşti intră după ce au trecut printr-o renaştere spirituală (Matei 6: 33, Ioan 3: 3, 5, 7). Niciodată nu se menţionează existenţa răului pe acest tărâm în care Cristos însuşi va deveni în cele din urmă supus Tatălui (1 Corinteni 15: 24 – 28). Ambele grupuri cred

că în prezent această împărăţie este etică şi spirituală şi că biserica face parte din ea.

Ambele cred că realizarea ei escatologică deplină va avea loc în viitor.

Discuţia asupra expresiei „împărăţia cerurilor" aduce o împărţire a opiniilor. Unii cred că cele două expresii se referă la două tărâmuri separate, deşi ele se suprapun într-o oarecare măsură. Motivul major pentru care se face distincţie între cele două împărăţii reiese din faptul că Cristos a folosit şi interpretat pildele neghinei şi năvodului pentru a descrie împărăţia cerurilor, dar El nu le-a folosit niciodată pentru a descrie împărăţia lui Dumnezeu. Din moment ce aceste două pilde presupun un amestec de oameni buni şi răi în împărăţia Cerurilor, şi deoarece toate menţionările împărăţiei lui Dumnezeu se referă numai la cei ce se supun voluntar voii lui Dumnezeu, mulţi cred că trebuie să existe o distincţie între cele două expresii şi – de aceea – ele nu pot fi folosite ca sinonime. Aceştia susţin că „împărăţia lui Dumnezeu" este legată de Dumnezeu, se caracterizează prin bunătate şi este atât cosmică şi eternă cât şi temporală; pe de altă parte, expresia „împărăţia cerurilor" este legată de domnia lui Cristos în timp pe pământ şi are în ea atât bine cât şi rău (Matei 8: 11 – 13).

Acei premilenişti care susţin că cele două expresii nu sunt identice cred că împărăţia cerurilor este legată de domnia lui Cristos pe pământ ui actual, iar împărăţia lui Dumnezeu ei o identifică cu domnia eternă a lui Dumnezeu

Tatăl. În perioada prezentă a Bisericii, împărăţia cerurilor este echivalentă cu creştinătatea, care constă dintr-un amestec de creştini, oameni care doar se declară creştini, necredincioşi şi evrei. La întoarcerea lui Cristos, împărăţia cerurilor va fi curăţită de evreii şi neevreii necredincioşi şi va fi condusă timp de o mie de ani de Cristos şi de Biserica Lui. Aceasta va fi împărăţia prorocită de profeţi, în care Israel va fi binecuvântat în ţara Palestinei. După o scurtă răzvrătire condusă de Satan, după ce a scăpat din închisoarea unde a stat o mie de ani în timpul mileniului, Cristos îi va prezenta lui Dumnezeu

autoritatea Sa, şi partea pură din împărăţia Cerurilor se va uni cu împărăţia lui Dumnezeu după judecata finală.

Mulţi dintre cei care susţin că cele două expresii sunt sinonime şi pot fi

 egalate cu Biserica cred că împărăţia va fi realizată printr-un proces istoric de evoluţie, în care Biserica face lucrarea de pregătire a căii pentru o împărăţie pe care Cristos o va primi la întoarcerea Lui. O parte importantă a planului lor o constituie acţiunile sociale pentru crearea unor condiţii mai bune pentru oameni. Creştinismul este adesea interpretat în termeni etici, fiind neglijată lucrarea de ispăşire de la cruce. Acesta este postmilenism liberal.

Unii oameni, în special gânditori din secolul al XIX-lea cum sunt Charles

Finney, Hodges, B.B. Warfield şi A.H. Strong au susţinut de asemenea o escatologie postmilenistă, dar de tip ortodox, conservator. Ei au crezut că biserica persoanelor regenerate, sub călăuzirea şi prin puterea Duhului Sfânt, va avea un astfel de impact asupra societăţii încât va apărea o ordine a mileniului perfectă între oameni. Când Cristos va veni la sfârşitul mileniului, va exista o societate după voia lui Dumnezeu. Teoria lui Augustin că mileniul este unul şi acelaşi cu era bisericii a dat un suport puternic acestei concepţii.

Alţii, care nu subscriu la interpretarea de mai sus, dar care cred că cei doi termeni sunt sinonimi, susţin că realizarea finală a împărăţiei va avea loc în viitor şi că ea va fi desăvârşită în mod supranatural şi cataclismic la întoarcerea lui Cristos. Ei nu acceptă abordarea evoluţionistă a postmileniştilor. Aceştia sunt în general cunoscuţi sub numele de amilenişti. Ei nu acceptă ideea unei împărăţii de o mie de ani a lui Cristos, şi de obicei nici nu fac vreo legătură între evrei şi împărăţia lui Cristos.

A crede că cele două fraze sunt sinonime sau nu sunt sinonime nu este atât de important pe cât de important este ca evanghelicii să cadă de acord asupra unor probleme în care nu poate încăpea diferenţă de opinie dacă Scriptura este corect interpretată. Faptul că

păcatul este ereditar, şi personal, şi nu colectiv şi legat de mediu exclude concepţia postmilenistă despre împărăţie. Omul trebuie să lupte cu păcatul originar. Prin urmare, sarcina primordială a

Bisericii nu este convertirea lumii prin predici şi acţiuni sociale, ci evanghelizarea lumii prin proclamarea Evangheliei, astfel încât cei care vor forma adevărata Biserică să aibă oportunitatea de a răspunde la acest mesaj atunci când Duhul Sfânt aduce în inima lor convingerea că sunt păcătoşi.

Aceasta este sarcina specifică a Bisericii în această perioadă a istoriei umane, dar ea nu exclude sarcina creştinului, care este şi cetăţean, de a face din creştinism o religie practică pentru viaţa de fiecare zi a societăţii. Cristos nu a afirmat că împărăţia va fi vreodată realizată printr-un proces istoric de evoluţie, prin care Biserica pregăteşte lumea pentru venirea Lui. Scripturile ne învaţă că viitoarea fază escatologică a împărăţiei – deosebită de actuala fază etică şi spirituală – va fi realizată în mod supranatural şi cataclismic la venirea lui Cristos, şi nu ca rezultat al lucrării Bisericii.

D. Minunile lui Cristos

Minunile lui Cristos au fost numeroase şi au constituit o parte importantă a lucrării Lui. Ele au avut ca scop să reveleze gloria lui Dumnezeu şi să arate că Cristos este Fiul lui Dumnezeu (Ioan 2: 22 – 23; 3: 2; 9: 3), pentru ca oamenii să creadă şi Dumnezeu să fie glorificat. Ele sunt numite diferit – putere.

lucrări, minuni sau semne. Raţionaliştii şi empiriştii au negat posibilitatea lor, încercând să le explice prin legi naturale, sau să le desfiinţeze calificându-le drept mituri. Această ultimă teorie implică în mod necesar o negare a istoricităţii documentelor. Minunile pot fi definite ca fenomene inexplicabile prin legile cunoscute ale naturii, făcute cu scopuri morale printr-o intervenţie specială a Divinităţii.

Posibilitatea şi probabilitatea minunilor este demonstrată de supranaturalul, creativul Cristos şi de existenţa documentelor istorice care relatează aceste minuni ca fapte istorice. Persoana şi lucrarea lui Cristos au fost considerate autentice de mulţi din timpul Său datorită

minunilor făcute de

El.

E. Ce a însemnat Cristos

Oamenii au avut şi au diferite păreri despre Cristos, care ne este prezentat atât de real în Evanghelii. În timpul marilor perioade de controversă teologică, între anii 325 şi 451 şi între 1517 şi 1648, oamenii au căutat să-L interpreteze pe Cristos în primul rând în funcţie de crezurile lor. Misticii îl considerau ca fiind Cristosul experienţei personale imediate. Alţii, la sfârşitul secolului al

XVIII-lea şi începutul secolului al XIX-lea, vorbeau despre El ca despre

Cristosul istoriei şi încercau să elimine prin explicaţii elementul supranatural, aşa încât să-L poată considera pe Cristos doar un om neobişnuit. Adevăratul creştin L-a considerat întotdeauna ca fiind Cristosul lui Dumnezeu.

Semnificaţia istorică a lui Cristos este revelată în dezvoltarea unei valori noi date personalităţii umane. Grecii insistau asupra demnităţii personalităţii umane, deoarece omul este o fiinţă raţională, dar Biserica a susţinut întotdeauna că personalitatea umană are o demnitate deoarece omul este un fiu potenţial sau real al lui Dumnezeu prin credinţa în Cristos. Concepţia creştină a avut ca rezultat umanizarea vieţii. În Biserică au fost înlăturate barierele de clasă, de sex şi de rasă, iar reforma socială a adus condiţii de viaţă mai bune pentru toţi oamenii. Evanghelicii au fost conducătorii în reforma socială din Anglia în secolul al XIX-lea. Mai presus de toate, accentul pus pe un cod comportamental bazat mai curând pe dragoste decât pe reguli exterioare este un rezultat al contactului personalităţii umane cu Cristosul de la Calvar. Impactul lui Cristos în arte şi literatură este imens.

Caracterul lui Cristos, lucrarea, învăţăturile şi – mai presus de toate – moartea şi învierea Lui marchează începutul creştinismului. Multe religii ar putea să existe fără fondatorii lor umani, dar îndepărtarea lui Cristos din creştinism ar lăsa o scoică goală, fără viaţă. Cristos a dat Bisericii Lui cele două acte de cult, pe apostoli, mesajul ei

de bază cu privire la împărăţia lui

Dumnezeu, disciplina ei primordială (Matei 16: 16 – 19; 18: 15 – 20) şi Duhul Sfânt, care să fie Cel ce lucrează prin intermediul Bisericii la evanghelizarea lumii. El nu a lăsat nicio organizaţie de bază şi niciun sistem de doctrine bine definit sau cărţi sfinte. Acestea urmau să fie elaborate de către apostoli, inclusiv de

Pavel, sub călăuzirea Duhului Sfânt, pe care Cristos L-a trimis pe pământ să lucreze în absenţa Sa. Adevărata Biserică, având-L pe Cristos ca temelie şi

Duhul Sfânt ca fondator, avea să meargă înainte triumfătoare, slăvindu-L pe

Domnul ei răstignit, înviat şi înălţat din ziua de Rusalii până în prezent.

NOTE

1. Shirley J. Case, *The Historicity of Jesus* (Chicago: University of Chicago Press, ediţia a 2-a, 1928), p. 39 – 61.

Tacit, *Anale*, 15.44.

Pliniu, *Epistole*, 10.96.7; 10.967.1.

Lucian, *Trecerea peregrinului*, 1, 11, 13.

Flavius Josephus, *Antichităţi iudaice*, 20.9.1.

Ibid., 18.3.3.

Gresham Machen, *The Virgin Birth of Christ* (New York: Harper, ediţia a 2-a, 1932). Aceasta este cea mai bună lucrare conservatoare şi erudită asupra acestui subiect.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

RĂSPÂNDIREA CREŞTINISMULUI ÎN IMPERIU PÂNĂ ÎN ANUL 100

Mai întâi iudeului

Faptul că Cristos a fost mai degrabă temelia decât fondatorul Bisericii este evident din folosirea timpului viitor în Matei 16: 18, când El afirmă: „Pe această piatră *voi* zidi Biserica Mea". Luca a afirmat că el ne-a informat în evanghelia sa despre „tot ce a început Iisus să facă şi să înveţe pe oameni".

(Faptele 1: 1), în timp ce în Faptele apostolilor el a relatat despre formarea şi începutul răspândirii Bisericii creştine de către apostoli sub conducerea Duhului

Sfânt. Chiar şi ucenicii au înţeles greşit natura spirituală a misiunii lui Cristos, pentru că ei doreau să ştie dacă, după învierea Sa, El va restaura împărăţia mesianică (Faptele 1: 6). Cristos însă le-a răspuns că după ce ei vor fi primit putere de la Duhul Sfânt, urmează să fie martori ai Lui „în Ierusalim, în toată

Iudeea, în Samaria şi până la marginile pământului" (Faptele 1: 8).

Se va observa că Cristos dădea prioritate proclamării Evangheliei în rândurile evreilor. Aceasta este ordinea urmată de Biserica Primară.

Evanghelia a fost propovăduită mai întâi la Ierusalim de către Petru în ziua de

Rusalii; apoi, ea a fost dusă de evreii creştini în alte oraşe ale Iudeii şi ale

Samariei. Prin urmare, Biserica Primară a fost mai întâi evreiască şi a existat în cadrul iudaismului. Dezvoltarea creştinismului în cadrul iudaismului şi înaintarea lui spre Antiohia este descrisă de Luca în primele douăsprezece capitole din Faptele apostolilor.

I. ÎNTEMEIEREA BISERICII DIN IERUSALIM

Pare paradoxal că tocmai centrul celei mai înverşunate duşmănii împotriva lui Cristos, a devenit oraşul unde a apărut pentru prima dată religia creştină

— Dar s-a întâmplat chiar aşa. De la anul 30 d.Hr. până în aproximativ 44, biserica din Ierusalim a avut o poziţie de conducere în comunitatea creştină primară.

Duhul Sfânt a primit poziţia proeminentă în întemeierea

Bisericii creştine.

Aceasta era în concordanţă cu promisiunile lui Cristos din ultimele săptămâni din viaţa Sa, că El va trimite „un alt Mângâietor", care va conduce Biserica după înălţarea Sa. Un studiu atent al textelor din Ioan 14: 16 – 18, 15: 26 – 27 şi

16: 7 – 15, va scoate în relief foarte clar funcţia Duhului Sfânt în Biserica

Primară. De fapt, ideile principale ale cărţii Faptele apostolilor sunt învierea lui Cristos ca subiect al predicării apostolice, şi Duhul Sfânt ca dătător de putere şi călăuză a comunităţii creştine începând din ziua Rusaliilor. Duhul

Sfânt a devenit agentul Trinităţii în mijlocirea lucrării de răscumpărare a oamenilor.

Evrei din toate părţile lumii mediteraneene au fost prezenţi laIerusalim pentru a celebra Sărbătoarea Cincizecimii, atunci când a fost fondată Biserica

(Faptele 2: 5 – 11). Manifestarea supranaturală a puterii divine prin vorbirea în limbi, care a avut loc după coborârea Duhului Sfânt în vederea întemeierii

Bisericii, a creat posibilitatea ca evreii prezenţi să audă în propria lor limbă, despre minunatele lucrări ale lui Dumnezeu (Faptele 2: 11). Petru a ţinut cu această ocazie prima şi probabil cea mai fructuoasă predică predicată vreodată, în care a proclamat mesianitatea şi graţia salvatoare a lui Cristos.

Cel puţin trei mii de oameni au primit cuvântul propovăduit şi au fost botezaţi

(Faptele 2: 41). În felul acesta s-a născut acea entitate spirituală sau organism spiritual care este Biserica invizibilă, trupul Cristosului înviat.

Creşterea a fost rapidă. Numărul total al celor botezaţi a ajuns curând la cinci mii (Faptele 4: 4). Mai târziu sunt menţionate mulţimi ca devenind o parte din Biserică (Faptele 5: 14). Este deosebit de interesant că mulţi dintre aceştia erau evrei-greci (Faptele 6: 1) din

Diaspora, care erau la Ierusalim pentru a celebra cele două mari sărbători principale: Pastele şi Ziua Cincizecimii. Nici chiar preoţii nu erau imuni faţă de noua credinţă. „O mare mulţime de preoţi" (Faptele 6: 7) este menţionată între membrii Bisericii Primare din

Ierusalim. Poate unii dintre ei văzuseră sfâşiindu-se marea perdea a Templului la moartea lui Cristos, şi aceasta, împreună cu predicile apostolilor, i-a determinat să se supună de bunăvoie lui Cristos.

O asemenea creştere rapidă nu s-a petrecut fără opoziţie din partea iudeilor. Autorităţile ecleziastice au înţeles repede că creştinismul prezintă o ameninţare pentru prerogativele lor ca interpreţi şi preoţi ai Legii, şi atunci ei şi-au unit forţele pentru a combate creştinismul. Persecuţia a venit mai întâi din partea unui corp politico-ecleziastic, Sanhedrinul, care, cu aprobarea romană, supraveghea viaţa civilă şi religioasă a ţării. Petru şi Ioan au fost duşi de cel puţin două ori înaintea acelui august grup şi li s-a interzis să predice

Evanghelia, dar ei au refuzat să se supună. Mai târziu persecuţia a devenit în primul rând politică. În această perioadă de persecuţie, Irod l-a ucis pe Iacov şi l-a închis pe Petru (Faptele 12). De atunci, persecuţia a urmat acest tipar ecleziastic sau politic.

Acest început al persecuţiei a dat creştinismului primul martir – Ştefan.

El fusese unul dintre cei mai deosebiţi dintre cei şapte bărbaţi aleşi să administreze ajutoarele Bisericii din Ierusalim. Martorii mincinoşi, care nu au reuşit să contrazică spiritul şi logica cu care vorbea el, l-au târât în faţa

Sanhedrinului, ca să răspundă pentru ceea ce a făcut. După o cuvântare în care i-a acuzat pe conducătorii iudei că L-au respins pe Cristos, el a fost scos afară şi ucis cu pietre. Moartea primului martir al credinţei creştine a fost un factor valoros pentru răspândirea şi creşterea creştinismului. Saul, care mai

târziu a devenit apostolul Pavel, păzea hainele celor ce-l

uciseseră pe Ştefan.

Fără îndoială că vitejia lui Ştefan şi spiritul lui iertător în faţa unei morţi crude au avut un impact asupra inimii lui Saul. Cuvintele cu care i se adresează Cristos în Faptele 9: 5, „Ţi-ar fi greu să arunci înapoi cu piciorul într-un ţepuş", ar părea să indice faptul acesta. Persecuţia ce a urmat a fost deosebit de înverşunată şi a fost mijlocul de împrăştiere şi de purificare a

Bisericii nou-născute, aşa încât mesajul a putut fi purtat spre alte părţi ale ţării

(Faptele 8: 4).

Totuşi, nu toţi convertiţii la creştinism aveau o inimă neîmpărţită. Anania şi Safira au devenit primele persoane pedepsite în biserica din Ierusalim din cauza păcatului lor de înşelăciune. Rapidă şi înfricoşătoare a fost pedeapsa dată prin apostoli, care erau conducătorii acestei tinere organizaţii.

Relatarea aplicării disciplinei la această pereche vinovată ridică întrebarea dacă Biserica Primară din Ierusalim practica sau nu comunismul. Un tânăr comunist a încercat din greu într-o ocazie să demonstreze autorului acestei cărţi că ei practicau comunismul. Pasaje ca Faptele 2: 44 – 45 şi 4: 32 par să sugereze practicarea unui tip de socialism utopic, bazat pe maxima socialistă favorită: „De la fiecare după posibilităţi, fiecăruia după nevoi". Dar se va observa în primul rând că aceasta a fost o măsură *temporală*, probabil menită să satisfacă nevoile multora din afara Ierusalimului, care ar fi dorit să fie învăţaţi despre noua credinţă înainte de a se întoarce la casele lor. Faptul că acţiunea era *voluntară* este mult mai important. Ea se făcea prin cooperare benevolă, şi nu prin constrângere. Petru a afirmat clar, în Faptele 5: 3 – 4, că

Anania şi Safira au avut libertatea de a-şi păstra proprietatea sau de a o vinde. împărţirea bunurilor era o problemă pur voluntară. Biblia nu poate fi folosită ca o justificare pentru un sistem economic în care Statul deţine controlul asupra celei mai mari părţi a capitalului şi a industriei.

Dar creştinismul timpuriu a promovat mari schimbări sociale în

anumite domenii. Biserica Primară din Ierusalim insista asupra egalităţii spirituale dintre sexe şi acorda o deosebită consideraţie femeilor din Biserică. Luca relatează faptul că Dorea a fost cea căreia i-a fost încredinţată conducerea acţiunilor caritabile. (Faptele 9: 36). Înfiinţarea unui grup de bărbaţi care să aibă grijă de cei nevoiaşi a fost un alt fenomen social remarcabil, care s-a petrecut în primii ani ai Bisericii. Milostenia urma să fie administrată de un grup organizat – diaconii. În felul acesta, apostolii erau lăsaţi liberi să-şi dedice întregul timp conducerii spirituale. Nevoia, generată de creşterea rapidă, şi probabil şi imitarea practicilor din sinagoga evreiască, au dus la înmulţirea slujbelor şi a slujitorilor de timpuriu în istoria Bisericii. Cândva mai târziu au fost adăugaţi bătrânii la numărul slujitorilor, aşa încât în final apostolii, bătrânii şi diaconii erau cei ce împărţeau responsabilitatea conducerii în biserica din Ierusalim.

Natura predicilor ţinute de conducătorii Bisericii Primare dinIerusalim reiese din relatarea apariţiei creştinismului. Predica lui Petru (Faptele 2: 14 – 36)

este prima predică ţinută de un apostol. Se va observa că Petru a recurs la profeţii Vechiului Testament care au prevestit un Mesia ce va suferi. Apoi el a

52 *Creştinismul de-a lungul secolelor* formulat ideea că Cristos este Mesia pentru că El a fost înviat din morţi de

Dumnezeu. Ca urmare, El poate aduce mântuirea celor ce-L primesc prin credinţă. Principalele argumente ale primelor predici ale apostolilor sunt rezumate în Faptele 17: 2 – 3: Necesitatea morţii lui Cristos pentru păcat a fost prevestită de profeţi, şi învierea lui Cristos este dovada că El este Mesia care îi poate salva pe oameni. Şi Pavel a urmat aceeaşi structură (1 Corinteni 15: 3 – 4).

Cristosul crucificat şi înviat a constituit subiectul predicilor lor pentru evrei şi, mai târziu, pentru neevrei (Ioan 5: 22, 27; Faptele 10: 42; 17: 31).

Biserica evreiască din Ierusalim, a cărei istorie am descris-o mai sus, şi-a pierdut curând locul de conducere în creştinism, acesta fiind luat de alte biserici. Hotărârea luată la Conciliul de la Ierusalim de

anu-i obliga pe neevrei să se supună Legii a deschis calea pentru emanciparea spirituală a bisericilor neevreieşti de sub controlul evreiesc. În timpul asediului

Ierusalimului de către armata lui Titus, în anul 69, membrii bisericii au fost siliţi să fugă din Ierusalim la Pella, peste Iordan.1 Ierusalimul n-a mai fost considerat centrul creştinismului după distrugerea Templului şi după fuga de acolo a bisericii evreieşti, iar conducerea spirituală a Bisericii creştine a fost centralizată în alte oraşe, ca de exemplu în Antiohia. Acest fapt a îndepărtat posibilitatea pericolului ca creştinismul să rămână în feşele iudaismului.

II. BISERICA ÎN PALESTINA

Interesul pentru activităţile bisericii din Ierusalim reţine atenţia cititorilor istoriei Bisericii Primare relatată de Luca până la sfârşitul capitolului 7 din

Faptele apostolilor. Centrul interesului se lărgeşte pentru a include Iudeea şi

Samaria în capitolele de la 8 la 12. Creştinismul era dus la oameni de alte rase. Adevăratul creştinism a fost întotdeauna orientat spre misiuni.

Vizita lui Filip în Samaria (Faptele 8: 5 – 25) a adus Evanghelia unui popor care nu era din sânge pur evreiesc. Samaritenii erau descendenţii acelora dintre cele zece triburi care nu au fost duşi în Asiria după căderea Samariei şi care s-au amestecat cu locuitorii pe care asirienii i-au adus acolo din alte părţi ale imperiului lor în 721 î.Hr. Evreii şi samaritenii au devenit duşmani înfocaţi încă din acel timp. Petru şi Ioan au fost chemaţi să vină în Samaria să-l ajute pe Filip, când lucrarea crescuse atât de rapid încât Filip s-a văzut neputincios să facă faţă tuturor cerinţelor. Această trezire spirituală a fost prima breşă în bariera naţionalistă care stătea în calea răspândirii Evangheliei. După încheierea lucrării sale în Samaria, Filip a fost călăuzit de Duhul Sfânt să predice Evanghelia unui famen etiopian, care deţinea o funcţie înaltă în guvernul Etiopiei.

Petru, care fusese primul vestitor al Evangheliei la evrei, a fost de asemenea primul care a dus Evanghelia în mod oficial la neevrei.

După o vedenie, în care i s-a arătat clar că şi neevreii aveau dreptul la Evanghelie, el s-a dus la casa lui Corneliu, centurionul roman, şi a fost uimit văzând în casa lui petrecându-se aceleaşi lucruri ca şi în ziua de Rusalii (Faptele 10 – 11). Din acel moment, Petru a fost de acord să răspândească şi printre neevrei Cuvântul harului. Famenul etiopian şi Corneliu au fost primii neevrei care au avut

prilejul de a primi mesajul harului salvator al lui Cristos.

Deşi cei ce fuseseră forţaţi să plece din Ierusalim le-au predicat doar evreilor la început (Faptele 11: 20), nu mult după aceea, a luat fiinţă în

Antiohia din Siria o mare Biserică de neevrei. Aici îşi are originea numele de creştini, dat pentru prima dată de către antiohieni în semn de batjocură.

Numele acesta a devenit denumirea de onoare a urmaşilor lui Cristos. În

Antiohia şi-a început Pavel lucrarea publică activă între neevrei şi de aici a pornit în călătoriile lui misionare care urmau să-l ducă spre ţinta lui finală, oraşul Roma. Biserica din Antiohia era atât de mare încât avea posibilitatea să dea ajutoare bisericilor evreieşti când acestea au avut de înfruntat foametea.

Ea a fost principalul centru al creştinismului din anul 44 până în anul 68.

Dar rămânea încă de îndeplinit sarcina de a duce Evanghelia la neevrei

„Până la marginile pământului". Această sarcină, începută de Pavel, este şi în prezent misiunea heterminată a Bisericii lui Cristos.

NOTE

1. Eusebiu, *Istoria ecleziastică*, 3.5.

Apoi grecului

Biserica creştină-evreiască primară a înţeles cu greu caracterul

universal al creştinismului, cu toate că Petru fusese instrumentul folosit de Dumnezeu pentru a le da Evanghelia primilor convertiţi dintre neevrei. Pavel este cel care a avut, prin revelaţie de la Dumnezeu, viziunea amplă a nevoii lumii neevreilor şi cel care şi-a cheltuit viaţa ducând Evanghelia acelei lumi. Ca nimeni altul în Biserica primară, Pavel a înţeles caracterul universal al creştinismului şi s-a dedicat răspândirii lui până la marginile Imperiului Roman

(Romani 11: 13; 15: 16). S-ar putea pe bună dreptate pune întrebarea dacă el n-a avut în minte lozinca „Imperiul Roman pentru Cristos" în timp ce înainta încet spre apus cu mesajul Crucii (Romani 15: 15, 16, 18 – 28; Faptele 9: 15;

22: 21). El nu s-a cruţat pe sine pentru atingerea acestui scop, dar nu şi-a neglijat propriul neam, pe evrei. Acest lucru este dovedit de faptul că în fiecare oraş unde ajungea, el căuta mai întâi sinagoga evreiască şi proclama

Evanghelia la evrei şi la prozeliţii dintre neevrei, atât timp cât ei n ascultau.

I. MEDIUL LUI PAVEL

Pavel era conştient de trei mari privilegii de care s-a bucurat şi faţă de care se simţea ataşat. Ca tânăr, el a beneficiat de educaţia acordată numai tinerilor evrei promiţători, studiind la picioarele marelui învăţător Gămăliei. Puţini se puteau mândri cu mai multă educaţie decât Pavel, cât priveşte educaţia religioasă evreiască, şi puţini au profitat atât de profund de educaţia lor cum a profitat Pavel (Filipeni 3: 4 – 6). El era apoi cetăţean al Tarsului, oraşul principal al Ciliciei, un oraş „nu fără însemnătate" (Faptele 21: 39). El se bucura apoi şi de dreptul de cetăţean roman născut liber (Faptele 22: 28), şi nu a ezitat să facă uz de privilegiile lui de cetăţean roman, atunci când asemenea privilegii puteau ajuta la îndeplinirea misiunii sale pentru Cristos (Faptele

16: 37; 25: 11). Iudaismul a fost mediul său religios înainte de convertirea sa.

Tarsul, cu marea lui universitate şi atmosferă intelectuală, a fost scena primilor lui ani; şi Imperiul Roman a fost mediul politic în care el

a trăit şi şi-a făcut lucrarea. Astfel, Pavel a crescut într-o cultură urbană cosmopolită.

CĂLĂTORIILE MISIONARE ALE LUI PAVEL

Harta Pag. 56

Capitolul 4 57

Acest mediu politic nu părea a fi prea promiţător pentru propovăduirea Evangheliei. Cezar August provocase căderea republicii, care rămăsese doar o formă politică, atunci când el a înfiinţat o diarhie în anul 27 î.Hr., în care doar simbolic el împărţea cu senatul controlul statului. Din nefericire, succesorii lui nu au avut nici capacitatea, nici caracterul lui August, şi s-au făcut vinovaţi de conducere greşită. Caligula (37 – 41) a fost dement o parte a domniei lui, iar Nero (54 – 68), sub care a fost martirizat Pavel şi sub care Biserica a suferit prima persecuţie, era un om crud şi sângeros, care nu a ezitat să ucidă membri ai propriei sale familii. Dar Claudius (41 – 54) a fost un administrator excelent, şi imperiul a avut o stabilitate relativ mare în timpul domniei lui. În timpul acestei domnii a făcut Pavel cele mai multe călătorii misionare.

Situaţia morală şi socială era cu mult mai nepromiţătoare decât cea politică. Prăzile de război din imperiu au creat o clasă superioară bogată de noi aristocraţi care aveau sclavi şi bogăţie, care să le satisfacă fiecare dorinţă legitimă şi nelegitimă. Această nouă clasă avea o atitudine oarecum dispreţuitoare faţă de noua religie, văzând în faptul că ea apela la clasele mai sărace o ameninţare a poziţiei ei superioare în societate. Dar chiar şi unii din această clasă au fost câştigaţi de predicarea Evangheliei, când Pavel a fost închis la Roma (Filipeni 1: 13).

Pavel a fost de asemenea confruntat cu rivalitatea sistemelor religioase concurente. Romanii erau într-un fel eclectici în concepţia lor religioasă şi erau gata să tolereze orice credinţă care nu i-ar fi împiedicat pe oameni să ia parte la sistemul de închinare al statului, care combina închinarea la împărat cu vechea închinare de stat republicană, pretinzând credincioşia tuturor popoarelor din imperiu cu excepţia evreilor, care erau scutiţi prin lege de la ritualurile ei.

Creştinii, bineînţeles, nu puteau accepta acea închinare şi prin aceasta şi-au atras dușmănia statului. Religiile misterelor, mai subiective, cum au fost cea a lui Mithra, Cybele şi Isis, aveau mulţi adepţi în imperiu. Iudaismul a manifestat o opoziţie crescândă faţă de creştinism atunci când acesta s-a remarcat ca o grupare religioasă.

Intelectualii romani acceptau sistemele filosofice, ca stoicismul, epicurian ismul şi neopitagoreanismul, care propuneau contemplaţia filosofică drept cale spre salvare. Stoicismul, cu concepţia lui panteistă despre Dumnezeu, cu concepţia că legile etice naturale trebuie să fie descoperite prin raţiune şi cu doctrina lui despre paternitatea lui Dumnezeu şi frăţia omului, părea să asigure o bază filosofică pentru Imperiul Roman. Unii împăraţi, ca de exemplu Marcus Aurelius (161 – 180), au fost atraşi de standardele etice ale stoicismului. Aceasta era scena religioasă confuză căreia trebuia să-i facă faţă Pavel cu Evanghelia simplă a morţii răscumpărătoare a lui Cristos.

Arheologia ne ajută să datăm punctele-cheie din viaţa şi din lucrarea lui Pavel. Pavel era în Corint de optsprezece luni când Galion a devenit proconsul (Faptele 18: 12 – 13). O inscripţie în piatră descoperită la Delfi menţionează că Galion şi-a început activitatea în Ahaia din al douăzeci şi şaselea an al lui Claudiu, adică din 51 – 52 d.Hr. Astfel, vizita lui Pavel trebuie să fi început cu

 optsprezece luni înainte, în anul 50 d.Hr. Alte date din viaţa lui pot fi calculate în raport cu această dată cu relativă acurateţe.1

Convertirea lui Pavel a fost de asemenea un eveniment istoric obiectiv. El a descris-o în felul acesta în 1 Corinteni 9: 1 şi 15: 8 şi în Galateni 1: 11 – 18.

Convertirea lui s-a produs ca urmare a întâlnirii lui cu Cristos pe drumul spre

Damasc (Faptele 9, 22 şi 26). Această experienţă a fost vitală pentru lucrarea lui misionară de mai târziu, pentru învăţăturile, scrierile şi teologia lui.

II. LUCRAREA LUI PAVEL

Geniul lui Pavel a fost atât de multilateral încât este necesar ca

lucrarea lui să fie analizată sub diferite categorii. Fiecare analiză va accentua măreţia sarcinii pe care i-a dat-o Dumnezeu şi devotamentul cu care a lucrat el pentru a îndeplini sarcina primită.

A. Propovăduitorul Evangheliei

Pavel a fost un misionar înţelept şi devotat, şi viaţa lui ilustrează folosirea principiilor care au fost foarte utile multora ce au căutat să împlinească marea poruncă de a evangheliza lumea, pe care Cristos a dat-o Bisericii. O analiză a hărţilor călătoriilor lui revelează avansarea Evangheliei în urma predicilor lui, de-a lungul unui mare *semicerc* din Antiohia până la Roma. Pavel a adoptat ca principiu de bază extinderea Evangheliei spre apus, şi trebuie să fi fost plin de bucurie când şi-a atins ţelul de a ajunge la Roma, chiar dacă a ajuns acolo ca prizonier al guvernului roman.

De asemenea, Pavel s-a gândit ce zone puteau fi atinse din centre urbane *strategice*. El îşi începea întotdeauna lucrarea dintr-o zonă nouă în cel mai strategic oraş, folosindu-i apoi pe convertiţi pentru a duce mesajul în oraşele şi satele din împrejurimi. Datorită acestei practici, probabil că el nu a lucrat în

Colose (Coloseni 2: 1), ci biserica puternică din acel oraş a fost înfiinţată de cei trimişi de el din Efes.

El şi-a început lucrarea în centre romane strategice, mergând mai întâi la *sinagogă*, unde îşi propovăduia mesajul atâta timp cât era bine primit. Când întâmpina opoziţie, el trecea la propovăduirea directă a Evangheliei la neevrei în orice loc pe care îl găsea potrivit. Principiul lui era să le predice neevreilor după ce a dus mesajul la evrei. Acest principiu poate fi văzut printr-un studiu al relatărilor călătoriilor lui din cartea Faptele apostolilor (Romani 1: 16).

După înfiinţarea unei biserici, Pavel o organiza cu bătrâni şi cu diaconi, în aşa fel încât biserica să se *autoconducă* după plecarea lui. El a căutat să zidească pe baze solide.

Dorinţa lui de a nu fi o povară pentru bisericile nou-născute l-a făcut să-şi asume responsabilitatea de a se întreţine singur în perioada când predica într-un loc nou. El lucra în meseria lui de confecţionare de corturi, în timp ce le predica locuitorilor Corintului (Faptele 18: 1 –

4; 1 Tesaloniceni 2: 9). El nu a făcut din aceasta o regulă pentru alţii, ci a simţit că era o necesitate pentru lucrarea lui. Şi biserica trebuia să *se întreţină singură*.

Dependenţa de călăuzirea *Duhului Sfânt* în lucrarea sa este evidentă atât în

Capitolul 4 59

Faptele apostolilor cât şi în Epistolele lui (Faptele 13: 2, 4; 16: 6 – 7). El nu dorea să meargă în niciun loc, dacă nu avea dovada clară că acel loc era câmpul în care Dumnezeu voia ca el să lucreze. El căuta să ajungă în locuri neatinse de alţii şi să fie un pionier al Evangheliei (Romani 15: 20). Acest spirit de pionierat a fost productiv prin faptul că a avut ca rezultat ducerea Evangheliei de către el din Antiohia la Roma şi, posibil, spre apus până în Spania.

Aceste principii urmate de apostol i-au fost utile în dezvoltarea bisericilor ca centre organizate pentru continuarea predicării Evangheliei. El nu i-a lăsat fără *supraveghere*, deoarece şi-a făcut un obicei din a revizita bisericile înfiinţate de el sau de a le scrie scrisori, cu scopul de a le încuraja şi de a le întări (Faptele 15: 36). Nu ar trebui să ne mire deci rapida creştere a creştinismului sub o conducere atât de sănătoasă şi inspirată. Fiecare biserică *s-a dezvoltat singură*, în sensul că dezvoltarea ei nu a fost coordonată de un organism din afară, superior ei.

B. Scrierile lui Pavel

Pavel a făcut o practică din a se ţine la curent cu situaţia locală din fiecare biserică, prin vizitatori din acea biserică (1 Corinteni 1: 11) sau prin rapoartele agenţilor trimişi de el să viziteze bisericile (1 Tesaloniceni 3: 6). Ori de câte ori părea că situaţia locală o cerea, el scria scrisori sub călăuzirea Duhului Sfânt pentru a trata probleme speciale. El a scris de două ori bisericii din Tesalonic pentru a lămuri înţelegerea greşită a doctrinei celei de-a doua veniri a lui

Cristos.

Biserica din Corint era confruntată cu problemele unei biserici dintr-un mare oraş păgân, şi Pavel i-a adresat prima scrisoare pentru a soluţiona problemele existente. Întrebări privind înţelepciunea umană

şi cea spirituală, specifice unei biserici într-un oraş cultural grecesc (1 Corinteni 1 – 4), problema moralităţii într-un mediu păgân (capitolul 5), judecăţi între creştini înaintea judecătorilor păgâni (6), probleme de căsătorie (7) şi problema relaţiilor sociale cu idolatrii păgâni (8 – 10) au fost unele din subiectele pe care Pavel a trebuit să le trateze prin corespondenţă. A doua sa Epistolă către corinteni a fost scrisă din nevoia de a-şi afirma apostolia, aşa încât autoritatea sa de a acţiona aşa cum afirmase în prima epistolă să fie confirmată. Scrisoarea către galateni a fost necesară din cauza problemei legăturii dintre Legea iudaică şi creştinism, aşa încât credinţa să fie considerată principiul animator al creştinismului, şi nu faptele Legii. Epistola către romani este o expunere şi explicaţie sistematică a

Evangheliei lui. Cele trei epistole scrise în timpul întemniţării lui în Roma au fost ocazionate de problemele speciale din bisericile din Efes, Colose şi Filipi.

Epistola personală către Filimon, scrisă tot din închisoare, tratează problema stăpânului creştin şi a sclavului care a devenit creştin. Cele trei scrisori pastorale către Timotei şi Tit tratează probleme ce stau în faţa unui pastor tânăr.

Se va observa că fiecare din aceste scrisori a apărut dintr-o clară criză istorică în una din bisericile preaiubite ale lui Pavel. Măreţia acestor „tratate pentru toate timpurile" este revelată de faptul că principiile dezvoltate de

Pavel pentru a face faţă urgenţelor bisericilor din primul secol sunt actuale

60 *Creştinismul de-a lungul secolelor* pentru biserica din timpurile moderne. Fiinţele omeneşti întâmpină probleme similare, şi principii similare sunt folositoare chiar dacă mediul temporal şi spaţial este diferit. Epistolele lui Pavel sunt întotdeauna valoroase pentru orice biserică în soluţionarea problemelor ei. La Pavel există întotdeauna un echilibru între formulele teologice şi aplicaţia practică.

C. Principiile teologiei lui Pavel

Nicio tratare istorică a lui Pavel nu-şi poate permite să ignore doctrinele de bază dezvoltate în scrisorile lui, în special în cea către

biserica din Roma.

Cristos nu a lăsat în urma Lui un corp de doctrine bine definite. Formularea acestora urma să fie opera lui Pavel, călăuzit de Duhul Sfânt. Dar acest corp de doctrine nu era în contrast cu învăţăturile lui Cristos, ci a apărut din învăţăturile şi din moartea lui Cristos.2

Educaţia primită de Pavel acasă, în sinagogă şi de la Gămăliei, spiritul lui de observare a naturii (Romani 1: 19 – 20), experienţa prin care s-a convertit, mintea lui creativă şi, mai presus de toate, revelaţia divină, au constituit factori importanţi în dezvoltarea teologiei lui.

Esenţa Evangheliei lui Pavel poate fi rezumată simplu: Pavel a înţeles că fericirea şi utilitatea sunt scopuri principale spre care aspiră toţi oamenii.

Fericirea şi utilitatea în viaţa aceasta şi în cea viitoare depind de obţinerea graţiei lui Dumnezeu. Graţia lui Dumnezeu poate fi acordată doar omului care face voia lui Dumnezeu. Pavel şi compatrioţii lui evrei credeau că respectarea

Legii lui Moise, care era o expresie a sfinţeniei lui Dumnezeu, trebuia să garanteze o viaţă fericită şi utilă. Dar Pavel a constatat, spre regretul lui, că faptele Legii au ca urmare doar cunoaşterea păcatului, lăsându-l pe om incapabil să împlinească voia lui Dumnezeu exprimată în acea Lege (Romani

7). Experienţa de pe drumul Damascului i-a revelat lui Pavel că nu Legea, ci

Crucea lui Cristos este punctul de pornire pentru viaţa spirituală. Cristos, care respectase perfect Legea iudaică, a putut să se dăruiască pe Cruce ca Om şi

Dumnezeu perfect, în locul omului păcătos, şi să ia povara păcatului omului

(Galateni 3: 10, 13). Oamenii au nevoie doar să accepte prin credinţă (Romani

5: 1) lucrarea făcută de Cristos pentru ei.

Sistemul etic al lui Pavel a izvorât din această unire personală a credinciosului cu Cristos, prin credinţă. Această relaţie pe verticală trebuie echilibrată de o relaţie pe orizontală, în care fiecare creştin

este unit cu fraţii credincioşi prin dragostea creştină, exprimată într-o viaţă morală (1 Ioan 3: 23;

Efeseni 1: 15). Nici legalismul iudaismului, nici raţionalismul stoicismului, ci doar dragostea creştină trebuie să fie izvorul trăirii creştine. Comuniunea mistică a credinciosului cu Domnul lui trebuie să fie sursa dragostei. Această viaţă de dragoste presupune eliminarea profanării personale rezultată din închinarea la idoli, necurăţie sexuală sau beţie – păcatele majore ale păgânităţii. Ea are ca rezultat slujirea plină de dragoste pentru alţii şi fidelitatea în probleme de integritate personală.

Un asemenea sistem de etică nu a însemnat repudierea legii morale iudaice, ci, dimpotrivă, împlinirea ei la un nivel mai înalt de dragoste în familie.

gospodărie şi stat. Standardele etice înalte ale creştinilor i-au impresionat pe semenii lor păgâni cu măreţia credinţei creştine. Chiar viaţa lui Pavel de slujire altruistă era o revelaţie atât pentru evrei cât şi pentru neevrei, a ceea ce putea face Dumnezeu în dezvoltarea unei personalităţi creştine devotate slujirii pentru gloria lui Dumnezeu şi pentru binele omului.3

Filosofia lui Pavel cu privire la istorie este strâns legată de vederile lui etice şi teologice. El a respins teoria ciclică a istoriei, care era atât de caracteristică pentru lumea antică, şi teoria modernă a progresului evoluţionist nedefinit, în favoarea unei concepţii supranaturale cataclismice cu privire la istorie, care ia în considerare falimentul omului neregenerat şi puterea lui Dumnezeu de a-şi împlini planul Său divin. Această concepţie nu este limitată la naţiuni, ci cuprinde întreaga rasă umană. După ea, progresul poate avea loc numai prin conflictul spiritual în care omului îi este dată putere prin graţia lui Dumnezeu, în final, Dumnezeu va fi victorios peste toate forţele răului care au fost mai înainte învinse de Cristos la crucea de pe Calvar (Romani 11: 36; Efeseni 1: 10).

D. Pavel ca polemist

Pavel nu s-a mulţumit niciodată doar să prezinte creştinismul;

ameninţările

Ia adresa purităţii doctrinei creştine l-au determinat să lupte împotriva duşmanului. Cu vocea şi cu pana, el a luptat pentru puritatea doctrinei creştine. Nicio părere deficientă asupra persoanei sau lucrării lui Cristos nu a scăpat criticii lui, şi el a încercat întotdeauna să-i câştige înapoi la credinţă pe cei care s-au rătăcit.

Problema sferei de cuprindere a mântuirii şi a modului cum se poate ajunge la mântuire a fost prima problemă dificilă de care s-a ocupat Pavel în timpul Conciliului de la Ierusalim, la sfârşitul primei sale călătorii misionare.

Biserica, născută în sânul iudaismului, s-a împărţit în două grupuri. Un grup de creştini evrei, cu un fond fariseic, credeau că neevreii – ca şi evreii – trebuiau să respecte Legea lui Moise pentru a fi mântuiţi. Ei doreau să facă din creştinism o sectă specială a iudaismului. Celălalt grup înţelegea că mântuirea vine numai prin credinţa în Cristos şi că oferta mântuirii este pentru toţi, nu numai pentru evrei şi nu pe baza faptelor.

Vizita iudaizatorilor în Antiohia, care se pare că erau autorizaţi de Iacov să predice prima din cele două orientări expuse mai sus (Faptele 15: 24), a ocazionat întâlnirea de la Ierusalim în anul 49 sau 50 pentru reglementarea acestei probleme. Delegaţi de biserica din Antiohia (Faptele 15: 2) şi asiguraţi printr-o revelaţie (Galateni 2: 2), Pavel şi Barnaba au pornit spre Ierusalim pentru a lua parte la primul şi probabil cel mai important conciliu bisericesc din istoria Bisericii.

Ei şi-au descris activităţile într-o adunare generală publică a bisericii

(Faptele 15: 4 – 5), după care s-au dus cu apostolii şi prezbiterii la o adunare specială închisă, ca să discute problemele în detaliu şi să încerce să dea o soluţie (Faptele 15: 6; Galateni 2: 2 – 10).4 Această şedinţă închisă pare să fi fost urmată de o adunare a întregii biserici, în care s-a ajuns la o hotărâre primită favorabil de toţi cei prezenţi (Faptele 15: 7 – 29). Trimiterea lui Pavel la neevrei

(Faptele 15: 25 – 26; Galateni 2: 9) şi absolvirea neevreilor de respectarea legii

 evreieşti (Faptele 15: 19) au fost rezultatele imediate ale adunării. Pentru a-i împăca pe credincioşii evrei, au fost formulate reguli de mai mică importanţă, cum ar fi abţinerea de la a consuma sânge şi animale sugrumate. Convertiţilor neevrei li se cerea de asemenea să se păzească de păcatele idolatriei şi imoralităţii – păcate care constituiau o ispită deosebită pentru convertiţii dintr-un mediu păgân (Faptele 15: 20 – 21). Este clar că aceste cereri nu aveau nicio legătură cu principiul de bază al îndreptăţirii omului. Ele erau desemnate pur şi simplu să faciliteze relaţii bune între evrei şi convertiţii la creştinism dintre neevrei.

Cele întâmplate la Conciliul de la Ierusalim au dezvăluit tenacitatea lui

Pavel atunci când era în joc un principiu. Nici măcar pentru un moment el nu s-ar fi gândit la tăierea împrejur a lui Tit la Conciliu (Galateni 2: 3), dar la începutul celei de a doua călătorii, când Timotei i-a devenit ajutor, l-a tăiat împrejur (Faptele 16: 1 – 3), pentru ca lipsa acestui ritual să nu fie o barieră în prezentarea Evangheliei. Pavel era gata să facă concesii inofensive, cum era aceasta, pentru a-şi uşura munca, dar nu ar fi permis ca Tit să fie tăiat împrejur la Ierusalim, pentru că el lupta chiar pentru principiul absolvirii neevreilor de obligaţia de a respecta ritualurile Legii lui Moise.

Eliberarea creştinismului de Legea ceremonială a lui Moise a fost rezultatul cu spectru larg al Conciliului. De atunci înainte, credinţa este singurul mijloc prin care omul primeşte mântuirea. Deoarece această credinţă este pentru toate popoarele, creştinismul este eliberat de pericolul de a deveni doar o sectă a iudaismului. Noua lege a dragostei, care duce la respectarea legii morale evreieşti din dragoste pentru Dumnezeu, şi nu dintr-un simţ al datoriei, devine baza pentru etica creştină. Este de asemenea interesant de notat modul democratic în care Biserica a făcut faţă marii ei probleme.

Hotărârea a fost luată de Biserică şi de conducătorii ei sub călăuzirea Duhului

Sfânt. Creştinii evrei, care fuseseră mântuiţi prin credinţă, au

fost lăsaţi liberi să respecte Legea lui Moise dacă doreau.

Creştinismul nu trebuie să uite niciodată lecţia Conciliului de la Ierusalim.

Cu aceeaşi problemă au fost confruntaţi şi reformatorii, care au văzut că

Biserica Romană cerea fapte făcute de oameni pe lângă credinţă, ca o condiţie a mântuirii. Liberalii moderni fac aceeaşi greşeală, cu accentul pe care-l pun ei pe faptul că noi suntem pe placul lui Dumnezeu prin fapte etice. Problema

Conciliului de la Ierusalim este perenă, şi principiile care au fost victorioase acolo sunt principii care sunt valabile de-a lungul istoriei Bisericii.

Pavel a fost confruntat şi cu influenţa raţionalismului grecesc, care a apărut ca un gnosticism incipient în biserică. Unii au căutat să facă mijlocul de mântuire *intelectual*, aşa cum evreii creştini căutaseră să-l facă *legalist*.

Gnosticismul s-a dezvoltat ca un pericol deosebit în biserica din Colose.

Gnosticii aveau o filosofie dualistă, care făcea distincţie clară între spirit, care era considerat bun, şi materie care era considerată rea. După ei, legătura între spiritul pur şi materia rea se făcea printr-o ierarhie de fiinţe cereşti.

Cristos era considerat ca făcând parte din această ierarhie. Îngerilor trebuia să li se dea închinare pentru că şi ei făceau parte din această ierarhie (Coloseni

Capitolul 4 63

2: 8, 18 – 19). Mântuirea se primea mai ales prin faptele ascetice de renegare a dorinţelor trupului material şi rău (Coloseni 2: 14 – 17, 20 – 23) şi printr-o cunoaştere specială accesibilă doar elitei creştinilor. Credinţa era plasată pe o poziţie subordonată în acest sistem care încuraja mândria omenească.5

Pavel a răspuns acestei erezii prin afirmarea categorică a atotsuficienţei lui

Cristos ca şi Creator şi Răscumpărător (Coloseni 1: 13 – 20).

Cristos este manifestarea deplină a lui Dumnezeu şi nu este în niciun chip inferior lui

Dumnezeu (Coloseni 1: 19; 2: 9). Doar în această doctrină a simţit Pavel că omul avea siguranţa unui Mântuitor care putea să rezolve problema păcatului.

Gnosticismul a fost prima erezie întâlnită de Biserică, dar în niciun caz nu a fost ultima. Greşeala este perenă şi de obicei apare în fiecare epocă din aceleaşi cauze. Mândria omului şi tendinţa lui spre raţionalism încă poate duce la erezie, aşa cum s-a întâmplat în biserica din Colose. Reţinerea moştenirii religioase a perioadei precreştine în viaţa individuală poate duce la un amestec de adevăr şi eroare, cu consecinţe grave pentru mântuire. Aceasta a fost greşeala iudaizatorilor. Folosirea greşită sau accentuarea exagerată a unor pasaje din Biblie poate duce la eroare. Uneori, un conducător cu entuziasm greşit, care caută să protejeze adevărul, îl poate submina. Aşa a fost cazul lui

Montanus în secolul al II-lea.

Cu asemenea credinţă şi curaj, nu este de mirare că Pavel a reuşit să ducă mesajul mântuirii la popoarele neevreieşti din Imperiul Roman şi să dea startul culturii creştine în marşul ei triumfător spre apus prin Europa. El a fost un exeget unic al sensului vieţii şi morţii lui Cristos în ce priveşte mântuirea omului păcătos. El a ţinut credinţa curată, fără adăugiri de legalism şi raţionalism. El a elaborat detaliile organizării în bisericile creştine şi a fost în corespondenţă permanentă cu ele, pentru a le ajuta să-şi rezolve problemele într-o manieră creştină. Pavel a înţeles ca nimeni altul semnificaţia cosmică a lui Cristos pentru timp şi eternitate; şi ca „apostol al neamurilor" (Romani

11: 13; 15: 16), el L-a interpretat pe Cristos pentru lumea neevreilor.

NOTE

1. Adolf Deissman, *Paul*, *a Study* în *Social and Religious History* (Londra: Hodder & Stoughton, 1926), app. I.

2. Floyd V. Filson, *One Lord One Faith* (Philadelphia:

Westminster.

1943). Această lucrare afirmă unitatea esenţială dintre Evanghelia predicată de Pavel şi învăţăturile lui Cristos. Ea răspunde celor ce pretind că Pavel a transformat mesajul simplu, etic al lui Cristos într-o formă de religie mistică.

3. Morton S. Enslin, *The ethics of Paul* (New York: Harper, 1930).

Autorul a găsit această carte deosebit de folositoare pentru studiul sistemului etic al lui Pavel, cu toate că uneori iese în evidenţă tendinţa liberală a lui Enslin.

4. Autorul urmează linia raţionamentului care leagă vizita la Ierusalim din

Galateni 2: 1 – 10 de Conciliul de la Ierusalim. Această opinie este bine prezentată de William J. Conybeare şi John S. Howson, *The Life and*

Epistles ofăaint Paul (New York: Scribner, 1897).

5. Mai multe informaţii despre gnosticism în cap. 8.

RĂSPÂNDIREA CREŞTINISMULUI

ÎN IMPERIU PÂNĂ ÎN ANUL 100

Cărţile şi pergamentele

Noul Testament nu este un vârf de munte izolat al literaturii religioase, ci el este mai degrabă culmea cea mai înaltă a unui lanţ muntos de literatură religioasă produsă de Biserica Primară. Formele ei literare de bază – evanghelii, fapte, epistole şi apocalipsa – au devenit modelele pe care primii părinţi ai Bisericii şi-au bazat scrierile lor. Nu ar trebui să ne mirăm de marele număr de cărţi din Noul Testament, care este de fapt mic dacă avem în vedere abundenţa de literatură religioasă din Biserica Primară. Luca face aluzie la numeroasele Evanghelii care erau în circulaţie în acel timp, atunci când a luat pana în mână pentru a scrie relatarea sa inspirată de Duhul despre viaţa lui

Cristos (Luca 1: 1).

Scrierile părinţilor Bisericii contribuie mult la umplerea golului din cunoştinţele istorice despre perioada dintre epoca Noului Testament şi ultima parte a secolului al IV-lea. Conducătorii Bisericii,

cu pana ca şi cu vocea, au formulat literatură apologetică şi polemică în timp ce înfruntau persecuţia externă şi erezia internă. Au fost elaborate credeurile pentru a da formulări exacte ale credinţei. Iată de ce părinţii Bisericii au o valoare inestimabilă în studiul dezvoltării vieţii şi gândirii creştine în această perioadă. Această literatură este departe de a fi monotonă, şi îl va răsplăti pe cel ce o studiază în mod serios atât cu inspiraţie cât şi cu cunoştinţe. Scriitorii citează şi utilizează limbajul Scripturii.

Numele de „părinte al Bisericii" îşi are originea în folosirea titlului de

„Părinte", care era dat episcopilor, mai ales în Apus, pentru a exprima o loialitate plină de afecţiune. Începând cu secolul al III-lea, a fost folosit tot mai mult ca titlu pentru apărătorii ortodocşi ai Bisericii şi exponenţii credinţei ei. Aceştia erau de obicei episcopi. Patrologie sau patristică este numele dat studierii vieţii şi operelor acestor oameni, dintre care cei mai mulţi au trăit în perioada dintre sfârşitul epocii apostolice şi Conciliul de la Calcedon (451).

Schema de mai jos va da câteva date despre identitatea lor, perioada în care au trăit, lucrările majore şi cele mai importante caracteristici ale scrierilor lor.

Există acum dovezi rezonabile că scrierile Noului Testament au fost încheiate chiar înaintea sfârşitului primului secol după Cristos. Oameni care

PĂRINŢII BISERICII

Apus

Răsărit

Primul secol (95 – cca. 150)

Părinţii apostolici – Edificarea – Interpretare tipologică

Edificare

Ignaţiu

Policarp

Pseudo-Barnaba

Epistola către Diognetus
A doua epistolă a lui Clement
Papias
Păstorul din Hermas (apocaliptică)
Didahia (manual catehetic)
Clement din Roma
Tertulian
Secolul al doilea (120 – 220) Apologeţi – Apărarea creştinismului
Explicaţie
Aristide
Iustin Martirul
Tatian
Atenagora
Teofil
olul al treilea (180 – 250), Polemiştii – Luptă împotriva doctrinelor false
Şcoala antiohiană
(gramatico-istorică)
Practic (formă de guvernare bisericească)
Ireneu contra gnosticilor
Tertulian – fondatorul teologiei apusene.
„Trinitatea", contra lui Praxeas
Ciprian despre episcopat şi întâietatea onoarei episcopului roman
Combatere
Şcoala alexandrină
(alegorică şi speculativă)
Pantaenus
Clement
Origen – *Hexapla*
(text al Vechiului
Testament)
De Principiis

(prima teologie sistematică)

(a folosit metoda alegorică de interpretare)

Secolul al patrulea (325 – 460) Epoca de aur a studiului biblic ştiinţific

Expunere	
Ieronim – traducător al Bibliei Ambrozie – predicator Augustin – filosofia Istoriei în *Cetatea lui Dumnezeu*; teolog	Atanasie Basil din Cezarea Chrysostom – predicator (conduita creştină) Theodor (utilizarea contextului)

Capitolul 5 67

I-au cunoscut pe apostoli şi doctrina apostolică au continuat să scrie literatură creştină. Aceşti oameni sunt cunoscuţi sub numele de „părinţii apostolici".

Majoritatea lucrărilor literare ale acestor oameni au fost produse între anii 95

şi 150.

În scrierile lor apar anumite caracteristici bine definite. Ei exprimă, într-un mod nepretenţios şi simplu, o credinţă sinceră şi pietate. Scrierile lor evidenţiază faptul că ei nu prea cunoşteau filosofia păgână care poate fi observată în scrierile lui Origen sau Clement din Alexandria. Părinţii apostolici aveau o mare reverenţă pentru Vechiul Testament şi se sprijineau foarte mult pe el pentru susţinerea ideilor lor. Din acest motiv, se poate observa, în unele cazuri, o utilizare aproape excesivă a interpretării tipologice.

Creştinismul este prezentat ca o împlinire a profeţiilor şi a prototipurilor

Vechiului Testament. Aceşti oameni cunoşteau de asemenea formele literare ale Noului Testament şi le foloseau ca modele pentru lucrările lor. Edificarea practică şi pastorală a Bisericii este obiectivul major al scrierilor lor.

I. LITERATURA EPISTOLARĂ

A. Clement din Roma (cca. 30 – 100)

În jurul anului 95, în biserica din Corint s-a iscat o tulburare serioasă.

Puţin mai târziu, Clement, prezbiterul conducător din biserica din Roma, a scris prima sa epistolă către biserica din Corint, îndemnându-i pe creştinii care erau revoltaţi împotriva prezbiterilor să înceteze tulburarea şi să se supună acestora (1: 1; 14: 1 – 2; 46; 47: 3 – 6). Acestei epistole i s-a atribuit, în timpuri recente, un loc proeminent între scrierile părinţilor apostolici, deoarece ea este cea mai veche scriere creştină în afară de cărţile Noului Testament.

După o introducere în care le reaminteşte spiritul curat al bisericii lor într-o perioadă anterioară (capitolele 1 – 3), Clement se lansează într-o serie de îndemnuri în legătură cu virtuţi creştine ca dragostea, pocăinţa şi umilinţa, pentru a inspira ascultare de îndemnurile lui de mai târziu (4 – 38). Aceste îndemnuri, bazate pe citarea a numeroase exemple din Vechiul Testament, sunt despărţite de o paranteză scurtă (24 – 26) privind siguranţa învierii viitoare. Este interesant de notat că Clement foloseşte, în capitolul 25, pentru a ilustra învierea, povestea păgână a păsării Phoenix. O atenţie mai directă este acordată problemelor din Corint, în capitolele 39 la 59: 2. Ideea succesiunii apostolice apare în capitolele 42 – 44 şi este centrată în jurul faptului că prezbiterii şi diaconii au fost daţi de către apostoli, care la rândul lor au fost trimişi de Cristos, iar Cristos a fost trimis de Tatăl. Apoi Clement cere supunere faţă de aceşti conducători numiţi în mod democratic (44: 3). Această parte este urmată de o lungă rugăciune (59: 3 – capitolul 61), din care reiese clar dorinţa lui fierbinte pentru unitatea Bisericii. Lucrarea se încheie cu un îndemn final la unitate (62 – 65).

Această scrisoare este valoroasă pentru informaţiile pe care le

oferă în legătură cu poziţia înaltă a episcopilor sau prezbiterilor în Biserica de la sfârşitul primului secol. Ascultarea de episcop este garanţia practică a unităţii

68 *Creştinismul de-a lungul secolelor* creştine. Se face distincţie între clerici şi laici (40: 5). Scrisoarea lui Clement este de asemenea interesantă datorită abundenţei citatelor (cam 150) din

Vechiul Testament. Mai mult, ea conţine o referire des citată la lucrarea lui

Pavel (5: 5 – 7). Teoria celor două detenţii la Roma şi o perioadă de libertate între ele se bazează mai ales pe această referinţă. Clement afirmă că sângele lui

Cristos este mijlocul de obţinere a mântuirii (7: 14).

B. Ignaţiu (secolului)

Un alt părinte apostolic este Ignaţiu, episcop din Antiohia din Siria, care a fost arestat de autorităţi din cauza mărturiei sale creştine şi trimis la Roma să fie ucis de fiarele sălbatice la jocurile imperiale. În drumul spre Roma, i s-a permis să fie vizitat de creştinii din oraşele prin care trecea. Înainte de a fi martirizat, el a adresat scrisori de mulţumire acestor biserici pentru bunătatea arătată lui. Scrisoarea către romani este în primul rând o rugăminte ca ei să nu facă eforturi să-l salveze de la martirajul din Roma. Ignaţiu a primit cu bucurie faptul că va fi martirizat şi caută să prevină orice acţiune care ar putea să-l împiedice să devină „pâinea curată a lui Cristos" prin zdrobirea în dinţii fiarelor (2, 4). Aceste şapte scrisori trebuie să fi fost scrise în jurul anului 110. Deşi autenticitatea unora dintre scrisorile lui este pusă sub semnul întrebării, cele acceptate prezintă clar învăţătura lui.

În scrisorile lui, Ignaţiu caută să atenţioneze acele biserici pe care le vizitase în drum spre Roma, în legătură cu ereziile care ameninţau pacea şi unitatea acestor biserici. El se opune tendinţelor gnostice şi docetice. Docetiştii căutau să susţină că Cristos este o fiinţă pur spirituală, în afara oricărei contaminări cu un trup material. Aceasta i-a dus la negarea realităţii întrupării materiale a lui Cristos şi la afirmaţia că pe cruce a suferit doar o fantomă

(Epistola către Smirna, capitolul 1). Ignaţiu insistă asupra

revelaţiei lui Cristos în trup, ca antidot la această învăţătură falsă (Epistola către Smirna, cap. 1 şi

Trallianii, 9 – 10).

Acest părinte al Bisericii primare pune de asemenea accent mare pe supunerea faţă de episcopi, ca o cale de a realiza unitatea şi de a evita răspândirea ereziei. În scrisorile lui există dovezi considerabile că în acea vreme unul din prezbiterii fiecărei biserici devenise episcop monarhic, de care ascultau ceilalţi prezbiteri.1 Ignaţiu compară ascultarea prezbiterilor de episcop cu acordarea corzilor unei harpe (Efeseni 4: 1) şi le cere tuturor creştinilor să asculte de episcopul monarhic şi de prezbiteri (20: 2). El este primul care pune slujba episcopului în contrast cu cea a prezbiterului şi primul care îi subordonează pe prezbiteri şi pe bătrâni episcopului monarhic, iar pe membrii bisericii îi subordonează ambelor trepte ierarhice. Ierarhia autorităţii în

Biserică este, după el, episcop, prezbiter şi diacon. Totuşi, Ignaţiu nu fi prezintă pe episcopul Romei ca fiind superior altor episcopi, deşi el este primul care a utilizat cuvântul *catolic* (Smirna 8). Singura superioritate este cea a episcopului faţă de prezbiteri. Ignaţiu a avut convingerea că – a această ordine întreită nu există biserică (Trallianii 3).

Capitolul 5 69

C. Policarp (cca. 70 – 155)»

Policarp, scriitorul unei scrisori către filipeni, care aminteşte de scrisoarea lui Pavel către acea biserică, a avut. ocazii speciale de a cunoaşte gândirea apostolilor, pentru că el fusese un ucenic al apostolului Ioan. După ce a fost episcop de Smirna timp de mulţi ani, el a fost martirizat în anul 155 prin ardere pe rug. În timpul procesului lui în faţa proconsulului roman, el a mărturisit că nu-L putea vorbi de rău pe Cristos, pe care-L slujise timp de 86

de ani şi care îi făcuse numai bine.2

Policarp a scris scrisoarea sa în anul 110, ca răspuns la o scrisoare primită de la filipeni. În această scrisoare Policarp nu prezintă multă originalitate, deoarece citează des, direct şi indirect din

Vechiul şi din Noul Testament, dând informaţii multe luate de la apostoli, mai ales de la Ioan. Totuşi, el este un martor valoros din secolul al II-lea cu privire la viaţa şi la credinţa Bisericii

Primare. El îi îndeamnă pe filipeni la o trăire virtuoasă, la fapte bune şi credinţă până la moarte dacă trebuie, deoarece ei fuseseră mântuiţi prin credinţa în Cristos. În jur de şaizeci de citate din Noul Testament, din care treizeci şi patru din scrierile lui Pavel, dovedesc faptul că Policarp cunoştea

Epistola lui Pavel către filipeni şi alte epistole, cât şi alte scrieri din Noul

Testament. Policarp nu a fost interesat de organizarea Bisericii, aşa cum a fost

Ignaţiu, ci pe el l-a interesat întărirea vieţii practice zilnice a creştinilor.

D. Epistola lui Barnaba

Această scrisoare este deseori cunoscută sub numele de *Pseudo-Barnaba*, deoarece a fost în mod evident scrisă de altcineva decât Barnaba din Noul

Testament. Dovezi din ea însăşi confirmă această părere, cu toate că mulţi dintre părinţii Bisericii o asociază cu Barnaba din Noul Testament. Se crede că scrisoarea a fost scrisă în jurul anului 130, de un creştin din Alexandria.

Această scrisoare a avut menirea de a-i ajuta pe păgânii care s-au convertit, pe care unii creştini evrei încercau să-i convingă că trebuie să respecte Legea lui Moise, deoarece ei credeau că Legea era încă în vigoare. Scriitorul elimină această părere în primele 17 capitole, arătând că viaţa şi moartea lui Cristos sunt cu totul suficiente pentru mântuire, şi că creştinii nu sunt obligaţi să respecte Legea. Legământul Mozaic a încetat odată cu moartea lui Cristos.

Ultimele patru capitole prezintă contrastul dintre cele două moduri de viaţă:

„Calea luminii" şi „Calea celui negru". Cititorul este îndemnat să urmeze prima cale de viaţă. Aceste două că-i amintesc cele două căi din *Didahia*, pe care ei o cunoşteau probabil îndeaproape.

Scriitorul acestei scrisori foloseşte tipologia din Vechiul Testament (119

citate), până la punctul în care ea devine alegorie.3 El îi alegorizează pe cei 318

slujitori ai lui Avraam (9: 8), într-o referire la moartea lui Cristos pe cruce, pe baza faptului că litera grecească corespunzătoare numeralului 300, este în formă de cruce, şi numeralele greceşti pentru cifra 18 sunt egale cu primele două litere din numele lui Iisus. El era foarte mândru de această interpretare unică (9-" 9) a Genesei 14: 14. În mod constant, el trece dincolo de tipologia legitimi la alegorie, cu scopul de a deriva sensul dorit de el din Scriptura

Vechiului Testament. Această practică derivată de la Filon din Alexandria, care a căutat să reconcilieze filosofia greacă şi Vechiul Testament prin ea, a fost mai târziu dezvoltată de Origen, care a făcut din ea o metodă organizată de interpretare. Aceasta a făcut mult rău interpretării sănătoase a Bibliei.

E. Epistola către Diognetus

Dascălul lui Marc Aureliu, al cărui nume era Diognetus, ar putea să fie destinatarul acestei scrisori scrise de un scriitor anonim de la sfârşitul secolului al II-lea şi începutul secolului al III-lea. Ea este clasificată între se *„t*"*.

părinţilor apostolici doar datorită naturii ei apologetice şi ea ar putea *T* în *".

bine considerată ca una din scrierile apologetice.

Scriitorul prezintă o apărare raţională a creştinismului, arătând nebunia idolatriei (capitolele 1 – 2), insuficienţa iudaismului (3 – 4), superioritatea creştinismului, caracterul pe care îl făureşte şi beneficiile ce le oferă convertitului (5 – 12). El aseamănă rolul creştinilor în lume cu cel al sufletului în trup, într-o serie de comparaţii interesante (6).

F. A doua Epistolă a lui Clement către corinteni

Această lucrare este analizată de obicei împreună cu scrierile părinţilor apostolici, deşi nu este o scrisoare, ci o predică sau o omilie

(19: 1) şi nu a fost scrisă de Clement. Ea a fost scrisă în jurul anului 150.

Pe scriitor îl interesează o concepţie corectă despre Cristos, o credinţă în învierea trupului şi puritatea vieţii din partea creştinului. După o afirmare preliminară a utilităţii mântuirii (capitolele 1 – 4), el îl îndeamnă pe creştin să intre în conflict cu lumea (5 – 7) prin practicarea virtuţilor creştine (8 – 17) şi prin punerea în practică a mântuirii care a devenit a lui prin Cristos (18 – 20).

Scrisoarea este o ilustraţie interesantă a conţinutului predicilor din timpul secolului al doilea.

G. Papias. (cca. 60-cca 130)

Interpretările cuvintelor Domnului a fost scrisă pe la mijlocul secolului al

II-lea de către Papias, episcop de Hierapolis în Frigia, pentru a nota informaţiile pe care le primise el de la creştini mai bătrâni care-i cunoscuseră pe apostoli. Este posibil ca Papias să fi fost un ucenic al lui Ioan. Documentul tratează viaţa şi cuvintele lui Cristos. Deşi cartea s-a pierdut, se găsesc fragmente din ea în scrierile lut ţ-usebiu şi ale lui Ireneu. Fragmentul păstrat în scrierile lui Ireneu4 dovedeşti lujtmod clar că Papias a avut o concepţie puternic milenistă. Porţiunea păstrată de Eusebiu5 aruncă o lumină interesantă asupra originii Evangheliilor. El afirmă că Marcu a fost interpretul lui Petru şi că Matei şi-a scris lucrarea în limba ebraică. Aceste mici fragmente sunt intrigante pentru cercetătorul care îşi dă seama ce lumină ar arunca întreaga lucrare asupra credinţelor, a modului de viaţă şi asupra literaturii Noului

Testament.

Capitolul 5 71

II. LITERATURA APOCALIPTICĂ

Păstorul lui Hermas, modelată după cartea Apocalipsa, a fost probabil scrisă în jurul anului 150 de către Hermas – considerat de scriitorul

Canonului Muratorian ca fiind fratele lui Pius, episcop al Romei între anii 140

şi 155.6 Folosirea viziunii şi a alegoriei de către autor, ne

aminteşte de lucrarea lui John Bunyan dar, din nefericire, Hermas a avut prea puţin din talentul scriitorului englez.

Deşi lucrarea este scrisă în forma unei revelaţii abundând în simboluri şi viziuni, scopul ei este atât moral cât şi practic. Scriitorul fusese sclav la Roda, t ><... v;! a creştină din Roma. Ea l-a eliberat, şi el a devenit un om de afaceri bdgM? Sar în acest proces, el şi-a neglijat propria familie şi, ca urmare, familia lui a căzut în păcat josnic. El şi soţia lui s-au pocăit, mărturisindu-şi păcatul, dar copiii lor s-au întors împotriva credinţei. Apoi el şi-a pierdut întreaga avere. Din această experienţă s-a născut această lucrare, menită să-i cheme pe păcătoşi la pocăinţă. Pocăinţa şi trăirea sfântă sunt notele-cheie ale lucrării (mandatul 4). Mesajele lucrării îi sunt date lui Hermas de o femeie şi de un înger. Prima parte este formată din cinci viziuni care accentuează în simboluri necesitatea pocăinţei. Aceasta este urmată de 12 mandate sau porunci, care descriu codul de etică pe care cel pocăit trebuie să-l urmeze ca să-l placă lui Dumnezeu. Partea finală este formată din zece comparaţii sau parabole, în care tema principală este semnificaţia pocăinţei în viaţă. Scriitorul

Păstorului este preocupat mult de individ în relaţie cu societatea creştină.

Biserica.

III. LITERATURA CATEHETICĂ

Didahia (*învăţătura celor doisprezece apostoli*) este o cărticică ieşită la lumină în anul 1873, când un om cu numele Bryennios Philotheus a descoperit-o într-o bibliotecă ecleziastică din Constantinopol şi a publicat-o apoi în 1883. Acest manual de învăţătură bisericească a fost probabil elaborat cam pe la mijlocul secolului al II-lea în forma în care a ajuns la noi. Totuşi, mulţi înclină spre o dată de la sfârşitul secolului I, datorită asemănării multor aspecte din el cu practicile din Noul Testament.

Chiar şi cititorul superficial poate selecta cele patru părţi clar definite ale lucrării. Prima parte, care seamănă bine cu cele două căi de viaţă din

Pseudo-Barnaba, constă dintr-o analiză a Căilor Vieţii şi Morţii

(capitolele!

6). Aici este prezentată acţiunea morală corespunzătoare unei vieţi creştine, în contrast cu faptele celor ce merg pe Calea Morţii. Apoi, scriitorul discută probleme liturgice ca: botezul, postul şi muniunea (7 – 10). Învăţătura despre cum să fie deosebiţi profeţii falşi d… adevăraţi, cum să se găsească slujitori demni şi probleme disciplinare, formează conţinutul celei de a treia

>arţi (11 – 15). Documentul arată în mod sarcastic că profetul fals este acel profet care caută hrană şi adăpost fără a da nimic înschimb bisericii sub forma inspiraţiei spirituale. Nevoia de a trăi o viaţă de statornicie şi de veghere în vederea venirii Domnului este subiectul ultimului capitol. *Didahia*

72 *Creştinismul de-a lungul secolelor* este în mod clar importantă prin faptul că prezintă un tablou al vieţii în

Biserica Primară între anii 95 şi 150.

Cititorul serios al literaturii care a fost discutată mai sus se va simţi răsplătit prin cunoştinţele pe care le va acumula şi prin inspiraţia pe care o va simţi. Din nefericire, aceste scrieri de edificare au fost neglijate de Biserică de-a lungul epocilor.

NOTE

1. Vezi Efeseni (a nu se confunda cu Efeseni din Biblie) 2: 2; 3: 2; 4: 1 – 2;

5: 1 – 2; 6: 1; 20: 2; Magnesieni 3: 1; 4: 1; 6: 1 – 2; 7: 1; 13: 1 – 2; Tralieni 2: 1;

3: 1 – 2; 7: 1 – 2; 13: 2; Filadelfieni 1: 1; 3: 2; 8: 1 – 2.

2. Eusebiu, *Istoria ecleziastică*, 4.15.

3. Alegoria este căutarea unui sens simbolic, ascuns, prin depistarea literală a unor înţelesuri care sunt în acord cu prejudecăţile morale sau filosofice ale celui ce face interpretarea. Ea deformează sensul intenţionat de scriitor pentru oamenii cărora le-a scris el, dând

Scripturii sensul dorit de cel care face interpretarea.

4. Ireneu, *Adversus Heresies*, 5.33.3 – 4; 5.36.1 – 2.

5. Eusebiu, *Istoria ecleziastică*, 3.39.3 – 5, 15 – 16. Vezi 3.24, unde vei găsi concepţia lui Eusebiu.

6. Canonul Muratorian este un fragment mutilat care conţine o listă a scrierilor Noului Testament, probabil cele recunoscute drept canonice de către biserica romană spre sfârşitul secolului al II-lea.

RĂSPÂNDIREA CREŞTINISMULUI
ÎN IMPERIU PÂNĂ ÎN ANUL 100

Cu episcopii şi diaconii

Biserica există pe două nivele. La un nivel, ea este un *organism* biblic etern, invizibil, care este sudat într-un singur corp de către Duhul Sfânt. La celălalt nivel, ea este o *organizaţie* instituţională temporală, istorică, vizibilă, umană.

Dezvoltarea Bisericii ca organizaţie a fost lăsată în seama apostolilor, care trebuiau să o realizeze sub călăuzirea Duhului Sfânt. Orice organizaţie mare trebuie să aibă o conducere; şi, pe măsură ce creşte, are loc împărţirea funcţiilor şi deci specializarea conducerii, pentru ca organizaţia să funcţioneze eficient. O liturghie care să direcţioneze felul de închinare al Bisericii într-un mod ordonat (1 Corinteni 14: 40) este un alt rezultat logic al creşterii Bisericii ca şi organizaţie. Scopul final al Bisericii ca organism care se închină este realizarea unei vieţi de calitate aleasă. Astfel, creştinul este o parte a unui organism şi a unei organizaţii.

I. CONDUCEREA BISERICII

Originea organizării Bisericii trebuie să-l fie atribuită lui Cristos, deoarece

El i-a ales pe cei doisprezece apostoli care urmau să fie conducătorii Bisericii nou-născute. Apostolii au luat iniţiativa stabilirii altor slujbe în Biserică, atunci când au fost călăuziţi de Duhul Sfânt să facă lucrul acesta. Aceasta nu implică nicidecum o ierarhie piramidală, ca aceea care s-a dezvoltat în biserica romano-catolică, deoarece noii slujitori trebuiau să fie aleşi de oameni, să fie ordinaţi de apostoli şi să posede calificări spirituale speciale, care includeau călăuzirea de către Duhul Sfânt. Astfel, exista o chemare lăuntrică din partea

Duhului Sfânt la slujire, o chemare exterioară prin votul democratic al bisericii şi ordinarea în slujbă de clătre apostoli. Nu trebuia să existe o clasă specială de preoţi puşi deoparte pentru a se

ocupa de un sistem sacerdotal de mântuire, deoarece atât slujitorii bisericii cât şi membrii erau preoţi cu dreptul de acces direct la Dumnezeu prin Cristos (Efeseni 2: 18).

Aceşti slujitori pot îi împărţiţi în două clase. *Slujitorii carismatici* (*charisma* în greacă înseanină „dar" sau „înzestrare") erau aleşi de Cristos şi erau înzestraţi de Duhul Şiifânt cu daruri spirituale speciale (Efeseni 4: 11 – 12; 1

Corinteni 12 – 14). Funcţia lor era în primul rând inspiraţională. Slujitorii *administrativi* constituiau cea de a doua clasă. Funcţiile lor erau mai ales administrative, dar, după moartea apostolilor, prezbiterii au preluat multe responsabilităţi spirituale. Aceşti slujitori erau aleşi de adunare după rugăciunea prin care se cerea călăuzirea Duhului Sfânt, şi erau numiţi în funcţiile respective de către apostoli.

A. Slujitorii carismatici

Aceşti oameni, ale căror principale responsabilităţi erau păzirea adevărului

Evangheliei şi propovăduirea ei iniţială, au fost aleşi special de Cristos prin

Duhul Sfânt ca să conducă Biserica. Existau patru sau cinci asemenea slujbe desemnate de Pavel – apostoli, profeţi, evanghelişti, păstori şi/sau învăţători.

Mulţi cred că păstor şi învăţător pot fi considerate una şi aceeaşi slujbă.

Apostolii erau oameni care fuseseră martorii vieţii, ai morţii şi mai ales ai învierii lui Cristos (Faptele 1: 22; 1 Corinteni 1: 1; 15: 8), şi care fuseseră chemaţi în mod personal de Cristos. Pavel şi-a bazat apostolia pe chemarea directă din partea lui Cristos Cel viu. Aceşti oameni, care au fost primii slujitori ai Bisericii Primare, au combinat în lucrarea lor toate funcţiile deţinute mai târziu de diferiţi slujitori, atunci când apostolii nu au mai putut îngriji de nevoile Bisericii Primare ce se mărea rapid.

Petru este figura dominantă între apostoli în primele douăsprezece capitole ale scrierii lui Luca despre istoria Bisericii

Primare. El nu numai că a făcut prima propovăduire oficială evreilor din Ierusalim în Ziua Cincizecimii, ci de asemenea a dus pentru prima dată Evanghelia la neevrei, predicându-le celor din casa lui Corneliu. Dar în relatarea activităţilor lui din Noul Testament nu se poate vedea nimic din conceptul de ierarhie autoritară care a caracterizat biserica romano-catolică medievală. Tradiţia datând de la Biserica Primară, fixează Roma ca loc al morţii lui Petru. O tradiţie destul de interesantă descrie evadarea lui Petru din închisoarea din Roma şi fuga lui din oraş. Confruntat de Cristos, Petru îl întreabă unde merge. Cristos îi răspunde că El merge la

Roma ca să fie răstignit din nou. Plin de remuşcări, Petru se grăbeşte înapoi în oraş, unde este răstignit la cererea sa, conform unei tradiţii, cu capul în jos, pentru că nu se simţea vrednic să moară în acelaşi fel cum murise Domnul lui.

Iacov, fiul lui Zebedei, a fost prezent la schimbarea la faţă şi în

Ghetsimani. El a fost primul martirizat din cei doisprezece fiind decapitat de

Irod Agripa în anul 44. Spaniolii îl consideră patronul lor sfânt.

Iacov, fratele lui Iisus (Galateni 1: 19), este ctmsiderat alături de Petru conducător al bisericii din Ierusalim. Poziţia lui specială în Biserică este evidentă din locul lui de conducere la Conciliul de la Ierusalim. Deşi era mai aproape de legalismul iudaismului decât majoritatea conducătorilor bisericii din Ierusalim la începuturile ei, el a ocupat o poziţie de mediator între creştinii evrei şi cei dintre neamuri la Conciliul de la Ienisalim. El avea o asemenea dorinţă de sfinţenie şi de viaţă devotată rugăciunii] încât – după tradiţie – se spune că genunchii lui au devenit bătătoriţi ca şi genunchii cămilelor din cauza îngenuncherii lui neîncetate. E! a fost martirizat, fiind omorât cu lovituri de

bâte după ce fusese aruncat de pe acoperişul Templului. În tot acest timp el rostea cuvinte de iertare asemănătoare cu cele spuse de Ştefan.1 El nu era unul dintre cei doisprezece.

Ioan este considerat împreună cu Petru conducător în Biserica

Primară.

Tradiţia asociază lucrarea lui de mai târziu cu oraşul Efes. El a fost exilat de

Domiţian în insula Patmos, o insulă singuratică, stâncoasă şi stearpă lângă coasta de apus a Asiei Mici. Aici a scris el cartea Apocalipsa. După moartea lui Domiţian, i s-a permis să se întoarcă la Efes, unde a rămas să propovăduiască bisericilor din Asia până la moartea lui la o vârstă înaintată.2

Evanghelia lui, cele trei epistole şi Apocalipsa constituie o parte considerabilă din moştenirea literară pe care o avem de la Biserica din Noul Testament.

Fratele lui Petru, Andrei, a predicat în regiuni din Orientul Apropiat şi

Sciţia. După o tradiţie de mai târziu, el a fost răstignit pe o cruce în formă de

X, care de atunci este cunoscută sub numele lui.

Se cunoaşte puţin despre viaţa de mai târziu a lui Filip – se pare că a murit de moarte naturală la Hierapolis după distrugerea Ierusalimului. Nu se cunoaşte nimic despre lucrările de mai târziu şi despre moartea lui Iacov, fiul lui Alfeu. Tradiţia în legătură cu Tadeu i-a stabilit lucrarea în Persia, unde a şi fost martirizat. Matia, care a luat locul lui Iuda, a lucrat în Etiopia, unde, conform unei relatări, a fost martirizat. Simon Zelotul a fost de asemenea martirizat. Tradiţia nu este clară în legătură cu modul în care a fost martirizat

Bartolomeu, dar numele lui este legat de propovăduirea Evangheliei în India

— După o tradiţie. Se presupune că Matei a lucrat de asemenea în Etiopia.

Numele celui mai sceptic dintre ucenici, Toma, este asociat cu lucrarea din

Pârtia, dar alte relatări leagă lucrarea şi martirajul lui de India. Tăcerea

Noului Testament şi chiar a tradiţiei în legătură cu aceşti oameni3 este remarcabilă în comparaţie cu tendinţa medievală de mai

târziu de a glorifica moartea oamenilor remarcabili ai Bisericii.

Profeţii au părut a fi printre cei mai influenţi conducători ai Bisericii din

Noul Testament. Ei au exercitat funcţia de răspândire sau predicare a

Evangheliei (Faptele 13: 1; 15: 32) şi de prorocire sau prezicere a viitorului.

Agab a prezis cu precizie 6 foamete ce urma să vină cât şi închiderea lui Pavel de către iudei (Faptele 11: 28; 21: 10 – 14). Este evident că Biserica Primară era năpădită de mulţi care pretindeau fals a fi profeţi, deoarece *Didahia* dă instrucţiuni clare despre modul în care poate fi deosebit un profet fals de unul adevărat (10: 7; 11: 7 – 12).

Filip avea darul de evanghelist (Faptele 21: 8), dar se ştie puţindespre această slujbă şi funcţiile iei specifice. Probabil ea consta din lucrarea unui misionar itinerant, a cărui principală sarcină era aceea de a propovădui

Evanghelia în locuri noi, până atunci neatir. se.

Există de asemenea întrebarea dacă slujbele separate de păstor şi de învăţător erau deţinute de două persoane sau erau simple denumiri pentru două funcţii deţinute de un om cu daruri speciale de la Dumnezeu. Noul

Testament este mai puţin Obscur în ceea ce priveşte testul pentru un adevărat învăţător. După Ioan, nimeni care renega venirea lui Cristos în persoană în

I

lume, ca om în trup omenesc, nu putea fi un învăţător adevărat (2 Ioan l-11).

Caracterul unui adevărat învăţător este scos în evidenţă în *Didahia* (11: 1 – 2).

B. Slujitorii administrativi

Toţi slujitorii bisericii discutaţi până aici au fost aleşi în mod special pentru slujbele lor de Dumnezeu, nu de oameni. Exista o altă

clasă de slujitori, aleşi democratic „cu consimţământul întregii biserici”.4 Sarcina lor era de a îndeplini funcţii de conducere într-o anumită biserică. Apostolii prezentau calităţile acestora şi îi instalau în slujbele respective după ce erau aleşi de adunare. Spre deosebire de apostoli şi de alţi slujitori carismatici, aceşti bărbaţi, şi în unele cazuri femei, lucrau şi îşi exercitau autoritatea mai degrabă în biserica sau adunarea locală decât în Biserica lui Cristos ca un tot. Aceste slujbe s-au înmulţit prin împărţirea funcţiei şi prin specializare, după cum dicta necesitatea de a-i ajuta pe apostolii copleşiţi de problema unei Biserici în creştere. Probabil un factor în crearea acestor funcţii a fost exemplul sinagogii cu prezbiterii ei care conduceau rezolvarea problemelor locale.

Funcţia de bătrân sau prezbiter era considerată cea mai înaltă în adunarea locală. Cei care susţin organizarea în biserică în trei funcţii argumentează că numele de prezbiter (*presbyteros*) şi episcop (*episkopos*) nu sunt termeni sinonimi, ci reprezintă funcţiile separate de episcop şi de prezbiter. Dar Noul

Testament este foarte clar când asociază aceste două nume cu aceeaşi funcţie

(Faptele 20: 17, 28; Filipeni 1: 1; Tit 1: 5, 7). Creşterea funcţiei episcopului monarhic nu a avut loc decât după sfârşitul epocii apostolice, în secolul al

II-lea.

Caracteristicile unui prezbiter reies clar cel puţin de două ori în Noul

Testament (1 Timotei 3: 1 – 7; Tit 1: 5 – 9). Prezbiterii trebuie să fie oameni cu reputaţie bună între membrii bisericii şi în afară. Una din principalele lor funcţii pare a fi fost conducerea închinării publice (1 Timotei 5: 17; Tit 1: 9), împreună cu responsabilitatea de a guverna bine biserica şi de a impune ordine şi disciplină.

Diaconii aveau o poziţie subordonată prezbiteilor, dar celor care aveau funcţia aceasta li se cereau aceleaşi caracteristici intricte pe care le aveau de îndeplinit şi prezbiterii (Faptele 6: 3; 1 Timotei 3: 8 – 13). Procedura pentru alegerea democrată a fost de asemenea propusă de

apostoli la Ierusalim

(Faptele 6: 3, 5). Distribuirea ajutoarelor de către biserică era sarcina majoră a diaconilor. Mai târziu, ei i-au ajutat pe prezbiteri la împărţirea Mesei

Domnului.

Femeile par a fi fost admise în această funcţie în timpul apostolilor, pentru că Pavel o menţionează în mod pozitiv pe fi vi, diaconiţa (Romani

16: 1). Fiicele lui Filip evanghelistul de asemenea îndeplineau funcţia de prorocite (Faptele 21: 9), dar Pave! afirmă clar că femeile nu pot să înveţe pe alţii în biserică (1 Timotei 2: 12; 1 Corinteni 14: 34).

Apariţia unei grupări de conducători şi adunării şi definirea caracteristicilor şi a îndatoririlor lor au fost încheiate către sfârşitul secolului I.

Având ca Evanghelie mântuirea prin credinţa în Cristos, având o literatură în creştere scrisă de apostoli şi o formă de organizare care să facă faţă nevoilor

ei, creştinismul a crescut rapid la sfârşitul primului secol şi începutul celui de-al doilea.

x

M

II. ÎNCHINAREA BISERICII PRIMARE

Problema unei forme de închinare ordonată, pună de demnitate pare să fi fost un subiect care prezenta interes încă din timpul apostolilor. Pavel a trebuit să îndemne biserica din Corint să-şi desfăşoare închinarea în mod demn şi ordonat (1 Corinteni 14: 40). Cristos a afirmat esenţa adevăratei închinări atunci când a declarat că, deoarece Dumnezeu este Duh, adevărata închinare este o problemă de Duh (Ioan 4: 24). Închinarea adevărată este înălţarea spiritului uman prin practici religioase care aduc sufletul în prezenţa lui Dumnezeu.

Primii creştini nu se gândeau la biserică în sensul unui loc de închinare, sens în care este utilizat cuvântul astăzi. O biserică însemna un grup de oameni în relaţie personală cu Cristos. Un asemenea grup

se întâlnea în case (Faptele
12: 12; Romani 16: 5, 23; Coloseni 4: 15; Filimon 1 – 4), la Templu (Faptele
5: 12), în sălile publice ale şcolilor (Faptele 19: 9) şi în sinagogi, atâta timp cât li s-a permis să facă aceasta (Faptele 14: 1, 3; 17: 1; 18: 4). Locul nu era atât de important cât era faptul că se întâlneau pentru părtăşie unii cu alţii şi pentru închinare lui Dumnezeu.

În timpul primului veac aveau loc două servicii în prima zi a săptămânii.

Acea zi a fost adoptată ca zi de închinare, deoarece era ziua în care Cristos înviase din morţi (Faptele 20: 7; 1 Corinteni 16: 2; Apocalipsa 1: 10). Foarte probabil că serviciul de dimineaţă includea citirea Scripturii (Coloseni 3: 16), îndemnuri din partea prezbiterului conducător, rugăciuni şi cântări (Efeseni
5: 19). Masa iubirii (1 Corinteni 11: 20 – 22) sau *agape* preceda Cina Domnului la serviciul de seară. Spre sfârşitul primului veac, masa iubirii a fost în general lăsată la o parte, iar Cina Domnului era sărbătorită în timpul serviciului de închinăciune de dimineaţa. Pliniu i-a descris lui Traian pe creştini ca pe unii care se întâlneau înainte de zorii zilei, cântau imnuri şi promiteau să trăiască o viaţă morală.5!

Sunt mult mai complete informaţiile de la mijlocul secolului al II-lea, în legătură cu ordinea închinării, şi ele pot fi găsite în *Prima apologie* a lui Iustin

Martirul şi în *Didahia.6* Serviciul, care se ţinea în „ziua soarelui", începea cu citirea „memoriilor apostolilor" sau a „scrierilor profeţilor", atâta „cât permite timpul". Apoi urma un îndemn sau o omilie din partea „preşedintelui", bazate pe cele citite. Apoi adunarea se ridica pentru rugăciune. Sărbătorirea Cinei

Domnului urma după sărutul păcii. Erau apoi binecuvântate pâinea şi „apa şi vinul" prin mulţumiri şi rugăciuni la care oamenii răspundeau cu un „Amin".

După Cină, diaconii duceau elementele Cinei şi la casele celor care nu au putut să fie prezenţi la adunare. La încheiere făceau o colectă pentru a ajuta văduvele şi orfanii, bolnavii, întemniţaţii şi

străinii. Apoi adunarea se încheia şi toţi mergeau la casele lor.

Cina Domnului şi botezul erau cele două sacramente de care Biserica primară făcea uz, deoarece ele fuseseră instituite de Cristos. Scufundarea pare

78 *Creştinismul de-a lungul secolelor* să fi fost pe larg practicată în primul veac, dar, după *Didahia*, botezul putea fi oficiat prin turnarea apei peste capul celui ce era botezat, dacă nu exista un râu cu apă curgătoare sau o cantitate mare de apă.) 7 Doar cei care erau astfel botezaţi puteau lua parte la Cina Domnului.

Din catacomba lui Callistus, imaginea unui convertit care este botezat.

III. VIAŢA BISERICII

Biserica primară trăia în ţări în care guvernul nu se ocupa de ajutorarea săracilor în niciun fel. Fiecare biserică lua această responsabilitate asupra ei.

Banii adunaţi de la cei ce puteau da la colecta efectuată după Cina Domnului erau destinaţi împlinirii unor asemenea nevoi. Pavel a menţionat de asemenea obiceiul de a aduna daruri de la credincioşi în fiecare duminică (1 Corinteni

16: 1 – 2). Apoi diaconii le foloseau pentru cei ce erau în nevoi. Femeile din biserici de asemenea ajutau la această lucrare de caritate, făcând haine pentru cei ce aveau nevoie de ele (Faptele 9: 36 – 41).

Biserica nu a atacat în mod direct instituţia sclaviei; nici posedarea de sclavi nu le era interzisă creştinilor. Dar creştinismul a subminat curând instituţia sclaviei, amintindu-i stăpânului creştin şi sclavului că ei sunt fraţi creştini. Scrisoarea plină de tact a lui Pavel către Filimon, conducătorul bisericii din Colose, lasă impresia că Filimon, care «ra un creştin sincer, îi va reda libertatea lui Onisim.

Biserica primară insista asupra separării de practicile păgâne ale societăţii romane, dar nu insista asupra separării de semenii păgâni, cu care creştinii puteau avea legături sociale inofensive. De fapt, Pavel a arătat că un asemenea amestec social este admis atâta timp cât el nu implică o

compromitere sau o sacrificare a principiilor creştine (1 Corinteni 5: 10;

10: 20 – 33). Însă el îndemna la separare totală de orice practică asociabilă cu idolatria sau cu imoralitatea păgână. Creştinul trebuie să respecte principiul de a nu face nimic care ar putea dăuna trupului care acum îi aparţinea lui Cristos

(1 Corinteni 6: 12); de a nu face nimic care ar putea să-i împiedice pe alţii să vină la Cristos; de a nu face nimic care ar putea să-i ducă la rătăcire pe creştinii mai slabi (1 Corinteni 8: 13; 10: 24); şi de a se feri de orice nu ar aduce glorie lui Dumnezeu (1 Corinteni 6: 20; 10: 31). Aceste principii interziceau frecventarea teatrelor, a circurilor, a jocurilor, sau a templelor păgâne.

În ciuda acestei atitudini de separare morală şi spirituală, creştinii voiau, ba chiar erau îndemnaţi de Pavel, să-şi îndeplinească obligaţiile civice de ascultare şi de respect faţă de autoritatea civilă, să-şi plătească impozitele şi să se roage pentru conducători (Romani 13: 7; 1 Timotei 2: 1 – 2). Ei erau cetăţeni excepţionali atâta timp cât nu li se cerea să violeze preceptele lui Dumnezeu, autoritatea cea mai înaltă căreia ei îi datorau devotament în primul rând.

Puritatea vieţii, dragostea şi curajul Bisericii Primare, care a respectat cu fermitate aceste principii şi a fost gata să moară pentru ele, a avut un astfel de impact asupra societăţii păgâne a Romei imperiale, încât doar la trei veacuri de la moartea lui Cristos, Constantin a recunoscut oficial importanţa creştinismului în stat, convocând şi prezidând Conciliul de la Niceea.

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.

NOTE

Eusebiu, *Istoria ecleziastică*, 2.23.

Ibid., 3.18, 20, 23.

Ibid., 3.1.

Clement, *1 Corinteni* 44; *Didahia* 15; Faptele 6: 5; 13: 2 – 3.

Pliniu, *Epistole*, 10.96.7 în Henry Bettenson, ed., *Documents of the Christian Church* New York: Oxford Univ. Press, ediţia a 2-a.

1963, p. 3 – 4. Vezi de asemenea *Didahia*, 7 – 15; Iustin Martirul, *Prima apologie*, 65 – 67; şi Tertulian, *Apologia*, 39.

Didahia, 7 – 15; Martirul, Prima *apologie*, 65 – 67; în Bettenson.

Documents, p. 66 – 67.

Didahia, 7.1 – 3.

LUPTA VECHII BISERICI CATOLICE

IMPERIALE PENTRU SUPRAVIEŢUIRE, 100 – 313

Cristos sau Cezar

Creştinismul a avut întotdeauna de înfruntat atât probleme externe cât şi interne, în fiecare perioadă a istoriei sale. Biserica a avut de înfruntat problema *internă* serioasă a *ereziei* şi a trebuit să se ocupe de ea între anii 100

şi 313, în acelaşi timp trebuind să rezolve problema *externă* a *persecuţiei* din partea statului roman.

Creştinii din Imperiul Roman, nestorienii din China în secolele al nouălea şi al zecelea şi romano-catolicii din Japonia în secolul al şaptesprezecelea, la fel ca şi creştinii din statele naziste şi comuniste, au avut cu toţii experienţa ostilităţii din partea statului, chiar până la punctul martirajului. Creştinii au fost de asemenea confruntaţi cu atacuri din partea intelectualilor păgâni, cum au fost Lucian, Fronto şi Celsus.

Mulţi oameni nu au o idee clară cu privire la numărul, durata, sfera de cuprindere şi intensitatea persecuţiilor suferite de Biserică. Înainte de anul 250, persecuţia a fost mai ales locală, sporadică şi mai adesea rezultatul acţiunii mulţimii, decât rezultatul unei politici civile bine definite. Dar după anul 250, persecuţiile au devenit uneori o politică intenţionată a guvernului imperial roman, şi de atunci înainte, au fost larg răspândite şi violente. În acel timp, afirmaţia lui Tertulian că sângele martirilor este sămânţa Bisericii a devenit o realitate

înfricoşătoare pentru mulţi creştini. Biserica însă, în ciuda persecuţiei

— Sau poate chiar din cauza ei – a continuat să se dezvolte până la sfârşitul perioadei când şi-a câştigat libertatea de închinare, sub Constantin.

I. CAUZE ALE PERSECUŢIEI

A. Politice

Biserica a suferit puţină persecuţie atâta timp cât a fost considerată de autorităţi ca făcând parte din iudaism, care era o *religio licita*, adică religie legală. Dar imediat ce creştinismul s-a distins de iudaism ca o grupare separată şi a putut fi clasată drept o societate secretă, el a intrat sub interdicţia statului roman, care nu tolera niciun rival în ceea ce priveşte devotamentul supuşilor lui. Atunci creştinismul a devenit o religie ilegală, care a fost considerată o

ameninţare pentru siguranţa statului roman. Într-o unire dintre stat şi biserică, statul deţinea poziţia cea mai înaltă. De aceea nu putea să existe nicio religie privată.

Religia putea fi tolerată doar în măsura în care contribuia la stabilitatea statului. Deoarece religia creştină care creştea repede era exclusivistă în revendicările ei asupra loialităţii morale şi spirituale a celor ce-L primeau pe

Cristos, atunci când trebuia făcută o alegere între loialitatea faţă de Cristos şi cea faţă de Cezar, Cezar trebuia să ia locul al doilea. Faptul acesta era considerat de conducătorii romani, hotărâţi să păstreze cultura clasică în cadrul statului imperial roman, ca o neloialitate faţă de stat; ei îi vedeau pe creştini ca pe nişte oameni care încercau să facă un stat în stat. Trebuia să cedeze fie statul universal, fie Biserica universală, trupul lui Cristos.

Suveranitatea exclusivă a lui Cristos era în conflict cu pretenţiile pline de aroganţă ale cezarului de a avea suveranitate exclusivă.

Multe practici creştine păreau să confirme autorităţilor romane suspiciunile lor despre neloialitatea creştinilor faţă de stat. Creştinii refuzau în mod consecvent să ofere tămâie pe altarele închinate

geniului împăratului roman, care, în minţile oamenilor din perioada imperială de la Cezar August până la

Constantin, era în mod inseparabil legat de binele statului. Dacă cineva oferea sacrificiu pe aceste altare, putea apoi să practice o a doua religie particulară. Creştinii nu aduceau asemenea jertfe şi, ca urmare, au fost consideraţi neloiali. De asemenea, creştinii ţineau majoritatea întâlnirilor lor noaptea şi în secret. Pentru autoritatea romană aceasta nu putea să însemne altceva decât un complot împotriva siguranţei statului. Creştinii nu au servit ca soldaţi până după 313.

B. Religioase

Pe lângă principala cauză a persecuţiei, care era cea politică, a existat şi o cauză religioasă. Religia romană era rigidă şi formală. Ea îşi avea altarele, idolii, preoţii, procesiunile, ritualurile şi practicile ei pe care oamenii le puteau vedea. Romanii nu erau împotriva adăugării unui nou idol la grupul din

Panteon, atâta timp cât acea zeitate era subordonată pretenţiilor la primordialitate ale religiei romane de stat. Creştinii nu aveau idoli şi aveau prea puţine accesorii vizibile pentru închinare. Închinarea lor era spirituală şi interioară. Când se ridicau şi se rugau cu ochii închişi, nu era niciun obiect vizibil căruia să-i fie adresate acele rugăciuni. Aceasta însemna pentru romani ateism, ei fiind obişnuiţi cu manifestări materiale simbolice ale zeului lor.

Faptul că creştinii se adunau în secret a adus de asemenea acuzaţii morale împotriva lor. S-au răspândit zvonuri că ei practicau incestul, canibalismul şi alte lucruri împotriva naturii. Înţelegerea greşită a actului Cinei Domnului, în cadrul căreia creştinii „mâncau şi beau" trupul şi sângele lui Cristos, a dus repede la ideea că creştinii ucideau şi mâncau copii ca jertfe pentru Dumnezeul lor. Expresia „sărutul păcii", a fost răstălmăcită cu uşurinţă pentru a-i acuza pe creştini de incest şi de alte feluri de conduită imorală respingătoare pentru mintea romană cultivată. Nu avea prea mare importanţă faptul că în aceste zvonuri nu era nicio urmă de adevăr.1

V

I

C. Sociale

Problemele sociale şi-au adus şi ele contribuţia la cauza persecuţiei romane a Bisericii. Creştinii, care aveau mare trecere la clasele de jos şi la sclavi, erau urâţi de conducătorii aristocraţi influenţi ai societăţii. Aceşti conducători îi priveau cu dispreţ, dar le era frică de influenţa lor asupra claselor de jos.

Creştinii susţineau egalitatea tuturor oamenilor (Coloseni 3: 11); păgânismul insista asupra unei structuri aristocratice a societăţii, în care puţinii privilegiaţi erau serviţi de clasele inferioare şi de sclavi. Creştinii nu mai participau la adunările păgâne de la temple, teatre şi locuri de distracţii. Acest neconformism faţă de tiparele sociale acceptate a atras asupra lor antipatia cu care au fost întotdeauna confruntaţi neconformiştii, în orice perioadă a istoriei. Puritatea vieţilor lor era un reproş fără cuvinte la adresa vieţii scandaloase duse de oamenii din clasele superioare. Nonconformismul creştinilor faţă de tiparele sociale existente i-a făcut pe păgâni să creadă că ei sunt un pericol pentru societate, şi să-i caracterizeze ca oameni care urăsc omenirea, şi care sunt capabili de a incita masele la revoltă.

D. Economice

Nu trebuie să se uite că şi consideraţiile economice au jucat un rol în persecutarea creştinilor. Opoziţia pe care a întâmpinat-o Pavel din partea celor ce făceau idoli la Efes, care erau mai îngrijoraţi de pericolul pe care îl reprezenta creştinismul pentru meseria lor decât de paguba ce ar fi putut-o cauza închinării la Diana (Faptele 19: 27), este un indiciu cu privire la sentimentele acelora a căror existenţă era ameninţată de răspândirea creştinismului. Preoţii, fabricanţii de idoli, ghicitorii de noroc, pictorii, arhitecţii şi sculptorii nu erau prea entuziasmaţi în faţa unei religii care le ameninţa mijloacele de existenţă.

Anul 250, când persecuţia a ajuns generală şi violentă, din sporadică şi locală cum fusese înainte, era, după socotelile romanilor, cam la o mie de ani de la fondarea Romei. Deoarece în acest timp imperiul era bântuit de ciumă, foamete şi tulburare civilă, opinia

publică a atribuit aceste necazuri prezenţei creştinismului în imperiu şi neglijării celorlalţi zei. Există întotdeauna o doză bună de superstiţie la apropierea sfârşitului unui mileniu, şi în această privinţă romanii nu erau mai buni decât oamenii din evul mediu înaintea anului 1.000.

Persecutarea creştinilor le-a părut romanilor o cale logică de a-şi rezolva dificultăţile.

Toate aceste consideraţii s-au combinat ca să justifice în minţile autorităţilor persecutarea creştinilor. Nu toate au fost prezente în fiecare caz, dar în majoritatea cazurilor, faptul că religia creştină pretindea loialitatea exclusivă a creştinului a ajuns în conflict cu sincretismul păgân şi cu pretenţia de loialitate exclusivă faţă de statul roman. Persecuţia a venit în mod natural, ca parte din politica imperială de păstrare a integrităţii statului roman.

Creştinismul nu era o religie autorizată cu drept legal de existenţă. Martirii şi apologeţii au constituit răspunsul dat de creştinism mulţimilor, statului şi scriitorilor păgâni.

Capitolul 7 85

II. PERSECUTAREA BISERICII

Persecutarea creştinilor a fost atât ecleziastică cât şi politică. Iudeii au fost persecutorii în primii ani ai bisericii din Ierusalim. Numai în timpul domniei lui Nero (54 – 68) a început să aibă loc o persecuţie organizată din partea statului roman. Chiar şi aceste persecuţii au fost locale şi sporadice până în anul 250, când au devenit generale şi violente, începând cu cea de sub Decius.

A. Persecuţia până în anul 100

Nero se distinge ca fiind primul mare persecutor al Bisericii creştine. Tacit notează zvonul că Nero a poruncit incendierea care a distrus o parte a Romei.

Acest zvon s-a răspândit atât de mult în popor încât Nero trebuia să găsească un ţap ispăşitor. El a abătut sentimentele care erau împotriva lui spre creştini, acuzându-i pe ei de incendiere şi începând o campanie de distrugere a creştinilor. Se pare că persecuţia s-a limitat la Roma şi împrejurimile ei.2 în această perioadă au murit Petru şi Pavel.

Persecuţia a izbucnit a doua oară în anul 95, în timpul domniei tiranului

Domiţian. Evreii refuzaseră să plătească un impozit perceput în sprijinul templului lui Jupiter Capitolinus. Deoarece creştinii erau încă asociaţi cu evreii, şi ei au suferit efectele mâniei împăratului. În timpul acestei persecuţii, a fost exilat apostolul Ioan în insula Patmos, unde a scris cartea Apocalipsa.

B. Creştinismul sub interdicţie de stat, 100 – 250

Prima persecuţie organizată, în care creştinii au fost aduşi în tribunale ca acuzaţi, a avut loc în Bitinia în timpul guvernării lui Pliniu cel Tânăr, în jurul anului 112. Pliniu i-a scris o scrisoare destul de interesantă împăratului

Traian, în care îi dădea informaţii despre creştini, scotea în evidenţă politica lui şi îi cerea părerea lui Traian în această problemă. El a scris că „epidemia acestei superstiţii" (creştinismul) s-a răspândit în satele şi regiunile rurale, ca şi în oraşele mai mari, în aşa măsură încât templele au rămas aproape pustii iar vânzătorii de animale pentru jertfe, sărăciţi. Pliniu l-a informat în continuare pe Traian despre felul cum îi trata el pe creştini. Când cineva îl informa despre existenţa unui creştin, Pliniu îl aducea pe creştin în faţa tribunalului său şi-l întreba dacă este creştin. Dacă după trei asemenea întrebări el continua să admită acuzaţia, era condamnat la moarte. În răspunsul său, Traian l-a asigurat pe Pliniu că urmează o procedură corectă. Nu trebuia să-i caute pe creştini; dar dacă cineva raporta că un anumit individ este creştin, creştinul trebuia pedepsit, dacă nu îşi renega credinţa şi nu se închina la zeii romanilor.3

În timpul acestei persecuţii şi-a pierdut viaţa Ignaţiu.

O altă persecuţie a avut loc la Smirna cam pe la mijlocul secolului al

II-lea. În acest timp a fost martirizat Policarp, când o gloată furioasă a adus creştinii în faţa autorităţilor.4

Calamităţi locale, cum a fost incendierea Romei, sau activitatea unui guvernator zelos, au fost cauze ale persecuţiei până la domnia lui Marc

Aureliu. Marc Aureliu era un stoic devotat, care fusese influenţat împotriva creştinismului de profesorul lui, Fronto. Înclinat să atribuie calamităţile naturale cât şi cele datorate omului din timpul domniei sale creşterii

 creştinismului, el a poruncit persecutarea creştinilor. Iustin Martirul, marele scriitor apologetic, a suferit martirajul la Roma în timpul acestei persecuţii.

C. Persecuţia universală după anul 250

Împăratul Decius s-a urcat pe tronul imperial în timpul când Roma ajungea la capătul primului mileniu din istoria ei, şi într-un timp când imperiul se clătina sub calamităţi naturale şi sub atacuri interne şi externe asupra stabilităţii lui. El a hotărât că pentru a salva cultura clasică, era necesar să se acţioneze cu forţă. Creştinii au fost recunoscuţi ca o ameninţare deosebită împotriva statului, din cauza rapidei lor creşteri numerice şi a aparentei lor încercări de a crea un stat în stat.

Decius a emis un edict în 2S0, care cerea cel puţin o jertfă pe an pe altarul

Romei pentru zei şi pentru geniul împăratului. Celor ce aduceau asemenea jertfe li se dădea un certificat numit *libellus*.*5* Biserica a fost frământată mai târziu de problema modului de a-i trata pe cei ce îşi renegaseră credinţa creştină pentru a primi asemenea certificate. Din fericire pentru Biserică, persecuţia a durat numai până la moartea lui Decius în anul următor; dar torturile pe care le-a îndurat Origen în acel an de persecuţie i-au provocat moartea la scurt timp după eliberare.6

Deşi au existat perioade de persecuţie la nivel de stat, din ordinul împăraţilor, nu a mai avut loc nicio persecuţie mare după cea a lui Decius, şi

Valerian, sub care a fost martirizat Ciprian, până la domnia lui Diocleţian

(245 – 313). Diocleţian a fost un conducător militar puternic, care a ajuns pe tronul imperial la sfârşitul unui secol marcat de dezordine politică în Imperiul

Roman. El a hotărât că doar o monarhie puternică putea salva

imperiul şi cultura lui clasică. În anul 285 el a pus capăt diarhiei principatului, creat de

Cezar August în anul 27 î.Hr., prin care împăratul şi senatul împărţeau autoritatea. După părerea lui, o monarhie puternică, de tip oriental, putea să ofere singura soluţie de a ieşi din haos. Într-un imperiu atât de despotic nu era loc pentru elemente democratice în guvern, sau pentru tolerarea unor credinţe ostile religiei statului. Din această situaţie istorică a izvorât cea mai aprigă persecuţie pe care au îndurat-o vreodată creştinii.

Primele edicte care cereau persecutarea creştinilor au venit în martie anul

303. Diocleţian a poruncit sistarea întâlnirilor creştinilor, distrugerea bisericilor, destituirea slujitorilor bisericii, întemniţarea celor care persistau să-L mărturisească pe Cristos şi distrugerea Scripturilor în foc. Acest ultim ordin urma să dea Bisericii probleme mai târziu, când a apărut controversa donatistă în Africa de Nord, asupra felului în care trebuiau trataţi *traditores*, adică cei care dăduseră copii ale Scripturii persecutorilor, atunci când cereau readmiterea în Biserică după încetarea persecuţiei. Un edict de mai târziu le ordona creştinilor să aducă jertfe zeilor păgâni, fiind ameninţaţi cu moartea dacă refuzau.7 Eusebiu scoate în evidenţă faptul că închisorile s-au umplut aşa de mult cu conducătorii creştini şi congregaţiile lor, încât nici nu mai era loc destul pentru criminali.8 Creştinii erau pedepsiţi prin pierderea proprietăţii, exil, întemniţare, sau execuţie cu sabia, sau prin aruncarea la fiarele sălbatice.

<\…

Capitolul 7 87

O fotografie a unui libellus real din timpul domniei lui Decian. Iată textul acestui document tradus din greacă: „*Supraveghetorilor darurilor şi sacrificiilor din cetatea lui Aurelius*

…tion fiul lui Teodor şi Pantomimis, din numita cetate. Întotdeauna am avut obiceiul să aduc sacrificii şi libaţii zeilor, şi acum în prezenţa voastră am turnat, conform poruncii, libaţii şi am sacrificat şi gustat jertfele împreună cu fiul meu Aurelius Dioscorus şi fiica mea

Aurelia Lais. De aceea, vă cer să certificaţi afirmaţia mea. Întâiul an al împăratului Caesar Gaius Messius

Quintus Traianus Decius Pius Felix

Augustus, Păuni 20".

Cea mai uşoară pedeapsă era trimiterea într-un lagăr de muncă roman, unde munceau în mine până la moarte. Ritmul persecuţiei a slăbit când Diocleţian a abdicat şi s-a retras în anul 305.

După alte perioade de persecuţie, Galerius a emis un edict de pe patul lui de moarte în anul 311, prin care creştinii erau toleraţi, cu condiţia ca ei să nu violeze pacea imperiului. Persecuţia nu a încetat total decât în anul 313, când

Licinius şi Constantin au dat Edictul de la Milano. Acest edict aducea libertate de închinare nu numai creştinismului, ci tuturor religiilor.9 Deoarece

Constantin credea că „închinarea lui Dumnezeu" trebuie să fie „prima şi cea mai importantă grijă" a conducătorului, el s-a gândit că politica imperiului trebuia să includă libertatea religiei. Probabil vedenia Crucii, pe care se crede că a avut-o el şi care i-a dat siguranţa victoriei împotriva rivalilor săi, a avut legătură cu politica lui tolerantă. Cu siguranţă, vederile lui erau avansate pentru perioada în care a trăit, pentru că numai în perioada modernă libertatea religioasă a devenit o politică reglementată, chiar şi în statele

88 *Creştinismul de-a lungul secolelor* democratice. Începând din acel timp, creştinii au avut libertatea să se închine şi să le propovăduiască şi altora pentru a-i câştiga pentru Cristos.

În zilele noastre, subiectul relaţiei dintre biserică şi stat a fost readus în actualitate, şi în multe ţări creştinii sunt doar toleraţi sub lege. În alte ţări ei întâmpină persecuţie din partea unui stat care nu permite un rival. Lupta

Bisericii Primare cu persecuţia ajută la sublinierea importanţei conceptului modern de separare a Bisericii de stat. Numai acolo unde oamenilor li se permite să aibă interese particulare separate de interesele publice poate exista libertate religioasă.

III. REZULTATELE PERSECUŢIEI

Răspândirea rapidă a creştinismului, chiar şi în perioadele celei mai aspre persecuţii, a dovedit cu adevărat că sângele martirilor a fost sămânţa Bisericii, în timpul perioadei apostolice, creştinismul fusese mai ales o mişcare urbană.

Numărul credincioşilor activi în Ierusalim, după înviere, era estimat de Pavel la aproximativ 500 (1 Corinteni 15: 6). Scrisoarea lui Pliniu dovedeşte că creştinismul era puternic în Asia Mică la scurt timp după începutul secolului al

II-lea. În timpul primului secol, el fusese limitat mai ales în partea răsăriteană a imperiului, prima şansă de a accepta creştinismul fiind acordată evreilor, atunci când Evanghelia ajungea în noi oraşe. În timpul celui de-al doilea secol, expansiunea creştinismului a fost rapidă în rândurile populaţiei care vorbea limba greacă din imperiu. Biserica din Alexandria a devenit biserica principală din Egipt. În jurul anului 200, creştinii puteau fi găsiţi în toate părţile imperiului. În timpul celui de-al treilea secol, accentul a fost pus pe răspândirea Evangheliei între latinii din partea apuseană a imperiului. În

Africa de Nord a crescut o Biserică puternică, al cărei centru intelectual era

Cartagina. În jurul anului 300, se estimează că Biserica număra între 5 şi 15 lasută din populaţia imperiului, al cărei număr era între 50 de milioane şi 75 de milioane.

Persecuţia a creat însă probleme interne ce trebuiau rezolvate. În Africa de

Nord şi la Roma au izbucnit două controverse puternice în legătură cu modul în care trebuiau să fie trataţi, dacă se pocăiesc, cei care oferiseră jertfe pe altarele păgâne în timpul persecuţiei de sub Decius şi cei care renunţaseră la

Scripturi în timpul persecuţiei diocleţiene. Unii doreau ca aceştia să fie excluşi de la orice părtăşie cu biserica; alţii doreau ca ei să fie reprimiţi după o perioadă de verificare. Controversa donatistă, care s-a născut din persecuţia diocleţiană, nu era rezolvată încă în timpul lui Constantin (vezi cap. 8).

Persecuţia diocleţiană a forţat biserica să se ocupe de problema

canonului

Noului Testament (vezi cap. 10). Dacă deţinerea de scrisori putea să însemne moartea, creştinii doreau să fie siguri că acele cărţi la care nu voiau să renunţe nici sub ameninţarea cu moartea erau cu adevărat cărţi canonice. Acest factor a contribuit la hotărârile finale prin care s-a stabilit care scrieri sunt canonice.

De asemenea, a apărut literatura apologetică.

Epoca de persecuţii este interesantă pentru lumina care o aruncă asupra eternei probleme a relaţiei dintre Biserică şi stat. Creştinismul pretindea

loialitatea exclusivă a adepţilor lui în probleme morale şi spirituale. Creştinul trebuia să dea ascultare statului atâta timp cât acesta nu-i cerea să-şi violeze devotamentul moral şi spiritual faţă de Dumnezeu. Creştinii care trăiesc în state unde creştinismul este acum persecutat pot lua istoria persecuţiilor de la început ca un ghid. Problema ascultării de Cristos sau de Cezar este permanentă în istoria Bisericii.

NOTE

1. Iustin Martirul, *Dialog*, 10.

2. Tacit, *Anale*, 15.44, în Henry Bettenson, ed., *Documents of the Christian Church*, (New York: Oxford University Press, ediţia a 2-a.

1963, p. 1 – 2).

3. Pliniu, *Epistole*, 10.96 – 97, în Bettenson, *Documents*, p. 3 – 4; Eusebiu.

Istoria ecleziastică, 3.33.

4. Eusebiu, *Istoria*, 4.15.

5. Bettenson, *Documents* p. 18.

6. Eusebiu, *Istoria*, 6.29.

7. Bettenson, *Documents*, p. 14; Eusebiu, *Istoria*, 8.2 – 12.

8. Eusebiu, *Istoria*, 8.6.

9. Bettenson, *Documents*, p. 15 – 16; Eusebiu, *Istoria*, 10.5.

f

LUPTA VECHII BISERICI CATOLICE
IMPERIALE PENTRU SUPRAVIEŢUIRE, 100 – 313
8
Poveşti sau doctrină sănătoasă

Creştinismul secolelor al II-lea şi al III-lea a avut de luptat ceea ce fiecare strateg încearcă să evite – un război pe două fronturi. În timp ce Biserica lupta să-şi păstreze existenţa sub atacurile statului roman care făcea eforturi pentru a o desfiinţa, ea trebuia să lupte şi pentru păstrarea purităţii doctrinei în Biserică. Convertiţii la credinţa creştină veneau fie dintr-un mediu de legalism iudaic, fie din mediul intelectual al filosofiei greceşti. Mulţi dintre aceşti convertiţi îşi aduceau cu ei vechile lor idei în noul lor mediu şi tindeau să le păstreze dacă Biserica nu reuşea să-i instruiască în mod corespunzător.

Alţii încercau să facă creştinismul să le pară respectabil claselor superioare din stat. Ameninţarea pervertirii legaliste şi filosofice a creştinismului a fost reală în timpul acestei epoci. În unele cazuri, anumiţi conducători suprazeloşi au formulat o interpretare proprie a creştinismului pentru a corecta relele reale sau imaginare din Biserică, şi au găsit destui adepţi care să urmeze ideile lor eretice, până când, în final, ereziile au dus la schisme, iar de la schisme s-a ajuns la noi secte.

I. EREZIILE LEGALISTE

Am putea crede că hotărârea Conciliului de la Ierusalim de a elibera neamurile de sub cerinţele ceremoniale şi ritualiste ale Legii lui Moise ca o condiţie pentru mântuire a fost finală. Dar convertiţii dintre iudei se gândeau mereu înapoi la religia lor monoteistă şi aveau tendinţa să dilueze credinţa creştină cu adăugiri din religia lor iudaică. Pe lângă aceasta, grupuri de ebioniţi au rămas o vreme în Palestina şi în ţările din apropiere, după suprimarea de către autorităţile romane a răscoalei evreilor sub conducerea lui

Bar Kochba între 132 – 135. Aceşti oameni puneau accentul pe unitatea lui

Dumnezeu şi caracteristica Lui de Creator al universului. Ei credeau că legea evreiască este cea mai înaltă expresie a voinţei lui Dumnezeu şi că omul este încă obligat să o respecte. Ei credeau că

Iisus a fost fiul lui Iosif, şi că El a atins un anumit grad de divinitate când Duhul a coborât asupra Lui la botez.

De aceea, ei susţineau învăţăturile Evangheliei lui Matei, dar le displăceau scrierile lui Pavel. Ei insistau că atât evreii cât şi neevreii sunt încă obligaţi să

11

92 *Creştinismul de-a lungul secolelor* respecte Legea lui Moise şi că nu există mântuire fără tăiere împrejur şi fără

Legea lui Moise. După distrugerea Ierusalimului de către romani în anul 135, ei au încetat să mai aibă prea multă influenţă, dar existenţa şi credinţele lor arată că Biserica a avut de luptat deseori pentru principiul că singură credinţa în Cristos îl îndreptăţeşte pe om înaintea lui Dumnezeu.

II. EREZII FILOSOFICE

O ameninţare mult mai mare la adresa purităţii doctrinare a credinţei creştine a venit din partea filosofiei greceşti. Mult mai mulţi dintre neevrei decât evrei erau câştigaţi la creştinism. Între aceştia erau mulţi filosofi care doreau să dilueze creştinismul cu filosofie, sau să îmbrace filosofia în haine creştine.

A. Gnosticismul

Gnosticismul, cea mai mare dintre ameninţările filosofice, a ajuns la culmea puterii sale în jurul anului 150. Rădăcinile lui mergeau înapoi până în timpurile Noului Testament. Se pare că Pavel a luptat cu o formă incipientă de gnosticism în scrisoarea sa către coloseni. Tradiţia creştină leagă originea gnosticismului de Simon Magul, 1 pe care Petru a trebuit să-l admonesteze atât de sever.

Gnosticismul s-a născut din dorinţa umană naturală de a crea o teodicee, o explicaţie a originii răului. Gnosticii, deoarece asociau materia cu răul, căutau o cale de a crea un sistem filosofic în care Dumnezeu ca spirit ar putea fi eliberat de asocierea cu răul şi în care omul putea fi legat de Dumnezeire prin partea spirituală a naturii lui. Gnosticismul era de asemenea un sistem logic sau raţional, care ilustrează tendinţa umană de a căuta răspunsuri la marile întrebări cu privire la origin ea omului. El căuta să facă aceasta prin sintetizarea

creştinismului cu filosofia elenistă. Gnosticii, ca şi grecii din primele două capitole din 1 Corinteni, căutau să înţeleagă prin înţelepciunea omenească relaţia dintre Dumnezeu şi om, şi să evite ceea ce lor li se părea a fi stigmatul crucii. Dacă gnosticii ar fi reuşit, creştinismul ar fi fost pur şi simplu o religie filosofică a lumii antice.

Descoperirea a aproape o mie de pagini de documente despre gnosticismul egiptean şi sirian la Nag Hammadi, în Egiptul Superior în anul 1946, ne dă unele indicii cu privire la doctrinele lor. Dualismul era unul din principiile lor de bază. Gnosticii insistau asupra unei separări clare a lumii materiale de cea spirituală, deoarece pentru ei materia era întotdeauna asociată cu răul, iar spiritul cu binele. Prin urmare, Dumnezeu nu putea să fie creatorul acestei lumi materiale.

Puntea peste prăpastia dintre Dumnezeu şi lumea materială a fost ideea unui demiurg, care era una dintr-o serie întreagă de emanaţii de la înaltul dumnezeu al gnosticismului. Aceste emanaţii erau fiinţe cu spirit tot mai puţin şi cu materie din ce în ce mai multă. Demiurgul, fiind una din aceste emanaţii, a avut destul spirit în el pentru a avea putere creatoare şi suficientă materie

pentru a crea lumea materială rea. Gnosticii îl identificau pe acest demiurg cu

Iehova din Vechiul Testament, faţă de care aveau o antipatie profundă.

Ca să-L explice pe Cristos, ei au adoptat o doctrină cunoscută sub numele de docetism. Deoarece materia este rea, Cristos nu putea fi asociat cu un trup omenesc, în ciuda faptului că Biblia susţine acest lucru. Cristos, ca bine spiritual absolut, nu se putea uni cu materia. Fie că omul Iisus a fost o fantomă care părea a avea un trup material (docetism), fie că Cristos a venit în trupul uman al lui Iisus doar pentru un timp scurt – între botezul omului

Iisus şi începutul suferinţei Lui pe cruce. Apoi Cristos L-a părăsit pe omul

Iisus, lăsându-L să moară pe cruce. Sarcina lui Cristos a fost să le dea oamenilor o cunoaştere specială, care să-i ajute să se salveze

singuri printr-un proces înţelegeţii

Salvarea, care era numai pentru suflet, adică pentru partea spirituală a omului, ar putea începe cu credinţa, dar cunoaşterea specială (gnosis) pe care

Cristos a dăruit-o elitei, ar fi mult mai folositoare, după gnostici, în procesul de salvare a sufletului. Deoarece trupul este material şi destinat să fie aruncat, el poate fi ţinut în frâu prin practici ascetice stricte, sau poate fi dedat libertinajului. Numai gnosticii pneumatici, aceia care posedau gnosisul esoteric, şi grupul psihic – cei care aveau credinţă dar nu aveau acces la gnosis – vor ajunge în cer. Cei materiali nu se vor bucura niciodată de starea cerească, ei fiind destinaţi pierzării veşnice. În această filosofie nu era loc pentru învierea trupului.

Această descriere a credinţelor majore comune ale gnosticilor nu ar trebui să ne inducă în eroare, şi să credem că nu au existat numeroase secte gnostice cu doctrine speciale proprii. Chiar şi o citire superficială a primelor cărţi din lucrarea lui Ireneu *împotriva ereziilor*, *n* va arăta cititorului cât de numeroase erau grupurile şi cât de variate ideile lor. Saturninus conducea o şcoală siriană de gnosticism; în Egipt, Basilides conducea o altă şcoală. Marcion şi adepţii lui par a fi constituit cel mai influent dintre grupurile legate de gnosticism.

Marcion a părăsit Pontul lui natal în jurul anului 140 şi a plecat la Roma, unde a devenit influent în Biserica Romană. El credea că iudaismul era rău şi, de aceea, el ura Scripturile evreieşti şi pe Iehova descris în ele. El şi-a stabilit propriul lui canon al Scripturii, care includea Evanghelia lui Luca trunchiată, şi zece din epistolele lui Pavel. Cu toate că afacerile lui l-au îmbogăţit destul pentru a fi un ajutor real pentru biserica romană, el a fost exclus pentru că a susţinut aceste idei. Apoi el şi-a fondat propria lui biserică.

O critică a gnosticismului din punct de vedere scriptural va arăta clar că

Biserica a fost înţeleaptă să combată acesta doctrină, care postula doi dumnezei: cel rău al Vechiului Testament, care a creat, şi cel bun care a răscumpărat. Ca urmare, ea încuraja antisemitismul în

Biserică. Ea de asemenea nega realitatea umanităţii lui Cristos, a morţii jertfitoare şi a învierii

Lui fizice, despre care Ioan afirmă că a locuit între noi pentru a revela gloria lui Dumnezeu. Nu este deci de mirare că Pavel a afirmat plinătatea lui

Dumnezeu în Cristos în scrisoarea lui către biserica din Colose (Coloseni 1: 19;

2: 9). Gnosticismul de asemenea încuraja mândria spirituală prin faptul că n

94 *Creştinismul de-a lungul secolelor* sugera că doar o elită aristocratică se va bucura de plăcerile locuirii cu

Dumnezeirea în cer. El nu avea loc pentru corpul omenesc în viaţa viitoare, în acest sens se aseamănă cu gândirea mitologiei şi filosofiei greceşti, care, de asemenea, nu avea viitor pentru trupul omenesc dincolo de această viaţă.

Ascetismul lui a fost un factor ce a contribuit la mişcarea ascetică medievală pe care o cunoaştem sub numele de monasticism.

Totuşi, gnosticismul a contribuit fără voie la înaintarea Bisericii. Când

Marcion şi-a format canonul Noului Testament, Biserica a fost silită, ca o măsură de autoapărare, să dea atenţie problemei cărţilor care trebuiau considerate canonice şi deci cu autoritate pentru doctrină şi viaţă. Dezvoltarea unui scurt credeu pentru a testa credinţa adevărată a cuiva a fost grăbită pentru a face faţă unei nevoi practice. Prestigiul episcopului a sporit prin accentuarea slujbei sale ca centru al unităţii celor credincioşi împotriva ereziei.

Acest fapt, la rândul lui, a dus la ridicarea de mai târziu a episcopului roman.

— Polemişti cum au fost Tertulian, Ireneu şi Hipolit s-au angajat în controverse literare pentru a combate ideile gnostice. *" învăţăturile gnostice au reapărut într-o oarecare măsură în doctrinele paulicienilor din secolul al şaptelea, în cele ale bogomililor din secolele al unsprezecelea şi al doisprezecelea şi mai târziu în doctrinele albigenzilor din sudul Franţei.

B. Manicheanismul

Manicheanismul, care era într-o anumită măsură asemănător cu gnosticismul, a fost întemeiat de un om cu numele de Mani sau Manichaeus

(cca. 216 – 276) din Mesopotamia, care şi-a dezvoltat propriul său sistem filosofic pe la mijlocul secolului al III-lea. Mani a elaborat o combinaţie curioasă de gândire creştină, zoroastrism şi alte idei religioase orientale, făcând din toate acestea o filosofie dualistă radicală. Mani credea în două principii veşnice şi opuse. Omul primitiv s-a născut din emanaţia de la o fiinţă care la rândul ei era o emanaţie mai înaltă din conducătorul împărăţiei luminii. Opus regelui luminii era regele întunericului, care a reuşit să-l înşele pe omul primitiv, astfel încât omul a devenit o fiinţă în care lumina este amestecată cu întunericul. Sufletul omului îl leagă de împărăţia luminii, dar trupul îl duce în robia împărăţiei întunericului. Mântuirea este o problemă de eliberare a luminii din sufletul lui de sub sclavia materiei trupului său. Această eliberare poate fi realizată prin expunerea la Lumină – Cristos. Elita, sau cei perfecţi, constituiau casta preoţească pentru acest grup. Ei trăiau vieţi ascetice şi făceau anumite ritualuri esenţiale pentru eliberarea luminii. Auditorii sau ascultătorii împărtăşeau sfinţenia acestui grup select îngrijindu-se de nevoile lor fizice. În felul acesta şi ascultătorii puteau beneficia de mântuire.

Manicheanismul punea atât de mult accent pe viaţa ascetică încât considera instinctul sexual un rău şi sublinia superioritatea celibatului. Manicheanismul pare să fi ajutat de asemenea la apariţia în Biserică a unei clase preoţeşti, separată de restul credincioşilor, care erau consideraţi laici neiniţiaţi.

Manicheanismul a avut o influenţă mare timp îndelungat după moartea lui

Mani în Persia. Un gânditor atât de mare ca Augustin, în timpul anilor de căutare a adevărului, a fost un discipol al manicheenilor timp de doisprezece

ani. După convertirea sa, Augustin a consumat multă energie

pentru combaterea acestui sistem de gândire.

C. Neoplatonismul

Prea adesea omul de rând se gândeşte la misticism doar în legătură cu misticii medievali. Fapt este că au existat tendinţe mistice în Biserică de-a lungul secolelor.

Putem să afirmăm că misticismul există în trei forme. Poate exista un tip *epistemologic* de misticism, în care accentul este pus pe felul în care omul ajunge să-L cunoască pe Dumnezeu. Cei devotaţi acestui tip de misticism cred că toată cunoaşterea noastră despre Dumnezeu este imediată şi ne vine direct prin intuiţie sau iluminare spirituală. Raţiunea şi – în unele cazuri – chiar şi

Biblia sunt subordonate luminii interioare. Majoritatea misticilor medievali, quietiştii romano-catolici din secolul al XVII-lea şi quakerii susţineau acest punct de vedere. Alţii pun accentul pe un tip *metafizic* de misticism, în care se crede că spiritul omului este absorbit din când în când în chip mistic în fiinţa divină în timpul unor experienţe ocazionale. După stingerea personalităţii sale prin moarte, spiritul omului devine o parte din fiinţa divină. Neoplatoniştii, unii dintre cei mai extremişti mistici ai Evului Mediu, şi budiştii susţineau acest tip de misticism. În contrast, Biblia accentuează un tip de misticism *etic şi spiritual*, în care individul este legat de Dumnezeu prin unirea sa cu Cristos şi prin Duhul Sfânt care locuieşte înăuntrul lui.2

Neoplatonismul este un exemplu bun de filosofie mistică de tip ontologic.

El îşi are originea în Alexandria, fiind rezultatul inspiraţiei intelectuale a lui

Ammonius Saccas (cca. 174 – cca. 242), născut din părinţi creştini. Origen, părintele bisericii creştine, şi un om cu numele de Plotin l-au avut pe Saccas de profesor. Plotin (cca. 205 – 270) a devenit apoi adevăratul conducător, predând această doctrină într-o şcoală la Roma, în cel de-al treilea sfert al secolului al III-lea. Munca de elaborare a corpului de literatură a neoplatonismului a fost făcută de Porfir (232 – 305), prin adunarea şi editarea scrierilor lui Plotin. Compilaţia rezultată, cunoscută sub numele de *Eneader*s-a păstrat

până în zilele noastre. Ea susţine un monism metafizic şi nu un dualism.

Neoplatoniştii credeau că Fiinţa Absolută este sursa transcendentă a tot ceea ce există şi că din ea a fost creat totul printr-un proces de emanaţie.

Această emanaţie a avut ca rezultat final crearea omului ca suflet şi trup raţional. Scopul universului în concepţia lor este reabsorbirea în esenţa divină, din care a provenit totul. Filosofia contribuie cel mai mult la acest proces atunci când omul se angajează într-o contemplaţie raţională, şi, prin intuiţie mistică, caută să-L cunoască pe Dumnezeu şi să fie absorbit în Cel din care a provenit totul. Experienţa extazului era starea cea mai înaltă de care se putea bucura cineva în viaţa aceasta. Aceste idei l-au influenţat pe Augustin.

Împăratul Iulian, cunoscut ca „Apostatul", a îmbrăţişat acest sistem rival creştinismului şi, în timpul scurtei sale domnii de la 361 la 363, a încercat să facă din el religia imperiului. Augustin a îmbrăţişat neoplatonismul o vreme în

 perioada căutării adevărului. Mişcarea a contribuit fără îndoială la apariţia misticismului în creştinism şi a oferit un substituent atrăgător pentru creştinism păgânului care nu dorea să accepte cerinţele etice şi spirituale înalte ale religiei creştine. Neoplatonismul a dispărut în secolul al şaselea.

III. ERORI TEOLOGICE

Anumite vederi pot fi considerate ca fiind interpretări greşite ale creştinismului, exagerări sau mişcări de protest. Ele însă au dăunat creştinismului, şi o parte din energia care ar fi putut fi folosită în lucrarea de evanghelizare a trebuit să fie canalizată spre combaterea acestor erori.

Montanismul şi monarhianismul sunt exemple a doua asemenea erori.

A. Montanismul

Montanismul a apărut în Frigia după anul 155 d.Hr., ca o încercare a lui

Montanus de a face faţă problemelor create de formalismul din

Biserică şi de faptul că Biserica se baza pe conducerea omenească şi nu pe călăuzirea

Duhului Sfânt. El se opunea înălţării episcopului în biserica locală. Această încercare de combatere a formalismului şi a organizării omeneşti l-au dus la o reafirmare a doctrinei Duhului Sfânt şi a celei de a doua veniri. Din nefericire, cum se întâmplă adesea în astfel de mişcări, el a sărit în extrema opusă, dezvoltând interpretări greşite şi fanatice ale Scripturii.

Dezvoltând propria sa doctrină cu privire la inspiraţie, Montanus susţinea că inspiraţia este imediată şi continuă şi că el era paracletul sau avocatul prin care Duhul Sfânt vorbea Bisericii aşa cum vorbise prin Pavel şi prin alţi apostoli. Montanus avea de asemenea o escatologie extravagantă. El credea că împărăţia cerească a lui Cristos urma să fie stabilită în curând la Pepuza în

Frigia, el însuşi având un loc important în acea împărăţie. Pentru a fi pregătiţi pentru acea venire, el şi discipolii lui practicau un ascetism strict. Dacă unul din soţi murea, nu era permisă o a doua căsătorie; trebuiau respectate multe posturi; trebuia să se consume doar hrană uscată.3

Biserica a reacţionat împotriva acestor extravaganţe, condamnând mişcarea. Conciliul de la Constantinopol din anul 381 a declarat că montaniştii trebuiau consideraţi păgâni. Dar Tertulian, unul dintre cei mai mari părinţi ai Bisericii, a găsit doctrinele grupului atrăgătoare şi a devenit montanist. Mişcarea era deosebit de puternică în Cartagina şi în ţările răsăritene. Ea reprezenta protestul permanent care apare în Biserică atunci când există o supraelaborare a formelor şi o lipsă a dependenţei de Duhul lui

Dumnezeu. Mişcarea montanistă a fost şi este un avertisment ca Biserica să nu uite că organizarea ei şi formularea doctrinei nu trebuie despărţite niciodată de satisfacerea părţii emoţionale din natura omului şi de dorinţa puternică a omului după contact spiritual imediat cu Dumnezeu.

B. Monarhianismul

Dacă Montanus a fost exagerat de zelos în prezentarea

doctrinelor Duhului

Sfânt şi inspiraţiei, se poate spune că monarhienii au rătăcit din cauza zelului

Capitolul 8 97

excesiv cu care au accentuat unitatea lui Dumnezeu în opoziţie cu orice încercare de a-L concepe pe Dumnezeu ca trei personalităţi separate. Ei erau preocupaţi să susţină monoteismul, dar au sfârşit într-o formă antică de unit arianism, care nega dumnezeirea reală a lui Cristos. Ei nu ştiau cum să facă legătura între Cristos şi Dumnezeu.

În secolul al treilea, un om cu numele de Paul din Samosata era episcop în jţ

Antiohia.4 Pe lângă această slujbă, el avea şi un important post politic în guvernul Zenobiei, regina Palmirei. El juca deseori rolul demagogului în biserica din Antiohia, predicând cu gesturi corporale violente şi cerând aplauze şi fluturarea batistelor. Uneori avea un cor femeiesc care cânta cântări de laudă la adresa lui. Deoarece nu moştenise avere şi nici nu era angajat în afaceri, existau suspiciuni în legătură cu sursele marii lui bogăţii. Acest om capabil dar lipsit de scrupule susţinea că Cristos nu ar fi fost divin, ci doar un om bun, care prin dreptate şi prin pătrunderea Logosului divin în fiinţa Lui la botez a ajuns la divinitate şi a ajuns mântuitor. Această încercare a lui Paul şi a altora de a susţine monoteismul n lipsea pe creştin de un Mântuitor divin.

Doctrina înfiinţată de Paul de Samosata a devenit cunoscută sub numele de monarhianism dinamic sau adopţionist.

Fondatorul monarhianismului modal a fost un om cu numele de Sabelius, *t* care a hotărât că dorinţa lui este să evite pericolul triteismului (sabelianism). În

jurul anului 200, el a formulat învăţătura care îi poartă numele. El susţinea o trinitate care se referea la formele de manifestare, nu la esenţă. Dumnezeu S-a manifestat ca Tată în vremurile Vechiului Testament, mai târziu ca Fiu pentru a izbăvi omul şi ca Duh Sfânt după învierea lui Cristos. Astfel, nu erau trei persoane în Dumnezeire, ci trei manifestări. Părerea lui poate fi ilustrată prin relaţiile de înrudire ce le

poate avea un om. Într-o relaţie el este fiu; în alta, frate; şi în a treia, tată. În toate aceste relaţii există o singură personalitate reală. Această concepţie nega personalitatea separată a lui Cristos. Ea a fost readusă la viaţă în forma de penticostalism contemporan numită „Numai

Iisus".

IV. SCHISMELE ECLEZIASTICE

A. Controversa în legătură cu Pastele în timpul primilor ani ai Bisericii, au avut loc şi anumite schisme în legătură cu probleme de disciplină şi de ritual. Controversa în legătură cu

Pastele a început pe la mijlocul secolului al II-lea, asupra întrebării care era data corectă de sărbătorire a Pastelor. Biserica din Răsărit susţinea că Pastele ar trebui sărbătorit în ziua de 14 a lunii nisan, data Paştelui după calendarul evreiesc, indiferent în care zi a săptămânii ar cădea. Policarp din Asia a fost contrazis în această privinţă de către episcopul roman Anicetus, care credea că

Pastele ar trebui sărbătorit în prima duminică după 14 nisan. Când în anul 190

Victor, episcop al Romei, a excomunicat bisericile din Asia într-un act de opoziţie faţă de Policrates din Efes, Ireneu l-a mustrat pentru pretenţiile de putere pe care le avea el. Grupurile răsăritene şi apusene ale bisericii nu au

7 Comanda nr. 549

98 *Creştinismul de-a lungul secolelor* reuşit să ajungă la nicio înţelegere până în anul 325, la Conciliul de la Niceea, când a fost adoptat punctul de vedere al Bisericii Apusene.

B. Donatismul

Controversa donatistă s-a dezvoltat după anul 300, ca rezultat al persecutării Bisericii de către Diocleţian. Cea mai mare parte a controversei era centralizată în Africa de Nord. Un om al bisericii, pe nume Donatus, voia să-l excludă pe Cecilian din funcţia sa de episcop de Cartagina, din cauză că

Cecilian fusese consacrat de Felix, care la rândul lui fusese acuzat de trădare în timpul persecuţiei lui Diocleţian. Donatus argumenta că falimentul lui Felix de a rămâne credincios în timpul

persecuţiei invalida puterea lui de a ordina, deoarece el comisese astfel un păcat de neiertat. Donatus şi grupul lui l-au ales ca episcop pe Majorinus, iar după moartea lui Majorinus în anul 313.

Donatus a devenit episcop. Când Constantin a dat bani pentru biserica africană, donatiştii s-au plâns că ei nu au primit nimic. Un sinod ţinut la

Roma a hotărât că validitatea unui sacrament nu depinde de caracterul celui care oficiază sacramentul respectiv. Deci, donatiştii nu aveau dreptul la niciun ajutor. Un alt Conciliu al episcopilor apuseni, ţinut la Arles în anul 314, a hotărât iarăşi împotriva poziţiei donatiste. Această controversă a devenit un subiect de oarecare îngrijorare pentru Augustin şi, ca rezultat al îngrijorării lui, el a scris mult despre subiectul autorităţii Bisericii.

În concluzie, se poate spune că rezultatele controverselor, erorilor şi ereziilor nu au fost întotdeauna distructive. Biserica a fost silită să dea un canon cu autoritate al Scripturii şi credeuri, cum au fost principiile credinţei formulate de Tertulian şi de Ireneu, care rezumau învăţăturile esenţiale ale

Bibliei. Nevoia de a răspunde teologiilor false a stimulat naşterea teologiei creştine. Poziţia episcopului a fost întărită prin accentul pus pe slujba lui, ca un punct de mobilizare împotriva ereziei şi erorii. Învăţăturile false s-au născut din încercările unor oameni ambiţioşi de a-şi afirma autoritatea, din supraaccentuarea urmată de interpretarea greşită a anumitor părţi din

Scriptură şi din felul lipsit de dragoste în care Biserica a tratat minoritatea rătăcită. Dar acestea nu au slăbit în final Biserica, ci au silit-o să-şi formuleze credinţa ei şi să se organizeze.

NOTE

1. Ireneu, *Adversus Heresies*, 1.23.1 – 5; vezi şi Faptele 8: 9 – 24.
2. Arthur C. McGiffert, *A History of Christian Thought* (New York: Scribner, 1946), 1: 28 – 29.
3. Eusebiu, *Istoria ecleziastică*, 5.16.
4. Ibid., 7.27 – 30.

LUPTA VECHII BISERICI CATOLICE

IMPERIALE PENTRU SUPRAVIEŢUIRE, 100 – 313

Lupta înflăcărată pentru credinţă în timpul celui de al II-lea şi al III-lea secol, Biserica a dat naştere unei noi producţii literare – scrierile apologeţilor şi ale polemiştilor. Iustin

Martirul a fost cel mai mare din primul grup; Ireneu, a fost cel mai proeminent din cel de-al doilea grup. Apologeţii s-au confruntat cu un guvern ostil, pe care încercau să-l câştige cu argumentele producţiilor lor literare.

Apologeţii au încercat să-i convingă pe conducătorii statului că creştinii nu făcuseră nimic pentru a merita persecuţiile la care erau supuşi. Polemiştii, cum au fost de exemplu Ireneu, au încercat să combată mişcările eretice. Pe când părinţii apostolici au scris numai către şi pentru creştini, aceşti scriitori au scris către şi pentru conducătorii statului roman sau către eretici, într-un efort de a-i câştiga înapoi la adevărul Scripturilor prin argumentul literar.

Apologeţii au utilizat forma literară păgână a dialogului şi forma legală a *apologiei*.

I. APOLOGEŢII

Apologeţii au urmărit două scopuri în scrierile lor. Ei au căutat să combată acuzaţiile false de ateism, canibalism, incest, indolenţă şi acţiune antisocială de care îi acuzau semenii lor păgâni şi scriitori ca Celsus. De asemenea, ei au dezvoltat o abordare pozitivă şi constructivă, arătând că în contrast cu creştinismul, iudaismul, religiile păgâne şi cultul împăratului erau nebuneşti şi păcătoase.

Scrierile lor, cunoscute sub numele de apologii, făceau un apel raţional la conducătorii păgâni şi aveau scopul de a crea o înţelegere inteligentă a creştinismului şi de a îndepărta restricţiile legale care-i erau impuse. Unul din argumentele lor majore era că, din moment ce acuzaţiile false nu puteau fi dovedite, creştinii erau îndreptăţiţi la toleranţă civilă sub legile statului roman.

Aceşti oameni, scriind mai degrabă ca nişte filosofi decât ca nişte teologi, au înfăţişat creştinismul ca pe cea mai veche religie şi filosofie, deoarece scrieri ca Pentateuhul au fost scrise înainte de războaiele troiene, şi orice

 adevăr din gândirea greacă era împrumutat de la creştinism sau iudaism. Ei au arătat spre viaţa curată a lui Cristos, au scris despre minunile Sale şi despre împlinirea profeţiilor Vechiului Testament cu privire la El, ca dovezi ale faptului că creştinismul era cea mai înaltă filosofie. Educaţi în cea mai mare parte în filosofia greacă înainte de a accepta creştinismul, aceşti scriitori considerau filosofia greacă un mijloc de a conduce oamenii la Cristos. Ei au utilizat Noul Testament mai mult decât l-au utilizat părinţii apostolici.

A. Apologeţii răsăriteni în jurul anului 140, Aristide, un filosof creştin din Atena, a adresat o apologie împăratului Antoninus Pius. J. Rendel Harris a descoperit o versiune siriacă completă a acestei lucrări în anul 1889, în Mănăstirea Sf. Ecaterina de pe Muntele Sinai. Primele patrusprezece capitole prezintă contrastul dintre închinarea creştină şi cea caldeană, greacă, egipteană şi iudaică, pentru a dovedi superioritatea formei de închinare creştină. Ultimele trei capitole prezintă un tablou clar al obiceiurilor şi eticii primilor creştini.

Iustin Martirul (cca. 100 – 165) a fost principalul apologet al secolului al

II-lea. Născut din părinţi păgâni lângă oraşul biblic Sihem, el a devenit din tinereţe filosof itinerant în căutarea adevărului. El a încercat filosofia stoică, idealismul nobil al lui Platon, ideile lui Aristotel – care nu i-au fost în totalitate accesibile din cauza taxelor şcolare exorbitante cerute de succesorii lui peripateticieni – şi filosofia numerică a lui Pitagora. Într-o zi, în timp ce se plimba pe malul mării, un bătrân l-a condus spre Scripturi, pe care i le-a prezentat drept adevărata filosofie. Abia atunci a găsit Iustin pacea după care tânjea (*Dialog cu Trifo* „cap. 2 – 8). După aceea, el a deschis o şcoală creştină în Roma.

La scurt timp după anul 150, Iustin Martirul şi-a adresat *Prima apologie* împăratului Antoninus Pius şi fiilor lui adoptivi. În ea, el îndeamnă împăraţii să examineze acuzaţiile ridicate împotriva creştinilor (capitolele 1 – 3) şi să-i elibereze de handicapurile legale dacă sunt nevinovaţi. El aduce dovezi că aceşti creştini nu sunt nici atei

nici idolatri (4 – 13). Partea cea mai mare a lucrării

(14 – 60) este dedicată unei discuţii asupra moralei, asupra doctrinelor şi asupra

Fondatorului creştinismului. El caută să arate că viaţa şi moralitatea superioară a lui Cristos fuseseră prezise prin profeţiile din Vechiul Testament.

El atribuie lucrării demonilor persecuţia şi eroarea. Ultimele capitole (61 – 67)

sunt dedicate unei expuneri a închinăciunii creştinilor. El argumentează că dacă examinarea va arăta nevinovăţia creştinilor în privinţa acuzaţiilor aduse împotriva lor, ar trebui să înceteze persecutarea lor.

Aşa-numita *A doua apologie* este de fapt o anexă la *Prima apologie*. În ea

Iustin citează exemple de cruzime şi nedreptate faţă de creştini şi, după o comparaţie între Cristos şi Socrate, scoate în evidenţă că ceea ce este bun în oameni I se datorează lui Cristos.

În *Dialog cu Trifo*, Iustin se străduieşte să-i convingă pe evrei că Iisus

Cristos este Mesia. În această încercare, el alegorizează Scriptura şi accentuează profeţia. Primele opt capitole ale lucrării sunt autobiografice şi

Capitolul 9 101

constituie o sursă excelentă de informaţii cu privire la viaţa acestui mare scriitor. Cea mai mare parte (capitolele 9 – 142) este o dezvoltare a trei idei:

relaţia dintre declinul legii vechiului legământ şi naşterea Evangheliei; legătura între Logos, Cristos şi Dumnezeu; şi chemarea neevreilor de a fi şi ei poporul lui Dumnezeu. Pentru el, Cristos a fost împlinirea profeţiilor Vechiului

Testament.

Tatian (cca. 110 – 172), mult umblatul învăţat răsăritean, care fusese elev al lui Iustin în Roma, a scris o carte cunoscută sub numele de *Cuvânt către greci*, după mijlocul secolului al II-lea. Ea este o

denunţare a pretenţiilor grecilor la conducere culturală şi este exprimată în formă apologetică. Pentru noi.

această lucrare prezintă interes în primul rând datorită faptului că este adresată unui popor întreg – grecilor. Tatian argumentează că, din moment ce creştinismul este superior religiei şi gândirii greceşti, creştinii ar trebui trataţi cu justeţe. Partea a doua (capitolele 5 – 30) este consacrată unei comparaţii între învăţăturile creştine şi mitologia şi filosofia greacă. În partea următoare el afirmă că creştinismul este mult mai vechi decât gândirea şi religia greacă, deoarece Moise a fost înainte de războaiele troiene (31 – 41). El, de asemenea, are o discuţie interesantă despre statuile greceşti pe care le văzuse în Roma

(33 – 34). Pe lângă faptul că a fost autorul *Cuvântului către greci*, Tatian a fost şi redactorul primei armonizări a Evangheliilor – *Diatessaron*.

Atenagora era un profesor din Atena, care fusese convertit prin citirea

Scripturii. În jurul anului 177, el a scris o lucrare numită *Cerere pentru creştini*. După ce în capitolele introductive arată lucrurile de care sunt acuzaţi creştinii, el combate acuzaţia de ateism adusă acestora, arătând că zeii păgâni sunt doar creaţii omeneşti (capitolele 4 – 30) şi că zeii păgâni sunt vinovaţi de aceleaşi imoralităţi ca şi adepţii lor umani (31 – 34). Deoarece creştinii nu sunt vinovaţi nici de incest şi nici de a-şi fi mâncat copiii în cadrul unor ritualuri sacrificiale (35 – 36), el conclude, în capitolul final, că împăratul ar trebui să le arate clemenţă.

Teofil din Antiohia, care a fost de asemenea convertit prin citirea

Scripturii, a scris cândva, după anul 180, *Apologia către Autolicus*. Autolicus era se pare un magistrat păgân învăţat, pe care Teofil spera să-l câştige la creştinism prin argumente raţionale. În prima carte, Teofil discută despre natura şi superioritatea lui Dumnezeu. În cea de-a doua, el compară slăbiciunile religiei păgâne cu creştinismul. În cartea finală, el răspunde obiecţiilor lui Autolicus faţă de credinţa creştină. El a fost primul care a folosit cuvântul *trias*

pentru Trinitate.

B. Apologeţii apuseni

Scriitorii apologeţi apuseni au pus mai mare accent pe specificitatea şi finalitatea creştinismului decât pe asemănările dintre credinţa creştină şi religiile păgâne.

Tertulian a fost apologetul cel mai de seamă al bisericii apusene. El s-a

născut cam prin anul 160 în casa unui centurion roman cu slujba în Cartagina.

Educat atât în greacă cât şi în latină, el era un bun cunoscător al clasicilor. A

devenit avocat expert la Roma, unde a fost convertit la creştinism. Firea lui

APĂRAREA CREDINŢEI

APOLOGEŢII

Convertiţi de la păgânism

Confruntaţi cu persecuţii din afară

Au folosit în primul rând Vechiul Testament

Au apărut sau au explicat creştinismul

Forme literare apologetice sau în dialog

POLEMIŞTII

Crescuţi în cultura creştină

Confruntaţi cu inamici eretici din interior

Au folosit în primul rând Noul Testament

Au atacat ideile eretice

Literatură polemică

CONDUCĂTORILOR

STATULUI

EVREILOR

Răspund la acuzaţii false

Atenagora

Iustin Martirul:

Dialog cu Trifo

ÎMPOTRIVA

INTELECTUALILOR
PĂGÂNI
Calităţile creştinilor argument pentru toleranţă
Combaterea idolatriei şi a imoralităţii păgâne
ATAC EXTERN
Intelectuali păgâni
Origen:
Împotriva lui Celsus
ATAC INTERN
Ereticii din interiorul bisericii
Ireneu:
Împotriva ereziilor
Capitolul 9 103

Înflăcărată şi spiritul combativ l-au înclinat spre atitudinea puritană faţă de viaţă a montaniştilor, devenind montanist în jurul anului 202. Cu gândirea lui latină logică, el s-a dedicat dezvoltării unei teologii apusene sănătoase şi înfrângerii tuturor filosofiilor false şi a forţelor păgâne opuse creştinismului.1

În *Apologie*, adresată guvernatorului roman al provinciei sale, el combate vechile acuzaţii aduse creştinilor, argumentând că ei sunt cetăţeni loiali ai imperiului. El scoate în evidenţă faptul că persecuţia este oricum un insucces, deoarece creştinii se înmulţesc ori de câte ori autorităţile încearcă să-i distrugă prin persecuţie.2 Folosindu-se de cunoştinţele lui juridice, el argumentează că statul persecută Biserica pe temeiuri legale dubioase, deoarece relaţiile, doctrinele şi morala creştinilor sunt de un calibru mai înalt decât cele ale semenilor lor păgâni.

Minucius Felia, prin amil 200, a scris un dialog cu titlul *Octavius*. Acesta este o apologie menită să-l câştige pe prietenul lui, Cecilius, de la păgânism la creştinism.

S-a afirmat adesea că încercarea de a câştiga favoarea lumii păgâne prin această abordare moral-raţională a dus la un sincretism care a făcut din creştinism doar o altă filosofie, fie ea chiar şi superioară. Fapt este că în timp ce apologiile sunt filosofice ca formă,

ele sunt în conţinut esenţial creştine.

Acest lucru poate fi constatat chiar şi printr-o citire în fugă a lucrărilor acestor oameni. Apologiile sunt valoroase pentru noi datorită luminii pe care o aruncă asupra gândirii creştine de la mijlocul celui de-al doilea veac. Dacă şi-au atins sau nu scopul pe care autorii lor l-au avut când le-a scris – şi anume, încetarea persecutării Bisericii creştine – rămâne o întrebare deschisă.

II. POLEMIŞTII

În timp ce apologeţii celui de-al doilea veac au căutat să dea autorităţilor o explicaţie şi o justificare raţională a creştinismului, polemiştii de la sfârşitul secolului al II-lea şi începutul secolului al III-lea s-au străduit să înfrunte provocarea învăţăturii false a ereticilor printr-o condamnare agresivă a acestor învăţături false şi a acestor învăţători eretici. Se observă din nou diferenţa între abordarea folosită de oamenii bisericii răsăriteni şi cea folosită de cei apuseni în tratarea problemei ereziilor şi în formularea teologică a adevărului creştin. Gândirea răsăriteană s-a ocupat cu teologia speculativă, dând atenţia cea mai mare problemelor metafizice; gândirea apuseană era frământată de aberaţiile organizării Bisericii, străduindu-se să formuleze un răspuns practic şi corect la întrebările implicate în această problemă.

Apologeţii, care fuseseră recent convertiţi de la păgânism, scriau despre ameninţarea externă ce punea în primejdie Biserica, şi anume, persecuţia.

Polemiştii, care aveau un fond de cultură creştină, erau îngrijoraţi de erezie, o ameninţare internă pentru pacea şi puritatea Bisericii. Spre deosebire de apologeţi, care puneau mare accent pe profeţiile Vechiului Testament, polemiştii subliniau Noul Testament ca sursă a doctrinei creştine. Polemiştii au căutat să condamne prin argumente învăţăturile false cărora li se opuneau.

Apologeţii au căutat să explice creştinismul semenilor şi conducătorilor lor păgâni. Părinţii apostolici au căutat pur şi simplu să edifice Biserica creştină.

Studiaţi din nou tabelul din capitolul 5.

A. Ireneu, polemistul antignostic

Ireneu, care s-a născut în Smirna, a fost influenţat de predicile lui Policarp în timpul în care Policarp era episcop de Smirna. De acolo, Ireneu a plecat în

Galia, unde a devenit episcop în jurul anului 180. El a fost un episcop misionar de mare succes, dar opera sa cea mai mare a fost în domeniul polemic, scriind împotriva gnosticilor.

Lucrarea sa *Adversus haereses* (împotriva ereziilor), o încercare de a combate doctrinele gnostice prin folosirea Scripturii şi a altor scrieri creştine, a fost scrisă cam prin anul 185. Cartea I, care este în principal istorică, este sursa noastră cea mai bună pentru cunoaşterea învăţăturilor gnosticilor. Este o polemică filosofică împotriva lui Valentinian, conducătorul şcolii romane de gnosticism. În Cartea a II-a el insistă asupra unităţii lui Dumnezeu în opoziţie cu ideea gnostică a demiurgului separat de Dumnezeu. Abordarea mai negativă a primelor două cărţi face loc unei expuneri pozitive a poziţiei creştine în ultimele trei cărţi. Gnosticismul este combătut prin Scripturi şi prin alte surse creştine în Cartea a III-a; Marcion este condamnat în Cartea a IV-a, prin citarea cuvintelor lui Cristos care contrazic poziţia lui Marcion; ultima carte este o apărare a doctrinei învierii, căreia gnosticii i se opuneau, deoarece, după părerea lor, ea asociază trupul material rău cu spiritul.

Trebuie observat că în Cartea a III-a, Ireneu accentuează unitatea organică a Bisericii prin succesiunea apostolică3 a conducătorilor, succesiune a cărui început este Cristos, şi printr-un credeu.4 El era conştient de unitatea ce putea fi realizată de o Biserică strict organizată şi simţea că o asemenea Biserică putea să reziste cu uşurinţă la linguşelile ideilor eretice şi ale învăţătorilor lor.

B. Şcoala din Alexandria în jurul anului 185, s-a deschis la Alexandria o şcoală catehetică de instruire a convertiţilor de la păgânism la creştinism. Primul ei conducător a fost Pantaenus, un om capabil, convertit – după unii – de la stoicism.

Clement şi apoi Origen l-au succedat ca şi conducători ai acestei şcoli influente de gândire creştină. Bărbaţii din şcoala alexandrină erau

dornici să dezvolte un sistem de teologie care prin folosirea filosofiei va da o expunere sistematică a creştinismului. Ei fuseseră educaţi în literatura şi filosofia clasică a trecutului şi credeau că acestea puteau fi folosite în formularea teologiei creştine.

Astfel, în loc să accentueze o interpretare istorico-gramaticală a Bibliei, ei au elaborat un sistem alegoric de interpretare, care a fost o plagă pentru creştinism de atunci încoace. Acest tip de interpretare este bazat pe presupunerea că Scriptura are mai mult decât un singur înţeles. Folosind analogia cu trupul, sufletul şi spiritul omului, ei argumentau că Scriptura are un sens literal, istoric, care corespunde trupului uman; că ea are un sens moral ascuns care corespunde sufletului; şi că ea are un sens spiritual mai adânc, pe

Capitolul 9 105

care numai creştinii mai avansaţi spiritual îl puteau înţelege. Acest sistem de interpretare a izvorât din tehnica folosită de Filo, evreul din Alexandria care a încercat să lege iudaismul de filosofia greacă, găsind sensuri ascunse în limbajul Vechiului Testament, ce puteau fi asociate cu filosofia greacă. În loc să se intereseze de ceea ce a vrut să le comunice scriitorul Scripturii celor cărora le scria şi de felul cum puteau fi aplicate cele scrise la condiţiile prezente, bărbaţii din şcoala alexandrină căutau mereu sensuri ascunse.

Această metodă de interpretare a făcut mult rău cauzei interpretării corecte a

Scripturilor, şi a avut ca rezultat idei teologice absurde şi deseori nescripturale.

Clement din Alexandria – a nu fi confundat cu Clement din Roma, unul din părinţii apostolici – s-a născut după anul 150 în Atena, din părinţi păgâni.

El a călătorit mult şi a studiat filosofia cu mulţi maeştri înainte de a începe să studieze cu Pantaenus. Înainte de anul 190, el era asociat cu Pantaenus ca şi conducător al şcolii din Alexandria, iar din 190 până în 202 a fost directorul şcolii, până când a fost silit să plece din cauza persecuţiei.

Clement a avut ca ţel idealul unui filosof creştin. Filosofia greacă

trebuia legată de creştinism, aşa încât să se poată vedea că creştinismul este filosofia cea mai superioară şi cea mai decisivă. El cunoştea foarte bine literatura păgână greacă, din care a citat în operele lui în jur de cinci sute de scriitori.

Protrepticus, sau *Cuvânt către greci*, scrisă de Clement din Alexandria, este un document misionar apologetic, scris în jurul anului 190, pentru a arăta superioritatea creştinismului ca adevărata filosofie, aşa încât păgânii să fie influenţaţi să-l accepte. O altă lucrare a lui Clement, *Paidagogos*, este un tratat moral de instruire pentru tinerii creştini. Cristos este prezentat ca adevăratul învăţător, care a dat reguli pentru viaţa creştină. *Stromata*, sau

Diverse, dezvăluie cunoştinţele largi ale lui Clement în domeniul literaturii păgâne a timpului său. În Cartea I, creştinismul este prezentat ca adevărata cunoaştere, iar creştinul ca adevăratul gnostic. Clement credea că filosofia greacă a împrumutat tot adevărul ce-l poseda din Vechiul Testament şi că ea era o pregătire pentru Evanghelie.5 în Cartea a II-a el arată că moralitatea creştină este superioară moralităţii păgâne. Cartea a III-a este o expunere având ca subiect căsătoria creştină. În Cărţile a VII-a şi a VIII-a, care sunt cele mai interesante, el descrie dezvoltarea vieţii religioase a creştinului.

Nu există nicio îndoială că Clement era în favoarea culturii greceşti, dar orice studiu atent al operelor lui lasă impresia că pentru el Biblia este prima prioritate în viaţa creştinului. În acelaşi timp, deoarece tot adevărul îi aparţine lui Dumnezeu, orice adevăr din învăţătura greacă ar trebui pus în slujba lui

Dumnezeu. Pericolul acestei poziţii constă în posibilitatea ca cineva să sintetizeze atât de mult creştinismul şi învăţătura greacă, încât creştinismul să fie doar o îmbinare de filosofie grecească şi învăţătură biblică.

Elevul lui Clement şi succesorul la conducerea şcolii catehetice a fost

Origen (cca. 185 – 254). La vârsta de 16 ani, când tatăl lui, Leonida, a fost martirizat, în grija lui Origen a rămas o familie formată din şase persoane.

După o relatare, el a dorit să fie martirizat împreună cu tatăl lui, dar mama lui i-a ascuns hainele, aşa încât a trebuit să rămână acasă. El a fost atât de

177

punit fanci de fi

106 *Creştinismul de-a lungul secolelor* capabil şi de învăţat, încât în anul 203, la vârsta de 18 ani, a fost ales succesor al lui Clement, la conducerea şcolii, poziţie pe care a deţinut-o până în anul

231. Un om bogat, pe nume Ambrozie, pe care Origen îl convertise de la gnosticism, a devenit prietenul lui, rezolvându-i publicarea multora din operele sale. După o estimare, Origen a fost autorul a şase mii de suluri de pergament. În ciuda poziţiei lui înalte şi a prietenului bogat, Origen a dus o viaţă ascetică, simplă, care includea dormitul pe scânduri goale.6

Origen poate fi comparat cu Augustin în ceea ce priveşte vastitatea operei lui. Începuturile criticii textuale a Scripturii pot fi legate de *Hexapla*, în care erau aranjate în coloane paralele câteva versiuni ale Vechiului Testament în greacă şi ebraică.7 în această lucrare, Origen a căutat să stabilească un text de care creştinii puteau fi siguri că era o reprezentare corectă a originalului. Acest interes faţă de text l-a impulsionat să facă muncă exegetică mai mult decât oricare altul înainte de Reformă. O altă lucrare, *împotriva lui Celsus*, este un răspuns la acuzaţiile pe care platonistul Celsus le adusese împotriva creştinilor.

Origen tratează acuzaţiile lui Celsus în legătură cu iraţionalitatea creştinilor şi lipsa de baze istorice vizibile pentru creştinism, scoţând în evidenţă schimbarea produsă de creştinism în conduită, în contrast cu păgânismul, cercetările lipsite de prejudecăţi ale creştinilor în căutarea adevărului, puritatea şi influenţa atât a lui Cristos, ca şi conducător al creştinilor, cât şi a urmaşilor Săi.

Poate cea mai mare contribuţie a lui Origen la literatura creştină este lucrarea sa intitulată *De principiis* (230), care a ajuns până la noi doar în versiunea latină a lui Rufinus. Această lucrare este primul tratat creştin de teologie sistematică. În cartea a patra a acestei lucrări,

Origen dezvoltă pe larg sistemul său de interpretare alegorică. Din nefericire, deşi el îl considera pe Cristos ca „veşnic generat" de Tatăl, el credea că Cristos este subordonat

Tatălui. De asemenea, el susţinea ideea preexistenţei sufletului şi restaurarea finală a tuturor spiritelor, moartea lui Cristos ca preţ al răscumpărării plătit lui Satan, şi nega învierea fizică.

C. Şcoala cartaginezi

Gândirea apuseană sau latină era interesată mai mult de probleme practice ca organizarea Bisericii, guvernarea şi doctrinele legate de Biserică, decât de tipul speculativ de teologie care-i atrăgea pe învăţaţi ca Origen, de exemplu.

Această diferenţă de concepţie poate fi văzută prin compararea operei lui

Origen cu cea a lui Tertulian şi Ciprian din Africa de Nord.

Tertulian a scris mult şi a scris bine, deşi adesea intolerant, în multe subiecte diferite. *Apologia* lui, în care îi apără pe creştini de acuzaţiile false şi de persecuţie, a fost deja discutată mai sus. El a scris de asemenea despre subiecte practice cât şi apologetice. În pamflete speciale el îndemna la o simplitate a hainelor şi ornamentelor femeilor şi îi îndruma pe creştini să nu participe la amuzamentele, la imoralitatea şi la idolatria păgânilor. Aceste opere practice par a fi un rezultat al puritanismului său montanist.

Totuşi, opera lui Tertulian ca teolog este cea mai importantă. El a fost fondatorul teologiei latine şi a fost primul care a afirmat doctrina teologică a

Trinităţii şi a folosit acest termen pentru a descrie această doctrină. El a făcut aceasta în lucrarea *împotriva lui Praxeas*, scrisă în jurul anului 215. El pare a pune accentul pe distincţia ce trebuie făcută între persoana Tatălui şi a Fiului, în *De anima* (Despre suflet), el a accentuat doctrina traducianistă a

transmiterii sufletului de la părinţi la copii în procesul reproductiv. El a pus accent mare pe ritualul botezului în lucrarea *Despre botez*, şi a crezut că păcatele de după botez erau păcate de

moarte. De asemenea, el s-a opus botezului copiilor mici.

Ciprian s-a născut din părinţi păgâni bogaţi, la scurt timp după anul 200, în acelaşi oraş cu Tertulian; a primit o educaţie bună în retorică şi drept. A

devenit un faimos profesor de oratorie, dar nu a găsit satisfacţia după care tânjea sufletul lui, până când nu a devenit creştin, în jurul anului 246. Prin anul

248, el a devenit episcop de Cartagina, poziţie pe care a deţinut-o timp de nouă ani, până când, în 258, a fost martirizat. A fost un mare organizator şi administrator. El s-a opus pretenţiilor lui Ştefan, episcopul Romei, la supremaţie asupra tuturor episcopilor.

Deşi îl considera pe Tertulian maestrul său, conform lui Ieronim, Ciprian era calm, în timp ce Tertulian era pasionat. Cea mai importantă lucrare a lui a fost *De unitate catholicae ecclesiae* (Despre unitatea Bisericii mondiale), îndreptată împotriva urmaşilor schismatici ai lui Novaţian, care păreau înclinaţi spre distrugerea unităţii Bisericii. Ciprian face o distincţie clară între episcop şi prezbiter, accentuând slujba episcopului ca centru al unităţii în

Biserică şi o garanţie împotriva schismei. În timp ce el nu afirmă supremaţia scaunului episcopal al lui Petru la Roma, afirmă în schimb întâietatea onorifică a lui Petru în trasarea liniei succesiunii apostolice în istoria Bisericii.

Dacă se poate spune că Tertulian a ajutat la formularea doctrinei Trinităţii şi că a dat un nume acestei doctrine, se poate spune de asemenea că Ciprian a dat prima formulare a doctrinelor succesiunii apostolice şi a întâietăţii episcopului roman în Biserică.

Ciprian a avut tendinţa de a-i considera pe clerici preoţi ai jertfei atunci când ofereau trupul şi sângele lui Cristos în serviciul de comuniune.8 Această idee s-a dezvoltat mai târziu, dând naştere conceptului de transsubstanţiere.

177
ut noi
Ide
V

J

r

NOTE

1. Henry Bettenson, *Documents of the Christian Church* (New York:

Oxford University Press, ed. a 2-a, 1963), p. 7 – 8.

2. Tertulian, *Apologia*, 50; vezi şi capitolele 32 şi 37, unde este evidentă insistenţa lui asupra loialităţii creştinilor faţă de stat în ciuda creşterii lor rapide. În cap. 50, apare faimoasa sa reflecţie „Sângele [martirilor]

este sămânţa [Bisericii]".

3. Ireneu, *Adversus Heresies*, 3.3.3; 4.26.2.

4. Ibid., 1.10.1. Vezi 3.11.8, unde sunt prezente concepţiile lui despre

Noul Testament.

5. Clement, *Stromata*, 1.5, şi în Bettenson, *Documents*, p. 6. Vezi

Eusebius, *Istoria ecleziastică*, 6.13, pentru o descriere a acestei lucrări.

6. Eusebiu, *Istoria ecleziastică*, *6.1 – 8, 16, 19, 23 – 27, 32*.

7. Ibid., 6.16.

8. Ciprian, *Epistole*, 63.14.

LUPTA VECHII BISERICI CATOLICE

IMPERIALE PENTRU SUPRAVIEŢUIRE, 100 – 313

10

Biserica strânge rândurile în perioada dintre anii 100 şi 313, Biserica a fost silită să se concentreze asupra modalităţii celei mai optime de a face faţă persecuţiei externe din partea statului roman şi de a face faţă problemelor interne ridicate de învăţătura eretică şi de rezultatul ei – schisma. Ea a căutat să-şi strângă rândurile prin elaborarea unui *canon* al Noului Testament, care i-a dat o *Carte* competentă pentru credinţă şi practică; prin elaborarea unui *credeu*, care i-a dat o mărturisire de *credinţă* competentă; prin ascultarea de *episcopii* monarhici – între care episcopul roman avea un loc de

conducere. Acest din urmă factor a creat un element de unitate prin *constituţia* bisericii. Polemiştii au scris *cărţi* în care s-au angajat într-o *controversă* cu ereticii. În jurul anului

170, Biserica se numea pe sine „catolică", adică universală sau mondială, termen folosit pentru prima oară de Ignaţiu, în *Epistolă către Smirna*

(capitolul 8).

I. EPISCOPUL MONARHIC

Necesităţile practice şi teoretice au dus la înălţarea poziţiei unui episcop în fiecare biserică, până când oamenii au ajuns să-l recunoască drept superior celorlalţi prezbiteri cu care fusese asociată slujba sa în timpurile Noului

Testamant. Nevoia de a avea o conducere pentru soluţionarea problemelor persecuţiei şi ereziei era o nevoie practică ce dicta extinderea puterii episcopului. Elaborarea doctrinei succesiunii apostolice şi importanţa tot mai mare acordată Cinei Domnului au fost factori importanţi în ridicarea lui la putere. A mai rămas de făcut doar un mic pas până la recunoaşterea faptului că episcopii monarhici ai unor biserici erau mai importanţi decât alţii, înălţarea episcopului monarhic pe la mijlocul secolului al II-lea a dus în curând la recunoaşterea onoarei speciale datorate episcopului monarhic al bisericii din Roma.

Câteva consideraţii au adus un surplus de prestigiu episcopului din Roma.

Primul şi cel mai important argument avansat de la începutul istoriei Bisericii a fost acela că Petru, probabil primul episcop al Romei, a primit de la Cristos o poziţie de întâietate între apostoli, prin faptul că a fost desemnat ca piatra

110 *Creştinismul de-a lungul secolelor* pe care Cristos urma să-şi zidească Biserica (Matei 16: 18). După Matei 16: 19.

Cristos i-a mai dat lui Petru cheile împărăţiei, trimiţându-l mai târziu în mod special să pască oile Lui (Ioan 21: 15 – 19).

Ar trebui reţinut faptul că, în relatarea lui Matei, Cristos

foloseşte două cuvinte pentru piatră, şi nu este clar dacă piatra pe care a siius că va zidi

Biserica Sa este Petru. Cristos l-a numit pe Petru *pietros*, say „piatră", dar când a vorbit despre piatra pe care îşi va zidi Biserica a folosit/ cuvântul *petra*.

„O piatră vie". Cuvântul „piatră" (*pietros*), adresat lui Petni, este de genul masculin, dar „piatra" (*petra*) pe care Cristos a spus că îşi va zidi Biserica este de genul feminin. Avem suficiente motive să credem că interpretarea corectă este că Cristos se referea prin cuvântul „piatră" la mărturisirea lui Petru despre El, că este „Cristosul, Fiul Dumnezeului Celui viu".

Nu putem uita, de asemenea, că Cristos i-a spus lui Petru că se va lepăda de El în momentul de criză din grădină, că Satan îl va învinge (Luca

22: 31 – 32), şi că Cristos a trebuit să-l îndemne să ia în grijă turma Lui după învierea Sa şi după ce El îl va ierta pe Petru pentru trădarea sa. Se observă de asemenea că puteri similare cu cele menţionate în legătură cu Petru în Matei

16: 19 au fost acordate şi celorlalţi apostoli la fel ca şi lui Petru (Ioan

20: 19 – 23). Petru însuşi, în prima sa scrisoare, arată cât se poate de clar că nu el, ci Cristos este temelia Bisericii (1 Petru 2: 6 – 8). Pavel nu l-a considerat pe

Petru superior, pentru că nu a ezitat să-l mustre atunci când Petru oscila şi coopera cu iudaizatorii în Galaţia.

y în ciuda acestor fapte, Biserica Romană a insistat din cele mai vechi timpuri că Cristos i-a dat lui Petru un rang special, ca primul episcop al

Romei şi conducătorul apostolilor. Ciprian şi Ieronim au făcut cel mai mult pentru a avansa această poziţie prin afirmarea primatului scaunului episcopal roman faţă de alte poziţii ecleziastice de autoritate.1

Episcopului roman i s-a acordat mai mult prestigiu, deoarece Roma era legată de multe tradiţii apostolice. Atât Petru cât şi Pavel

suferiseră martirajul la Roma pentru credinţa lor. Deoarece amândoi erau conducători proeminenţi ai Bisericii primare, nu era ciudat ca biserica şi episcopul bisericii din Roma să se bucure de mai mult prestigiu. Biserica din Roma fusese centrul primelor persecuţii din partea statului roman sub Nero în anul 64. Cea mai lungă şi probabil cea mai importantă dintre epistolei lui Pavel a fost adresată acestei biserici. Ea era una din cele mai mari şi mai bogate dintre bisericile creştine în jurul anului 100. Prestigiul istoric al Romei ca şi capitală a imperiului a dus la o înălţare naturală a poziţiei bisericii din capitală. Ea avea reputaţia unei ortodoxii neabătute în faţa ereziei şi a dezbinării. Nu a scris oare Clement, unul din primii ei conducători, bisericii din Corint, îndemnând-o la unitatea ce se centraliza în persoana episcopului? Mulţi părinţi ai bisericii apusene, cum au fost Clement, Ignaţiu, Ireneu şi Ciprian, au accentuat importanţa poziţiei episcopului şi – în cazul lui Ciprian – cea a episcopului din Roma. Cu toate că toţi episcopii erau egali, şi cu toate că toţi făceau parte din linia succesiunii apostolice a episcopilor de la Cristos însuşi, se credea că Roma merita onoare specială, deoarece episcopul ei era în linia de succesiune de la Petru.

Capitolul 10 111

Trebuie reţinut faptul că unii dintre cei cinci episcopi importanţi ai

Bisericii şi-au pierdut locul de autoritate din diferite motive. După anul 135, odată cu distrugerea Ierusalimului de către romani, episcopul Ierusalimului a încetat a mai fi socotit rival al episcopului Romei. Episcopul Efesului şi-a pierdut prestigiul atunci când Asia a fost sfâşiată de schisma montanistă în cel de-al doilea secol.

Spre sfârşitul perioadei, trei fapte în legătură cu vechea Biserică Catolică au devenit realităţi limpezi. A fost acceptată doctrina succesiunii apostolice, care lega pe fiecare episcop de Cristos, într-o linie neîntreruptă, prin apostoli, în fiecare biserică se distingea un episcop dintre ceilalţi prezbiteri, acesta fiind episcop monarhic. Episcopul Romei a fost recunoscut ca primul dintre egali, din cauza importanţei pe care o avea tradiţia asociată cu scaunul lui episcopal.

Această întâietate se va transforma mai târziu în supremaţia episcopului Romei ca papă al bisericii. Succesiunea apostolică în ierarhie, ca garanţie împotriva schismelor şi ca metodă de promovare a unităţii, a fost stabilită de Clement.

Ignaţiu şi Ireneu. Ierarhia, în concepţia lui Ignaţiu şi Ireneu, este şi cea mai bună apărare împotriva ereziei şi promovează adevărata doctrină.»

II. APARIŢIA REGULII DE CREDINŢA

Rolul episcopului ca factor de legătură pentru unitatea bisericii a fost reîntărit prin elaborarea unui credeu. Credeul este o mărturisire de credinţă pentru uz public; el conţine articole necesare pentru mântuire şi pentru binele teologic al Bisericii. Credeurile au fost folosite pentru a testa ortodoxia, pentru a-i recunoaşte pe cei credincioşi şi pentru a servi ca un rezumat convenabil al doctrinelor esenţiale ale credinţei. Ele presupun o credinţă vie, a cărei expresie intelectuală sunt ele. Credeurile confesionale au apărut în perioada Reformei. Credeurile conciliare sau universale, elaborate de reprezentanţii întregii Biserici, au apărut în perioada controversei teologice dintre anii 313 şi 451. Cel mai vechi tip de credeu a fost credeul baptismal, din care credeul apostolic poate servi ca un exemplu.2 întotdeauna trebuie amintit faptul că credeurile sunt expresii relative şi limitate ale regulii divine şi absolute de credinţă şi de practică din Scriptură.

În Noul Testament pot fi găsite formulări, care seamănă a credeuri în

Romani 10: 9 – 10, 1 Corinteni 15: 4 şi 1 Timotei 3: 16.

Ireneu şi Tertulian au formulat reguli ale credinţei care să fie folosite pentru a-l distinge pe adevăratul creştin de gnostic. Aceste reguli ale credinţei erau un rezumat al doctrinelor biblice majore.3

Credeul apostolic este cel mai vechi rezumat al doctrinelor esenţiale ale

Scripturii de care dispunem. Unii consideră că credeul apostolic s-a născut din scurta afirmaţie a lui Petru despre Cristos, din Matei 16: 16, şi că ea a fost folosită ca o formulă de botez încă din cele mai vechi

timpuri. Forma cea mai veche, asemănătoare cu cea folosită de Rufinus în jurul anului 400, a apărut la Roma în jurul anului 340. Acest credeu, care este în mod cert Trinitarian, acordă atenţie persoanei şi lucrării fiecăreia din cele trei Persoane ale

Trinităţii. El scoate în evidenţă natura universală a Bisericii şi, după ce leagă i

112 *Creştinismul de-a lungul secolelor* mântuirea de Cristos, prezintă o escatologie limpede centrată pe învierea credinciosului şi ţelul lui de a ajunge la viaţa veşnică. Multe biserici/găsesc că credeul apostolic mai este şi acum folositor, ca un rezumat /practic al principalelor puncte ale credinţei creştine.

III. CANONUL NOULUI TESTAMENT

Canonul, care este o listă a tuturor volumelor ce aparţin unei cărţi a cărei autoritate este recunoscută, a venit în sprijinul poziţiei de autoritate a episcopului şi în sprijinul autorităţii credeului. Oamenii greşesc deseori considerând canonul o listă de cărţi stabilite de conciliile bisericeşti. Nu s-a întâmplat astfel, deoarece diferitele concilii bisericeşti care au abordat subiectul canonului Noului Testament nu au făcut nimic altceva decât au afirmat în mod public, aşa cum vom vedea mai târziu, ceea ce fusese deja larg acceptat de conştiinţa Bisericii. Elaborarea canonului a fost un proces lent, încheiat în mare măsură până în anul 175, cu excepţia câtorva cărţi a căror paternitate era disputată.

Anumite raţiuni de ordin practic au făcut să fie extrem de important ca

Biserica să expună o listă de cărţi care să alcătuiască Noul Testament. Ereticii, cum a fost Marcion, şi-au alcătuit propriul lor canon al Scripturii şi îi duceau pe oameni în rătăcire. În persecuţii, oamenii nu voiau să-şi rişte vieţile pentru o carte, dacă nu erau siguri că ea era o parte integrantă din canonul Scripturii.

Deoarece apostolii ieşeau încetul cu încetul din scenă, era nevoie de nişte documente a căror autoritate să poată fi recunoscută şi care să fie potrivite pentru a fi utilizate în închinăciune.

Testul principal pentru a stabili dreptul unei cărţi de a fi în

canon era condiţia ca ea să aibă semnele apostolicităţii. /A fost ea scrisă de un apostol sau de cineva strâns asociat cu apostolii, ca de exemplu Marcu, scriitorul

Evangheliei lui Marcu, pe care a scris-o cu ajutorul apostolului Petru?

Capacitatea cărţii de a edifica atunci când era citită în public şi acordul ei cu credeul serveau de asemenea ca teste. În ultimă analiză, verificarea istorică a paternităţii sau a influenţei apostolice şi conştiinţa universală a Bisericii, condusă de Duhul Sfânt, au dus la decizia finală în legătură cu cărţile ce trebuiau considerate canonice şi meritau să fie incluse în ceea ce noi cunoaştem ca fiind Noul Testament.

După câte s-ar părea, epistolele lui Pavel au fost adunate prima dată de conducătorii bisericii din Efes. Această colecţie a fost urmată de culegerea

Evangheliilor cândva după începutul celui de-al doilea secol. Aşa-numitul

Canon Muratori, descoperit de Lodovico A. Muratori (1672 – 1750) în

Biblioteca Ambroziană din Milano, a fost datat în jurul anului 180. Douăzeci şi două de cărţi din Noul Testament au fost considerate atunci canonice. În jurul anului 324, Eusebiu a considerat că cel puţin douăzeci şi două de cărţi ale Noului Testament erau tot atât de acceptabile ca şi cărţile din Vechiul

Testament. Iacov, 2 Petru, 2 şi 3 Ioan, Iuda, Evrei şi Apocalipsa erau între cărţile al căror loc în canon era încă în discuţie.4 întârzierea în plasarea acestora în canon a fost cauzată în primul rând de o nesiguranţă în legătură cu

semnele de întrebare asupra autorilor lor. În anul 367, Atanasie, în scrisoarea sa de Paşti către bisericile de sub jurisdicţia lui ca episcop de Alexandria, enumera ca şi canonice aceleaşi 27 de cărţi pe care le avem acum în Noul

Testament. Conciliile de mai târziu, cum a fost cel de la

Cartagina în anul 397, doar au aprobat şi au dat o expresie uniformă la ceea ce era deja un fapt împlinit, general acceptat de Biserică de un timp îndelungat. Încetineala cu care Biserica a acceptat drept canonice Epistola către evrei şi Apocalipsa este revelatoare pentru grija şi devotamentul cu care a tratat ea această problemă.

IV. LITURGHIA

Importanţa acordată episcopului monarhic, care – se credea – îşi deriva autoritatea prin succesiune apostolică, i-a făcut pe mulţi să-l creadă un fel de centru al unităţii, sursa adevărului şi împărţitorul harului lui Dumnezeu prin sfintele taine. De asemenea, mulţi convertiţi de la religiile misterelor au ajutat probabil la dezvoltarea conceptului de separare a clerului de laici şi la sublinierea sfinţeniei poziţiei episcopului. Cina Domnului şi botezul au ajuns să fie ritualuri ce puteau fi îndeplinite corespunzător numai de către un slujitor acreditat. După ce s-a introdus ideea Cinei Domnului ca un sacrificiu pentru Dumnezeu, aceasta a întărit ideea sfinţeniei superioare a episcopului în comparaţie cu membrii de rând ai bisericii.

Botezul ca act de iniţiere în Biserica creştină avea loc de obicei la Paşti sau la Rusalii. La început, după câte se pare, credinţa în Cristos şi dorinţa de a fi botezat erau singurele condiţii necesare, dar către sfârşitul celui de-al doilea secol, a fost adăugată o perioadă de probă a catehumenului, pentru a se testa autenticitatea experienţei sale. În timpul acestei perioade de probă, catehumenul lua parte la servicii în nartexul bisericii, neavând permisiunea de a se închina în naos. Botezul se oficia de obicei prin scufundare; ocazional se practica botezul prin stropire sau prin turnarea apei. În această perioadă a apărut botezul copiilor mici, căruia Tertulian i s-a opus dar pe care Ciprian l-a aprobat, şi botezul bolnavilor. Biserica a îngrădit tot mai mult cele două sacramente – Cina Domnului şi botezul – cu condiţii şi cu ritualuri pe care doar un preot le putea îndeplini.

Poate fi observată în această perioadă intrarea în anul bisericesc a unui ciclu de sărbători. Pastele, care îşi are originea în aplicarea Paştelui evreiesc la învierea lui Cristos, pare să fi fost prima dintre sărbători. Crăciunul a fost adoptat ca sărbătoare creştină în jurul

anului 350, fiind curăţit de elementele lui păgâne. Postul Paştilor, o perioadă de 40 de zile de penitenţă şi înfrânare a apetitelor trupeşti înaintea Paştilor, fusese acceptat ca o parte din ciclul de închinăciune al bisericilor înainte de adoptarea Crăciunului.

Creştinii se întâlneau în catacombele Romei chiar şi înainte de 313 şi acolo îşi făceau adesea locurile de înhumare pentru morţi. Catacombele erau formate din kilometri întregi de pasaje subterane, la diferite adâncimi sub pământ. În unele morminte au fost găsite dovezi ale artei creştine, cum ar fi simboluri ale peştelui, porumbelul şi figuri asociate cu creştinismul.5 Ele au

Catacombele din Roma constau din peste 100 de kilometri de galerii subterane similare cu aceasta; *peste o jumătate de milion de morminte au fost excavate*. *Deşi creştinii se întâlneau în catacombe şi îşi îngropau morţii acolo*, *şi alţii le foloseau*.

Excavaţiile de la Dura-Europa au scos la lumină o casă particulară care fusese transformată pentru a putea fi folosită de o adunare creştină. *Camera mică arătată aici a fost instalată la Muzeul de Artă al Universităţii Yale*. *În stânga este un baptistier*. *Principalul element din scena din spatele baptistierului este Iisus Bunul Păstor cu o turmă de oi. În jumătatea de sus a peretelui lateral*, *Iisus este arătat ridicându-l pe paralitic*, *iar în corabie se pare că se află ucenicii*. *Petru merge pe valuri către corabie*. *Partea de jos a peretelui arată trei femei care vin la mormântul gol*. *Dura-Europa a fost distrusă în anul 258* d.Hr., *aşa că această biserică dintr-o casă particulară datează dinaintea acelui eveniment*.

fost redescoperite în anul 1578. Cea mai veche clădire utilizată ca biserică a fost o casă-biserică în Dura-Europa, datând cam din anul 232, care a fost excavată de o expediţie de la Universitatea Yale.

Către sfârşitul perioadei, creştinii au început să construiască biserici după modelul basilicei romane. Basilica era o clădire

dreptunghiulară cu un portic sau nartex la capătul dinspre apus, unde se închinau catehumenii sau novicii, la capătul dinspre răsărit cu o absidă semicirculară, unde era aşezat altarul şi scaunul episcopului, şi cu un naos central lung cu strane de ambele părţi. În această perioadă bisericile erau destul de simple de obicei, dar ele au devenit tot mai ornamentate după anul 313, când Biserica a intrat în graţiile statului.

Păgânii continuau să-i considere pe închinătorii din biserici sau din catacombe antisociali, deoarece creştinii, îndemnaţi de scriitori ca Tertulian.

116 *Creştinismul de-a lungul secolelor* evitau distracţiile lumeşti din timpul lor şi refuzau să se amestece /în viaţa politică. Pe lângă aceasta, creştinii doreau să-şi joace rolul lor în societate, atunci când o puteau face fără să se lepede de Domnul lor. Dragostea lor unul pentru altul, demonstrată într-o viaţă de familie curată şi fericită şi activitate filantropică pentru cei săraci, i-a impresionat pe semenii lor păgâni. împăraţii statului roman, constatând că nu puteau zdrobi creştinismul, au înţeles în final că trebuiau să se împace cu el. În ciuda problemelor externe create de persecuţiile din partea statului, şi a ameninţării interne a disensiunii şi a schismei din cauza ereziei, Biserica a trecut prin toate dificultăţile, ieşind biruitoare. Asocierea ei mai strânsă cu statul roman în timpul perioadei dintre

313 şi 590 urma să aducă în ea multe probleme care nu existaseră în timpul perioadelor de persecuţie.

NOTE

1. Henry Bettenson, *Documents of the Christian Church* (New York:

Oxford University Press, ed. a 2-a, 1963), p. 71 – 74.

2. Philip Schaff, The *Creeds of Christendom* (New York: Charles

Scribner, 3 volume, ediţia a 6-a, 1890), vol. 1, cap. 1. Aceasta este o excelentă introducere la întregul subiect al credeurilor Bisericii.

3. Beresford J. Kidd, *Documents Illustrative of the History of the Church*

(London: SPCK, 3 volume, 1920 – 1941), 1: 117 – 18, 145 – 46.

4. Eusebiu, *Istoria ecleziastică*, 3.25.

5. Jack Finegan, *Light From the Ancient Past* (Princeton: Princeton

University Press, ed. a 2-a, 1959), p. 451 – 485.

SUPREMAŢIA VECHII BISERICI

CATOLICE IMPERIALE, 313 – 590

11

Biserica este confruntată cu Imperiul şi cu barbarii între anii 375 şi 1066, în timpul perioadei numite Evul Mediu, în care a avut loc mişcarea în masă a triburilor barbare teutonice în apusul Europei.

Biserica a fost confruntată cu o problemă dublă. Declinul Imperiului Roman a pus în faţa ei sarcina de a fi „sarea" care să conserve cultura eleno-ebraică, ameninţată de distrugere. Mănăstirile, centrele unde erau păstrate şi copiate cu grijă manuscrisele, erau un mare ajutor în îndeplinirea acestei funcţii de către

Biserică. De asemenea, ea era confruntată şi cu sarcina de a fi „lumina" care să dea Evanghelia popoarelor ce formau masele de barbari migratori. Ea a făcut acest lucru prin activitatea călugărilor misionari, reuşind în dificila sarcină de a câştiga triburile teutonice la credinţa creştină. Dar secularizarea şi amestecul statului în problemele Bisericii au reprezentat o parte din preţul pe care a trebuit să-l plătească Biserica pentru succesul ei pe care ea l-a înregistrat în conservarea culturii şi în convertirea triburilor. Dezvoltarea instituţională şi doctrina au fost afectate negativ.

I. BISERICA ŞI STATUL

Dacă cineva doreşte să înţeleagă relaţia dintre Biserică şi stat după acordarea libertăţii religioase de către Constantin, este necesar să dea atenţie problemelor politice cu care era confruntat împăratul în acel timp. După ce a distrus armata lui Antoniu, puternicul principat creat de Augustus a pus capăt anarhiei secolului revoluţiei care a ruinat Republica Romană între anii 133 şi

31 id. Cr. Dar principatul, în care împăratul – ca principe – împărţea autoritatea cu senatul, s-a dovedit a fi prea slab pentru a face faţă la provocarea decăderii interne şi a barbarilor de la graniţele imperiului; iar prosperitatea şi pacea perioadei de la începutul

principatului au făcut loc unui alt secol de revoluţie între anii 192 şi 284 d.Hr. În anul 285, Diocleţian a reorganizat imperiul după principii mai autocratice, copiate de la despotismul oriental, într-o încercare de a asigura securitatea pentru cultura greco-romană.

Deoarece creştinismul părea să ameninţe această cultură, la îndemnul lui

Galerius, el a făcut o încercare nereuşită de a-l zdrobi între anii ’303 şi 305.

pasă à la i-a fost *întin*, t de mile veest aşa din

X

Succesorul lui, Constantin, mai iscusit, a înţeles faptul că, dacă /statul nu putea extermina creştinismul prin forţă, el putea folosi Biserica drept aliat pentru salvarea culturii clasice.1 Procesul prin care Biserica şi Statul s-au împăcat a început prin câştigarea întregului control în stat de către/Constantin.

Deşi în mod oficial el împărţea autoritatea cu co-împăratul Licinius, între 311

şi 324, el era de fapt cel ce lua deciziile cele mai importante în problemele de stat.

Constantin (cca. 274 – 337) era fiul nelegitim al conducătorului militar roman

Constantius şi al unei sclave frumoase eliberate, o creştină orientală cu numele

Elena. Când duşmanii lui păreau să-l copleşească în anul 312, el a avut o vedenie a unei cruci pe cer, cu cuvintele în latină „cucereşte cu acest semn”.

Luându-l ca un augur bun, a pornit să-şi învingă duşmanii în lupta de la podul

Milvian, pe râul Tibru. Chiar dacă a avut cu adevărat vedenia, probabil că favoritismul lui Constantin faţă de Biserică a fost determinat de faptul că era în avantajul lui să adopte o astfel de politică. Biserica ar fi putut să servească drept centru nou al unităţii şi să salveze cultura clasică şi imperiul. Faptul că el a amânat botezul

până la scurt timp înaintea morţii, deţinând şi poziţia de

Pontifex Maximus, preot principal al religiei de stat păgâne, pare a veni în sprijinul acestei idei. Ba mai mult, faptul că i-a executat pe tinerii care au încercat să emită pretenţii la tronul lui nu era în concordanţă cu conduita unui creştin sincer. Probabil că în politica lui era un amestec de superstiţie şi profit.

Fie că această interpretare a motivelor lui este corectă, fie că nu este.

Constantin s-a angajat într-o politică de favorizare a Bisericii creştine. În anul

313, el şi Licinius i-au acordat acesteia libertatea de închinăciune prin Edictul de la Milano. În timpul următorilor câţiva ani, Constantin a dat edicte prin care se înapoiau proprietăţile confiscate Bisericii, se prevedea subvenţionarea

Bisericii de către stat, scutirea clerului de serviciu public, interzicerea ghicirilor şi declararea „Zilei Soarelui" (duminica) ca zi de odihnă şi închinare.2 Mai mult, el şi-a asumat o poziţie de conducere teologică la Arles în 314 şi la

Niceea în 325, când s-a oferit să arbitreze controversa donatistă şi pe cea ariană. Cu toate că numărul creştinilor nu putea să fie peste o zecime din populaţia imperiului în acel timp, ei au exercitat o influenţă în stat care a întrecut cu mult numărul lor.

Pe lângă faptul că a acordat libertate şi favoruri Bisericii şi a pus-o în slujba imperiului, în anul 330, Constantin a întemeiat oraşul Constantinopol.

Aceasta a ajutat la despărţirea Răsăritului de Apus şi a deschis calea pentru schisma din 1054, dar a asigurat în acelaşi timp un refugiu pentru cultura greco-romană când Apusul a căzut în mâinile triburilor germanice în secolul al cincilea. Constantinopolul a devenit centrul puterii politice în Răsărit, iar după anul 476, episcopul Romei a fost investit atât cu putere politică cât şi spirituală.

Fiii lui Constantin i-au continuat politica de favorizare a Bisericii, ba au mers încă şi mai departe, forţând păgânismul să dea înapoi, prin proceduri ca edicte interzicând sacrificiile păgâne şi

frecventarea templelor păgâne. Tocmai când se părea că în curând creştinismul urma să devină religie de stat, el a

Capitolul 11 119

suferit o lovitură prin urcarea lui Iulian (332 – 363) pe tronul imperial în anul

361. Iulian fusese forţat să accepte creştinismul, dar moartea rudelor lui din cauza conducătorului creştin şi studiile lui de filosofie la Atena l-au înclinat să devină un adept al neoplatonismului. El i-a retras Bisericii creştine privilegiile, restabilind deplina libertate de închinăciune. Au fost create toate condiţiile favorabile pentru a ajuta răspândirea filosofiei şi religiei păgâne. Din fericire pentru Biserică, domnia lui a fost scurtă, şi regresul înregistrat în dezvoltarea

Bisericii a fost doar temporar.3

Conducătorii de mai târziu au continuat procesul de acordare de privilegii

Bisericii, până când creştinismul a devenit în final religie de stat. împăratul

Graţian a renunţat la titlul de *Pontifex Maximus*. Theodosius I, în anul 380, a dat un edict în care declara creştinismul ca religia exclusivă a statului. Oricine ar fi îndrăznit să adopte o altă formă de închinăciune urma să suporte pedeapsă din partea statului.4 Edictul de la Constantinopol, din anul 392, a interzis păgânismul. În anul 529, Iustinian a mai dat o lovitură păgânismului, ordonând închiderea şcolii de filosofie din Atena.

Aruncând o privire înapoi la fazele prin care creştinismul, o sectă mică, dispreţuită, a devenit religia oficială a puternicului Imperiu Roman, cineva ar putea crede, cu avantajul perspectivei secolelor de istorie creştină, că acest marş victorios a fost în detrimentul Bisericii. Este adevărat că creştinismul a ridicat tonul moral al societăţii, aşa încât, de exemplu, demnităţii femeii i s-a acordat mai multă recunoaştere în societate, spectacolele cu gladiatori au fost eliminate, sclavilor li s-a aplicat un tratament mai blând, legislaţia romană a devenit mai dreaptă şi răspândirea lucrării misionare a fost grăbită; dar

Biserica a înţeles de asemenea că, în timp ce existau avantaje în asocierea strânsă cu statul, existau de asemenea şi dezavantaje clare. În schimbul poziţiei, protecţiei şi ajutorului, guvernul cerea dreptul de a interveni în problemele spirituale şi teologice. În 325, la Niceea, Constantin şi-a arogat dreptul de a arbitra disputa din Biserică, cu toate că el era doar conducătorul secular al imperiului. Problema mult supărătoare a luptei dintre Biserică şi stat îşi are începutul în această epocă. Din nefericire, când Biserica a ajuns la putere, prea adesea a devenit o persecutoare a păgânismului tot aşa de arogantă cum fuseseră întotdeauna autorităţile păgâne cu creştinii. Punând pe cântar toate plusurile şi minusurile, s-ar părea că apropierea dintre o Biserică şi stat a adus Bisericii creştine mai multe dezavantaje decât binecuvântări.

II. BISERICA ŞI BARBARII

A fost binevenită împăcarea Bisericii cu imperiul în prima parte a secolului al IV-lea, deoarece ultima parte a acestui secol a adus o problemă nouă, şi anume, cum să câştige la creştinism masele de oameni care au început migraţiunile în Europa, migraţiuni ce aveau să continue până în secolul al

XI-lea. Între anii 375 şi 1066, au avut loc migraţii în masă înspre Europa şi din Europa a teutonilor, a vikingilor, a slavilor şi a mongolilor.

Capitolul 11 121

A. Răspândirea barbarilor

Goţii barbari au apărut pentru prima dată la frontiera de la Dunăre a imperiului, către sfârşitul secolului al IV-lea şi, împinşi de triburile mongole din spatele lor, au cerut permisiunea autorităţilor romane de a intra în imperiu. Bătălia de la Adrianopole între ei şi romani în anul 378 s-a încheiat cu moartea împăratului Valens şi năvălirea vizigoţilor arieni (goţii din apus) în partea răsăriteană a imperiului. Mulţi au traversat Dunărea după bătălia aceea şi şi-au început migraţiile în imperiu. După jefuirea Romei, în anul 410, ei şi-au înfiinţat în final un regat în Spania, în jurul anului 426. Au fost urmaţi de vandalii arieni din partea de răsărit a Rinului, care în final s-au

aşezat în nordul Africii. Ostrogoţii arieni au venit mai târziu, luând pentru un timp conducerea ruinatului Imperiu Roman sub Theodoric. Lombarzii arieni, burgunzii şi francii păgâni au trecut Rinul, stabilindu-se în secolul al V-lea pe teritoriul Franţei de azi, iar anglo-saxonii s-au stabilit în Anglia. În acelaşi secol, Biserica din Apus a avut de înfruntat ameninţarea vremelnică, dar înspăimântătoare, a invaziei Europei de către hoardele nunilor din Mongolia, conduşi de Atila. Hunii au fost goniţi înapoi de victoria de la Chalons în anul

451. Dar în secolul al VI-lea, când Biserica părea să fi câştigat la creştinism multe din popoarele teutonice, noile ameninţări din partea musulmanilor şi a lombarzilor arieni, au devenit o realitate.

Măreţia civilizaţiei pe care Europa apuseană urma să o dezvolte nu s-a datorat atât de mult prospeţimii pe care aceşti barbari viguroşi au introdus-o în imperiu, cât succesului Bisericii în convertirea acestor barbari din nord-vestul

Europei la creştinism.

B. Evanghelizarea barbarilor

Armenia a fost câştigată pentru Evanghelie de către Grigore Luminătorul când, în jurul anului 300, regele Tindates a fost convertit şi botezat. Noul

Testament a fost tradus în armeană. Unii afirmă că aproximativ 2, 5 milioane au fost câştigaţi la creştinism până în anul 410. Armenia a fost primul stat care a devenit creştin în mod oficial, şi în ciuda persecuţiilor care au avut loc de-a lungul veacurilor, armenii s-au ţinut puternic de credinţa creştină.

Frumentius (cca. 300 – cca. 380) şi fratele lui, ca urmare a unui naufragiu au ajuns în Etiopia şi au predicat Evanghelia. Atanasie din Alexandria l-a consacrat pe Frumentius ca episcop care să conducă biserica etiopiana coptică, care numai recent a devenit independentă de Egipt.

Insulele britanice au fost de asemenea cucerite pentru creştinism în această perioadă. Nu avem prea multe informaţii despre introducerea creştinismului în Britania celtică, dar probabil că el a fost plantat acolo de soldaţi şi negustori romani. Ceea ce ştim este că

episcopul celtic a reprezentat biserica britanică la Conciliul de la Arles, în anul 314. Pelagius, oponentul lui

Augustin, a venit de asemenea din biserica britanică şi a început să răspândească pe continent erezia cunoscută sub numele de pelagianism, cam prin anul 410. Această biserică celtică primitivă din Britania nu a recunoscut nici jurisdicţia, nici primatul episcopului roman. De asemenea, ea a urmat exemplul bisericii răsăritene în determinarea datei Paştelui. Mai erau şi alte

 diferenţe cu caracter minor. Această biserică celtică a fost lăsată fără apărare atunci când armatele romane au fost retrase din Britania la începutul secolului al cincilea, şi a trebuit să se confrunte singură cu ameninţarea barbarilor de la frontiera de răsărit a imperiului. Popoarele celtice au fost exterminate sau alungate spre dealurile de la apus şi de la nord, de către anglii, saxonii şi iuţii păgâni.

Lucrarea misionară între goţi a început înainte de năvălirea vizigoţilor peste Dunăre, în Imperiul Roman. Ulfilas (cca. 310 – 380), un creştin arian, a simţit chemarea la lucrarea misionară între aceşti oameni. Episcop consacrat al creştinilor goţi, el a plecat să trăiască printre ei. Lucrarea lui a avut un succes atât de mare, încât atunci când goţii au venit în Imperiul Roman, mulţi au venit ca şi creştini. Ca primul misionar traducător remarcabil, el a consemnat pe hârtie limba goţilor, după ce le-a creat un alfabet, şi le-a dat Scriptura în limba lor. Deoarece goţii erau atât de războinici, el s-a simţit justificat în a nu le traduce cărţile împăraţi şi Samuel. Astfel, goţii au fost câştigaţi la forma ariană a creştinismului profesată de Ulfilas. Faptul acesta urma să dea mai târziu Bisericii Apusene sarcina dificilă nu doar de convertire a multor triburi de la păgânism, ci şi de a converti vizigoţii din Spania de la arianism la creştinismul ortodox.

Invadatorii teutonici de peste Rin au prezentat o problemă imediată şi presantă pentru Biserica Apuseană. Martin de Tours (cca. 335 – cca. 400), acum Sfântul patron protector al Franţei, a simţit chemarea de a le predica burgunzilor ce se stabiliseră în sudul Galiei. Adoptând mai degrabă tactici brutale şi de pionierat în ducerea

Evangheliei la aceşti oameni, el şi-a organizat călugării soldaţi în cete, conducându-i la distrugerea grotelor unde oamenii se închinau la zeii lor păgâni. Lucrarea lui nu a avut asupra istoriei ce a urmat impactul pe care l-a avut lucrarea lui Augustin, deoarece burgunzii au fost puşi sub dominaţia verilor lor franci, care s-au stabilit de asemenea în

Galia.

Grigore de Tours, în interesanta lui *Istorie a francilor*, descrie stabilirea, istoria şi convertirea francilor. Către sfârşitul secolului al V-lea, Clovis, rege al francilor (481 – 511), s-a căsătorit cu Clotilda, o prinţesă creştină din

Burgundia. Influenţa Clotildei, combinată cu ceea ce Clovis a interpretat a fi ajutor divin într-o luptă, a dus la convertirea lui în anul 496.5 Când el a devenit creştin, cea mai mare parte a poporului lui a acceptat de asemenea creştinismul.

Fie că toate convertirile au fost autentice fie că nu au fost, acceptarea oficială a creştinismului de către Clovis urma să aibă efecte cu consecinţe de durată asupra istoriei viitoare a Bisericii. Toţi francii care dominau Galia, teritoriul Franţei de azi, făceau acum parte din Biserica Creştină. Galia a devenit o bază din care misionarii puteau merge în Spania ariană, pentru a-i câştiga pe goţii arieni, care se stabiliseră acolo, înapoi la creştinismul ortodox.

Cel mai important fapt a fost că monarhia francă a devenit suporterul înflăcărat al papalităţii la începutul Evului Mediu. Regii franci au traversat deseori Alpii, pentru a-l salva pe episcopul roman de duşmanii lui din Italia.

Capitolul 11 123

Patrick (cca. 389 – 461), care mai târziu a devenit sfântul patron al Irlandei, a fost dus de piraţi din Britania în Irlanda pe când avea 16 ani. El a trăit acolo, îngrijind vite, timp de 6 ani. La întoarcerea în patria lui, a simţit chemarea de a lucra între oamenii din Irlanda ca misionar. Din anul 432 până în anul 461, a lucrat între celţii din Irlanda şi, în ciuda eforturilor preoţilor religiei druide, a reuşit să facă din insulă un puternic centru al creştinismului celtic. În timpul

Evului Mediu din Europa, Irlanda era un centru de cultură din

care erau trimişi să lucreze pe continent misionari şi cărturari. Irlanda a fost locul din care Columba a pornit să-i câştige pe scoţieni la creştinism.

Columba (521 – 597) a fost apostolul Scoţiei, aşa cum Patrick fusese apostolul Irlandei. În anul 563, pe insula Iona, el a înfiinţat o mănăstire care a devenit un centru pentru evanghelizarea Scoţiei. De aici, în anul 635, Aidan a plecat să ducă Evanghelia la invadatorii anglo-saxoni din Northumbria.

Biserica celtică din Irlanda şi Scoţia a fost mai presus de orice o biserică misionară.

La sfârşitul perioadei în discuţie, creştinismul celtic era deja victorios în

Scoţia şi Irlanda. În Anglia el fusese aproape exterminat. Creştinii celţi „şi creştinii romani urmau să rivalizeze pentru supunerea anglo-saxonilor, pe care ambele grupuri i-au ajutat să fie câştigaţi la creştinism.

În jurul anului 590, Biserica nu numai că fusese eliberată de sub persecuţia statului roman, dar şi devenise strâns legată de stat. De asemenea ea îşi făcuse partea ei în convertirea invadatorilor teutoni aiimpieri ului la creştinism şi în transmiterea la aceştia a elementelor culturii greco-romane. Dar în procesul acesta, masele de păgâni fuseseră câştigate la religia creştină prea repede pentru ca Biserica să-i poată educa şi călăuzi printr-o perioadă de încercare. Mulţi au adus cu ei în Biserică vechile lor tipare de viaţă şi obiceiuri. Închinarea la sfinţi a fost înlocuită cu vechea închinare la eroi. Multe ritualuri cu nuanţă de păgânism au găsit o poartă deschisă spre Biserică. În încercarea de a face faţă nevoilor barbarilor, Biserica a fost ea însăşi parţial păgânizată.

NOTE

1. Acest punct de vedere este bine dezvoltat cu o abundenţă de material ilustrativ de către Charles N. Cochrane în excelenta sa carte.

Christianity and Classical Culture (New York: Oxford University Press.

1944).

2. Henry Bettenson, *Documents of the Christian Church* (New York:

Oxford University Press, ed. a 2-a, 1963), p. 15 – 19. Vezi de asemenea

Lactantius, De *mortibus persecutorum*, 48; Eusebiu, *Istoria ecleziastică*, 10.5.

3. Bettenson, *Documents*, p. 19 – 21.

4. Ibid., p. 22.

5. Frederic A. Ogg., *A Source Book of Medieval History* (New York: American, 1907), p. 53 – 54; Gregory of Tours, *The History of the Franks*, (Oxford: Clarendon University Press, 2 vol., 1927), 2: 18 – 22.

SUPREMAŢIA VECHII BISERICI
CATOLICE IMPERIALE, 313 – 590

12

Controversa Conciliilor şi evoluţia crezului în istoria Bisericii au existat două mari perioade de controversă teologică.

I între anii 313 şi 451 controversele teologice au avut ca rezultat încercarea de a rezolva problemele formulând credeuri. Marile credeuri ale protestantismului au primit formă în perioada disputei teologice din timpul Reformei. Prima perioadă a controversei teologice a avut loc între anii 325 şi 451, când au fost convocate concilii universale sau ecumenice ale conducătorilor Bisericii pentru a rezolva conflictul. Aceste concilii au formulat principii universale ale

Bisericii creştine, cum ar fi Credeul de la Niceea şi cel atanasian. A fost epoca în care au evoluat principalele dogme ale Bisericii creştine. Cuvântul *dogmă* a venit prin limba latină din cuvântul grecesc *dogma*, derivat de la verbul *dokeo*.

Acest cuvânt înseamnă „a gândi". Dogmele sau doctrinele formulate în această perioadă au fost rezultatul gândirii şi cercetării intense a Bibliei şi a scrierilor

Bisericii, pentru a interpreta corect sensul Scripturilor asupra punctelor disputate şi pentru a evita opiniile eronate.

Epoca este de asemenea o ilustraţie excelentă a felului în care

zelul intens pentru o doctrină poate induce în eroare în mod inconştient pe un individ sau o biserică, dacă nu există un studiu echilibrat al Bibliei. Exact aşa cum

Sabelius a ajuns la o negare a esenţei Trinităţii prin încercarea lui de a apăra unitatea Dumnezeirii, tot aşa şi Arius a ajuns ia o concepţie antiscripturală a relaţiei lui Cristos cu Tatăl în încercarea lui de a scăpa de ceea ce el credea a fi pericolul politeismului.

Cineva s-ar putea întreba de ce controversa asupra problemelor teologice a venit atât de târziu în istoria Bisericii antice; dar în epoca persecuţiilor, loialitatea faţă de Cristos şi faţă de Scripturi a avut precădere asupra sensului doctrinelor speciale. Ameninţarea din partea statului a forţat Biserica la unitate internă, pentru a prezenta un front unit. Apoi, de asemenea, încercarea lui Constantin de a unifica imperiul pentru salvarea civilizaţiei clasice a însemnat că Biserica trebuia să aibă un corp unit de dogme, pentru ca să poată fi liantul care să cimenteze strâns corpul politic. Un imperiu trebuie să aibă o dogmă.

PROBLEME TEOLOGICE MAJORE PÂNĂ ÎN ANUL 451

RELAŢIA DINTRE CRISTOS ŞI TATĂL

SUPRAACCENTUAREA UNITĂŢII DIVINE

RELAŢIA NATURILOR

LUI CRISTOS

NATURA OMULUI

EBIONIŢII

Iisus a devenit Mesia prin Duhul Sfânt

GNOSTICII

Un Dumnezeu pur, cunoscut prin cunoaşterea lui Cristos

Dualism

Demiurg

Docetism împotriva lui Ireneu

SUPRAACCENTUAREA

UMANITĂŢII

Nestorie – Iisus Cristos, un om care-L poartă în sine pe Dumnezeu

ARIUS CONTRA LUI ATANASIE

Diferit Aceeaşi esenţă
Cristos subordonat Egal cu Tatăl
Creat Coetern
1. Credeul de la Cezarea
2. Niceea – 325 – credeu cu anateme
3. Constantinopol – 381 – credeul nostru niceean
4. Toledo – 589 – Apusul adaugă clauza „Filioque”.
MONARHIANIŞTII
DINAMICI
Paul din Samosta
Adopţionist
MODALI
Sabelius
O esenţă în trei moduri;
Tertulian – *împotriva lui Praxeas*.
„Trinitate”, trei persoane într-o esenţă
SUPRAACCENTUAREA
DIVINITĂŢII
Apolinarius – trup, suflet
Logos – fără spirit
Eutih – două naturi unite
Monofiziţii
CONCEPŢIA
ORTODOXĂ
Calcedon 451
Două naturi armonizate într-o persoană
AUGUSTIN
Suflet moştenit
Păcatul originar
Voinţa liberă
Salvarea monergetică.
PELAGIUS
Sufletul creat
Născut fără păcat

Voinţa frântă
Salvarea sinergetică
Botezul important Botezul neimportant
SINODUL DE LA ORANGE
Capitolul 12 127

Metoda adoptată de Biserică pentru rezolvarea diferenţelor de opinie vitale în legătură cu sensul Scripturilor a fost conciliul ecumenic sau universal, de obicei convocat şi prezidat de împăratul roman. Au avut loc şapte concilii, care au fost reprezentative pentru întreaga Biserică creştină. Mari conducători ai Bisericii din toate părţile imperiului îşi reprezentau localităţile lor şi îşi dădeau concursul la elaborarea soluţiilor pentru problemele teologice care dominau gândirea creştinilor în această epocă.

I. TEOLOGIARAPORTURILE ÎNTRE
PERSOANELE TRINITĂŢII

A. Relaţia eternă a Fiului cu Tatăl

Problema relaţiei dintre Dumnezeu Tatăl şi Fiul Său Iisus Cristos a devenit acută în Biserică la scurtă vreme după încetarea persecuţiei. În Europa apuseană, Tertulian, de exemplu, a insistat asupra unităţii de esenţă în trei personalităţi, ca interpretare corectă a Trinităţii. După aceea disputa s-a mutat în partea răsăriteană a imperiului. Trebuie reamintit că Biserica s-a văzut întotdeauna nevoită să lupte cu concepţiile unitariene despre Cristos.

Unitarianismul modern îşi are predecesorii în arianism şi în socinianismul din secolul al XVI-lea.

În anul 318 sau 319, Alexandru, episcop de Alexandria, le-a predicat prezbiterilor lui despre „Marele mister al unităţii Trinităţii". Unul dintre prezbiteri, Arius, un cărturar ascet şi predicator popular, a atacat predica, deoarece el credea că nu a reuşit să menţină o distincţie între persoanele din

Dumnezeire. În dorinţa de a evita o concepţie politeistă despre Dumnezeu.

Arius a luat o poziţie care nu trata corect adevărata Dumnezeire a lui Cristos.

Problema era de natură soteriologică. Putea Cristos să-l salveze pe om dacă El era un semizeu, inferior adevăratului Dumnezeu, şi de esenţă asemănătoare dar diferită de Tatăl, aşa cum susţinuseră Eusebiu şi Arius?

Care este relaţia Lui exactă cu Tatăl? Controversa a devenit atât de înverşunată, încât Alexandru a reuşit să-l vadă pe Arius condamnat de un sinod. Atunci Arius a fugit la palatul lui Eusebiu, episcop de Nicomedia, care îi fusese coleg de şcoală. Deoarece disputa s-a centrat în Asia Mică, ea ameninţa atât unitatea imperiului cât şi pe cea a Bisericii. Constantin a încercat să potolească disputa prin scrisori trimise episcopului Alexandriei şi lui Arius, dar disputa trecuse dincolo de punctul în care putea fi soluţionată printr-o scrisoare, fie ea chiar şi din partea împăratului. Atunci Constantin a convocat un conciliu al episcopilor Bisericii, care să dea o soluţie la dispută.

Acest conciliu s-a întrunit la Niceea la începutul verii lui 325. Au fost prezenţi între două sute şi trei sute de episcopi ai Bisericii, dar din partea apuseană a imperiului au venit mai puţin de zece. împăratul a prezidat prima şedinţă şi a plătit toate cheltuielile. Pentru prima dată, Biserica s-a văzut dominată de conducerea politică a capului statului. Problema perenă a relaţiei dintre

Biserică şi stat a reieşit clar aici, dar episcopii erau prea ocupaţi cu rezolvarea ereziei teologice pentru a se mai gândi la această problemă.

La conciliu au fost scoase în evidenţă trei puncte de vedere. Arius, sprijinit de Eusebiu din Nicomedia (a se face distincţie între el şi Eusebiu din Cezarea), şi o minoritate din cei prezenţi, au insistat că Cristos nu a existat din veşnicie, ci a avut un început prin actul creator al lui Dumnezeu, înainte de timp. Arius credea că Cristos este de esenţă sau substanţă *diferită* (*heteros*) de Tatăl.

Datorită vieţii Sale virtuoase şi ascultării de voia lui Dumnezeu, Cristos trebuie considerat divin. Dar Arius credea că Cristos este o fiinţă creată din nimic, subordonat Tatălui şi de esenţă diferită de Tatăl. El nu este coegal, coetern şi consubstanţial cu Tatăl. Pentru

Arius, El este divin, dar nu
Dumnezeu.2
Atanasie (cca. 295 – 373) a devenit principalul exponent a ceea ce avea să devină doctrină ortodoxă. Părinţii lui bogaţi s-au îngrijit de educaţia lui teologică la faimoasa şcoală catehetică din Alexandria. Lucrarea lui *De incarnatione*, prezenta ideea sa despre doctrina lui Cristos. La conciliu, acest tânăr cu puţin peste 30 de ani, a insistat că Cristos a existat din veşnicie împreună cu Tatăl şi este de aceeaşi esenţă cu Tatăl (*homoousios*), deşi El este o personalitate distinctă. El a insistat asupra acestor lucruri, deoarece credea că, dacă Cristos era mai puţin decât afirmase El, atunci nu poate fi
Mântuitorul oamenilor. Atanasie era de părere că problema mântuirii veşnice a omului este legată organic de relaţia Tatălui cu Fiul. El susţinea că Cristos este coegal, coetern şi consubstanţial cu Tatăl, şi pentru aceste păreri el a fost exilat de cinci ori în cursul vieţii sale.
Grupul cel mai mare era condus de nobilul învăţat şi istoric al Bisericii.
Eusebiu din Cezarea, a cărui antipatie faţă de controversă I-a făcut să propună o idee care – spera el – va fi un compromis acceptabil. El a propus o vedere moderată, care combina cele mai bune idei ale lui Arius şi ale lui
Atanasie. Peste două sute din cei prezenţi s-au alăturat acestei vederi la început. El susţinea că Cristos su a fost creat din nimic, aşa cum insistase
Arius, ci El era născut din Tatăl înainte de Timp, în eternitate. Cristos este de aceeaşi (*homoi*) esenţă (esenţă similară) cu Tatăl. Crezul lui a devenit baza credeului formulat în final la Niceea, dar crezul de la Niceea insistă mai puternic asupra unităţii esenţei substanţei Tatălui şi Fiului.3
Ortodoxia a câştigat o victorie temporară la Niceea prin afirmarea eternităţii lui Cristos şi a identităţii esenţei Lui cu cea a Tatălui. Dar credeul formulat aici nu trebuie confundat cu Credeul niceean folosit de Biserică azi, cu toate că acest credeu a izvorât din

formularea de la Niceea. Credeul din 325

se încheie cu expresia „şi în Duhul Sfânt" şi este urmat de un paragraf care condamnă vederile lui Arius.4

Între anii 325 şi 361, sub Constantin şi fiii săi, ortodoxia a avut de rezistat la o reacţie ce a dus la înfrângerea ei şi victoria temporară a arianismului. O a doua reacţie împotriva ortodoxiei, cu victoria finală a ortodoxiei în 381, a venit între anii 361 şi 381. În anul 381, Theodosiu a definit credinţa adevăraţilor creştini ca fiind vederile formulate de ortodocşi la Niceea, dar perioada dintre anii 325 şi 381 a fost marcată de ostilitate şi discordie.

Conciliul de la Constantinopol din anul 381 afirma în canonul 1 din

Capitolul 12 129

deciziile sale că credinţa celor 318 părinţi de la Niceea „nu va fi pusă la o parte ci va rămâne dominantă". Actualul credeu niceean, aprobat la talcedon în 451, este după toate probabilităţile bazat pe crezurile siro-palestiniene, ca de exemplu crezul de la Ierusalim din scrierile lui Ciril. Acest crez, crezul apostolic şi crezul athanasian sunt cele trei mari crezuri universale ale Bisericii.5

Arianismul, cu care sunt înrudite atât modernismul cât şi unitarianismul, a fost respins ca doctrină neortodoxă, şi adevărata divinitate a lui Cristos a fost declarată ca un articol al credinţei creştine. Arianismul s-a răspândit masiv printre goţi, vandali şi lombar zi. Deşi decizia de la Niceea a devenit un factor în sciziunea finală dintre bisericile răsăritene şi cele apusene, aceasta nu trebuie să ne facă să nu vedem valoarea acelei hotărâri pentru credinţa noastră. Ca rezultat al Conciliului de la Niceea, Biserica şi-a pierdut independenţa, deoarece, de aici începând, ea a devenit imperială, fiind din ce în ce mai mult dominată de împărat. În Apus, Biserica a reuşit să se ridice deasupra acestei dominaţii, dar Biserica din Răsărit nu s-a eliberat niciodată de sub dominaţia din partea puterii politice a statului.

B. Relaţia Duhului Sfânt cu Tatăl

Macedonius, episcop de Constantinopol între anii 341 şi 360, învăţa că

Duhul Sfânt este „un preot şi un slujitor" la acelaşi nivel cu îngerii. El credea că Duhul Sfânt este o creatură subordonată Tatălui şi Fiului. Aceasta era o renegare a adevăratei divinităţi a Duhului Sfânt şi era tot atât de periculoasă pentru doctrina Duhului Sfânt cum au fost vederile lui Arius în legătură cu

Cristos. Conciliul ecumenic de la Constantinopol a condamnat opiniile lui

Macedonius în anul 381. Atunci când credeul de la Constantinopol, credeul nostru niceean, a fost recitat la al treilea Conciliu de la Toledo în 589, au fost adăugate cuvintele „şi Fiul" (*fâlioque*) la afirmaţia „care vine de la Tatăl", în legătură cu relaţia dintre Duhul Sfânt, Tatăl şi Fiul. De atunci bisericile apusene au insistat asupra adevăratei divinităţi şi asupra personalităţii Duhului

Sfânt, care este considerat coegal, coetern şi consubstanţial cu Tatăl şi cu Fiul.6

II. CRISTOLOGIE – CONTROVERSE ÎN LEGĂTURA CU

RELAŢIA DINTRE NATURILE LUI CRISTOS

Soluţionarea la Niceea a problemei teologice referitoare la relaţia Fiului cu

Tatăl a ridicat noi probleme în legătură cu relaţia dintre natura umană şi cea divină a lui Cristos. Înainte de a fi fost formulată doctrina ortodoxă a relaţiei celor două naturi s-au petrecut multe scene de furie şi violenţă. În general, teologii legaţi de Alexandria puneau accentul pe divinitatea lui Cristos, iar cei de Antiohia, pe umanitatea Lui.

Apolinarius, un profesor de retorică, ajuns după convertirea lui episcop de

Laodiceea, a elaborat o concepţie despre cele două naturi ale lui Cristos care nu acorda importanţa cuvenită adevăratei umanităţi a lui Cristos. Apolinarius şi-a dezvoltat doctrina sa personală despre naturile lui Cristos când era în jur

Comanda nr. 549

130 *Creştinismul de-a lungul secolelor* de 60 de ani. Până atunci fusese bun prieten cu Atanasie şi unul dintre campionii de frunte ai ortodoxiei. Într-o încercare de a evita separarea inoportună a naturii

umane de cea divină a lui Cristos, Apolinarius a susţinut că Cristos a avut cu adevărat un trup şi un spirit, dar că spiritul din om a fost înlocuit în Cristos de *logos*. *Logosul*, care este elementul divin, a dominat în mod activ elementul pasiv – trupul şi sufletul – în persoana lui Cristos.

Apolinarius a accentuat divinitatea lui Cristos, dar I-a minimalizat adevărata

Să umanitate. Concepţia lui a fost condamnată oficial la Conciliul ecumenic de la Constantinopole în 381.7

În contrast cu concepţia lui Apolinarius a fost cea elaborată de Nestorie, un călugăr erudit (cca. 381 – cca. 452), care în anul 428 a devenit patriarh la

Constantinopol. Lui Nestorie îi displăcea folosirea termenului *theotokos*

(purtătoare de Dumnezeu) ca nume pentru Maria, mama lui Iisus, nume ce se părea că o slăveşte în mod exagerat. El a oferit ca alternativă cuvântul

Christotokos, argumentând că Maria a fost doar mama părţii umane a lui

Cristos. Argumentând astfel, el L-a socotit pe Cristos a fi un om în care, asemenea gemenilor siamezi, natura divină şi umană erau combinate mai degrabă într-o unire mecanică a naturilor decât în una organică. Cristos era de fapt doar un om perfect, legat moral de divinitate. El era mai degrabă un purtător de Dumnezeu decât Dumnezeul-om. Conducătorii Bisericii s-au întrunit în anul 431 la Efes unde, sub conducerea lui Ciril de Alexandria au condamnat această doctrină; dar partizanii lui Nestorie şi-au continuat lucrarea în partea răsăriteană a imperiului, ducând Evanghelia, aşa cum o înţelegeau ei, în Persia, India şi chiar în China în anul 635 prin Alopen.8 Dar ea a fost distrusă în China pe la sfârşitul secolului al nouălea.

Ca reacţie la opiniile unora ca Nestorie, a fost din nou accentuată natura divină a lui Cristos în dauna naturii Lui umane. Eutih, arhimandrit al unei mănăstiri din Constantinopol, insista că după întrupare cele două naturi ale lui Cristos, cea umană şi cea divină,

s-au contopit în una singură – cea divină. Această concepţie a avut ca rezultat negarea adevăratei umanităţi a lui

Cristos. Ea a fost condamnată într-o scrisoare lungă, cunoscută sub numele de

Tomul, *9*, scrisă de Leon I, episcop al Romei între 440 şi 461 şi de Conciliul de la Calcedon în anul 451. Conciliul de la Calcedon a elaborat o cristologie în concordanţă cu Scriptura. Conciliul a afirmat că Cristos a fost „complet în ce priveşte Dumnezeirea Lui şi complet în ce priveşte umanitatea Lui, Dumnezeu adevărat şi om adevărat", având „două naturi, inconfundabile, neschimbătoare, indivizibile şi inseparabile". Aceste două naturi erau îmbinate armonios într-o singură Persoană cu o singură esenţă prin întrupare. Această formulare a constituit concepţia ortodoxă asupra acestui punct de la Conciliu încoace.10

Concepţiile lui Eutih au fost reînviate în controversa monofizită care a tulburat pacea Imperiului Răsăritean până la jumătatea secolului al VI-lea. Şi acum mai există peste 15 milioane de monofiziţi în bisericile coptice din Egipt.

Etiopia, Liban, Turcia şi Rusia.

Rezolvarea relaţiei dintre natura umană şi divină a lui Cristos a fost

Capitolul 12 131

urmată de discuţia asupra relaţiei voinţelor lui Cristos. A avut El atât o voinţă divină cât şi una umană? Dacă da, au fost ele egale sau una a fost subordonată celeilalte? Această dispută a fost rezolvată în final la Conciliul de la Constantinopol (680 – 681) cu afirmaţia că cele două voinţe ale lui Cristos au existat în El într-o unitate armonioasă, în care voinţa umană era supusă voinţei divine.

După rezolvarea acestor probleme diverse în Biserica Răsăriteană, părţii din Răsărit a creştinismului i-au rămas puţine contribuţii de adus la cursul principal al creştinismului. Cu excepţia contribuţiilor lui Ioan din Damasc în secolul al VIII-lea, teologia răsăriteană a stagnat până în timpurile moderne.

III. ANTROPOLOGIE-MODUL DE SALVARE A OMULUI

Ereziile şi controversele discutate până aici au constituit probleme mai ales în aripa răsăriteană a Bisericii. Teologia şi cristologia nu au fost probleme grave în Apus, unde conducători ca Tertulian au dus Biserica la concepţia ortodoxă cu privire la relaţia lui Cristos cu Tatăl şi cu privire la relaţia dintre cele două naturi. Biserica Apuseană nu era interesată atât de teologia metafizică speculativă cât erau gânditorii greci mai raţionalişti ai Bisericii

Răsăritene. În schimb, gânditorii Bisericii Apusene erau interesaţi de probleme mai practice. Această distincţie devine foarte clară pentru oricine studiază istoria antică. Mintea greacă şi-a adus contribuţia în domeniul gândirii, pe când mintea romană, mai practică, era interesată în problemele de practică ale

Bisericii. De exemplu, pe Augustin şi Pelagius i-a interesat problema naturii omului şi a modului de salvare a omului. Trebuia omul salvat numai de către puterea divină sau exista un loc pentru voinţa umană în procesul salvării?

Pelagius (cca. 360 – 420), un călugăr şi teolog britanic, a venit la Roma în jurul anului 400 unde, cu ajutorul lui Celestius, şi-a formulat concepţia lui despre modul în care este salvat omul. Curând el şi-a dat seama că Augustin nu-i accepta ideile. El a plecat din Roma în anul 409. Pelagius, un individ rece şi calm nu cunoscuse nimic din lupta sufletească prin care trecuse

Augustin înainte de a fi fost salvat. Aşadar, Pelagius dădea voinţei umane un loc mai important în procesul salvării. Dar Augustin şi-a văzut voinţa neputincioasă în a-l elibera din mlaştina păcatului în care se găsea din cauza firii lui păcătoase.

Pelagius credea că fiecare om este creat liber aşa cum a fost Adam, şi că fiecare om are puterea de a alege binele sau răul. Fiecare suflet este o creaţie diferită a lui Dumnezeu şi, de aceea, necontaminată de păcatul lui Adam.

Universalitatea păcatului în lume este explicată prin slăbiciunea firii umane mai degrabă decât prin corupţia voinţei umane prin păcatul originar. Omul nu moşteneşte păcatul originar de la primul lui strămoş, deşi păcatele indivizilor din generaţia anterioară slăbesc

trupul generaţiei prezente, aşa încât păcatele sunt comise dacă individul nu vrea să coopereze cu Dumnezeu în procesul salvării. Voinţa umană este liberă să coopereze cu Dumnezeu pentru atingerea sfinţeniei şi, pentru a ajunge la har, se pot folosi de asemenea ajutoare cum ar

 fi Biblia, raţiunea şi exemplul lui Cristos. Deoarece nu există păcat originar, botezul copiilor mici nu este un element esenţial în salvare.11

Augustin, marele episcop de Hippona, s-a opus la ceea ce el credea că este o renegare a harului lui Dumnezeu, insistând că regenerarea este lucrarea exclusivă a Duhului Sfânt. Omul a fost creat iniţial după chipul lui Dumnezeu, liber să aleagă binele şi răul, dar păcatul lui Adam i-a legat pe toţi oamenii, pentru că Adam a fost capul rasei. Voinţa omului este total coruptă de

Căderea omului în păcat, aşa încât el trebuie considerat total decăzut şi neputincios să-şi exercite voinţa cu privire la problema salvării. Augustin credea că toţi moştenesc păcatul prin Adam şi că, de aceea, nimeni nu poate scăpa de păcatul originar. Voinţa omului este atât de legată, încât el nu poate face nimic pentru a se salva. Salvarea poate veni doar la cei aleşi prin harul lui

Dumnezeu în Cristos. Dumnezeu trebuie să energizeze voinţa umană pentru a accepta harul Său oferit, care este doar pentru cei pe care El i-a ales pentru mântuire.12

Concepţiile lui Pelagius au fost condamnate la Conciliul de la Efes în anul

431, dar nici bisericile răsăritene şi nici cele apusene nu au acceptat niciodată în totalitate concepţiile lui Augustin. Ioan Cassian (cca. 360-cca 435), un călugăr, s-a străduit să găsească o poziţie de compromis prin care voinţa umană şi cea divină puteau coopera pentru salvare. El a susţinut că toţi oamenii sunt păcătoşi din cauza Căderii în păcat şi voinţele lor sunt slăbite dar nu corupte total. Voinţa omului, parţial liberă, poate coopera cu harul divin în procesul salvării. El se temea că doctrina alegerii şi a harului irezistibil, susţinute de Augustin, ar fi putut duce la iresponsabilitate etică. Concepţia lui

Cassian a fost condamnată la Sinodul de la Orange în anul 529, unde a fost acceptată o formă moderată de augustinianism.13

Dar problema ridicată de Pelagius şi Augustin este mereu prezentă în

Biserica creştină. Gândirea liberală din secolul al XX-lea nu este decât o reînviere a ideii pelagiene conform căreia omul poate beneficia de salvare prin cooperarea cu voinţa divină, cooperare realizată prin eforturile sale proprii.

Problema este dacă creştinismul este o chestiune de morală sau de religie;

voinţa liberă a omului sau harul lui Dumnezeu; dezvoltarea caracterului prin cultură sau printr-o convertire care face posibilă această schimbare; o chestiune de puteri raţionale ale omului sau revelaţia lui Dumnezeu. Biserica a fost întotdeauna mai aproape de concepţia lui Augustin decât de cea a lui

Pelagius sau Ioan Cassian, deşi concepţiile bisericii medievale asupra acestui subiect au fost similare cu cele ale semipelagienilor care l-au urmat pe Ioan

Cassian.

Cele mai multe dintre controversele majore au încetat după anul 451, dar ele au avut o influenţă hotărâtoare asupra Bisericii creştine. Unitatea Bisericii a fost păstrată, dar cu preţul libertăţii spiritului de acţiune, atât de caracteristică pentru Biserica primară. Creştinii erau acum în posesia unor afirmaţii competente despre sensul în care trebuia interpretată Scriptura în problema chestiunilor doctrinare majore. Dar au fost şi unele dezavantaje care trebuie luate în considerare. Accentul pus pe teologie a dus la pericolul ca oamenii să

fie ortodocşi în credinţă, dar fără a trăi la înălţimea implicaţiilor etice ale acelei credinţe. Crezul şi comportamentul trebuie să meargă întotdeauna mână în mână. De asemenea, a fost trist faptul că mulţi creştini au simţit că Biserica poate recurge la violenţă şi persecuţie în încercarea ei de a ţine credinţa curată, împăratul, ca arbitru între diferitele concepţii de la concilii, a reuşit să impună puterea statului în

probleme de religie şi să pună capăt separării Bisericii de stat. Dar noi le putem fi recunoscători acelora care şi-au riscat viaţa şi poziţia pentru a face ca Biserica să accepte doctrinele adevărate conform Scripturii, şi ne putem uni în a-L slăvi pe Dumnezeu pentru călăuzirea Sa providenţială în toate aceste probleme.

NOTE

1. Niceea (325) – pentru a clarifica disputa ariană. Constantinopol (381)

— Pentru susţinerea personalităţii Duhului Sfânt şi a umanităţii lui

Cristos. Efes (431) – pentru a sublinia unitatea personalităţii lui

Cristos. Calcedon (451) – pentru afirmarea relaţiei dintre cele două naturi ale lui Cristos. Constantinopol (553) – pentru a dezbate disputa monofizită. Constantinopol (680) – pentru a condamna monoteliţii. Niceea (787) – pentru a dezbate problemele legate de controversa iconoclastă. *Manual of Councils of the Holy Catholic*

Church (Edinburgh: Grant, 2 vol., 1909) de Edward G. Landon, conţine descrieri privitoare la problemele participanţilor şi principalele discuţii ale conciliilor. Vezi harta din capitolul 18 pentru oraşele numite.

2. Beresford J. Kidd, *Documents Illustrative of the History of the Church*

(London: Society for Promoting Christian Knowledge, 3 vol., 1920

1941), 2: 6 – 10; Joseph Ayer, Jr., *A Source Book for Ancient Church*

History (New York: Scribner, 1913), p. 297 – 356. Paginile din Ayer conţin majoritatea documentelor importante pentru o înţelegere a ereziei ariene. Vezi şi Socrate, *Istoria ecleziastică*, 1: 5 – 9; Eusebiu, *Viaţa lui Constantin*, 1.61 – 73.

3. Kidd, *History of the Church*, vol. 2: 21 – 25. Această scrisoare a lui

Eusebiu include atât crezul său cât şi cel formulat la Niceea.

4. Henry Bettenson, *Documents of the Christian Church* (New York:

Oxford University Press, ed. a 2-a, 1963), p. 35 – 36.

5. Bettenson, *Documents*, p. 25 – 26; canonul 1 al Conciliului de la

Constantinopol este dat în Ayer, *Source Book*, p. 353, şi Philip Schaff.

Creeds of Christendom (New York: Scribner 3 vol., ed. a 6-a, 1890).

1: 24 – 34; 2: 57 – 61.

6. Bettenson, *Documents*, p. 25, n. 6

7. Ibid., p. 44 – 45; Kidd, *History of the Church*, 2: 84 – 86, 103, 108, 114.

147.

8. Bettenson, *Documents*, p. 46 – 48; Ayer, *Source Book* p. 504 – 511.

9. Bettenson, *Documents*, p. 49 – 51.

10. Ibid., p. 51 – 52; Ayer, *Source Book*, p. 511 – 529.

11. Bettenson, *Documents*, p. 51 – 54; Kidd, *History of the Church*, 2: 235

236, 246 – 247.

, 12. Bettenson, *Documents*, p. 76 – 83.

13. Ibid., Kidd, *History of the Chruch*, 2: 334 – 237.

13

Epoca de aur a părinţilor Bisericii

Părinţii Bisericii discutaţi până aici au fost cunoscuţi ca părinţii antenicenieni, fie că au fost părinţii apostolici, apologeţii sau polemiştii. Între

Conciliul de la Niceea (325) şi cel de la Calcedon (451) şi-au desfăşurat activitatea câţiva dintre cei mai capabili părinţi ai Bisericii creştine. Ei s-au străduit să studieze Scripturile de-a lungul unor linii

mai ştiinţifice pentru a dezvolta sensul lor teologic. Datorită ponderii veritabile a operei şi a influenţei sale asupra Bisericii timpului său, Augustin a fost cel mai mare dintre aceşti părinţi.

I. PĂRINŢII POSTNICEENI DIN RĂSĂRIT

Părinţii din ramura de răsărit a Bisericii au aparţinut de şcoala alexandrină şi antiohiană de interpretare. Bărbaţi ca şi Chrysostom sau Teodor din

Mopsuestia au urmat şcoala antiohiană sau siriană de interpretare, punând accentul pe un studiu istorico-gramatical al Scripturilor, pentru a descoperi sensul pe care scriitorul sfânt a dorit să-l comunice celor cărora le-a scris. Ei au evitat tendinţa de a alegoriza, tendinţă caracteristică celor din şcoala alexandrină, care urmau exemplul lui Origen.

A. Chrysostom – Comentator şi Orator.

Ioan, care la scurt timp după moarte a fost numit Chrysostom, deoarece elocvenţa sa era literalmente aceea a unuia care merita numele „Gură de

Aur", s-a născut în jurul anului 347 într-o familie aristocratică bogată din

Antiohia. Mama sa, Anthusa, ne reaminteşte de mama lui Augustin, deoarece, deşi a rămas văduvă la 20 de ani, a refuzat să se recăsătorească, pentru a-şi putea devota tot timpul educaţiei fiului ei. Chrysostom a fost studentul sofistului Libanius, care fusese unul din prietenii împăratului Iulian. Acest om i-a dat o instruire bună în domeniul clasicilor greci şi al retoricii, punând baza pentru excelenta sa abilitate în vorbire. Un timp, el a practicat dreptul, dar după botezul său în anul 368, s-a călugărit. După moartea mamei sale în 374, a dus o viaţă ascetică severă până în 380. În acest timp, a trăit într-o peşteră dintr-un munte lângă Antiohia. Sănătatea şubredă l-a obligat să pună capăt

 acestui regim sever. Ordinat în 386, a predicat în Antiohia până în 398 unele dintre cele mai bune predici ale sale. În acel an a fost ales patriarh al

Constantinopolului, poziţie pe care a deţinut-o până când

împărăteasa Eudoxia

I-a alungat în anul 404, deoarece o criticase pentru îmbrăcămintea ei extravagantă şi pentru că pusese o statuie a ei din argint lângă biserica Sf.

Sofia, unde predica el. A murit în exil în anul 407.

Chrysostom a trăit o viaţă simplă şi curată, care era un reproş la adresa bogaţilor săi enoriaşi cu poziţie înaltă în Constantinopol. Extrem de ascetic în insistenţa sa asupra simplităţii vieţii şi înclinat spre misticism, nu a avut întotdeauna tact; dar avea o fire amabilă, politicoasă, plină de afecţiune. Deşi din punct de vedere moral şi spiritual a fost un gigant, fizic era scund şi slab.

Faţa sa slabă dar plăcută, fruntea zbârcită, capul chel şi ochii luminoşi pătrunzători lăsau o impresie permanentă asupra ascultătorilor lui.

Probabil câţiva ani de studiu cu Diodor din Tars au avut o contribuţie pozitivă asupra abilităţii lui de exeget. Mai există în jur de 640 din predicile sale şi chiar o citire a lor poate să ne dea o idee asupra abilităţii sale oratorice.

Majoritatea predicilor sale sunt comentarii ale epistolelor lui Pavel.

Necunoscând ebraica, el nu a putut face o investigaţie critică a Scripturilor

Vechiului Testament, dar el păstra în minte importanţa contextului, căutând să descopere sensul literal dorit de scriitor şi să facă o aplicaţie practică a acelui sens la problemele oamenilor din timpul său. Aceste aplicaţii practice ale

Evangheliei au fost elaborate cu multă seriozitate morală. El susţinea că între morală şi religie nu trebuie să existe niciun dezacord; Crucea şi etica trebuie să meargă mână în mână. Nu este de mirare că el a fost şi mai este încă salutat ca şi cel mai mare orator pe care l-a avut vreodată Biserica Răsăriteană.1

B. Teodor (cca. 350 – 428) – exegetul

Un alt important părinte al Bisericii este Teodor din Mopsuestia. Şi el a studiat Scripturile timp de aproape zece ani cu Diodor din Tars.

Această educaţie bună a fost posibilă datorită faptului că s-a născut într-o familie bogată. A fost ordinat ca prezbiter în Antiohia în anul 383, apoi a devenit episcop de Mopsuestia în Cilicia, în jurul anului 392.

Pe bună dreptate, Teodor a fost numit „prinţul exegeţilor antici". El s-a opus sistemului alegoric de interpretare, insistând asupra unei înţelegeri profunde a gramaticii textului pentru a descoperi sensul intenţionat de scriitor.

El a dat de asemenea o atenţie deosebită textului, în contextul lui imediat sau mai îndepărtat. Acest tip de studiu a făcut din el un comentator şi un teolog abil. El a scris comentarii asupra unor cărţi ale Bibliei, cum ar fi Coloseni şi

Epistolele către tesaloniceni. Atât el cât şi Chrysostom au avut o influenţă mare asupra interpretării Bibliei în timpul lor. Opera lor a fost în contrast izbitor cu interpretările nefireşti ale Scripturii ce rezultau din folosirea metodei de interpretare alegorică.

C. Eusebiu (cca. 265 – 339) – istoric al Bisericii.

Unul dintre cei mai mult studiaţi părinţi ai Bisericii este Eusebiu din

Cezarea care are tot atât de mult dreptul la titlul de părinte al istoriei Bisericii

Capitolul 13 137

pe cât are Herodot dreptul la titlul de părinte al istoriei. După o bună educaţie primită de la Pamfilus în Cezarea, el l-a ajutat pe prietenul său Pamfilus să-şi clădească biblioteca în acel oraş. Eusebiu a fost un student harnic, citind tot ce-i cădea în mână şi care l-ar fi putut ajuta în cercetările sale. El extrăgea mult material atât din literatura profană cât şi din literatura sacră. Mare parte din literatura timpului său, care ar fi putut altfel rămâne pierdută, a fost păstrată datorită acestor fragmente citate în lucrările lui.

Personalitatea lui Eusebiu a fost cea care l-a pregătit pentru asemenea ocupaţii cărturăreşti. El avea un caracter prietenos şi agreabil, detestând certurile produse de erezia ariană. Lui i s-a dat un loc de onoare la dreapta lui

Constantin la Conciliul de la Niceea şi, ca şi acesta, a optat pentru un compromis între partidele lui Atanasie şi Arius. Credeul de la Cezarea, prezentat de Eusebiu din Cezarea, a fost modificat şi acceptat de Conciliul de la Niceea.

Capodopera lui este *Istoria ecleziastică*, o privire generală asupra istoriei

Bisericii din timpurile apostolice până în 324. Scopul lui era acela de a înregistra încercările prin care a trecut Biserica la sfârşitul lungii ei perioade de luptă şi începutul epocii ei de prosperitate. Lucrarea este cu atât mai valoroasă azi, deoarece Eusebiu a avut acces la excepţionala bibliotecă din Cezarea şi la arhivele imperiale. El a făcut un efort mare să fie onest şi obiectiv în folosirea celor mai bune şi mai demne de încredere surse primare de care putea beneficia.2 Prin faptul că a folosit în mod critic multe documente demne de încredere, Eusebiu a anticipat ceva din studiul ştiinţific atent pe care îl face istoricul modern atunci când evaluează sursele cunoştinţelor sale. Eusebiu este sursa noastră cea mai bună de cunoştinţe în domeniul istoriei Bisericii în timpul primelor trei secole ale existenţei sale, dar savanţii regretă faptul că el nu a dat note de subsol amănunţite asupra surselor cunoştinţelor sale, în maniera istoricului modern. De asemenea, uneori lucrarea lui este doar o colecţie de fapte şi citate fără un studiu ordonat al cauzei şi efectului. În ciuda acestor deficienţe, a divagaţiilor monotone şi a stilului nesistematic, lucrarea sa a fost de o valoare inestimabilă pentru Biserică de-a lungul epocilor.

Eusebiu a scris *Cronica*, o istorie universală din timpul lui Avraam până în

323. „Canoanele cronologice" care constituie o parte din *Cronică*, dau cadrul cronologic convenţional al istoriei medievale. *Viaţa lui Constantin* a fost scrisă ca o anexă la *Istoria ecleziastică*, fiind o sursă excelentă de informare, deşi cam laudativă, cu privire la faptele lui Constantin legate de Biserică. Eusebiu a mai scris şi o biografie laudativă a lui Constantin.

Activitatea istorică a lui Eusebiu a fost continuată de doi succesori care nu s-au ridicat întotdeauna la nivelul înalt de încredere

atins de el. Totuşi, trebuie afirmat că aceşti laici, Socrate şi Sozomen, ambii educaţi pentru profesiunea juridică, au dovedit o lipsă de bigotism chiar şi în tratarea cu adversarii lor.

Lucrarea lui Socrate prezintă istoria creştinismului de la 305 până în 439, într-o încercare de a completa lucrarea începută de Eusebiu. Sozomen a fost mult mai credul decât Socrate, şi i-a plagiat adesea opera acestuia. Adeseori el face digresiuni în favoarea ascetismului. Lucrarea lui acoperă perioada de la

323 până la 425. împreună cu Eusebius, aceşti bărbaţi sunt principalele autorităţi ecleziastice pentru istoria Bisericii antice.

II. PĂRINŢII POSTNICEENI DIN APUS

În această perioadă părinţii Bisericii din Apus i-au depăşit în diverse domenii pe cei din Răsărit. Traducerea Scripturii, scrierile filosofilor păgâni şi scrierea tratatelor teologice au constituit părţi importante din lucrările lor.

Înclinaţia spre practică a latinilor, în contrast cu interesul pentru speculaţii al grecilor, poate fi observată în opera lui Ieronim, Ambrozie şi Augustin.

A. Ieronim (cca. 347 – 420) – comentator şi traducător

Ieronim, originar din Veneţia, a fost botezat în anul 360 şi timp de câţiva ani a fost student itinerant la Roma şi în oraşele Galiei. În timpul decadei următoare, el a vizitat Antiohia, trăind viaţa monastică în timp ce învăţa limba ebraică. A ajuns secretarul lui Damasus, episcopul Romei, în 382;

Damasus i-a sugerat că ar putea face o nouă traducere a Bibliei.3 în 386.

Ieronim a plecat în Palestina şi acolo, prin generozitatea unei doamne romane bogate, Paula, pe care el o învăţase ebraica, şi-a trăit restul vieţii la Betleem într-o mănăstire. El a trăit retras în felul acesta timp de aproape treizeci şi cinci de ani.

Cea mai mare lucrare a lui Ieronim a fost o traducere latină a Bibliei, cunoscută sub numele de Vulgata. Înainte de anul 391, el terminase revizuirea

Noului Testament în latină. El nu s-a folosit de Septiiagintă (versiunea

Vechiului Testament în greacă) ci a făcut o traducere în latină a Vechiului

Testament direct din ebraică, terminându-şi lucrarea în jurul anilor ’404 sau

Nu există niciun portret contemporan cunoscut al lui Ieronim-Jotuşi

ediţii de mai târziu ale operelor lui, îl zugrăveau adesea. Aceste două desene dintr-o traducere din perioada Renaşterii italiene a vieţii şi scrisorilor lui îl arata mai întâi cu multele lui cărţi şi apoi cu Marcella care, împreună cu mama şi sora lui Ieronim, l-a ajutat în traducerea Scripturii. Ieronim arată spre criticii lui, care se pare că priveau cu dezaprobare faptul că el vorbea cu o femeie.

l

Capitolul 13 139

405. Versiunea Bibliei lui Ieronim a fost larg folosită de Biserica Apuseană până de curând, fiind singura Biblie oficială a Bisericii Romano-Catolice după

Conciliu 1 de la Trent.

Ieronim a fost de asemenea un comentator abil, scriind multe comentarii folositoare şi în zilele noastre. Pasiunea lui timpurie pentru clasici şi cunoaşterea lor a fost de mare ajutor în interpretarea Scripturii, deşi în anii ce au urmat el a renegat învăţătura clasică. El a scris o lucrare excepţională, *De viris illustribus* (Despre bărbaţii iluştri), după modelul biografilor antici, care conţine scurte schiţe biografice şi bibliografice ale principalilor scriitori creştini şi ale lucrărilor lor, din timpul apostolilor până în vremea lui. Înclinaţia spre viaţa ascetică l-a făcut să o susţină cu pana lui, şi popularitatea medievală de mai târziu a vieţii ascetice în Apus a datorat mult scrierilor lui Ieronim asupra acestui subiect.

B. Ambrozie (cca. 340 – 397) – administrator şi predicator.

Ambrozie şi-a demonstrat abilitatea în domeniul administraţiei bisericeşti, al predicării şi al teologiei. Tatăl lui avusese înalta poziţie

de prefect al Galiei.

Un mozaic reprezentându-l pe

Ambrozie – episcop de Milan, predicator plin de forţă, teolog şi administrator capabil. Acest mozaic provine din prima jumătate a secolului al cincilea, şi s-ar putea să fie o reprezentare puţin fantezistă a aspectului lui real.

140 *Creştinismul de-a lungul secolelor* şi familia lui, cu poziţie înaltă în cercurile imperiale ale Romei, l-a educat pentru avocatură, cu scopul de a face o carieră politică. El s-a ridicat curând la poziţia de guvernator imperial al regiunii din jurul oraşului Milano. După moartea episcopului Milanului în 374, poporul l-a dorit în unanimitate în acea slujbă. Crezând că aceasta era chemarea lui Dumnezeu, el a renunţat la poziţia lui înaltă, şi-a împărţit banii săracilor, a devenit episcop şi a început un studiu intensiv al Scripturilor şi teologiei.

Ambrozie s-a dovedit a fi un administrator neînfricat şi capabil al afacerilor Bisericii. El a pledat împotriva puternicelor, grupuri ariene, neezitând să se opună şi împăratului Theodosiu. În anul 390, Theodosiu a adunat în piaţa oraşului populaţia din Tesalonic, al cărui guvernator fusese ucis, şi a ordonat masacrarea ei. Pe acest motiv, a venit la biserică să se împărtăşească, Ambrozie i-a refuzat participarea la Cina Domnului până nu s-a căit umil şi în mod public de fapta lui.4 Ambrozie a dorit ca statul şi conducătorii lui să respecte Biserica şi să nu încalce pretenţiile îndreptăţite ale acesteia în domeniul spiritual.

Deşi expunerile lui practice din Scriptură au fost compromise de folosirea metodei alegorice, Ambrozie a fost un predicator abil. Faptul că el a predicat în catedrala din Milano a fost esenţial pentru aducerea lui Augustin la cunoaşterea creştinismului, fapt ce a avut mai târziu ca rezultat salvarea lui. El este cel care a introdus cântarea imnurilor şi psalmodia antifonală în Biserica

Apuseană. El a devenit de asemenea un teolog de o deosebită abilitate, cu toate că nu studiase teologia până la consacrarea lui ca episcop.

C. Augustin (cca. 354 – 430) – filosof şi teolog.

Deşi Ieronim şi Ambrozie au fost onoraţi cu titlul de doctor de

către biserica medievală, reputaţia lor este mică în comparaţie cu cea a lui Augustin.

Atât protestantismul cât şi catolicismul roman aduc omagiu contribuţiei lui

Augustin la cauza creştinismului. El a fost un polemist abil, un predicator bun, un excelent administrator episcopal, un teolog superb şi creatorul unei filosofii creştine a istoriei care este încă valabilă în punctele ei esenţiale.

Trăind într-o vreme când vechea civilizaţie clasică părea a fi menită să se prăbuşească în faţa barbarilor, Augustin a stat între două lumi – cea clasică şi cea medievală nouă. El a insistat că oamenii trebuie să aştepte cu nerăbdare

„Cetatea lui Dumnezeu", o civilizaţie spirituală, deoarece vechea civilizaţie dispărea.

Augustin s-a născut în anul 354, în casa unui funcţionar roman în oraşul nord-african Tagasta. Mama lui, Monica, s-a rugat mult pentru convertirea lui la credinţa creştină. El şi-a primit educaţia primară în şcoala locală, unde a învăţat latina în acompaniamentul multor bătăi şi a urât greaca atât de mult încât niciodată nu a învăţat să o folosească eficient. A fost trimis la şcoală în apropiere, la Madaura, iar de acolo la Cartagina să studieze retorica. Eliberat de restricţiile de acasă, Augustin a urmat modelul multor studenţi din timpul său, lăsându-se în voia pasiunilor într-o legătură nelegitimă cu o concubină.

Din această unire s-a născut în 372 fiul său Adeodatus. În căutarea lui după

Capitolul 13 141

adevăr, doi ani mai târziu Augustin a adoptat învăţătura maniheistă, dar aceasta nesatisfăcându-l, s-a întors spre filosofie după ce citise *Hortensius* a lui

Cicero şi învăţăturile neoplatoniste. A predat retorica în oraşul său natal – Cartagina – până la plecarea la Milano în 384.

În anul 386 a avut loc în viaţa lui momentul hotărâtor al convertirii.

Meditând într-o zi într-o grădină asupra nevoii sale spirituale, a

auzit o voce în apropiere care-i spunea: „Ia şi citeşte”. Augustin şi-a deschis Biblia la

Romani 13: 13 – 14, şi citirea i-a adus în suflet lumina pe care nu o putuse găsi nici în maniheism, nici în neoplatonism. Şi-a alungat concubina şi a renunţat la retorică. Mama lui, care se rugase de mult pentru convertirea lui, a murit la scurt timp după botezul lui. Întorcându-se la Cartagina, a fost ordinat ca preot în 391. În anul 396 a fost consacrat ca episcop de Hippona. De atunci şi până la moartea lui în anul 430, şi-a consacrat viaţa administraţiei episcopale, studiind şi scriind. El este considerat cel mai mare dintre părinţii Bisericii.5

Ne-a lăsat peste o sută de cărţi, cinci sute de predici şi două sute de scrisori.

Probabil opera cea mai cunoscută ieşită de sub pana lui Augustin este

Confesiuni, una dintre cele mai mari lucrări autobiografice din toate vremurile. A fost terminată în anul 401. Ca toate lucrările lui majore, şi aceasta a fost un rezultat al crizelor cu care a fost confruntat el sau Biserica.

Pe parcursul lucrării lui, el şi-a deschis sufletul. Cărţile 1 până la 7 descriu viaţa lui înainte de convertire. Cartea 8 descrie evenimentele din perioada convertirii sale; următoarele două cărţi relatează evenimentele de după convertire, inclusiv moartea mamei sale şi întoarcerea lui în Africa de Nord.

Cărţile 11 şi 13 sunt un comentariu asupra primelor capitole din Geneza, în care Augustin deseori recurge la alegorie.

De-a lungul epocilor, creştinii au găsit binecuvântări spirituale citind această operă, pe care Augustin a scris-o spre lauda lui Dumnezeu, pentru harul Său revărsat asupra unui păcătos ca el. Cartea conţine în primul paragraf des citata frază: „Tu ne-ai făcut pentru Tine şi inima noastră nu-şi găseşte odihna, până când nu se odihneşte în Tine”. Sentimentul păcatului său şi puterea răului dezvăluite de viaţa lui pasionată, imorală l-au determinat să strige: „Dă-mi puritate şi abstinenţă, dar nu chiar acum”. Această nevoie a fost rezolvată în sfârşit atunci când a experimentat harul lui Dumnezeu.6

Augustin a mai scris o lucrare autobiografică *Retractationes* (Retractări), cu puţin înainte de moartea sa. În ea el îşi analizează lucrările în ordine cronologică, subliniind modul în care şi-a schimbat părerea de-a lungul anilor.

El regretă mai ales legătura timpurie cu filosofia păgână, deoarece aceasta nu-l poate duce pe om niciodată la adevăr, aşa cum o face creştinismul.7 Aceasta este biografia lui intelectuală.

Augustin a scris şi lucrări filosofice în formă de dialog. *Contra academicos* este cea mai interesantă dintre aceste lucrări. În ea, el încearcă să demonstreze că, prin studiul filosofic, omul poate să atingă doar adevărul probabil, şi că siguranţa vine numai prin revelaţia din Biblie.

De Doctrina Christiana (Despre învăţătura creştină) este cea mai importantă dintre lucrările sale exegetice. Este un manual mic care tratează

 părerile lui despre hermeneutică sau ştiinţa interpretării. În această lucrare, el a dezvoltat marele principiu al analogiei credinţei. Prin aceasta el înţelegea că nu trebuie dezvoltat din niciun pasaj anumit o învăţătură contrară sensului general al Scripturii. Faptul că mulţi au omis acest lucru, i-a dus la erori şi – deseori – la erezie. Ţinând cont de acest principiu, el a scris multe comentarii exegetice asupra Vechiului şi Noului Testament.

Augustin a scris de asemenea tratate teologice, dintre care cel mai semnificativ este de *Trinitate* (Despre Trinitate). Primele şapte cărţi ale lucrării sunt închinate unei expuneri Scripturale a acelei doctrine. Mica sa lucrare *Enchiridion ad Laurentium* este un manual al opiniilor sale teologice.

Această lucrare, împreună cu *Retractationes*, vor prezenta pe scurt cititorului un tablou clar al vederilor teologice ale lui Augustin. El a scris şi multe lucrări polemice în apărarea credinţei de învăţăturile false şi ereziile maniheiştilor, donatiştilor şi mai ales ale pelagienilor. *De haeresibus* (Despre erezii) este o istorie a ereziilor.

El a scris câteva lucrări practice şi pastorale şi multe epistole, din care mai există şi astăzi peste 200. Aceste lucrări şi epistole

tratează multele probleme practice pe care le întâlneşte un administrator al Bisericii sau un pastor de-a lungul anilor slujbei sale.

După părerea multora, cea mai mare lucrare apologetică, capodopera sa, căreia i se datorează faima lui, este de *Civitate Dei* (Despre Cetatea lui

Dumnezeu), cunoscută şi sub numele de „Cetatea lui Dumnezeu" (413 – 426).

Augustin însuşi o considera ca cea mai bună operă a sa.8 Şocaţi de jefuirea

Romei de către Alaric în anul 410, romanii au pus acest dezastru venit peste ei pe seama faptului că au uitat vechea religie clasică romană şi au adoptat creştinismul. Augustin s-a hotărât să răspundă acestei acuzaţii la cererea prietenului său Marcellinus. Cărţile 1 la 10 constituie partea apologetică a acestei lucrări. În Cărţile 1 la 5, el încearcă să demonstreze că prosperitatea statului nu depinde de vechea închinare politeistă, deoarece romanii au avut catastrofe cu mult înainte de venirea creştinismului, iar succesul avut se datora providenţei lui Dumnezeu pe care ei L-au ignorat. În următoarele cinci cărţi.

Augustin demonstrează că închinarea la zeii romani nu este necesară pentru a obţine binecuvântare veşnică. Zeii nu-şi pot ajuta adepţii nici pe tărâmul material nici pe cel spiritual, în timp ce creştinismul le poate da, şi le-a dat binecuvântările de care s-au bucurat.

Filosofia istoriei lui Augustin, prima filosofie reală a istoriei elaborată vreodată, poate fi găsită în Cărţile 11 la 22 ale acestei mari lucrări. Originea celor două cetăţi este discutată în Cărţile 11 la 14. Ideea centrală a lucrării este dezvoltată în capitolul 28 al Cărţii 14. Prima cetate, Cetatea lui Dumnezeu, este formată din toate fiinţele umane şi cereşti, unite prin dragostea pentru

Dumnezeu şi căutând numai slava Lui. Cetatea Terestră este formată din acele fiinţe care, iubind doar eul, îşi caută propria slavă şi propriul bine. Principiul suprem care le despaşte este cel al dragostei. Augustin nu a făcut niciodată aluzie la Imperiul Roman sau la biserica

din Roma când a vorbit despre aceste două cetăţi.

I

Capitolul 13 143

Perspectiva lui era mult mai universală şi opusă concepţiei ciclice despre istorie. În Cărţile 15 la 18, el schiţează creşterea şi progresul celor două cetăţi, prin istoria biblică şi cea seculară. Restul cărţilor relatează destinul celor două cetăţi. După Judecată, membrii Cetăţii lui Dumnezeu se bucură de fericirea veşnică, iar cei din Cetatea Terestră de pedeapsă veşnică. Augustin nu mai prevede un loc în viitor pentru evrei şi crede că epoca prezentă a Bisericii este mileniul. El afirmă că dualismul celor două cetăţi este doar temporal, şi este doar îngăduit, şi i se va pune capăt printr-un act al lui Dumnezeu. Deşi lucrarea este grea şi obositoare, cel ce o studiază cu atenţie va înţelege mai bine după citirea ei planul şi scopul lui Dumnezeu.

Dezvoltarea unei interpretări creştine a istoriei trebuie considerată ca o contribuţie durabilă a acestui mare cărturar creştin. Nici istoricii greci nici cei romani nu fuseseră în stare să realizeze o asemenea înţelegere universală a istoriei omului. În afirmaţia sa despre suveranitatea lui Dumnezeu, care a devenit *Creatorul* istoriei în timp, Augustin ridică spiritualul mai presus de temporal. Dumnezeu este Domn peste istorie şi nu este încătuşat în istorie, aşa cum a susţinut mai târziu filosoful Hegel. Istoria este liniară nu ciclică. Tot ce vine la viaţă este un rezultat al voii şi acţiunii Sale. Chiar înainte de creaţie.

Dumnezeu a avut în gând un plan pentru creaţia Sa. Acest plan va fi îndeplinit parţial în timp, în lupta dintre cele două cetăţi pe pământ, şi în final va fi îndeplinit în afara istoriei, prin puterea supranaturală a lui Dumnezeu. În concepţia lui cu privire la istorie, Augustin a avut de asemenea un *spectru* mai larg decât oricare altul. El a văzut istoria ca fiind universală şi unitară prin faptul că toţi oamenii sunt cuprinşi în ea. Scriind despre războiul persan.

Herodot şi-a limitat lucrarea la lupta dintre greci şi persani. Augustin, în schimb, a afirmat solidaritatea rasei umane. Mai mult, el credea că progresul se realizase în primul rând de-a lungul liniilor

morale şi spirituale, fiind rezultatul *conflictului* cu răul, un conflict în care omul are de partea sa harul lui Dumnezeu. *Sfârşitul* acestui conflict va dizolva dualismul temporal, cauzat de păcat, al cetăţilor în luptă, în victoria finală a Cetăţii lui Dumnezeu. În felul acesta, Augustin a evitat eroarea lui Marx şi a altora care încearcă să facă scena temporală relativă a istoriei absolută şi eternă, prin găsirea de soluţii la problemele omului în istoria temporală. Ţelul sau scopul istoriei pentru Augustin.; se află în afara istoriei, în mâinile unui Dumnezeu veşnic.

Această filosofie inspiratoare a susţinut Biserica prin întunecoasa jumătate de mileniu dinaintea anului 1.000.

Augustin este considerat de protestanţi ca fiind un precursor al ideilor

Reformei, prin accentul pus de el pe mântuirea din păcatul originar şi actual ca rezultat al harului unui Dumnezeu" suveran, care-i salvează în mod irezistibil pe cei pe care i-a ales. Dar în discuţia despre modul în care este salvat omul.

Augustin a pus atât de mare accent pe Biserică, pe care a văzut-o ca pe o instituţie vizibilă şi care posedă adevăratul credeu, adevăratele sacramente şi adevărata misiune, încât Biserica Romană îl consideră părintele ecleziasticismu Hii roman. Nu trebuie uitat faptul că el a-făcut aceste sublinieri pentru a înfrânge pretenţiile pelagianismului pe de o parte şi ale donatismului

L

 pe de altă parte. Insistenţa lui asupra faptului că atunci când interpretăm un pasaj biblic trebuie să luăm în considerare întreaga Scriptură este un principiu cu valoare permanentă în Biserică.

În ciuda acestor valori permanente, Augustin a adus câteva erori în curentul gândirii creştine. El a ajutat la dezvoltarea doctrinei purgatoriului, cu toate relele care însoţesc această doctrină. El a accentuat într-atât valoarea celor două sacramente încât doctrina regenerării prin botez şi harul sacramental sunt rezultate logice ale vederilor lui. Interpretarea lui despre mileniu ca epoca dintre

întrupare şi cea de-a doua venire a lui Cristos, în care

Biserica va cuceri lumea, a dus la situaţia în care s-a accentuat rolul bisericii

Romei ca biserică universală, destinată să le aducă pe toate în sânul ei. De asemenea, teoria lui despre mileniu a dus la ideea de postmilenialism.

Faptul că Augustin a accentuat anumite aspecte ale religiei creştine nu trebuie să minimalizeze importanţa lui pentru Biserica creştină. Reformatorii au găsit în Augustin un aliat inestimabil în credinţa lor că omul legat de păcat are nevoie de salvare prin harul lui Dumnezeu doar prin credinţă. Între Pavel şi Luther, Biserica nu a avut pe altul de o mai înaltă statură morală şi spirituală decât Augustin.

NOTE

Traduceri ale predicilor sale pot fi studiate în Beresford J. Kidd.

Documents Illustrative of the History of the Church (London: Society for Promoting Christian Knowledge, 3 vol., 1920 – 1941), 2: 102 şi urm., şi în voi. 10 la 14 din Philip Schaff, *A Select Library of the Nicene and*

Post-Nicene Fathers of the Christian Church (New York: Christian Literature, 1889, Seria întâi).

Eusebiu, *Istoria ecleziastică*, 1: 1.

Kidd., *History of the Church*, 2: 176 – 177.

Ibid., 2: 146 – 147.

Augustin, *Confesiuni*, Cărţile l-10. Aceste cărţi relatează istoria vieţii lui până la scurt timp după convertire. Relatarea convertirii sale este dată în 8.12.29.

Ibid., 8.7.17

Meredith F. Eller, „The *Retractationes of Saint Augustine*", Church

History, 32: 172 şi urm. (sept. 1949). Acest articol discută mai detaliat valoarea acestei lucrări.

Augustin, *Retractiones*, 2: 43.

SUPREMAŢIA VECHII BISERICI

CATOLICE IMPERIALE, 313 – 590

2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
14

Creştinismul mănăstirilor

De-a lungul istoriei, în timpul de declin moral, de formalism şi de instituţionalism, unii oameni au renunţat la societate, retrăgându-se în solitudine pentru a-şi obţine propria salvare separat de societatea pe care ei o cred decadentă şi osândită. În timpul perioadei de decădere internă treptată a

Imperiului Roman, monasticismul i-a atras puternic pe mulţi, care au abandonat societatea în favoarea mănăstirii. Această mişcare şi-a avut originile în secolul al IV-lea şi de atunci încolo tot mai mulţi laici s-au retras din lume. Către sfârşitul secolului al VI-lea, monasticismul avea rădăcini adânci atât în sectorul apusean cât şi în cel răsăritean al Bisericii. O a doua perioadă de măreţie pentru monasticism a avut loc în timpul reformelor monastice din secolele al X-lea şi al XI-lea. Epoca monastică din secolul al XIII-lea a constituit cea de a treia perioadă. Apariţia iezuiţilor în Contrareforma din secolul al XVI-lea a constituit perioada finală în care monasticismul a afectat adânc Biserica. Mişcarea încă mai are un loc important în viaţa Bisericii

Romano-Catolice.

I. CAUZELE MONASTICISMULUI

Câteva influenţe au contribuit la apariţia monasticismului în Biserica antică. Concepţia dualistă a trupului şi a spiritului, cu tendinţa ei de a considera trupul ca fiind rău şi spiritul ca fiind bun – atât de caracteristică pentru Orient – a influenţat creştinismul prin mişcarea gnostică şi prin cea neoplatonică. Se credea că retragerea din lume va ajuta individul să răstignească trupul şi să dezvolte viaţa spirituală

prin meditaţie şi prin acte ascetice.

Trebuie reamintit de asemenea că unele părţi din Scriptură par a sprijini ideea separării de lume. Aparenta recomandare a lui Pavel a vieţii de celibat în capitolul 7 din 1 Corinteni este un exemplu de care se face uz. Părinţii

Bisericii Primare, ca Origen, Ciprian, Tertulian şi Ieronim, au stimulat celibatul, considerând că acesta este interpretarea corectă a unor asemenea texte din Scriptură.

X

f

Anumite tendinţe psihologice au întărit dorinţa pentru o viaţă monastică, în perioade de criză există întotdeauna o tendinţă de retragere de la realităţile dure din jur. Sfârşitul secolului al II-lea şi secolul al III-lea au marcat începutul unei dezordini civile care urma să devină atât de obişnuită în istoria de mai târziu a imperiului. Mulţi au părăsit societatea mergând la mănăstire ca mijloc de scăpare de aspra realitate şi de contaminarea morală a timpului.

Odată cu unirea bisericii cu statul, posibilitatea martirajului a fost diminuată, dar cei care doreau martirajul ca o garanţie a credinţei lor puteau găsi un înlocuitor psihologic în practicile ascetice ale monasticismului. Monasticismul de asemenea oferea o apropiere mai personală de Dumnezeu decât închinarea comună, formală a vremii.

Evenimentele istorice au jucat de asemenea un rol în hotărârea multora de a accepta viaţa de mănăstire. Numărul tot mai mare de barbari care intrau în biserică au introdus multe practici semipăgâne în biserică, iar sufletele puritane se revoltau împotriva acestora. Deteriorarea morală crescândă, în special a claselor de sus din societatea romană, i-a făcut pe mulţi să-şi piardă speranţa într-o reformă socială. Monasticismul a devenit un liman pentru cei revoltaţi împotriva decadenţei crescânde a timpului. El era o critică vie a societăţii zilei.

Geografia merită să fie luată în considerare, ca un factor responsabil pentru apariţia monasticismului. Ar fi fost mult mai dificil

ca viaţa monastică să se desfăşoare în locuri unde climatul era mult mai aspru decât cel din Egipt, unde şi-a avut începuturile viaţa monastică. Climatul cald, uscat şi mulţimea de peşteri din dealurile de-a lungul malurilor Nilului au favorizat separarea individului de societate. Grădini mici, împreună cu resursele de hrană asigurate de Nilul din apropiere, făceau ca hrana să poată fi asigurată destul de uşor. Apropierea de peisajul sever al deşertului stimula meditaţia.

II. DEZVOLTAREA MONASTICISMULUI

Monasticismul a trecut prin patru etape în timpul perioadei lui de apariţie în civilizaţia apuseană. La început, practicile ascetice erau îndeplinite de mulţi în cadrul bisericii. Mai târziu, mulţi s-au retras din societate pentru a trăi ca pustnici sau sihaştri. Sfinţenia acestor pustnici i-a atras pe alţii, care apoi se instalau în peşterile din apropiere, căutând să fie conduşi de ei, în ceea ce era cunoscut sub numele de *laura*. S-a construit o mănăstire pentru practici comune. În faza finală a apărut viaţa comunală organizată în cadrul unei mănăstiri. Acest proces şi-a avut începuturile în Răsărit în secolul al IV-lea, de unde s-a răspândit în Biserica din Apus.

A. în Răsărit

Anton (cca. 250-cca 356) este de obicei recunoscut ca fondatorul monasticismului. La vârsta de douăzeci de ani, el şi-a vândut toate averile, a dat banii săracilor şi s-a retras într-o peşteră solitară pentru a duce o viaţă de meditaţie. Viaţa lui de sfinţenie i-a adus o astfel de reputaţie încât şi alţii au mers să locuiască lângă el în numeroasele peşteri, nu departe de locul unde era

Capitolul 14 147

O evaluare echilibrată a monasticismului trebuie să ţină cont de motivaţiile lui, de contribuţiile lui pozitive şi de excesele lui. Macarius, arătat în această gravură în lemn, se spune că s-ar fi căit atât de mult pentru că omorâse un ţânţar, încât a trăit şase luni într-o mlaştină şi s-a lăsat înţepat de insecte.

el. El nu i-a organizat niciodată pe aceşti adepţi într-o comunitate, ci fiecare îşi practica viaţa ascetică de sihastru în propria lui peşteră.1

Nu toţi călugării sihaştri erau sănătoşi mintal ca Anton şi adepţii lui.

Unul, cunoscut sub numele de Sf. Simion Stylites (390 – 459), după ce a stat câteva luni îngropat în pământ până la gât, s-a hotărât să ajungă la sfinţenie locuind pe un stâlp. El a petrecut peste treizeci şi cinci de ani pe vârful unui stâlp înalt de 18 m lângă Antiohia. Alţii trăiau pe câmp şi mâncau iarbă ca vitele. Un anume Ammoun avea o deosebită reputaţie de sfinţenie pentru că el nu se dezbrăcase şi nu făcuse baie niciodată după ce a devenit pustnic. Altul a

V

1

Călugării le considerau pe femei sursa tentaţiilor şi a păcatului, şi deci nu stăteau în compania lor. Ironia este că sexul avea tendinţa să devină o obsesie pentru ei. Pentru a elimina această ispită, călugărul îşi *arde degetele. Din mâna lui stângă nu mai rămâne decât un ciont, iar la mâna dreaptă îi rămân doar degetul mare şi cel arătător.*

148 *Creştinismul de-a lungul secolelor* rătăcit gol timp de cincizeci de ani în apropierea Muntelui Şi n-ai. Aceştia însă au fost doar o ramură fanatică a mişcării şi puteau fi găsiţi mai mult în

Răsărit decât în Apus.

Tipul comunal sau social de monasticism, deseori numit monasticism cenobit, a apărut pentru prima dată tot în Egipt. Pachomius (cca. 290 – 346), un soldat lăsat la vatră, după ce a trăit doisprezece ani cu un pustnic, a organizat prima mănăstire în jurul anului 320 la Tabennisi, pe malul de răsărit al

Nilului. Curând după aceea avea şapte mii de călugări sub controlul lui direct, în Egipt şi Siria. Notele dominante ale organizaţiei lui erau: simplitatea vieţii, munca, devoţiunea şi ascultarea.2

Basil din Cezareea (cca. 330 – 379) a popularizat mult tipul comunal de organizaţie monastică. După ce a primit o educaţie excelentă la Atena şi

Constantinopol, la vârsta de 27 de ani el a renunţat la avansările lumeşti în favoarea vieţii ascetice. El a fost ales episcop al unei mari părţi din Capadocia în anul 370, slujbă pe care a ţinut-o până la

moartea lui. El a dat spiritului monastic o expresie mai utilitară şi socială, insistând ca sub conducerea lui, călugării să muncească, să se roage, să citească Biblia şi să facă fapte bune. El a respins ascetismul extrem. Monasticismul bisericii din Europa Răsăriteană de azi datorează mult regulamentului pe care l-a întocmit el pentru călugării lui.3 Tot mai mulţi oameni se ataşau acestei mişcări, până când, la urcarea lui

Iustinian pe tronul Imperiului Răsăritean Bizantin, în Europa existau aproape o sută de mănăstiri.

B. în Apus

Monasticismul în Apus a fost în mod considerabil diferit de cel din

Răsărit. Climatul mai rece a făcut ca organizaţia comunală să fie mult mai esenţială, pentru a se putea asigura clădiri calde şi hrană pentru iarnă.

Monasticismul a fost de asemenea mult mai practic în expresia sa. El combătea lenea şi deplângea actele pur ascetice. Accentul era pus atât pe muncă cât şi pe închinare.

Lui Atanasie i se atribuie prin tradiţie introducerea monasticismului în

Apus, în timpul unuia din exilurile sale periodice din Alexandria. Pelerinii spre

Palestina s-au întâlnit cu monasticismul acolo şi în Siria, fiind atraşi de el.

Martin din Tours, Ieronim, Augustin şi Ambrozie au scris în favoarea lui, ajutând să fie popularizat în cadrul Imperiului Roman. Scrierile lui Ieronim despre ascetism ocupau în biblioteca unui călugăr medieval un loc imediat după Biblie şi după Regula lui Benedict.

Cel mai mare conducător al monasticismului apusean a fost Benedict din

Nursia (cca. 480-cca 542). Şocat de viciul Romei, el s-a retras să trăiască o viaţă de pustnic într-o peşteră în munţii de la Răsărit de Roma în jurul anului

500. Prin anul 529, a fondat mănăstirea de la Monte Cassino,

care a supravieţuit până la Cel de-al II-lea Război Mondial, când a fost distrusă de bombardament. Curând erau sub controlul lui câteva mănăstiri, care-i urmau planul de organizare, muncă şi închinăciune, adică Regula lui. Fiecare mănăstire era considerată ca o unitate de sine stătătoare sau garnizoană a soldaţilor lui Cristos, ce se întreţinea singură. Ziua era împărţită în perioade.

Capitolul 14 149

În care închinăciunea şi munca aveau o parte importantă. Dispoziţiile date de el prevedeau carne puţină pentru călugări, dar permiteau din belşug peşte, ulei, unt, pâine, zarzavaturi şi fructe în alimentaţia lor. Această regulă care punea accentul pe sărăcie, castitate şi ascultare, a fost una dintre cele mai importante din Evul Mediu.4 Ea a fost dusă în Anglia, Germania şi Franţa în secolul al VII-lea, devenind aproape universală în timpul lui Carol cel Mare.

Ea a devenit regula standard în Apus în jurul anului 1.000.

III. EVALUAREA MONASTICISMULUI

Cei care studiază superficial istoria Bisericii deseori subapreciază lucrarea călugărilor considerând că ea are valoare minoră, sau manifestă o ostilitate care nu ia în considerare contribuţia adusă de călugăr la vremurile în care a trăit, o contribuţie care încă mai afectează civilizaţia modernă.

Mănăstirea locală a servit deseori ca un echivalent medieval al unei ferme experimentale moderne pentru demonstrarea metodelor mai bune în agricultură. Călugării curăţau pădurile, secau mlaştinile, făceau drumuri, îmbunătăţeau seminţele şi rasele de vite. Ţăranii din apropiere de multe ori imitau tehnicile mai bune pe care le vedeau că sunt folosite de călugări.

Mănăstirile au ajutat la menţinerea în viaţă a învăţăturii în timpul Evului

Mediu, între anii ’500 şi 1.000, când viaţa urbană dispăruse practic odată cu cucerirea Imperiului Roman de către barbari. Şcolile mănăstireşti asigurau educaţia la nivelele inferioare pentru cei din apropiere care doreau să înveţe.

Călugării se ocupau cu copierea manuscriselor preţioase, care

au fost astfel păstrate pentru posteritate. La mijlocul secolului al VI-lea, Cassiodorus

(478 – 573), un înalt funcţionar guvernamental din timpul ostrogoţilor, s-a retras din serviciul guvernamental pentru a se dedica lucrării de colectare, traducere şi copiere a literaturii patristice şi clasice. În această muncă el era ajutat de călugării mănăstirii fondate de el. Cartea de la Kells, un manuscris frumos împodobit al Evangheliilor în latină, scris de călugării irlandezi în jurul secolului al VII-lea, este un exemplu de frumuseţe a lucrării călugărilor.

Călugări ca Beda, Einhard şi Matei Paris au scris documente istorice care sunt surse primordiale de informaţii despre istoria perioadei respective.

Călugării, mai ales cei din Britania, au devenit misionarii bisericii medievale. Ei porneau ca nişte soldaţi neînfricaţi ai Crucii să fondeze noi mănăstiri, şi acestea deveneau centre din care triburi întregi erau câştigate la creştinism. Columba, un călugăr din Irlanda, i-a câştigat pe scoţieni, iar unul din urmaşii lui, Aidan, a câştigat populaţia din nordul Angliei. Din nefericire, mare parte a lucrării lor misionare a fost compromisă de metodele lor de convertire în masă. Dacă un conducător accepta creştinismul, el şi oamenii lui erau botezaţi, fie că înţelegeau pe deplin fie că nu înţelegeau însemnătatea actului sau implicaţiile creştinismului pentru vieţile lor.

Mănăstirile asigurau un refugiu pentru surghiuniţii societăţii, care aveau nevoie de ajutor. Cei ce aveau nevoie de spitalizare găseau de obicei grijă plină de bunătate la mănăstire. Călătorul ostenit era sigur că va primi hrană şi un pat în casa de oaspeţi a mănăstirii. Cei obosiţi de lucrurile lumeşti ale

 timpului lor puteau găsi în mănăstire un refugiu de la grijile vieţii. Câţiva dintre cei mai buni conducători ai bisericii medievale, cum a fost Grigore VII, provin din mănăstiri.

Dar există şi deficienţe care trebuie să fie luate în considerare în orice evaluare a monasticismului timpuriu medieval. Prea mulţi din cei mai buni bărbaţi şi femei din imperiu au fost înghiţiţi de mănăstiri, iar

capacităţile lor au fost pierdute pentru lumea care avea atât de mare nevoie de asemenea conducători. Mai mult, viaţa de celibat i-a reţinut pe aceşti capabili bărbaţi şi femei de la căsătorie şi creşterea copiilor. Faptul acesta a dus la un standard de moralitate pentru călugări (celibatul) şi altul pentru oamenii de rând.

Prea adesea monasticismul pur şi simplu încuraja mândria spirituală, deoarece călugării se mândreau cu faptele ascetice făcute în folosul propriilor lor suflete. Când mănăstirile au început să se îmbogăţească, datorită chibzuielii şi proprietăţii comune, s-au strecurat în ele lenea, avariţia şi lăcomia.

Monasticismul a ajutat la dezvoltarea rapidă a unei organizaţii ierarhice centralizate în biserică, deoarece călugării erau obligaţi să-şi asculte superiorii care – la rândul lor – datorau supunere papei. Nu putem decât să deplângem aceste tendinţe şi în acelaşi timp să admirăm frumoasele contribuţii aduse de călugări la viaţa medievală.

NOTE

1. Athanasius, *Life of Anthony in A Select Library of Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church* (New York: The Christian Literature Company, 1892 seria a 2-a), 4: 195 – 221.

2. Joseph Ayer, Jr., *A Source Book for Ancient Church History* (New York: Scribner, 1913), p. 402 – 405; Sozomen, *Ecclesiastical History*. 3.14.

3. Ayer, op. cit., p. 405 – 406.

4. Henry Bettenson, *Documents of the Christian* (*New York*: *Oxford University Press*, *ed. a 2-a. 1963*), *p. 116 – 128*.

SUPREMAŢIA VECHII BISERICI CATOLICE IMPERIALE, 313 – 590

15

Schimbările ierarhice şi liturgice între anii 313 şi 590 vechea Biserică Catolică, în care toţi episcopii fuseseră egali, a devenit Biserica

Romano-Catolică, în care episcopul Romei a câştigat supremaţie asupra celorlalţi episcopi. De asemenea, ritualul Bisericii a devenit mult mai complicat. Biserica romano-catolică reflectă Roma, în structura ei şi în legea ei canonică.

I. SUPERIORITATEA EPISCOPULUI ROMAN

În Biserica Primară, episcopul era considerat ca unul dintre numeroşii episcopi egali unii cu alţii în rang, putere şi funcţie. Între anii 313 şi 450, episcopul roman a ajuns să fie recunoscut ca „primul dintre egali". Dar, începând cu urcarea pe scaunul episcopal în anul 440 a lui Leo I, episcopul roman a început să pretindă supremaţia asupra celorlalţi episcopi. Nevoia de eficienţă şi coordonare a dus în mod natural la centralizarea puterii.

Episcopul era de asemenea considerat girant al doctrinei ortodoxe. În plus, unii dintre episcopii romani din această perioadă erau bărbaţi puternici care nu pierdeau nicio ocazie de a-şi spori puterea.1

Evenimentele istorice din timpul acestei epoci au mărit reputaţia episcopului Romei. Roma fusese centrul tradiţional al autorităţii pentru lumea romană timp de o jumătate de mileniu şi era cel mai mare oraş al Apusului.

După ce Constantin a mutat capitala imperiului la Constantinopol în anul 330, centrul de gravitate politică s-a mutat din Roma în acel oraş. Faptul acesta a făcut ca episcopul Romei să fie cea mai puternică persoană din Roma pentru mari perioade de timp, şi oamenii din acea regiune veneau la el pentru călăuzire atât seculară cât şi spirituală, ori de câte ori erau confruntaţi cu vreo criză. El a fost un bastion al puterii în timpul jefuirii Romei în anul 410 de către Alaric şi vizigoţii lui, iar diplomaţia lui înţeleaptă a reuşit cel puţin să salveze oraşul de la incendiere. împăratul de la Constantinopol era departe de

Roma şi de problemele ei, dar episcopul era aproape şi putea exercita autoritate în rezolvarea crizelor politice şi spirituale. După ce tronul imperial din Apus a căzut în mâinile barbarilor în anul 476 şi alte oraşe italiene au devenit locul puterii seculare, poporul Italiei venea la episcopul Romei să primească călăuzire atât politică cât şi

spirituală.

Teoria petrină, bazată pe texte din Scriptură cum sunt Matei 16: 16 – 18.

Luca 22: 31 – 32 şi Ioan 21: 15 – 17, era general acceptată pe la anul 590. După această teorie, lui Petru i s-a dat „dreptul ecleziastic al întâiului născut" peste ceilalţi apostoli şi poziţia lui superioară a fost trecută de la el la succesorii lui, episcopii Romei, prin succesiune apostolică. În jurul anului 250, Ştefan folosise aceste texte din Scripturi.

Mari teologi, cum au fost Ciprian, Tertulian şi Augustin, erau bărbaţi de seamă ai Bisericii Apusene sub conducerea episcopului Romei. Domeniile episcopului nu suferiseră niciodată de pe urma disputelor eretice care au divizat Răsăritul – de exemplu, controversa lui Arius. Bineînţeles, episcopul

Romei ţinuse sinoade în care el reuşise să dezvolte clar ceea ce urma să fie poziţia ortodoxă.

Dintre cei cinci mari patriarhi ai Bisericii – cel de la Ierusalim, cel din

Antiohia, cel din Alexandria, cel din Constantinopol şi cel din Roma – doar patriarhul Constantinopolului şi episcopul Romei locuiau în oraşe cu importanţă mondială în jurul anului 590. Episcopul Ierusalimului şi-a pierdut prestigiul în secolul al II-lea, după răscoala evreiască împotriva Romei.

Alexandria şi Antiohia au decăzut repede ca importanţă, atunci când au trecut peste ele hoardele mohamedane în secolul al VII-lea. Episcopul Romei şi cel al

Constantinopolului au rămas cei mai proeminenţi lideri clericali din jurul anilor '590. Conciliul de la Constantinopol din anul 381 a recunoscut întâietatea scaunului episcopal roman. Patriarhului de la Constantinopol i s-a dat „întâietatea de onoare imediat după Episcopul Romei", conform celui de-al treilea canon al Conciliului de la Constantinopol2 întâietăţii episcopului roman de către un grup de conducători clericali ai Bisericii. împăratul

Valentinian al III-lea, într-un edict din anul 445, a recunoscut supremaţia episcopului Romei în probleme spirituale. Ceea ce decreta acel episcop urma să fie „lege pentru toţi”.3 Astfel, atât autorităţile ecleziastice cât şi cele seculare în secolul al IV-lea şi al V-lea recunoşteau pretenţiile episcopului Romei la întâietate în Biserică.

Lucrarea misionară eficientă a călugărilor loiali Romei a sporit de asemenea autoritatea episcopului Romei. Clovis, conducătorul francilor, a devenit un susţinător loial al autorităţii episcopului Romei. Grigorie I l-a trimis pe Augustin în Anglia, iar acest călugăr şi urmaşii lui au reuşit să aducă

Britania sub influenţa Romei. Oriunde mergeau călugării misionari, convertiţii lor erau îndemnaţi cu insistenţă să se supună episcopului Romei.

Mai presus de toate, Biserica Romană a fost binecuvântată în această epocă cu mulţi episcopi capabili, şi aceşti oameni nu au pierdut nicio ocazie de a-şi mări puterea. Damasus I (366 – 384), a fost, se pare, primul episcop al

Romei care a afirmat că scaunul lui episcopal este „scaunul apostolic”.

Traducerea Vulgata a Bibliei, începută de Ieronim la cererea lui Damasus pe când îi era secretar, a adăugat la prestigiul ocupanţilor scaunului episcopal de la Roma. Părerea înaltă a lui Ieronim despre autoritatea stăpânului lui poate fi aflată dintr-o scrisoare pe care el i-a scris-o lui Damasus, în care afirmă categoric că scaunul lui Petru este piatra pe care a fost zidită Biserica.4

I

Capitolul 15 153

Leon I, care a ocupat tronul episcopal la Roma între anii 440 şi 461, a fost cel mai capabil ocupant al acelui scaun, până când Grigore I a ocupat această poziţie în anul 590. Calităţile lui i-au câştigat numele de „mare”. El folosea mult titlul *papas* din care a derivat cuvântul nostru „papă”. În anul 452 el a reuşit să-l convingă pe hunul Atila să cruţe Roma. În anul 455, când Gaiseric şi vandalii lui din Africa de Nord au venit să prade Roma, Leon i-a convins să cruţe oraşul de foc şi

jaf; dar el a trebuit să fie de acord ca oraşul să fie lăsat timp de două săptămâni în mâinile vandalilor. Gaiseric şi-a ţinut cuvântul, şi romanii l-au considerat pe Leon ca fiind cel care le-a salvat oraşul de la distrugere totală. Poziţia lui a fost întărită şi mai mult când Valentinian III i-a recunoscut supremaţia spirituală în Apus printr-un edict dat în anul 445.

Leon susţinea ca apelurile de la tribunalele bisericeşti de episcopi să fie aduse la tribunalul lui, şi hotărârea lui să fie finală. El a definit ortodoxia în *Tomul* lui şi a scris împotriva ereziei maniheiştilor şi a donatiştilor.5 Chiar dacă nu-l considerăm pe Leon ca primul papă, este corect să spunem că el a revendicat atribuţiile şi a exercitat puterea pe care au exercitat-o mai târziu mulţi dintre cei care au ocupat scaunul episcopatului roman. Gelasius I, care a fost papă între anii 492 şi 496 a scris în anul 494 că Dumnezeu a acordat putere sacră şi regală papei şi regelui. Deoarece papa trebuia să dea socoteală pentru rege înaintea lui Dumnezeu la judecată, puterea sacră a papei a fost mai importantă decât puterea regală. Prin urmare, regii trebuiau să se supună papei. Probabil o asemenea putere a fost utilă în această perioadă de început în relaţiile cu barbarii, dar mai târziu a dus la corupţie în însăşi Biserica

Romană.

II. APARIŢIA LITURGHIEI

Unirea practică a Bisericii cu statul sub Constantin şi urmaşii lui a dus la secularizarea Bisericii. Patriarhul Constantinopolului a ajuns sub controlul împăratului, iar Biserica Răsăriteană a devenit un departament al statului.

Afluxul de păgâni în Biserică prin convertirile în masă a contribuit la păgânizarea închinării, deoarece Biserica încerca să-i facă pe aceşti barbari convertiţi să se simtă bine printre ceilalţi credincioşi. Acest aflux de păgâni, dintre care mulţi nu au devenit altceva decât creştini cu numele, a determinat

Biserica să cheme statul să ajute la impunerea disciplinei prin folosirea puterii lui seculare pentru a pedepsi delictele ecleziastice. În anul 529, Iustinian, împăratul Imperiului de Răsărit, a ordonat

închiderea Academiei din Atena.

Până atunci, acolo se învăţase filosofia greacă păgână. În Biserică disciplina a devenit lejeră, deoarece resursele ei erau suprasolicitate în tratarea numeroşilor barbari care fuseseră doar parţial convertiţi de la păgânism.

Afluxul de barbari şi creşterea puterii episcopale au adus de asemenea schimbări în închinarea Bisericii. Pentru ca barbarii, care fuseseră obişnuiţi să se închine la idoli, să găsească un ajutor real în biserică, mulţi conducători bisericeşti credeau că este necesar să materializeze liturghia, pentru a-L face pe

Dumnezeu să pară mai accesibil acestor închinători. Venerarea îngerilor, a sfinţilor, a moaştelor, a tablourilor şi a statuilor a fost un rezultat logic al r\...

 acestei atitudini. Legătura cu statul monarhic a dus de asemenea la o schimbare de la închinarea simplă democratică la o formă de liturghie colorată, mai aristocratică, în care se făcea o puternică distincţie între cler şi laici.

Duminica, a devenit una din zilele importante din calendarul Bisericii, după ce Constantin a hotărât că trebuia să fie o zi de închinare atât civică cât şi religioasă. Sărbătoarea Crăciunului a devenit o practică obişnuită la mijlocul secolului al IV-lea, cu adoptarea datei din decembrie care fusese înainte folosită de păgâni. A fost de asemenea introdusă în calendarul Bisericii sărbătoarea Epifaniei, care în Apus celebra sosirea magilor pentru a-L vedea pe Cristos, iar în Răsărit celebra botezul lui Cristos. /Adaosuri din anul sfânt evreiesc, din istoria Evangheliei, din vieţile sfinţilor şi din vieţile martirilor au dus la mărirea permanentă a numărului de zile sfinte din calendarul Bisericii.

A existat de asemenea o creştere numerică a ceremoniilor care puteau fi clasificate drept sacramente. Augustin a fost înclinat să considere căsătoria un sacrament. Ciprian susţinea că penitenţa este vitală pentru viaţa creştină.

Deoarece a crescut tot mai mult prăpastia dintre cler şi laici, a

fost aproape necesar ca ordinarea să fie considerată un sacrament. Confirmarea şi maslul au ajuns să fie considerate în jurul anului 400 ca având valoare sacramentală.

Dezvoltarea teologică timpurie a doctrinei păcatului originar a contribuit la importanţa botezului copiilor. La începutul secolului al III-lea, Ciprian şi

Tertulian considerau botezul copiilor un fapt acceptat. Augustin a accentuat în mod deosebit importanţa botezului. Cina Domnului ocupa locul central în gândirea închinătorului şi în ordinea liturghiei. De fapt, ea era în procesul de a deveni atât un sacrificiu cât şi un sacrament. Ciprian credea că preotul ţinea locul lui Cristos la Cină, el oferind „un sacrificiu adevărat şi deplin lui

Dumnezeu Tatăl".6 *Canonul liturghiei*, pe care Grigore I l-a schimbat puţin, accentua natura sacrificială a slujbei de Comuniune.7 Către sfârşitul secolului al VI-lea, erau folosite toate cele şapte acte pe care Biserica Romano-Catolică le consideră sacramente şi toate aveau o poziţie înaltă în închinăciune.

Sacerdotalismul, credinţa că substanţa ritualului este eficace numai când ceremonia este efectuată de un preot, a câştigat teren în mod constant. Aceasta a dus la accentuarea crescândă a separării clerului de laici.

Venerarea Mariei, mama lui Iisus, s-a dezvoltat rapid în jurul anului 590 şi a dus la adoptarea doctrinei concepţiei ei imaculate în anul 1854, şi în anul

1950 la adoptarea doctrinei înălţării ei miraculoase la cer. Interpretarea falsă a

Scripturii şi mulţimea de miracole asociate cu Maria în Evangheliile apocrife au creat o mare reverenţă pentru ea. Controversa nestoriană şi alte controverse cristologice din secolul al IV-lea au avut ca rezultat acceptarea ei ca „Mamă de Dumnezeu" dându-i-se onoruri speciale în liturghie.

Clement, Ieronim şi Tertulian i-au atribuit Mariei virginitate veşnică.

Augustin credea că mama Cristosului fără de păcat nu comisese

niciodată vreun păcat real. Monasticismul, cu accentul lui pe virginitate, a întărit ideea venerării Mariei. Acestea, împreună cu alte consideraţii, au făcut ca Biserica

Romană să-i dea Mariei o onoare specială. Ceea ce fusese la început doar o

recunoaştere a poziţiei ei înalte ca mamă a lui Cristos a devenit curând credinţă în puterile ei mijlocitoare, deoarece se credea că Fiul va fi bucuros să asculte cererile mamei Lui.

Rugăciunea lui Efraim Sirus dinainte de anul 400 este un exemplu timpuriu al unei invocaţii adresate ei. Către mijlocul secolului al V-lea ea era pusă înaintea tuturor sfinţilor. Tot în secolul al V-lea au apărut sărbători asociate cu ea. Sărbătoarea de Bunavestire, în 25 martie, celebra vestea adusă de înger despre naşterea unui Fiu; întâmpinarea Domnului, în 2 februarie, era sărbătoarea purificării ei după naşterea lui Cristos; înălţarea în 15 august, celebra presupusa ei înălţare la cer fără moarte. În secolul al VI-lea Iustinian a rugat-o să mijlocească pentru imperiul lui. În anul 590, ea avea o poziţie unică în închinarea Bisericii Romane.

Venerarea sfinţilor s-a născut din dorinţa naturală a Bisericii de a-i onora pe cei care fuseseră martiri în zilele în care Biserica fusese aspru persecutată de stat. Mai mult, păgânii se obişnuiseră cu venerarea eroilor lor şi, când au venit în Biserică atât de mulţi păgâni, a fost natural ca ei să-i substituie pe sfinţi cu eroii lor, atribuindu-le puteri semidivine. Până în anul 300, sărbătoririle la mormânt implicau numai rugăciuni pentru odihna sufletului sfântului, dar în jurul anului 590, rugăciunea *pentru* sfinţi se transformase într-o rugăciune către Dumnezeu *prin* ei. Această practică a fost adoptată de al doilea Conciliu de la Niceea. Peste mormintele lor s-au construit biserici şi capele; în calendarul bisericesc şi-au făcut loc sărbători asociate cu moartea lor; s-au înmulţit rapid legendele şi minunile asociate cu ei. Traficul de relicve (moaşte), cum ar fi trupuri, dinţi, păr sau oase, a devenit o problemă atât de serioasă, încât în anul 381 s-a ordonat încetarea lui.

Folosirea imaginilor şi tablourilor în închinăciune s-a răspândit

rapid, cu cât veneau în Biserică tot mai mulţi barbari fără educaţie. Atât imaginile cât şi tablourile materializau realitatea invizibilă a divinităţii pentru aceşti credincioşi. Ele aveau de asemenea o funcţie decorativă de înfrumuseţare a unei biserici. Părinţii Bisericii au încercat să facă distincţie între venerarea acestor imagini, care făcea parte din liturghie, şi închinarea la Dumnezeu, dar nu este sigur dacă această distincţie subtilă l-a împiedicat pe credinciosul de rând să le ofere acestor imagini închinarea pe care părinţii Bisericii au rezervat-o numai pentru Dumnezeu.

Sărbătoarea Mulţumirii sau procesiunile de penitenţă au devenit o parte a închinăciunii după anul 313. Au devenit obişnuite la început pelerinajele în

Palestina şi mai târziu la mormintele sfinţilor importanţi. Elena, mama lui

Constantin, a vizitat Palestina la bătrâneţe şi se presupune că ar fi găsit adevărata cruce.

Ajutorul guvernamental şi libertatea de închinare sub Constantin, a dus la construirea de biserici pe scară largă. Pentru construirea bazilicilor „creştinii au împrumutat tipul de arhitectură pe care romanii o folosiseră pentru clădiri publice destinate afacerilor sau distracţiilor. Bazilica era o clădire lungă, dreptunghiulară în formă de cruce, cu un portic la capătul dinspre apus pentru cei nebotezaţi, un naos pentru cei botezaţi, şi la capătul dinspre răsărit, un

 spaţiu rezervat corului, preoţilor şi – dacă era o biserică catedrală – episcopului, care oficiau slujba. Acest spaţiu era de obicei separat de naos printr-un paravan din armătură de fier.

Cele mai vechi cântări în Biserică au fost dirijate de un conducător, căruia poporul îi răspundea cântând. Cântatul antifonic, în care două coruri separate cântă alternativ, a apărut în Antiohia. Ambrozie a introdus practica cântării antifonice la Milano, de unde ea s-a răspândit în biserica apuseană.

Aceasta a fost de asemenea şi epoca marilor predicatori. Ambrozie în

Apus şi Chrysostom în Răsărit erau predicatorii principali. Până la acest timp, predicatorii nu purtau veşminte speciale. Veşmintele speciale pentru preoţi urmau să apară atunci când oamenii au început să renunţe la tipul de îmbrăcăminte romană, în timp ce clerul a continuat să-l menţină în slujbele din biserică.

În această epocă a apărut o ierarhie sacerdotală specială sub un episcop roman dominant, tendinţa de a mări numărul sacramentelor şi de a le face principalele căi ale harului, şi mişcarea de elaborare a liturghiei. Aceste lucruri au ajutat la punerea temeliei pentru Biserica Romano-Catolică medievală.

NOTE

1. Vezi capitolul 10 pentru discuţii suplimentare în legătură cu factorii responsabili pentru înălţarea episcopului Romei.

2. Henry Bettenson, *Documents of the Christian Church* (New York:

Oxford University Press, ed. a 2-a, 1963), p. 82 – 83.

3. Ibid., p. 32 – 33.

4. Ibid., p. 113 – 114.

5. Beresford J. Kidd, *Documents Illustrative of the History of the Church*

(London: Society for Promoting Christian Knowledge, 3 vol., 1920

1941), 2: 311 – 319.

6. Ciprian, *Epistole*, 63: 14

7. Frederick J. Foakes-Jackson, *An Introduction* to *the History of Christianity*, *A.D. 590 – 1314* (New York: The Macmillan Co., 1928), p.

25 – 27.

ISTORIA BISERICII MEDIEVALE, 590 – 1517

APARIŢIA IMPERIULUI ŞI A CREŞTINISMULUI LATIN-TEUTONIC, 590 – 800

FLUX ŞI REFLUX ÎN RELAŢIILE DINTRE BISERICĂ ŞI STAT, 800 – 1054

SUPREMAŢIA PAPALITĂŢII, 1054 – 1305

APUSUL EPOCII MEDIEVALE ŞI APARIŢIA
EPOCII MODERNE, 1305 – 1517
APARIŢIA IMPERIULUI
ŞI A CREŞTINISMULUI LATIN-TEUTONIC, 590 – 800
16
Primul papă medieval

Consacrarea lui Grigore I ca episcop al Romei constituie o linie de demarcaţie, care desparte perioada antică a istoriei Bisericii de perioada medievală a istoriei Bisericii. Dar nu trebuie să uităm că în istorie periodizarea este un mecanism artificial pentru a organiza ordinea călăuzită de

Dumnezeu a istoriei în segmente uşor de mânuit. Unii încep istoria Bisericii medievale în anul 313, odată cu acordarea libertăţii religiei. Alţii consideră că ea începe la Conciliul de la Niceea din anul 325. Alţii preferă anul 378, deoarece bătălia de la Adrianopol a avut ca rezultat migrarea vizigoţilor în imperiu. Alţii cred că perioada antică a istoriei Bisericii s-a încheiat odată cu căderea ultimului împărat roman în anul 476. În această lucrare este ales anul

590, deoarece Grigore I anunţa o nouă eră de putere a Bisericii în Apus în acel an.

Sfârşitul Evului Mediu al istoriei Bisericii este de asemenea discutabil. Au fost stabilite diferite date: în anul 1095, la începutul epocii cruciadelor; în anul

1453, la căderea Constantinopolului şi în anul 1648, când a fost încheiată

Pacea de la Westfalia. Autorul a ales anul 1517, deoarece activităţile lui

Luther în acel an anunţau o eră total diferită, în care accentul nu mai era pus atât de mult pe biserică ca şi instituţie, cât pe Biserica constituită ca un trup, format din credincioşi particulari printr-o credinţă personală în lucrarea mântuitoare a lui Cristos.

În epoca medievală, Imperiul Roman s-a fragmentat în următoarele zone papale: zona musulmană din Africa de Nord, zona asiatică bizantină şi zona europeană. Relaţiile dintre Biserică şi stat au

devenit foarte importante. O

civilizaţie vest-europeană distinctă s-a dezvoltat din temeliile creştine clasice.

Denumirea de ev mediu a fost dată pentru prima dată de Cristopher

Kellner (1634 – 1680), într-un manual publicat în anul 1669. El clasifica istoria apuseană în trei părţi. Istoria antică, în concepţia lui, s-a încheiat în anul 325.

Istoria modernă, credea el, îşi avea începutul în 1453, când căderea

Constantinopolului a cauzat o revărsare spre Apus de învăţaţi şi manuscrise greceşti. El a caracterizat anii între aceste date ca ev mediu, din cauza aparentei lor sterilităţi şi absenţei influenţei clasice. De atunci, istoricii folosesc

160 *Creştinismul de-a lungul secolelor* termenul de evul mediu ca o denumire convenţională pentru acea epocă. Dar numai primele cinci secole ale erei, cam din anul 500 până în anul 1.000, pot fi numite Epoca întunecată, deşi, chiar şi în acea perioadă, Europa Apuseană nu era lipsită total de cultură, deoarece mănăstirile aduceau contribuţii intelectuale. Oamenii Renaşterii au considerat această eră ca o prăpastie ce separa perioada strălucitoare clasică de cea modernă a umanismului. Pentru ei, această perioadă putea fi doar o epocă de întunecime. Dar istoricii moderni ai perioadei au reuşit să demonstreze că epoca medievală a fost o perioadă de creştere lentă, în care Biserica din Apus îndeplinea funcţii culturale şi religioase utile, umplând golul dintre oraşul-stat antic şi naţiunea-stat modernă.

Dacă oamenii Renaşterii considerau anii între 500 şi 1.000 ca Epoca întunecată, pentru Biserica Romano-Catolică această epocă este Epoca de Aur a istoriei umane. Ea a fost precedată de păgânismul clasic şi urmată de forţele dezintegrante ale protestantismului, care au creat haosul scenei religioase moderne – după gânditorii romano-catolici.

Istoricii protestanţi au considerat deseori că Evul Mediu a fost valea umbrelor în care a fost coruptă Biserica curată a epocii antice.

Epoca modernă a istoriei Bisericii, care a început cu Luther, a fost pentru ei o perioadă de reformă, în care Biserica şi-a recâştigat idealurile Noului

Testament.

Toate aceste păreri trebuie temperate de faptul că evul mediu nu a fost static, ci dinamic. Dezvoltarea sub direcţionare divină a continuat şi în evul mediu.

Istoria medievală a Bisericii s-a desfăşurat într-o arenă mai mare decât cea a Bisericii antice. După ce triburile teutonice au fost câştigate la creştinism, bazinul baltic a devenit tot atât de important ca şi bazinul mediteranean.

Epoca modernă este adânc îndatorată evului mediu. În evul mediu oamenii au încercat să înfiinţeze o civilizaţie creştină în care trecutul era integrat cu prezentul într-o sinteză plină de semnificaţie. Cultura clasică a trecutului, transmutată de creştinism, a fost dată triburilor teutonice de către Biserică.

Până acum, erei moderne îi lipseşte o asemenea sinteză pentru viaţă; şi, ca rezultat, omul modern luptă împotriva confuziei şi a perspectivei haosului nu numai intelectual, moral şi spiritual, dar şi a celui material.

Luând în considerare aceste lucruri, importanţa lui Grigore I devine evidentă. El a stat, ca şi Augustin la timpul lui, ca o piatră de hotar între cele două lumi ale creştinismului clasic şi medieval, devenind simbolul noii lumi medievale în care cultura era instituţionalizată în Biserica dominată de episcopul Romei.

Grigore (540 – 604), adesea numit „cel Mare", s-a născut în vremurile tulburi când Imperiul Bizantin sub Iustinian căuta să recâştige partea din

Imperiul Apusean luată de triburile teutonice. Bande jefuitoare, boli şi foamete erau adesea la ordinea zilei.

Născut în una din vechile familii nobile şi bogate ale Romei, Grigore a primit o educaţie juridică pentru a-l pregăti pentru slujba în stat. El a studiat

mult literatura latină, dar nu cunoştea deloc ebraica sau greaca. Cunoştea scrierile lui Ambrozie, Ieronim şi Augustin, dar ştia doar puţin din literatura şi filosofia clasică a Greciei. Prin anul 570 a fost ales prefect al Romei, o poziţie de importanţă şi onoare. La scurt timp după aceea, a renunţat la averea moştenită de la tatăl lui – mama lui, Silvia, a intrat după moartea soţului ei într-o mănăstire – folosind-o pentru construirea a şapte mănăstiri în Italia, cea mai importantă dintre ele fiind ridicată în palatul tatălui lui. Aici el a devenit călugăr. Între anii 578 şi 586 a fost ambasador, reprezentându-l pe episcopul Romei la Constantinopol. La întoarcerea lui la Roma, a fost dedicat ca stareţ al mănăstirii Sf. Andrei, pe care o fondase el după moartea tatălui său. Dacă Augustin a devenit călugăr pentru scopuri intelectuale, este corect să spunem că Grigore a devenit călugăr pentru că a crezut că ascetismul este o cale de a-L glorifica pe Dumnezeu. Când papa Pelagius a murit de ciumă în anul 590, Grigore a fost ales să-i ia locul.

Acest om, al cărui epitaf a fost „Consulul lui Dumnezeu", a fost unul dintre cei mai nobili conducători ai Bisericii Romane. Faptul că a renunţat la marea lui avere a impresionat pe oamenii din timpul lui. A fost un om umil, care s-a considerat „slujitorul slujitorilor lui Dumnezeu". El a fost un misionar zelos şi deosebit de folositor în câştigarea englezilor la creştinism.

Educaţia lui juridică, tactul şi bunul-simţ l-au făcut să fie unul dintre cei mai capabili administratori pe care i-a avut Biserica Romană în timpul evului mediu. Dar, ca şi mulţi oameni din timpul lui, el era exagerat de superstiţios şi de credul. *Dialogurile* lui (593) expun credulitatea lui nemărginită în ceea ce părea a fi miraculos pentru mintea medievală.1 Mai mult, deşi el avea o educaţie în învăţătura sacră, i-a dăunat necunoaşterea limbilor originale ale

Bibliei. Nici în timpul celor şapte ani când a fost ambasador în Constantinopol nu a învăţat greaca.

Lucrarea majoră a lui Grigore a fost aceea de a mări puterea episcopului roman. Cu toate că a tăgăduit titlul de „papă", el a exersat toată puterea şi prerogativele papilor de mai târziu. El a făcut aceasta

pentru a afirma supremaţia spirituală a episcopului Romei. El a exercitat grijă episcopală peste bisericile din Galia, Spania, Britania, Africa şi Italia. El numea episcopi şi trimitea un *pallium*, eşarfa slujbei, celor pe care-i numise sau a căror numire o ratificase.

Când Ioan Postitorul, patriarhul Constantinopolului, a pretins titlul de episcop ecumenic sau universal, Grigore a opus rezistenţă imediat. El era gata să accepte un statut egal pentru patriarhii Bisericii, care i-ar fi pus la acelaşi nivel ca şi capi ai marilor secţiuni ale bisericii, dar nu voia să lase pe oricine să posede titlul de Episcop universal. Dar nici patriarhul nu a cedat şi nici împăratul răsăritean, aşa că Grigore a trebuit să aştepte momentul potrivit.

Când în anul 602 revoluţia a adus un nou împărat, pe Focas, pe tron la

Constantinopol, Grigore a căutat să fie în termeni prietenoşi cu el, deşi acest parvenit vulgar ucisese soţia şi familia fostului împărat. Ca revanşă, Focas a luat partea lui Grigore împotriva patriarhului, recunoscându-l pe episcopul

Romei ca şi „cap al tuturor bisericilor". Dar Grigore nu a acceptat numele de

„Papă universal" pe care patriarhul Alexandriei voia să i-l dea. El a preferat să fie numit „slujitor al slujitorilor lui Dumnezeu". Dar în timp ce el refuza titlul de cap suprem al Bisericii, nu lăsa pe nimeni altcineva să emită pretenţii la titlu, exercitând în felul acesta puterea papală. Niciun episcop sau mitropolit din Apus nu a îndrăznit să se opună voinţei lui, el nepermiţând nimănui altcuiva din lumea acelui timp să afirme supremaţia universală asupra

Bisericii.

Interesul profund al lui Grigore pentru lucrarea misionară este demonstrat de frumoasa povestire pe care Bede o spune în istoria lui. În această povestire ni se spune că atunci când lui Grigore i s-a spus că băieţii cu păr bălai şi ochi albaştri, care erau de vânzare la Roma ca sclavi, erau angli, el ar fi răspuns că ei nu erau „angli" ci „îngeri". Când i

s-a spus că erau din Deiri (în regiunea

Yorkshire din Anglia), el a hotărât că trebuiau scăpaţi de mânia (*de ira*) lui

Dumnezeu prin lucrarea misionară.2 Apoi l-a însărcinat pe călugărul Augustin

(nu trebuie confundat cu Augustin din Hippona) să meargă în Britania cu mesajul Evangheliei la britanici. Augustin a ajuns în Anglia în anul 597 şi nu după mult timp l-a câştigat pe regele Kentului la creştinism. În curând misionarii romani s-au văzut concuraţi de Biserica celtică, care evangheliza încet sudul. În anul 663, credinţa romană a câştigat în final. Astfel, Grigore poate fi considerat ca unealta folosită în aducerea englezilor sub influenţa

Bisericii Romei. El a făcut planuri serioase pentru dezvoltarea Bisericii engleze.3

Grigore a făcut ca episcopia Romei să fie una dintre Cele mai bogate din

Biserica timpului său prin munca sa excelentă de administrator. Posesiunile papale din Italia şi regiunile apropiate nu au dat niciodată asemenea recolte de aur, ca sub politica administrativă plină de grijă a lui Grigore. Cu banii aceştia el a reuşit să acţioneze ca protector al păcii în Apus. Când regele lombard arian a ameninţat Roma o dată în timpul pontificatului lui Grigore, acesta a reuşit să adune trupe şi să-l forţeze pe cârmuitorul lombard să facă pace.

Tot el a fost organizatorul cântului (psalmodierii) gregorian, care a ajuns să deţină un loc mai important în Biserica Romano-Catolică decât cel elaborat de Ambrozie. Această psalmodiere presupunea folosirea unui ton maiestuos şi solemn în acea parte a închinăciunii care era cântată.

Grigore a fost şi un bun predicator, cu un real mesaj pentru timpul de criză în care a trăit. Predicile lui erau practice, accentuând umilinţa şi evlavia, dar adesea ele erau compromise de folosirea excesivă a alegoriei, o greşeală obişnuită în predicile din vremea lui.4

Mai importante decât predicile sunt celelalte lucrări literare ale lui. În

Magna moralia, un comentariu asupra Cărţii lui Iov, el accentuează interpretarea morală şi recurge la alegorizare pentru a obţine formule etice. El îl portretizează pe Iov ca un prototip al lui Cristos, pe soţia lui ca pe prototipul naturii fireşti, pe cei şapte fii ca pe prototipuri ale clerului şi pe cele trei fiice ca prototipuri ale laicilor credincioşi. El a scris şi alte comentarii, dar niciunul dintre ele nu este atât de extins ca lucrarea lui despre cartea lui Iov.

Ce-pitolul 16 163

Grigore cel Mare a fost atât de respectat ca învăţător în Biserica apuseană, încât în tablouri el este întotdeauna prezentat cu un porumbel, care reprezintă Duhul Sfânt, ce stă pe umărul lui şi îi comunică la ureche adevărul divin.

De asemenea, el a scris o lucrare cunoscută sub numele *Cartea regulei pastorale*, care tratează teologia pastorală. El accentuează condiţiile necesare pentru episcopat, virtuţile de care are nevoie un pastor şi nevoia de introspecţie. Lucrarea a avut un mare efect asupra călugărilor timpului lui, din cauza naturii ei ascetice.5 Mai există încă peste 800 din epistolele lui.

Grigore a fost de asemenea un remarcabil teolog. El este considerat, împreună cu Ieronim, Ambrozie şi Augustin, ca unul dintre cei patru mari doctori ai Bisericii Apusene. El a pus temelia teologiei Bisericii Romane de-a lungul evului mediu, până când Toma d'Aquino a formulat *Sinteza* sa. El credea că omul este păcătos prin naştere şi alegere, dar el a atenuat părerea lui

Augustin, afirmând că omul nu a moştenit vina de la Adam, ci doar păcatul, ca pe o boală de care suferă toţi oamenii. El susţinea că voinţa era liberă şi doar bunătatea ei fusese pierdută. El credea în predestinaţie, dar o limita la cei aleşi. El credea că harul nu este irezistibil, deoarece el este bazat atât pe preştiinţa lui Dumnezeu, cât şi, într-o măsură, pe meritele omului. El a susţinut ideea purgatoriului, ca loc unde sufletele vor fi purificate înainte de intrarea în ceruri. El a susţinut inspiraţia cuvânt cu cuvânt a Bibliei, dar, ciudat, a dat tradiţiei un loc egal cu cel al Bibliei. Canonul liturghiei, pe care

I-a schimbat într-o anumită măsură, era mult folosit în timpul

lui. Acest canon a dezvăluit tendinţa crescândă de a considera Comuniunea un sacrificiu al trupului şi al sângelui lui Cristos, ori de câte ori ea era oficiată.6 Grigore a accentuat de asemenea faptele bune şi invocarea sfinţilor pentru a primi ajutor de la ei. Se poate afirma că teologia medievală a purtat pecetea gândirii lui

Grigore.

Pontificatul lui Grigore este într-adevăr o piatră de hotar în trecerea de la istoria antică a Bisericii la cea medievală. Succesorii de mai târziu au zidit pe fundaţia pusă de el, când au creat sistemul ierarhic sacramental al Bisericii instituţionalizate a evului mediu. El a sistematizat doctrina şi a făcut din

Biserică o putere politică.

NOTE

1 Jonathan F. Scott, Albert Hyma, Arthur H. Noyes, *Readings în Medieval History* (New York: Appleton-Century-Crofts, 1933), p. 84

92 Aceasta este o relatare bună a vieţii şi timpului lui Grigore.

2. The Venerable Bede, *History of the Church of England* (New York:

Putnazol., 1930), 2.2

3. Henry Bettenson, *Documents of the Christian Church* (New York:

Oxford University Press, ed. a 2-a, 1963), p. 151 – 153.

4 James H. Robinson, *Readings în Modern European History* (Boston:

Ginn, 2 vol., 1904), 1: 78 – 80.

5 Ibid p 80 – 82; vezi şi Frederic A. Ogg, *A Source Book of Medieval*

History (New York: American, 1907), p. 91 – 96, unde se găsesc alte fragmente din această lucrare.

6. F.J. Foakes-Jackson, *An Introduction to the History of Christiamty*.

A.D. 590 – 1314 (New York: The Macmillan Co., 1928) p.25 – 27.

APARIŢIA IMPERIULUI ŞI
A CREŞTINISMULUI LATIN-TEUTONIC, 590 – 800

17

Pierderile şi expansiunea creştinătăţii

Evul Mediu este adesea considerat o perioadă în care societatea era statică şi în care oamenii se mutau prea puţin dintr-un loc într-altul. Un studiu al mişcării oamenilor în timpul Evului Mediu va arăta că în nicio epocă a istoriei Europei nu au existat mai mari migraţiuni în masă decât după căderea

Imperiului Roman. Mişcarea hunilor, a mongolilor şi a goţilor şi a teutonilor germani din nord-est spre imperiu după anul 375 a fost deja discutată. După anul 590, creştinismul a fost martor la noi mişcări dinamice de oameni. În timpul secolului al VII-lea şi al celor următoare, Biserica din Răsărit a fost confruntată cu ameninţarea mahomedanismului. Mahomedanismul a fost de asemenea un motiv de îngrijorare pentru Biserica Apuseană, până când, în anul

732, la Tours, înaintarea lui a fost oprită. Noile mişcări ale vickingilor din

Peninsula Scandinavă după secolul al VIII-lea au ameninţat de asemenea cu distrugere Biserica Apuseană. Mai târziu slavii, maghiarii şi mongolii au ameninţat Biserica din Răsărit.

Pe lângă nevoia de a face faţă provocării acestor popoare migratoare.

Biserica Apuseană a trebuit de asemenea să-şi asume sarcina de a evangheliza triburile teutonice din cadrul vechiului imperiu. Cei care acceptaseră o formă ariană de creştinism şi se aşezaseră în Spania, în Africa de Nord şi în Italia, prezentau în continuare o provocare pentru creştinism. Această sarcină de a-i câştiga pe păgâni şi pe arienii heterodocşi şi provocarea religiei mahomedane rivale au împovărat până la limită resursele de creştere ale Bisericii. Între anii

590 şi 800, Biserica Apuseană a avut mari succese în regiunile de nord şi de vest ale Europei, dar creştinismul răsăritean, care devenise static, nu a făcut nimic mai mult decât să stea împotriva mahomedanilor, care din când în când băteau la porţile

Constantinopolului.

Lucrarea misionară a fost pusă în această perioadă pe o bază profesională.

Cete de călugări porneau să propovăduiască Evanghelia grupurilor la care îi trimitea cea mai înaltă autoritate a bisericii, papa.

DIVIZAREA IMPERIULUI ROMAN ŞI MIGRAŢULE
ÎN MASĂ DUPĂ ANUL 476
EUROPA – APUS
Regate *vă* germanice
Franci păgâni
Clovis – 496
AFRICA – SUD
VANDALII
ASIA – RĂSĂRIT
până în 1453
Imperiul Greco-Roman Bizantir
Vizigoţii arieni
— Spania
Anglia
Păgâni anglo-saxoni
Carol cel Mare 800
Imperiul Roman
Mahomedanii – sec. al VII-lea
Mahomed şi Coranul
Mahomedanii opriţi în Apus în 732 de
Charles Martel şi în Răsărit de
Leon al III-lea în 717 – 718
Sfântul Imperiu Roman al lui Otto, 962 – 1806
Statul universal contra Bisericii
Henry al IV-lea contra lui Grigorie al VII-lea
Otto contra lui Inocenţiu al VII-lea
Imperiul cade în mâinile mahomedanilor, 1453

Capitolul 17 167

I. APARIŢIA ŞI IMPACTUL MAHOMEDANISMULUI

Mahomedanii, energizaţi de dinamismul unei credinţe nou-găsite, de speranţa jafului în numele religiei şi de zelul de a converti necredincioşii la credinţa lor, s-au răspândit rapid din Arabia până în nordul Africii, în Asia şi chiar în Europa, prin Spania, înfiinţată de o personalitate puternică, religia lor era cea mai nouă dintre cele trei mari religii monoteiste ale lumii. Şi ea pretindea a fi o religie universală pentru toate popoarele. Mahomedanii au reuşit să distrugă Biserica din nordul Africii şi să o slăbească în alte regiuni ale

Africii. În cele din urmă, ei au cauzat căderea Imperiului de Răsărit în anul

1453, punând Biserica Răsăriteană sub controlul politic musulman.

Mahomedanismul îşi are originile în Peninsula Arabă, o bucată de pământ relativ izolată de lumea înconjurătoare prin apă sau deşert, cu excepţia graniţei de la nord şi vest. Regiunea este neospitalieră, şi omul este forţat să lupte în mijlocul stâncilor goale, al nisipului şi sub soarele fierbinte pentru a supravieţui. Când este confruntat cu forţele naturii, omul este înclinat să recunoască o fiinţă supremă mai mare decât el.

La timpul apariţiei mahomedanismului, triburile de beduini semiţi rătăceau de la o oază la alta cu cămilele, cu turmele şi cu ciurdele lor, făcând doar comerţul care era necesar cu orăşenii din Meca şi Medina. Era frecvent războiul între triburi, cu excepţia perioadelor de armistiţiu din fiecare an, când triburile mergeau să se închine pietrei negre în Kaaba la Meca.

Unul din membri acestor triburi a fost Mahomed (cca. 570 – 632), care îşi câştiga existenţa ocupându-se de transportul pe cămile. Mergând cu unchiul lui într-o călătorie în Siria şi Palestina, el a intrat în contact cu creştinismul şi iudaismul. Apoi s-a căsătorit cu o văduvă bogată numită Khadijah, câştigând bogăţia cu care era liber să-şi consacre timpul meditaţiei religioase, în anul

610, el a simţit chemarea divină de a proclama monoteismul, şi în cursul a trei ani a câştigat doisprezece convertiţi, majoritatea oameni din tribul lui.

Întâmpinând opoziţie la predicile lui împotriva idolatriei, a fost obligat să fugă în anul 622 de la Meca la Medina. Această fugă, cunoscută sub numele de

Hegira, a devenit primul an în calendarul mahomedan. În anul 630, mişcarea crescuse atât de mult încât Mahomed a reuşit să cucerească Meca. Doi ani mai târziu, la timpul morţii lui, adepţii lui erau pe punctul de a ocupa teritorii dincolo de Peninsula Arabiei.

Cele mai mari succese ale acestei credinţe dinamice noi au avut loc între

632 şi 732. Siria şi Palestina au fost câştigate în a patra decadă a secolului al

VII-lea şi curând după aceea a fost ridicată în Ierusalim Moscheea lui Omar.

Egiptul a fost câştigat în decada următoare, Persia căzând sub controlul mahomedan în anul 650. Expansiunea în formă de semilună spre apus şi răsărit ameninţa creştinismul ca un clește uriaş, dar la capătul de răsărit al semilunii ea a fost oprită de apărarea vitează a Imperiului de Răsărit, sub

Leon Isauricul în 717 şi 718. Expansiunea mahomedană spre partea apuseană a semilunii a fost oprită de înfrângerea musulmanilor de către armatele lui

Carol Martel la Tours în anul 732. Dar Biserica deja avusese pierderi mari, când oamenii cuceriţi fuseseră puşi în faţa alegerii între sabie, tribut sau

III
III
II
II
I111
II
III
2552
,<.<,< UI
5551

mahomedanism. Musulmanii nu erau întotdeauna intoleranţi, deoarece ei deseori permiteau oamenilor din regiunile ce le plăteau tribut să-şi practice propria lor credinţă. În jurul anului 750, epoca cuceririlor se apropia de sfârşit, şi mahomedanii, influenţaţi de cultura greacă, au început să construiască o splendidă civilizaţie arabă cu centrul la Bagdad. Apogeul culturii a fost sub Harun-Al-Raşid (786 – 809), conducătorul regiunii răsăritene a teritoriului mahomedan.

Principala sursă a religiei mahomedane este Coranul. Această lucrare, cu o lungime de două-treimi din Noul Testament, este formată din 114 capitole.

Cel mai lung capitol se află la începutul cărţii, şi capitolele sunt tot mai scurte, până când ultimul este format din numai 3 versete. Coranul nu este organizat şi unele lucruri se repetă de mai multe ori.

Credinţa într-un singur Dumnezeu, cunoscut sub numele de „Allah", este tema centrală a mahomedanismului. Allah şi-a făcut cunoscută voia prin douăzeci şi cinci de profeţi, inclusiv personaje biblice cum sunt Avraam, Moise şi Cristos; dar Mahomed a fost ultimul şi cel mai mare dintre aceşti profeţi.

Mahomedanii neagă atât divinitatea lui Cristos cât şi moartea lui pe cruce.

Religia mahomedană este fatalistă, cu ideea ei de supunere pasivă la voia lui

Allah. După judecată, oamenii se vor bucura într-un paradis senzual, sau vor avea parte de chinurile iadului. Mahomedanul bun se roagă de cinci ori pe zi, cu faţa spre Meca. De asemenea, el îşi recită zilnic crezul. Postitul şi milostenia sunt importante, şi cei mai sfinţi dintre mahomedani sunt cei care, cel puţin o dată în timpul vieţii, fac pelerinaj la Meca.

Mahomedanismul a avut pentru Europa apuseană o semnificaţie culturală şi religioasă deosebită. El a asimilat şi apoi a transmis Europei apusene prin

Spania arabică filosofia greacă a lui Aristotel. Scolasticii

medievali au încercat să integreze gândirea ştiinţifică greacă cu teologia creştină prin folosirea metodei deductive a lui Aristotel, pe care ei au ajuns să o cunoască prin traducerea lucrărilor lui Aristotel de către Averroes. Atât de mare a fost această influenţă în Europa secolului al XII-lea, încât Haskins a numit această perioadă „Renaşterea secolului al XII-lea".1

Atât Biserica din Răsărit cât şi cea din Apus au fost slăbite de pierderea oamenilor şi a teritoriilor luate de mahomedani, dar pierderile Bisericii

Răsăritene au fost mai mari decât ale celei apusene. Puternica biserică nord-africană a dispărut, iar Egiptul şi Ţara Sfântă au fost pierdute. Biserica

Răsăriteană nu putea face altceva decât să împiedice hoardele musulmane să distrugă Constantinopolul. Ca urmare, activitatea misionară, dusă mai ales de

Biserica Apuseană, îşi avea centrul în nord-vestul Europei. Şi Biserica

Răsăriteană a avut de rezolvat problema folosirii de imagini şi tablouri în biserică. Această problemă, cunoscută sub numele de *controversa iconoclastă*, s-a născut în parte şi pentru că musulmanii îi numeau pe creştini idolatri, pentru că aveau în biserică picturi şi imagini.

Această slăbire a Bisericii din Răsărit a fost echilibrată de poziţia mai puternică a episcopului Romei. Patriarhii rivali ai bisericii din Alexandria şi

Antiohia erau sub dominaţie mahomedană şi nu mai puteau să reprezinte *îffl*

Capitolul 17 171

Biserica în general. Papa nu a întârziat să folosească această ocazie pentru a-şi întări propria sa poziţie. Mahomedanismul rezista cu încăpăţânare la eforturile papalităţii şi ale cruciaţilor de a recâştiga Ţara Sfântă, şi de atunci se opune puternic la orice încercare a misionarilor creştini de a propovădui creştinismul între musulmani.

II. ACTIVITATEA MISIONARĂ ÎN APUS

A. în insulele britanice

Biserica irlandeză, care fusese întemeiată de Patrick, a fost cel mai luminos punct cultural în nordul Europei între anii 590 şi 800. Ea îl trimisese pe Columbanus la burgunzi şi pe Columba la scoţieni. Călugării irlandezi erau angajaţi în lucrarea de păstrare, copiere şi împodobire a manuscriselor, într-un timp în care învăţătura pe continent era în eclipsă. Biserica irlandeză nu a acceptat controlul roman până la începutul secolului al VIII-lea. Invaziile vikingilor în secolul al VIII-lea şi al IX-lea au slăbit-o atât de mult, încât în secolul al X-lea ea a decăzut. Dar în perioada anterioară a ocupat o poziţie de frunte în erudiţie şi în evanghelizarea Europei.

De asemenea, biserica irlandeză a fost indirect responsabilă pentru evanghelizarea nordului Angliei, deoarece sub influenţa mănăstirii lui

Columba de pe insula Iona, Aidan a dus mesajul Evangheliei locuitorilor

Northumberiei, aşezată pe coasta de nord-est a Angliei. Oswald, un conducător anglo-saxon, petrecuse un timp în exil între creştinii irlandezi şi scoţieni, şi a văzut caracterul atrăgător al vieţii acestor creştini celtici, împovărat de întunecimea spirituală a anglo-saxonilor, care în secolul al V-lea îi alungaseră din Anglia pe celţi împreună cu creştinismul lor, după retragerea armatelor romane, el a cerut misionari de la biserica scoţiană.

Aidan s-a dus la poporul Northumbriei în anul 635 şi şi-a stabilit sediul pe insula Lindisfarne, cunoscută şi sub numele de Insula Sfântă. Acolo, el a construit o mănăstire care a devenit un centru de evanghelizare. El s-a bucurat de cooperarea deplină a lui Oswald, care îl ajuta deseori ca traducător în timpul călătoriilor lui pe jos printre cei din poporul lui Oswald. Aidan a acordat o atenţie considerabilă educaţiei, pentru ca biserica din Northumbria să poată avea o conducere capabilă. Când el a murit în anul 651, creştinismul celtic era deja puternic stabilit în nordul Angliei.

Cu câţiva ani înainte de începutul activităţilor misionare celtice în nord.

Biserica Romană începuse activitatea misionară între anglo-saxonii din sudul

Angliei. Grigorie l-a numit pe Augustin, stareţul mănăstirii Sf. Andrei din

Roma, conducător al unui grup de călugări din acea mănăstire. Li s-a poruncit să pornească spre sudul Angliei şi să-i câştige pe anglo-saxoni la credinţa creştină. Augustin şi grupul lui de călugări au ajuns pe insula Thanet – lângă coasta Kentului – în primăvara lui 597. Bertha, soţia galică a lui Ethelbert, regele Kentului, fusese convertită înainte de a fi soţia lui Ethelbert; ea l-a influenţat pe soţul ei în favoarea misionarilor. După prima întâlnire dintre

Augustin şi Ethelbert, care a avut loc în aer liber, unde Ethelbert credea că

 nu-l va putea atinge vraja lui Augustin, regele i-a dat lui Augustin permisiunea de a predica Evanghelia.2 Ethelbert s-a supus curând botezului, şi un mare număr dintre oamenii lui l-au urmat acceptând creştinismul.

Creştinismul semănat în nord de creştinii celtici din Scoţia a ajuns curând în contact cu creştinismul romano-catolic ce se întindea din sudul Angliei spre nord. Cele două forme de creştinism erau diferite în multe aspecte. Creştinii celtici nu recunoşteau autoritatea papei. De asemenea, ei nu aveau Pastele întotdeauna în aceeaşi zi a săptămânii, cum avea Biserica Romană. Călugării celţi se puteau căsători; călugării romani nu aveau voie să se căsătorească.

Călugării celţi aveau un fel diferit de tunsură sau tăiere a părului. Aceste diferenţe au cauzat atâta confuzie şi rivalitate între cele două forme ale creştinismului, încât Oswy, care unise cea mai mare parte a Angliei anglo-saxone sub conducerea lui, a convocat o adunare în anul 663 la Whitby, pentru a se hotărî care formă de creştinism să o urmeze poporul lui. A câştigat creştinismul roman, deoarece Oswy – după Beda – a preferat religia care pretindea că deţine cheile cerurilor.3 în anul 668, Teodor a fost trimis în

Anglia, pentru a-i organiza pe creştinii englezi sub steagul roman şi pentru a înfiinţa dioceze şi arhiepiscopii, care, în multe

cazuri, încă mai există în

Biserica Anglicană.

Creştinismul englezesc a fost curând cunoscut pentru erudiţia lui, deoarece

Teodor a înfiinţat şcoli. Şcolile de la Jarrow şi York erau cele mai renumite.

Când, după anul 781, Carol cel Mare dorea ca cineva să-l ajute la înfiinţarea unui sistem educaţional pe teritoriul lui, l-a ales pe Alcuin de la şcoala din

York pentru această sarcină. Bede a fost un alt învăţat remarcabil, care şi-a petrecut cea mai mare parte a vieţii la Jarrow. Istoria Angliei, scrisă de el din perspectivă ecleziastică, este una din cele mai bune surse de informaţie despre viaţa şi istoria dinainte de 731.

Biserica din Anglia a trimis şi ea misionari pe continentul european, care a jucat un rol important în câştigarea triburilor teutonice la creştinismul roman.

Deoarece englezii aveau o loialitate filială faţă de scaunul papal roman, loialitate care a continuat până în timpul Reformei, Biserica din Anglia a devenit o susţinătoare a papalităţii, aşa cum au fost şi francii în Europa.

B. Germania

Bonifaciu (680 – 754), cunoscut sub numele de Winfrid, a adus triburile teutonice care ocupau majoritatea teritoriului Germaniei de azi sub influenţa

Evangheliei. În acelaşi timp, el s-a asigurat că ele vor fi supuse loiale ale papei. După ce el a devenit un preot învăţat şi devotat, cu abilitate considerabilă în afaceri, s-a hotărât să-şi consacre viaţa activităţii misionare. A

plecat la Roma în anul 718, unde a primit de la papă autoritatea să predice

Evanghelia în Germania. El a tăiat la Geismar un stejar care era consacrat lui

Thor, unul din zeii germani, şi a construit o capelă din scânduri.

A câştigat curând landul Hessen la creştinismul roman. Apoi şi-a îndreptat atenţia spre

Turingia, semănând şi acolo Evanghelia. În 732 a fost înălţat la rangul de arhiepiscop de către papa Grigorie III. în această perioadă a carierei sale

Capitolul 17 173

DOUĂ EVANGHELIZĂRI ALE INSULELOR BRITANICE

PRIMA *A DOUA*

Triburile celtice câştigate de romani

(*sec. Id. Cr.*)

Islanda câştigată de

Patrick (*cca. 432 – 460*)

Scoţia câştigată de

Columba (*593*)

Iona (*centru*)

Ramura celtică modernă

Astăzi în

Scoţia – galica

Irlanda – irlandeza

Ţara Galilor şi

Cornwall – velşa

Invaziile anglo saxone păgâne ale Angliei (*410*)

au distrus creştinismul celtic timpuriu

Creştinismul roman reintrodus în sud în Kent de

Augustin (*597*) *arhiepiscop de Canterbury în nord în*

Northumbria creştinismul celtic sub Oswald de către Aidan (*635*)

Forma romano-catolică câştigă la Whitby (*663*)

Teodor organizează Biserica misionare a început să folosească femei devotate ca misionare. Aceste femei au fost printre primele într-un lung şir de femei care L-au servit cu vitejie pe

Cristos de-a lungul istoriei Bisericii, în câmpurile misionare ale lumii. Apoi.

Bonifaciu s-a întors spre Bavaria, şi a înfiinţat acolo biserici pe temelii puternice. Carol cel Mare i-a „convertit" prin forţa armelor pe

saxonii de la graniţa de răsărit a imperiului său.

O asemenea cucerire generală, care uneori avea loc sub forma unor convertiri în masă şi a botezării unor triburi şi naţiuni întregi, a ridicat problema botezului acelora care nu aveau o experienţă personală de credinţă.

Aceasta a fost şi este problema lucrării misionare dintotdeauna, oriunde convertirea unui conducător influent a dus la acceptarea creştinismului în masă: nu au existat şi nu există resurse suficiente pentru a se vedea dacă cei convertiţi au o adevărată experienţă a salvării.

C. Ţările de Jos

Wilfrid (634 – 709), un cleric englez care naufragiase pe coasta Frieslandei

(provincie în nordul Olandei) în anul 678, a predicat Evanghelia oamenilor din

 acea regiune. Willibrord (658 – 679) a reuşit să semene creştinismul pe baze mai puternice şi a câştigat Frieslanda la supunere faţă de papalitate în anul 690.

D. Italia între anii 568 şi 675 lombarzii, care fuseseră convertiţi la creştinismul arian, au luat sub control sudul Italiei şi s-au opus papalităţii în propria ei ţară. Grigorie I a reuşit să prevină tulburările în timpul pontificatului prin influenţa lui asupra prinţesei bavareze Theudelinda, care fusese succesiv soţia a doi regi lombarzi. Vizita călugărului irlandez Columbanus prin anul 610 i-a făcut pe mulţi lombarzi să renunţe la credinţa lor ariană. În jurul anului 675, conducătorii lombarzi şi majoritatea oamenilor lor acceptaseră credinţa ortodoxă a Romei.

E. Spania

Vizigoţii arieni din Spania ofereau o altă provocare Bisericii Romane.

Recared al II-lea a anunţat la cel de-al treilea conciliu de la Toledo, în 589, că renunţase la arianism în favoarea creştinismului ortodox. Mulţi dintre nobilii lui şi episcopii arieni au făcut la fel. Dar cucerirea nu a fost niciodată completă, disensiunile dintre ortodocşii şi

arienii din Spania făcând regiunea o pradă uşoară pentru mahomedanii care au invadat Spania în secolul al

VIII-lea.

În jurul anului 800, autoritatea papei era ferm stabilită în insulele britanice şi în cea mai mare parte a teritoriului Germaniei de azi. Ameninţarea papalităţii de către arianismul din Italia şi Spania a fost anulată. Dar în

Biserica Răsăriteană s-a făcut puţină lucrare misionară, cu excepţia convertirii bulgarilor şi a moravienilor de către Chirii şi Metodiu, pe la mijlocul secolului al IX-lea. Mai târziu, moravienii au ajuns sub jurisdicţie papală. Majoritatea energiilor Bisericii Răsăritene au fost folosite în lupta de apărare a

Constantinopolului pentru a nu fi capturat de mahomedani.

NOTE

1. Charles H. Haskins, The *Renaissance of the* Twelfth *Century* (Cambridge: Harvard University Press, 1939).

2. Frederic A. Ogg, *A Source Book of Medieval History* (New York: American, 1907), p. 72 – 77.

3. B.J. Kidd, *Documents Illustrative of the History of the Church* (London: Society for Promoting Christian Knowledge, 3 vol., 1920

1941), 3: 54 – 58.

APARIŢIA IMPERIULUI ŞI

A CREŞTINISMULUI LATIN-TEUTONIC, 590 – 800

18

Refacerea imperiului în Apus

Papii s-au văzut supuşi la presiuni care ameninţau pretenţiile lor la putere, tot mai mari, emise după anul 590. împăraţii din Constantinopol, care credeau că Biserica ar trebui să fie subordonată conducătorului statului, încălcau constant ceea ce episcopul Romei considera a fi prerogativele şi posesiunile lui. Lombarzii, care ţineau forma ariană a creştinismului, au bătut la porţile Romei nu numai o dată în această perioadă. Aceste dificultăţi l-au constrâns pe papă să caute un aliat puternic care să-i susţină pretenţiile la putere spirituală

şi la posesiunile pământeşti din Italia. Conducătorii franci păreau să fie aliaţii cei mai promiţători, şi papii au încheiat cu ei o alianţă care urma să influenţeze atât situaţia ecleziastică cât şi situaţia politică în timpul Evului Mediu. Noul imperiu politic din Apus, pentru care papa şi-a dat încuviinţarea în anul 800, a dat naştere ideii refacerii Imperiului Roman, dar conducătorii acestui nou imperiu urmau să fie teutonii şi nu romanii. Gloria de a reînvia Imperiul Roman a trecut la conducătorii carolingieni.

I. DINASTIA MEROVINGIANĂ

Importanţa cuceririi şi civilizării Galiei de către Cezar la mijlocul primului secol înainte de Cristos a devenit acum vizibilă, deoarece papa s-a îndreptat după ajutor către francii din acest teritoriu. Aceştia veniseră în Franţa din ţările lor de pe malul de răsărit a-l râului Rin şi cuceriseră Galia, dar acceptaseră în acelaşi timp cultura romană a victimelor lor.

Clovis (cca. 466 – 510) a fost primul conducător care i-a unit pe franci, completând cucerirea teritoriilor care formează partea cea mai mare a Franţei de azi. El s-a căsătorit cu Clotilda (474 – 545), o prinţesă burgundă, şi a alipit teritoriile burgunde câştigate prin această căsătorie de celelalte câştigate în lupte. Unirea tuturor triburilor france de pe Rin sub conducerea lui a însemnat o mare contribuţie la stabilitatea din acea regiune. Clovis a acceptat creştinismul în parte sub influenţa soţiei lui, şi în parte pentru ceea ce părea a fi un ajutor providenţial primit de el în bătălie. Acceptarea creştinismului de către el în anul 496 face ca anul acela să fie semnificativ în istoria Europei apusene, deoarece francii pe care îi unise şi conducătorii lor urmau să devină

REGA TE MEDIEVALE

FRANC

CLOVIS – 496

I-a unificat şi i-a convertit pe franci

I

Divizarea liniei datorită descendenţilor slabi, înlocuiţi de

majordomi ai palatului

CAROLINGIAN
MAJORDOMI AI PALATULUI
CAROL MARTEL
(a domnit 714 – 741)
La Tours 732
Împotriva musulmanilor
I
PEPIN AL III-LEA
741 – 768
Rege al francilor
(înlocuind urmaşii lui Clovis)
Donaţia lui Pepin
(originea statelor papale 756)
fi
DONAŢIA LUI CONSTANTIN
(cca. 756)
I
CAROL CEL MARE
768 – 814
Împărat roman 800
LUDOVIC 814 – 840
Ludovic – „Germania" Lothair – „Italia" Carol – „Franţa".

bastionul papalităţii împotriva duşmanilor ei şi să-i dea papalităţii teritoriile pe care ea le dominase timp de peste un mileniu.

Aşa cum se întâmplă adesea, fiii lui Clovis nu au avut abilitatea tatălui lor, şi controlul afacerilor statului a trecut în mâinile unui funcţionar, cunoscut ca majordomul palatului, care era stăpân pe guvern, în timp ce slabii urmaşi ai lui Clovis se distrau în palat. Aceşti majordomi ai palatului au format aşa-numita dinastie carolingiană, care va ajunge la apogeul puterii sub Carol cel Mare.

Capitolul 18 177

II. CONDUCĂTORII CAROLINGIENI

Pepin de Heristal a fost primul dintre majordomii palatului care

a reunit posesiunile împărţite ale lui Clovis, şi din 687 până în 714 i-a condus pe franci în locul descendenţilor degeneraţi ai lui Clovis. El a făcut din slujba de majordom al palatului o poziţie ereditară, pe care o vor ocupa urmaşii lui.

Carol Martel (689 – 741) (Ciocănarul), fiu nelegitim al lui Pepin, a preluat sarcinile de majordom al palatului după anul 714. Era mare nevoie de abilităţile lui războinice, deoarece mahomedanii care cuceriseră Spania ameninţau acum să cucerească toată Europa apuseană. Carol i-a înfrânt decisiv în bătălia de la Tours lângă Poitiers, în anul 732, obligând Biserica Romană faţă de el, deoarece salvase Europa apuseană pentru creştinismul ortodox. El a sprijinit lucrarea lui Bonifaciu de evanghelizare a triburilor de dincolo de Rin, ştiind că dacă vor fi câştigate la creştinism, nu va avea probleme cu ei pe malul apusean al Rinului.

Urmaşul lui Carol ca majordom al palatului a fost fiul lui, Pepin (cea

714 – 768), cunoscut ca Pepin cel Scurt sau Pepin cel Mare, care a domnit împreună cu fratele lui din 741 până în 747, când fratele lui s-a retras la o mănăstire. Pepin a fost primul rege Carolingian, deoarece el a luat titlul de rege (751), exercitând totodată şi autoritatea de majordom al palatului. Ocazia pentru această extindere a autorităţii lui a fost cererea de ajutor din partea papei Zaharia împotriva lombarzilor arieni, care ameninţau autoritatea papalităţii în Italia. Pepin a fost uns de Bonifaciu ca rege al francilor.

Childeric al III-lea, ultimul dintre merovingieni, a fost detronat şi trimis să-şi petreacă restul vieţii într-o mănăstire. Pepin şi-a îndeplinit promisiunea de a-l ajuta pe papă cu expediţii împotriva lombarzilor în 754 şi 756. În anul 754 el a promis papei Ştefan al II-lea pământ în centrul Italiei, de la Roma la Ravena.

Acest dar, cunoscut ca „donaţia lui Pepin", avea o semnificaţie deosebită pentru populaţia Romei, deoarece anul 754 î.Hr. era data tradiţională a întemeierii Romei. Această donaţie a fost baza pentru statele papale pe care papa le-a păstrat neîntrerupt în Italia până la unirea poporului italian în anul

1870. Nu este de mirare că în anul 754 papa Ştefan al II-lea, l-a încoronat pe

Pepin pentru a doua oară ca „rege al francilor şi patrician al romanilor". În

756 Ştefan a primit darul promis.

Timp de câteva secole a circulat o poveste despre vindecarea miraculoasă a lui Constantin de către episcopul Romei, vindecare care ar fi dus la convertirea lui. Povestea mai spune că în semn de recunoştinţă Constantin i-a dăruit cu generozitate episcopului drepturi şi teritorii. Aceste povestiri au fost combinate într-un document cunoscut sub numele de *Donaţia lui Constantin*, care a avut mare circulaţie în evul mediu. Documentul a fost folosit de papalitate în timpul evului mediu pentru a-şi susţine pretenţiile la posesiunile pământeşti şi la putere atât pe tărâmul lumesc cât şi pe cel spiritual.1 Acest document autoritar pare să fi fost scris pe la mijlocul secolului al VIII-lea, aşa că el era în circulaţie în timpul când Pepin a dăruit papalităţii teritoriul din

Italia. \ I

V

IMPERIUL LUI CAROL CEL MARE

Carol cd

Împărat de Leon (I

ziua de Crăciun.

I PAMP.

SARAGOSA

Imperiul lui carol cel mare în 768 – *z*

cuceririle lui carol cel

TRIBUTARI LUI CAROL CEL MAREL 1111111

CAMPANIILE LUI CAROL CEL MARE

STATELE PAPAI. F. – *Capitolul 18* 179

În document, Constantin îi salută pe Silvestru şi pe episcopii Bisericii, şi relatează apoi cum a fost vindecat de lepră şi botezat de Silvestru. Drept compensaţie, el declară că Biserica Romei urmează să deţină prioritate asupra tuturor celorlalte biserici şi că episcopul ei

este episcopul suprem în Biserică.

El îi dă lui Silvestru teritorii în imperiul lui, Palatul Lateran, îmbrăcămintea şi însemnele rangului imperial. Apoi Constantin se retrage la Constantinopol, pentru a nu sta în calea drepturilor imperiale ale papei.

Deşi faptele relatate mai sus sunt înscrise în document, ele nu sunt corecte din punct de vedere istoric. Nu mai există niciun alt document care să relateze aceste fapte. Mai mult, Lorenzo Valla, în anul 1440, XV, arată în cartea lui, primul document de critică istorică reală, că *Donaţia* a fost un fals făcut la câteva secole după evenimentele pe care pretindea a le descrie. Puţine documente false au exercitat o influenţă atât de puternică asupra istoriei ca şi acesta.

Următorul domnitor al francilor a fost Carol cel Mare, fiul lui Pepin cel

Scurt. Carol cel Mare (742 – 814) s-a urcat pe tron în anul 768, şi în 800 a devenit împărat în Apus, când papa l-a încoronat ca *imperator romanorum*

(împărat al romanilor). Influenţa lui a fost simţită în fiecare domeniu de activitate umană din Europa apuseană.

Cele mai multe informaţii despre Carol cel Mare ne vin de la Einhard, uneori cunoscut incorect ca Eginhard, autor al unei schiţe biografice a lui

Carol.2 Carol era înalt cam de 2, 10 m, având un corp proporţional de mare.

Faţa lui luminoasă şi părul alb lung, asociate cu o asemenea înălţime, îi dădeau un aer de demnitate. îi plăcea vânătoarea, călăria şi înotul, dar avea un interes real şi pentru cultură – şi acest interes l-a făcut să combine plăcerea mesei cu ascultarea muzicii sau cu ascultarea unui text citit de altcineva. El era devotat religiei. Dar religia lui nu intra în viaţa lui familială, deoarece el ţinea în palat atât concubine cât şi pe soţia lui legală.

Carol cel Mare a fost şi un om al războiului. El a întreprins peste cincizeci de campanii în timpul domniei lui, în încercarea de a pune capăt anarhiei din regatul lui şi de a-i extinde graniţele până în Italia,

unde i-a învins pe lombarzi, şi până în Germania unde i-a cucerit pe saxoni. El a reuşit să dubleze posesiunile tatălui lui, ocupând Italia până la Roma, aproape întreg teritoriul Germaniei de azi şi tot teritoriul Franţei de azi. Atât de mult teritoriu în Europa apuseană nu mai fusese sub o singură jurisdicţie din timpul

Imperiului Roman. Deoarece acest regat era ţinut unit prin geniul lui Carol cel

Mare, el nu a durat mult după moartea lui Carol în anul 814.

Carol cel Mare a dezvoltat o birocraţie abilă şi un sistem bun de guvernare imperială, care să-i administreze marele imperiu. Imperiul era împărţit în diferite regiuni, fiecare cuprinzând câteva comitate conduse de un duce.

Împăratul. trimitea pe neaşteptate la curţile acestor duci oameni cunoscuţi ca *missi dominici*, pentru a le inspecta conturile, pentru a anunţa noi ordonanţe şi legi şi pentru a controla cum păstrau ei ordinea.

El a fost de asemenea binevoitor faţă de Biserică. El credea că Biserica putea fi comparată cu sufletul, iar statul cu trupul unui om. Biserica şi statul

4

O versiune a relaţiei dintre papă şi împărat este zugrăvită fi acest mozaic.

Petru aşezat pe tron, *este zugrăvit conferindu-i paliumul papeji Leon al III-lea şi dându-i un drapel împăratului Carol cel Mare*, *arătând*; *prin aceasta că fiecare dintre ei şi-a primit autoritatea direct de la Petru şi independent unul de altul*.

Capitolul 18 181

Îşi aveau fiecare sferele lor de responsabilitate. În timp ce se afla la Roma pentru a încheia înfrângerea lombarzilor în anul 774, el a reconfirmat donaţia de teritorii pe care Pepin le dăduse papei în 756. Dar el credea că conducătorul bisericii nu trebuie să conteste hotărârea conducătorului statului şi că episcopii de asemenea trebuie să fie subordonaţi capului statului.

Când Papa Leon III a fost atacat de o facţiune din Roma şi

aproape omorât, el a părăsit Roma, plecând la curtea lui Carol cel Mare. Acesta s-a întors înapoi la Roma cu papa, şi la un consiliu, papa a fost eliberat de acuzaţiile ce i se aduceau. La o liturghie ţinută în catedrală în ziua de Crăciun a anului 800, în timp ce Carol cel Mare îngenunchea în faţa altarului, papa a pus coroana pe capul lui şi l-a declarat împărat al romanilor. În felul acesta a renăscut Imperiul Roman de Apus, şi noua Romă, condusă de un teuton, a luat locul vechiului Imperiu Roman. Un imperiu universal exista alături de o

Biserică universală. Moştenirea clerică şi cea creştină erau acum legate laolaltă într-un imperiu creştin.

Visul uman ca toţi oamenii să fie uniţi părea să fie din nou realizat, deoarece Carol cel Mare avea sub controlul lui cel mai mare teritoriu pe care

I-a avut vreodată un om după căderea Imperiului Roman. Imperiul spiritual universal în care papalitatea avea control asupra sufletelor oamenilor îşi avea acum omologul în Imperiul Roman renăscut în care Carol cel Mare avea control asupra trupurilor oamenilor.

Se credea că împărăţia lui Dumnezeu are două braţe: cel spiritual, prezidat de papă, trebuia să fie răspunzător pentru sufletele oamenilor; cel lumesc trebuia să fie răspunzător pentru binele fizic al omului. Papa şi împăratul trebuiau să-şi dea ajutor reciproc unul altuia. Desigur, o asemenea concepţie avea să aducă conflicte între conducătorii Bisericii şi noul Imperiu Roman

Teutonic. I s-a dat oare împăratului putere de la Dumnezeu peste oameni, şi exercita oare papa putere primită de la împărat peste sufletele oamenilor? Sau

Dumnezeu a dat Bisericii supremă autoritate şi papa a dat autoritate împăratului peste trupurile oamenilor? Sau aveau ei poziţii coordonate în care

Dumnezeu i-a dat fiecăruia supremaţie directă în sfera lui? Răspunsul la această problemă i-a preocupat intens pe papi şi pe împărat în timpul evului mediu până când, în sfârşit, papii au reuşit să-l aducă pe împărat sub controlul lor.

După moartea lui Carol cel Mare, imperiul lui a căzut în declin sub fiul său jslab şi nepoţii războinici, până când aceştia au împărţit imperiul între ei prin Tratatul de la Verdun în anul 843, dopa o lungă perioadă de război.

Ideea imperială a fost din nou renăscută de prinţul German Otto, în anul 962;

din 962 până în 1806, Sfântul Imperiu Roman a fost o instituţie onorată în

Europa, în ciuda remarcii sarcastice a lui Voltaire, că el nu era nici sfânt, nici imperiu, nici roman.

Carol cel Mare a fost profund devotat progresului cultural, şi domnia lui imperială din 800\ până în 814 a fost o perioadă de dezvoltare culturală, care a fost cunoscută de atunci sub numele de „Renaşterea carolingiană". Nu mai fusese un asemenea progres cultural de la lucrarea lui Boetius şi Cassiodor, în

182 *Creştinismul de-a lungul secolelor* timpul domniei lui Teodoric cel Mare, conducătorul ostrogot al Italiei din secolul al VI-lea. Pentru a produce renaşterea lui culturală, Carol cel Mare s-a îndreptat spre cărturarii bisericii din Anglia, convingându-l pe marele învăţat

Alcuin (cca. 735 – 804) să vină de la York la curtea lui şi să preia conducerea şcolii din palatul de la Aachen, unde puteau fi educaţi copiii familiei regale şi ai nobililor din conducere. Alcuin era ajutat în această muncă de Pavel

Diaconul, de Einhard şi de alţi învăţaţi capabili.

Şcoala de la palat a lui Carol cel Mare a fost o verigă integrală în lanţul de bărbaţi şi şcoli care aveau responsabilitatea de a transmite universităţii medievale liniile de bază ale programei sale de studiu, cele două nivele ale celor şapte arte libere preluate de la educaţia înaltă din Roma de către

Martianus Capella în secolul al V-lea. Activităţile culturale ale lui-Caro! cel

Mare au fost un pas important în procesul prin care poporul german a asimilat învăţătura clasică şi creştină. Carol cel Mare însuşi se delecta ascultând citite marile cărţi ale trecutului şi, după cum

afirmă biograful său

Einhard, îi plăceau în mod deosebit lucrările lui Augustin, mai ales *Cetatea lui Dumnezeu*. El a insistat de asemenea ca stareţii să înfiinţeze şcoli la mănăstiri pentru ca traducătorii Scripturii să fie oameni învăţaţi, care să înţeleagă şi să traducă corect Biblia.3

Un accent deosebit trebuie să fie pus pe semnificaţia lui Carol cel Mare în istoria medievală. Încoronarea lui a marcat reconcilierea şi unirea populaţiei vechiului Imperiu Roman cu cuceritorii lor teutonici. Aceasta a pus capăt visului împăratului din Răsărit de a recâştiga pentru partea răsăriteană a

Imperiului Roman zonele pierdute datorită cuceririlor făcute de barbari în

Apus în secolul al V-lea. Deoarece papa l-a încoronat pe Carol cel Mare, poziţia papei a primit mai multă importanţă, el devenind cel căruia împăraţii îi datorau coroanele lor; şi împăratul avea obligaţia de a-l ajuta pe papă atunci când acesta era într-o situaţie dificilă. Încoronarea lui Carol cel Mare a marcat apogeul puterii france, care a început cu decizia lui Clovis de a deveni creştin.

III. BISERICA ŞI IMPERIUL DIN RĂSĂRIT

Pe Carol cel Mare l-a interesat de asemenea imperiul şi Biserica din

Răsărit, făcând chiar încercări de a uni Răsăritul cu Apusul într-un imperiu care să cuprindă majoritatea teritoriilor vechiului Imperiu Roman. Nu trebuie uitat faptul că împăraţii răsăriteni au împiedicat hoardele mahomedane să treacă peste Europa, până când Apusul îşi putea reveni din confuzia şi haosul create de căderea imperiului şi de afluxul barbarilor.

Răsăritul era tulburat în special de controversa iconoclastă între anii 726

843. Prin decretele din 726 şi 730, Leon al III-lea interzisese folosirea imaginilor în Biserică, ordonând distrugerea lor. Carol cel Mare s-a opus închinării la imagini, cam în perioada când Irina a devenit împărăteasa

Imperiului de Răsărit. El s-a oferit chiar să se căsătorească cu

Irina pentru a reuni teritoriile vechiului Imperiu Roman sub o singură coroană, cu capitala în

Capitolul 18 183

Apus. Dar Irina i-a refuzat avansurile, iar diviziunea imperiului, începută odată cu mutarea capitalei din Roma la Constantinopol de către Constantin în

330, a continuat. Al doilea Conciliu de la Niceea, care a avut loc în anul 787, a permis venerarea imaginilor, dar nu închinarea la ele.

Biserica Răsăriteană, cu excepţia activităţii lui Ioan din Damasc, a rămas statică în dezvoltarea teologiei, din perioada controversei teologice din secolele

IV-VI până în era modernă. Ioan (cca. 675-cca. 749) a formulat ideile teologice într-o lucrare care a devenit echivalentul răsăritean al *Sintezei* lui

Toma d'Aquino. Titlul lucrării lui este *Fântâna înţelepciunii* şi este formată din trei cărţi. Ea a devenit autoritatea pentru teologii din Răsărit, aşa cum lucrarea lui Toma d'Aquino a devenit autoritate în Biserica Apuseană. Cea de a treia carte, *Despre credinţa ortodoxă*, este o sinteză a teologiei dezvoltate de părinţii Bisericii şi concilii, din secolul al IV-lea până în timpul lui, devenind expresia standard a ortodoxiei în partea răsăriteană a imperiului. Poate faptul că biserica din Constantinopol era subordonată autorităţii împăratului explică poziţia statică a creştinismului răsăritean după mijlocul secolului al VIII-lea.

În Răsărit, Biserica era practic un departament al statului, pe când în Apus papa reuşise să câştige libertatea de sub controlul secular şi, la o dată mai târzie, să preia el controlul asupra puterii seculare.

La sfârşitul perioadei dintre anii 590 şi 800, parte din confuzia creată de căderea Imperiului Roman în Apus a fost risipită. Partea răsăriteană asiatică a imperiului continua sub conducerea împăratului de la Constantinopol.

Regatul franc al lui Clovis a devenit un imperiu creştin sub Carol cel Mare unind teutonii, de acum creştini, cu locuitorii vechiului imperiu din Apus.

Ţărmul sudic al Mediteranei, teritoriu deţinut înainte de Imperiul Roman, a fost cucerit de mahomedani, dar expansiunea mahomedană mai departe spre răsărit şi apus a fost oprită în anul 732. Vechile teritorii ale Romei erau acum împărţite în trei părţi, şi istoria Bisericii din perioada dintre anii ’800 şi 1054 se ocupă mai ales de lupta dintre papă şi conducătorul imperiului franc.

NOTE

1. Henry Bettenson, *Documents of the Christian Church* (New York:

Oxford University Press, ed. a 2-a., 1963), p. 98 – 100. Aceste pagini dau textul documentului. Negarea de către Valla a *Donaţiei lui Constantin* poate fi găsită în *The Treatise of Lorenzo Valla on the Donation of Constantine*, tradusă de Christopher B. Coleman (New

Haven: Yale University Press, 1922).

2. Jonathan F. Scott, Albert Hyma şi Arthur H. Noyes, *Readings în Medieval History* (New York: Appleton-Century-Crofts, 1933) p. 149

166.

3. Oliver *J*. Thatcher şi Edgar H. McNeal, *A Source Book for Medieval*

History (New York: Scribner, 1905), p. 51 – 52; 55 – 56.

1

FLUX ŞI REFLUX ÎN RELAŢIILE
DINTRE BISERICĂ ŞI STAT, 800 – 1054

19

Apariţia Sfântului Imperiu Roman

Istoria Bisericii în această epocă implică o analiză a ţesăturii complexe de relaţii care existau între Biserică şi statele imperiale în Răsărit şi Apus. A fost perioada când în Biserică a avut loc prima mare schismă. Partea apuseană şi cea răsăriteană a Bisericii s-au separat pentru a merge fiecare pe calea ei:

Biserica Romano-Catolică în Apus şi Biserica Ortodoxă Greacă în Răsărit. Iar bezna „epocii întunecate” era împrăştiată încet de

renaşterea învăţăturii care a început sub Carol cel Mare.

I. DECLINUL IMPERIULUI CAROLINGIAN

A. Succesorii slabi ai lui Carol cel Mare.

Structura imperială strălucitoare, stabilită prin încoronarea lui Carol cel

Mare de către Leon al III-lea în ziua de Crăciun a anului 800 nu a supravieţuit mult fondatorului ei. Deoarece imperiul fusese dependent de geniul lui personal, moartea lui a fost semnalul pentru începutul dizolvării lui. Nici fiul şi nici nepotul lui nu au avut energia şi abilitatea pe care le-a avut el, şi splendidul imperiu franc s-a destrămat cu repeziciune.

B. Principiul teutonic de moştenire

Un factor şi mai important în declinul fazei france a Sfântului Imperiu

Roman a fost fragmentarea introdusă în gructura imperială de principiul teutonic fatal, care dicta împărţirea teritbri80 r tatălui între fiii lui. Acest principiu a fost pus în aplicare încă în timpul vieţii lui Ludovic cel Pios (778

840), succesorul imediat al lui Carol cel Mare. Conceptul romanilor despre un imperiu indivizibil era străină pentru gândirea teutonică. Mai mult, chiar dacă

Ludovic ar fi avut această concepţie, îi lipsea geniul personal al tatălui lui.

Carol cel Mare, pentru a-l şi împlini. El a fost neputincios în a controla puternica aristocraţie, şi firea lui indulgentă i-a slăbit controlul asupra familiei lui turbulente.

La scurt timp după ce s-a urcat pe tronul imperial, Ludovic a anunţat planurile de împărţire a imperiului între fiii lui. Când i s-a născut un alt fiu.

Carol cel Pleşuv, de la cea de-a doua soţie, Iudita, el a trebuit să-şi schimbe

 planurile, aşa încât să-l includă şi pe Carol între moştenitori în eventualitatea morţii lui.

Când Ludovic a murit în anul 840, după o domnie plină de

tulburări care începuse în anul 814, certurile fiilor lui au făcut inevitabil declinul marelui imperiu carolingian. Fiul său, Ludovic, a moştenit partea de răsărit, Carol cel

Pleşuv pe cea de apus, iar partea centrală, care se întindea de la Marea

Nordului la Marea Adriatică, împreună cu titlul imperial i-au revenit lui

Lothair. Lothair dorea să-şi extindă controlul peste întregul teritoriu al imperiului tatălui lui, dar cei doi fraţi ai lui, Carol cel Pleşuv şi Ludovic

Germanicul s-au unit împotriva lui. Aceştia s-au întâlnit la Strasbourg în anul

842 şi au jurat în limba naţională a popoarelor lor să fie loiali unul altuia până la înfrângerea lui Lothair. Această întâlnire a avut semnificaţie pentru istoria

Franţei şi Germaniei moderne, deoarece Ludovic, ale cărui posesiuni includeau majoritatea teritoriului Germaniei moderne, şi Carol, ale cărui posesiuni includeau majoritatea teritoriului Franţei moderne, au recunoscut fiecare limba supuşilor lor prin faptul că au depus jurământul în acea limbă.1

Această alianţă a fost prea puternică pentru Lothair, şi în 843 cei trei fraţi au încheiat Tratatul de la Verdun.2 Lui Carol cel Pleşuv i-a revenit stăpânirea celei mai mari părţi a teritoriului de azi al Franţei, iar lui Ludovic stăpânirea asupra teritoriului Germaniei de azi. Lui Lothair i-a rămas titlul imperial şi regiunile centrale dintre cele două regate, cu o lungime de 1.600 km şi lăţime de peste 160 km. Acest eveniment a marcat naşterea statelor moderne Franţa şi Germania, şi rivalitatea dintre ele pentru stăpânire asupra teritoriului dintre cele două regate a continuat până în timpurile moderne, fiind o sursă de tulburare în Europa apuseană. Prin Tratatul de la Mersen din anul 870, conducătorii regatelor france, apusean şi răsăritean, au împărţit teritoriul central între cele două regate, limitându-i pe urmaşii lui Lothair la Italia.

C. Naşterea feudalismului

Fragmentarea marelui imperiu pe care îl consolidase Carol cel Mare a fost grăbită şi de naşterea feudalismului. Feudalismul, într-o formă sau alta, se naşte întotdeauna când un guvern central slăbeşte şi nu mai poate exercita autoritate eficace asupra teritoriilor de sub controlul lui. Declinul vieţii urbane şi a comerţului după căderea Imperiului Roman i-a obligat pe oameni să se întoarcă la munca pământului pentru a-şi asigura existenţa. Feudalismul a avut precedente atât în obiceiurile romane cât şi în cele germane cu privire la stăpânirea asupra pământului şi la slujire. Acestea, şi alte condiţii haotice din secolul al IX-lea, au încurajat naşterea modului de viaţă feudal în Europa apuseană. Feudalismul a pus puterea publică în mâinile anumitor indivizi.

În evul mediu, societatea era divizată orizontal mai degrabă decât vertical, aşa încât exista puţină mobilitate socială. O persoană de obicei îşi trăia viaţa în rangul social în care trăise şi tatăl ei. După apariţia feudalismului, societatea era împărţită într-un grup de protectori, cavalerii feudali, care aveau privilegiul de proprietate asupra pământului în schimbul serviciilor lor; un grup de producători – iobagii – care au devenit baza economică a feudalismului;

şi un grup de închinători, clasa preoţească a Bisericii universale. Individul era

Capitolul 19 187

subordonat interesului grupului, şi fiecare om îşi avea stăpânul lui într-o asemenea societate ierarhică.

Feudalismul poate fi definit ca un sistem de organizare politică bazat pe posesiunea asupra pământului. Seniorul local era conducătorul zonei în care era proprietar asupra pământului. Până când au apărut naţiunile-stat în Anglia.

Franţa şi Spania, la sfârşitul evului mediu, acesta a fost singurul mijloc prin care se putea menţine dreptatea şi ordinea în timpul perioadei de slabă autoritate centralizată după declinul Imperiului Roman, după falimentul regatului merovingian şi după fărâmiţarea imperiului lui Carol cel Mare.

Moşierismul a fost de asemenea un sistem economic care

asigura traiul pentru toate clasele societăţii, după destrămarea comerţului internaţional, un alt rezultat al căderii Imperiului Roman. Atât seniorul cât şi iobagul îşi asigurau hrana din pământ, fiecare moşie fiind de sine stătătoare şi producând cele necesare cu excepţia câtorva articole ca: sarea, pietrele de moară sau drugii de fier din care fierarul făcea unelte. Moşia, un domeniu care putea întreţine un cavaler înarmat, era unitatea de pământ în sistemul feudal. Unii seniori feudali puteau poseda câteva moşii. Astfel, moşia era unitatea economică de bază care făcea posibil sistemul feudal.

Posesiunea asupra pământului era veriga care lega sistemul moşieresc de cel feudal. Cavalerul, veriga cea mai de jos în piramida feudală, depindea în privinţa traiului de iobagii care îi lucrau pământul. În schimb, el le oferea protecţie.

Feudalismul a implicat de asemenea relaţii personale de loialitate între vasal şi senior, cum ar fi obligaţia la 40 de zile de serviciu militar în fiecare an, asigurarea hranei şi rugăciuni, dacă vasalul era un om al Bisericii.

Societatea era o piramidă, fiecare vasal având un senior, iar seniorul din vârful piramidei, regele, era vasalul lui Dumnezeu. Numai în Anglia secolului al

XI-lea, sub William Cuceritorul, a fost realizată piramida feudală. În teritoriile Franţei şi Germaniei de azi legătura dintre feudalul vasal şi conducător era slabă.

Această discuţie relativ lungă despre feudalism a fost necesară datorită importanţei feudalismului ca sistem politic şi economic care a dat legi şi o anumită ordine în era descentralizării şi haosului care au urmat dizolvării imperiului carolingian şi invaziei vikingilor în Europa de apus şi în Anglia în secolele al IX-lea şi al X-lea şi invaziile slavilor şi a maghiarilor.

Influenţa feudalismului asupra Bisericii în această perioadă este şi mai importantă. O mare parte din teritoriul Europei apusene era sub stăpânirea

Bisericii la sfârşitul evului mediu. Deoarece darurile de pământ primite de la oameni pioşi sau care se pocăiau şi care căutau să-şi

răscumpere viaţa de păcat, au rămas în mâinile Bisericii Romane ca un corp comun din generaţie în generaţie, această Biserică, în calitate de mare proprietar de pământ, nu a putut să nu fie influenţată de sistemul feudal. Aceste daruri erau păstrate în stăpânire feudală de către stareţi şi episcopi. Membri clerului, ca slujitori ai lui Dumnezeu, nu puteau face serviciu militar pentru seniorul feudal, şi de aceea ei trebuiau fie să dea părţi din pământul lor cavalerilor vasali, care

 puteau face serviciul militar în locul lor, fie să facă alte servicii. Această feudalizare a pământului bisericii tindea să secularizeze biserica şi să-i distragă atenţia de la interesele spirituale la cele lumeşti. Vasalul ecleziastic întâmpina problema supunerii împărţite. Oare trebuia el să fie devotat în primul rând stăpânului lui pământesc căruia îi datora taxe feudale, sau papei, supraseniorul spiritual, de la care îi revenea autoritatea spirituală? Această împărţire a devotamentului a stânjenit dezvoltarea vieţii spirituale sănătoase, esenţială pentru succesul Bisericii.

Deoarece fiii mai tineri ai nobililor puteau câştiga pământ şi prestigiu prin serviciul în cadrul Bisericii, marii nobili deseori se amestecau în alegeri pentru ca rudele lor să primească o mănăstire sau o episcopie. Mulţi dintre aceşti oameni erau lumeşti şi prea puţin interesaţi în problemele spirituale legate de slujba ecleziastică.

Controversa asupra învestiturii, disputa dacă seniorul feudal sau papa trebuia să-i dea vasalului feudal simbolurile autorităţii lui, a făcut ca în secolul al XI-lea şi al XII-lea relaţiile dintre stat şi Biserică să fie ostile. Inelul, toiagul şi mantia erau simbolurile autorităţii spirituale, iar sabia şi sceptrul erau simbolurile autorităţii feudale. Uneori, atât seniorul feudal cât şi papa pretindeau dreptul de a da aceste simboluri. Această controversă a dus la o pierdere a vieţii spirituale a conducătorilor Bisericii, la neglijarea datoriilor lor spirituale şi la secularizarea intereselor lor, deoarece ei dădeau atenţie mai mare controlului asupra pământului lor şi certurilor feudale locale, decât problemelor Bisericii. Biserica în Apus a avut de luptat cu feudalizarea, în timp ce Biserica din Răsărit lupta fără succes cu stăpânirea imperială.

Secularizarea Bisericii din cauza implicării ei în sistemul feudal a fost echilibrată de încercările ei de a diminua relele produse de războaiele feudale.

La începutul secolului al XI-lea, Biserica a reuşit să-i facă pe seniorii feudali să accepte Pacea lui Dumnezeu şi Armistiţiul lui Dumnezeu. Pacea lui

Dumnezeu era un acord care interzicea certurile între persoane particulare, atacarea persoanelor neînarmate, hoţia şi violenţa, şi jefuirea locurilor sfinte.

Această înţelegere era necesară, deoarece seniorul feudal nu simţea nicio obligaţie de a nu lupta cu vecinul lui feudal. Armistiţiul lui Dumnezeu, din anul 1031 obliga clasa feudală să nu lupte de miercurea de la apusul soarelui până lunea dimineaţa la răsăritul soarelui, şi să nu lupte în zilele de sărbători bisericeşti. Aceasta lăsa mai puţin de 100 de zile pe an pentru luptele feudale.

El de asemenea prevedea ca bisericile, cimitirele, şi mănăstirile să fie sanctuare unde refugiaţii puteau găsi un adăpost sigur în vremuri de tulburare. Femeile, ţăranii şi clerul nu trebuiau vătămaţi. Aceste acorduri3 au însemnat mult pentru diminuarea brutalităţilor luptelor feudale în evul mediu.

D. Invaziile vikingilor, ale slavilor şi ale ungurilor.

În timp ce feudalismul a fost atât efect cât şi cauză în declinul imperiului carolingian, invaziile vikingilor, slavilor şi ungurilor au fost factori hotărâtori în dizolvarea lui rapidă. Aceşti vikingi sau oameni ai nordului, care au venit din teritoriile ocupate azi de Suedia, Danemarca şi Norvegia au fost o problemă în Europa apuseană de la sfârşitul secolului al VIII-lea până în

secolul al X-lea. Orice oraş sau mănăstire de-a lungul coastei sau pe malurile unui râu navigabil se putea aştepta la vizita acestor piraţi îndrăzneţi ai mărilor.

Mulţi dintre ei s-au aşezat în final în Anglia, şi după multe lupte s-au unit cu rudele lor, anglo-saxonii, care veniseră în Anglia mai devreme. În acest proces, frumoasa cultură creştină, care fusese făurită

în Irlanda şi Anglia în timpul „epocii întunecate", a fost distrusă sau a dat înapoi. Alţi vikingi s-au stabilit în Normandia, de unde au pornit să cucerească Anglia sub conducerea lui William Cuceritorul în anul 1066. Alţii au migrat spre sud, peste Europa răsăriteană, punând bazele statului rus. Alţii s-au aşezat în Sicilia şi sudul

Italiei, unde un timp au prezentat o ameninţare pentru puterea politică a papalităţii. Slavii şi maghiarii s-au aşezat în centrul şi sud-estul Europei.

II. IMPORTANŢA IMPERIULUI CAROLINGIAN

Preocuparea pentru motivele şi declinul imperiului carolingian nu trebuie să ne facă să trecem cu vederea importanţa lui în istoria Europei apusene.

Statul francez şi cel german s-au născut din ruinele lui. Deşi statul german, cu pretenţiile lui de mai târziu de imperiu universal ca urmaş legitim al Imperiului

Roman şi al imperiului lui Carol cel Mare, nu a reuşit niciodată să elaboreze o naţiune-stat centralizată până când naţionalismul secolului al XIX-lea i-a sudat pe germani într-o naţiune-stat, el a devenit urmaşul statului imperial franc în secolul al X-lea. În loc să-l ajute pe papă, aşa cum făcuseră împăraţii franci, el a luptat cu papa pentru supremaţie până când linia sa domnitoare a fost învinsă de Inocenţiu al III-lea.

Nu s-a renunţat niciodată la idealul unui Imperiu Roman renăscut după căder ea Imperiului lui Carol cel Mare. împăraţii germani ai secolului al X-lea au luat de la statul apusean franc tradiţia imperiului, şi imperiul fondat de

Otto I, a fost cunoscut ca Sfântul Imperiu Roman.

Imperiul carolingian de asemenea a ridicat întrebarea dacă Biserica era reprezentanta Divinităţii pe pământ sau statul. O moştenire a imperiului lui

Carol cel Mare a fost întrebarea cui i-a conferit Dumnezeu suveranitatea, papei sau împăratului aşa încât unul şi-a derivat autoritatea de la celălalt.

Această problemă a înrăutăţit relaţiile dintre Biserică şi stat

timp de câteva secole în timpul evului mediu.

Începutul pretenţiilor papei de a fi conducător secular datează de la darurile de pământ făcute în Italia de Pepin, strămoşul lui Carol cel Mare în anul 754. Papa, ca şi conducător atât secular cât şi spiritual, a emis pretenţii asupra conducătorilor naţionali în timpul Evului Mediu, pe care ei nu le-au admis ca fiind justificate.

Avântul dat culturii de către Carol cel Mare trebuie socotit ca unul dintre marile caracteristici ale imperiului său. Domnia lui a fost o lumină strălucitoare, iluminând prin contrast întunecimea culturală a „epocii întunecate" în Europa apuseană. Nu poţi fi decât impresionat de semnificaţia lui Carol cel Mare şi a imperiului său pentru istoria următoare a Bisericii şi a statului în Europa apuseană.

IMPERIUL LUI OTTO CEL MARE.
962 – 973, ŞI SUCCESORII LUI
IMPERIUL SUB OTTO (936 – 973)
CUCERIT DE OTTO ////.
Capitolul 19 191
III. RENAŞTEREA IMPERIULUI ROMAN
ÎN SECOLUL AL X-LEA

Cu toate că imperiul creat de Carol cel Mare a dispărut, a rămas idealul unui imperiu politic universal pe care Europa apuseană îl moştenise de la

Roma. Nu a mai fost realizat de franci, ci urma să fie realizat în partea de răsărit a imperiului lui Carol cel Mare, care-i revenise lui Ludovic Germanicul în anul 843. Trebuie acordată atenţie naşterii, creşterii şi semnificaţiei acestui nou pretendent la puterea Romei imperiale în Apus.

Unificarea în Germania a fost întotdeauna mai dificilă decât unificarea în

Franţa. Geografia fizică a Franţei îi asigură graniţe naturale între Marea

Mediterană, Atlantic, Munţii Pirinei şi Alpi. Numai pe Rin a avut Franţa dificultăţi pentru că nu a reuşit niciodată să facă din Rin o graniţă naturală pentru statul francez. Geografia acţionează împotriva

unităţii germane, deoarece în Germania râurile curg spre nord, spre Marea Nordului sau Baltică, iar în sudul ţării ele curg spre est. Nordul Germaniei este mai ales câmpie, în timp ce sudul Germaniei este muntos. Aceasta explică preocupările diferite ale oamenilor. Mai mult, diviziunile tribale tradiţionale, cuplate cu statele feudale de mai târziu, au dus la descentralizarea autorităţii. Chiar şi după ce Germania a primit un singur nume, sub împăraţii Sfântului Imperiu Roman, interesul împăratului în afacerile Bisericii peste Alpi nu era împărtăşit de poporul lui.

Dar în ciuda acestor probleme, partea răsăriteană a vechiului imperiu al lui

Carol cel Mare a devenit centrul puterii imperiale care odată fusese deţinută în

Apus de franci.

Ducii tribali ai Germaniei, confruntaţi cu nevoia de unitate pentru apărarea împotriva nordicilor şi a ungurilor slavi, l-au ales în 919 pe Henric

Păsărarul, Duce al Saxoniei, drept conducător al lor. El i-a împins înapoi pe nordici şi a reuşit să-i învingă pe slavii invadatori.

Henric a fost urmat ca rege al germanilor de fiul său, Otto (912 – 973) în anul 936. Otto i-a făcut pe duci vasalii lui şi a preluat supravegherea afacerilor

Bisericii numind episcopi şi stareţi aleşi de el ca să poarte grija intereselor ecleziastice în Germania. Dacă ar fi vrut să-şi limiteze eforturile la Germania, ar fi putut construi o puternică monarhie centralizată similară cu cea pe care mai târziu o vor crea regii englezi, francezi şi spanioli. Dar el a început să se intereseze de afacerile de peste Alpi, şi, timp de secole, problemele Bisericii şi ale statului în Italia au devenit un canal de scurgere a resurselor germane. El a plecat în Italia să-l ajute pe papă împotriva unui conducător puternic ce se ridicase să ameninţe puterea papală în Italia, şi papa Ioan al XII-lea l-a încoronat ca împărat al Sfântului Imperiu Roman în 962. Încă odată a existat un împărat roman care să pretindă jurisdicţie peste popoarele Europei, aşa cum făcuseră mai înainte Carol cel Mare şi împăraţii

romani. Toată Europa centrală, de la Marea Nordului până la Adriatică era acum unită sub un imperiul roman de naţiune germană, care urma să dăinuie până când Napoleon

I-a dizolvat în anul 1806.

În timpul următoarelor două secole scaunul papal a avut posesori slabi, şi împăraţii germani au trecut deseori Alpii pentru a face ordine în haos şi

192 *Creştinismul de-a lungul secolelor* pentru a-şi extinde propriile lor interese în Italia. De exemplu, Otto al III-lea a intrat în anul 996 în Roma şi, după ce a înăbuşit. O facţiune a nobilimii romane, a forţat alegerea vărului său Bruno ca papă. Acesta a fost papa

Grigorie al V-lea. Acest amestec constant al conducătorilor germani în afacerile papalităţii în Italia a dus la o luptă între împărat şi papă, până când

Inocenţiu al III-lea, umilindu-l şi învingându-l pe împărat, a pus capăt amestecului german în Italia.

NOTE

1. Frederic A. Ogg, *A Source Book of Medieval History* (New York: American, 1907), p. 152 – 154.

2. *Ibid*., *p*. 154 – 156.

3. Oliver J. Thatcher şi Edgar H. McNeal, *A Source Book for Medieval*

History (New York: Scribner, 1905), p. 412 – 418.

FLUX ŞI REFLUX ÎN RELAŢIILE

DINTRE BISERICA ŞI STAT, 800 – 1054

20

Trezire spirituală şi schismă în Biserică

Cu toate că Biserica Apuseană se afla în umbra Sfântului Imperiu Roman al lui Otto în timpul ultimei părţi a perioadei între 800 şi 1054, ea a experimentat o trezire interioară, care i-a dat puterea de a face faţă amestecului imperial. În această epocă, Biserica Răsăriteană a devenit conştientă de diferenţele dintre ea şi Biserica Apuseană, aşa încât perioada s-a încheiat cu o schismă care a dus la crearea Bisericii Greco-Ortodoxe în

Răsărit.

I. REÎNNOIRE ÎN APUS

Deşi reînnoirea în Biserica Apuseană nu a fost întotdeauna o reînnoire a spiritului, a existat o reînnoire a puterii care a ajutat-o în lupta ei cu statul, reprezentat de Sfântul Imperiu Roman de naţiune germană. La reînnoirea puterii ecleziastice a papei au contribuit câteva lucruri.

A. Documente în sprijinul papalităţii

Donaţia lui Constantin (vezi capitolul 18) a devenit suportul legal pentru posedarea pământului de către papă. Cel mai mare dar de proprietate pe care acest document îl justifica era dat de Pepin în anul 756. În anul 865, papa

Nicolae I, care a deţinut această funcţie din 858 până în 867, a folosit pentru prima dată o colecţie de decrete ale diferiţilor pontifi ai Romei. Această colecţie este cunoscută sub diferite nume: „Decretele", „Decretele false", sau

„Decretele pseudo-isidoriene". Remarcabilul document includea *Donaţia lui*

Constantin, decretele reale şi unele decrete false ale papilor romani, din timpul lui Clement din Roma, şi câteva din canoanele marilor concilii ale Bisericii.

Colecţia a fost asociată cu numele lui Isidor din Sevilla, cap al bisericii spaniole la începutul secolului al VII-lea. Nu putem fi dogmatici atunci când este vorba de autorul Decretelor, dar este sigur că, de la mijlocul secolului al

IX-lea, ele au jucat un rol important în pretenţiile episcopului roman la supremaţia în Biserică.

Donaţia lui Constantin, folosită pentru prima dată în secolul al VIII-lea, a fost utilizată pentru a susţine pretenţiile papilor la proprietate de pământ în

Italia; dar Decretele au fost folosite pentru a sprijini puterea papei în cadrul

Bisericii. Decretele afirmau supremaţia papei peste toţi conducătorii ecleziastici ai Bisericii şi dădeau oricărui episcop dreptul de a apela direct la papă peste capul arhiepiscopului său. Era, de asemenea, pretins dreptul Bisericii de a fi eliberată de sub controlul secular. Deşi probabil că nu un papă a creat falsul, mulţi papi au folosit colecţia în sprijinul pretenţiilor lor la putere în cadrul

Bisericii. *Dictatul* lui Grigorie al VII-lea a întărit mai târziu aceste pretenţii.

B. Convertirea Scandinaviei

Puterea episcopului roman a fost întărită în această epocă prin acceptarea

Evangheliei de către poporul Scandinaviei. Anskar (801 – 865), un băştinaş din

Flandra, are un mare merit în acest câştig. Când regele danez Harold a cerut un misionar în 826, Anskar a simţit că el trebuie să răspundă chemării şi şi-a devotat ultimii 36 de ani ai vieţii activităţii misionare în nordul Europei.

Danemarca a fost câştigată la creştinism abia în secolul al XI-lea, în timpul lui

Canut. Creştinismul s-a stabilit permanent în Norvegia în jurul anului 1.000, şi cam în acelaşi timp a fost declarat religie de stat în Suedia şi Islanda.

Lucrarea, începută de Anskar, 1 a dat roade care au întărit puterea Romei în nordul Europei.

C. Doctrina liturghiei

Controversa în legătură cu prezer a lui Cristos în comuniune a agitat

Biserica Apuseană la începutul secolului al IX-lea. Orice acceptare a ideii

Cinei Domnului ca o jertfă adusă de preot era un câştig pentru puterea papalităţii, pentru că papa conducea ierarhia clericilor, care erau singurii ce aveau puterea de a îndeplini acest miracol al liturghiei. În jurul anului 831.

Paschasius Radbertus (cca. 785 – 860), stareţul mănăstirii de la

Corbie – lângă oraşul Amiens – a început să propage ideile că substanţa pâinii şi vinului era transformată realmente în trupul şi sângele lui Cristos printr-un miracol divin.

Cu toate că el nu a numit această schimbare transsubstanţiere, învăţătura lui conţinea de fapt ideea transsubstanţierii. El a susţinut această concepţie într-o carte intitulată *Despre trupul şi sângele Domnului*.*2* O asemenea concepţie nu putea să nu întărească puterea preotului şi superiorului lui în ierarhie, papa, deşi Biserica Romană nu a acceptat doctrina transsubstanţierii până în anul

1215, şi nici nu a definit-o pe deplin până la conciliul de la Trent (1545).

D. Reforma monastică

Reformele monastice, făcute de mănăstirile cluniace în secolul al X-lea şi al XI-lea, au adus o mare contribuţie la supremaţia papalităţii. În secolul al

X-lea mănăstirile deveniseră bogate şi corupte, având mare nevoie de reformă.

Fostul ideal de slujire fusese înlocuit de idealul salvării individuale cuplat cu o viaţă uşoară într-o mănăstire bogată. Papalitatea însăşi a trecut printr-o perioadă de declin serios în perioada dintre Nicolae şi Leon al IX-lea.

Mişcarea de reformă începută la Cluny a fost prima din câteva mişcări succesive de reformă în monasticismul roman. Ea a avut efecte răsunătoare.

Capitolul 20 195

Cu mănăstirea de la Cluny s-a întâmplat astfel: în 909, ducele William de

Aquitania, „pentru binele" sufletului său, i-a dat un hrisov lui Berno, 3 care deja fusese stareţ la o altă mănăstire, să înfiinţeze la Cluny, în estul Franţei, o nouă mănăstire.4 Hrisovul prevedea ca mănăstirea să nu fie sub niciun fel de control secular sau episcopal, ea urmând să se autoguverneze sub protecţia papei. Berno, stareţ între 910 – 927, şi Odo, stareţ din 927 până în 942, au fost amândoi oameni cu abilitate şi caracter, achitându-se de sarcini atât de bine încât multe

mănăstiri din ordinul benedictin, inclusiv mănăstirea de la Monte Cassino, au fost reorganizate după liniile celei de la Cluny.

Sub vechiul sistem de monasticism, fiecare mănăstire îşi avea propriul ei stareţ, fiind independentă de alte mănăstiri din acelaşi ordin. Dar stareţul de la Cluny numea stareţii noilor mănăstiri fondate de el sau de alţii, făcându-i pe aceşti stareţi supuşii lui. Această inovaţie a creat un ordin centralizat sub un cap – abatele de la Cluny – care lucra în strânsă armonie cu papalitatea.

Către mijlocul secolului al X-lea sub conducerea abatelui de la Cluny erau aproape 70 de mănăstiri.

Conducătorii cluniaci au cerut reforma în viaţa clericală. Ei au condamnat simonia (practica de cumpărare şi de vânzare a slujbelor bisericeşti) şi nepotismul (practica de a favoriza rudele în numirile în slujbe). Celibatul era un alt punct în platforma lor. Clericii nu aveau voie nici să se căsătorească, nici să ţină concubine, pentru ca întreaga lor atenţie să fie acordată problemelor Bisericii. Aceşti călugări insistau de asemenea ca Biserica să fie eliberată de controlul secular din partea regelui, a împăratului sau a ducelui.

Acest program a fost aplicat de o serie de papi reformatori cu ajutorul mănăstirilor cluniace. Era pus de asemenea un nou accent pe viaţa ascetică.

Entuziasmul reformator al mişcării cluniace s-a făcut simţit în multe domenii. Bărbaţii de la Cluny au creat şcoli monastice bune, şi aceste şcoli au ajutat ca latina să fie limba comună a evului mediu. Mişcarea care a avut ca rezultat cruciadele lansate împotriva mahomedanilor în Ţara Sfântă a datorat mult călugărilor de la mănăstirile cluniace. Mănăstirile cluniace de pe frontierele civilizaţiei au devenit centre ale efortului misionar. Ordinul cluniac a fost desfiinţat în mod legal în anul 1790.

E. Conducători capabili

Deşi mulţi dintre papi în epoca dintre anii ’800 şi 1054 erau corupţi şi incompetenţi, au existat câţiva conducători abili care au ajutat la consolidarea puterii papalităţii. Nicolae I, papă între anii 858 şi 867, a fost unul dintre cei mai capabili dintre aceşti oameni. El

insista atât în scris cât şi în practică asupra supremaţiei papei în cadrul Bisericii, ca unul care era responsabil de binele spiritual al credincioşilor, şi asupra supremaţiei papei peste conducătorii seculari, când se ajungea la problema moralei sau religiei. Decretele pseudo-isidoriene erau deseori menţionate de el ca o justificare pentru pretenţia aceasta.5

Nicolae I şi-a exercitat cu succes puterea atât asupra episcopilor cât şi asupra conducătorului secular, în cazul lui Lothair al II-lea din Lorraine.

Lothair se căsătorise cu Teutberga, mai ales, pentru motive politice.

196 *Creştinismul de-a lungul secolelor* îndrăgostindu-se de Waldrada, el şi-a lăsat soţia. A divorţat de Teutberga, convocând un sinod în care episcopii i-au recunoscut divorţul. Ambele părţi au făcut apel la Nicolae, dar între timp Lothair se căsătorise cu Waldrada.

Hotărât să-i aducă sub control pe episcopii care acţionaseră atât de pripit şi să-l pedepsească pe Lothair pentru imoralitate, Nicolae l-a obligat pe Lothair să o lase pe Waldrada şi să o repună pe Teutberga la locul ei ca soţia lui de drept.

Nicolae a avut de asemenea succes în a susţine dreptul unui episcop de a face apel direct la papă. Când Hinemar, arhiepiscop de Rheims, l-a schimbat din poziţia sa pe Rothad, episcop de Soissons, Nicolae a anulat hotărârea lui

Hinemar, obligându-l să-l repună pe Rothad în episcopia lui.

Nicolae a încercat chiar să-şi afirme autoritatea asupra patriarhului şi împăratului bizantin la Constantinopol. împăratul Mihail, care fusese corupt de unchiul său Bardas, l-a destituit pe patriarhul Ignaţiu când acesta a refuzat să-i împărtăşească lui Bardas sacramentele, iar în anul 858 l-a numit pe învăţatul Fotie în locul lui. Ignaţiu i-a cerut ajutor lui Nicolae. Nicolae l-a decretat pe Fotie destituit, dar un sinod răsăritean sub conducerea lui Fotie au acuzat Biserica Apuseană de erezie pentru a fi adăugat la crez afirmaţia că

Duhul Sfânt vine atât de la Fiul cât şi de la Tatăl.6 Reaua voinţă între cele două părţi ale Bisericii s-a mărit şi Nicolae, deşi avusese

succes în afirmarea supremaţiei sale peste conducătorii seculari şi ecleziastici din Apus, nu a avut succes în Răsărit.

Între pontificatele lui Nicolae şi Leon al IX-lea au existat puţini conducători buni pe tronul papal. Aceasta nu din lipsă de papi, deoarece tronul episcopal la Roma a fost ocupat de peste patruzeci de papi în această perioadă. La mijlocul secolului al XI-lea, a izbucnit un scandal deosebit de mare. Benedict al IX-lea, un papă nevrednic, a fost alungat din Roma şi

Silvestru al III-lea a fost pus pe tronul papal. Benedict s-a întors la Roma şi, în anul 1045, a vândut tronul papal în schimbul unei mari sume de bani unui om care a devenit Grigorie al VI-lea. Dar, în timpul evenimentelor, Benedict a refuzat să destituie papalitatea. Erau acum trei papi, fiecare pretinzând a fi cel îndreptăţit. Henric al III-lea (cca. 1017 – 1056), împărat al Sfântului Imperiu

Roman, a convocat atunci un sinod la Sutri în 1046. Benedict şi Silvestru au fost destituiţi şi Grigorie forţat să demisioneze în favoarea lui Clement al

II-lea. Clement a murit curând, iar succesorul lui, numit tot de Henric a trăit şi el puţin. Mai târziu, Henric l-a numit pe vărul lui, Bruno, ca papa Leon al

IX-lea.

Cu venirea lui Leon al IX-lea s-a sfârşit lunga epocă de papi slabi, dintre

Nicolae şi Leon al IX-lea, pentru că Leon şi succesorii lui erau oameni puternici, interesaţi în reforme pe linia platformei cluniace. Sinodul de la Sutri a marcat astfel refluxul cel mai scăzut în puterea papalităţii din perioada medievală. Sub Nicolae al II-lea, cu ajutorul lui Humbert şi al abilului

Hildebrand – care va deveni Grigorie al VII-lea – alegerea papei a fost luată din mâna populaţiei romane şi pusă sub controlul conducătorilor Bisericii în colegiul de cardinali din 1059. Din acel timp, până când papalitatea a ajuns la o culme a puterii sub Inocenţiu al III-lea, influenţa papalităţii asupra Europei

a avansat continuu.

Biserica din Răsărit, hărţuită de lupta pentru a-i opri pe mahomedani să invadeze Imperiul de Răsărit, slăbită de controlul împăratului asupra problemelor ei şi nemulţumită de stagnarea teologică instalată după marea activitate a lui Ioan din Damasc, nu era într-o poziţie de a oferi prea multă opoziţie ridicării episcopului roman la putere atât seculară cât şi spirituală.

Antagonismul crescând dintre cele două părţi ale Bisericii, care a apărut din rădăcini istorice, a dus la o ruptură în anul 1054. Odată cu ruptura au apărut două mari diviziuni ale religiei creştine şi de atunci au avut puţine contacte oficiale una cu cealaltă.

II. ORIGINEA BISERICII GRECO-ORTODOXE

Biserica din Răsărit nu a reuşit niciodată să fie atât de independentă ca şi cea din Apus, deoarece ea era sub ochii împăratului şi pentru că ea trebuia să facă faţă tradiţiei culturii greco-romane, care era păstrată în Răsărit, în timp ce Apusul trecea prin haosul cultural al „epocii întunecate". După căderea

Imperiului Roman, Biserica din Apus nu a întâmpinat niciun rival politic mare pentru tronul imperial, crescând tot mai puternică în timp ce se

confrunta cu problemele asociate cu haosul cultural care a însoţit căderea imperiului.

A. Diferenţele şi cauzele separării Răsăritului de Apus

Când Constantin şi-a mutat în anul 330 capitala la Constantinopol, el a pavat drumul pentru separarea politică şi – în final – ecleziastică, a Bisericii din Răsărit şi Apus. Teodosiu a pus administraţia regiunilor răsăritene şi apusene ale imperiului sub conduceri separate în 395. Odată cu căderea

Imperiului Roman de apus la sfârşitul secolului al V-lea, această divizare s-a.

realizat complet. În Răsărit, Biserica era sub jurisdicţia împăratului, dar papa de la Roma era prea departe ca să fie adus sub controlul lui. În absenţa controlului politic efectiv în Apus, papa a devenit conducătorul atât secular cât şi spiritual în timpuri de criză.

Aceasta le-a dat celor două biserici o perspectivă total diferită în ce privește puterea seculară.

Și concepția intelectuală a Apusului era diferită de cea a Răsăritului.

Apusul latin a fost mult mai înclinat să ia în considerare problemele practice ale politicii, având puține probleme în formularea dogmei ortodoxe. Gândirea greacă a Răsăritului era mai interesată în rezolvarea problemelor teologice pe linii filosofice. Majoritatea controverselor teologice între 325 și 451 s-au iscat în Răsărit, dar aceleași probleme au cauzat puțină dificultate în Apus în majoritatea cazurilor.

O altă diferență între cele două biserici era în legătură cu celibatul. În

Răsărit era permisă căsătoria tuturor clericilor de parohii sub rangul de episcop, dar în Apus clerul nu avea voie să se căsătorească. S-au ivit dispute de câteva ori pe seama purtării bărbii. În Apus preotul își putea rade obrazul, dar clericui din Răsărit trebuia să poarte barbă. De asemenea, Apusul insista asupra utilizării latinei, în timp ce bisericile din Răsărit utilizau greaca.

Capitolul 20 199

Lucrul acesta a dus uneori la neînțelegeri. Deși acestea și alte subiecte similare acum par neînsemnate, în acel timp ele aveau mare importanță pentru ambele părți ale Bisericii.

Cele două biserici au fost în dezacord și în anumite probleme teologice. În

867 Fotie, patriarhul Bizanțului, l-a acuzat pe Nicolae și Biserica din Apus de erezie pentru că Apusul avea expresia *filioque* în Credeul de la Niceea. În

Apus, teologii susțineau că Duhul Sfânt venea atât de la Fiul cât și de la Tatăl.

Răsăritul nu accepta această idee.

Apoi o serie de controverse au înrăutățit relațiile dintre Răsărit și Apus.

Cu fiecare dispută ostilitatea creștea.

Pe la mijlocul secolului al doilea, problema datei când trebuia să fie sărbătorit Pastele a deteriorat relaţiile dintre cele două ramuri ale bisericii

(vezi cap. 8). Diferenţele de opinie în această problemă întotdeauna au redus posibilitatea unor relaţii amicale între cele două grupări.

Controversa iconoclastă în Biserica Răsăriteană din secolul al VIII-lea şi al

IX-lea a cauzat multe supărări. În anul 726, Leon al III-lea, ca împărat al

Răsăritului, a interzis orice îngenunchere în faţa tablourilor sau imaginilor, şi în anul 730, el a ordonat scoaterea din biserici a tuturor acestora în afară de cruce şi le-a distrus pentru a limita puterea călugărilor şi pentru a infirma acuzaţiile de idolatrie pe care le-au adus musulmanii. Această încercare de a face o trezire laică în Biserica Răsăriteană s-a ciocnit de opoziţia clerului parohial şi monastic. În Apus, papa şi chiar împăratul Carol cel Mare au luat poziţie în favoarea folosirii simbolurilor vizibile ale realităţii divine. Acest amestec al Apusului în problemele Bisericii din Răsărit a mărit antagonismul dintre cele două regiuni. Biserica în Apus a continuat să folosească tablouri şi statui în închinăciune; dar Biserica din Răsărit a eliminat statuile, păstrând însă icoanele, de obicei imagini ale lui Cristos, cărora trebuia să li se acorde reverenţă dar nu închinare, care îi aparţine doar lui Dumnezeu.

Oamenii din Răsărit au detestat în mod special încercarea papei Nicolae I

la mijlocul secolului al IX-lea, de a se amesteca în numirea patriarhului

Bisericii în Răsărit, deşi acest amestec ar fi putut fi justificat pe temeiuri morale. Cu toate că Nicolae nu a avut succes, amestecul lui în ceea ce răsăritenii credeau că era o problemă numai a lor a intensificat animozităţile între cele două biserici.

B. Schisma din 1054

În 1054, controversa finală a avut loc în jurul unei probleme

aparent minoră. Mihail Cerularius, patriarh al Constantinopolului între 1043 şi 1058, a condamnat Biserica din Apus pentru că folosea la euharistie pâinea nedospită. Aceasta era o practică tot mai răspândită în Apus, începând cu secolul al IX-lea. Papa Leon al IX-lea i-a trimis pe cardinalul Humbert şi alţi doi legaţi în Răsărit pentru a pune capăt disputei. Dar, cu cât continuau discuţiile, cu atât se măreau diferenţele de opinie. La 16 iulie 1054, legaţii romani au dat în final un decret de excomunicare a patriarhului şi a discipolilor lui, decret pe care l-au aşezat pe marele altar al catedralei Sfânta

Sofia! Patriarhul nu s-a lăsat şi, ca urmare, şi el l-a anatemizat pe papa de la

Roma şi pe urmaşii lui. Prima mare schismă în creştinism a rupt unitatea

Bisericii. De atunci, Biserica Romano-Catolică şi Biserica Greco-Ortodoxă au mers pe drumuri separate. Această excomunicare reciprocă nu a fost îndepărtată decât la 7 decembrie 1965, de către Paul al VI-lea şi Athenagoras.

C. Consecinţele schismei

Era dificil să mai aibă loc vreo mişcare ecumenică după evenimentele pline de ostilitate care au separat Biserica din Răsărit de cea din Apus. Mişcarea ecumenică modernă, ţintind la reunirea bisericilor creştinătăţii, nu are niciun sprijin de la Biserica Romano-Catolică şi de la Biserica Greco-Ortodoxă.

Mişcarea a fost până recent în principal protestantă. Niciuna din cele două biserici nu doreşte o biserică ecumenică decât cu condiţiile puse de ea, deşi

Biserica Răsăriteană este gata să discute cu bisericile protestante în legătură cu reunirea.

Separarea a împiedicat să pătrundă în Biserica din Răsărit multe influenţe vitalizatoare care au întărit Biserica din Apus. Apariţia oraşelor, a naţiunilor şi a burgheziei, mişcările culturale ale Renaşterii şi Reforma nu au afectat

Biserica din Răsărit, dar Biserica Romano-Catolică din Apus a

fost supusă influenţei lor şi întărită fie prin asimilarea caracteristicilor utile, fie prin reacţia împotriva a ceea ce îi părea Romei a fi dăunător.

Dar biserica din Răsărit s-a angajat în nişte lucrări misionare în acea epocă. Bulgarii au fost câştigaţi la creştinism în anul 864, sub Boris, care a domnit între anii 852 şi 889, şi ei au adoptat credinţa Constantinopolului. Deşi

Chirii şi Metodiu i-au câştigat pe moravieni la creştinism, moravienii au ajuns până la urmă sub jurisdicţia romană în loc de cea a Constantinopolului.

Patriarhul a avut succes mai mult cu activitatea misionară în Rusia. În anul

955, o prinţesă cu numele Olga a acceptat creştinismul şi a reuşit să-l influenţeze pe nepotul ei, Vladimir (956 – 1015), care a acceptat creştinismul în

988. Acest eveniment a marcat începutul triumfului creştinismului răsăritean în

Rusia. Rusia, împreună cu mare parte din Europa răsăriteană şi centrală, l-a urmat pe patriarhul Constantinopolahli.8 Maghiarii au fost convertiţi în această perioadă. Ei au îmbrăţişat religia catolică.

Şocul mahomedanismului în secolul al VII-lea şi pierderea de oameni şi teritorii în faţa musulmanilor, cuplate cu cele două secole de nelinişte în ce priveşte folosirea icoanelor, au făcut ca creştinismul din Răsărit să devină stagnant. Până în prezent, în biserica din Răsărit s-a produs puţină schimbare în ritual, politică sau teologie. Ca urmare, ea nu a avut asupra lumii influenţa pe care a avut-o biserica din Apus, cu toate că în perioada antică a istoriei

Bisericii ea avusese rol conducător în formularea teologiei.

NOTE

1. C. Robinson, *The Conversion of Europe* (London: Longmans, 1917), p. 437 – 484.

2. Beresford J. Kidd, *Documents Illustrative of the History of the Church*

(London: Society for Promoting Christian Knowledge, 3 vol.,

1920

1941), 3: 82 – 84.

3. Noreen. Hunt, *Cluny Under Saint Hugh* (Notre Dame: Notre Dame

University Press, 1968), p. 18, n. 1.

4. Frederic A. Ogg, *A Source Book of Medieval History* (New York: American, 1907), p. 247 – 249.

5. Kidd, *Documents*, 3: 92

6. Ibid., 3: 86 – 91.

7. Ibid., 3: 115 – 117.

8. Vezi Robinson, *Conversion*, cap. 19, unde se găseşte o relatare interesantă despre câştigarea Rusiei la creştinism.

SUPREMAŢIA PAPALITĂŢII, 1054 – 1305

21

Apogeul puterii papale

Papalitatea a exercitat o mare putere seculară între anii 1054 şi 1305.

Hildebrand a reuşit să-l umilească pe împăratul Sfântului Imperiu Roman;

Inocenţiu al III-lea, a fost destul de puternic pentru a-i forţa pe conducătorii statelor-naţiuni, care se ridicau, să facă voia lui; şi papalitatea a inspirat primele cruciade. Apariţia universităţilor şi a scolasticismului a întărit bazele intelectuale ale puterii papale. Reforma monastică a sporit puterea papală, dând papei mulţi călugări zeloşi care i-au fost slujitori ascultători. Este îndoielnic că papalitatea ar mai fi exersat vreodată o asemenea putere absolută asupra tuturor fazelor vieţii aşa cum a făcut-o în Europa medievală în timpul acestei epoci. Totuşi, papalitatea va descoperi în curând că este dificil să facă faţă naţionalismului din Franţa şi din Anglia şi conciliarismului.

I. GRIGORIE AL VII-LEA AFIRMĂ

SUPREMAŢIA PAPALĂ

A. Puterea din spatele tronului papal

Pontificatele lui Grigorie al VII-lea şi Inocenţiu al III-lea domină cu uşurinţă istoria papalităţii medievale. Niciunul dintre ei nu voia să

accepte ideea că Dumnezeu îi dăduse papei şi conducătorului secular suveranitate coordonată asupra sufletelor şi trupurilor oamenilor. Papa nu accepta ideea că el îşi deriva controlul asupra sufletelor oamenilor de la conducătorul secular căruia Dumnezeu îi dăduse suveranitate, iar conducătorul secular nu încuviinţa cu bunăvoinţă ideea că el exercita suveranitate asupra trupurilor oamenilor printr-o permisiune binevoitoare din partea papei. Niciun papă nu a reuşit vreodată după aceea să pună în vigoare această pretenţie cu atâta succes cum au făcut-o aceşti doi papi. Hildebrand (cca. 1021 – 1085) a pus temelia pe care

Inocenţiu a reuşit, la o dată mult mai târzie, să clădească pretinzând puterea supremă.

Cariera lui Hildebrand se împarte în două perioade. Înainte de a deveni papă în 1073, el a fost timp de douăzeci de ani puterea din spatele tronului papal, iar din 1073 până la moartea lui în 1085, el a exercitat puterea pe care o obţinuse pentru papi în timp ce era un umil sprijinitor al papalităţii. El a o ea

reuşit să influenţeze formularea politicii papale sub cinci papi înainte de a deveni în final papă.

Acest om mic la statură, diform, cu o voce slabă, avea tot zelul celor mai buni dintre reformatorii de la mănăstirile cluniace, cu al căror program de reforme simpatiza. Şi el se opunea simoniei, căsătoriei clerului şi învestiturii laice.

Leon al IX-lea i-a oferit lui Hildebrand şansa să devină puterea din spatele tronului papal, alegându-l pe el şi pe alţi oameni buni din afara Romei pentru a ocupa poziţii importante în curia papală. La începutul secolului al IV-lea, anumite biserici din Roma şi împrejurimile ei fuseseră desemnate ca locuri exclusive pentru botezuri. Pastorii acestor biserici au devenit cunoscuţi ca preoţi cardinali. împărţirea Romei în cartiere pentru operele de caritate fusese făcută mai înainte, iar preoţii acestor cartiere erau cunoscuţi ca diaconi cardinali. Episcopii din apropierea Romei erau cunoscuţi ca episcopi cardinali.

Aceşti oameni constituiau nucleul a ceea ce urma să devină colegiul de cardinali. Hildebrand a fost însărcinat cu administrarea finanţelor scaunului papal, devenind astfel un cardinal.

Hildebrand a exercitat putere şi mai mare în timpul conducerii lui Nicolae

II (1058 – 1061), când el a ajutat la aprobarea legislaţiei ecleziastice care lua puterea de a alege un papă din mâinile populaţiei episcopiei romane. Episcopii

Romei fuseseră aleşi din cele mai îndepărtate timpuri prin vot popular, deşi împăraţii Sfântului Imperiu Roman se amestecau deseori în alegeri, iar în timpul lui Hildebrand aristocraţia Romei ajunsese să exercite control corupt asupra alegerilor. La Conciliul Lateran în anul 1059, Nicolae, sfătuit de

Humbert şi de Hildebrand, a reuşit să schimbe metoda de alegere a papilor, aşa încât să fie eliminată influenţa aristocratică laică romană sau cea imperială germană. Când un papă murea, episcopii cardinali se întâlneau pentru a chibzui asupra succesorului său. Apoi ei îi consultau pe preoţii cardinali şi pe diaconii cardinali. Abia atunci li se permitea membrilor episcopiei romane să-şi dea votul cu privire la candidatul propus de cardinali. Faptul acesta punea alegerea papei sub controlul colegiului de cardinali. Un cleric din orice parte a Bisericii Romano-Catolice, putea fi ales papă şi, în caz de tulburări, alegerea putea avea loc în afara Romei. Noul papă urma să-şi preia funcţia imediat după alegerea sa. Această schimbare în procedura electorală a limitat alegerea papei la cadrul puterii clerului, eliminând controlul laic.1 Nu trebuie trecută cu vederea semnificaţia acestei legislaţii pentru înălţarea puterii papale.

B. Papa Grigore al VII-lea

Hildebrand a fost ales în unanimitate ca papa Grigore al VII-lea în 1073, ca rezultat al faptului că poporul a strigat: „Hildebrand să fie episcop". Acum el era în poziţia de a acţiona direct pentru idealul lui de teocraţie, în care atât puterea seculară cât şi cea spirituală urma să fie exercitată de papă ca locţiitor al lui Dumnezeu. El voia ca nicio putere civilă să nu domine Biserica

Romană; în schimb, biserica trebuia să controleze puterea civilă. Din acest motiv, el s-a dedicat desfiinţării învestiturii laice, practica prin care conducătorii clerici primeau simbolurile slujbei lor de la seniorul lor feudal.

206 *Creştinismul de-a lungul secolelor* care de obicei era un laic. El a fost de asemenea preocupat de desfiinţarea simoniei şi de obligativitatea celibatului la cler, pe care le-a considerat cea mai bună cale de a reforma Biserica Romană.

Acest ideal al supremaţiei papale în Biserica Romană şi asupra conducătorilor seculari, este clar dezvoltat în *Dictatus Papae*, un document găsit *între* scrisorile lui Hildebrand după moartea lui. Chiar dacă l-a scris cardinalul Deusdedit, care este adesea considerat autor al lui, documentul exprimă clar idealul lui Grigore pentru papalitate. Acest document emitea cele mai puternice pretenţii pentru supremaţie papală întâlnite până atunci. El afirma cu tărie că Biserica Romană îşi datorează bazele ei „numai lui

Dumnezeu”; că pontiful ei este „singurul ce trebuia numit universal”; că el are putere deplină asupra tuturor episcopilor; că numai picioarele lui trebuie sărutate de „toţi prinţii”; că el poate „detrona împăraţi”; şi că el îi poate absolvi pe supuşii unor conducători seculari răi de devotament faţă de aceşti conducători. Culmea pretenţiei papale la supremaţie a fost atinsă în articolul

22 din *Dictatus*, cu afirmaţia că în Biserica Romană nu a fost niciodată nicio greşeală şi că, după Biblie, ea nu va greşi niciodată.2 Grigore era pe deplin pregătit să impună aceste pretenţii la supremaţie atât seculară cât şi spirituală.

El afirma că ţări ca Anglia, Ungaria, Rusia şi Spania fuseseră puse sub controlul Sf. Petru şi al succesorilor lui.

În timp ce Grigore se războia cu succes împotriva căsătoriei clericilor şi simoniei, pretenţiile din *Dictatus* indicau faptul că problema lui cea mai mare era să îi aducă pe conducătorii seculari sub controlul lui. Lupta majoră a pontificatului său, lupta împotriva învestiturii laice, a fost o moştenire de la predecesorul lui, Alexandru al II-lea. Importanta arhiepiscopie a Milanului fiind vacantă, împăratul

Sfântului Imperiu Roman, Henric al IV-lea, l-a ales pe Godfrey în această slujbă. Dar corpul electoral al arhiepiscopilor l-a ales pe

Atto. Alexandru II l-a recunoscut pe Atto şi, chiar înainte de a muri, l-a excomunicat pe Godfrey. Succesorul lui, Hildebrand, a continuat cu plăcere lupta cu Henric. În 1075 un sinod roman interzicea oricărui cleric înalt să primească învestitura bisericească de la un laic.

Henric a fost şi el gata pentru lupta cu puterea spirituală a papalităţii, dar el nu fusese învăţat să se autodisciplineze. Această deficienţă l-a făcut să întreprindă acţiuni neînţelepte în lupta cu papa şi curând a trebuit să facă faţă rebeliunii seniorilor feudali din Saxonia, care se opuneau încercărilor lui de a crea un stat centralizat în Germania. După încheierea unei păci temporare cu nobilii saxoni, Henric, din ai cărui consilieri cinci fuseseră excomunicaţi în

1075 de Grigore pentru simonie, a convocat un conciliu la Worms în ianuarie

1076. Conciliul a respins autoritatea papală.3 Grigore a reacţionat la această amară denunţare şi respingere a autorităţii lui excomunicându-l pe Henric şi eliberându-i pe toţi supuşii lui de credincioşie faţă de el.4 Acesta a fost pasul cel mai îndrăzneţ pe care îl făcuse vreodată un papă în disputa cu puterea seculară, dar slăbiciunea lui Henric acasă i-a dat lui Grigore speranţa în succes.

În toamna lui 1076, duşmanii saxoni şi ceilalţi duşmani ai lui Henric au

Această ilustraţie din Cronica lui Otto de Freising reprezintă controversa dintre Henric al IV-lea şi Grigore al VII-lea cu privire la învestitura laică. De la stânga la dreapta, sunt Henry al IV-lea, Guibert – noul papă – pe care l-a instalat Henric şi Grigore al VII-lea, care este gonit cu sabia.

declarat că, dacă nu primea eliberarea de sub sentinţa de excomunicare a lui

Grigore împotriva lui, îl vor detrona. De asemenea, ei l-au invitat pe Grigore la un sinod care urma să înceapă iarna la Augsburg. Pus în

faţa pericolului de a-şi pierde tronul şi de a fi umilit pe terenul lui propriu dacă Grigore ar fi venit la Augsburg, Henric a capitulat şi, cu soţia şi fiul de curând născut, a trecut Alpii în iarna lui 1077, pentru a-l întâlni pe Grigore la Canossa. A fost o călătorie grea; şi când Henric a ajuns la Canossa, Grigorie l-a lăsat să stea în zăpadă cu picioarele goale în afara porţilor palatului, timp de trei zile la rând, şi abia după aceea l-a primit la el. Apoi l-a absolvit de sentinţa de excomunicare…

Deşi cel mai mare domnitor din lumea creştină a fost umilit astfel de papă, Henric a câştigat mult prin supunerea lui, pentru că l-a împiedicat pe

Grigore să vină la întâlnirea de la Augsburg şi i-a învins pe duşmanii lui germani. Dar lupta a continuat în tot timpul cât a mai durat pontificatul lui

Grigore. Mai târziu, Grigore l-a excomunicat şi detronat pe Henric pentru a doua oară; dar fiindcă Germania îl sprijinea, Henric a invadat Italia şi l-a ales papă pe Wibert. După ce Henric a fost încoronat de Wibert, el a plecat din

Italia. Atunci Grigore i-a chemat în ajutor pe normanzii din sudul Italiei. Ei l-au ajutat, dar pe lângă aceasta au jefuit şi împrejurimile Romei, iar Grigore s-a văzut forţat să fugă la Salerno. Acolo a murit în exil acest mare papă, pentru că, după cum spune el, „a iubit neprihănirea şi a urât nedreptatea”.

Lupta pentru învestitură a continuat până când s-a ajuns la o înţelegere de compromis la Concordatul de la Worms în 1122 între împăratul Henric al

V-lea şi Papa Calixtus al II-lea. Alegeri libere ale slujitorilor Bisericii urmau să aibă loc în prezenţa regelui. Inelul şi toiagul, simboluri ale puterii spirituale, urmau să fie date slujitorilor Bisericii de către papă sau trimisul lui, iar slujitorul Bisericii trebuia să depună un jurământ de loialitate Li faţa

 domnitorului secular care era şi seniorul lui feudal. Biserica Romano-Catolică a câştigat mai mult decât regele în ciuda compromisului la care s-a ajuns, 5

deoarece ea afirmase cel puţin egalitatea cu statul şi se eliberase

de controlul imperial în Italia. În plus, prin impunerea celibatului clerului după interzicerea căsătoriei clerului în 1074, Grigore împiedicase clerul să degenereze într-o castă ereditară şi crease o clasă de oameni loiali superiorului lor spiritual, papa. Această soluţie a rezolvat problema învestiturii laice. Deşi a murit în exil, Grigorie şi-a împlinit lucrarea, şi papii de mai târziu au zidit pe bazele puse de el.

II. SUPREMAŢIA PAPALĂ

SUB INOCENŢIU III

Ales ca papă în 1198, Inocenţiu al III-lea (1161 – 1216) a dus papalitatea medievală pe culmea puterii ei. El era fiul unui nobil roman şi a primit o educaţie aleasă în teologie la Paris şi în drept la Bologna. Modestia şi pietatea lui personală erau echilibrate de vigoarea, de bunul-simţ şi de un puternic simţ al forţei morale pe care o avea papalitatea.

Inocenţiu credea că el este „vicarul lui Cristos" cu autoritate supremă pe pământ. El credea că regii şi prinţii îşi obţineau puterea de la el, şi de aceea el putea să-i excomunice, să-i detroneze sau să dea un interdict care interzicea clerului să oficieze în statul lor alte servicii decât cele mai esenţiale. El credea că Dumnezeu a dat succesorului lui Petru sarcina de a conduce atât întreaga lume cât şi Biserica. Papa era deasupra nivelului omului şi sub nivelul lui

Dumnezeu. Relaţia dintre stat şi Biserică trebuie să fie ca aceea dintre lună şi soare. Luna străluceşte prin lumina reflectată de la soare; statul trebuia să stea în gloria papalităţii şi să-şi primească puterea de la papă.6 Nu este de mirare că având această părere despre autoritatea lui şi având toată puterea şi prestigiul papalităţii sub controlul lui, Inocenţiu a reuşit să-i pună sub controlul lui pe domnitorii statelor-naţiuni care se ridicau în Anglia şi Franţa şi să-l înfrângă pe împăratul Sfântului Imperiu Roman.

Poziţia papalităţii a fost şi mai departe întărită prin publicarea unei ediţii pline de autoritate a legii canonice a Bisericii Romane în 1140 de către

Graţian, un călugăr profesor la Bologna. Această ediţie, cunoscută sub numele de *Decretum*, făcea o prezentare completă a

legii canonice care putea fi folosită la toate tribunalele Bisericii Romane. Trebuie reamintit că legea romană, care era baza pe care s-a construit legea canonică, susţinea ideea centralizării autorităţii într-o persoană. Papa a folosit din plin acest sistem pentru a-şi întări autoritatea şi pentru a găsi administratori instruiţi legal.

A. Conducători seculari şi conducători spirituali

Inocenţiu al III-lea a reacţionat prompt împotriva conducătorilor statelor-naţiuni ce se ridicau în Franţa şi Anglia şi împotriva conducătorilor

Sfântului Imperiu Roman, imediat după urcarea lui pe scaunul lui Petru. Mai întâi, el şi-a folosit puterea împotriva lui Filip August al Franţei, pentru a demonstra că nici măcar un rege nu putea trece peste legea morală a lui

Capitolul 21 209

Dumnezeu în privinţa căsătoriei. Filip se căsătorise cu Ingeborg din

Danemarca după moartea primei lui soţii în 1193. Când mireasa i-a ajuns în

Franţa, nu i-a plăcut de ea şi a pretins că fusese vrăjit. El i-a forţat pe episcopii francezi să anuleze căsătoria şi a luat-o în casa lui ca soţie pe Agnes.

Ingeborg a făcut apel la papă cerând dreptate. Ca urmare, Inocenţiu i-a poruncit lui Filip să o lase pe Agnes şi să o ia înapoi pe Ingeborg, care era soţia lui legitimă. Când Filip a refuzat să facă aceasta, Inocenţiu a pus Franţa sub interdict în anul 1200. Interdictul, care afecta întreaga naţiune, a închis toate bisericile, cu excepţia botezului copiilor şi ungerea muribunzilor; a interzis celebrarea liturghiei – cu excepţia liturghiei pentru cei bolnavi şi pe moarte; a interzis înmormântarea în pământul sfinţit. Preotul putea predica numai afară sub cerul liber.7 Tumultul pe care l-a creat interdictul în toată

Franţa l-a obligat pe Filip să se supună papei, a alungat-o pe Agnes şi a adus-o înapoi la palat pe Ingeborg ca soţie a lui. Viaţa ei nu era prea fericită, dar Inocenţiu, folosind armele spirituale, îl obligase

pe domnitorul unuia dintre cele mai mari şi recente state naţionale să se supună legii morale.

Între 1205 şi 1213, Inocenţiu a reuşit să-l înfrângă pe brutalul Ioan al

Angliei într-o luptă privitoare la alegerea unui arhiepiscop în arhiepiscopia vacantă de Canterbury. Atât arhiepiscopul ales de clerul arhiepiscopiei cât şi candidatul propus cu forţa de Ioan au fost puşi la o parte de Inocenţiu, când s-a ridicat problema confirmării numirii lui. El l-a numit în schimb pe Stephen

Langton. Ioan a refuzat să-l accepte pe Langton. Atunci Inocenţiu l-a excomunicat pe Ioan în anul 1209, după ce a pus un interdict asupra Angliei în 1208. Ioan a fost obligat să se umilească, deoarece englezii i s-au împotrivit, iar Filip al Franţei, la invitaţia papei, a fost prea bucuros să aibă o scuză pentru a invada Anglia. Ioan a recunoscut în 1212 că el ţinea regatul lui ca vasal feudal al papei, fiind de acord să-i plătească papei 1.000 de mărci anual.8

Această plată a fost în final renegată în timpul Reformei engleze.

După ce i-a umilit cu succes pe conducătorii a doua dintre cele mai importante state naţionale în creştere, Inocenţiu a hotărât că era timpul să se ocupe de problema conducătorului Sfântului Imperiu Roman. În 1202 el afirma dreptul papei de a aproba sau dezaproba împăratul ales de electorii germani ai imperiului.9 Compromisul de la Worms crease un armistiţiu neconfortabil între împărat şi papă, şi poporul italian era nerăbdător să coopereze cu papa pentru a pune capăt amestecului imperial în Italia din partea împăratului. Henric al VI-lea, împărat între 1190 şi 1197, s-a căsătorit cu prinţesa normandă Constance. Prin această căsătorie, el a pretins ca Sicilia să intre sub stăpânirea lui. Aceasta i-a dat controlul asupra teritoriilor la nord şi sud de statele papale. Fiul său, Frederic, a fost declarat rege al Siciliei, iar după moartea Constancei, Inocenţiu a fost numit tutorele lui. Când Otto al

IV-lea a uitat promisiunile făcute lui Inocenţiu la timpul încoronării lui ca sfânt împărat roman, Inocenţiu a susţinut pretenţiile lui Frederic la tronul imperial, reuşind să-i asigure alegerea în această

slujbă, în 1212. El este cunoscut sub numele de Frederic al II-lea. Apoi Inocenţiu a chemat armatele lui Filip II al Franţei şi l-a învins pe Otto la Bouvines în anul 1214.

Astfel, prin manipulare politică abilă, Inocenţiu a dictat succesiunea imperială. Dar în timp ce domnia lui a marcat culmea puterii papale medievale, marele papă crease fără voie o problemă teribilă pentru succesorii lui. De două ori, în cazul lui Ioan al Angliei şi al lui Otto al imperiului.

Inocenţiu ceruse ajutor de la regele Franţei pentru a câştiga această luptă.

Acţionând astfel, el a distrus puterea Sfântului Imperiu Roman, şi şi-a lăsat succesorii fără un echilibru împotriva puternicului stat francez. Înainte de aceasta, papa îi putea întârâta pe regele francez şi pe împărat unul împotriva altuia. Nu este de mirare că mai târziu Bonifaciu al VIII-lea a fost umilit de domnitorii puternicelor state-naţiuni Anglia şi Franţa.

B. Inocenţiu III în calitate de cruciat

Inocenţiu şi câţiva preoţi francezi au iniţiat cea de-a patra cruciadă, pentru recucerirea Palestinei de la musulmani prin capturarea Egiptului ca bază pentru acţiunile de mai târziu. A fost în esenţă o cruciadă franceză sub conducere papală. Când a fost nevoie de bărci pentru a-i transporta pe cruciaţi la obiectivul lor, dogele Veneţiei a fost de acord să ofere transport şi aprovizionare în schimbul unei mari sume de bani. Cruciaţii au venit la

Veneţia, dar nu cu bani destui. Atunci veneţienii le-au cerut ajutorul să recâştige Zara, care odată aparţinuse Veneţiei, de la regele creştin al Ungariei.

După ce au jefuit Zara, cruciaţii au navigat spre Constantinopol în loc de

Alexandria şi, după un asediu, au capturat oraşul în 1204. A fost instaurat un regat latin la Constantinopol, care a durat până în 1261. Deşi Inocenţiu nu a aprobat oficial abaterea cruciaţilor creştini împotriva celorlalţi fraţi creştini la

Zara şi Constantinopol, el a acceptat rezultatele, deoarece i-au adus Imperiul de Răsărit sub control şi deoarece Constantinopolul putea servi ca bază pentru a cincea cruciadă pe care o plănuia el împotriva mahomedanilor. Imperiul de

Răsărit cât şi conducătorii din Apus erau acum sub controlul lui.10 El a fost figura principală în Europa medievală.

Inocenţiu a iniţiat de asemenea o cruciadă sub conducerea lui Simon de

Montfort împotriva albigenzilor din sudul Franţei, în 1208. Albigenzii erau membri ai unei secte eretice, cunoscuţi sub numele de catari. Deoarece ei pretindeau că sistemul lor era bazat pe Biblie, Biserica Romană le-a interzis să posede Biblia. Cruciada a pornit în anul 1209 şi practic i-a exterminat pe catari în sudul Franţei după multe lupte sângeroase. Această cruciadă a fost puternic sprijinită atât de ordinul dominican cât şi de cel franciscan. Ereticii cât şi conducătorii seculari trebuie să se aplece în faţa capului suprem al Bisericii

Romane.

C. Al patrulea Conciliu de la Lateran din 1215

După ce a abolit erezia prin forţă, Inocenţiu a convocat un conciliu general la Roma. Acest conciliu, cunoscut ca cel de al patrulea Conciliu de la

Lateran, a hotărât că fiecare laic este obligat să facă o confesiune anuală la un preot şi a declarat că toţi trebuie să participe la liturghie cel puţin la Paşte.

Declararea dogmei transsubstanţierii, pe care toţi membrii Bisericii Romane a

trebuit să o accepte ca doctrină autentică, a fost cea mai importantă. Ea

susţinea că substanţa pâinii şi vinului devenea cu adevărat trupul şi sângele lui

Cristos după cuvintele de consacrare ale preotului. Accidentele sau formele exterioare ale elementelor, încă erau percepute de simţuri

ca pâine şi vin, dar în Substanţe a avut loc o schimbare metafizică, aşa încât pâinea şi vinul deveneau trupul şi, respectiv sângele lui Cristos. Astfel, preotul săvârşea un sacrificiu ori de câte ori ţinea liturghia. Nu este de mirare că oamenilor medievali le era teamă de cler, care avea puterea de a da sau retrage sacr amentele dătătoare de viaţă.

III. DECLINUL PUTERII PAPALE

SUB BONIFACIU VIII

Pontificatul lui Inocenţiu al III-lea a marcat culmea puterii papale în

Europa. Relatări dezgustătoare despre nepotism, simonie, beţie şi neglijarea oamenilor de către preoţi au atras dușmănia multora în secolul care a urmat morţii lui Inocenţiu în 1216. Conducătorii statelor-naţiuni în ascensiune – Franţa şi Anglia – erau mai înclinaţi să intre în dispute cu papalitatea, pentru că aveau o armată naţională şi o burghezie bogată care îi sprijineau.

Umăiirea Sfântului Imperiu Roman de către Inocenţiu al III-lea l-a lăsat pe papa cu puţin sprijin împotriva conducătorului francez.

Dacă pontificatul lui Inocenţiu al III-lea a fost apogeul puterii papale în evu mediu, cel al lui Bonifaciu VIII între 1294 şi 1303 se poate spune că a fost limita inferioară a puterii papale. Papa Bonifaciu a suferit umilire de multe ori din partea puterii seculare. Lupta cea mai mare a avut loc între

Borzifaciu şi Filip cel Frumos al Franţei. Pentru a ajuta la plata unui război întrţe cele două ţări, Filip al Franţei şi Eduard I al Angliei au taxat clerul în

129 «6, Bonifaciu a dat bula *Clericis laicos*, *11* care îi interzicea preotului să plătească taxe unui domnitor secular, fără aprobarea papei. Eduard a răspuns

P” scoaterea în afara legii a clerului şi cerând parlamentului să dea un act prin care să le interzică să dea atenţie pretenţiilor papei asupra puterii seculare în i\nglia. Filip a răspuns provocării interzicând exportul de bani din Franţa în

Ilia, lipsind astfel papalitatea de veniturile ei din Franţa.

Lupta dintre Filip şi Bonifaciu s-a reînnoit în anul 1301, când

Filip a un trimis papal acuzat de trădare împotriva regelui. Când papa i-a por» uncit lui Filip să-l elibereze şi să vină la Roma pentru a-şi explica purtarea.

Filită a convocat corpul legislativ francez, Statele Generale, care au susţinut împotrivirea lui Filip faţă de cererile lui Bonifaciu. Atunci Bonifaciu a dat bul-a papală cunoscută sub numele de *Unam sanctum*. El pretindea că „nici salv» area nici iertarea păcatelor" nu puteau fi găsite în afara Bisericii Romane, că tpapa, ca şi cap al Bisericii Romane avea autoritate seculară şi spirituală pestte toţi oamenii şi că supunerea faţă de papă era „necesară pentru salvare".12

Aceste idei au fost repetate în *Quante conficiamur*, emis de Pius al IX-lea în anuj 1863. Dar Bonifaciu nu-şi putea sprijini pretenţiile cu armate, şi Filip l-a făciut prizonier pentru o perioadă, pentru a preveni proclamarea excomunicării regelui.

Clement al V-lea a devenit papă după moartea lui Bonifaciu. În anul 1309, el a mutat reşedinţa papală la Avignon, unde el şi curtea sa erau sub presiune directă din partea regelui de ale cărui teritorii erau înconjuraţi. Această mutare a dus la inversarea situaţiei de la Canossa şi a constituit un prilej de răzbunare [Canossa a fost un orăşel în partea de nord a Italiei, unde împăratul Henric al IV-lea s-a umilit supunându-se papei Grigore al VII-lea, în

1077, n.tr.]. Mutarea tronului papal de la Roma în anul 1309 a fost începutul epocii cunoscute sub numele de „captivitatea babiloniană a papalităţii". Până în anul 1377 papalitatea a fost sub influenţa monarhilor francezi şi şi-a pierdut uriaşa putere morală şi politică pe care o avusese în Europa în timpul pontificatului lui Inocenţiu al III-lea.

NOTE

1. Henry Bettenson, *Documents of the Christian Church* (New York:

Oxford University Press, ed. a 2-a, 1963), p. 101 – 102.

2. Beresford J. Kidd, *Documents Illustrative of the History of the Church*

(London: Society for Promoting Christian Knowledge, 3 vol., 1920

1941), 3: 129 – 130.

3. Bettenson, op. cit., p. 102 – 104; Frederic A. Ogg, *Source Book of*

Medieval History (New York: American, 1907), p. 270 – 272.

4. Bettenson, *Documents*, p. 104.

5. Ibid., p. 154 – 155.

6. Ibid., p. 155 – 156.

7. Ogg, op. cit., p. 382 – 383.

8. Bettenson, op. cit., p. 161 – 164.

9. Ibid., p. 112 – 113.

10. Vezi Kidd, History *of the Church*, 3: 150 – 153, în care vei găsi documente relevante.

11. Bettenson, op. cit., p. 113 – 115.

12. Ibid., p. 115 – 116.

SUPREMAŢIA
PAPALITĂŢII, 1054 – 1305

22

Cruciaţi şi reformatori

Creştinismul în Europa apuseană a fost marcat de izbucniri ale zelului pentru cruciade şi reforme în timpul secolelor al XII-lea şi al XIII-lea.

Expediţiile cavalerilor creştini au luptat pentru scopuri religioase şi nu pentru câştiguri private sau scopuri politice. Între anii 632 şi 750, musulmanii au ameninţat cu agresivitate Apusul, dar între anii 1095 şi 1291 s-au pornit cruciadele împotriva musulmanilor în Europa şi Asia şi împotriva ereticilor în

Europa, majoritatea sub egida bisericii romane. Au apărut ordinele cistercian, dominican şi franciscan, ca mişcări de reformă pentru revitalizarea monasticismului medieval. Zelul spiritual i-a îmboldit pe laici să se angajeze în mişcările albigenză şi waldoistă. Energia cheltuită pentru construirea marilor catedrale gotice din

Europa a fost de asemenea o mărturie a zelului spiritual al epocii.

I. CRUCEA ÎMPOTRIVA SEMILUNII, 1095 – 1291

Creştinii au dus cruciade împotriva maurilor în Spania şi împotriva musulmanilor în Sicilia cu câtva timp înainte de cruciada din Ţara Sfântă.

Această ramură apuseană a mişcării cruciate avea ca scop alungarea musulmanilor din teritoriile ocupate de ei în Europa apuseană. Cruciadele în

Palestina, care au constituit marea ramură de răsărit a acestei mişcări cruciate împotriva musulmanilor, au avut ca scop recapturarea Palestinei de la brutalii turci, descendenţi ai dinastiei Seliuk. Întreaga mişcare poate fi caracterizată ca un război sfânt împotriva duşmanilor crucii, dus de forţele spirituale ale creştinătăţii apusene. Deja în 1074 Grigorie al VII-lea ceruse o cruciadă împotriva musulmanilor în Palestina, care hărţuiau Imperiul de Răsărit şi îi persecutau pe pelerini, 1 dar lupta cu Henric al IV-lea asupra învestiturii laice

I-a împiedicat să înceapă cruciadele.

A. Cauzele cruciadelor

Trebuie reţinut întotdeauna că, deşi cruciaţii au avut interese economice sau politice, motivul principal al cruciadelor a fost religios. Turcii care se trăgeau din dinastia Seliuk şi care-i înlocuiseră pe arabi, erau mult mai

 fanatici şi brutali decât arabii dinaintea lor, şi pelerinii europeni erau supuşi la persecuţii imediat ce ajungeau în Palestina. Mai mult, Alexios, împăratul

Constantinopolului, ceruse ajutorul creştinilor vest-europeni împotriva acestor invadatori musulmani asiatici care ameninţau securitatea regatului lui. Această motivaţie religioasă a dat cruciadelor natura unui pelerinaj în masă spre

Palestina. Mişcarea oamenilor era comparabilă în sfera ei de cuprindere cu migraţiunile barbare în Imperiul Roman cu puţin înainte de căderea lui. S-a estimat că la activităţile asociate cu prima cruciadă au luat parte aproape un milion de oameni. Mişcarea era de asemenea o încercare de a stabili cine trebuie să controleze Orientul Apropiat, o

problemă de care Europa a fost preocupată întotdeauna.

Motivele economice i-a determinat pe mulţi să ia Crucea. Foametea era un fenomen obişnuit în Europa Apuseană în secolul anterior cruciadelor.

Veneţienii erau interesaţi să stimuleze comerţul cu Orientul Apropiat şi normanzii erau tot atât de interesaţi să jefuiască pe cât erau de interesaţi să elibereze locurile sfinte de sub stăpânirea musulmanilor.

Pasiunea pentru aventura militară, sfinţită de Biserica Romană, a atras de asemenea pe mulţi nobili feudali şi cavaleri în armatele cruciadelor. Alţii au luat crucea pentru a scăpa de plictiseala de acasă sau de pedeapsa pentru crime.

CRUCIADELE
ÎMPOTRIVA
ERETICILOR CREŞTINI

Cruciada militară împotriva albigenzilor sau catarilor 1209 – 1229

Propovăduirea dominicană în Sicilia
ÎMPOTRIVA
MUSULMANILOR
Spania
Reconquista
1095 – 1299
ÎMPOTRIVA
SLAVILOR

În Prusia de răsărit de către cavalerii teutoni în Polonia în Ungaria

Cruciadele în Palestina
1095 – 1492
Prima – Regatul latin al Ierusalimului
1099 – 1189
A patra – împotriva
Constantinopolului
Regatul latin

1204 – 1261

Capitolul 22 215

B. Cruciadele

Ceea ce a declanşat prima cruciadă a fost predica despre o astfel de cruciadă împotriva musulmanilor, ţinută de către Urban al II-lea, la un sinod la Clermont, în noiembrie 1095. El a îndemnat la cruciadă ca răspuns la cererea de ajutor a lui Alexius, dar în mintea lui Urban a dat prioritate ideii mai grandioasă de eliberare a locurilor sfinte de la musulmani faţă de ideea de a ajuta Imperiul de Răsărit.2 Mulţimea adunată, majoritatea francezi, au răspuns cu un entuziast *Deus vuit* (Dumnezeu vrea aceasta) la propunerea lui

Urban, care era francez.

Entuziasmul era atât de mare, încât mase de ţărani ridicate de predicile lui

Petru Pustnicul şi Walter Săracul au început să mărşăluiască prin Germania.

Ungaria şi Balcani spre Palestina. Deoarece erau dezorganizaţi şi nedisciplinaţi, împăratul Constantinopolului a fost bucuros să-i lase pe cei ce mai erau în viaţă să treacă strâmtorile spre Asia Mică, unde au fost fie masacraţi de turci, fie luaţi prizonieri şi vânduţi ca sclavi.

Această cruciadă laică neorganizată a ţăranilor francezi a fost doar preludiul primei cruciade organizate, conduse de nobilii din Franţa, Belgia şi

Italia normandă. Aceste armate şi conducătorii lor au ajuns la

Constantinopol în primăvara anului 1097. Cruciaţii au cucerit Niceea după un scurt asediu, şi spre toamnă erau în faţa Antiohiei, pe care au capturat-o în primăvara anului 1098. În final, în iunie 1099, ei au capturat Ierusalimul.

Aceşti cruciaţi, care acasă în Europa fuseseră seniori feudali, au cedat tentaţiei de a stabili feude în teritoriile pe care le cuceriseră, şi multe din castelele din

Orientul Apropiat datează din această perioadă. Ierusalimul şi regiunea înconjurătoare au devenit în final regatul Ierusalimului sub Godfrey de

Bouillon, care fusese conducătorul moral al cruciadei. În felul acesta, au fost realizate obiectivele primei cruciade. Presiunea împotriva Constantinopolului din partea musulmanilor a scăzut, şi Ierusalimul era din nou în mâinile conducătorilor creştini. Cavalerii templieri şi cavalerii ospitalieri erau organizaţi să asigure protecţie şi ajutor pelerinilor şi să lupte cu musulmanii.

Ocazia pentru cea de a doua cruciadă a fost ameninţarea musulmană din flancul nord-estic al regatului Ierusalimului, după ce musulmanii capturaseră feuda de la Edessa. În anul 1146, misticul sfânt Bernard de Clairvaux a propovăduit cea de a doua cruciadă. Regele Franţei şi împăratul Sfântului

Imperiu Roman au condus cruciada, dar ea s-a dovedit a fi un eşec. Acest eşec a fost urmat de recucerirea Ierusalimului de către Saladin, conducătorul musulman, în anul 1187.

A treia cruciadă (1189 – 1192), cunoscută sub numele de „cruciada regelui", s-a desfăşurat sub conducerea lui Filip August al Franţei, Richard al Angliei şi împăratul Frederic. Accidental, Frederic s-a înecat în drum spre Palestina, iar

Filip August după o ceartă cu Richard a plecat acasă. Richard a continuat să lupte. Deşi nu a reuşit să recucerească Ierusalimul, l-a convins pe Saladin să accepte să le dea pelerinilor acces în Ierusalim. Obligat să se mulţumească cu atât, Richard s-a întors acasă în Anglia.

Inocenţiu al III-lea, care era nerăbdător să îndrepte eşecul celei de a treia

216 *Creştinismul de-a lungul secolelor* cruciade, predica arzător necesitatea celei de a patra cruciade, pentru a cuceri

Egiptul ca bază pentru operaţiile împotriva Palestinei.3 Un rezultat important al acestei cruciade a fost acela că Biserica greacă şi Imperiul de Răsărit au fost iarăşi supuse papei din 1204 până în 1261, după un secol şi jumătate de independenţă religioasă. Această cruciadă a ajutat la slăbirea Imperiului de

Răsărit şi la adâncirea urii dintre creştinii latini şi greci (vezi cap. 21, p. **).

Frederic al II-lea, conducătorul celei de a şasea cruciade, a avut

succes în negocierea unui tratat care aducea Ierusalimul, Betleemul, Nazaretul şi un coridor spre mare sub controlul creştinilor, dar musulmanii păstrau Moscheea lui Omar. Ierusalimul era încă o dată, temporar, sub un rege creştin. Dar, în ciuda câtorva cruciade de mai târziu, teritoriile capturate de cruciaţi au căzut încă o dată în mâinile sarazinilor, care i-au succedat pe turcii din dinastia

Seliuk ca stăpâni în Palestina.

Cruciada copiilor în 1212 a fost cel mai trist incident din istoria cruciadelor. Copii din Franţa şi Germania, conduşi de doi băieţi preadolescenţi – Ştefan şi Nicolae – au mărşăluit peste sudul Europei spre

Italia, presupunând că puritatea vieţilor lor le va aduce succes într-o aventură în care părinţii lor, mai păcătoşi, nu reuşiseră. Mulţi au pierit pe drum, iar restul au fost vânduţi ca sclavi în Egipt. Epoca cruciadelor s-a încheiat odată cu căderea Acrei în mâinile musulmanilor, în anul 1291.

C. Consecinţele cruciadelor

Cruciadele au avut importante rezultate politice şi sociale în Europa apuseană. Feudalismul a slăbit, pentru că mulţi cavaleri şi nobili care au pornit ca şi cruciaţi nu s-au mai întors, şi pentru că mulţi şi-au vândut pământurile ţăranilor sau orăşenilor burghezi bogaţi pentru a aduna bani pentru cruciade. Oraşele conduse de seniorii feudali deseori reuşeau să cumpere hrisoave care să le asigure autoguvernarea. Regii reuşeau să-şi centralizeze conducerea cu ajutorul burgheziei care favoriza un stat-naţiune puternic centralizat sub un monarh, pentru a asigura condiţiile de securitate şi ordine atât de esenţiale pentru afaceri.

Qteva din rezultatele religioase au fost că papalitatea şi-a mărit prestigiul în timpul cruciadelor, dar canalizarea energiilor naţiunilor spre cruciade a dus la naşterea unui sentiment naţional care în cele din urmă a slăbit puterea papală. Înfiinţarea regatului latin al Constantinopolului a adâncit antagonismul religios dintre Răsărit şi Apus şi a slăbit regatul de răsărit asigurând căderea lui finală în 1453. Apariţia ordinelor militare a dat papei cete suplimentare de călugări

loiali.

Persuasiunea a înlocuit forţa ca tehnică de a trata cu musulmanii.

Raymond Lull (cca. 1235 – 1315), provenit dintr-o familie nobilă, a învăţat limba arabă şi cultura arabă de la un sclav pe care l-a cumpărat cu acest scop.

Pentru ca aceia care voiau să meargă misionari la musulmani să poată învăţa limba, literatura şi cultura arabă, el a înfiinţat un colegiu de instruire în anul

1276 la Miramir, în sud-estul Spaniei, şi a creat cărţi de argumentare apologetică pentru a-i câştiga pe musulmani. El a fost martirizat în Africa de

Nord.

Capitolul 22 217

Rezultatele economice au fost la fel de importante. Oraşele italiene, conduse de Veneţia, au început comerţul cu Orientul Apropiat imediat după succesul primei cruciade. Comerţul cu produse de lux din Orientul Apropiat, ca mătăsuri, mirodenii şi parfumuri, a pus bazele economice pentru patronarea artei în Italia renascentistă. Cei ce se întorceau din cruciade voiau să cumpere obiectele de lux pe care le văzuseră în Orientul Apropiat.

Deşi cruciadele nu au reuşit să realizeze libertatea permanentă a

Ierusalimului de sub controlul musulman, ele au adus multe beneficii Europei apusene şi au ajutat la risipirea provincialismului ei cultural. Învăţătura arabă, ştiinţa şi literatura, au fost aduse în Europa apuseană şi studiate de scolastici, care au încercat să sintetizeze această învăţătură cu revelaţia creştină.

II. REFORMA MONASTICĂ

În secolul al XII-lea au apărut multe noi organizaţii monastice, ca expresie a aceluiaşi zel spiritual manifestat în cruciade şi totodată manifestat şi în marele val de construcţii de catedrale. Zelul reformator al mişcării cluniace din secolul al X-lea a dispărut pe măsură ce ordinul s-a îmbogăţit; dar au apărut noi grupuri

reformatoare, ca de exemplu cistercienii, pentru a face în secolul al XII-lea ceea ce Cluny făcuse în secolul al X-lea. Au apărut ordinele dominicanilor şi franciscanilor, pentru a face faţă problemei câştigării la credinţă a musulmanilor şi a ereticilor, prin persuasiune, prin educaţie sau prin efortul misionar. Zelul spiritual al cruciaţilor a dus la fondarea ordinelor militare laice. Toate aceste ordine s-au supus papalităţii de bunăvoie, şi jurământul de ascultare includea ascultarea atât faţă de papă cât şi faţă de stareţ sau faţă de conducătorul ordinului. Mişcarea a satisfăcut de asemenea dorinţa medievală de viaţă ascetică, asigurându-le celor interesaţi să înveţe ocazia de a se angaja în studii savante.

Au fost făcute încercări de a reforma ordinul benedictin în timpul secolului al XI-lea printr-un accent reînnoit pe ascetismul de la începutul mişcării, care se exprimase prin muncă şi rugăciune. Descentralizarea vechiului ordin, care dădea autonomie abatelui local, a fost înlocuită cu centralizarea autorităţii. Mănăstirile cartusiene, care au fost organizate de

Bruno în 1084, au urmat acest tipar.

Ordinul canonicilor augustinieni a început ca o încercare de a-i aduce pe canonici, care erau clerici seculari ai unei catedrale şi-l ajutau pe episcop în activitatea lui, sub regulile clerului obişnuit. A fost adoptat Ordinul Sfântului

Augustin, iar în jurul anului 1119, a fost adoptată îmbrăcămintea uniformă şi locuinţa în comun.

A. Ordinul cistercian

Ordinul cistercian a fost fondat în 1098 la Citeaux, în Franţa, de către un călugăr benedictin numit Robert, care dorea să corecteze lipsa de disciplină din monasticismul contemporan. Călugării cistercieni erau diferiţi de cei de la

Cluny prin accentul mai mare pus pe autonegarea ascetică, pe simplitatea

 arhitecturii clădirilor lor şi pe organizarea centralizată. Abaţii mănăstirilor-fiice se întâlneau cu abatele de la Citeaux într-o adunare anuală pentru a analiza

problemele grupului. Deşi abatele de la Citeaux exercita autoritate peste casele-surori, el nu exersa puterea supremă a abatelui de la

Cluny, ci prezida un consiliu anual de abaţi. În timp ce cluniacii proveneau mai ales din familii aristocratice, cistercienii atrăgeau mai mult aderenţi din clasa ţăranilor. Cistercienii de asemenea au dat atenţie mai multă agriculturii decât ocupaţiilor scolastice. Programul lor de reforme a avut un asemenea răsunet încât în anul 1200 ordinul avea 530 de case, şi din acest punct de vedere a crescut repede. El aducea un spirit proaspăt de entuziasm unui monasticism în decădere.

Mare parte din faima organizaţiei a fost un rezultat al eforturilor lui

Bernard (1090 – 1153) de la mănăstirea din Clairvaux. El era de viţă nobilă şi datora mult pioasei lui mame Aletta. El a fondat mănăstirea de la Clairvaux în 1115, la vârsta de 25 de ani şi, cu ajutorul a 30 de tovarăşi şi cei cinci fraţi ai săi, a reuşit să facă din ea unul din cele mai frumoase centre ale ordinului cistercian.4 Deşi era umil şi înclinat spre viaţa mistică, Bernard era şi practic şi curajos. În perioada de glorie a conducerii lui de la Clairvaux, papa şi domnitorii erau bucuroşi să-i asculte sfatul. Predicile lui, care accentuau suferinţele pelerinilor ce mergeau spre Palestina şi profanarea sfintelor locuri, au fost în mare măsură motivul pentru a doua cruciadă. Marea lui abilitate în omiletică şi delectarea pe care o găsea în misticism sunt dezvăluite în *Predici asupra Cântării cântărilor*. Tendinţele lui mistice au produs mari imnuri religioase. Cunoscând bine teologia, atunci când vederile conceptualiste ale lui

Abélard păreau a submina bazele teologiei, Bernard a apărut ca un campion al poziţiei ortodoxe. Capacităţile lui intelectuale, mistice, oratorice şi practice l-au făcut conducătorul spiritual şi al doilea fondator al mişcării cisterciene cât şi o forţă în relaţiile dintre Biserică şi stat în Europa medievală.

B. Ordinele militare

Cruciadele au dat naştere la un tip militar de monasticism care combina arta războiului cu viaţa monastică. Ordinul cavalerilor Sfântului Ioan, sau

Ordinul cavalerilor ospitalieri, a fost fondat la începutul secolului al XII-lea, pentru a-i apăra pe pelerini şi a-i îngriji pe cei bolnavi. În perioada de început a istoriei lui, acesta era echivalentul medieval al Crucii Roşii moderne.

Călugării depuneau jurământul monastic întreit, dar nu renunţau la profesiunea armelor. De fapt, mai târziu ordinul a devenit o organizaţie strict militară pentru apărarea Ţării Sfinte de păgâni. Cavalerii templieri, al căror nume deriva de la cartierul lor general de lângă Templul din Ierusalim, s-au organizat într-un ordin în jurul anului 1118. Ordinul a fost recunoscut oficial în 1128 şi adus sub regula cisterciană pentru viaţa monastică în 1130. A fost înfiinţat iniţial cu angajamentul de a apăra Ţara Sfântă de atacurile musulmanilor. Ordinul a fost dizolvat la începutul secolului al XIV-lea pentru că se amesteca prea mult în politica europeană. Supuse numai papalităţii şi dedicate intereselor ei, aceste două organizaţii au format o armată permanentă de cavaleri-călugări.

Capitolul 22 219

C. Călugării cerşetori

Călugării cerşetori au reprezentat un alt tip de monasticism reformator în secolul al XII-lea. Ei făceau jurăminte de sărăcie, castitate şi ascultare, aşa cum făceau călugării, dar în loc de a trăi în comunităţile monastice, de a se ruga şi a munci separat de lumea seculară, ei mergeau între oamenii oraşelor pentru a-i ajuta şi a le predica în limba lor. Mănăstirile aveau proprietăţi, şi călugării se autosusţineau prin muncă; dar călugării cerşetori erau susţinuţi prin pomeni şi daruri pe care le primeau de la oameni. Ei erau sub conducerea papei într-o măsură mai mare decât fuseseră ordinele dinaintea secolului al

XII-lea. Pe lângă călugării cerşetori franciscani şi dominicani, care erau mai importanţi în această perioadă, s-au organizat şi călugării cerşetori carmeliţi şi Austini.

Ordinul franciscanilor a fost fondat de Francesco d'Assisi (1182 – 1226), fiul iubitor de plăceri al unui negustor bogat. El a fost convertit în timpul unei boli, după care a părăsit casa tatălui său

pentru a se consacra sărăciei şi slujirii lui Dumnezeu. Adunând în jurul lui câţiva tineri cu preocupări asemănătoare, 5 el a formulat nişte reguli care să le guverneze vieţile. Aceste reguli implicau sărăcie, castitate şi ascultare, dar ascultarea de papalitate era accentuată.6 Organizaţia a fost acceptată de Inocenţiu al III-lea în 1209.

Ordinul franciscanilor a devenit atât de popular, încât în 1212 papa a permis unei fete de 18 ani numită Clare să organizeze un ordin pentru femei, cunoscut sub numele de „Săracele Clare". În anul 1221, a fost fondat al treilea ordin, terţiarii, pentru acei bărbaţi sau femei laici care trăiau după regulile ordinului, dar nu-şi puteau părăsi viaţa seculară din cauza legăturilor familiale sau de afaceri.

Numele de *călugăr cerşetor*, derivat din termenul latin *frater* (frate), definea nu numai dezvoltarea spirituală, ci şi slujirea Bisericii Romane.

Franciscanii au fost întotdeauna în fruntea efortului misionar al bisericii romane. În timpul vieţii sale, Francisc a predicat în Spania şi în Egipt. Alţii au mers în Orientul Apropiat şi chiar în Orientul îndepărtat. Ioan de Monte

Corvino (1246 – 1328) a ajuns până la Pekin înainte de 1300.7 El a botezat şase mii de oameni în Pekin, iar până în anul 1300, treizeci de mii de persoane s-au convertit prin el. Dar dinastia Ming a distrus biserica în anul 1368. Când

Spania şi Franţa au deschis drumul spre ţările emisferei apusene, marea parte a lucrării misionare a fost făcută de franciscani. Ruinele misiunii franciscane din secolul al XVIII-lea de pe King's Road din California sunt o mărturie cu privire la activitatea lor.

Odată cu creşterea ordinului, el a devenit tot mai centralizat sub un general numit de papă. De asemenea, ordinul a avut mulţi învăţaţi, cum a fost Roger Bacon, Bonaventura, Duns Scotus şi William Ockham. Bacon a devenit un pionier în experimentul ştiinţific, şi ideile lui Ockham despre natura realităţii au avut influenţă asupra dezvoltării spirituale a lui Luther, întărind abordarea experimentală a vieţii în timpul Renaşterii.

Şi dominicanii erau călugări cerşetori, adică membri ai unui

ordin religios care trăiau din milostenii. În timp ce franciscanii erau mari misionari, câştigând *r*

220 *Creştinismul de-a lungul secolelor* oameni prin exemplul lor şi făcând apel la sentimente, dominicanii erau mari învăţaţi care încercau să-i câştige pe oameni de la erezie prin convingere intelectuală. Apelul dominicanilor se îndrepta spre mintea omului, iar cel al franciscanilor spre inima lui.

Domim e (1170 – 1221), un preot spaniol dintr-o familie nobilă în vizită în sudul Franţei, i-a compătimit pe ereticii albigenzi din acea regiune şi a venit cu ideea de a lupta împotriva ereziei cu armele austerităţii vieţii, simplităţii şi argumentării. Din acest motiv „câinii Domnului", dominicanii, puneau accentul pe propovăduire. Ordinul dominican a fost aprobat de papă în 1216, şi apoi s-a dezvoltat ca o organizaţie foarte centralizată. Fiecare grup separat era sub un stareţ care, la rândul lui, era supus unui stareţ care conducea o provincie. În fruntea acestui ordin era un conducător-general care răspundea înaintea papei.

Toma d'Aquino şi profesorul lui, Albertus Magnus, au fost principalii cărturari ai ordinului. Sistemul de acum al teologiei Bisericii

Romano-Catolice a fost elaborat de Aquino. Dominicanii de asemenea s-au angajat în activitatea misionară. Ordinului dominican i s-a dat în anul 1233

sarcina de a pune în mişcare roata Inchiziţiei după ce aceasta a fost organizată. Câţiva dintre cei mai importanţi mistici, ca Meister Eckhart şi

Johann Tauler, au fost călugări dominicani; şi Savonarola, faimosul reformator florentin, a aparţinut acestui ordin.

Călugării cerşetori întăreau religia între credincioşii parohiilor prin slujirea lor altruistă. Faptele lor bune şi predicile în limba naţională erau manifestări practice ale Bisericii, pe care oamenii le înţelegeau imediat. De fapt, predica a fost repusă pe locul ei în Biserica Romană de către călugării cerşetori.

Responsabili direct papei, ei au avut tendinţa de a întări puterea papalităţii asupra episcopilor locali şi a conducătorilor laici. Ambele

ordine au dat mulţi misionari minunaţi către toate colţurile lumii. Spitalele franciscane se îngrijeau atât de nevoile fizice ale oamenilor cât şi de cele spirituale. Aproape zece mii de călugări cerşetori au murit slujind oamenilor în timpul Ciumei

Negre din anii 1348 şi 1349. Dar mai presus de toate, ei au adus contribuţii enorme în domeniul învăţăturii, şi în mod special pe tărâmul teologiei, unde numele lui Toma d'Aquino iese în relief ca cel mai bun cărturar al mişcării călugărilor cerşetori.

Activităţile dominicanilor în cadrul Inchiziţiei constituie o altă faţă mai întunecată a cărţii lor de vizită. Către mijlocul secolului al XIV-lea mişcarea cerşetorilor a format corporaţii care deţineau bogăţii, şi entuziasmul spiritual al primei generaţii de călugări cerşetori a dispărut.

III. MIŞCĂRILE REFORMATOARE LAICE

Unitatea a fost nota-cheie a societăţii medievale; şi această unitate a fost realizată prin instituţiile universale ale Sfântului Imperiu Roman, prin Biserica

Romană ierarhică şi loialitatea faţă de ea, şi prin standardizarea spirituală a sacramentelor şi crezurilor; însă dedesubtul acestei unităţi au fost întotdeauna murmure de dezacord. Aceste murmure urmau să devină în timpul Reformei o

explozie vulcanică, ce va sfâşia structura religiei medievale. Spre deosebire de călugări, care au căutat să producă o reformă internă, catarii sau albigenzii, waldoiştii şi alte secte s-au ridicat la sfârşitul secolului al XII-lea ca o revoltă externă pentru purificarea religiei. Frecvenţa corupţiei în viaţa şi practica ierarhiei papale şi activităţile seculare ale papalităţii i-au făcut pe mulţi să reacţioneze împotriva lipsei de putere spirituală pe care o vedeau adesea în bisericile lor parohiale. Mai multe informaţii despre aceste secte medievale au fost păstrate de duşmanii lor decât de prieteni, şi de aceea informaţiile exacte despre ele sunt rare. Atât albigenzii cât şi waldensii au căutat să se întoarcă la forma cea mai pură de religie, pe care au văzut-o în Noul Testament. Ei au fost premergătorii Reformei.

A. Albigenzii filosofi

Catarii sau albigenzii, numiţi astfel pentru că erau numeroşi în jurul localităţii Albi din sudul Franţei, foloseau Noul Testament ca bază pentru ideile lor, dar ideile eretice pe care le-au formulat semănau cu ideile dualiste şi ascetice ale gnosticilor, ale paulicienilor şi ale bogomililor. Albigenzii credeau că exista un dualism absolut între Dumnezeul bun care a făcut sufletele oamenilor, şi dumnezeul rău, căruia i s-a dat un trup material după ce a fost alungat din rai. După ce a fost expulzat, dumnezeul cel rău a făcut lumea vizibilă. Ca urmare, materia este rea şi de aceea catarii (literal „cei puri") se împotriveau reproducerii rasei, sacramentelor – mai ales liturghiei cu accentul ei pe prezenţa fizică a lui Cristos în elemente, doctrinei iadului şi purgatoriului şi doctrinei învierii fizice. Mântuirea includea pocăinţă, ritualul *consolamentum* – săvârşit prin punerea mâinilor şi a Evangheliei lui Ioan pe capul candidatului – şi o evitare ascetică a căsătoriei, a jurămintelor, a războiului, a laptelui, a cărnii, a brânzei şi a ouălor. Ei condamnau utilizarea oricărui lucru material în închinăciune. Elita, numiţi *perfecţi* (perfecţii), aveau iertarea pentru păcate şi siguranţa restaurării în împărăţia lui Dumnezeu.

Deoarece carnea nu poate moşteni raiul, credincioşii care nu aveau acest ritual de *consolamentum* trebuiau să-l primească înaintea morţii. Albigenzii, făcând din Noul Testament expresia plină de autoritate a credinţei lor, au lansat o provocare Bisericii Romane, care pretindea autoritatea prin linia papilor, de la însuşi Cristos. Persecuţia şi cruciada albigenziană condusă de Simon de

Montfort şi iniţiată de Inocenţiu al III-lea în 1208 au fost răspunsul Bisericii

Romane medievale la acest afront adus autorităţii ei.

B. Waldoiştii puritani

Mişcarea waldoistă, care a apărut în ultimul sfert al secolului al XII-lea, a fost mult mai asemănătoare cu mişcarea protestantă şi cu cea puritană. În jurul anului 1176, Peter Waldo, un negustor bogat din Lyon, a citit o traducere a Noului Testament şi a fost atât de impresionat de ceea ce afirma

Cristos despre Sine, încât şi-a dat toată averea, rămânându-i doar cât să-şi hrănească familia. Apoi a organizat un grup cunoscut sub numele „oameni săraci". Waldo şi adepţii lui doreau să predice ca laici, dar papa le-a interzis acest lucru. În 1184, ei au fost excomunicaţi pentru refuzul lor de a nu mai

 predica. Aşa cum se întâmplă adesea, o minoritate doritoare de reformă a fost forţată să iasă din Biserica organizată de către o majoritate lipsită de dragoste, care a pierdut valorile pe care un asemenea grup zelos le-ar fi putut reintroduce.

Waldoiştii credeau că fiecare om ar trebui să aibă Biblia în propria lui limbă şi că ea ar trebui să fie autoritatea finală pentru credinţă şi viaţă.

Urmând exemplul lui Cristos, ei mergeau câte doi, îmbrăcaţi simplu, să le predice săracilor în limba lor. Ei acceptau confesiunile ecumenice clasice, Cina

Domnului, botezul şi ordinar ea laicilor pentru a predica şi administra sacramentele. Societatea lor îşi avea propriul ei cler, cu episcopi, preoţi şi diaconi. Waldo a fost conducătorul până la moartea lui în 1217. Alţii, cunoscuţi ca prieteni, erau asociaţi secreţi ai grupurilor waldoiste, cărora li s-a permis să rămână în cadrul Bisericii Romane. Waldoiştii au anticipat în multe privinţe ideile protestanţilor Reformei. Ei mai există încă în nordul Italiei, ca un grup serios de credincioşi, numărând aproximativ treizeci şi cinci de mii de credincioşi.

C. Ioachimiţii escatologici

Ioachim (cca. 1132 – 1202), un călugăr cistercian, a crezut că Tatăl a fost important în perioada Legii din Vechiul Testament pe care a pus accent Petru.

Fiul a fost important în perioada Noului Testament a lui Pavel până în 1260, iar în epoca Duhului Sfânt de după 1260 va veni o eră nouă a dragostei, după o scurtă perioadă a lui Anticrist, aşa cum se arată în scrierile lui Ioan.

Biserica Romană a reacţionat în mai multe feluri la acest afront

adus autorităţii ei, mai ales de către catari. Călugării cerşetori dominicani au făcut toate eforturile să-i câştige pe catari înapoi la credinţă prin predici. O altă reacţie a fost cruciada care practic a exterminat această sectă în sudul Franţei.

O altă reacţie a fost o hotărâre a sinodului de la Toulouse în 1229. Acest sinod le-a interzis laicilor să folosească traducerea populară a Bibliei. În felul acesta puteau fi evitate comparaţii neplăcute între Biserica Noului Testament şi

Biserica Romano-Catolică. O altă reacţie a fost apariţia Inchiziţiei, o curte ecleziastică secretă, care folosea tortura şi nu divulga numele acuzatorilor în judecarea ereticilor, pe care apoi îi preda pentru a fi pedepsiţi prin confiscarea proprietăţii sau prin arderea pe rug. La început, Inchiziţia a fost în mâini episcopale; dar odată cu creşterea numărului ereticilor, papalitatea a preluat controlul asupra ei, şi în 1233 Grigorie IX le-a încredinţat dominicanilor să pedepsească erezia şi în felul acesta să-i elimine pe catari.

Aceste procedee de tratare a ereziei i-au abrutizat pe clerul şi pe laicii angajaţi în combaterea ereticilor. Frica de pedeapsă pentru orice gând ce ar fi fost împotriva celui prescris de Biserica Romană a adus stagnare intelectuală.

Dar persecuţia deseori i-a adus pe oameni la o acceptare a doctrinei eretice.

Faptul că Biserica Romano-Catolică nu a vrut să recunoască nevoia de reformă spirituală dorită de secte a dus la o împietrire care a făcut inevitabilă

Reforma.

Secolele al XII-lea şi al XIII-lea au fost marcate de mişcări de reformă interne şi externe. Mişcarea cisterciană, simbolizată în persoana lui Bernard de

Clairvaux, şi mişcarea călugărilor cerşetori au fost încercări de purificare a

Bisericii Romane printr-o reînnoire a zelului spiritual. Laicii care au încercat să reinstaleze Biblia ca autoritate s-au văzut

împiedicaţi în încercările lor şi de aceea au înfiinţat mişcări în afara Bisericii Romane, pentru a practica creştinismul pe care ei l-au văzut în Biblie. Deşi zelul unui călugăr şi al unui cruciat era asociat cu o instituţie mai degrabă decât cu o Persoană divină, aceasta a fost o perioadă de entuziasm spiritual pe care Biserica Romană l-ar fi putut folosi într-un mod mult mai constructiv.

NOTE

1. Oliver J. Thatcher şi Edgar H. McNeal, *A Source Book for Medieval*

History (New York: Scribner, 1905), p. 512 – 513.

2. Ibid., p. 513 – 521.

3. Ibid., p. 537 – 544.

4. Frederic A. Ogg, *A Source Book of Medieval History* (New York: American, 1907), p. 251 – 260.

5. Vezi p. 307 – 397 din *Little Flowers of St. Francis* (New York: E.P.

Dutton, 1910), unde vei găsi o relatare istorică a vieţii lui Francesco, şi p. 1-180 pentru lucrarea devoţională *Little Flowers*, în care sunt notate faptele şi cuvintele lui. Autorul este necunoscut.

6. Henry Bettenson, *Documents of the Christian Church* (New York:

Oxford University Press., ed. a 2-a, 1963), p. 128 – 132.

7. Beresford J. Kidd, *Documents Illustrative of the History of the Church*

(London: Society for Promoting Christian Knowledge, 3 vol., 1920

1941), 3: 160 – 163.

SUPREMAŢIA

PAPALITĂŢII, 1054 – 1305

Învăţătura şi închinarea medievală

Biserica poate practica *diastasis*, adică separarea de cultură, sau poate practica sinteza. Scolasticii au practicat sinteza. Mişcarea intelectuală scolastică s-a dezvoltat între 1050 şi 1350, mergând în paralel cu dezvoltarea mişcării ordinelor cerşetoreşti şi eretice din

aceeaşi perioadă. La început ea şi-a găsit o reşedinţă în catedralele şi şcolile monastice, iar mai târziu, odată cu apariţia universităţilor în secolul al XIII-lea, ea a dominat programa de învăţământ în universităţile europene. După anul 1050, scolasticii i-au înlocuit pe părinţii Bisericii ca şi principalii păzitori ai adevărului, iar termenul de *doctor* a devenit un termen de onoare tot atât de mare cum fusese mai devreme în istoria Bisericii cel de *părinte*.

I. SCOLASTICISMUL

A. Definiţia scolasticismului.

Termenii *scolasticism* şi *scolastic* au venit prin limba latină din cuvântul grecesc *schole*, *carz* înseamnă un loc unde se învaţă. Termenul „scolastic" era aplicat profesorilor de la şcoala de palat sau curte a lui Carol cel Mare şi învăţaţilor medievali care foloseau filosofia în studiul religiei. Aceşti învăţaţi au căutat să dovedească adevărul existent prin procese raţionale mai degrabă decât să caute adevăruri noi. Scolasticismul poate fi definit ca şi încercarea de a raţionaliza teologia cu scopul de a susţine credinţa prin raţiune. Teologia urma să fie tratată dintr-un punct de vedere filosofic, şi nu dintr-un punct de vedere biblic. Datele revelaţiei urmau să fie organizate sistematic prin folosirea logicii deductive aristoteliene şi armonizate cu filosofia lui Aristotel de curând descoperită.

Scolasticii au fost confruntaţi cu o problemă similară celei cu care a fost confruntată Biserica în secolul al XIX-lea, când noile descoperiri ale ştiinţei trebuiau să fie armonizate cu religia. Ei trebuiau să împace filosofia naturală a lui Aristotel, câştigată prin procese raţionale, cu teologia revelată a Bibliei, acceptată prin credinţă.

’5 Comanda nr. 549

— L o

O

oo

O

U

00

a şi
H
00
I 8
S. – S
1.5
cd a. «o
2 S
Is

I
2
8»
Îi.5
I
Ss S
O „O
II
ed.2
E 00
Îi
«2
2 §
tu *li*
II
al”.
p şi o *u* is 5
Capitolul 23 227
B. Cauzele apariţiei scolasticismului.

Cauza principală a apariţiei scolasticismului a fost apariţia filosofiei lui

Aristotel în Europa. Cu excepţia câtorva traduceri a unor părţi din filosofia lui

Aristotel făcute în secolul al V-lea de călugării conduşi de

Boethius, se ştia prea puţin despre filosofia lui, până când au început să apară în Europa apuseană în secolul al XII-lea traduceri în latină făcute de William de

Moerbeke (1215 – 1286) din surse evreieşti sau arabe. Traducerile lui Aristotel făcute de Averroes (1126 – 1198), marele filosof arab, au fost introduse în Apus prin Spania. Cam în acelaşi timp, au apărut la Paris traduceri de Moise

Maimonides (1135 – 1204), faimosul rabin şi filosof evreu. Oameni ca

Alexandru din Hales (cca. 1186 – 1245) au salutat această filosofie încercând să o asocieze cu teologia.

O altă cauză pentru expansiunea mişcării scolastice a fost interesul noilor ordine ale călugărilor cerşetori pentru folosirea filosofiei în studiul revelaţiei.

Toma d'Aquino, cel mai mare scolastic, şi Albertus Magnus, profesorul lui, au fost dominicani, iar William Ockham şi Bonaventura au fost franciscani.

Extinderea mişcării universitare care a început în secolul al XII-lea a asigurat un mediu pentru noua mişcare intelectuală. Universităţile şi-au concentrat curând programa lor de studiu în jurul studierii teologiei cu ajutorul logicii şi a raţiunii. Universitatea din Paris din timpul lui Abélard a devenit centrul principal al scolasticismului.

C. Conţinutul scolasticismului

Cine studiază istoria Bisericii trebuie să-şi reamintească întotdeauna că scolasticii nu căutau atât de mult adevărul, cât încercau să organizeze în mod raţional un corp de adevăruri acceptate, aşa încât acele adevăruri – fie că veneau prin credinţă dintr-o revelaţie sau prin raţiune din filosofie – să poată fi un întreg armonios. Gândirea medievală căuta atât unitate intelectuală cât şi unitate politică şi ecleziastică. Apariţia filosofiei aristoteliene în secolul al

XII-lea i-a obligat pe oameni să se ocupe de această mare sarcină. Pentru scolastici, datele sau conţinutul studiului lor erau fixe, cu autoritate şi absolute. Conţinutul studiului lor era Biblia, crezurile

conciliilor ecumenice şi scrierile părinţilor Bisericii. Întrebarea la care ei doreau să dea un răspuns era dacă credinţa este sau nu raţională.

D. Metodologia scolasticismului

Metodologia scolastică era supusă autorităţii dialecticii sau logicii lui

Aristotel în aceeaşi măsură în care conţinutul studiului lor era supus teologiei

Bisericii Romano-Catolice. Atât conţinutul cât şi metoda erau fixe. Omul de ştiinţă modern urmează metoda empirică a logicii inductive şi enunţă un adevăr general numai pe baza faptelor, după ce le-a observat şi experimentat un timp îndelungat. Dialectica sau logica lui Aristotel este mai degrabă deductivă decât inductivă, iar silogismul ocupă un loc important ca instrument al logicii deductive. Gânditorul deductiv porneşte de la un adevărat general sau de la o lege generală pe care el nu o dovedeşte, ci o ia drept bună. El leagă această lege generală de un fapt particular, şi din relaţia între legea

 generală şi faptul particular reiese o concluzie care la rândul ei devine o nouă lege sau adevăr general ce urmează a fi legat de fapte noi. Această metodă a fost luată de scolastici de la Aristotel. Adevărurile generale ale filosofiei au fost luate din teologia revelată şi, folosind metodologia aristoteliană, scolasticii au căutat să tragă concluzii legitime pentru a dezvolta un sistem armonios. Pasaje din Biblie, din scrierile părinţilor Bisericii, din canoanele conciliilor şi din decretele papale au fost îmbinate în ordine logică.

E. Şcolile scolasticismului

Atât în conţinut cât şi în metodă, scolasticul încuviinţa atât autoritatea

Bisericii cât şi autoritatea lui Aristotel. Cadrul filosofic în care pot fi puşi majoritatea scolasticilor se baza pe filosofia greacă şi depindea de faptul dacă un scolastic urma sau nu poziţia generală a lui Platon sau Aristotel în legătură cu problema naturii universaliilor sau a realităţii ultime şi în legătură cu problema relaţiei dintre credinţă şi raţiune. 1. *Realismul*. Platon insistase, aşa cum au făcut şi profesorii săi

Socrate şi Aristotel, că universaliile, cum sunt

Biserica şi omul, au o existenţă obiectivă. În contrast cu Aristotel, Platon a insistat că aceste universalii, sau Idei, există separat de lucrurile specifice sau de indivizi. De exemplu, el credea că există universalii ale adevărului, ale frumuseţii şi ale bunătăţii, separat de actele individuale ale adevărului, ale frumuseţii şi ale bunătăţii făcute de oameni. Această concepţie a fost rezumată în expresia latină *universalia ante rem* – adică universaliile există înaintea lucrurilor create. O faptă bună, de exemplu, este doar umbra sau reflecţia realităţii bunătăţii care există obiectiv, separat de acea faptă. Astfel

Platon insista că oamenii trebuie să privească dincolo de viaţa aceasta pentru a vedea realitatea ultimă. Mai înainte Augustin, şi acum Anselm, au fost gânditorii de frunte care au aplicat această concepţie în teologie. Această concepţie este cunoscută sub numele de realism, care la realiştii mai puţin temperaţi a devenit adesea panteism, în care totul fuziona în universal.

a. Anselm (cca. 1033 – 1109) s-a născut în nordul Italiei şi a fost educat la mănăstirea din Le Bec. Ales stareţ al mănăstirii, şi-a menţinut această poziţie până când a devenit arhiepiscop de Canterbury în 1093. El a luptat împotriva învestiturii laice practicate de regii englezi, dar faima lui se datorează activităţilor lui intelectuale pe tărâmul teologiei.

Ideea lui Anselm despre legătura raţiunii cu credinţa a fost rezumată în expresia *credo ut intelligam* (cred că să cunosc). Credinţa trebuie să existe în primul rând şi trebuie să fie o bază pentru cunoaştere. Aceasta a fost în esenţă poziţia pe care o susţinuse Augustin cu câteva secole înainte. Anselm a aplicat raţiunea la verificarea credinţei în două mari opere. *Monologion* este în esenţă o argumentare inductivă de la efect la cauză a existenţei lui Dumnezeu.

Această argumentare, o formă de argumentare cosmologică, poate fi exprimată după cum urmează. Omul se bucură în viaţă de multe bunuri.

Aceste bunuri sunt doar reflecţii ale Binelui suprem prin care există totul.

Deoarece este de neconceput regresul infinit, cauza tuturor trebuie să fie Cel pe care noi îl numim Dumnezeu. Lucrarea *Proslogion* a lui Anselm este o argumentare deductivă a existenţei lui Dumnezeu. Această argumentare.

Capitolul 23 229

cunoscută ca argumentarea ontologică, se bazează pe doctrina corespondenţei.

Anselm a scris că fiecare are în conştiinţa sa o idee despre o Fiinţă supremă perfectă. Această idee trebuie să corespundă unei realităţi care are o existenţă obiectivă, deoarece o fiinţă care nu are o existenţă obiectivă nu este perfectă.

De asemenea, fiinţa aceasta trebuie să fie de aşa natură încât una mai mare decât ea să nu poată fi concepută. Deoarece nu poate fi concepută o idee mai mare decât ideea de Dumnezeu ca Fiinţă supremă perfectă, Dumnezeu trebuie să existe în realitate.1

Cu toate că acestea şi alte argumente intelectuale pentru existenţa lui

Dumnezeu nu demonstrează convingător existenţa Lui, ele au o valoare cumulativă prin faptul că îi arată unui om inteligent că nimic nu se poate explica cu adevărat dacă este negată existenţa lui Dumnezeu.

Anselm a dezvoltat de asemenea o teorie a Răscumpărării în scrierea sa

Cur Deus Homo (De ce a devenit Dumnezeu om). Omul, scria el, îi datora lui

Dumnezeu ascultare absolută. Această ascultare i-a fost refuzată de omul natural, de la păcatul lui Adam încoace, şi omul era dator unui Dumnezeu care cerea plata datoriei sau ispăşirea prin pedeapsă. Dumnezeul-Om, Cristos, prin moartea Lui pe cruce, a plătit datoria pe care omul nu a putut-o onora. j.

Astfel, omul a fost eliberat de această obligaţie. Concepţia lui Anselm cu /

privire la ispăşire era comercială, dar această concepţie a dominat gândireal 1

ortodoxă până în timpul lui Toma d'Aquino în secolul al XIII-lea, punând f I

capăt concepţiei patristice care privea ispăşirea ca o eliberare în schimbul unui

preţ dat lui Satan.

b. Manualele, cum a fost de exemplu *Decretum* a lui Graţian, un manual de lege canonică, au avut un loc important în viaţa învăţatului medieval. Peter

Lombard (cca. 1100 – cca. 1160), un strălucit profesor de teologie de la universitatea din Paris, a scris o lucrare care a devenit manualul teologic al evului mediu. Titlul lucrării este *Patru cărţi de sentinţe*, şi este cunoscută în mod obişnuit sub numele de *Sentinţe*, cu privire la Trinitate, întrupare, sacramente şi escatologic Lombard pune accentul pe cele şapte sacramente care au fost în cele din urmă acceptate ca având autoritate la Conciliul din

Florenţa din anul 1439.

2. *Realismul moderat*. Aristotel a avut o concepţie mai moderată cu privire la natura realităţii. El a susţinut că universaliile au o existenţă obiectivă dar că ele nu există separat de lucrurile individuale, ci în ele şi în gândirea lor.

Această concepţie a fost rezumată în evul mediu în expresia *universalia in re*.

Scolasticul medieval care accepta concepţia lui Aristotel era cunoscut ca un realist moderat. Abélard şi Toma d'Aquino pot fi clasificaţi drept realişti moderaţi sau conceptualişti, cum mai sunt numiţi uneori.

a. Originar din Britania, Abélard (1079 – 1142) a devenit curând faimos pentru capacitatea lui intelectuală. Prelegerile lui de teologie de la

Universitatea din Paris au devenit atât de celebre încât la orele lui avea uneori m» de studenţi. El s-a îndrăgostit de una din elevele lui particulare, Héloïse, nepoata unui coleg preot numit Fulbert. Când s-a aflat de povestea lor de dragoste şi de căsătoria care a urmat, Fulbert s-a răzbunat brutal, plătind nişte

omad Aquino a sintetizat credinţa şi raţiunea şi a sistematizat teologia în e mâna thpoloeiae *Aceasta* a *devenit* expunerea *clasica a*

S *toate Zallice predominante*, *în acest tablou*, *Aristotel dreapta lui Toma*, *iar Platon la stânga lui*; *filosoful musulman*

Averroe. *scafe a scris comentarii despre Aristotel*, *zace înfrânt de o rază de lumină ce provine din* Summa theologia e.

Capitolul 23 231

bandiţi să-l castreze pe Abélard. Atunci Abélard a convins-o pe Héloïse să intre la o mănăstire. Vederile lui teologice fiind combătute cu succes de

Bernard de Clairvaux, învinsul Abélard s-a văzut silit să se retragă la o mănăstire în care avea prieteni şi în care şi-a trăit restul vieţii.2

Abélard a avut o poziţie teologică de realism moderat. El credea că realitatea exista în primul rând în mintea lui Dumnezeu, apoi aici şi acum în indivizi şi lucruri mai degrabă decât deasupra şi dincolo de viaţa aceasta, şi în sfârşit, în mintea omului. În contrast cu Augustin şi Anselm, el susţinea ideea *intelligo ut credeam* (cunosc ca să cred). Accentuând poziţia raţiunii în dezvoltarea adevărului, el a făcut apel constant la ea. El credea că îndoiala va duce la cercetare, şi cercetarea la adevăr. El credea că moartea lui Cristos nu a avut loc pentru a-L satisface pe Dumnezeu, ci pentru a-l impresiona pe om cu dragostea lui Dumnezeu, aşa încât omul să fie influenţat moral pentru a-şi închina viaţa lui Dumnezeu. Această concepţie cu privire la ispăşire este cunoscută ca teoria influenţei morale.

Principala scriere a lui Abélard este cartea *Sic et non* (Da şi Nu). Această carte este formată din 158 de afirmaţii ale părinţilor Bisericii, aranjate aşa încât să arate vederile lor pro şi contra în legătură cu anumite idei. În felul acesta, Abélard a reuşit să scoată în evidenţă contradicţiile ce existau între părinţii Bisericii, 3 în speranţa că metoda lui va rezolva aceste contradicţii. El nu a respins teologia Bisericii Romano-Catolice, dar metoda lui i-a făcut pe mulţi să simtă că el pune un accent exagerat pe raţiune, fiind de aceea un pericol pentru adevăr.

b. Albertus Magnus (cca. 1193 – 1280), cunoscut ca „doctorul

universal".

datorită cunoştinţelor sale neobişnuit de vaste, a predat la Universitatea din

Paris, dar lucrarea lui cea mai mare a fost făcută la Colonia, în ţara lui natală. Principalele lui opere, compendii de teologie şi de creaţie, tratează ştiinţa teologică şi ştiinţa naturii într-un efort de a reconcilia ştiinţa şi religia.

Această reconciliere urma să fie realizată în final pentru acea epocă de către elevul lui Albert, Toma d'Aquino.

c. Toma d'Aquino (cca. 1225 – 1274), cunoscut ca „doctorul angelic", era de origine nobilă, mama lui fiind sora lui Frederic Barbarrossa. Educat la Monte

Cassino şi la Universitatea din Neapole, a devenit călugăr dominican împotriva dorinţei părinţilor lui, şi s-a devotat studiului. Era un om voluminos, cu un mers anevoios, taciturn, oarecum distrat. Când colegii de clasă din Colonia îl tachinau numindu-l „bou tăcut", profesorul Albert

Magnus a remarcat că într-o zi mugetul acestui bou va umple lumea.

Învăţătura prodigioasă a lui Toma a fost aplicată la problema integrării noii filosofii naturale a lui Aristotel cu teologia revelată a Bibliei, aşa cum era ea interpretată de Biserică. Făcând aceasta, el a luat poziţia realismului moderat, devenind principalul gânditor scolastic care a susţinut această poziţie.

El credea că pe tărâmul filosofiei naturale, comparabil cu ştiinţa modernă, folosind raţiunea şi logica lui Aristotel, omul putea ajunge la adevăruri ca acelea legate de existenţa lui Dumnezeu, providenţă şi nemurire. Dincolo de acest tărâm, când era vorba de idei ca întruparea şi Trinitatea, creaţia în timp.

 păcatul şi purgatoriul, omul putea ajunge la adevăr numai prin credinţa în revelaţia lui Dumnezeu în Biblie, aşa cum era ea interpretată de părinţii

Bisericii şi de concilii. Toma s-a străduit să sintetizeze cele două domenii ale credinţei şi ale raţiunii într-o totalitate de adevăruri, în

marea sa lucrare

Intitulată *Summa theologia e* (Sinteza teologiei).4 Deoarece ambele sunt de la

Dumnezeu, nu poate exista o contradicţie esenţială între ele, după Aquino.

Lucrarea lui *Summa… contra Gentiles* (sinteza împotriva neamurilor) a fost un manual de argumente din revelaţia naturală folosite pentru a-i instrui pe misionarii trimişi la musulmani.

Summa theologia e constă din trei mii de articole incluzând peste 600

Întrebări, organizate în trei părţi majore. Ea a fost destinată să fie o expunere sistematică a întregii teologii. Ea a devenit însă expunerea clasică a sistemului de teologie susţinut de Biserica Romano-Catolică. Azi învăţaţii neotomişti

studiază uriaşa catedrală intelectuală a lui Toma cu tot atâta interes ca şi învăţaţii medievali. Prima parte, care discută existenţa şi natura lui

Dumnezeu, pune accentul pe fiinţa lui Dumnezeu. Trinitatea şi lucrarea

Trinităţii. În creaţie sunt de asemenea puse în discuţie. Partea a doua tratează

„Înaintarea omului spre Dumnezeu". Toma remarcă natura moralităţii şi a virtuţilor şi scoate în evidenţă faptul că voinţa omului este subjugată de păcat, cu toate că ea nu este total predispusă la rău. Aici el se deosebeşte de

II Augustin, care credea că voinţa umană nu-l poate ajuta pe om să se apropie

(f de Dumnezeu. Cea de a treia parte este în legătură cu Cristos care este văzut ca şi Calea noastră spre Dumnezeu; această parte accentuează întruparea lui

Cristos, viaţa, moartea şi învierea Lui. El încheie cu o discuţie despre cele şapte sacramente instituite de Cristos ca şi conduite ale harului. Toma împărtăşea cu alţi oameni medievali credinţa într-o ierarhie a adevărului şi a ordinii. Concepţia lui a fost mai târziu

exprimată poetic de Dante în *Divina*

Comedie şi reafirmată de Leon al XIII-lea, în anul 1879.

Toma d'Aquino explică raţional ideea indulgenţelor, create pentru a-l elibera pe om de ispăşirea necesară în mod normal în sacramentul penitenţei, şi el accentuează disponibilitatea meritelor suplimentare ale lui Cristos şi ale sfinţilor. Aceste merite pot fi atrase asupra penitentului de către Biserică.

Realismul lui moderat îl face să accentueze aspectul instituţional al Bisericii, şi să neglijeze libertatea individului. Există de asemenea pericolul ca postularea de către el a celor două domenii ale cunoaşterii, filosofia naturală şi revelaţia biblică interpretată de Biserică, să ducă la credinţa într-un adevăr dublu şi la separarea cunoaşterii în două domenii.

3. *Nominalismul*. Scolasticii medievali cunoscuţi sub numele de nominalişti au fost opuşi atât realiştilor cât şi realiştilor moderaţi. Roscellinus şi, mai târziu, William de Ockham au fost exemple proeminente de gândire nominalistă. Concepţia lor era exprimată în expresia *universalia post rem*.

Adevărurile sau ideile generale nu au o existenţă obiectivă în afara minţii;

dimpotrivă, ele sunt doar idei subiective cu caracteristici comune, dezvoltate de minte ca rezultat al observării lucrurilor particulare. Universaliile sunt doar numele unor clase. Dreptatea este pur şi simplu ideea compusă pe care omul o

extrage dintr-o analiză a dreptăţii în acţiune. Nominaliştii au acordat o mare atenţie indivizilor, în timp ce realiştii şi realiştii moderaţi au fost mai preocupaţi de grup şi de instituţie. Nominaliştii au fost premergătorii medievali ai empiriştilor secolului al XVII-lea şi al XVIII-lea, şi ai pozitiviştilor şi pragmatiştilor din zilele noastre. Nominaliştii nu negau revelaţia; dimpotrivă, ei afirmau că ea trebuie să fie crezută numai prin autoritatea ei, separat de raţiune, deoarece mare parte din lucrurile pe care

Biserica le-a declarat autoritare, nu pot fi demonstrate prin

raţiune.

a. Franciscanii au început curând să critice opera marelui d'Aquino, care era membru al ordinului dominican rival. Această critică a dus la apariţia unei poziţii nominaliste care urma să devină dominantă în timpul secolului al

XIV-lea, un timp de declin pentru scolasticism. Cu toate că John Duns Scotus

(cca. 1265 – 1308) a pus accent mai mare pe individ decât pe instituţie, el nu a fost un nominalist. William de Ockham (cca. 1280-cca 1349) a fost cel care a reprezentat nominalismul matur. Ockham insista asupra faptului că dogmele teologice nu erau demonstrabile raţional şi că ele trebuie acceptate pe baza autorităţii Bisericii. Această opinie separa credinţa de raţiune şi nega sinteza făcută de d'Aquino între domeniul raţiunii şi cel al revelaţiei. Ockham de asemenea nega existenţa universaliilor obiective, susţinând că universaliile sunt doar nume ale unor concepte mintale pe care oamenii le dezvoltă în minţile lor. Individul era real şi mult mai important decât instituţia. Subminarea autorităţii Bisericii de către Ockham, ca urmare a faptului că el considera

Biserica o instituţie derivată raţional, a trezit interesul lui Luther faţă de opera lui.

b. Roger Bacon (cca. 1214 – 1292) aparţinea aceleiaşi tradiţii ca şi Ockham, dar el şi-a devotat timpul experienţelor ştiinţifice. Astfel, el a pus fundamentul ştiinţei experimentale, metodă pe care Francis Bacon urma să o dezvolte în secolul XVII-lea. Această abordare a adevărului pe tărâmul naturii prin experienţă era în concordanţă deplină cu poziţia nominalistă.

Această mişcare intelectuală speculativă a Bisericii Romane medievale s-a preocupat de problema unităţii în viaţa intelectuală a omului, astfel încât cunoaşterea lui spirituală şi cea raţională să poată fi armonizate pentru a-i da certitudine atât în domeniul credinţei cât şi în domeniul raţiunii. Conflictul dintre nominalism şi realism a fost marea problemă cu care au fost confruntaţi scolasticii în prima perioadă a scolasticismului, între 1050 şi 1150.

În această epocă, realismul susţinut cu succes de Anselm şi Bernard a fost victorios. În timpul perioadei de înalt scolasticism, între anii 1150 şi 1300, realismul moderat susţinut de d'Aquino a câştigat în conflictul cu nominalismul. Dar în anii de după 1300, nominalismul a câştigat teren în gândirea teologilor de frunte ai Bisericii.

G. Rezultatele scolasticismului

Realismul şi realismul moderat au sprijinit sistemul sacramental şi ierarhic al Bisericii romane prin accentuarea universaliilor, ceea ce a dus la subordonarea individului faţă de grup sau instituţie. Accentul pus de

 d'Aquino pe sacramente ca şi conduite ale harului a întărit influenţa Bisericii

Romano-Catolice asupra individului, deoarece nu putea exista salvare fără sacramentele distribuite de ierarhie.

Concepţia lui d'Aquino că raţiunea precedă revelaţia ca mijloc de cunoaştere, dar este completată de revelaţie, a dus la pericolul ca adevărul cunoscut prin aceste două metode să fie împărţit în două sfere – sfera adevărului secular şi cea a adevărului sacru. Separarea reală este vizibilă în gândirea multor nominalişti care credeau că există un domeniu al adevărului ştiinţific şi un altul al adevărului teologic, în loc să vadă că cele două sunt pur şi simplu părţi ale unui întreg mai mare, unit în Dumnezeu, care este

Creatorul.

Nominalismul a creat un nou interes faţă de om, deoarece – în concepţia nominalistă – individul era mai important decât instituţia. Acest interes a stat în mare măsură la baza materialismului Renaşterii, oamenii începând să-l considere pe om ca autonom, şi aceasta a dus la o exaltare a metodei experimentale ca principală cale spre adevăr. Alţii care au urmat vederile nominaliste au mers în direcţia misticismului, ca mod prin care individul putea să vină direct în prezenţa lui Dumnezeu.

Mai presus de toate, *in Summa theologia e* a lui d'Aquino, scolasticismul a pus la dispoziţia Bisericii Romano-Catolice medievale şi moderne o sinteză integrată, care s-a bucurat de autoritate şi care

armoniza filosofia cu religia.

Studiind din nou opera lui d'Aquino, neotomiştii caută azi să elaboreze o integrare a ştiinţei şi a religiei pentru romano-catolicul modern. Nu putem să-i desconsiderăm pe scolastici ca pe nişte dialecticieni care despică firul în patru, tot aşa cum nu putem să-i condamnăm pe savanţii moderni ca fiind nişte căutători de fapte care nu au nici simţul integrării şi nici pe cel al moralităţii atunci când folosesc faptele descoperite.

II. APARIŢIA UNIVERSITĂŢILOR

Universitatea ca şi centru pentru învăţare şi cercetare, s-a dezvoltat în jurul anului 1200. Către anul 1400, existau peste 75 de universităţi în Europa. În aceste şcoli, studiile scolastice ocupau o bună parte din programa de învăţământ. Majoritatea marilor universităţi din Europa modernă şi-au avut începuturile în această perioadă. Predarea la nivel înalt existase şi înainte de dezvoltarea universităţilor, dar după apariţia lor, cea mai mare parte din educaţia înaltă, care se concentrase mai înainte în şcolile monastice şi în catedrale, era predată în sălile universităţii.

A. Motive pentru apariţia universităţilor

Există câteva motive pentru apariţia rapidă a universităţilor în jurul anului

1200. Prin anul 425, Martianus Capella adaptase programele şcolare romane în folosul religiei. Gramatica, retorica şi logica formau triviumul; geometria, aritmetica, astronomia şi muzica erau incluse în quadrivium. Triviumul era folositor pentru a instrui clerul în ce priveşte omiletica, aşa încât să-şi poată împlini cu eficacitate rolul de propovăduitor. Quadriviumul era folositor

Capitolul 23 235

pentru stabilirea datelor sărbătorilor sfinte ale Bisericii a… folosite în şcoala de la palatul lui Carol cel Mare şi se îşi *t* h îi şcolilor mănăstireşti de educaţie între 550 şi H00. Alte centre de învăţămî superior au luat fiinţă pe lângă catedralele episcopilor sau arhiepiscopilor

Universitatea din Paris a luat naştere din şcoala de pe lângă

catedrala Notre

Dame.

Un al doilea motiv pentru apariţia universităţilor a fost prezenţa într-o şcoală a unui mare profesor. În secolul al XI-lea Irnerius avea reputaţia de mare cărturar în dreptul roman şi studenţii se îngrămădeau la Bologna să-l asculte. Curând, la Bologna, a luat fiinţă o universitate prosperă. Faima lui

Abélard ca profesor a contribuit mult la dezvoltarea Universităţii din Paris.

Alte universităţi au luat fiinţă ca rezultat al revoltelor studenţeşti sau migraţiunilor. Deoarece, la scurt timp după mijlocul secolului al XII-lea, regele englez şi cel francez erau în conflict, studenţii englezi care se simţeau trataţi rău la Universitatea din Paris s-au revoltat împotriva condiţiilor de acolo, şi au plecat în Anglia, la Oxford. Din această revoltă s-a născut marea

Universitate din Oxford. Cambridge a luat fiinţă după o revoltă a studenţilor care a adus la exodul lor de la Oxford la Cambridge în anul 1209.

B. Organizarea universităţilor

Organizarea universităţii medievale diferă considerabil de cea din timpurile moderne. *Universitatis*, din care derivă cuvântul nostru „universitate”, era o breaslă sau corporaţie de studenţi sau profesori, înfiinţată cu scopul apărării comune în timp ce grupul îşi desfăşura activitatea. Expresia *studium generale* era folosită pentru a descrie acest grup în funcţia lui educativă. Universităţile din sudul Europei au urmat exemplul Bolognei, unde corporaţia era formată din studenţi care erau organizaţi pentru a se proteja reciproc împotriva abuzurilor din partea oraşului în care era localizat, sau împotriva deficienţei profesorilor. De la un rege sau un alt stăpân al ţinutului universitatea primea o cartă (hrisov) care îi asigura drepturile, privilegiile şi responsabilităţile.

Bologna era recunoscută pentru studierea dreptului, în timp ce Salerno şi-a câştigat faima ca universitate cu studii şi cercetări medicale avansate.

Universităţile din nordul Europei erau organizate după modelul celei din

Paris. Aici corporaţia care primea hrisovul era formată din profesori.

Universitatea avea de obicei patru facultăţi. Artele erau un curs general pentru toate. Teologia, dreptul şi medicina erau studii mai avansate. Studentul cuprins în programa generală de învăţământ a artelor, studia triviumul în urma căruia obţinea diploma de licenţiat. Studierea în continuare a quadriviumului îi oferea o diplomă care era esenţială dacă dorea să devină profesor. Studiul continuat în alte facultăţi îi putea oferi diploma de doctor în drept, teologie sau medicină.

Unii studenţi din universităţile medievale îşi începeau studiile la vârsta de patrusprezece ani, dar majoritatea aveau 16 – 18 ani când intrau la universitate.

Ei aveau privilegiile clericilor. Examenele erau orale, cuprinzătoare şi publice;

În timpul unui examen studentul trebuia să apere o teză în faţa profesorilor sau studenţilor. Predarea se făcea în latină. Deoarece existau manuale numai

 pentru profesori, studentul trebuia să memoreze destul de mult. O memorie bună şi folosirea logicii erau atunci tot atât de importante ca şi cititul şi cercetarea în universitatea modernă. Învăţarea trebuia să aibă loc prin prelegeri şi dezbatere.

Majoritatea lucrurilor legate de viaţa universitară modernă provin din timpurile medievale. Nomenclatura multor grade, examenele, robele, semnele distinctive şi elementele de bază ale programei de studiu au fost înfiinţate în timpurile medievale. Educarea generaţiilor succesive de studenţi şi avansarea învăţăturii prin cercetare sunt funcţii pe care universitatea modernă le-a moştenit de la strămoşul ei medieval. Mai presus de orice, în timpurile medievale, universitatea a păstrat viu şi a dezvoltat studiul teologiei. Marii scolastici au fost totodată şi cei mai mari profesori universitari.

Universităţile serveau intereselor bisericii în timpurile medievale, pregătindu-i pe bărbaţi pentru slujirea în Biserică în loc să-i pregătească pentru a lucra în domeniile ştiinţei şi industriei, aşa cum face universitatea modernă. Scolasticismul şi universităţile au fost strâns asociate în slujirea Bisericii. Ele au vărsat în ierarhia ei un curent constant de personal educat în arte, drept şi teologie.

III. VIAŢA ŞI
ÎNCHINĂCIUNEA MEDIEVALĂ

Arhitectura gotică a fost precedată de stilul bizantin, în care erau folosite mari domuri pe pandantive şi mozaicuri decorative, ca de exemplu în biserica

Sfânta Sofia şi în biserica Sfântul Marcu. Mai târziu, arhitectura romană, din

1100 până în 1150, a avut arcuri rotunde masive şi formă de cruce. Catedrala

Durham este un exemplu de astfel de arhitectură.

Turnurile universităţii medievale, reprezentative pentru scolasticism, îşi aveau corespondentul în turlele catedralei gotice descrisă deseori ca „o Biblie în piatră". Marile catedrale medievale, accentuând liniile verticale, aveau deseori nevoie de un secol pentru a fi construite. Ele exprimau natura spirituală a epocii, tot atât de mult cum zgârie-norul exprimă spiritul materialist al secolului al XX-lea. Multe din aceste biserici mari au fost ridicate în nordul şi vestul Europei între anii 1150 şi 1550. Arhitectura gotică, la fel ca şi scolasticismul, a fost la apogeul ei în timpul secolului al XIII-lea şi deschizător de drumuri i-a fost Suger, abatele de la Saint-Dénis.

Cu toate că arhitectul Renaşterii, legat de pământ, considera arhitectura medievală barbară şi, de aceea, gotică, epocile următoare nu au susţinut această idee. Clădirile gotice au anumite caracteristici care arată măiestria constructorilor medievali. Intrând într-o catedrală gotică, oricine poate observa planul pardoselii construcţiei în formă de cruce, expresie a simbolului central al Bisericii creştine. Folosirea arcadei ascuţite în loc de arcada rotundă romană este imediat observată, conducând ochiul şi aspiraţiile de pe pământ către înălţimi.

Stâlpi aerieni – creste lungi ataşate la acoperiş şi la stâlpii individuali

— Sau contraforturi zidite în pereţii catedralei transmit pământului greutatea acoperişului, aşa încât zidurile superioare pot fi subţiri şi în ele se pot monta

O gravură a catedralei Notre Dame din secolul al XIX-lea, în care se văd clar trăsăturile structurale tipice ale unei catedrale gotice.

ferestre pentru a permite intrarea luminii atât de necesară în zilele întunecoase ale iernilor din nordul Europei. De obicei există trei uşi la capătul dinspre apus al bisericii. Întreaga ornamentaţie, fie geamuri cu vitralii sau statui, este subordonată planului întregii clădiri. O statuie, văzută jos pe pământ, ar putea părea grotesc disproporţionată, dar aceeaşi statuie în nişa ei deasupra uşilor se contopeşte armonios în planul clădirii. Culorile sunt folosite de maestrul în vitralii pentru a ilustra povestiri cât mai clar posibil.

Cele mai bune exemple de catedrale gotice medievale au fost construite pe o rază de o sută de mile de Paris. Catedrala Notre Dame este renumită pentru splendida ei faţadă. Atât catedrala din Chartres cât şi Notre Dame au ferestre remarcabile în formă de trandafir deasupra intrării principale, ceea ce demonstrează folosirea măiastră a sticlei colorate de către artizanul medieval.

Semnificaţia catedralei gotice este mult mai importantă decât caracteristicile ei. Catedrala reprezenta clar spiritul supranaturalist al epocii prin poziţia ei dominantă în oraş şi prin faptul că exprima simbolic adevărul biblic. Solidaritatea socială a omului medieval era exprimată prin faptul că marile catedrale au fost zidite ca lucrări ale comunităţii extinzându-se peste decenii, toate rangurile şi clasele luând parte la lucrare. Catedrala din Colonia a fost construită din anul 1248 până în anul 1880. Catedrala a avut de asemenea o reală valoare educativă, deoarece în vitralii şi statui ţăranul analfabet putea vedea singur adevărul Bibliei. Adesea un centru pentru activităţile sociale şi pentru multe alte activităţi ale oraşului, catedrala era, mai presus de orice, un loc unde sufletul putea veni în contact cu Dumnezeu în actul închinării.

Toate ceremoniile importante pentru viaţa religioasă a individului aveau loc în catedrală, dacă el era destul de norocos să trăiască într-un oraş cu catedrală. El era botezat, confirmat şi căsătorit în biserică. Era îngropat în cimitirul din jurul ei. Dar cea mai importantă parte a închinăciunii în clădirea

 unei catedrale sau într-o simplă biserică, era liturghia. După al patrulea

Conciliu de la Lateran din 1215, din dogma romano-catolică făcea parte convingerea că prin cuvintele de consacrare ale preotului pâinea şi vinul se schimbau cu adevărat în trupul şi sângele lui Cristos. Cristos era din nou sacrificat de către preot în folosul credincioşilor. După secolul al XII-lea, credinciosului nu i se dădea şi vinul ci numai pâinea la împărtăşanie, deoarece se considera că fiecare element conţinea şi trupul şi sângele lui Cristos.

Practica ridicării elementelor de către preot a devenit un obicei în secolul al

XIII-lea astfel încât credincioşii să se închine lui Cristos în liturghie.

Apariţia muzicii polifonice, care era formată din multe linii melodice şi era deci cântată mai bine de coruri instruite, a pus capăt practicii cântatului la unison a congregaţiei. Muzica a devenit complicată şi colorată, ca un acompaniament potrivit pentru misterele sacre ale liturghiei.

Nu pot fi trecute cu vederea contribuţiile reale şi pozitive ale Bisericii

Romane între 590 şi 1305, în ciuda multelor dovezi ale insuccesului în practicile personale şi instituţionale. Ea a dat germanilor barbari care au cucerit Imperiul Roman cultura greco-romană şi religia creştină. Ea a asigurat singura cultură şi învăţătură reală care a menţinut educaţia vie prin lucrările unor învăţaţi ca Beda, Alcuin, Einhard şi alţii. Tonul moral al societăţii a fost îmbunătăţit prin micşorarea racilelor sclaviei, ridicarea poziţiei femeilor şi slăbirea ororilor războiului feudal. Biserica Romană a patronat operele de ajutor şi de caritate făcute în evul mediu. Ea a

asigurat o sinteză intelectuală pentru viaţă în sistemul teologic pe care l-au dezvoltat scolasticii şi le-a imprimat oamenilor sentimentul de solidaritate unii cu alţii ca membri ai bisericii, în ciuda tendinţelor descentralizatoare ale feudalismului. Dumnezeu a folosit Biserica Romano-Catolică pentru a-şi împlini propriile Lui scopuri, în ciuda eşecurilor ei în atât de multe puncte, în comparaţie cu adevărata Biserică descrisă de Noul Testament.

NOTE

1. Henry Bettenson, *Documents of the Christian Church* (New York:

Oxford University Press, ed. a 2-a, 1963), p. 137 – 138.

2. Vezi Jonathan F. Scott, Albert Hyma şi Arthur H. Noyes, *Readings în*

Medieval History (New York: Appleton-Century-Crofts, 1933), p.

334 – 348, unde se găsesc date autobiografice despre viaţa lui Abélard, şi

The Love Letters of Abélard and Héloïse (1908; ediţie retipărită, New

York: Cooper Square, 1974 de Pierre Abailard, unde se găsesc scrisorile dintre Abélard şi Héloïse.

3. Scott, Hyma şi Noyes, op. cit., p. 348 – 357.

4. Anton C. Pegis, ed., *Basic Writings of Saint Thomas Aquinas* (New

York: Random House, 1945).

APUSUL EPOCII MEDIEVALE

ŞI APARIŢIA EPOCII MODERNE, 1305 – 1517

24

Încercări de reformă internă

Reîntoarcerea la Scriptură nu a început cu conducători ai Reformei cum au fost Calvin şi Luther. Au avut loc încercări anterioare de a opri declinul prestigiului şi puterii papale prin reforme de diferite feluri. Din 1305 până în

1517, proteste şi încercări de reformă au contestat autoritatea Bisericii

Romane. Papalitatea coruptă şi extravagantă, care îşi avea reşedinţa în Franţa în loc de Roma, şi schisma ce a rezultat din încercările de a-l face pe papă să se înapoieze la Roma, au dat impulsul care i-a determinat pe mistici, pe reformatori (ca Wycliffe, Hus şi Savonarola), conciliile de reformă din secolul al XIV-lea şi pe umaniştii creştini să caute căi de a provoca o trezire în viaţa spirituală a Bisericii Romano-Catolice.

I. PAPALITATEA ÎN DECLIN, 1309 – 1439

A. Falimentul clerului.

Între anii 1309 şi 1439, Biserica Romană a ajuns la un punct cât se poate de jos în ochii laicilor. Organizarea ierarhică cu cererea ei de celibat şi ascultare absolută de papă cât şi feudalizarea Bisericii Romane au dus la un declin în morala clericilor. Celibatul era opus atât instinctelor naturale ale omului cât şi afirmaţiilor biblice care sunt în favoarea căsătoriei. Mulţi preoţi aveau concubine sau se angajau în aventuri nepermise cu membre din bisericile lor. Unii trebuiau să se îngrijească de copiii născuţi din aceste legături, dând mai multă atenţie acestei probleme decât datoriilor lor clericale. Alţii, mai ales în timpul Renaşterii, duceau o viaţă de lux. Feudalismul mai constituia încă o problemă, deoarece supunerea dublă faţă de papă şi faţă de seniorul feudal crea în multe cazuri o diviziune de interese. Adesea clericul dădea mai multă atenţie responsabilităţilor lui laice decât responsabilităţilor lui spirituale.

B. Captivitatea babiloniana şi Marea Schismă.

Papalitatea însăşi a pierdut respectul din partea laicilor în diferite domenii.

„Captivitatea Babiloniană" (1309 – 1377) şi Marea Schismă, care nu trebuie confundată cu schisma din 1054, au fost evenimentele responsabile pentru pierderea prestigiului papalităţii. Puterea papală a ajuns la apogeu în

MAREA SCHISMĂ ŞI CAPTIVITATEA
BABILONIANĂ PAPALITĂŢII
REGATUL
POLONIEI

PK2 ludovic de Baratvi
*” 1 (1282 – 1347)
™ încoronat împărat de arhiepiscopul de Mainz; se opune papilor francezi.
liarişti UNGARIA
137Ş<} rigoreal IX-le;
mo – reîn timpul unei vizite la
Roma; papa italian.
Vr ban al VI-lea, ales sub presiune partea mulţimii
Roma
Clement!
Ioan al XXII-lea (131613”.
Benedict al XII-lea (13. M& 42)
Clement al VI-lea (1342/052)
Inocenjiu al VI-lea CH32 – 1362)
Urban al V-lea (1362 – 1370)
Grigore al XI-lea (1370 – 1378)
GRANIŢA SFÂNTULUI IMPERJU ROMAN
PĂMÂNTURI ALE BISERICII
DOMENIUL REGAL FRANCEZ
DOMENIUL ENGLEZ ÎN FRANŢA 11] 111111
LOIALITATE FAŢĂ DE ROMA =
LOIALITATE FAŢĂ DE AVIGNON
NEUTRE IHI – iil disputate”…
teritoriu musulman //////.
Capitolul 24 241

pontificatul lui Inocenţiu al III-lea; dar papalitatea a alunecat rapid de pe acea înălţime ameţitoare a puterii, după ce Bonifaciu al VIII-lea a eşuat în încercările lui de a-i supune pe conducătorii Angliei şi Franţei, care erau sprijiniţi de naţionalism.

Clement al V-lea, un francez ales ca papă de către cardinali în 1305, era un om slab cu o moralitate şubredă. Ajuns sub influenţa regelui francez, el s-a mutat de la Roma în Franţa, în 1305, şi s-a instalat la Avignon în 1309. În ochii europenilor, aceasta l-a pus pe

papă sub control francez, deşi Avignonul practic nu era teritoriu francez. Cu excepţia unei perioade scurte, între 1367 şi

1370, reşedinţa papală a fost menţinută la Avignon până în 1377, fiind dominată de puternicii regi francezi. Pioasa mistică Caterina de Siena 1347

1380) a făcut presiuni puternice asupra Papei Grigore al XI-lea să se întoarcă la Roma pentru a restaura acolo ordinea şi pentru a recâştiga prestigiul papalităţii ca o autoritate internaţională independentă. În 1377, el s-a reîntors, punând capăt „captivităţii babiloniene".

Când Grigore al XI-lea a murit în anul următor, cardinalii l-au ales pe cel care a devenit Urban al VI-lea. Temperamentul lui dificil şi aroganţa lui i-au atras curând dușmănia cardinalilor, şi prin urmare, în 1378 aceştia l-au ales ca papă pe Clement al VII-lea. Clement, ascultător, a mutat pentru a doua oară capitala la Avignon. Ambii, aleşi de acelaşi colegiu de cardinali, pretindeau a fi papa cel legitim şi adevăratul succesor al Sfântului Petru. Faptul acesta a forţat populaţia Europei să hotărască cărui papă să i se supună. Nordul

Italiei, cea mai mare parte a Germaniei, Scandinavia şi Anglia l-au urmat pe papa roman; Franţa, Spania, Scoţia şi sudul Italiei, se supuneau papei de la

Avignon. Această schismă a continuat până când a fost rezolvată la începutul secolului următor de către conciliile de reformă. „Captivitatea" şi Marea

Schismă au întărit nevoia tot mai mare de reformă din interiorul Bisericii

Romane.

C. Impozitele papale

Impozitele papale pentru susţinerea celor două curţi papale au devenit o povară apăsătoare pentru populaţia Europei. Venitul papal se realiza din următoarele surse: venitul de pe domeniile papale; zeciuiala pe care o plăteau credincioşii; anatele, care reprezentau salariul pe primul an de slujire a unui oficial al Bisericii, dat papei; dreptul de aprovizionare, prin care oamenii

Bisericii şi constituenţii lor trebuiau să plătească cheltuielile de călătorie ale papei când el se afla în domeniul lor; dreptul de deposedare, prin care proprietatea personală a clerului înalt în caz de deces trecea în stăpânirea papei; bănuţul lui Petru, care era plătit anual de laici în multe locuri; şi venitul de la posturi vacante cât şi numeroase alte taxe.1 Puternicii conducători de acum ai statelor naţionale şi puternica clasă de mijloc care îi sprijinea detestau scurgerea bogăţiei din vistieria naţională spre cea papală. Acest lucru a fost valabil în special la conducătorii Angliei şi ai Franţei. În timpul lungii perioade de captivitate, în secolul al XIV-lea, englezii nu puteau suporta să plătească bani care ştiau că merg la duşmana Angliei, Franţa, pentru că reşedinţa papei era în teritoriul dominat de regele francez.

D. Apariţia statelor naţionale

Un factor politic care a jucat un rol important în declinul influenţei papale în Europa a fost apariţia statelor naţionale opuse ideii suveranităţii universale, inerentă în conceptul de Sfântul Imperiu Roman şi de Biserica

Romano-Catolică. Regele şi burghezia cooperau: regele cu armata lui naţională oferea apărare, şi astfel burghezia putea să-şi desfăşoare afacerile în siguranţă; drept compensaţie, burghezia dădea bani pentru ca regele să poată conduce statul. Statul naţional puternic care a rezultat era suficient de tare ca să-l sfideze pe papă şi să încerce să supună Biserica intereselor naţionale în

Boemia, Franţa şi Anglia.

Toate acestea au dat naştere unor vociferări care cereau reformă internă a papalităţii în secolele al XIV-lea şi al XV-lea. Conducătorii s-au postat curând în frunte. Reformatorii mistici, biblici şi conciliari erau urmaşii reformatorilor monastici din secolele al XII-lea şi al XIII-lea.

II. MISTICII

Reapariţia misticismului în epocile când Biserica alunecă în formalism dovedeşte dorinţa inimii omeneşti de a avea contact direct

cu Dumnezeu în actul închinăciunii, în loc de a participa pasiv la actele formale reci de închinare îndeplinite de cleric. Misticul doreşte contact nemijlocit cu

Dumnezeu prin intuiţie sau contemplaţie imediată. Dacă accentul este pus pe unirea esenţei misticului cu esenţa Dumnezeirii în experienţa extazului, care este coroana experienţei mistice, atunci misticismul este filosofic. Dacă accentul este pus pe unirea emoţională cu Dumnezeirea prin intuiţie, atunci misticismul este psihologic. În oricare din cazuri, obiectivul principal este perceperea imediată a lui Dumnezeu într-un mod extraraţional, în timpul în care misticul stă înaintea Lui într-o atitudine pasivă, receptivă. Ambele tipuri au putut fi găsite în misticismul secolului al XIV-lea.

A. Cauzele apariţiei misticismului

Scolasticismul a contribuit la apariţia misticismului, deoarece el punea accentul pe raţiune, neacordând importanţă naturii emoţionale a omului.

Misticismul a fost o reacţie împotriva acestei tendinţe raţionaliste. Mişcările care pun accentul pe aspectul subiectiv al relaţiei omului cu Dumnezeu apar de obicei ca o reacţie la mişcările care pun accentul pe aspectul intelectual, într-un mod similar, pietismul a urmat după perioada de ortodoxie rece din luteranismul secolului al XVII-lea. Nominalismul scolastic a dus la punerea unui mai mare accent pe individ ca sursă a realităţii, şi pe experienţă ca mod de câştigare a cunoaşterii. În felul acesta, o ramură a scolasticilor nominalişti s-a întors spre misticism, ca şi cale de a câştiga cunoaşterea despre Dumnezeu, în timp ce alţi nominalişti puneau accentul pe materialism şi pe experiment.

Misticismul a fost de asemenea o mişcare de protest şi o reacţie împotriva vremurilor tulburi şi împotriva unei Biserici decadente şi corupte. Mişcările sociale şi politice erau un lucru obişnuit în secolul al XIV-lea. Ciuma neagră din 1348 şi 1349 a ucis printr-o moarte dureroasă cam o treime din populaţia

Europei. Răscoala ţăranilor din Anglia în 1381 a fost o dovadă a

neliniştii sociale asociată cu ideile lui Wycliffe. „Captivitatea babiloniană" şi Marea

Schismă i-au făcut pe mulţi să se îndoiască de conducătorii lor spirituali şi să dorească un contact direct cu Dumnezeu.

B. Mistici de seamă

Misticii din această epocă se împart în două grupuri majore, misticii latini şi misticii teutoni. Misticii latini, având o concepţie despre viaţă mai emoţională decât teutonii, au pus accentul pe misticism ca experienţă emoţională personală cu Cristos. Acesta a fost cazul cu Bernard de Clairvaux în secolul al XII-lea. El accentuase importanţa unei unităţi de voinţă şi de afecţiune cu Dumnezeu mai presus de orice unitate de esenţă. Majoritatea misticilor teutoni au accentuat o apropiere mai filosofică de Dumnezeu, care în cazul lui Meister Eckhart a dus la un fel de panteism.

Caterina de Siena a reprezentat apogeul misticismului latin. Ea credea cu fermitate că Dumnezeu i-a vorbit în viziuni, însă ea folosea întotdeauna aceste viziuni pentru scopuri practice bune. Ea a fost cea care, neînfricată, a denunţat relele clericale şi care, în Numele lui Dumnezeu, a reuşit în anul 1376

să-l convingă pe Grigore al XI-lea să se întoarcă de la Avignon la Roma.

Curajul ei2 a făcut-o să se opună păcatului chiar şi atunci când papa era în cauză.

Mişcarea mistică în Germania şi-a avut centrul în ordinul dominican.

Meister Eckhart (cca. 1260 – 1327) a fost dominicanul căruia îi este atribuită de obicei fondarea misticismului german. Înainte de a merge să predice la

Colonia, el a studiat la Universitatea din Paris. Crezând că numai Divinul este real, el a susţinut că scopul creştinismului trebuie să fie unirea spiritului cu

Dumnezeu printr-o fuziune a esenţei umane cu esenţa divină în timpul unei experienţe extatice. El făcea distincţie între Dumnezeire, care pentru el însemna Dumnezeu în sensul absolut ca unitate

filosofică din spatele universului, şi Dumnezeu care este Creatorul personal şi Conducătorul lumii.

Scopul lui era unitatea cu Dumnezeirea care era la baza întregii creaţii. El este cunoscut pentru afirmaţia: „Dumnezeu trebuie să devină eu, şi eu

Dumnezeu". Concepţiile lui Eckhart s-au apropiat atât de mult de neoplatonism încât i s-au adus acuzaţii de panteism din partea Inchiziţiei, şi vederile lui au fost condamnate ca fiind panteiste într-o bulă papală dată după moartea lui. Deşi vederile lui erau întrucâtva panteiste, trebuie spus că Eckhart a accentuat de asemenea nevoia slujirii creştine ca rod al unirii mistice cu

Dumnezeu.3".

Un grup de dominicani cunoscuţi sub numele de „Prietenii lui Dumnezeu".

au continuat tradiţia învăţăturilor lui Eckhart. Johann Tauler (cca. 1300 – 1361), mai evanghelic decât maestrul său, a susţinut că o experienţă interioară cu

Dumnezeu este mult mai vitală pentru prosperitatea sufletuluidecât ceremoniile exterioare. El era asociat cu „Prietenii lui Dumnezeu", care îşi stabiliseră cartierul general pe va» a Rinului. Heinrich Suso (cca. 1295 – 1366)

era poetul grupului şi a exprimat i. formă poetică idei mistice similare cu cele

ale lui Eckhart. Bancherul Ruleman Merswin (1307 – 1382) a fost „îngerul păzitor" care a furnizat membrilor grupului o casă religioasă, unde îşi puteau avea reşedinţa. Micul volum mistic intitulat *Theologia germanica* este asociat de obicei cu acest grup. Lui Luther această carte i-a fost utilă în lupta lui pentru salvare, şi în 1516 a publicat-o într-o ediţie germană. Această lucrare are aceeaşi nuanţă de panteism ca şi scrierile lui Meister Eckhart.

Mişcarea din Olanda, cunoscută sub numele de *Devotio moderna*, sau

„Frăţia vieţii în comun", care şi-a avut principalul centru la Deventer, a fost o expresie a misticismului mult mai practică şi, desigur, mai puţin pan teistă decât mişcarea „Prietenii lui Dumnezeu". Johann de Ruysbroeck (1293 – 1381), care intrase sub influenţa scrierilor lui Eckhart şi care cunoştea pe câţiva din

„Prietenii lui Dumnezeu", a influenţat mişcarea mistică din Olanda. El l-a ajutat pe Gerhard Groote (1340 – 1384) să pună accentul pe Noul Testament în dezvoltarea experienţei mistice, şi Groote a devenit conducătorul „Frăţiei vieţii în comun". Groote l-a inspirat pe discipolul său Florentius Radewijns să deschidă la Deventer o casă pentru „Frăţia vieţii în comun". Ordinul era format din laici care trăiau în comun după o anumită regulă, devotându-şi vieţile învăţării şi altor slujbe practice, şi nu experienţei pasive cu Dumnezeu, pe care pusese accentul Meister Eckhart. Ambele grupuri puneau accentul pe educaţia tinerilor, construind şcoli mari excepţionale. În toată Olanda au fost fondate case ale grupului.4

Imitaţia lui Cristos a contribuit mai mut decât orice la reputaţia trainică a

„Frăţiei vieţii în comun". Această carte este asociată cu numele lui Thomas a

Kempis (1380 – 1471) sau, cum a fost cunoscut atunci, Thomas Hemerken din

Kempen. Educat în Deventer sub ochii binevoitori ai lui Radewijns, el a intrat în mănăstirea augustiniană de lângă Zwolle. El a fost probabil autorul scrierii

Imitaţia lui Cristos.5 Această lucrare reflectă orientarea mai practică a Frăţiei.

Ea nu se opreşte la simpla renunţare la lume, ci afirmă nevoia unei iubiri pozitive faţă de Cristos şi nevoia de a-L sluji într-un mod practic şi cu umilinţă.

C. Consecinţele apariţiei misticismului

Mişcarea mistică, forma clasică a pietăţii romano-catolice, s-a dezvoltat ca o reacţie împotriva ritualului sacerdotal formal şi mecanic şi împotriva scolasticismului sec care exista în Biserica din timpul

acela. Ea reflecta tendinţa permanentă spre aspectul subiectiv al creştinismului, care apare ori de câte ori se pune accent prea mare pe actele exterioare în închinăciunea creştină, în acest sens, misticismul poate fi considerat o anticipare a abordării religiei într-un mod personal, o caracteristică foarte importantă a Reformei.

Două dintre pericolele care au apărut în această mişcare au fost tendinţa de a înlocui Biblia cu o autoritate interioară subiectivă şi tendinţa de a minimaliza importanţa doctrinei. împins la exces, misticismul ducea la o atât de mare pasivitate, încât cei ce-l practicau deveneau introspectivi şi antisociali, în cazul lui Eckhart, ea a dus, din punct de vedere filosofic, la un fel de panteism care-L identifica pe Dumnezeu cu creaţia şi creaturile Sale.

III. PREDECESORII REFORMEI

Misticii încercaseră să facă religia mai personală, dar reformatori ca

Wycliffe, Hus şi Savonarola au fost preocupaţi mai mult să încerce o reîntoarcere la idealul Bisericii prezentat în Noul Testament. Wycliffe şi Hus au reuşit să valorifice sentimentul naţionalist antipapal în timpul perioadei de

„Captivitate babiloniană a papalităţii", când papa locuia la Avignon.

A. John Wycliffe (cca. 1328 – 1384)

Poporul englez nu putea suporta să trimită bani unui papă la Avignon, aflat acolo sub presiunea duşmanului Angliei, regele Franţei. Acest sentiment naţionalist natural era accentuat de resentimentul regelui şi al clasei de mijloc faţă de banii pierduţi din tezaurul englez şi din serviciul statului englez prin taxele papale. Statutul Vicarilor din 1351 a anulat numirea în funcţii de către papă a clericilor în Biserica Romană din Anglia. Statutul de *Praemunire*

(delictul de a te supune unei alte autorităţi în loc de a fi loial Coroanei), emis

DECLINUL BISERICII ROMANO – CATOLICE

1. „Captivitatea babiloniană" 1309 – 1377
2. Marea schismă 1378 – 1414

Şi
Proteste şi Reforma 1305 – 1517
INTERNĂ
1. Misticii – participanţi (sec. al
13-lea) nu spectatori
2. Reformatori – Wycliffe (sec*, al
XIV-lea – Lollarzii
Hus – Fraţii Uniţi
3. Conciliile de reformă (sec. al
XV-lea) Pisa, Constance
4. Umaniştii biblici
EXTERNA
1. State-naţiuni şi conducători
2. Clasei mijlocii i-au displăcut a. tribunalele bisericeşti b. impozitele bisericeşti c. pământurile bisericeşti d. concepţia clerului
3. Presa de tipărit
FRANŢA
Lefèvre
TEUTON ANGLIA
Reuchlin (V.T.) Colet
Erasm
A tipărit N.T.
În greacă – pozitiv
Elogiul nebuniei – negativ

În 1353 a interzis practica de a transfera cazurile clericilor din tribunalele engleze la curtea papală de la Roma. Parlamentul a oprit în această perioadă plătirea tributului anual de o mie de mărci, care începuse pe vremea lui Ioan.

În această epocă de reacţie naţionalistă împotriva ecleziasticismului, a apărut pe scenă Wycliffe. Ajutat de puternicul John de Gaunt, Wycliffe a reuşit să-l înfrunte pe papă.

Wycliffe a studiat şi a predat la Oxford cea mai mare parte a

vieţii lui.

Până în 1378 el era un reformator care dorea să reformeze Biserica Romană prin eliminarea clericilor imorali şi prin deposedarea ei de proprietăţi, care, credea el, erau o cauză a corupţiei. Într-o lucrare intitulată *Despre stăpânirea civilă* (1376), el afirma că există o bază morală pentru conducerea ecleziastică.

Dumnezeu a dat conducătorilor bisericeşti proprietăţi pe care puteau să le folosească dar nu cu drept de proprietari, ci ca nişte bunuri date lor în grijă pentru a fi folosite spre gloria Lui. Faptul că ecleziasticii nu şi-au îndeplinit adevăratele lor funcţii a fost un motiv suficient pentru ca autoritatea civilă să ia de la ei proprietăţile şi să le dea altora care-L serveau pe Dumnezeu în mod acceptabil. Această concepţie era pe placul nobililor, care abia aşteptau să pună mâna pe proprietatea Bisericii Romane. Ei şi John de Gaunt îl susţineau pe Wycliffe aşa încât Biserica de la Roma nu a îndrăznit să se atingă de el.

Dezgustat de „captivitatea babiloniană a papalităţii" şi de schismă.

Wycliffe n-a mai fost satisfăcut cu această abordare mai degrabă negativă, şi după 1378, a început să se opună dogmei Bisericii Romane cu idei revoluţionare. El a atacat autoritatea papei în anul 1379, insistând în scris că

Cristos este Capul Bisericii şi nu papa. El a afirmat că Biblia şi nu Biserica este singura autoritate pentru credincios, şi că Biserica trebuie să ia model de la Biserica noutestamentală. Pentru a susţine aceste convingeri, Wycliffe a oferit Biblia poporului în propria sa limbă. În 1382 el terminase deja prima traducere completă în manuscris a Noului Testament în limba engleză. În

1384, Nicholas din Hereford a terminat traducerea Vechiului Testament în limba engleză. În felul acesta, pentru prima dată, englezii puteau citi Biblia în propria lor limbă. Wycliffe a mers chiar mai departe, în 1382, opunându-se dogmei transsubstanţierii. În timp ce Biserica Romană credea că substanţa sau esenţa elementelor se transforma în timp ce forma exterioară rămânea aceeaşi, Wycliffe susţinea că substanţa sau esenţa elementelor era indestructibilă şi că

Cristos era în mod spiritual prezent în sacrament şi era simţit prin credinţă.6 Dacă ar fi fost adoptată concepţia lui Wycliffe, ar fi însemnat că preotul nu mai era în măsură să priveze pe cineva de mântuire, refuzându-i trupul şi sângele lui Cristos în Comuniune.

Vederile lui Wycliffe7 au fost condamnate la Londra în 1382, şi el a fost obligat să se retragă în parohia sa la Lutterworth. Dar el se îngrijise de continuarea răspândirii ideilor sale, formând un grup de predicatori laici, lollarzii, care i-au răspândit ideile în întreaga Anglie, 8 până când Biserica

Romană, promulgând în 1401, prin Parlament, statutul *De haeretico comburendo* (Despre arderea ereticilor), a făcut ca propagarea ideilor lollarde să fie pedepsită cu moartea.

Realizările lui Wycliffe au fost importante în pregătirea căii reformei ulterioare din Anglia. El le-a dat englezilor prima Biblie în limba lor naţională şi a creat grupul lollard pentru a proclama ideile evanghelice în întreaga

Anglie, între oamenii de rând. Învăţăturile lui despre egalitatea în Biserică au fost aplicate de către ţărani la viaţa economică, aşa încât ei au început

Răscoala Ţărănească din 1381. Studenţii boemieni care studiau în Anglia i-au dus ideile în Boemia, unde ele au devenit baza pentru învăţăturile lui Jan Hus.9

B. Jan Hus (cca. 1373 – 1415)

Când Richard al II-lea al Angliei s-a căsătorit cu Ana de Boemia, studenţii din Boemia au venit în Anglia să studieze. La întoarcerea în Boemia, au dus cu ei ideile lui Wycliffe. Jan Hus, pastor al Capelei Betleem, care studiase la

Universitatea din Praga şi care devenise rectorul ei în 1409, a citit şi a adoptat ideile lui Wycliffe. El a predicat aceste idei într-o perioadă în care se năştea sentimentul naţional boemian împotriva stăpânirii Boemiei de către Sfântul

Imperiu Roman. Hus şi-a propus să reformeze Biserica Romană din Boemia pe coordonate similare cu cele proclamate de Wycliffe. Vederile lui i-au atras duşmănia papală, ordonându-i-se să meargă la

Conciliul de la Constance, în

Elveţia, cu bilet de liberă trecere din partea împăratului. Dar biletul de liberă trecere nu a fost onorat. Atât vederile lui cât şi ale lui Wycliffe au fost condamnate la acel conciliu. Refuzând să retracteze cele susţinute, Hus a fost ars pe rug din ordinul conciliului; dar cartea lui, *De ecclesia* (1413), a rămas.

Persecutorii pot – distruge trupurile oamenilor, dar ei nu pot distruge ideile

— Şi ideile lui Hus10 au fost răspândite de adepţii lui. Aceştia, mai radicali, cunoscuţi sub numele de taboriţi, renegau orice aspect din credinţa şi practica

Bisericii Romane ce nu putea fi găsit în Scriptură. Utrachiştii susţineau poziţia că numai ceea ce interzicea Biblia trebuia eliminat şi că laicii trebuiau să primească atât pâinea cât şi vinul la liturghie. Câţiva din grupul taboriţilor au format ceea ce urma să fie cunoscut sub numele de *Unitas Fratrum* (Uniunea fraţilor) sau „Fraţii boemieni", în jurul anului 1450. Acesta este grupul din care s-a dezvoltat Biserica Moraviană, care există şi în zilele noastre.

Deşi Biserica Romană i-a luat viaţa lui Jan Hus, ea nu a putut distruge influenţa lui. Biserica Moraviană a devenit ulterior una din bisericile cu cea

mai puternică orientare misionară din istoria Bisericii creştine. Jan Amos jf Comenius (1592 – 1670), educatorul evanghelic progresist, a fost unul dintre

„Fraţi". Se poate spune că Hus l-a influenţat în mod indirect pe Wesley, deoarece moravienii au fost aceia care l-au condus pe Wesley spre lumină în

Londra. Învăţăturile şi exemplul lui Hus au fost o inspiraţie pentru Luther atunci când era confruntat cu probleme similare, în vremea lui în Germania.

C. Savonarola (1452 – 1498)

Wycliffe şi Hus au fost stigmatizaţi ca eretici care au făcut din Biblie principalul etalon al autorităţii, dar Savonarola a fost interesat mai mult în reformarea bisericii din Florenţa. Devenind călugăr

dominican în 1474, el a fost trimis la Florenţa în anul 1490. El a încercat să reformeze atât statul cât şi biserica din oraş, dar propovăduirea lui împotriva corupţiei papei a avut ca

DE LA BISERICA NOU-TESTAMENTALĂ LA CEA ROMANO-CATOLICĂ

(*Biblia plus istoria*)

CULTUL

Sacramente

Ciprian cca. 250

Ep. 63: 14;

CANONUL

Canonul

Muratorian

180

CONSTITUŢIE SAU

FORMA DE

GUVERNÂMÂNT

Episcop – Ignaţiu mono-episcopat

Grigore I

Canonul liturghiei

590

Scrisoarea festivă a lui Atanasie

367

Dona (ia lui

Pepin

754

Papa conducător secular

CREDEUL SAU

TEOLOGIA

Tertulian: „Trinitatea”;

Origen: Alegoria

Niceea 325

Divinitatea lui Cristos

Atanasie

Ciprian
Primatul lui Petru
Leon I – Tomul
Leon I
Supremaţia papală/
445
Calcedon
451
Naturile lui Cristos
Paschasius
831
Donaţia lui
Constantin cca. 756
Grigore I
Purgatoriul
590
Transsubstanţierea
Al patrulea
Conciliu Lateran
1215
Conciliul de la Florenţa
1439
Şapte sacramente
Conciliul de la Trent
1545
Vulgata
Apocrifele
Scrierile inspirate ale tradiţiei
Colegiul cardinalilor 1059
— Grigore VIII
Dictatus papae
(Dictatul papal)
Toma d'Aquino
Summa theologia e

Bonifaciu al VIII-lea
Unam sanctum
Conciliul de la Trent
Teologia oficială a lui d'Aquino
Concepţia imaculată
1854
Infailibilitatea papală
1870
Înălţarea Mariei
1950
BISERICA ROMANO-CATOLICĂ
un monopol corporativ prin ierarhie şi sacramente
Capitolul 24 249

rezultat condamnarea lui la moarte prin spânzurare. El nu a luat niciodată poziţia avansată pe care Wycliffe şi Hus au luat-o, dar a cerut reformă în

Biserică. Toţi aceşti trei oameni au anticipat spiritul şi lucrarea reformatorilor în aşa măsură încât Wycliffe, ca exponentul cel mai de seamă al măsurilor reformatoare, este deseori numit „luceafărul Reformei".

IV. CONCILIILE REFORMATOARE, 1409 – 1449

Conducătorii conciliilor din secolul al XIV-lea au căutat să realizeze o reformă făcând ca laicii să fie reprezentaţi de conducerea Bisericii. Conciliile, formate din reprezentanţi ai credincioşilor din Biserica Romană, trebuiau să-i elimine pe conducătorii corupţi din biserici. Conciliile nu au pus accentul pe

Scriptură în măsura în care au făcut-o Hus şi Wycliffe, şi nici nu au căutat reforma prin expresia religioasă subiectivă preferată de mistici.

Nevoia de reformă în Biserica Romană a devenit clară odată cu Marea

Schismă din 1378. În acel an, Urban al VI-lea şi Clement al VII-lea pretindeau fiecare a fi urmaşul legitim al lui Petru. Deoarece ţările Europei trebuiau să aleagă pe cine să urmeze, Europa s-a

dezbinat atât din punct de vedere ecleziastic cât şi din punct de vedere politic. Ambii papi fuseseră aleşi de

Colegiul Cardinalilor. Cine putea să decidă care din ei avea dreptate? Teologi de seamă ai Universităţii din Paris au propus ca problema să fie judecată de un conciliu al Bisericii Romano-Catolice. Ei au făcut apel la precedentul conciliilor ecumenice din perioada 325 – 451. Un conciliu care să reprezinte întreaga Biserică părea a fi cea mai bună soluţie, deoarece niciun papă nu ar fi abdicat sau acceptat hotărârea judecătorilor.11

Nu era necesară nicio justificare pentru demiterea unui papă de către un conciliu. Dante în *Despre monarhie*, scrisă în 1311, insistase că atât statul cât şi Biserica erau un braţ al lui Dumnezeu. Ambele au fost date de Dumnezeu, împăratul trebuia să asigure fericirea omului aici; papa trebuia să conducă oamenii spre cer. Niciunul nu trebuia să caute supremaţie asupra celuilalt.

Cel mai important dintre toate raţionamentele reformei conciliare a fost elaborat în cartea *Defensor pacis* (1324) (Apărătorul păcii) de Marsilius din

Padova (cca. 1275 – 1342) şi Ioan de Jandun. În această lucrare, ei l-au susţinut pe Ludovic de Bavaria împotriva papei. Cartea a desfiinţat ideea de ierarhie absolută în Biserică precum şi în stat. Marsilius credea că oamenii în stat şi creştinii în Biserică erau deţinătorii suveranităţii şi că prin corpurile reprezentative ei îl puteau alege pe împărat şi pe papă, dar că împăratul era superior papei. Într-un conciliu general, Biserica, fiind condusă numai după

Noul Testament, putea să proclame dogma şi să numească pe slujitorii ei.

Conciliul bisericesc, şi nu papa, era astfel cea mai înaltă autoritate în Biserică, şi acesta trebuia să acţioneze pentru binele întregului trup al creştinilor.12 Dacă vederile lui Marsilius ar fi fost victorioase, Biserica Romano-Catolică ar fi fost transformată într-o monarhie constituţională condusă de un papă ales de un conciliu, şi papalitatea absolutistă a bisericii medievale ar fi dispărut. Dar concepţia lui nu a avut un triumf de durată, deşi conciliile au avut

realizări bune în alte domenii.

Conciliul a fost convocat pentru a pune capăt schismei din conducerea

Bisericii Romane, pentru a reforma acea biserică din interiorul ei şi pentru a pune capăt ereziei. Conciliul putea de asemenea să pună în practică o teorie de guvernare după ideile date de Marsilius.

A. Conciliul de la Pisa (1409)

Când Conciliul de la Pisa s-a întrunit în iulie şi august 1409, Benedict al

XIII-lea deţinea control absolut asupra Avignonului, iar Grigore al XII-lea deţinea scaunul papal la Roma. Conciliul, care a fost convocat de către cardinali, a afirmat imediat autoritatea cardinalilor de a convoca un astfel de conciliu şi faptul că acest conciliu avea competenţa de a cere socoteală chiar şi papilor pentru Marea Schismă.13 Conciliul i-a destituit atât pe Benedict al

XIII-lea cât şi pe Grigore al XII-lea, numindu-l ca adevărat papă pe unul care şi-a luat numele de Alexandru al V-lea.14 Dar ceilalţi doi papi au refuzat să recunoască hotărârea conciliului. Acum erau trei papi, în loc de doi.

Alexandru al V-lea a fost urmat de Ioan al XXIII-lea când cel dintâi a murit în

1410.

B. Conciliu] de la Constance (1414 – 1418)

Conciliul de la Constance a fost convocat de Sigismund, împăratul

Sfântului Imperiu Roman şi de Ioan al XXIII-lea. Acest conciliu a fost convocat pe baza precedentului stabilit de Constantin când a convocat

Conciliul de la Niceea în anul 325. S-au adunat peste 350 de înalţi slujitori ai

Bisericii. Pentru a împiedica încercarea lui Ioan de a avea control asupra conciliului prin folosirea votului majorităţii, care le-ar fi permis partizanilor lui italieni să domine hotărârile conciliului,

membrii conciliului au căzut de acord să voteze ca grupuri naţionale de clerici. Fiecărui grup naţional i s-a repartizat un vot şi era nevoie de un vot unanim din partea celor cinci naţiuni reprezentate pentru a obliga conciliul să acţioneze. Conciliul şi-a declarat legalitatea şi dreptul la autoritate supremă în Biserica Romană.15 Acestui decret al conciliului, care înlocuia absolutismul papal cu controlul conciliar al

Bisericii Romei, i s-a dat titlul de *Sacrosanct* (Preasfânt).

Grigore al XII-lea abdicase deja, şi, după multe negocieri, au fost destituiţi atât Benedict al XIII-lea cât şi Ioan al XXIII-lea în anul 1415. Martin al V-lea a fost ales de către conciliu ca noul papă. Astfel conciliul a luat de la

Colegiul de Cardinali puterea de a alege un papă. Conciliul a tratat de asemenea problema ereziei, condamnând ideile lui Wycliffe şi arzându-l pe rug pe Hus, în ciuda unui salvconduct emis de împărat. A continuat apoi cu discutarea problemei reformei, schismei şi ereziei. Un decret al conciliului, numit *Frequens*, a decis convocarea conciliilor generale în viitor la date stabilite, ca o tehnică de menţinere a ordinii în Biserica Romană. Primul urma să aibă loc la cinci ani după închiderea Conciliului de la Constance; al doilea după alţi şapte ani iar apoi conciliile urmau să se întrunească odată în fiecare deceniu pentru a trata problemele schismei, ereziei şi reformei.16

Capitolul 24 251

C. Conciliile de la Basel şi Ferrara (Florenţa) (1431 – 1449)

Agitaţia din Boemia după martirizarea lui Hus şi nevoia de continuare a reformei a făcut să fie necesar Conciliul de la Basel în 1431. El s-a prelungit până în 1449, dar puterea mişcării reformatoare a fost egalată de o reînviere a puterii papale. Eugeniu al IV-lea, papa din acel timp, a fost destituit de către conciliu în 1439, doar la doi ani după ce se întrunise la Ferrara conciliul rival convocat de el. Din cauza ciumei, conciliul rival a fost mutat la Florenţa în anul 1439. Conciliul de la Florenţa a făcut o încercare nereuşită de a reuni

Biserica Ortodoxă cu Biserica Romano-Catolică. Acest conciliu a decretat cele şapte sacramente ce trebuiau acceptate de Biserica Romană. Acestea au fost promulgate de Eugeniu al IV-lea într-o bulă

papală în anul 1439. Conciliul de la Basel s-a recunoscut înfrânt, autodizolvându-se în 1449.

Astfel s-a sfârşit încercarea de a crea o monarhie constituţională în Biserica

Romană, papalitatea revenind la sistemul despotismului papal pe care-l urmase atâtea secole. Pius al II-lea, într-o bulă papală intitulată *Execrabilis*, dată în

1460, condamna orice apeluri pentru concilii generale în viitor.17 Dar clerul francez s-a unit cu conducătorul francez în proclamarea Sancţiunii Pragmatice de la Bourges în 1438, care dădea bisericii franceze autonomie faţă de papă, dar care la rândul ei era pusă sub puterea statului.18

Deşi conciliile de reformă nu au reuşit în încercarea de a forma o monarhie constituţională în Biserica Romană, ele au salvat-o de la tulburarea

Marii Schisme. Lipsa de succes în asigurarea unei reforme eficace, a distrus ultima şansă de reformă internă a Bisericii Romano-Catolice de către mistici, reformatori sau concilii. Din acest moment, Reforma protestantă a devenit inevitabilă.

NOTE

1. William E. Sunt, *Papal Revenues in the Middle Ages* (New York: Columbia University Press, 1934), 1: 57 – 136.

2. B. Beresford J. Kidd, *Documents Illustrative of the History of the*

Church (London: Society for Promoting Christian Knowledge, 3 vol.

1920 – 1941), 3: 190 – 191.

3. Raymond B. Blakney, *Meister Eckhart* (New York: Harper, 1941).

Această carte dă câteva din scrierile lui Eckhart.

4. Albert Hyma, *The Christian Renaissance* (New York: Century, 1924)

este o analiză savantă a „Frăţiei vieţii în comun".

5. Ibid., cap. 5 conţine o analiză competentă a paternităţii *Imitaţiei*.

6. Kidd, op. cit., 3: 201 – 202.

7. Henry Bettenson, *Documents of the Christian Church* (New York:

Oxford University Press, ed. a 2-a, 1963), p. 173 – 175.

8. Ibid., p. 175 – 179.

9. George M. Trevelyan, *England in the Age of Wycliffe* (London:

Longmans, 1920). *John Wycliffe* (Oxford: Clarendon University Press.

1926), două voi. de Herbert B. Workman, este o relatare interesantă a vieţii şi operei lui Wycliffe.

10. Kidd, op. cit., vol. 3: 213.

11. Frederic A. Ogg, *A Source Book of Medieval History* (New York:

American, 1907), p. 391 – 392.

12. Oliver J. Thatcher şi Edgar H. McNeal, *A Source Book for Medieval*

History (New York: Scribner, 1905), p. 317 – 323.

13. Ibid., p. 327 – 328.

14. Kidd, op. cit., vol. 3: 208 – 209.

15. Thatcher şi McNeal, *A Source Book for Medieval History*, p. 328 – 329;

vezi şi 329 – 330.

16. Ibid., p. 331 – 332.

17. Ibid., p. 332

18. Ogg, *Medieval History*, p. 395 – 397.

Papalitatea înfruntă opoziţia externă

Opera misticilor, a reformatorilor, a conciliilor de reformă şi a umaniştilor a fost o încercare serioasă din diferite unghiuri de a produce o reformă internă care să facă religia mai personală, Scriptura

sursa autorităţii şi Biserica

Romană mai democratică în organizarea ei. Înfrângerea acestor mişcări sau absorbirea lor de către Biserica Romană a pus capăt tuturor încercărilor de reformă internă. În acelaşi timp, forţele externe creau opoziţie faţă de sistemul papal. Aceste forţe erau spiritul umanist al Renaşterii, naţionalismul şi o lume în expansiune geografică, rezultat al explorărilor din Extremul Orient şi din emisfera vestică. Aceste forţe au întărit mişcarea care urma să izbucnească sub forma Reformei protestante şi care avea să pună capăt dominaţiei papalităţii.

I. RENAŞTEREA

Renaşterea, care a avut loc în ţările mari ale Europei între anii 1350 şi

1650, marchează tranziţia de la lumea medievală la cea modernă. Numele, care derivă din cuvintele latine pentru „naştere" şi „înapoi", exprimă ideea unei renaşteri a culturii. Numele a fost folosit pentru prima dată în anul 1854

ca termen descriptiv al acelei epoci. Într-un sens mai restrâns, Renaşterea a fost asociată cu secolul al XIV-lea în Italia, în timpul căruia minţile oamenilor au fost stimulate spre producţii literare şi artistice prin redescoperirea comorilor trecutului clasic. Spiritul clasic este vizibil în operele unor artişti ca

Petrarca (1304 – 1374) şi Boccacio (1313 – 1375). Acest umanism clasic din sudul

Alpilor urma să aibă drept corespondent umanismul religios al lui Reuchlin.

Colet, Erasm şi alţii din nordul Alpilor, la începutul secolului al XVI-lea.

Umaniştii din nord s-au întors la Biblia în original, în timp ce umaniştii din sud puneau accentul pe studiul literaturii şi al limbilor clasice ale Greciei şi

Romei.

Într-un sens mai larg, Renaşterea poate fi definită ca acea epocă de reorientare culturală în care oamenii au înlocuit abordarea

religioasă medievală corporativă a vieţii cu o concepţie seculară şi individualistă. Atenţia

 era îndreptată asupra străzilor Romei şi Atenei, şi nu asupra străzilor Noului

Ierusalim. Concepţia teocentrică medievală despre lume, în care Dumnezeu era măsura tuturor lucrurilor, a făcut loc unei concepţii antropocentrice despre viaţă, în care omul devenea măsura tuturor lucrurilor. Accentul era pus pe gloria omului, şi nu pe gloria lui Dumnezeu. Clasa de mijloc a societăţii care locuia la oraşe devenea mai importantă decât vechea societate agrară, rurală, a epocii feudale. În acest context, trebuie amintit că, în mare, Renaşterea a fost limitată la o mică parte a clasei înalte a societăţii şi că ideile şi modul lor de viaţă s-au scurs încet spre păturile de jos. Comerţul a devenit mai important decât agricultura ca mod de câştigare a existenţei. A devenit obişnuită abordarea umanistă, optimistă şi experimentală a lucrurilor acestei vieţi. Cu toate că epoca mai păstra religia, aceasta era doar o simplă formalitate în zilele sfinte ale Bisericii; şi a existat tendinţa de a da uitării ceea ce cerea

Dumnezeu de la individ în viaţa de fiecare zi.

Câteva lucruri au contribuit la naşterea acestei concepţii despre viaţă.

Oraşele italiene, unde a apărut prima dată mişcarea, s-au îmbogăţit slujind ca intermediare în comerţul bogat dintre Europa de Apus şi Orientul Apropiat.

Bogăţia asigura răgazul pentru studiu şi le dădea negustorilor posibilitatea de a acţiona ca patroni ai cărturarilor şi artiştilor. Noua clasă de mijloc; care deţinea bani mulţi, era interesată în ceea ce ar fi făcut viaţa mai plăcută şi mai confortabilă. Guvernul centralizat asigura securitatea şi ordinea. Apariţia tipăririi cu tipar mobil în 1456 în Germania a făcut posibilă răspândirea rapidă a informaţiilor în cea de-a doua parte a Renaşterii. Nominalismul, cu preocuparea lui pentru individ şi experiment ca şi cale spre adevăr, a stimulat tendinţele ce urmau să înflorească în Renaştere.

A. Renaşterea italiană

Renaşterea a apărut pentru prima dată în Italia, în secolul al XVI-lea, deoarece tradiţia clasică era mai puternică acolo decât în alte părţi. Italienii erau înconjuraţi de rămăşiţele materiale ale măreţiei lor trecute, şi spiritul italian dădea importanţă valorilor culturale mai înalte ale acestei vieţi. Mai mult, în Italia erau oameni bogaţi care puteau da ajutor financiar artiştilor, pentru ca ei să fie liberi să creeze. Marele negustor Lorenzo de Medici şi-a aranjat savanţi şi artişti ca să-i creeze un mediu ambiant estetic. Papii epocii

Renaşterii au devenit interesaţi în literatură şi arte în aşa măsură încât aceste interese au ajuns să aibă prioritate faţă de funcţiile lor spirituale. Căderea

Constantinopolului în anul 1453 a făcut ca mulţi învăţaţi greci să aducă cu ei în Italia mii de manuscrise greceşti valoroase pentru a nu fi distruse de mahomedani.

Oamenii de la începutul Renaşterii din Italia erau interesaţi de cultura clasică sau umanistă a Greciei şi a Romei mai mult decât de teologie. Când

Manuel Chrysoloras (1350 – 1415) a venit la Veneţia în 1393, ca ambasador pentru a primi ajutor împotriva ameninţării turceşti a Constantinopolului, el a rămas la Florenţa timp de trei ani, predând limba greacă florentinilor interesaţi. Petrarca, primul dintre umaniştii italieni, a căutat cu insistenţă să

Capitolul 25 255

descopere manuscrise greceşti şi romane pe care să le studieze. Aceşti oameni au descoperit o lume nouă studiind aceste manuscrise, o lume în care omenii erau preocupaţi să se bucure de viaţă aici şi acum. Bucuriile acestei vieţi îi atrăgeau pe aceşti cărturari italieni, şi religia, care era legată de eternitate, a trecut pe planul doi.

Cărturarii şi artiştii Renaşterii tindeau să fie individualişti în concepţiile lor. Cellini, care ne-a lăsat o relatare interesantă a vieţii sale într-o autobiografie, era intens individualist în modul lui de a se bucura de viaţă şi dădea importanţă în primul rând propriilor sale dorinţe. Această atitudine din partea artiştilor şi cărturarilor a dus la o secularizare a societăţii, în puternic contrast cu preocuparea societăţii

medievale pentru cele spirituale. Câteva aspecte ale acestei secularizări amorale sunt prezentate clar în cartea lui

Machiavelli, *Prinţul*. Machiavelli (1469 1527) sfătuia pe conducătorul unui stat să subordoneze interesului propriu standardele absolute de conduită. Dacă o minciună sau o înşelătorie îi putea întări poziţia şi rangul, atunci el nu trebuia să ezite să le folosească.

De asemenea, cercetătorul este impresionat de preocupările multilaterale ale artiştilor renascentişti. Michelangelo a decorat tavanul Capelei Sixtine cu picturi magnifice. El a devenit de asemenea competentul arhitect care a supravegheat terminarea bisericii Sf. Petru din Roma, încoronând clădirea cu frumosul ei dom. De asemenea, el a conceput uniformele colorate pe care garda elveţiană le mai foloseşte şi astăzi. Leonardo da Vinci a pictat minunata

Cina cea de taină şi pe *Mona Lisa*, şi a desenat schiţe de mitraliere şi submarine care se aseamănă în mod remarcabil cu cele din epoca noastră.

Oamenii Renaşterii erau iubitori ai frumosului în natură şi în om. De fapt, ei au făcut un cult din frumuseţe. Picturile epocii indică interesul crescut faţă de studiul atent al anatomiei umane, aşa încât tablourile să fie exacte. Această dragoste pentru frumos poate fi văzută în prezentarea măiastră a ţesăturilor bogate în culori din tablourile desenate de Tiţian, marele pictor de portrete din

Veneţia. Aceste tablouri sunt în contrast cu portretele deformate şi cu picturile şterse realizate în epoca gotică.

Dogmele Bisericii erau acceptate şi riturile de închinare erau practicate, dar viaţa religioasă a omului era ruptă de viaţa lui zilnică. Acest spirit lumesc i-a afectat până şi pe papii epocii renascentiste. Existau puţini eretici sau atei în ţările latine, dar spiritualitatea a luat locul al doilea după religia formală.

O scurtă analiză a activităţilor principalilor papi renascentişti dintre 1447

şi 1521 va arăta cum a capitulat papalitatea în faţa spiritului secular şi umanist al epocii. Nicolae al V-lea (1439 – 1455) a fost un umanist care urcase pe scara ierarhiei bisericeşti până a devenit papă.

Interesul lui faţă de lumea clasică l-a făcut să caute să repare clădirile, podurile, apeductele şi marile biserici din

Roma. Interesul lui pentru trecutul clasic s-a văzut clar în faptul că el şi-a donat propria lui bibliotecă pentru a forma nucleul bibliotecii Vaticanului, care urma să devină un tezaur pentru viitorii cărturari. Secretarul lui a fost

Lorenzo Valla (1405 – 1457), care în 1440, după ce a părăsit slujba pe lângă papă, a scris un tratat în care susţinea că *Donaţia lui Constantin* este o

 plastografie; pentru a face acest lucru a folosit critica literară şi istorică.

Astfel, el a fost primul care a pus bazele criticii istorice. Faptul că Lorenzo nu a avut neplăceri din cauza acestui act îndrăzneţ a fost o dovadă a indiferenţei papalităţii faţă de religie.

Iuliu al II-lea (1441 – 1513) a petrecut mult timp încercând să unească pe cale politică statele papale din Italia. El era de asemenea un patron al artiştilor. El l-a angajat pe Michelangelo să decoreze tavanul Capelei Sixtine pe care o construise Sixtus al IV-lea (1471 – 1484).

Leon al X-lea (1475 – 1521), care era papă în timpul când Luther a luat poziţie faţă de indulgenţe, era membru al familiei Medici din Florenţa. El a permis vânzarea de indulgenţe pentru adunarea banilor în vederea construirii catedralei Sf. Petru din Roma. Şi el a fost un patron al artelor şi literelor. Cu asemenea papi nu este de mirare că Luther a fost scandalizat de formalismul şi de lipsa spiritualităţii adevărate atunci când a făcut faimoasa lui vizită la

Roma în 1510 – 1511.

B. Umaniştii creştini învăţaţii renascentişti din nordul Alpilor aveau în comun cu fraţii lor de la sud de Alpi dragostea pentru sursele din trecut, preţuirea fiinţelor umane ca entităţi individuale cu dreptul de a-şi dezvolta propriile lor personalităţi şi interesul pentru capacitatea minţii umane de a interpreta datele pe care i le aduceau simţurile. Totuşi, ei nu erau atât de mult interesaţi în trecutul clasic, cât în trecutul creştin. Ei studiau documentele biblice în limbile originale, tot atât de mult sau şi mai mult decât studiau scrierile lui

Platon sau Aristotel. Ei puneau accentul pe moştenirea iudeo-creştină, şi nu pe moştenirea elenică a

Europei apusene. Ei au fost în esenţă umanişti creştini care au aplicat tehnicile şi metodele umanismului la studiul Scripturii. Ei erau interesaţi mai mult de om ca fiinţă umană cu un suflet, decât ca şi creatură raţională. Umanismul lor era etic şi religios, în timp ce acela al fraţilor lor latini din sudul Alpilor era estetic şi secular.

1. Cu toate că cele ce au fost spuse despre umaniştii italieni sunt adevărate cu privire la majoritatea umaniştilor, a existat un mic grup în Florenţa, condus de Marsilio Ficino (1433 – 1499), care căzuse sub influenţa lui

Savonarola. Marsilio a tradus scrierile lui Platon în latină între anii 1463 şi

1477. Aceşti umanişti doreau să integreze Biblia cu filosofia greacă, în special cu cea a lui Platon. În efortul lui de a realiza acest scop, el a început să studieze Biblia din punctul de vedere literar al umaniştilor. Ajutorul financiar de la familia de Medici a făcut posibilă înfiinţarea Academiei Platonice în

Florenţa, unde umaniştii creştini puteau să-şi facă studiile. John Colet din

Anglia, Jacques Lefèvre din Franţa şi Reuchlin din Germania au petrecut cu toţii un timp la academie.

2. Deşi Lefèvre (1455 – 1536) a folosit o interpretare literală şi spirituală a

Bibliei când şi-a scris lucrarea sa filologică despre Psalmi, el a accentuat studiul textului Bibliei. În jurul anului 1512, el a publicat şi un comentariu asupra epistolelor lui Pavel în latină. Opera lui a ajutat la pregătirea drumului

pentru apariţia hughenoţilor, atunci când influenţa Reformei a ajuns în

Franţa.

Jiménez Francisco de Cisneros, cunoscut mai bine sub numele de cardinalul Xim & ies, arhiepiscop de Toledo, Spania, a devenit

confesorul

Isabelei, şi timp de câţiva ani, marele inchizitor al Inchiziţiei spaniole. El a fondat Universitatea din Alcala, pentru instruirea clericilor, şi a tipărit un Nou

Testament în limba greacă în anul 1514. Pe lângă aceasta, el a supravegheat terminarea ediţiei poliglote a Bibliei, cunoscută sub numele de

„Complutensian" (tipărită la Complutum sau Alcala, în 1522, n.tr.).

4. John Colet (cca. 1467 – 1519) a făcut parte dintr-un grup din Anglia cunoscut sub numele de „reformatorii de la Oxford". După vizita lui în Italia.

Colet a început să prezinte în conferinţe sensul literal al epistolelor pauline.

Aceasta era o inovaţie, deoarece teologii dinainte fuseseră interesaţi mai mult în alegorie decât în ceea ce încerca să comunice scriitorul Scripturii celor din timpul său sau celor ce urmau după el. Opera reformatorilor de la Oxford a fost un factor ce a contribuit la declanşarea Reformei în Anglia.

5. Reuchlin şi Erasm au fost însă cei mai influenţi dintre umanişti, deoarece influenţa operei lor a fost simţită în întreaga Europă. John Reuchlin

(1455 – 1522) studiase cu Pico în Italia şi îşi dezvoltase gustul pentru limba, literatura şi teologia ebraică. Roadă studiului său ştiinţific asupra Vechiului

Testament a fost o gramatică ebraică combinată cu un dicţionar pe care el le-a numit *Despre elementele de bază ale ebraicii*/Această lucrare, pe care el a terminat-o în 1506, i-a ajutat pe mulţi să se familiarizeze cu limba Vechiului

Testament, aşa încât au reuşit să studieze această carte în limba originală.

Prezintă interes faptul că Reuchlin a dat sfaturi pentru educaţia lui

Melanchthon, mâna dreaptă a lui Luther şi primul teolog al

Reformei.

Desiderius Erasmus (Erasm de Rotterdam, n.tr.) (cca. 1466 – 1536), a fost şi mai influent decât Reuchlin. El primise o parte din educaţie în şcoala „Frăţiei vieţii în comun", în Deventer, iar mai târziu a studiat la multe din universităţile din Europa şi Anglia. El a devenit un cărturar universal cunoscut în cercurile culturale din orice ţară. Spiritul său savant l-a înclinat mai degrabă spre reformă decât spre revoluţie, şi opoziţia sa faţă de abuzurile Bisericii

Romano-Catolice a fost exprimată în cărţile sale *Elogiul nebuniei* (cca. 1511) şi

Convorbiri pe teme curente (1518). În aceste cărţi, prin satiră înţeleaptă.

Erasm a căutat să scoată în relief racilele din viaţa ierarhiei preoţeşti şi monahale. Umaniştii au satirizat relele din Biserică, iar reformatorii le-au denunţat. Aspectul pozitiv al operei sale a fost Noul Testament în greacă, publicat în 1516 de Froben din Basel, care era nerăbdător să câştige faima şi piaţa de desfacere care însoţeau tipărirea şi publicarea primului Nou

Testament în greacă. Învăţatul spaniol Xim-nes tipărise un Nou Testament grecesc în 1514, dar nu l-a putut vinde fără aprobarea papei. Pentru a-l putea vinde înaintea lui, Froben l-a îndemnat pe Erasm să lucreze la el. Erasm a folosit patru manuscrise greceşti, pe care le-a găsit la Basel, dar când a văzut că ultimele rânduri din Apocalipsa lipseau în toate, a tradus înapoi din latină cum credea el că ar fi fost în greacă. Influenţa cărţii a fost uriaşă, deoarece

Hans Holbein cel Tânăr a făcut gravuri în lemn ca ilustraţii marginale pentru Elogiul nebuniei, *satira lui*

Erasm cu privire la relele din biserică, în cele trei reproduse aici, Holbein prezintă un călugăr gras, sufletul unui călugăr intrând în trupul Nebuniei şi un individ care se închină la o icoană.

acum cărturarii se aflau pe o poziţie din care puteau face comparaţii exacte între Biserica Noului Testament şi cea din timpul

lor. Comparaţia a fost în mod hotărât în defavoarea acesteia din urmă.

La început, Erasm a simpatizat cu Luther, dar mai târziu i s-a opus, deoarece el nu dorea sciziunea de Biserica Romano-Catolică, pe care Luther s-a văzut forţat să o facă. Lucrarea lui Erasm, *Manual al soldatului creştin*

(1503) constituie o abordare etică a creştinismului. El a pus accentul pe etică.

Mai mult, teologia lui se deosebea mult de cea susţinută de Luther. În cartea lui *Liberul arbitru* (1524), el pune accentul pe eliminarea abuzurilor, dar nu atacă doctrina, şi susţine libertatea voinţei umane – despre care Luther spunea că este total neputincioasă în ceea ce priveşte bunătatea şi salvarea.

Atât în nordul cât şi în sudul Europei, Renaşterea a avut rezultate de".

durată. Studiul trecutului clasic păgân a dus la o abordare seculară a vieţii, în care religia era redusă la o afacere formală sau era ignorată până când omul ajungea în ceasul morţii. Idealul persoanei, de a fi o fiinţă umană independentă cu dreptul de a se dezvolta aşa cum o conduceau gusturile, a luat prioritate asupra idealului medieval, potrivit căruia cineva putea fi salvat luându-şi locul umil în societatea ierarhică comună a Bisericii

Romano-Catolice. Avântul dat de cărturarii şi de poeţii secolului al XIV-lea şi al XV-lea în Europa pentru folosirea limbii naţionale a fost de ajutor mai târziu pentru aducerea Bibliei la oameni şi pentru ţinerea serviciilor din

Biserică în limba lor maternă. Reîntoarcerea la sursele culturii din trecut şi studiul lor ştiinţific a făcut posibilă o cunoaştere mult mai exactă a Bibliei

Capitolul 25 259

v o fus imagf/

f 3 aucultua»

decât până atunci. Pe tărâm politic, nota amorală din lucrarea lui Machiavelli.

Prinţul, a dus la ignorarea principiilor morale în conducerea

afacerilor externe ale oraşelor-state din Italia şi a noilor state-naţiuni din nordul Europei. Cel care caută o imagine echilibrată a impactului Renaşterii nu o poate numi nici tragedie, nici pură binecuvântare, ci va trebui să o considere un amestec de binecuvântare şi de nenorocire pentru populaţia Europei.

7. Pe lângă dezvoltarea interesului omtjlui pentru sine ca individ ce are o minte şi un spirit, Renaşterea a dus la dezvoltarea unei mai largi cunoaşteri a universului fizic al omului. El a devenit interesat de mediul lui înconjurător ca şi de sine, iar studiile ştiinţifice şi geografice au dus la o nouă lume a ştiinţei şi la o lărgire a cunoştinţelor despre cât de mare este de fapt lumea omului. Începutul explorărilor geografice a fost din nou opera latinilor.

Prinţul Henric al Portugaliei (1394 – 1460) a trimis exploratori din ţara lui până când Vasco da Gama a descoperit drumul spre India înconjurând extremitatea sudică a Africii. Columb (1445 – 1506) a făcut cunoscută lumii emisfera vestică, şi activitatea lui a fost rapid completată de cea a exploratorilor francezi şi englezi, toţi fiind în căutarea unei rute mai scurte spre bogăţiile Orientului

rma a ar mai area ada rână îale
are
63, ele că ală ei în
n-a t f, e *ne-a lungul secuieior*
Capitolul 25 261
ar

Îndepărtat. Copernic şi Galileo de asemenea i-au făcut pe oameni conştienţi de imensitatea universului din jurul lor, iar inventarea telescopului şi folosirea lui tot mai eficientă le-a susţinut teoriile anterioare.

II. APARIŢIA STATELOR-NAŢIUNI
ŞI A BURGHEZIEI

Lumea clasică fusese dominată de idealul oraşului-stat, care era cea mai mare unitate politică în care se puteau organiza oamenii. Până şi Imperiul

Roman a fost doar o extindere a oraşului-stat Roma. Orice om

care devenea cetăţean, devenea cetăţean al Romei, indiferent unde locuia. Evul Mediu a fost dominat de conceptul de unitate politică şi spirituală şi, în teorie, toţi oamenii trebuiau să fie uniţi într-o nouă Romă – Sfântul Imperiu Roman.

Dar, în practică, feudalismul, cu toată descentralizarea lui, dădea siguranţă şi ordine în perioadele de haos. Înflorirea oraşelor înainte de Renaştere a creat în

Italia puternice oraşe-state. Dar viitorul în Europa era al statelor-naţiuni ca formă de organizare politică. Anglia, Franţa şi Spania erau pionieri în dezvoltarea unor asemenea state-naţiuni. În Anglia dezvoltarea a avut loc pe fondul unei monarhii constituţionale în care suveranitatea era împărţită între monarh şi parlament. Organele care reprezentau poporul în Franţa şi Spania nu au devenit niciodată atât de puternice ca Parlamentul din Anglia, iar Franţa şi Spania s-au dezvoltat ca state-naţiuni centralizate, în care domnitorul era absolut. Pe măsură ce oraşele au crescut şi s-a dezvoltat comerţul, a apărut o clasă de mijloc, care a dorit să participe la viaţa politică şi religioasă.

A. Apariţia statului naţional englez

Parlamentul englez s-a format din adunarea feudală cunoscută sub numele de *curia regis*, introdusă în Anglia în timpul domniei lui William Cuceritorul după invazia lui în Anglia în 1066. Această adunare a lorzilor feudali servea ca o curte înaltă, un organ consultativ pentru rege şi un organ ce putea acorda bani când regele cerea mai mult decât donaţiile feudale obişnuite. Puterea acestui organ a fost întărită prin semnarea Magnei Carta în 1215 de către

Ioan. El a consimţit să nu perceapă taxe noi fără consimţământul *curiei regis*, şi să le permită baronilor să se ridice împotriva lui dacă el nu ar fi respectat înţelegerea. Dreptatea urma să fie împărţită cinstit, iar oamenilor să li se dea dreptul de a fi judecaţi în faţa celor din propria lor clasă socială. Deşi acest document era numai în beneficiul clasei feudale din acea vreme, el a introdus principiile limitării domnitorului de către lege şi introducerea taxelor numai prin consimţământul poporului. În anul 1295, Edward I a convocat

Parlamentul Model în care erau prezenţi atât reprezentanţi ai comitatelor şi ai oraşelor, cât şi seniorii feudali şi marii clerici. Primele două grupuri au format

Camera Comunelor, iar ultimele două, Camera Lorzilor. În secolul al

XIV-lea, nevoia de bani a regelui a dus la atribuirea de puteri legislative

Parlamentului, deoarece membrii Parlamentului nu-i asigurau regelui veniturile dorite decât atunci când el semna decretele sau deciziile lor, care astfel deveneau legi.

Parlamentul reprezentativ, faţă de care erau responsabili miniştrii regelui, a fost doar una din bazele monarhiei constituţionale engleze. În timpul domniei lui Henric al II-lea, au fost dezvoltate sistemul juridic şi dreptul comun, care apără libertăţile individului mai bine decât o face dreptul roman.

Astfel individul era protejat împotriva actelor arbitrare ale domnitorului.

Războiul de o sută de ani cu Franţa (1337 – 1453) a ajutat la naşterea mândriei naţionale engleze atunci când arcaşii englezi cu lungile lor arcuri au văzut că săgeţile îl puteau înfrânge pe cavalerul francez încălecat, iar pierderea finală a teritoriilor stăpânite de domnitorul englez în Franţa a tins să apropie clasele de sus de cele de jos, într-o unitate naţională. Războiul Rozelor din al treilea sfert al secolului al XV-lea a dus la desfiinţarea vechii nobilimi feudale, făcând posibilă o alianţă în stat între rege şi clasa de mijloc. În schimbul ordinii şi securităţii, clasa de mijloc asigura de bunăvoie bani şi autoritate domnitorilor. În secolul al XV-lea, libertatea Parlamentului a făcut loc despotismului ascuns al dinastiei Tudorilor, care a condus statul în secolul al

XVI-lea după principii machiavelice. Cu toate acestea, ei au menţinut

Parlamentul pentru a-şi asigura sprijinul popular pentru acţiunile lor.

B. Apariţia statului naţional francez

Statul naţional francez a fost confruntat cu mari piedici în dezvoltarea lui.

Conducătorii englezi deţineau multe teritorii în Franţa, şi marii nobili feudali nu erau sub controlul regelui francez, care deţinea doar o mică bucată de pământ în jurul Parisului. Franţa nu avea o unitate rasială sau geografică din cauza diverselor elemente rasiale din populaţie şi din cauza compoziţiei geografice a ţării, care stimula provincialismul. În ciuda acestor probleme, dinastia de regi capeţieni din Paris, începând cu Hugo Capet în 987, a reuşit să unifice Franţa. Parlamentul francez, nu a devenit niciodată atât de puternic ca parlamentul englez şi, ca urmare, domnitorul a avut control absolut asupra statului. Domnitorii abili, şi ura împotriva duşmanului comun – Anglia – în timpul războiului de o sută de ani, au contribuit mult la unificarea Franţei. De asemenea, acest război le-a dat francezilor pe eroina lor naţională, Ioana d'Arc.

C. Apariţia statului naţional spaniol

Căsătoria lui Ferdinand de Aragon cu Isabella de Castilia, în 1479, a promovat unitatea spaniolă. Dezvoltării statului naţional spaniol i s-a dat un aspect religios prin lupta de eliberare a Peninsulei Iberice de sub invadatorii mahomedani. Cruciada, cunoscută sub numele de *reconquista*, a ajuns la apogeul ei în secolul al XI-lea. Credinţa romano-catolică şi naţionalismul au mers mână în mână în Spania, iar absolutismul Bisericii Romane mergea în paralel cu absolutismul politic al domnitorului. Acest lucru s-a manifestat în

Inchiziţia spaniolă, condusă de Torquemada, sub care au fost omorâţi zece mii de oameni, şi de Ximenes, sub care au fost omorâţi douăzeci şi cinci de mii de oameni.

Apariţia statului naţional a întreţinut opoziţia faţă de Biserica

Romano-Catolică, în special în Franţa şi Anglia, unde domnitorii şi puternica

 clasă de mijloc detestau scurgerea de bani din trezoreria statului sau din propriile lor buzunare spre vistieria papală. Clasa nobilimii detesta faptul că

Biserica Romei avea control peste atâta pământ. Regii nu erau

mulţumiţi cu suveranitatea divizată care îi obliga pe supuşii lor să fie credincioşi atât papei cât şi lor. Tribunalele bisericeşti, în care puteau fi judecaţi numai clericii, erau un afront la adresa sistemului de tribunale regale; şi apelurile la tribunalele papale erau şi mai neplăcute. Trebuie reamintit faptul că, în jurul anului 1300, puternicii domnitori ai Angliei şi Franţei au înfrânt cu succes eforturile lui

Bonifaciu al VIII-lea de a controla clerul din statele lor şi că Franţa, în

Sancţiunea Pragmatică de la Bourges din 1438, susţinea că biserica romană din Franţa trebuia pusă sub controlul domnitorului francez. Prin două statute, în 1351 şi respectiv 1353, Anglia i-a interzis papei să hotărască cine va ocupa posturile vacante în biserica engleză, fără alegeri făcute de clerul local şi fără consimţământul regelui, şi totodată a interzis apeluri de la tribunalele din

Anglia la tribunalul papal. Această tendinţă de respingere a amestecului ecleziastic în afacerile statului a fost o forţă externă care a ajutat activitatea reformatorilor atunci când aceştia au apărut pe scenă.

Trebuie notat că domnitorii din Europa nu ar fi reuşit nicicând să lupte cu succes împotriva papalităţii dacă nu ar fi fost sprijiniţi de la spate de clasa mijlocie bogată formată odată cu dezvoltarea comerţului în urma renaşterii oraşelor şi a negoţului, după anul 1200. Negustorii din clasa mijlocie din oraşe şi proprietarii de pământuri bogaţi îi sprijineau pe domnitori în opoziţia lor faţă de controlul papal asupra ţărilor lor. Suveranitatea o deţineau conducătorii statelor naţionale, şi nu papa.

III. BISERICA ORTODOXĂ GREACĂ, 1305 – 1517

În timp ce forţele externe dinamice ale opoziţiei şi Reforma alcătuiau în

Europa de Apus forţele care urmau să zguduie unitatea Bisericii

Romano-Catolice medievale, Biserica din Răsărit a rămas statică în concepţiile ei teologice şi s-a extins foarte puţin. De fapt, importanţa Constantinopolului ca centru religios a scăzut după căderea lui în mâinile turcilor în 1453, iar patriarhii ruşi au devenit tot mai

importanţi în conducerea Bisericii Ortodoxe

Greceşti.

În Rusia au avut loc două schimbări care au afectat profund dezvoltarea ulterioară a creştinismului ei. Între 1237, când au venit prima dată în Rusia invadatorii mongoli, şi 1480, când ei au pierdut controlul asupra statului.

Rusia a fost sub controlul invadatorilor mongoli tătari. Cu toate că această invazie a dat Rusia înapoi din punct de vedere cultural, ea a fost în avantajul bisericii ruse, deoarece invazia a despărţit biserica rusă de Constantinopol, forţând-o să-şi aibă propria ei conducere autohtonă. Naţionalismul şi religia rusă s-au unificat când ruşii au trebuit să lupte să-şi menţină religia şi cultura lor în ciuda cuceritorilor lor. Oamenii apelau la religie atât pentru mângâiere cât şi pentru a fi conduşi în timpul lor de crize.

În 1325, arhiepiscopul metropolitan al Bisericii Ortodoxe din Rusia şi-a mutat cartierul general de la Kiev, Care era mai aproape de Constantinopol, la

Moscova. Aici ei putea fi mai independent de Constantinopol, dar în acelaşi timp era şi mai supus controlului secular din partea conducătorilor statului rus. După 1453, mitropolitul rus a devenit independent de patriarhul de la

Constantinopol, datorită faptului că acest oraş şi conducătorul Bisericii

Ortodoxe au intrat sub controlul turcilor. La scurt timp după căderea

Constantinopolului, episcopii ruşi l-au ales pe mitropolit ca „Mitropolit al

Moscovei şi al întregii Rusii”. Liberă să se dezvolte în mod independent, deşi teologia şi liturghia nu s-au schimbat în mod considerabil, Biserica Ortodoxă din Rusia a devenit biserică naţională în 1589, iar mai târziu s-a identificat îndeaproape cu statul. Moscova a devenit „a treia” Romă, care a înlocuit

Roma şi Constantinopolul.

Între 1305 şi 1517, forţele care promovau schimbarea erau la lucru atât în

Biserica din Răsărit cât şi în Biserica din Apus. În Răsărit schimbările erau în primul rând la conducerea şi organizarea ecleziastică, dar în Apus Reforma a adus schimbări fundamentale care nu numai că au creat bisericile naţionale protestante, dar au adus reformă şi în interiorul Bisericii Romano-Catolice, aşa încât să poată face faţă provocărilor protestantismului.

NOTE

1. Jonathan F. Scott, Albert Hyma şi Arthur H. Noyes, *Readings în Medieval History* (New York: Appleton-Century-Crofts, 1933), p. 624 – 636.

Cadrul Reformei

Refuzul Bisericii Romano-Catolice medievale de a accepta reformele sugerate de reformatori sinceri cum au fost misticii, Wycliffe şi Hus, conducătorii conciliilor de reformă şi umaniştii; apariţia statelor naţionale care se opuneau pretenţiei papale la putere universală; şi apariţia unei clase de mijloc care detesta scurgerea bogăţiei spre Roma – toate acestea s-au combinat pentru a face din Reformă o certitudine. Cu privirile aţintite asupra trecutului clasic păgân, indiferentă la forţele dinamice care creau o societate nouă, societatea italiană din care făcea parte papalitatea a adoptat un mod

de viaţă corupt, senzual şi imoral, deşi cultivat.

I. APARIŢIA UNEI LUMI

DINAMICE ÎN EXPANSIUNE

În jurul anului 1500, bazele vechii societăţi medievale se destrămau, ivindu-se încet o nouă societate cu un orizont geografic mai larg şi cu tipare politice, economice, intelectuale şi religioase în schimbare. Schimbările au fost atât de mari încât au fost revoluţionare, atât în ce priveşte sfera lor de cuprindere cât şi în ce priveşte efectele lor asupra ordinii sociale.

Sinteza medievală a fost contestată în timpul Reformei de ideea că Biserica universală trebuie să fie înlocuită de biserici naţionale sau de stat şi de biserici libere. Filosofia ei scolastică legată de filosofia greacă a fost înlocuită de teologia protestantă biblică. Justificarea prin credinţă, prin sacramente şi prin fapte a fost înlocuită cu justificarea numai prin credinţă. Biblia a devenit singura normă, şi nu Biblia împreună cu tradiţia. După 1650, toate acestea au fost la rândul lor subminate de filosofia idealistă greacă şi de critica biblică.

Civilizaţia apuseană s-a secularizat tot mai mult. Pe măsură ce Europa s-a extins global, întreaga lume a fost afectată.

A. Schimbarea geografică

Cunoştinţele geografice ale omului medieval au suferit schimbări remarcabile între anii 1492 şi 1600. Civilizaţia lumii antice a fost caracterizată ca potamică (de la *potamos*, care în limba greacă înseamnă râu, fluviu).

 deoarece era legată de sistemele de râuri din lumea antică. Civilizaţia evului mediu a fost numită talasică (de la grecescul *thalassa* – mare, n.tr.), deoarece s-a dezvoltat pe lângă mări – Marea Mediterană şi Marea Baltică. În 1517

descoperirile lui Columb şi ale altor exploratori au inaugurat o epocă de civilizaţie oceanică, în care oceanele lumii au devenit şoselele lumii. În timpul când Luther tradusese Noul Testament în germană (1522), corabia lui Magellan făcuse o călătorie în jurul lumii. Căile maritime sud-estice şi sud-vestice deschiseseră căi mai ieftine către bogăţiile Orientului îndepărtat. Ţările romano-catolice, Portugalia,

Franţa şi Spania ocupau un loc de frunte în aceste călătorii, dar naţiunile protestante – Anglia şi Olanda – urmau să le depăşească în curând în explorările şi colonizările geografice. Au fost deschise pentru exploatarea lumii vechi două noi continente bogate în emisfera vestică.

Spania şi Portugalia aveau monopol în America Centrală şi de Sud, dar cea mai mare parte a Americii de Nord, după o luptă între Franţa şi Anglia, a devenit noua casă pentru anglo-saxoni. Spania, Portugalia şi mai târziu Franţa au exportat o cultură latină împreună cu catolicismul Contrareformei, prin conquistadori şi clerici la Québec şi în America Centrală şi de Sud şi au format o cultură omogenă. Oamenii din Europa de nord-vest au exportat o cultură anlo-saxonă sau teutonică şi un protestantism pluralist şi a format cultura Statelor Unite şi a Canadei. Aceste culturi există şi astăzi în emisfera vestică.

B. Schimbarea politică

Şi pe tărâm politic se schimbau perspectivele. Conceptul medieval de stat universal făcea loc noului concept de stat teritorial naţional. De la sfârşitul timpurilor medievale, statele s-au organizat pe bază naţională. Aceste state naţionale centralizate cu conducători puternici, abil slujite de armată şi serviciile civile, erau naţionaliste şi opuse dominaţiei de către un stat universal sau un conducător religios universal. Ca urmare, unele dintre ele erau nerăbdătoare să sprijine. Reforma pentru ca bisericile naţionale să fie sub controlul lor în mai mare măsură. Unitatea politică teoretică a lumii medievale a fost înlocuită cu statele naţionale, fiecare din ele insistând asupra independenţei şi suveranităţii proprii. Descentralizarea feudală practică a lumii medievale a fost înlocuită de o Europă formată din state naţionale centralizate. Deoarece fiecare stat era independent, noul principiu al echilibrului puterii ca ghid în relaţiile internaţionale a devenit clar în războaiele religioase din secolul al XVI-lea şi începutul secolului al XVII-lea.

C. Schimbarea economică

De asemenea, au avut loc schimbări economice surprinzătoare chiar înainte de Reformă. În timpul Evului Mediu, economia ţărilor Europei era agricolă, şi pământul era baza bogăţiei. În jurul lui 1500,

renaşterea oraşelor, deschiderea noilor pieţe şi descoperirea surselor de materii prime în coloniile din noile teritorii descoperite au inaugurat o epocă de comerţ în care negustorul din clasa mijlocie îl înlocuia pe nobilul feudal medieval ca şi conducător în societate. Dar acest tipar comercial al vieţii economice nu s-a

schimbat în mod apreciabil până la declanşarea revoluţiei industriale în jurul anului 1750. Comerţul a devenit mai degrabă internaţional decât interurban. A

apărut o economie în care profiturile au devenit importante. Noua clasă mijlocie capitalistă detesta scurgerea bogăţiei ei către biserica internaţională sub conducerea papei de la Roma, iar în Europa de nord ea şi-a îndreptat influenţa în sprijinul Reformei.

D. Schimbarea socială

Schimbarea socială pe orizontală a societăţii medievale, în care fiecare rămânea în clasa în care s-a născut, a fost înlocuită de o societate organizată pe linii verticale. Cineva se putea ridica de la o clasă inferioară în societate la una mai înaltă. În timpurile medievale, dacă cineva era fiu de iobag, avea puţine şanse să devină altceva decât iobag – cu excepţia slujirii în Biserică. În jurul anului 1500, oamenii se ridicau la un rang social mai înalt datorită hărniciei. Iobăgia dispărea repede, apărând o nouă clasă de mijloc, urbană, care lipsise în societatea medievală, şi în această nouă clasă ţăranul liber, mica nobilime sătească şi clasa negustorilor orăşeni erau cei mai proeminenţi.

Această puternică clasă de mijloc a sprijinit în general schimbările aduse de

Reformă în Europa de nord-vest.

E. Schimbarea intelectuală

Schimbările intelectuale făcute de Renaştere, atât la nord cât şi la sud de

Alpi, au creat o concepţie intelectuală care favoriza dezvoltarea protestantismului. Dorinţa de întoarcere la sursele trecutului i-a făcut pe umaniştii creştini din nord să studieze Biblia în limbile originale ale

Scripturii.

Astfel le-a devenit clară diferenţa dintre Biserica Noului Testament şi Biserica

Romano-Catolică medievală, şi diferenţa era în dezavantajul organizării ecleziastice papale medievale. Accentul pe care Renaşterea îl punea pe individ a fost un factor pozitiv în dezvoltarea ideii protestante că mântuirea era o problemă personală, pe care individul trebuia să o rezolve direct cu Dumnezeu fără ca un preot să intervină ca mijlocitor uman. Spiritul critic al Renaşterii a fost folosit de reformatori pentru a prezenta respectarea ierarhiei şi sacramentelor în Biserica Romană medievală şi pentru a le compara cu

Scriptura. Deşi Renaşterea în Italia s-a dezvoltat pe coordonate umaniste şi păgâne, tendinţele pe care ea le-a sprijinit au fost preluate de umaniştii creştini şi de reformatorii din Europa de nord, şi au fost folosite de ei pentru a justifica studiul individual al Bibliei în original, ca sursă documentară a credinţei creştine.

F. Schimbarea religioasă

Uniformitatea religioasă medievală a făcut loc diversităţii religioase, la începutul secolului al XVI-lea. Haina fără cusătură a Bisericii

Romano-Catolice internaţionale şi universale, cu structura ei corporativă, ierarhică şi sacramentală, a fost iarăşi sfâşiată, aşa cum fusese înainte, în 1054, de schisme care au avut ca rezultat fondarea bisericilor naţionale protestante, în general, aceste biserici erau sub controlul domnitorilor statelor

 naţionale – mai ales Biserica anglicană şi cea luterană. Abia după 1648

urmau să apară confesiunile şi libertatea religioasă. Autoritatea Bisericii

Romane a fost înlocuită cu autoritatea Bibliei, pe care individul avea voie să o citească nestingherit. Credinciosul putea să fie acum propriul său preot şi să-şi conducă propria sa viaţă religioasă în părtăşie cu Dumnezeu, după ce L-a primit pe Fiul Său ca Mântuitor numai prin credinţă.

Schimbările uluitoare care au fost descrise, fie că au avut loc, fie că au început în timpul generaţiei dintre descoperirea Americii de către Columb

(1492) şi afişarea de către Luther pe uşa bisericii din Wittenberg (1517) a celor

95 de teze. Tiparele statice ale civilizaţiei medievale au fost înlocuite de tiparele dinamice ale societăţii moderne. Schimbările pe tărâm religios nu au fost nicidecum cele mai puţin remarcabile în civilizaţia Europei Apusene.

Creştinul se vede silit să se aplece cu reverenţă când deslueşte mâna lui

Dumnezeu în problemele oamenilor în acea epocă.

II. NUMELE ŞI DEFINIŢIA REFORMEI

Atât numele cât şi definiţia Reformei sunt întrucâtva condiţionate de concepţia istoricului. Istoricul romano-catolic nu o va considera niciodată altceva decât o revoltă a protestanţilor, împotriva Bisericii Catolice. Istoricul protestant o consideră o reformă care a readus viaţa religioasă în tiparul

Noului Testament. Istoricul secular o socoteşte o mişcare revoluţionară.

Dacă Reforma este privită numai din punctul de vedere al organizării sau al conducerii Bisericii, ea poate fi considerată o revoltă împotriva autorităţii

Bisericii Romei şi a capului ei, papa. Admiţând în felul acesta că Reforma a avut un caracter revoluţionar, nu se înţelege neapărat că adevărata Biserică era limitată la Roma. Reformatorii şi mulţi alţii care i-au precedat au încercat fără succes să aducă reformă în Biserica Romano-Catolică medievală dinăuntrul ei, dar au fost forţaţi să iasă afară din organizaţia mai veche din cauza ideilor lor reformatoare. În Reforma catolică, reînnoirea a venit însă mai târziu.

Termenul mai familiar de „Reforma protestantă” a fost consacrat în timp;

şi, deoarece Reforma a fost o încercare de întoarcere la puritatea originară a creştinismului Noului Testament, este înţelept să

se continue folosirea termenului pentru a descrie mişcarea religioasă dintre anii 1517 şi 1545.

Reformatorii erau dornici să-dezvolte o teologie care să fie în acord total cu

Noul Testament, fiind convinşi că această teologie nu va deveni niciodată o realitate atâta timp cât Biserica va fi autoritatea finală în locul Bibliei.

Mulţi protestanţi uită că mişcarea protestantă a stimultat, în parte ca o reacţie pentru a stăvili înaintarea protestantismului, o mişcare de reformă în cadrul Bisericii Romano-Catolice, care a împiedicat Reforma să mai câştige mult teren după ce o dată ea a fost în plină desfăşurare. Această mişcare de reformă care s-a dezvoltat în Biserica Romano-Catolică între 1545 şi 1663 este cunoscută sub numele de Contrareformă sau Reforma catolică. *J*

În cea mai mare parte, Reforma a fost limitată la Europa de Apus şi la popoarele teutonice. Nici Biserica din Răsărit, nici popoarele latine din vechiul

Imperiu Roman nu au acceptat Reforma. În acele părţi încă stăpâneau

Capitolul 26 271

Idealurile medievale de unitate şiţ şi de uniformitate> dar în nordul şi vestul

Europei popoarele teutonice au trececut de la unitate şi uniformitate religioasă la diversitatea protestantismului.

Definirea termenului „Reforma – nu este *Q* sarcină uşoară Dacă Reforma este considerată ca o simplă mişca-g ce a creat biserici naţionale> atunci ea ar fi doar o mişcare religioasăcarea, a avut loc între 1517 şi 1648 Deoarece numai

Olanda a fost câştigată la protestat, stantism după Conciliul de la Trent) „părea înţelept să fie limitată partea ce mai importantă a Reformei la perioada dintre 1517 şi 1545. Aici Reforrma este definită mişcarea de reformă religioasă care a avut ca rezultatformarea bisericilor protestante naţionale între 1517 şi 1545. Ca urmare, Ceilontrareforma poate fi definită o mişcare de reformă religioasă din

cadrul B» Bisericii Romano. Catolice între 1545 şi 1563, care a stabilizat şi a întărit Bisericy-Romano-Catolică după pierderile ei grele în faţa protestantismului şi a prorţ. omovat o mişcare misionara romano-catolică majoră în secolul al XVI-lea, careilre a *d* tigat peninj Biserica Amerjca Centrală şi de Sud, Québecul, Indochina şi lţi Filipinele

III. GEN%ESA REFORMEI

A. Interpretări ale Reformei

Interpretarea pe care istoricii o –, Q dau istoriei influenţează feiul în care văd ei cauzele Reformei. Accentul pe un –, factor sau pe altul din istorie este pus în dependenţă de şcoala de interpretaistorică urmată

Istoricii protestanţi – ca de exemplu Schaff> Grimm şi Bainton interpretează Reforma în general, ca *Q* mişcare religioasă care a căutat să refacă puritatea creştinismului pl, primar descris în Noul Testament. Această interpretare tinde să ignore factor, economicii politici şi intelectuali care au concurat la promovarea Reformei. iei După această interpretare> Providenţa este factorul primar care are prioritate) e faţă de tOţi *cdMţi* factori

Istoricii romano-catouci interp-j Reforma ca fiind o erezie inspirată de Martin Luther din motive josn>snice) *cum îi* fi dorinţa, ui de a se căsători

Protestantismul este considerat e, *a Q* schismă eretică ce a*ântins* unitatea teologică şi ecleziastică a Bisericii *u* Romane medievale Este adevărat că (privit din punct de vedere romamst, Luther a fogt un eretk şi a devenit un schismatic, dar dintr-un asemenepunct de vedere> de obicei> istoridi nu reuşesc să vadă cât de mult s-a îndidepărtat Biserica medievală de idealul Noului

Testament. Contrareforma catolică fost în ea însăşio recunoaştere a faptului că lucrurile nu mergeau bine în Bismedievală

Istoricii seculari dau mai mii, mită atenţie factorilor secundari atunci când interpretează Reforma. Voltaire îl «iilustrează foarte bine interpretarea raţionalistă a mişcării. Pentru el, Reforman. a fost altcevg decât consecinţa unei animozităţi monastice în Saxoniaz (iar Reforma

religioasă din Anglia a fost rezultatul aventurilor amoroase ai ale lui Henric yni-lea. Este adevărat că ordinul călugărilor augustiniem a *it* intrat în conflict cu dominicanii în problema indulgenţelor şi că dragostea lui H. un, ea Anne Boleyn a făcut

 din începutul Reformei în Anglia o problemă politică, dar acest mod de interpretare ignoră mulţi alţi factori importanţi, cum ar fi esenţa religioasă a

Reformei din Anglia din timpul domniei lui Edward al VI-lea, fiul lui Henric al VIII-lea.

Istoricii care acceptă conceptul marxist de determinism economic nu pot interpreta Reforma în niciun alt fel decât în termeni economici. Reforma este considerată rezultatul încercării papalităţii romane de a exploata economic

Germania pentru beneficiul material al papalităţii. Istoricii politici văd

Reforma ca un rezultat al opoziţiei statelor naţionale faţă de o Biserică internaţională. Pentru ei, Reforma este un simplu eveniment politic cauzat de apariţia naţionalismului.

Deşi există elemente de adevăr în toate aceste interpretări, cercetătorul va observa că ele pun accentul, în cea mai mare parte, pe cauzele secundare şi, deseori, pe o anumită cauză secundară. Cauzele Reformei nu au fost simple şi singulare, ci complexe şi multiple. Cauzele Reformei au fost atât derivative cât şi determinative. Multe cauze îşi aveau rădăcinile în secolele precedente

Reformei, când Roma se opusese oricărei reforme interne şi ignorase ridicarea valului de opoziţie externă care urma să-i cauzeze atâtea probleme.

Personalităţile creatoare ale unor lideri ai Reformei, cum au fost Luther.

Calvin şi alţii au avut un rol determinant pentru direcţia luată de Reformă.

Liderii Reformei protestante veneau de obicei din clasa de mijloc, pe când cei din Contrareformă erau aristocraţi. Din aceste

motive, interpretarea Reformei în această lucrare este sintetică; adică religiei i se acordă atenţie în primul rând, dar nu sunt ignoraţi nici factorii secundari politici, economici, morali şi intelectuali.1

B. Cauzele Reformei

1. Factorul politic poate fi considerat ca una dintre cele mai importante cauze indirecte ale apariţiei Reformei. Noile state naţionale centralizate din nord-vestul Europei se opuneau conceptului de Biserică universală, care pretindea jurisdicţie asupra statului naţional şi asupra conducătorului puternic al acestuia. Idealul unei asemenea Biserici universale era în contradicţie cu apariţia conştiinţei naţionale a clasei de mijloc din aceste state noi.

Această problemă politică de bază a fost complicată de anumiţi factori. Se va observa că naţiunile care au acceptat protestantismul în timpul Reformei se aflau în afara orbitei vechiului Imperiu Roman şi că puternica clasă mijlocie din ele avea o concepţie culturală diferită de cea a naţiunilor latine. Unii consideră Reforma ca o revoltă a naţiunilor teutonice nordice împotriva naţiunilor latine cu cultura lor mediteraneană şi cu conceptul lor de organizaţie internaţională, care erau moştenirea lor de la vechiul Imperiu roman. Conducătorii acestor state naţionale detestau jurisdicţia papei în teritoriul lor. Această jurisdicţie era deseori atât seculară cât şi spirituală, deoarece Biserica Romană deţinea multe teritorii în toată Europa. Deţinerea de pământ de către biserică a creat o diviziune a suveranităţii în interiorul statului, căreia domnitori despotici ca Tudorii englezi i s-au opus. Numirile în

poziţiile importante din Biserica Romană erau făcute de un străin, de papa.

Clericii nu puteau fi supuşi judecăţii în tribunale civile, ci erau judecaţi în tribunale bisericeşti şi nu în tribunale regale. De la aceste tribunale puteau fi făcute apeluri la tribunalul papal. Impozitele bisericeşti mari au mai contribuit de asemenea la înstrăinarea poporului şi a conducătorilor lui de la Roma.

Conducătorul naţional şi administraţia lui civilă se opuneau

ierarhiei religioase internaţionale a Bisericii Romane. Henric al VIII-lea a rupt legăturile cu

Biserica Romei deoarece el considera că divorţul regal nu era o problemă internaţională pe care s-o rezolve papa, ci o problemă naţională pe care putea să o rezolve clerul naţional.

2. Atenţia acordată economiei ca factor motivator în problemele umane nu poate fi trecută cu vederea de către istoricul creştin, chiar dacă el nu acceptă interpretarea materialistă a lui Marx sau a determiniştilor economici. Pământul deţinut de Biserica Romană în Europa Apuseană era privit cu ochi lacomi de către conducătorii naţionali, de către nobilii şi clasa mijlocie a noilor state naţionale. Conducătorii detestau pierderea de bani care mergeau la vistieria papală din Roma. Mai mult, clerul era scutit de impozite în statele naţionale, încercarea papală de a primi bani mai mulţi din Germania în secolul al

XVI-lea a fost puternic detestată de noua clasă de mijloc a unor state ca

Saxonia. Această scurgere de bani din stat către Roma era complicată de inflaţie şi de scumpirea costului vieţii. Inflaţia se produsese din marile sume de bani pe care Spania i-a adunat prin exploatarea posesiunilor şi supuşilor ei din

Lumea Nouă. Spania a dat drumul acestor bani în şuvoiul economic al

Europei. Abuzul sistemului de indulgenţe, ca unealtă de a scoate pentru papalitate banii din Germania, a fost ceea ce l-a înfuriat pe Luther.

3. Factorul intelectual al Reformei a fost că oamenii cu minţi conştiente şi cu o concepţie seculară au criticat viaţa religioasă din timpul lor, aşa cum era ea reprezentată în Biserica Romano-Catolică. Odată cu creşterea numerică a clasei de mijloc, ea a devenit individualistă în concepţii şi a început să se revolte împotriva concepţiei societăţii medievale care-l punea pe individ sub autoritate. Această tendinţă spre individualism a fost întărită odată cu apariţia statelor naţionale absolutiste, în care interesele bisericii internaţionale

romano-catolice au luat un loc secundar faţă de cele ale naţiunii, ale domnitorului şi ale sprijinitorilor lui loiali din grupul de oameni de afaceri din clasa de mijloc. Umanismul renascentist, în special în Italia, a creat un spirit secular similar cu cel ce caracterizase Grecia clasică. Până şi papii Renaşterii au adoptat o abordare intelectuală şi seculară a vieţii. Acest spirit şi această abordare au fost generate de dorinţa savanţilor de a se întoarce la sursele trecutului intelectual al omului. O comparaţie între societatea corporativă ierarhică a timpului pe de o parte şi libertatea intelectuală, secularismul societăţii greceşti şi principiul libertăţii individului văzut în sursele Scripturale pe de altă parte, i-a făcut pe oameni sceptici faţă de pretenţiile Bisericii Romei şi ale conducătorilor ei. Oamenii au început să aibă orizonturi intelectuale mai largi şi să fie interesaţi mai degrabă de viaţa seculară decât de cea religioasă.

Capitolul 26 275

4. Factorul moral al Reformei a fost strâns legat de cel intelectual.

Cărturarii umanişti, care aveau Noul Testament în greacă, au văzut clar discrepanţele dintre Biserica despre care citeau în Noul Testament şi Biserica

Romano-Catolică din timpul lor. Corupţia se întinsese atât prin capul cât şi prin membrii ierarhiei Bisericii Romane. Clerici carierişti cumpărau şi vindeau nestingheriţi slujbe. Prea mulţi se bucurau de sinecuri, poziţii în care ei primeau salariul, dar nu făceau nimic din munca asociată de obicei cu slujba respectivă. Unii deţineau mai multe slujbe în acelaşi timp, aşa cum era cazul lui Albert din Mainz, al cărui agent Tetzel a fost obiectul opoziţiei înverşunate a lui Luther în Saxonia. Dreptatea era cumpărată şi vândută în tribunalele bisericeşti. În schimbul unei sume de bani, se putea primi o dispensă care să permită căsătoria cu o rudă apropiată, cu toate că legea canonică o interzicea.

Mulţi preoţi trăiau în păcat în mod deschis sau ţineau concubine. Credincioşii din dioceze erau neglijaţi de către episcopi, care adeseori nu mai făceau vizitele episcopale necesare pentru a

supraveghea clerul aflat în subordinea lor şi pentru a controla dacă clericii nu îşi neglijau enoriaşii. Ca urmare, mulţi clerici parohiali neglijau predicarea şi vizitarea, mulţumindu-se să rostească liturghia pe care o proclamau ca pe un rit magic care putea să aducă unei persoane harul. Au ajuns să fie la modă colecţiile de relicve, cum ar fi bucăţi din cruce şi oase ale sfinţilor. Dacă o persoană vedea o singură dată cele 5005

relicve ale lui Frederic de Saxonia, aceasta urma să reducă cu aproape două milioane de ani timpul pe care persoana respectivă ar fi trebuit să-l petreacă în purgatoriu. Oamenii au obosit de cererile neîntrerupte de bani care veneau din partea capului unei instituţii care nu-şi îndeplinea îndatoririle ei bisericeşti faţă de comunităţi.2

5. Schimbările care aveau loc în structura socială accelerau deziluzia omului medieval în legătură cu Biserica Romană. Dezvoltarea oraşelor şi apariţia unei clase de mijloc prospere în oraşe a creat un nou spirit de individualism. Noua economie bănească i-a eliberat pe oameni de dependenţa de pământ ca principala sursă de câştigare a traiului. Cetăţenii din clasa de mijloc nu erau aşa de docili cum fuseseră strămoşii lor feudali şi chiar meşteşugarii din oraşe şi muncitorii agricoli începeau să îşi dea seama că ceva nu era în regulă în această ordine socială în care ei erau asupriţi de cei de deasupra lor în societate. Nemulţumirea socială şi cererea de reforme au fost un factor social hotărâtor în realizarea Reformei.

6. În spatele neputinţei Bisericii Romane de a face faţă nevoilor reale ale oamenilor era factorul teologic sau filosofic al Reformei. Unii au accentuat într-atâta acest element, încât ei văd Reforma doar în termenii unei lupte între teologia lui Toma d'Aquino şi cea a lui Augustin. Este adevărat că Biserica medievală a adoptat filosofia lui Toma d'Aquino. Ea a pus accent pe ideea că voinţa omului nu este coruptă total. Prin credinţă şi prin folosirea mijloacelor harului din sacramentele administrate de ierarhie, omul putea primi mântuirea.

Augustin credea că voinţa omului era atât de total depravată încât el nu putea face nimic pentru mântuirea proprie. Dumnezeu era Cel care îşi trimitea harul la om ca să-i activeze voinţa, aşa încât prin

credinţă să primească mântuirea pe

276 *Creştinismul de-a lungul secolelor* care i-o oferă Cristos. Însă orice studiu atent al scrierilor reformatorilor va indica faptul că ei au apelat la Augustin după ce au studiat Biblia, pentru a fi ajutaţi de puternica lui autoritate, dar ei nu au ajuns la doctrina justificării prin credinţă studiind scrierile lui Augustin. Scriptura a fost cea care le-a făcut cunoscut acest adevăr profund. Cauza teologică a Reformei a fost dorinţa reformatorilor de a se întoarce la sursa clasică a credinţei creştine.

Biblia, pentru a se opune teologiei tomiste care susţinea că mântuirea este o problemă de har obţinut prin sacramentele administrate de ierarhie.

7. De obicei, nemulţumirea devine atât de mare când oamenii sunt confruntaţi cu condiţii ostile, încât ea va fi exprimată printr-un mare lider care va fi purtătorul de cuvânt al ideilor lor. Refuzul Bisericii Romano-Catolice medievale de a accepta Reforma, de fapt imposibilitatea ca ea să se autoreformeze, a deschis calea pentru apariţia providenţială a unui lider care să întrupeze dorinţa de a elimina abuzurile, şi care va fi folosit pentru a realiza schimbările revoluţionare. Acesta a fost rolul lui Martin Luther, în care s-a întrupat spiritul Reformei, cu insistenţa lui asupra dreptului individului de a merge direct la Dumnezeu prin Cristosul revelat în Scriptură.

Abuzul flagrant al sistemului de indulgenţe în Germania a fost cauza *directă* a apariţiei Reformei în acea ţară. Arhiepiscopul Albert (1490 – 1545), un prinţ din casa Hohenzollern, care deja avea sub control două provincii ale

Bisericii Romane, a pus ochi lacomi pe arhiepiscopia vacantă de Mainz în anul

1514. Deoarece Albert avea numai 23 de ani şi deoarece legea canonică interzicea unui om să deţină mai multe funcţii, el a trebuit să plătească papei

Leon al X-lea pentru dispensele necesare pentru ocuparea celor două posturi.

Din fericire pentru el, dorinţa lui de a avea arhiepiscopia de

Mainz şi dorinţa papei Leon al X-lea de a avea bani pentru construirea catedralei Sf. Petru din

Roma au coincis. Albert urma să primească permisiunea de a deveni arhiepiscop de Mainz, dacă plătea papei o sumă mare de bani pe lângă taxele obişnuite pentru a ajunge la o asemenea slujbă. Deoarece această sumă era de domeniul marilor finanţe, papalitatea i-a sugerat să împrumute banii de la bogata familie de bancheri Fugger din Augsburg. O bulă papală care autoriza vânzarea indulgenţelor în anumite state germane era dată ca asigurare că

Albert îi va plăti înapoi familiei Fugger împrumutul. Leon a primit jumătate din bani, iar cealaltă jumătate a fost folosită pentru a plăti datoria la familia

Fugger.

Indulgenţele erau asociate cu sacramentul penitenţei. După ce o persoană se pocăia de păcat şi îl mărturisea, era asigurată de iertare de către preot, dacă era dată compensarea. Se credea că vina păcatului şi pedeapsa veşnică pentru el erau iertate de Dumnezeu, dar exista o compensare temporală pe care păcătosul penitent trebuie să o împlinească fie în viaţa aceasta, fie în purgatoriu. Această compensare putea fi un pelerinaj la un altar, plătirea unei sume la o biserică sau o faptă meritorie. Indulgenţa era un document care putea fi cumpărat pentru o sumă de bani şi care-l elibera pe omul respectiv de pedeapsa temporală pentru păcat. Se credea că Cristos şi sfinţii au adunat atâtea merite în vieţile lor pe pământ, încât meritele în plus erau

Capitolul 26 277

Într-o gravură contemporană este prezentat Tetzel, comerciantul de indulgenţe, cu o listă de preţuri standard pentru indulgenţe şi o cutie, gata să primească banii.

adunate într-o vistierie cu merite din ceruri din care papa putea scoate pe seama credincioşilor în viaţă.3 Această dogmă a fost formulată de Alexandru din Hales în secolul al XIII-lea. O bulă papală mai târziu extindea acest privilegiu asupra sufletelor din purgatoriu, în cazul în care rudele lor în viaţă cumpărau indulgenţe pentru ei.

De acest sistem de adunare a banilor se făcea abuz cu

neruşinare în bula papală dată lui Albert. Principalul agent al lui Albert era un călugăr dominican pe nume Johann Tetzel, care era plătit cu echivalentul a peste 1100

de dolari pe lună, plus cheltuielile lui, pentru a vinde aceste indulgenţe. Cu el şi cu alţi vânzători de indulgenţe mergea un agent al familiei Fugger, pentru a se asigura că jumătate din banii plătiţi pentru fiecare indulgenţă luau drumul băncii în contul împrumutului ce-i fusese dat lui Albert. Tetzel folosea metode de vânzare sub presiune mare, pentru a ridica nivelul vânzărilor, şi promitea iertarea de pedeapsa temporală chiar şi pentru cele mai grave păcate dacă păcătosul cumpăra o indulgenţă.4 Suma era determinată de bogăţia şi de poziţia socială a păcătosului. Săracii le primeau gratuit, dar un rege putea plăti echivalentul a peste 300 de dolari pentru indulgenţa lui. Faimosul protest al lui Luther în cele 95 de teze împotriva abuzului cu indulgenţe a fost cel care a precipitat valul de evenimente care au avut ca rezultat Reforma în

Germania. Din Germania, Reforma s-a întins în tot nordul şi vestul Europei.

Reforma nu a fost un eveniment izolat, ci a fost strâns legată de Renaştere şi de alte mişcări care au favorizat naşterea erei moderne în secolul al XVI-lea.

Relaţia ei cu Renaşterea şi cu Contrareforma catolică poate fi văzută mai clar cu ajutorul prezentării schematice de mai sus.

Bisericile protestante, care s-au născut din această mişcare, nu s-au îndepărtat toate în aceeaşi măsură de Biserica medievală, dar toate acceptau

Biblia ca autoritatea finală. Luther a menţinut în ritual multe lucruri care nu erau interzise în Biblie. Biserica Anglicană s-a îndepărtat ceva mai mult de ritualul şi de practica Bisericii medievale decât au făcut-o luteranii, dar trebuie să înţelegem că atât anglicanii cât şi luteranii negau complet sistemul sacramental ierarhic al Bisericii Romane. Biserica Reformată şi Biserica

Prezbiteriană, care l-au urmat pe Calvin în Franţa, Olanda,

Scoţia, Elveţia şi

Ungaria, negau toate practicile care nu puteau fi dovedite a fi în concordanţă cu Noul Testament. Anabaptiştii au produs ruptura cea mai radicală dintre toate grupurile Reformei, căutând să creeze o biserică după tiparul bisericilor primare ale Noului Testament. Numai popoarele de origine teutonică din nordul şi vestul Europei au acceptat Reforma; popoarele latine în general au rămas credincioase papei. Reforma a inaugurat schimbări senzaţionale, prin care singura Biserică Romano-Catolică universală era înlocuită în Europa apuseană cu biserici naţionale. Aceste biserici considerau Biblia ca autoritatea finală şi credeau că omul nu are nevoie de niciun mijlocitor uman între el şi

Dumnezeu pentru a obţine mântuirea ce fusese obţinută pentru el de către

Cristos pe cruce.

2.

3.

4.

NOTE

Vezi Preserved Smith, *The Age of the Reformation* (New York: Henry

Holt, 1920), cap. 14, pentru o relatare a interpretării Reformei.

Ibid., p. 20 – 25.

Henry Bettenson, *Documents of the Christian Church* (New York:

Oxford University Press, ed. a 2-a, 1963), p. 182 – 183.

Ibid., p. 184 – 1854; Hans Hillerbrand, *The Reform*ation (Harper, 1964), p.41 – 46.

REFORMA ŞI

CONTRAREFORMA, 1517 – 1648

27

Luther şi Reforma în Germania

Nu s-a dat destulă atenţie Reformei ca mişcare religioasă care a avut loc în cea mai mare parte între popoarele de origine germanică din nordul şi vestul

Europei. Majoritatea naţiunilor care au adoptat principiile Reformei nu au făcut niciodată parte din vechiul Imperiu Roman sau din teritoriile învecinate cu el. Popoarele latine din sudul Europei nu au acceptat Reforma, ci ele au rămas credincioase sistemului romano-catolic.

Probabil că spiritul raţionalist şi critic al Renaşterii a avut o asemenea influenţă asupra popoarelor din sudul Europei încât ele nu erau interesate în probleme ale spiritului. Probabil că ele erau satisfăcute cu o religie exterioară şi formală care le permitea să-şi închine viaţa plăcerilor produse de lucrurile materiale/ Până şi papii Renaşterii acordau mai mult timp ocupaţiilor culturale decât funcţiilor lor religioase. Oricare ar fi fost motivele în ultimă instanţă.

Reforma protestantă nu s-a bucurat de o primire favorabilă la sud de Alpi, în schimb, principiile ei au fost salutate de popoarele de descendenţă teutonică.

Acest fenomen poate fi explicat în mai multe cauze. Umaniştii germani, cu critica lor satirică negativă la adresa Bisericii Romane în cărţi ca *Elogiul nebuniei* a lui Erasm, şi prin prezentarea unui creştinism mai pozitiv, pe care l-au văzut în Noul Testament grecesc, erau foarte citiţi de clasele cultivate din nordul Europei. Asemenea lectură a creat un spirit de nemulţumire faţă de sistemul papal şi a generat dorinţa de a reforma religia.

O altă cauză ar putea fi aceea că tradiţia mistică a religiei era mai puternic ancorată în ţările teutonice decât în Italia sau Spania. Cercetătorul îşi va aminti că majoritatea misticilor de seamă au fost germani sau olandezi. Piosul orăşean citea *în asemănarea lui Cristos* şi se străduia să-şi facă religia practică.

Pe atunci cultura lor nu era atât de sofisticată ca şi cea a sud-europenilor.

Deoarece Germania nu avea un domnitor naţional puternic care să-i apere interesele, a fost mai uşor pentru papalitate să primească bani din Germania.

Deschiderea unor noi mine a creat o nouă bogăţie în Germania, şi papalitatea dorea să exploateze această bogăţie. Biserica Romană de

asemenea deţinea mult pământ în Germania. Pe deasupra, clasele mijlocii germane erau supuse de către ierarhie şi unor abuzuri financiare. Naţionalismul şi resentimentul

280 *Creştinismul de-a lungul secolelor* împotriva scurgerii bogăţiilor din Germania s-au combinat şi au creat o atmosferă favorabilă oricărei mişcări ce ar fi putut conduce la o revoltă împotriva Romei. Problema principală era însă aceasta: „Cum pot eu să fiu salvat?”

Omul şi timpul potrivit s-au întâlnit în Germania secolului al XVI-lea.

Germania n avea pe Luther al ei, în care s-au concentrat toate forţele de opoziţie împotriva Romei într-o declaraţie de independenţă spirituală. Până în

1517, Luther a trecut printr-o perioadă de formare. La sfârşitul acestei perioade, el a criticat sistemul indulgenţelor; între 1518 şi 1521 el a fost obligat să o rupă cu Biserica; 1522 la 1530 a fost o perioadă de organizare;

din 1531 până la Pacea de la Augsburg în 1555, luteranismul condus de Luther şi – după moartea lui – de către prietenul său Melanchthon, a fost confruntat cu o epocă de conflict cu românismul şi de consolidare a succeselor lui.

I. ANII DE FORMARE A LUI LUTHER

PÂNĂ ÎN 1517

Martin Luther s-a născut la 10 noiembrie 1483, în micul orăşel Eisleben.

Tatăl lui, care era de origine ţăran liber, se mutase din casa strămoşească la oarecare distanţă de Eisleben. El s-a îmbogăţit de pe urma minelor de cupru din acea regiune în care avea investiţii, devenind un om destul de bogat. Deşi avea acţiuni în şase mine şi în două topitorii în jurul anului 1511, timpurile erau destul de dificile pentru familie în vremea când s-a născut Martin. El a fost crescut în disciplina strictă a acelor timpuri. Povestea mai târziu cum fusese biciuit până la sânge de mama lui pentru că furase o nucă. Într-o dimineaţă, în şcoala latină din Mansfeld, a fost biciuit de 15 ori. Părinţii

lui, care erau ţărani, şi în special mama lui pioasă dar superstiţioasă, au imprimat în el multe din superstiţiile clasei lor. Unele din aceste terori l-au urmărit în timp ce lupta atât de mult în căutarea mântuirii pentru sufletul lui. Plăcerea lui de a efectua munci grele, voinţa puternică şi conservatorismul lui practic au fost prezente în el de la început.

După o scurtă perioadă într-o şcoală a „Frăţiei vieţii în comun" din

Magdeburg, Luther a fost trimis la şcoală în Eisenach, şcoală pe care a frecventat-o între 1498 şi 1501. A primit hrană şi găzduire din partea unor prieteni buni, cum a fost Ursula Cotta. Aici a studiat el latina la un nivel înalt, ceea ce era absolut necesar dacă voia să meargă la Universitate. În 1501, la Universitatea din Erfurt, a început să studieze filosofia lui Aristotel sub influenţa unor profesori care urmau ideile nominaliste ale lui William

Ockham. William susţinuse că revelaţia este singura călăuză în tărâmul credinţei; raţiunea era călăuza pentru adevăr în filosofie. Astfel, studiile filosofice din Erfurt l-au făcut conştient de nevoia intervenţiei divine pentru ca omul să cunoască adevărul spiritual şi să fie mântuit. În 1502 sau 1503, a primit diploma de bacalaureat şi în 1505 i s-a dat titlul de licenţiat în litere.

Tatăl lui ar fi dorit ca el să studieze dreptul, dar în anul 1505, fiind pe un drum lângă Erfurt în timpul unei furtuni puternice, s-a speriat atât de tare.

 împotriva scurgerii bogăţiilor din Germania s-au combinat şi au creat o atmosferă favorabilă oricărei mişcări ce ar fi putut conduce la o revoltă împotriva Romei. Problema principală era însă aceasta: „Cum pot eu să fiu salvat?"

Omul şi timpul potrivit s-au întâlnit în Germania secolului al XVI-lea.

Germania îl avea pe Luther al ei, în care s-au concentrat toate forţele de opoziţie împotriva Romei într-o declaraţie de independenţă spirituală. Până în

1517, Luther a trecut printr-o perioadă de formare. La sfârşitul acestei perioade, el a criticat sistemul indulgenţelor; între 1518 şi 1521 el a fost obligat să o rupă cu Biserica; 1522 la 1530 a fost o perioadă de organizare;

din 1531 până la Pacea de la Augsburg în 1555, luteranismul condus de Luther şi – după moartea lui – de către prietenul său Melanchthon, a fost confruntat cu o epocă de conflict cu românismul şi de consolidare a succeselor lui.

I. ANII DE FORMARE A LUI LUTHER

PÂNĂ ÎN 1517

Martin Luther s-a născut la 10 noiembrie 1483, în micul orăşel Eisleben.

Tatăl lui, care era de origine ţăran liber, se mutase din casa strămoşească la oarecare distanţă de Eisleben. El s-a îmbogăţit de pe urma minelor de cupru din acea regiune în care avea investiţii, devenind un om destul de bogat. Deşi avea acţiuni în şase mine şi în două topitorii în jurul anului 1511, timpurile erau destul de dificile pentru familie în vremea când s-a născut Martin. El a fost crescut în disciplina strictă a acelor timpuri. Povestea mai târziu cum fusese biciuit până la sânge de mama lui pentru că furase o nucă. Într-o dimineaţă, în şcoala latină din Mansfeld, a fost biciuit de 15 ori. Părinţii lui, care erau ţărani, şi în special mama lui pioasă dar superstiţioasă, au imprimat în el multe din superstiţiile clasei lor. Unele din aceste terori l-au urmărit în timp ce lupta atât de mult în căutarea mântuirii pentru sufletul lui. Plăcerea lui de a efectua munci grele, voinţa puternică şi conservatorismul lui practic au fost prezente în el de la început.

După o scurtă perioadă într-o şcoală a „Frăţiei vieţii în comun" din

Magdeburg, Luther a fost trimis la şcoală în Eisenach, şcoală pe care a frecventat-o între 1498 şi 1501. A primit hrană şi găzduire din partea unor prieteni buni, cum a fost Ursula Cotta. Aici a studiat el latina la un nivel înalt, ceea ce era absolut necesar dacă voia să meargă la Universitate. În 1501, la Universitatea din Erfurt, a început să

studieze filosofia lui Aristotel sub influenţa unor profesori care urmau ideile nominaliste ale lui William

Ockham. William susţinuse că revelaţia este singura călăuză în tărâmul credinţei; raţiunea era călăuza pentru adevăr în filosofie. Astfel, studiile filosofice din Erfurt l-au făcut conştient de nevoia intervenţiei divine pentru ca omul să cunoască adevărul spiritual şi să fie mântuit. În 1502 sau 1503, a primit diploma de bacalaureat şi în 1505 i s-a dat titlul de licenţiat în litere.

Tatăl lui ar fi dorit ca el să studieze dreptul, dar în anul 1505, fiind pe un drum lângă Erfurt în timpul unei furtuni puternice, s-a speriat atât de tare.

Capitolul 27 281

Lucas Cranach, cel Bătrân, pictor renumit al Reformei, a pictat probabil acest portret al lui Martin Luther. A

fost pictat în 1526, după ce Luther s-a căsătorit cu Katherina von Bora, o fostă călugăriţă.

Încât i-a promis Sfintei Ana că dacă scapă teafăr se va călugări. Probabil că interesul lui crescând pentru sufletul lui a atins un punct culminant prin această experienţă din iulie 1505, experienţă despre care tatăl lui sugera cu răceală că ar fi putut fi „o înşelăciune a diavolului". Trei săptămâni mai târziu, el a intrat într-o mănăstire a ordinului augustinian la Erfurt. Aici a fost ordinat în 1507 şi a oficiat prima lui liturghie.

În timpul iernii din 1508, el a predat teologia un semestru la noua universitate ce fusese fondată la Wittenberg în 1502 de către Frederic, electorul Saxoniei. Studiile lui la Erfurt au fost de asemenea în special teologice. Aceste studii au contribuit la intensificarea luptei care se dădea în sufletul lui, dar el a găsit ajutor în sfaturile piosului Staupitz, vicarul-general al ordinului, care l-a îndemnat să se încreadă în Dumnezeu şi să studieze

Biblia.

În timpul iernii anului 1510 – 1511 a fost trimis la Roma cu probleme ale ordinului călugăresc. Acolo a văzut corupţia şi luxul Bisericii Romane şi şi-a dat seama de nevoia de reformă. A petrecut

mult timp vizitând biserici şi numeroasele relicve din Roma. A fost şocat de neseriozitatea preoţilor italieni, care puteau oficia câteva liturghii în timp ce el oficia una singură.

În 1511, Luther a fost transferat la Wittenberg. În anul următor, a devenit profesor de Biblie, primind diploma de doctor în teologie. El şi-a menţinut această funcţie de profesor de teologie până la moarte. Tot în acest timp, a ajuns la concluzia justificării prin credinţă. În această universitate el şi un grup loial de colegi profesori şi studenţi au acceptat credinţa care urma să se răspândească în toată Germania.

Un artist proluteran, în 1617, îl arată pe Luther cu o sută de ani înainte, scriindu-şi cele nouăzeci şi cinci de teze pe uşa bisericii. Pana lui Luther străpunge urechile papei Leon al X-lea, simbolizat printr-un leu, şi dă jos coroana de pe capul lui Carol al V-lea, împăratul Sfântului Imperiu Roman.

Mai departe, spre dreapta, Biblia reflectă în mod simbolic lumină asupra lui

Iisus, care se află în norii cerului. Gâsca arzând îl simbolizează pe martirul Ian

Hus, ars pe rug pentru ideile lui reformatoare cu aproape o sută de ani înainte, de către Conciliul de la Constance. Luther a scris iniţial cele nouăzeci şi cinci de teze în latină, dar pentru cititorii germani, artistul îl arată scriind în germană pe uşa bisericii.

Luther a început să ţină prelegeri asupra cărţilor Bibliei în limba naţională, şi pentru a face aceasta în mod inteligent, a început să studieze limbile în care a fost scrisă Biblia iniţial. Treptat a ajuns la ideea că autoritatea adevărată putea fi găsită numai în Biblie. Din 1513 până în 1515, a ţinut prelegeri, despre Psalmi, între 1515 şi 1517 despre Romani, şi mai târziu

Galateni şi Evrei. Între 1512 şi 1516, în timp ce pregătea aceste prelegeri, şi-a aflat liniştea sufletească pe care nu o găsise în ritualuri, în acte de ascetism sau în faimoasa *Teologie germană* a misticilor, pe care el o publicase în limba germană în anul 1516. Citind Romani 1: 17, a ajuns la convingerea că numai credinţa în Cristos putea justifica pe

cineva în faţa lui Dumnezeu. De atunci înainte, *sola fi de* sau justificarea prin credinţă şi *sola scriptura*, ideea că

Capitolul 27 283

Scriptura este singura autoritate pentru păcătoşii care caută mântuirea, au devenit principalele puncte în sistemul lui teologic. Staupitz, vizita la Roma, scrierile misticilor şi scrierile părinţilor Bisericii, şi în special ale lui Augustin, fuseseră influenţe formative în viaţa lui; dar ceea ce l-a dus la încredinţarea că numai Cristos îi putea oferi mântuirea a fost studierea Bibliei.

În 1517, Tetzel, vicleanul agent al arhiepiscopului Albert, a început să vândă indulgenţe la Jiiterbock, lângă Wittenberg. Luther şi adepţii lui în credinţa nou-găsită detestau exploatarea oamenilor prin acest sistem murdar, şi el s-a hotărât să protesteze în mod public. Tetzel pretindea că cel ce cumpăra indulgenţa nu mai trebuia să se pocăiască, deoarece indulgenţa dădea iertare completă de păcat. În 31 octombrie 1517, Luther şi-a afişat pe uşa Bisericii

Castelului din Wittenberg cele 95 de teze în care condamna abuzurile sistemului cu indulgenţe şi provoca pe toată lumea să dezbată subiectul. O

citire a celor 95 de teze va dezvălui că Luther critica numai abuzurile sistemului cu indulgenţe. Dar, între anii 1518 şi 1521, el a fost forţat să accepte ideea separării de sistemul roman ca singura cale de a ajunge la o reformă care să cuprindă o întoarcere la idealul Bisericii revelat în Scriptură.

Traducerea în germană şi tipărirea tezelor lui Luther a răspândit rapid ideile lui.

II. RUPTURA DE ROMA, 1518 – 1521

După publicarea tezelor lui Luther, Tetzel s-a străduit să folosească toată puterea ordinului dominican pentru a-l readuce pe Luther la tăcere, dar acesta a găsit sprijin în ordinul augustinian. Acest conflict din anii de început ai

Reformei a dus la apariţia acuzaţiei absurde din partea raţionaliştilor că

Reforma a fost doar „o ceartă între călugări”. Lui Luther i s-a

poruncit să dezbată problema în faţa membrilor ordinului său, în 1518 la Heidelberg, dar dezbaterea nu a avut rezultate prea mari, cu excepţia faptului că a dus la mărirea cercului celor care acceptau ideile lui Luther, printre care se număra şi

Martin Bucer (1491 – 1551).2

Un aliat valoros, care mai târziu a suplimentat curajul lui Luther cu chibzuinţă lui plină de delicateţe, a venit la Wittenberg ca profesor de greacă în 1518. La vârsta de 21 de ani, Philip Melanchthon (1497 – 1560) era deja bine instruit în limbile clasice şi ebraică. În timp-ce-L uther devenea marea voce profetică a Reformei, Melanchthon a devenit teologul ei. El şi alţii din corpul profesoral de la Wittenberg au sprijinit cu loialitate vederile lui Luther.3

În toamna anului 1518, Luther insista că singura lui autoritate în disputa ce urma să aibă loc nu era nici papa, nici Biserica, ci Biblia. El ar fi fost înfrânt de dominicani, dacă nu ar fi fost ajutorul lui Frederic, electorul

Saxoniei, care a fost unul din cei ce l-au ales pe împăratul Sfântului Imperiu

Roman. Când Luther a fost convocat în faţa Dietei de la Augsburg în 1518.

Frederic a promis că-i va da acestui curajos reformator sprijinul său puternic.

Papa nu părea a înţelege proporţiile sprijinului popular de care se bucura

Luther în Germania. La Dietă, Luther l-a întâlnit pe cardinalul Cajetan, care-i cerea să îşi retracteze vederile, dar Luther a refuzat să facă aceasta până nu se

„Trebuie să fiu invincibil”, *a spus el*.

„Deoarece ei nu pot să mă înfrângă atunci când am un singur cap”.

va fi convins de falsitatea lor prin Scriptură. El a contestat de

asemenea faptul că papa ar fi autoritatea supremă în domeniul credinţei şi al moralei, şi utilitatea sacramentelor fără credinţă. La începutul anului 1519, Luther a promis nunţiului papal, Karl von Miltitz, că nu-şi va proclama vederile dacă şi oponenţii lui vor tăcea.

Mai târziu, Luther a cerut convocarea unui conciliu general care să trateze problema. În iulie 1519, el a avut o dezbatere cu John Eck la Leipzig.4 Şiretul

Eck a reuşit să-l forţeze pe Luther să admită că şi un conciliu general poate să greşească, că el refuză să accepte deciziile papei şi că multe dintre ideile lui

Hus sunt valide.

În 1520, Luther s-a hotărât să facă problema cunoscută poporului german prin publicarea a trei broşuri. *Discursul către nobilimea germană5* era adresat ierarhiei. Roma pretindea că autoritatea spirituală era superioară autorităţii seculare; că singur papa putea interpreta Scriptura; şi că nimeni în afară de papă nu putea convoca un conciliu. După prezentarea argumentelor pentru aceste pretenţii, Luther a trecut la distrugerea lor din perspectiva Scripturii. El a afirmat că domnitorii ar trebui să reformeze Biserica la nevoie, că papa nu trebuie să intervină în afacerile civile şi că toţi credincioşii sunt preoţi spirituali ai lui Dumnezeu, care pot să interpreteze Scriptura şi care au dreptul să-şi aleagă preoţii. În octombrie, el a publicat *Robia babiloniană.6* în această broşură îşi lărgea atacul contestând *sistemul sacramental* al Romei. Primul document fusese un atac istoric împotriva ierarhiei, dar al doilea ataca centrul sistemului roman – sacramentele ca mijloace ale harului când erau împărţite

Capitolul 27 285

Un alt caricaturist contemporan procatolic l-a prezentat ca având şapte capete, zugrăvindu-l ca fiind, de la stânga la dreapta, un vrăjitor, un călugăr cu glugă, un păgân cu turban, un om al bisericii, un fanatic cu albine în păr, un clovn şi un Bar aba vinovat de ucidere, instigare la revoltă şi de tâlhărie.

de preoţi. Luther a accentuat validitatea sigură doar a Cinei Domnului şi a botezului. Henric al VIII-lea a câştigat de la papă titlul de

„Apărător al credinţei" pentru el şi pentru urmaşii săi, datorită răspunsului dat de el acestui atac al lui Luther împotriva sistemului sacramental. A treia broşură, *Despre libertatea creştinului*, ataca cu adevărat *teologia* Bisericii Romane prin faptul că afirma că toţi credincioşii sunt preoţi ca rezultat al credinţei lor personale în

Cristos. Subiectele în dispută erau clarificate prin aceste atacuri ale lui Luther asupra ierarhiei, a sacramentelor şi a teologiei Bisericii Romane, şi prin chemarea lui la reformă naţională.

În iunie 1520, Leon al X-lea a emis bula *Exsurge Domine*, care în cele din urmă a dus la excomunicarea lui Luther. Cărţile lui de asemenea au fost arse la Colonia. Luther nu s-a lăsat mai prejos şi a ars prompt bula lui Leon în public în 10 decembrie 1520.7 Carol al V-lea, noul împărat, a convocat dieta imperială la Worms în primăvara anului 1521, la care Luther trebuia să apară pentru a da socoteală de vederile lui. Luther a plecat la Worms cu asigurarea protecţiei din partea lui Frederic, care a fost electorul Saxoniei şi fondatorul universităţii Wittenberg, şi a altor prinţi germani. El a refuzat din nou să-şi retracteze vederile, dacă nu putea fi convins „prin mărturia Scripturii" sau prin raţionament că greşise. El a afirmat că-şi va menţine poziţia numai pe această bază, şi a cerut ajutor de la Dumnezeu.8 Prietenii lui l-au răpit pe drumul de întoarcere la Wittenberg şi l-au dus la Castelul Wartburg, unde a rămas până în 1522. După plecarea sa de la Worms, Dieta a dat un edict prin care poruncea tuturor supuşilor împăratului să-l prindă pe Luther şi să-l predea autorităţilor. Era de asemenea interzisă citirea scrierilor lui.

286 *Creştinismul de-a lungul secolelor* în ANII DE SEPARARE, 1522 – 1530

În timpul anului de încercare, din mai 1521 până în martie 1522.

Melanchthon nu a stat degeaba. Scurta sa lucrare în latină despre teologia reformatorilor de la Wittenberg, *Loci communes*, *9* a apărut în 1521. Această mică lucrare a fost primul tratat teologic major al Reformei şi a trecut prin numeroase ediţii în timpul vieţii autorului lui. Acest tratat l-a consacrat pe

Melanchthon ca teolog al mişcării luterane.

Melanchthon a respins autoritatea bisericii romane, pe părinţii Bisericii, legea canonică şi pe scolastici. El a pus Biblia deasupra tuturor acestora, ca autoritate finală pentru creştini. Mica lui carte s-a născut din studiile Epistolei lui Pavel către romani. În ea Melanchthon încerca să trateze „cele mai comune subiecte ale ştiinţei teologice", într-o manieră metodică, pentru „a stârni oamenii spre Scriptură". El îl descrie pe om ca fiind legat de păcat şi neputincios să se ajute singur. Legea, scrie el, nu-l poate ajuta, deoarece funcţia ei principală este de a dezvălui păcatul. Dumnezeu trebuie să iniţieze lucrarea de mântuire pe care omul o primeşte prin credinţa în Cristos. Luther, care a recunoscut că era îndrăzneţ şi violent acolo unde Melanchthon era paşnic şi blând, a aprobat întru totul această lucrare ca expresia teologică a ideilor lui. El a caracterizat-o ca „nemuritoare".

Melanchthon a înfiinţat şi sistemul şcolar german. El a fost autorul

Confesiunii de la Augsburg. Timp de treizeci de ani acest învăţat paşnic a fost prietenul şi colegul lui Luther.

Dar nici Luther nu a stat degeaba în timpul domiciliului lui forţat la

Castelul Wartburg, între mai 1521 şi martie 1522. Folosind ediţia

Testamentului grecesc a lui Erasm, el a tradus Noul Testament în mai puţin de un an. Până în 1534, întreaga Biblie a fost tradusă din original în germană.

Când a fost publicată, ea nu numai că le-a dat germanilor Biblia în propria lor limbă, dar a şi stabilit forma standard a limbii germane. El a scris de asemenea *Despre jurămintele monastice*, în care îi îndemna pe călugări şi pe călugăriţe să-şi renege jurămintele greşite, să părăsească mănăstirea şi să se căsătorească.

Luther a fost desigur un erou naţional şi a fost preţuit la fel de mult de prinţ, de ţăran, de umanist şi de cavaler; dar metodele lui în anii următori i-au îndepărtat pe unii din cei care-l urmaseră la început necondiţionat. În timp ce era la Wartburg, Nicholas Storch şi Markus

Ştiibner, care erau cunoscuţi ca

„Profeţii de la Zwickau", au apărut la Wittenberg şi au început să predice idei similare cu ideile unora dintre anabaptişti. Ei susţineau că împărăţia lui

Dumnezeu urma să apară curând pe pământ şi că adepţii lor vor avea nişte revelaţii speciale. Caristadt, care era de obicei instabil, a fost influenţat de ei.

Riscându-şi viaţa, Luther s-a întors în 1522 la Wittenberg. După opt zile de predici înfierbântate, în care a accentuat autoritatea Bibliei şi nevoia de schimbare treptată în Biserică, el i-a învins pe profeţii de la Zwickau. Dar ramura radicală a Reformei a simţit în această perioadă că nu putea conta pe ajutor din partea lui Luther, şi, în 1535, Luther s-a rupt în mod deschis de mişcarea anabaptistă.

Capitolul 27 287

El a pierdut şi sprijinul din partea umaniştilor, cum a fost Erasm, în 1525.

Erasm sprijinise la început cererile de reformă ale lui Luther, dar s-a retras când a văzut că vederile lui Luther puteau duce la o ruptură de Roma. El de asemenea nu era de acord cu părerea lui Luther că voinţa omului este atât de neputincioasă încât iniţiativa în mântuire trebuie să vină de la Dumnezeu.

Erasm a pus accentul pe libertatea voinţei umane în cartea lui *Libertatea voinţei*, pe care a publicat-o în 1524, ca răspuns la contestarea libertăţii voinţei de către Luther.

De asemenea, ţăranii i-au devenit ostili lui Luther în 1525, când el s-a opus revoltei ţărăneşti. Ţăranii îl auziseră denunţând autoritatea bisericii şi afirmând-o pe cea a Scripturii şi dreptul individului de a merge direct la

Dumnezeu pentru mântuire, şi ei au aplicat aceste argumente la problemele lor sociale şi economice. Feudalismul îi oprimase puternic pe ţărani, şi în cele

„Douăsprezece articole" 10 din 1525, ei cereau eliminarea abuzurilor feudale pe care ei le dovedeau cu Scriptura că sunt abuzuri. La început, în lucrarea lui *îndemn la pace*, din aprilie 1525, el i-a

îndemnat pe ţărani să aibă răbdare, iar pe seniori să repare lucrurile de care se plângeau ţăranii. Când Luther şi-a dat seama că această mişcare socială revoluţionară ar putea primejdui Reforma şi submina bazele disciplinei guvernamentale chiar şi în provinciile protestante, i-a îndemnat pe prinţi într-un limbaj violent în broşura lui *împotriva hoardei ucigaşe şi hoaţe de ţărani*, să reprime dezordinea. Autorităţile nu au avut nevoie de îndemnuri pentru a lua măsuri severe, şi au măcelărit aproximativ

100.000 de ţărani. Ţăranii din sudul Germaniei au rămas în Biserica

Romano-Catolică în oarecare măsură şi datorită faptului că fuseseră trădaţi de

Luther.

Alţii au considerat că renegarea jurămintelor monastice de către Luther prin căsătoria lui cu călugăriţa evadată Katherine von Bora, în 1525, a fost o ruptură bruscă cu trecutul, nejustificată. Dar Luther a simţit întotdeauna că a făcut ceea ce trebuia şi a avut multă bucurie în viaţa de familie. Cei şase copii

* ai lui cât şi numeroşi studenţi îi onorau masa în aşa măsură încât uneori

„Katie" a lui făcea faţă cu greu pregătirii hranei necesare.

A fost de asemenea regretabil faptul că Luther nu a văzut o cale clară de unire a forţelor cu Zwingli, care conducea Reforma în cantoanele din nordul

Elveţiei. Luther şi Zwingli s-au întâlnit în toamna anului 1529 la Colocviul

Marburg, de la castelul lui Filip de Hesse din Marburg. Ei au căzut de acord asupra a 14 din 15 propuneri, dar au avut păreri opuse despre felul în care

Cristos este prezent în elementele Cinei Domnului. Zwingli susţinea că Cina

Domnului este o amintire a morţii lui Cristos, iar Luther susţinea că există o prezenţă reală a lui Cristos în Comuniune, deşi substanţa pâinii şi a vinului nu se schimbă. Aşa cum fierul rămâne fier,

dar devine roşu aprins când este înfierbântat, aşa susţinea el că substanţa pâinii şi a vinului nu se schimbă, ci în jurul şi dedesubtul simbolurilor este prezenţa fizică a lui Cristos".

Evenimentele din Germania l-au forţat pe Luther să dea o organizare bisericii şi liturghiei potrivită pentru adepţii lui. La Dieta de la Speier în 1526, partizanii nobili ai lui Luther au reuşit să convingă Dieta ca, până la întrunirea

288 *Creştinismul de-a lungul secolelor* unui Conciliu general, conducătorul fiecărui stat să fie liber să urmeze credinţa pe care o crede el corectă. A fost adoptat temporar principiul *cuius regio* eius *religio* (conducătorul alege religia statului lui). Lupta împăratului

Carol al V-lea pentru a-l împiedica pe duşmanul lui, Francisc I, să câştige controlul asupra Italiei în jurul anului 1520, ameninţarea turcilor dinspre

Răsărit şi absenţa multor prinţi germani catolici la Dietă explică, probabil, această decizie şi creşterea rapidă a mişcării luterane după acea dată.

O a doua Dietă de la Speier, în 1529, a anulat decizia primei Diete, declarând că credinţa romano-catolică este singura credinţă legală. Cei şase adepţi nobili ai lui Luther şi reprezentanţii a paisprezece oraşe au citit un

Protest. De atunci înainte, ei au fost cunoscuţi de către oponenţii lor ca

„Protestanţi". De aici provine termenul „protestant".

În 1530 s-a ţinut Dieta de la Augsburg. Cu aprobarea lui Luther.

Melanchthon a redactat Confesiunea de la Augsburg, care a fost prezentată la

Dietă.12 Ea a devenit credeul oficial al Bisericii Luterane. Era primul din cele câteva credeuri care au făcut ca perioada dintre 1517 şi 1648 să fie tot atât de mare pentru dezvoltarea credeului protestant cum fusese perioada între 325 şi

451 pentru dezvoltarea credeurilor ecumenice ale Bisericii, ca de exemplu

Credeul Nicean. Numai 7 din cele 29 de articole erau negative,

repudiind abuzurile religioase; celelalte articole erau o afirmare pozitivă a credinţei luterane. Luther a formulat *Liturghia germană* şi *Regula de slujire*, în anul

1526.

Luther de asemenea a redactat *Micul catehism* în 1529, 13 ca o prezentare pe scurt a celor Zece Porunci, a Credeului apostolilor, a rugăciunii „Tatăl nostru" şi a altor subiecte de teologie şi liturghie. Corpul profesoral de la

Wittenberg a început în 1535 să examineze şi să ordineze pe candidaţii pentru preoţie. Mişcarea luterană a făcut apoi progrese rapide în nordul Germaniei, în ciuda opoziţiei armate din partea împăratului şi a prinţilor catolici.

IV. EPOCA RĂZBOAIELOR RELIGIOASE
GERMANE ŞI ORGANIZAREA TERITORIALĂ
A BISERICII, 1531 – 1555

Prinţii protestanţi au hotărât să se organizeze pentru apărare reciprocă, formând astfel la începutul anului 1531 Liga de la Schmalkalden. Ei au căzut de acord să-şi apere credinţa prin forţa armelor dacă era nevoie. Dar, între anii 1532 şi 1542, împăratul era ocupat cu războaiele împotriva turcilor şi francezilor, şi Liga Protestantă nu a fost nevoită să lupte. Astfel luteranismul a reuşit să câştige mult teren în nordul Germaniei. În anul 1535 a fost adoptat un sistem luteran de ordinare a pastorilor. Aceasta însemna ruperea de ierarhia romană.

Ultimii ani ai lui Luther au fost tulburaţi de bigamia lui Filip de Hesse

(1504 – 1567), unul din sprijinitorii lui, care s-a căsătorit cu Margaret von der

Saale în 1540 fără a fi divorţat de prima soţie. Luther a avut ezitări în această situaţie, consimţind la a doua căsătorie şi îndemnând ca aceasta să fie ţinută

secretă. În 1546 el a murit, lăsând mişcarea luterană sub conducerea lui

Melanchthon.

În cele din urmă, împăratul a fost gata de război cu protestanţii germani, şi războaiele împotriva Ligii au ocupat scena istoriei germane între 1546 şi

1552. Lupta s-a încheiat cu Pacea de la Augsburg în 1555. Această înţelegere a pus luteranismul la un nivel de egalitate legală cu catolicismul roman în

Germania. Prinţul era cel care urma să hotărască religia din teritoriul lui, iar disidenţilor li se dădea dreptul de emigrare. Dacă un lider catolic trecea la protestantism, el trebuia să renunţe la funcţia lui. Această înţelegere a apărat controlul romano-catolic asupra regiunilor din sudul Germaniei care erau predominant romano-catolice. Acesta a fost un pas spre un pluralism religios.

Se va observa că Pacea de la Augsburg îi dădea prinţului putere în problemele religioase ale bisericii. În 1539, a fost convocat de către electorul

Frederic un consistoriu la Wittenberg, care să servească drept tribunal în cazurile de indisciplină şi divorţ. În următoarea decadă, consistoriul a devenit un corp de guvernământ care guverna afacerile bisericii sub supravegherea prinţului. Superintendenţii, folosiţi încă din 1527, erau trimişi să supravegheze problemele bisericii locale. Luther credea în ordine şi scria că, deşi statul nu are dreptul să se amestece în problema mântuirii individului, statului i s-a dat sabia lui Dumnezeu ca să menţină ordinea, pentru ca cei pioşi să poată trăi în pace. Conducătorul statului era responsabil înaintea lui

Dumnezeu pentru felul în care conducea statul. Dar Luther era împotriva răsturnării unui guvern arbitrar şi opresiv prin revoluţie, pe motiv că timpul sau duşmanii externi vor îndrepta starea respectivă.14 Bisericile teritoriale cuprindeau toate persoanele botezate, şi aveau superintendenţi numiţi de prinţ, care erau răspunzători în faţa acestuia pentru uniformitate în ce priveşte închinarea şi pentru disciplina pastorilor.

Luther a fost desigur una din personalităţile titanice ale Bisericii datorită influenţei sale asupra epocii lui cât şi asupra timpurilor ce au

urmat. Bisericile luterane naţionale din Germania şi din ţările scandinave au fost un rezultat al activităţii lui. Acestor biserici el le-a dat *Catehismul mare* şi *Catehismul mic*;

Comentariile, care erau ajutoare pentru predici pentru preot; un sistem de conducere a Bisericii, dezvoltat de el în mare măsură; Biblia germană, care a ajutat la standardizarea limbii germane; cântări minunate care erau cântate în limba naţională de către întreaga adunare. El a înfiinţat un sistem de educaţie elementară universală în Germania, pentru ca oamenii să poată fi învăţaţi să citească Biblia în limba lor. El a îndemnat în acest sens corpurile guvernatoare ale oraşelor germane într-o scrisoare pe care le-a adresat-o în anul 1524, iar în

1530 a scris despre datoria părinţilor de a-şi trimite copiii la şcoală. Şcoala universală elementară obligatorie îşi are primele începuturi în eforturile lui

Luther. De asemenea, el a fost preocupat de educaţia la nivel de gimnaziu şi de universitate.

Luther a redat predicării locul ei de drept în biserică, creând astfel un mediu de educare spirituală care era atât de larg folosit în Biserica Primară.

Mai presus de toate, el a conştientizat epoca în care a trăit de faptul că în

esenţă, cultura nu era numai o problemă de raţiune, ci o problemă de regenerare prin credinţa în Cristos. El nu a repudiat individualismul

Renaşterii, ci a făcut din el o problemă spirituală, arătând că individul este adus într-o relaţie mântuitoare cu Dumnezeu prin credinţa în Iisus Cristos. În locul unei biserici autoritare, el a pus o Biblie autoritară ca regulă infailibilă de credinţă şi de practică pe care fiecare credincios-preot trebuie să o folosească în chip de călăuză în probleme de credinţă şi de morală. Luther nu a negat necesitatea unei

relaţii a individului cu ceilalţi din biserică; din contră, el a insistat asupra importanţei părtăşiei cu alţi membri ai trupului lui Cristos.

V. LUTERANISMUL, 1555 – 1580

De la Pacea de la Augsburg până la publicarea în 1580 a *Cărţii acordului*, pacea bisericilor luterane a fost tulburată de controverse doctrinare.

Majoritatea problemelor erau în punctele în care Melanchthon şi Luther avuseseră opinii diferite. Una dintre contraverse a fost cu locul Legii în predicare. Luther a sugerat ca Legea să se predice ca mijloc de a le revela oamenilor cât de păcătoşi sunt. Alţii susţineau că trebuia predicată numai

Evanghelia, ea fiind cea care aduce mântuirea. Controversa majoristă s-a născut din teza lui George Major, potrivit căreia faptele bune sunt o parte importantă a mântuirii noastre, cu toate că omul este mântuit numai prin credinţă. Acei luterani care erau urmaşii apropiaţi ai lui Luther argumentau că aceasta era de fapt o întoarcere la doctrina romano-catolică a mântuirii prin credinţă şi fapte. Au apărut discuţii şi asupra Cinei Domnului şi asupra întrebării dacă voinţa umană este sau nu capabilă să coopereze cu graţia divină în mântuire.15

Deoarece disputele creau atât dezbinare religioasă cât şi politică, prinţii

Germaniei au hotărât că problemele trebuie reglementate, pentru ca mişcarea luterană să nu se destrame. În 1577 a fost finalizat un document cunoscut sub numele de *Formula acordului*, care a fost publicat în 1580. Majoritatea luteranilor din Germania au acceptat această formulare a teologiei lor.

Teologii luterani au avut de asemenea sarcina de a da o formulare completă a teologiei luterane, care să o diferenţieze de teologia romano-catolică. Aceasta s-a realizat prin pregătirea *Cărţii acordului* în 1580. Cartea aceasta conţinea cele trei mari credeuri universale ale Bisericii Primare şi diferitele formule luterane care fuseseră stabilite între 1529 şi 1580.

Aceste dispute i-au făcut pe luterani foarte conştienţi de

importanţa doctrinei şi au dus la crearea unei concepţii care accentua corectitudinea doctrinei. Aceasta a dus la o ortodoxie rece, care ignora aspectele mai spirituale, subiective ale creştinismului. Mişcarea pietistă a apărut în secolul al

XVII-lea ca o reacţie la această accentuare a aspectului intelectual al credinţei.

VI. LUTERANISMUL ÎN SCANDINAVIA

Reforma bisericească în Danemarca a început în timpul domniei unui nepot al lui Frederic al Saxoniei, Christian al II-lea (1513 – 1523), care avea o puternică orientare umanistă şi care era nerăbdător să elibereze coroana de sub controlul unui conciliu de nobili şi cler. El voia să înfiinţeze o biserică de stat care să fie sub controlul regal. Succesorul lui, Frederic I (1523 – 1533), şi-a manifestat simpatia pentru credinţa luterană şi i-a permis lui Hans Tausen (cea

1494 – 1561) să facă în Danemarca ceea ce făcuse Luther în Germania. Tausen a fost ajutat enorm de publicarea unei traduceri în daneză a Noului Testament în 1524. Frederic era în mod deschis în favoarea Reformei în 1526 şi l-a numit pe Tausen capelanul regal. El era sprijinit cu loialitate de oamenii de rând, care erau dezgustaţi de corupţia înaltului cler şi de traficul cu indulgenţe. În

1530, a apărut formularea credinţei luterane („mărturisirea de credinţă", sau

„Confesiunea credinţei") , o confesiune de credinţă luterană. Succesorul lui

Frederic, Christian al III-lea, a convins Dieta din 1536 să abolească religia romană şi să fie confiscate toate proprietăţile bisericii romane care au fost împărţite între rege şi nobili. Începând din 1539, luteranismul a devenit religie de stat în Danemarca.

Deoarece Norvegia a fost dominată de Danemarca până în 1814, ea a trebuit să accepte schimbările religioase care aveau loc în Danemarca.

Luteranismul a fost introdus în Norvegia în timpul domniei lui Frederic I, devenind religie de stat în timpul domniei lui Christian al III-lea.

Un cleric cu numele de Gissur Einarsen, care ajunsese sub influenţa luteranismului la universitatea din Wittenberg în timpul şederii lui în

Germania, a predicat doctrinele luterane în Islanda, la întoarcerea lui în 1533.

Când în 1540 a devenit episcop, a introdus luteranismul în episcopia lui.

Publicarea Noului Testament în limba islandeză în acelaşi an a promovat cauza protestantismului. În 1554, luteranismul a devenit religia oficială a

Islandei printr-un decret regal.

Suedia a devenit independentă de Danemarca în 1523, ca urmare a revoluţiei din 1521, în timpul domniei lui Christian al II-lea; şi noul ei domnitor reformator, Gustav Vasa (1523 – 1560), era de asemenea în favoarea

Reformei, ca instrument prin care putea confisca bogăţiile bisericii romane.

Olav Petri (1493 – 1552), după trei ani de studii la Wittenberg, a făcut în Suedia ceea ce Luther a făcut în Germania, punând bazele populare pentru Reformă.

Activitatea lui Petri i-a dat domnitorului posibilitatea de a aduce Suedia în turma credincioşilor luterani. O traducere suedeză a Noului Testament în 1526

a deschis posibilitatea citirii lui de către public, pentru a compara învăţătura clerului lor cu Biblia, aşa încât să poată vedea că doctrinele luterane ale lui

Petri erau mai apropiate de Scriptură. Luteranismul a fost făcut religie de stat la Dieta de la Westeras, ţinută în 1527, fiind acceptat în mod treptat de oameni. În timpul lungii domnii a lui Gustav Vasa, din 1523 până în 1560.

Reforma s-a stabilit pe deplin în ţară.

Din Suedia, Reforma s-a întins în Finlanda, deoarece Finlanda era sub stăpânirea Suediei. Michael Agricola (1508 – 1557) a fost apostolul ei în acea ţară. El a devenit arhiepiscop cam prin anul 1510 şi

a tradus Noul Testament în limba finlandeză, prin care el a stabilit şi limba finlandeză scrisă. Până în anul 1530, credinţa luterană a fost adoptată de poporul finlandez şi de conducătorii lui.

Luteranismul a avut influenţă şi în alte ţări. Ideile luterane au pus baza pentru Reforma din Scoţia sub John Knox. Luteranii şi-au răspândit învăţăturile şi în Anglia. Deşi aceste ţări, în final, au adoptat alte forme ale

Reformei, luteranismul a fost un factor în tranziţia de la catolicism la protestantism. Luteranismul a triumfat temporar în Polonia, dar disputele între cei care susţineau credinţa luterană şi luptele interne au permis bisericii romane să recâştige Polonia pentru catolicism. În Germania şi în ţările scandinave luteranismul a avut succesele cele mai mari şi mai îndelungate.

Autoritatea Bibliei, pe care conducătorii luterani au tradus-o în limbile naţionale ale ţărilor lor, şi justificarea prin credinţă au devenit cuvintele de ordine în acele ţări în secolul al XVI-lea. Luther a făcut o lucrare mult mai mare decât şi-ar fi putut el imagina vreodată, atunci când s-a ridicat pentru prima oară în 1517 împotriva traficului cu indulgenţe al lui Tetzel.

NOTE

1. Henry Bettenson, *Documents of the Christian Church* (New York:

Oxford University Press, ed. a 2-a, 1963), p. 185 – 191.

2. Hans S. Hillerbrand, *The Reformation* (New York: Harper, 1964), p.

55 – 56.

3. Ernest G. Schwiebert, „The Reformation from a New Perspective".

Church History, 17 (martie, 1948): 3 – 31.

4. Bettenson, op. cit., p. 191 – 192; Hillerbrand, op. cit., p. 65 – 76, despre disputa cu Eck.

5. Bettenson, *Documents*, p. 192 – 197.

6. Ibid., p. 197 – 199.

7. Hillerbrand, *Reformation*, p. 80 – 87.

8. Bettenson, *Documents*, p. 199 – 201; Hillerbrand, *Reformation*, p. 87

100.

9. Philip Melanchthon, *Loci communes rerum theologicarum*, tradus de

Charles L. Hill (Boston: Meador, 1944).

10. Clyde L. Manschreck, ed., *A History of Christianity* (Englewood

Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, 1964), p. 35 – 40.

11. Hillerbrand, *Reformation*, p. 149 – 163.

12. Philip Schaff, *Creeds of Christendom* (New York: Scribner, 3 vol., ed.

a 6-a, 1890). 3: 1 – 73; Bettenson, op. cit., p. 210 – 212.

13. Schaff, op. cit., 3: 74 – 92; Bettenson, op. cit., p. 201 – 209.

14. Hugh Thomson Kerr, Jr., A *Compend of Luther's Theology* (Philadelphia: Westminster, 1943), p. 213 – 232.

15. Schaff, op. cit., 1: 258 – 307.

16. Ibid., 3: 93 – 180.

REFORMA ŞI
CONTRAREFORMA, 1517 – 1648

28

Reforma în Elveţia

Elveţia era cea mai liberă ţară din Europa în timpul Reformei, deşi cu numele făcea parte din Sfântul Imperiu Roman. Încă din 1291, cele trei cantoane forestiere Schwyz, Un şi Unterwalden intraseră într-o uniune care îi permitea fiecărui canton să se dezvolte ca o republică autoguvernatoare. În timpul Reformei, în Confederaţie existau 13 cantoane. Elveţienii, democraţi viguroşi, erau căutaţi în toată Europa ca soldaţi mercenari. Ei au alcătuit armatele pe care le-a angajat papa pentru a-i apăra interesele cu forţa armelor.

Guvernul fiecărui canton era total responsabil pentru afacerile locale, şi pentru acest motiv fiecare canton era liber să accepte forma

de religie pe care avea să o îmbrăţişeze. De aceea, Reforma în Elveţia a fost realizată prin acţiunea legală a guvernului local ales democratic.

Oraşele elveţiene erau de asemenea centre ale culturii, şi umanismul a reuşit să se stabilească în oraşele cantonale. Basel avea o universitate faimoasă. Aici şi-a editat Erasm Noul Testament grecesc deja tipărit. Datorită acestor factori, Reforma elveţiană a avut ca sursă majoră umanismul.

Pe teritoriile elveţiene s-au dezvoltat trei tipuri de teologie în timpul

Reformei. Cantoanele de limbă germană din nordul ţării au urmat vederile lui

Zwingli cu privire la Reformă. Cele din sud, în care se vorbea franceza, în frunte cu Geneva, au urmat vederile lui Calvin. Mai mult, radicalii Reformei, cunoscuţi ca anabaptişti, au dezvoltat o ramură extremistă între cei care la început au activat cu Zwingli. De la Zürich mişcarea anabaptistă s-a răspândit în toată Elveţia, Germania şi Olanda. Ea a cunoscut o dezvoltare constantă sub conducerea lui Menno Simons.

I. REFORMA ZWINGLIANĂ ÎN CANTOANELE
GERMANE DIN NORDUL ELVEŢIEI

Huldreich Zwingli (1484 – 1531) a făcut parte şi el din prima generaţie de reformatori. În el forţele de nemulţumire faţă de Roma s-au cristalizat într-o biserică reformată. Tatăl lui era fermier şi magistratul principal din Wildhaus.

Familia avea un venit bun care i-a dat posibilitatea lui Zwingli să primească o instruire bună în domeniul preoţiei. El a studiat la universitatea din Viena, şi

 în 1502 a plecat la universitatea din Basel unde şi-a completat studiile în 1504, primind diploma de licenţiat în litere în 1506. Lui i-a plăcut faptul că profesorii lui au pus accentul pe umanism. Erasm a devenit idolul lui; ştiinţele umaniste erau principala lui năzuinţă; dar teologia prezenta puţin interes pentru el.

Între absolvirea din 1506 şi anul 1516, Zwingli l-a slujit bine pe

papă ca preot de parohie, capelan şi patriot elveţian înflăcărat. Prima lui parohie a fost la Glarus. În acest timp, orientarea lui umanistă l-a făcut să interpreteze

Evanghelia paulină folosindu-se de filosofia lui Platon şi de Predica de pe

Munte a lui Cristos, accentuând aspectele etice ale creştinismului. Studiul învăţăturilor lui Erasm l-a îndepărtat de teologia scolastică spre studiul Bibliei.

Tendinţele lui patriotice l-au făcut să se opună serviciului mercenar făcut de tinerii elveţieni, cu excepţia serviciului mercenar pentru papă. Pentru a-i atrage sprijinul, papa i-a dat o pensie anuală generoasă. În 1513 şi 1515 el a mers cu mercenarii de la Glarus pentru a sluji ca şi capelan al lor.

Între 1516 şi 1518, a slujit ca pastor la Einsiedem, un centru pentru pelerini. Acolo a început să se opună unor abuzuri ale sistemului roman de indulgenţe şi ale imaginii negre a Fecioarei Maria, ridiculizându-le aşa cum a făcut şi Erasm. Când a apărut în 1516 Testamentul grec al lui Erasm, el a copiat Epistolele lui Pavel de pe un exemplar împrumutat, pentru a-şi avea propriul lui exemplar. El era un umanist biblic atunci când a plecat de la

Einsiedem. Chemat ca pastor la Zürich, el şi-a început activitatea acolo în anul 1519. În acest timp, a luat poziţie clară împotriva înscrierii elveţienilor ca mercenari în serviciul străinilor, din cauza influenţelor corupătoare la care erau supuşi oamenii în această slujbă, şi Zürichul a oprit această practică în

1521.

Un atac de ciumă în 1519 şi contactul cu ideile luterane l-au dus la o experienţă a convertirii. Zwingli a ridicat pentru prima dată problema

Reformei când a declarat că zeciuielile, plătite de credincioşi nu aveau autoritate divină şi că plata lor era o problemă voluntară. Aceasta era o lovitură pentru baza financiară a sistemului roman. Pare ciudat faptul că reformatorul s-a căsătorit în secret cu văduva Anna Reinhard, în 1522. Abia în 1524 el a legitimizat în mod public unirea

lor, căsătorindu-se cu ea în mod deschis.

Când, în anul 1522, cetăţenii au respins ideea postului mare şi, pentru a se scuza, au citat afirmaţia lui Zwingli cu privire la faptul că Biblia este singura autoritate, şi când au fost făcute schimbări care au modificat sistemul de închinare roman, autorităţile s-au hotărât să ţină o dezbatere publică în care

Zwingli să le răspundă tuturor participanţilor. Apoi autorităţile alese urmau să decidă ce credinţă să adopte oraşul şi cantonul. Astfel, în cantoanele de nord ale Elveţiei, Reforma a avut loc prin acţiune guvernamentală după dezbatere, înainte de dezbaterea din 1523, care a fost îndreptată împotriva lui Johann

Faber, Zwingli a pregătit cele *şaizeci şi şapte de Articole*, care puneau accentul pe mântuirea prin credinţă, autoritatea Bibliei, Cristos ca şi Cap al

Bisericii şi dreptul clericilor la căsătorie. Ele condamnau de asemenea practicile romane nebiblice.1 Consiliul oraşului a hotărât că Zwingli a câştigat.

Capitolul 28 295

şi ideilor reformatorului li s-a dat rapid statut legal. Au fost eliminate plăţile pentru botezuri şi înmormântări. Călugării şi călugăriţele aveau voie să se căsătorească. Au fost interzise icoanele şi moaştele şi, în 1525, Reforma era încheiată în Zürich prin abolirea liturghiei. Credinţa lui Zwingli că autoritatea finală o are comunitatea creştină, care îşi exercită autoritatea printr-un guvern civil ales, acţionând pe baza Bibliei, a adus roade în Reforma de la Zürich, în care biserica şi statul s-au legat într-un mod teocratic.

Berna a fost câştigată de partea Reformei printr-o dezbatere asemănătoare celei din Zürich. Zwingli a luat parte la dezbatere pe baza celor *Zece teze1* ale lui şi, ca rezultat, consiliul oraşului a ordonat acceptarea principiilor Reformei în 1528. În 1529 şi în Basel a fost abolită liturghia prin influenţa unui bun prieten al lui Zwingli, Oecolampadius.

După 1522, Zwingli a fost stânjenit de adepţii deveniţi cunoscuţi sub numele de anabaptişti, deoarece ei insistau asupra rebotezării

convertiţilor. În

1525, consiliul oraşului le-a interzis întrunirile şi i-a alungat din oraş. În 1527.

Felix Manz (1498 – 1527) a fost executat prin înecare.

Zwingli a pierdut şi sprijinul lui Luther la Colocviul de la Marburg în

1529, când cei doi nu au reuşit să ajungă la un acord în legătură cu prezenţa lui Cristos în elemente, la Cina Domnului. Astfel, zwinglianismul s-a dezvoltat separat de luteranism.

Acceptarea principiilor zwingliene de către mai multe cantoane a făcut necesară o organizare religioasă astfel încât, în 1527, s-a format un sinod al bisericilor evanghelice elveţiene. Cam în acelaşi timp, a fost tradusă Biblia pentru popor în limba naţională. Până acum papa nu intervenise, din cauză că avea nevoie de mercenari elveţieni, dar cantoanele rurale mai vechi, credincioase papei, s-au hotărât să oprească îndepărtarea de Roma. Ele au organizat o Uniune creştină a Cantoanelor Catolice, şi în 1529 a izbucnit un război deschis între cantoanele protestante şi cele romano-catolice. Cele două grupuri au încheiat un acord de pace la Cappel, prin care urma ca majoritatea cetăţenilor din fiecare canton să hotărască forma de religie pe care o vor adopta; totodată s-a hotărât ca protestanţii să fie toleraţi în cantoanele papale.

Când Zwingli a încercat să câştige Geneva pentru cauza lui, a izbucnit iarăşi un război, în 1531. Zwingli a plecat pe câmpul de luptă ca şi capelan al soldaţilor săi şi a fost ucis în timpul luptei. Ca rezultat al luptelor, fiecărui canton i s-a dat control deplin asupra afacerilor sale interne, iar Zürichul s-a retras din alianţa lui cu Liga Creştină Civică a Cantoanelor Reformate. După aceasta, în

Elveţia germană, au avut loc puţine schimbări în situaţia religioasă. Heinrich

Bullinger (1504 – 1575) a devenit succesorul abil şi conciliator al lui Zwingli.

Mai târziu, forţele zwingliene s-au unit cu cele calviniste în bisericile reformate din Elveţia, prin Acordul de la Zürich din anul

1549.

Zwingli a fost cel mai umanist dintre reformatori. El credea că greci ca

Socrate şi Platon şi romani ca Seneca, Scipio şi Cato vor fi în cer. Dar, în afară de aceasta, el susţinea autoritatea absolută a Bibliei şi nu permitea în religie nimic ce nu putea fi dovedit prin Scriptură. El accepta predestinarea necondiţionată la mântuire, dar credea că numai cei care au auzit şi au respins

Capitolul 28 297

Evanghelia prin necredinţă sunt predestinaţi la condamnare. El credea că credinţa este elementul esenţial în sacramente, că Cina Domnului era o

„Comemorare" simbolică şi nu o „repetare" a Ispăşirii, iar credinciosul se împărtăşeşte din Cristos prin credinţă. El considera păcatul originar ca o boală morală, nu ca o vină. Prin urmare, copiii mici puteau fi mântuiţi de Cristos fără să fi fost botezaţi. Lucrarea lui *Religia adevărată şi falsă* (1525) exprimă concepţia lui biblică şi cristocentrică.

Acestea au fost concepţiile omului care a pus bazele credinţei reformate în

Elveţia germană. Deşi Calvin a devenit eroul credinţei reformate, biserica nu trebuie să uite rolul pe care l-a avut cultivatul, democratul şi sincerul Zwingli în eliberarea Elveţiei din lanţurile papalităţii. El a fost mai liberal decât

Luther, dar tot atât de curajos ca şi acel mare reformator.

II. REFORMA RADICALĂ, 1525 – 1580

Tratarea anabaptiştilor într-un capitol dedicat apariţiei credinţei reformate în Elveţia este justificată de faptul că mişcarea anabaptistă a fost la început strâns legată de mişcarea zwingliană din nordul Elveţiei. De acolo ea s-a răspândit în Moravia, Olanda şi alte ţări. Ea a fost strămoşul spiritual al bisericilor moderne menonite, amişe şi huterite din întreaga lume. Ea a atras lucrătorii de la oraşe şi sate.

A. A nab ap tist îi

Anabaptiştii au apărut prima dată în Elveţia, datorită libertăţii care exista în această ţară. Nici feudalismul, nici papalitatea nu fuseseră în stare să pună stăpânire pe această ţară de bravi soldaţi mercenari. Insistenţa lui Zwingli asupra Bibliei ca bază pentru educarea predicatorilor a încurajat dezvoltarea concepţiilor anabaptiste bazate pe Biblie.

1. Conrad Grebel (1498 – 1526) poate fi considerat fondatorul mişcării anabaptiste *elveţiene*. El s-a născut într-o familie nobilă influentă şi a primit educaţie bună la universităţile din Viena şi Paris. După convertirea lui în 1522, a lucrat împreună cu Zwingli până la despărţirea lor în 1525. îl atrăsese concepţia iniţială a lui Zwingli conform căreia botezul copiilor mici nu avea justificare biblică. În anul 1525 Conciliul de la Zürich le-a ordonat lui Grebel şi lui Felix Manz, un alt lider foarte educat al anabaptiştilor, să înceteze întrunirile pentru studierea Bibliei. George Blaurock a fost botezat în 1525 de

Grebel, iar apoi el l-a botezat pe Grebel şi pe alţii. În acelaşi timp, deoarece insistenţa asupra botezului adult, îi priva pe mulţi de drepturi cetăţeneşti.

Zwingli a renunţat la poziţia lui iniţială referitoare la lipsa unei baze biblice pentru botezul copiilor mici. De asemenea, anabaptiştii mai radicali, care se opuneau controlului statului asupra religiei, îi puneau în primejdie planurile de a ralia de partea Reformei autorităţile conservatoare – la început, Zwingli voia să folosească tehnica lui de dezbatere pentru a-i convinge să renunţe la vederile lor, dar când aceasta a înregistrat un eşec, conciliul a adoptat măsuri mai dure, cum ar fi amenzile şi exilul. Până în 1535, mişcarea a devenit practic inexistentă în Zürich, din cauza tratamentului plin de cruzime la care erau

 supuşi. Creştinii de rând au fugit în alte ţări. Amişii din Pennsylvania provin din această mişcare.

Balthasar Hubmaier (cca. 1481 – 1528), unul din primii anabaptişti *germani*, a avut o educaţie excepţională şi a primit o diplomă de doctor în teologie de la universitatea din Ingolstadt, unde a

studiat cu John Eck, adversarul lui

Luther. Pastoratul lui la Waldshut, lângă graniţa elveţiană, i-a înlesnit contactul cu radicalii elveţieni, ale căror idei le adoptase. împreună cu cei trei sute de adepţi, a fost botezat prin stropire în anul 1525, şi a trebuit să fugă la

Zürich pentru a scăpa de autorităţile austriece. De acolo a fost izgonit în

Moravia, unde a preluat conducerea celor ce se refugiaseră din cauza persecuţiei zwingliene şi a miilor de moravieni convertiţi la anabaptism. A fost ars pe rug în 1528 din ordinul împăratului, iar soţia lui a fost înecată în

Dunăre de către autorităţile romano-catolice. În toată cariera sa de conducător anabaptist, el a insistat asupra separării bisericii de stat, asupra autorităţii

Bibliei şi asupra botezului credincioşilor.3

Datorită escatologiei ei, aripa radicală a mişcării anabaptiste a contribuit la discreditarea multor credincioşi buni din rândurile anabaptiştilor din

Germania. Profeţii de la Zwickau, care i-au cauzat probleme lui Luther la

Wittenberg în 1522, au fost asociaţi deseori, deşi poate în mod greşit, cu mişcarea de discreditare. Răscoala de la Munster din 1535, condusă de câţiva *cu*

Anabaptiştii au fost trataţi multă cruzime atât de protestanţi cât şi de catolici. *Ei au fost forţaţi să sară de la înălţime de pe căi de fin*, *şi au fost înecaţi*, *arşi şi spânzurafi*.

anabaptişti radicali, care credeau în mileniu, a dus la înstrăinarea lui Luther şi a adepţilor lui de aceşti oameni.

Bernhard Rothmann, unul dintre preoţii catedralei de la Munster, a început să lucreze în direcţia câştigării Ministerului pentru credinţa evanghelică. În anul 1532, Conciliul le-a permis preoţilor luterani să ocupe amvoanele, dar împăratul a ordonat episcopului de Munster să-i alunge pe

Rothmann şi pe adepţii lui, fiindcă ei deveneau tot mai radicali – adoptând ideile anabaptiste de socialism şi propunând vinderea proprietăţilor pentru ajutorarea săracilor. În acest punct, Melchior Hoffmann (cca. 1495 – 1543), care sosise la Strasbourg în anul 1529 pentru a aştepta venirea mileniului, a fost înlocuit ca lider al anabaptiştilor milenişti din Strasbourg cu brutarul Jan

Matthys. Matthys s-a autoproclamat a fi Enoh şi a trimis emisari la Munster în 1534. Mai târziu, el a hotărât că Ministerul şi nu Strasbourgul trebuia să fie

Noul Ierusalim, şi s-a mutat acolo cu soţia lui, frumoasa fostă călugăriţă

Divara. Când Matthys a fost ucis în luptă, l-a urmat Ioan de Leyden, care s-a căsătorit cu Divara şi cu încă 15 soţii. A fost decretată poligamia din cauza marelui număr de femei necăsătorite din Munster şi pe baza practicii unor patriarhi din Vechiul Testament. Bunurile în comun şi o aşteptare fanatică a venirii împărăţiei Cereşti au dus la dezordine. Episcopul regiunii respective, ajutat de o mare forţă de luptă şi de trădarea din rândurile anabaptiste, a recapturat oraşul, iar conducătorii anabaptişti au fost executaţi. Negarea ideilor lui Luther şi Zwingli de către anabaptişti, cât şi incidentul de la

Munster au adus condamnarea şi la persecuţia mişcării atât din partea protestanţilor4 cât şi din partea romano-catolicilor.

Grupuri din Germania şi din Moravia, conduse iniţial de Jacob Hutter

(care a murit în 1536), au dezvoltat un model de viaţă în comun, pe baza celor scrise în Faptele apostolilor despre Biserica Primară. Persecuţia i-a împins spre Ungaria şi Ucraina, iar după 1874 spre Dakota de Sud în Statele Unite, şi spre provincia canadiană Manitoba, unde ei mai practică şi astăzi comunalismul agrar pe bază voluntară. Ei sunt cunoscuţi sub numele de huteriţi.

3. Distrugerea mişcării anabaptiste de către mileniştii de la Munster a fost prevenită în Olanda de conducerea înţeleaptă a lui Menno Simons (1496 – 1561).

Simons îmbrăţişase vederile anabaptiste şi renunţase la preoţia

în biserica romană în 1536. El a luat conducerea „fraţilor", numele adoptat de anabaptiştii din Ţările de Jos pentru a scăpa de stigma ataşată numelui de

„Anabaptist". După moartea lui, „fraţii" au fost cunoscuţi sub numele de menoniţi, cărora li s-a acordat în final libertate religioasă în anul 1676.

Deoarece existau atâtea grupuri diferite de anabaptişti cu foarte mici nuanţe de diferenţe în credinţă, care au luat fiinţă din insistenţa asupra dreptului credinciosului de a interpreta Biblia ca o autoritate exactă şi finală, este dificilă elaborarea unei formulări organizate a crezurilor anabaptiste. Dar existau câteva doctrine pe care le aveau în comun toţi anabaptiştii. Ei insistau asupra autorităţii Bibliei ca regulă finală şi infailibilă pentru credinţă şi practică. Mulţi dintre ei i-au dat o interpretare literală. Ei credeau că Biserica

 pură urma să fie o asociere liberă a celor regeneraţi, şi nu o biserică de stat din care să facă parte şi cei nemântuiţi. De asemenea, ei practicau botezul credincioşilor, la început prin stropire sau vărsare iar mai târziu prin scufundare. Opoziţia lor faţă de botezul copiilor, pe care-l considerau nebiblic, şi insistenţa lor asupra rebotezării le-a dat numele de anabaptişti.

Majoritatea insistau asupra separării totale a bisericii de stat şi nu voiau să aibă nicio legătură cu bisericile de stat. Mărturisirea de credinţă de la

Schleitheim5 din 1527, scrisă în cea mai mare parte de către Michael Sattler, a exprimat ideile majore a celor mai mulţi anabaptişti. Unii erau înclinaţi spre pacifism şi obiectau împotriva prestării jurământului la tribunal şi împotriva slujirii ca magistraţi. Alţii erau milenişti în vederile lor privind viitorul şi, în parte, datorită acestei credinţe, trăiau pe baza posedării bunurilor în comun.

Anabaptiştii se adresau mai ales muncitorilor şi ţăranilor, la care nu ajunseseră ceilalţi reformatori. Acest fapt, împreună cu o tendinţă frecventă a unor oameni ignoranţi de a interpreta Biblia literal, a dus deseori la excese mistice sau mileniste. Vremurile grele

ale secolului al XVI-lea i-au făcut pe mulţi oameni din clasele de jos să accepte consolarea pe care au găsit-o în concepţiile anabaptiştilor. Anabaptiştii nu au fost „bolşevicii Reformei" şi nici nu au fost toţi vizionari fanatici „de stânga". Ei au fost oameni simpli care credeau în Biblie, iar unii dintre ei au fost duşi pe o cale greşită de către lideri ignoranţi, care au interpretatat Biblia literal în avantajul lor. Nici menoniţii, nici baptiştii nu trebuie să se ruşineze să-i socotească printre strămoşii lor spirituali. Conceptul lor de biserică independentă i-a influenţat pe separatiştii puritani, pe baptişti şi pe quakeri.

B. Radicalii mistici sau spirituali

Mulţi l-au urmat pe nobilul Kaspar Schwenkfeld (1489 – 1561). Aceşti oameni erau mai orientaţi spre experienţă, erau înclinaţi spre misticism şi credeau în călăuzirea spirituală interioară a Duhului Sfânt. Un mic grup încă mai există în Pennsylvania. Sebastian Franck (1499-cca 1542) a avut idei similare.

C. Radicalii raţionalişti socinieni

Socinienii, premergătorii unitarienilor de astăzi, au constituit un alt grup radical al Reformei. Ideile sociniene s-au dezvoltat în Italia. Lelio Sozzini

(Socinus) (1525 – 1562) din Siena a fost atras înspre antitrinitarianism prin moartea antitrinitarianului Servetus din Geneva. Fausto Sozzini (1539 – 1604), nepotul lui, s-a mutat în Polonia în anul 1579 şi a rămas acolo până la sfârşitul vieţii lui. Socinianismul s-a dezvoltat rapid în Polonia, şi Fausto a dat mişcării catehismul racovian, care a fost publicat în anul 1605. După învăţătura socinianistă, trebuie să ne închinăm lui Cristos ca unui om care şi-a obţinut divinitatea prin viaţa lui superioară. Moartea lui a fost pur şi simplu un exemplu de ascultare pe care o cere Dumnezeu de la cei care îl urmează.

Păcatul originar, divinitatea lui Cristos, trinitatea şi predestinarea erau negate.

Iezuiţii au reuşit să suprime această mişcare în Polonia, dar ideile sociniene s-au răspândit în Olanda şi în Anglia, de unde s-au răspândit şi în America.

Capitolul 28 301

Biserica unitariană modernă este o descendentă directă a socinienilor din

Polonia, care au fost numiţi unitarieni pentru prima dată în Transilvania în jurul anului 1600.

III. REFORMA CALVINISTĂ ÎN GENEVA

Astăzi, milioanele de oameni din Elveţia, Olanda, Scoţia, Statele Unite şi de pretutindeni, care acceptă credinţa reformată ca bază doctrinară, sunt o mărturie a importanţei sistemului de teologie pe care l-a dezvoltat Jean Calvin

(1509 – 1564). Termenul „calvinism" şi expresia „credinţă reformată" se referă la sistemul de teologie dezvoltat pe baza sistemului lui Calvin.

„Prezbiterianism" este cuvântul folosit pentru a exprima sistemul de conducere al bisericii elaborat de Calvin. Geneva a fost centrul unde Calvin şi-a pus în aplicare pe deplin ideile. Calvin poate fi socotit liderul celei de a doua generaţii de reformatori.

A. Luther şi Calvin

Este interesant contrastul dintre Calvin şi Luther. Luther se născuse într-o familie de ţărani; tatăl lui Calvin a fost notar. Faptul acesta l-a făcut pe

Calvin membru al clasei oamenilor cu pregătire. Luther studiase filosofia şi teologia la universitate; Calvin a avut o educaţie umanistă şi juridică. Din această cauză, el a fost mai mult organizatorul protestantismului, în timp ce

Luther a fost vocea lui profetică. Luther era puternic din punct de vedere fizic, dar Calvin s-a luptat cu boala în timpul perioadei sale de muncă în

Geneva. Luther şi-a iubit casa şi familia, dar Calvin a fost în esenţă un cercetător singuratic. Luther, care a trăit în Germania monarhistă, a căutat sprijin aristocratic şi princiar; Calvin, în Elveţia republicană, era interesat de dezvoltarea unui sistem de conducere al bisericii prin reprezentanţi.

Luther şi Calvin au fost deosebiţi atât din punct de vedere

teologic cât şi din punct de vedere personal. Luther punea accent pe propovăduire, iar pe

Calvin l-a interesat dezvoltarea unui sistem de teologie bine închegat şi formulat. Ambii acceptau autoritatea Bibliei; dar Luther insista mai mult asupra justificării prin credinţă, în timp ce Calvin punea accent pe suveranitatea lui Dumnezeu. Luther susţinea consubsstanţierea ca explicaţia corectă a prezenţei lui Cristos în Cina Domnului; dar Calvin respingea ideea prezenţei fizice a lui Cristos şi susţinea ideea prezenţei spirituale a lui Cristos prin credinţa din inimile participanţilor. Luther respingea numai ceea ce nu aproba Scriptura; dar Calvin refuza din trecut tot ce nu putea fi dovedit prin

Scripturi. Luther credea în predestinarea celor aleşi, dar nu spunea prea multe despre alegere spre condamnare. Calvin susţinea o dublă predestinare – pentru salvare şi pentru condamnare – bazată pe voia lui Dumnezeu, şi el respingea orice idee a meritului din partea celui ales sau cunoaşterea dinainte din partea lui Dumnezeu, în sensul că Dumnezeu i-a ales pentru salvare pe cei despre care El ştia dinainte că vor crede.

„Calvin îmbătrânind, aşa cum a fost i-i?: *i desenat cu pana şi cu cerneală de unul* y l *din studenţii lui*.

B. Viaţa lui Calvin până în 1536

Viaţa lui Calvin poate fi împărţită în două perioade majore. Până în 1536

el a fost un cercetător itinerant; din 1536 până la moartea lui în 1564, cu excepţia unei scurte perioade de exil la Strasbourg între 1538 şi 1541, el a fost cetăţeanul de frunte al Genevei. S-a născut la Noyon în Picardia, în nord-estul

Franţei, unde tatăl lui era un cetăţean respectat, care a reuşit să obţină o bursă specială de la o biserică pentru educaţia fiului său. Alte două afaceri au făcut posibilă cea mai bună pregătire pentru Calvin înainte de a merge la universitate. El a studiat un timp la universitatea din Paris, unde l-a întâlnit pe umanistul Guillaume Cap. Aici el a făcut cunoştinţă cu ideile protestante prin vărul lui, Pierre Oliver. După ce

şi-a terminat studiile umaniste, tatăl lui l-a trimis să studieze dreptul la universitatea din Orléans. În 1529, „el s-a transferat la universitatea din Bourges. Terminarea cu succes în 1532 a unui comentariu reuşit al lucrării lui Seneca *De elemenţia* a marcat apogeul influenţei umaniste în viaţa lui. Cândva, între terminarea comentariului şi sfârşitul anului 1533, Calvin a fost convertit şi a adoptat ideile Reformei. El a renunţat la bursa de la biserică. Forţat să părăsească Franţa în 1534, deoarece colaborase cu Nicholas Cap, rectorul Universităţii din Paris, la o scriere care cerea o reformă biblică similară cu cea a lui Luther, a plecat la Basel.

La Basel, a terminat cea mai importantă lucrare a sa, *Institutele religiei creştine*, în primăvara anului 1536, la vârsta de 26 de ani. Mica lucrare îi era adresată lui Francisc I al Franţei, într-o încercare de a-i apăra pe protestanţii din Franţa, care sufereau pentru credinţa lor, şi de a-l îndemna pe Francisc să accepte ideile Reformei. Astfel, prima ediţie a fost o apologie în care Calvin a arătat cum înţelege el credinţa creştină. Influenţa *Catehismului* lui Luther

Capitolul 28 303

poate fi observată în ordinea întocmirii acestei prime ediţii. La început, Calvin a făcut comentarii asupra celor Zece Porunci; apoi, pe baza Credeului apostolic, a făcut comentarii asupra credinţei; apoi discută rugăciunea, pe baza rugăciunii „Tatăl nostru"; cele Două Sacramente; greşelile punctului de vedere catolic asupra Cinei Domnului; şi, în final, libertatea creştină a cetăţeanului, pe care el o leagă de asemenea de libertatea politică. Lucrarea a trecut prin câteva ediţii, până la ediţia finală din 1559. Această ediţie finală constă din patru cărţi şi optzeci de capitole, fiind un amplu tratat de teologie.6

C. Teologia lui Calvin

Cu riscul suprasimplificării, esenţa teologiei lui Calvin poate fi rezumată după cum urmează. Ideea coordonatoare a teologiei lui este suveranitatea totală a lui Dumnezeu. Calvin avea o concepţie măreaţă despre Dumnezeu şi despre gloria Lui, care este atât de caracteristică unora din profeţii Vechiului

Testament. El credea în depravarea totală a tuturor oamenilor.

Prin Adam, omul a moştenit vina păcatului lui Adam şi nu poate face nimic pentru propria lui salvare, deoarece voinţa lui este total coruptă. Apoi, Calvin susţinea că salvarea este o problemă de alegere necondiţionată, care nu se *bazează* pe meritele omeneşti sau pe faptul că Dumnezeu ne-a cunoscut mai dinainte. Alegerea se *bazează* pe voinţa suverană a lui Dumnezeu şi este o predestinare dublă, a unora spre salvare şi a altora spre condamnare. Calvin credea de asemenea că lucrarea lui Cristos pe cruce este limitată la cei aleşi pentru salvare. Această concepţie este doctrina lui despre o ispăşire limitată.

Doctrina harului irezistibil este un corolar inevitabil al acesteia. Cei aleşi sunt salvaţi independent de propria lor dorinţă când Duhul Sfânt îi atrage irezistibil spre Cristos. Perseverenţa sfinţilor este punctul final în sistemul lui. Cei aleşii care sunt salvaţi irezistibil prin lucrarea Duhului Sfânt nu vor fi pierduţi [

niciodată.7 Deşi teologia lui Calvin se aseamănă cu teologia lui Augustin.

Calvin îşi datorează sistemul lui mai degrabă studierii Scripturii decât lui

Augustin. La fel ca alţi reformatori, el a mers de la Biblie la Augustin pentru a căuta sprijinul acestui prinţ al părinţilor Bisericii, şi nu de la Augustin la

Biblie şi la doctrinele Reformei.

D. Viaţa lui Calvin după 1536

În timpul acestor ani de formare a lui Calvin, Reforma avansa în cantoanele franceze ale Elveţiei. Guillaume Farel (1489 – 1565), un individ profetic, având părul roşcat, un temperament înfierbântat şi o voce puternică, a statornicit Reforma în Geneva. Născut într-o familie franceză din clasa mijlocie şi educat la universităţile franceze, el a acceptat curând după 1521

Ideea lui Luther despre justificarea prin, credinţă. Protejat de Berna, el a ajutat la răspândirea ideilor Reformei. În anul 1532 a început munca în

Geneva. În 1535 a câştigat o dispută cu oponenţii Reformei, şi Adunarea

Generală a cetăţenilor a adoptat oficial ideile reformatorilor în anul 1536.

Farel a înţeles că avea nevoie de cineva cu o abilitate organizatorică mai mare, pentru a-l ajuta să statornicească Reforma în Geneva. În anul 1536, în timpul călătoriilor sale, Calvin s-a oprit o noapte la Geneva. Farel a mers la el şi l-a

 rugat să-l ajute. Văzând ezitarea lui Calvin, căruia îi plăcea viaţa de cercetător şi scriitor de teologie, Farel i-a spus că blestemul lui Dumnezeu va fi asupra lui dacă nu acceptă. Înfricoşat, aşa după cum mărturisea mai târziu Calvin, s-a hotărât să rămână. El şi Farel au cooperat până când au fost exilaţi în 1538.

Calvin a fost ordinat ca pastor-profesor în Geneva în anul 1536.

În 1537, Calvin şi Farel au reuşit să primească aprobarea unei ordonanţe care decreta că Cina Domnului trebuia comemorată într-un anumit timp, trebuia pregătit un catehism al copiilor, trebuia adoptat cântatul congregaţional, iar cei puşi sub disciplină severă puteau fi excomunicaţi. Cei doi au introdus un catehism şi o scurtă mărturisire de credinţă, dar o dispută în legătură cu liturghia Cinei Domnului a dus la exilarea lor în 1538.

Între 1538 şi 1541, Calvin le-a predicat refugiaţilor religioşi francezi, în

Strasbourg, unde Thomas Bucer (1491 – 1551) a condus reforma şi ţinea prelegeri de teologie. În 1540, s-a căsătorit cu Idelette de Bure, văduva unui pastor anabaptist. Singurul lor fiu a murit când era mic şi în 1549 a murit şi

Idelette.

În 1541, forţele reformatoare au câştigat iarăşi controlul în Geneva, şi

Calvin a fost invitat să vină înapoi. În acelaşi an el a promulgat *Ordonanţele ecleziastice*…8 Acestea prezentau activităţile celor patru clase de deţinători ai slujbelor din biserică. Exista un grup de pastori care să predice şi să administreze disciplina, un grup de învăţători care să înveţe doctrina, un grup de diaconi care să administreze lucrarea de

milostenie şi, cel mai important dintre toate, consistoriul, compus din pastori şi bătrâni, care supravegheau teologia şi morala comunităţii şi pedepseau, când era nevoie prin excomunicare, pe membrii refractari ai bisericii. Pentru a înfiinţa un sistem eficient, Calvin a folosit statul ca să impună pedepse şi mai severe.

Asemenea pedepse s-au dovedit a fi mult prea severe, 58 de persoane fiind executate şi 76 exilate în anul 1546. Servetus (1511 – 1553), care a pus la îndoială doctrina Trinităţii, a fost executat în 1553. Deşi aceste proceduri nu pot fi justificate, putem înţelege că oamenii din acele zile credeau că trebuie urmată religia statului şi că neascultarea poate fi pedepsită cu moartea.

Această convingere a fost susţinută atât de protestanţi cât şi de romano-catolici. Unele din regulile lui Calvin ar fi considerate astăzi ca un amestec nejustificat în viaţa particulară a individului.

În anul 1564 Calvin a murit, istovit din cauza trupului său slab şi a muncii aspre în slujba Evangheliei. Theodore Beza (1519 – 1605), rector al Academiei din Geneva, a preluat lucrarea lui de conducător în Geneva.

E. Contribuţiile lui Calvin

Cea mai mare contribuţie a lui Calvin la credinţa reformată, a fost lucrarea lui *Institutele creştine* acceptată ca o expresie prestigioasă a teologiei reformate. În această lucrare, el a subliniat importanţa doctrinei şi centralitatea lui Dumnezeu, pe care le-au accentuat reformaţii.

El a fost de asemenea un prolific scriitor de epistole către mulţi adepţi din întreaga Europă şi din insulele britanice care îi scriau cerându-i sfatul.

Scrisorile şi alte scrieri ale lui umplu 57 de volume din *Corpus reformatorum*.

Capitolul 28 305

şi la ora actuală mai există două mii dintre predicile lui.

De asemenea, Calvin a încurajat educaţia. El a înfiinţat la Geneva un sistem de educaţie pe trei nivele, nivelul cel mai de sus fiind Academia, cunoscută acum ca universitatea din Geneva, fondată în

1559. Accentul pus de el pe educaţie a afectat America mai târziu, când puritanii calvinişti au creat colegii în Lumea Nouă.

Sub conducerea lui, Geneva a devenit o inspiraţie şi un model pentru cei din credinţa reformată din alte părţi, şi le-a asigurat refugiu celor asupriţi din cauza credinţei lor reformate. John Knox a căutat refugiu la Geneva pentru un timp, fiind fermecat de predicile lui Calvin. Multele comentarii biblice ale lui Calvin au fost studiate de cei care i-au adoptat ideile după moartea lui.

Conducerea bisericii din Geneva a devenit modelul pentru bisericile reformate.

Calvin a influenţat de asemenea dezvoltarea democraţiei prin acceptarea principiului de reprezentare în guvernarea bisericii şi a statului. El credea că atât Biserica cât şi statul sunt create de Dumnezeu pentru binele oamenilor şi că ele trebuie să conlucreze prieteneşte pentru progresul creştinismului. Accentul pus de el pe chemarea divină la o profesie şi sublinierea chibzuinţei şi hărniciei au stimulat capitalismul.

Unii cred că teologia calvinistă distruge zelul de a evangheliza şi pe cel al activităţii misionare. Dar orice studiu al istoriei răspândirii Evangheliei va arăta că cei care au adoptat credinţa reformată au avut un rol important în marile treziri din mişcarea misionară trecută şi actuală. Influenţa pe care acest cercetător moderat şi predicator capabil a avut-o asupra dezvoltării spirituale a societăţii moderne a fost invers proporţională cu fizicul lui fragil. Singur harul lui Dumnezeu care a lucrat în viaţa lui este o explicaţie adecvată a lucrării pe care a făcut-o el, şi la care a continuat după moartea lui. El a fost, fără îndoială, un reformator internaţional, a cărui lucrare i-a influenţat pe prezbiterieni, pe reformaţi şi pe puritani.

NOTE

1. Samuel M. Jackson, *Huldreich Zwingli* (New York: Putnam, 1901), p.

H53 – 185; Clyde L. Manschreck, ed., A *History of Christianity* (Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, 1964), p. 67 – 70.

Philip Schaff, *Creeds of Christendom* (New York: Scribner, 3 voi ed a 6-a, 1890), 1: 365 – 366".

Henry C. Vedder, *Balthasar Hubmaier* (New York: Putnam 1905) d

69 – 71; 130 – 136.

Schaff, op. cit., 3: 13, 17, 173, 291, 306, 433.

Hans J. Hillerbrand, *The Reformation* (New York: Harper, 1964), p.

2.

3.

4.

5.

6. Vezi articolul lui Wilhelm Pauck, *Institutele religiei creştine* ale lui

Calvin, în *Church History*, (15 martie 1946): 17 – 27, pentru o discuţie competentă a istoriei acestei mari lucrări.

7. *A Compend of the Institutes of the Christian Religion by John Calvin*

Hugh Thomson Kerr, Jr. (Philadelphia: Presbyterian Board of

Christian Education, 1939). Aceasta este o condensare excelentă a

Institutelor lui Calvin. Ea omite volumul de referinţe biblice şi referirile

la părinţii Bisericii, dintre care Augustin este cel mai mult citat

8. Hillerbrand, *Reformation*, p. 188 – 196.

Credinţa reformată dincolo de graniţele Elveţiei în timp ce luteranismul câştiga teren între scandinavi, calvinismul câştiga adepţi în secolul al XVI-lea în Germania pe valea Rinului, în Ungaria, în

Franţa, în Olanda, în Scoţia, în nordul Irlandei şi, pentru scurt timp, în

Polonia. Calvinismul a format un bloc între nordul luteran şi

sudul romano-catolic.

I. CREDINŢA REFORMATĂ ÎN FRANŢA

Francisc I, care a domnit în Franţa între anii 1515 şi 1547, s-a angajat într-o luptă aproape constantă pentru Italia cu domnitorul spaniol. Amestecul francez în afacerile italiene a dus la apariţia umanismului biblic, deoarece în

Italia studiau francezi entuziasmaţi de sursele de cunoaştere din trecut.

Jacques Lefèvre (1455 – 1536) a fost un asemenea francez. Studiind cu umaniştii din Italia care erau interesaţi în studierea Bibliei în original, Lefèvre a terminat în 1525 o traducere a Noului Testament în limba franceză din versiunea Vulgata. Chiar şi Margareta, sora domnitorului, a devenit membră a grupului din jurul lui, care-l includea pe Farel, pe Bude clasicistul şi pe

Vatable, un specialist în ebraică. Meaux a devenit centrul învăţăturii acestor umanişti, care doreau să reformeze biserica romană dinăuntrul ei, aşa încât ea să fie cât mai aproape de Scriptură.

Influenţa luterană, mai ales prin importul scrierilor lui Luther, a devenit un alt factor în apariţia Reformei în Franţa. Negustorii din clasa mijlocie şi muncitorii din oraşe şi sate erau nemulţumiţi de monopolul nobililor şi clerului asupra poziţiei sociale şi politice, ei fund adversari ai corupţiei bisericii romane. Ideile umaniştilor biblici de la Meaux şi învăţăturile lui Luther erau atrăgătoare pentru ei, ca o cale prin care putea fi înfăptuită Reforma.

Alarmat de înmulţirea ideilor protestante, Francisc a hotărât să folosească forţa pentru a opri continua răspândire a ideilor eretice în anul 1525, grupul de la Meaux a fost împrăştiat şi mulţi au fugit din Franţa. Şi Sorbona condamna scrierile lui Luther încă în 1521, dar nu a reuşit să oprească răspândirea ideilor protestante.

Mişcării din Franţa îi lipsea o conducere eficientă, dar cei care au adoptat principiile Reformei puneau accentul pe autoritatea Bibliei pentru credinţă şi morală şi pe doctrina justificării prin credinţă. Biblia lui Lefèvre, bazată pe

Vulgata, a stârnit dezacordul multora, iar Olivetan, care-l influenţase pe

Calvin la Orléans, a făcut o nouă traducere, care în 1535 a fost gata pentru a fi folosită.

Cu toate că puterea Reformei franceze provenea la început din ideile umaniştilor biblici şi de la Luther, convertirea lui Jean Calvin a dat un scriitor capabil să popularizeze credinţa Reformei, iar în 1532 waldoiştii (adepţii lui

Peter Waldo, n.tr.) din Sudul Franţei au adoptat calvinismul. Persecuţia protestanţilor francezi a fost cea care l-a făcut pe Calvin să elaboreze în 1536

prima ediţie a lucrării sale *Institutele creştine*, ca o apologie care avea scopul de a apăra pe creştinii francezi, care erau supuşi loiali, şi pentru a cere oprirea persecuţiei. El a fost liderul protestanţilor francezi, tot aşa cum a fost şi al celor din Geneva. Peste 150 de pastori educaţi la Geneva au fost trimişi în

Franţa între anii 1555 şi 1556. În ciuda valului de persecuţii severe care au început în 1538, protestanţii neorganizaţi, de diferite nuanţe teologice de opinie, s-au consolidat într-un grup organizat în 1559, cu ajutor primit de la

Geneva. La începutul domniei lui Henric al II-lea (1547 – 1559), după unele surse, aproximativ 400.000 de francezi erau protestanţi. Marele amiral francez

Coligny a devenit protestant. În anul 1559 a avut loc la Paris primul sinod naţional, care marca prima dovadă a existenţei unei organizaţii naţionale.

Sinodul a adoptat Mărturisirea de credinţă galică, 1 a cărei primă schiţă fusese pregătită de Calvin. Mărturisirea era în esenţă un rezumat al teologiei lui.

După 1560, protestanţii francezi au devenit cunoscuţi sub numele de hughenoţi. Este nesigură originea numelui, dar el a devenit semnul de onoare al protestanţilor calvinişti francezi.

Hughenoţii au devenit atât de puternici şi de bine organizaţi, încât ei au format un stat în stat. Înţelegerea acestei situaţii de către

guvern a dus la o tranziţie de la politica guvernului de persecuţie sângeroasă, înverşunată, sălbatică, între anii 1538 şi 1562, la o politică de război religios pentru a readuce Franţa la sânul Romei. Între anii 1562 şi 1598 au avut loc opt războaie şi masacre sălbatice. Teribilul masacru din noaptea Sfântului Bartolomeu a început în 1572, prin uciderea piosului Coligny. Peste două mii de oameni au fost ucişi în nopţile de 23 şi 24 august în Paris, iar în total au fost masacraţi între zece şi douăzeci de mii, iar proprietăţile lor au fost confiscate de romano-catolici. Romano-catolicii fuseseră inspiraţi la această faptă sângeroasă de Caterina de Medici, care avea o puternică influenţă asupra regelui, Carol al

IX-lea.

În 1593, Henric de Navarra, conducătorul hughenoţilor, a devenit romano-catolic şi a domnit sub numele de Henric al IV-lea. El a elaborat

Edictul de la Nantes în 1598, 2 care acorda libertate religioasă hughenoţilor, aşa încât ei au format un stat tolerat în cadrul statului francez. Ei aveau voie să ţină garnizoane în câteva din cele două sute de oraşe care erau în mâinile lor. Această cartă a libertăţii a protejat protestantismul în Franţa până când ea

Capitolul 29 309

Amiralul Gaspard de Coligny, conducătorul politic al hughenoţilor, a fost prima victimă a masacrului din Noaptea Sfântului Bartolomeu. El a fost ucis în dormitorul lui, iar trupul lui a fost aruncat pe fereastră. Dintr-o ediţie americană de la începutul secolului al XIX-lea a lucrării lui Foxe Book of

Martyrs (Cartea martirilor).

a fost revocată în 1685 de Ludovic al XIV-lea, care dorea să aibă un singur stat, un singur domnitor şi o singură credinţă. Atunci în jur de 400.000 de hughenoţi au fost siliţi să fugă din Franţa în Anglia, în Prusia, în Olanda, în

Africa de Sud şi în America de Nord. Deoarece ei erau meşteşugari pricepuţi şi oameni cu profesiuni care făceau parte din clasa mijlocie, pierderea hughenoţilor a constituit o lovitură

economică serioasă pentru Franţa. Această pierdere a favorizat înfrângerea ei de către Anglia în secolul al XVIII-lea în lupta pentru colonii. De atunci, protestantismul reformat nu a avut o influenţă prea mare în Franţa, protestanţii formând o mică minoritate în cadrul populaţiei.

Jansenismul din biserica romano-catolică a Franţei a fost echivalentul continental al puritanismului englez. Ambele mişcări şi-au avut principalele rădăcini teologice în concepţiile lui Augustin. Mişcarea jansenistă a fost o întoarcere de la ortodoxia tomistă a Conciliului de la Trent spre un augustinianism bazat pe Biblie, care era menit să vitalizeze viaţa personală.

Mişcarea şi-a luat numele de la episcopul de Ypres, Cornelius Jansen (1585

1638), care fusese profesor la Louvain. În anul 1640, cartea sa *Augustinus* a fost publicată postum. În cartea aceasta el susţine ideea convertirii prin har, care este irezistibil şi pe care raţiunea nu-l poate face cunoscut.3 Ideile lui

Jansen au fost larg acceptate printre francezii credincioşi, dar niciunde nu au fost ele mai puternic respectate decât la mănăstirea de călugăriţe Port Royal de lângă Paris. Ideilor lui s-au opus iezuiţii, pe care el i-a acuzat de semipelagianism, pentru că acordau aceeaşi importanţă efortului personal ca şi harului în mântuire.

Blaise Pascal (1623 – 1662) i-a susţinut pe jansenişti. El fusese un copil bolnăvicios dar precoce, care a primit instruire în domeniul matematicii din partea tatălui lui. Când tatăl lui a refuzat să-i dea cărţile de geometrie ca să-l determine să studieze limbile, băiatul a formulat treizeci şi două dintre postulatele lui Euclid, fără să le fi cunoscut anterior. Pascal a devenit cel mai mare matematician al Franţei. În anul 1654, o experienţă religioasă profundă a făcut ca învăţăturile lui Jansen şi Biblia, pe care le acceptase cu cinci ani mai înainte, să fie recle pentru el; şi el şi-a canalizat toate eforturile în direcţia apărării jansenismului şi a mănăstirii Port Royal, în care sora lui, Jacqueline, devenise călugăriţă în anul 1652. El a scris un volum

intitulat *Scrisori provinciale*, în anul 1656 – 1657, în care atacă codul moral îndoielnic al iezuiţilor. Faimoasele lui *Cugetări* au apărut după moartea lui, în anul 1670.

În această lucrare el pune accent pe corupţia omului şi pe puterea răscumpărătoare a lui Dumnezeu în Cristos, în contrast cu modul în care simţurile şi raţiunea pot să-l înşele pe om.

Dar nici măcar apărarea foarte bună formulată de Pascal nu a putut să salveze cauza pentru care a luptat el. Mănăstirea Port Royal a fost dărâmată în anul 1710 printr-un ordin regal; iar Ludovic al XIV-lea, influenţat de iezuiţi, i-a persecutat pe jansenişti. Noul conducător, Pasquier Quesnel (1634

1719) a trebuit să fugă în Olanda. Clement al XI-lea, îndemnat de iezuiţi, a condamnat scrierile lui Quesnel într-o bulă papală emisă în anul 1713. În anul

1723, în Olanda a fost organizată o biserică catolică jansenistă. Aşa s-au încheiat încercările de a promova augustinianismul în biserica romană.

II. CREDINŢA REFORMATĂ ÎN GERMANIA

Când Luther a pierdut sprijinul clasei ţărăneşti de pe valea Rinului din cauza opoziţiei sale intransigente faţă de răscoala ţărănească, mulţi ţărani au devenit anabaptişti. Odată cu venirea calvinismului, cei mai înstăriţi au trecut la calvinism. Mai devreme, în 1530, trei oraşe din regiunea Rinului şi

Strasbourg şi-au prezentat Dietei de la Augsburg Mărturisirea Tetrapolitană.

Calvinismul a avut de asemenea succes în cadrul palatinatului, al cărui conducător, electorul Frederic al III-lea, simpatiza cu teologia calvinistă şi cu conducerea prezbiteriană a bisericii. După o dispută publică în anul 1560.

Frederic s-a decis în favoarea calvinismului. Zacharias Ursinus (1534 – 1583) şi

Kaspar Olevianus (1536 – 1587) au primit sarcina de a elabora un catehism pentru folosirea în biserică. Ei au elaborat Catehismul de la Heidelberg, care a fost adoptat oficial în anul 1563.4 El a devenit

credeul oficial al bisericilor reformate germane. Când credinţa reformată a fost stabilită după un scurt interludiu luteran, Universitatea din Heidelberg a devenit un centru al calvinismului.

Capitolul 29 311

III. CREDINŢA REFORMATĂ ÎN UNGARIA

Puţini realizează faptul că între două şi trei milioane de oameni din

Ungaria profesează credinţa reformată. Deoarece maghiariinu-i simpatizau pe germani, luteranismul nu a fost bine primit. Dar după 1550, când maghiarii care studiaseră la Geneva şi Wittenberg s-au întors acasă pentru a răspândi ideile protestante, şi după traducerea Noului Testament în limba maghiară de către János Erdosi, cetăţenii Ungariei au adoptat cu zel protestantismul. Spre sfârşitul secolului al XVI-lea, o mare parte din popor şi din nobilime adoptaseră credinţa reformată. Matei Devay (1500 – 1543) a fost în mare măsură responsabil pentru această întorsătură a evenimentelor. În 1570

„Mărturisirea ungară", care fusese elaborată în 1558 se bucura de o largă circulaţie. Deoarece socinienii sau antitrinitarienii făceau progrese.

Mărturisirea era precedată de o afirmare a argumentelor biblice împotriva u ni t arianis mu lui.

După 1572, timp de aproape două secole, persecuţia a devenit soarta bisericii reformate maghiare. Şi iezuiţii făceau eforturi mari să-i recâştige pe maghiari la sistemul roman. În ciuda acestei persecuţii, protestanţii au rămas fermi, câştigând în 1781 statutul de toleraţi, iar în 1848 libertatea religioasă.

IV. CREDINŢA REFORMATĂ ÎN SCOŢIA

Încă din jurul anului 1300, când Eduard I a încercat fără succes să aducă

Scoţia sub coroana engleză, Scoţia s-a aliat cu Franţa, marele duşman al

Angliei. Anglia se putea aştepta oricând să fie atacată din flanc de către scoţienii din nord, ori de câte ori ea se războia cu Franţa. Relaţiile au devenit mai bune doar în timpul Reformei, care a adus

ambele ţări în tabăra protestantă. Lupta dintre episcopalitate şi prezbiterianism, care a avut loc în ambele ţări în timpul primei jumătăţi a secolului al XVII-lea, a ajutat la cicatrizarea vechii breşe dintre cele două state, după ce ambele au fost aduse sub un singur domnitor în 1603.

Politica era dominată de religie în timpul Reformei scoţiene; dar în Anglia religia fusese pe planul al doilea, după problemele politice. Baronii şi reprezentanţii clasei de mijloc din Scoţia s-au unit împotriva coroanei sub

John Knox pentru a realiza Reforma. În Anglia, Reforma fusese declarată de sus, prin legea domnitorului. Nu este de mirare că Reforma din Scoţia a fost mai radicală decât cea din Anglia. În niciun alt loc, cu excepţia Genevei, influenţa calvinismului nu a fost atât de puternică cum a fost aici.

Lipsa unui conducător puternic în Scoţia a avut ca rezultat fărâmiţarea ei în multe regiuni care erau sub conducerea unor puternice căpetenii de clanuri.

Nu este de mirare că în această situaţie anarhică, morala şi religia s-au deteriorat. Concubinajul, beţia, simonia, lăcomia după bogăţie, asociate cu desconsiderarea oamenilor, îi caracterizau pe conducătorii bisericii romane din

Scoţia. Această stare a Bisericii Romane a constituit factorul negativ care a cauzat Reforma.

Un factor pozitiv care a cauzat Reforma în Scoţia a fost învăţătura luterană a lui Patrick Hamilton (cca. 1503 – 1528), care studiase la Marburg şi

Wittenberg. Accentul pus de Hamilton asupra justificării prin credinţă şi afirmaţia lui că papa este antihrist au stârnit în aşa măsură autorităţile, încât el a fost ars în anul 1528. George Wishart (cca. 1513 – 1546) a început de asemenea să propage doctrina protestantă, şi a fost ars pentru credinţa lui în

1546. El a exercitat o influenţă considerabilă asupra dezvoltării spirituale a lui

John Knox. Copii ale Noului Testament a lui Tyndale, aduse în Scoţia de către negustorii scoţieni, au avut de asemenea efect în promovarea ideilor protestante.

Scoţienii au fost de asemenea îndepărtaţi de familia regală atunci când

Maria Stuart a fost trimisă pentru educaţie în Franţa şi când ea s-a căsătorit cu tânărul moştenitor al tronului francez. Scoţienii erau îngrijoraţi că în urma acestei căsătorii Scoţia va deveni o parte din dominioanele franceze. Ei erau de asemenea împotriva imoralităţii francezilor din Scoţia. Eşecul bisericii romane şi răspândirea teologiei Reformei au creat o atmosferă favorabilă declanşării Reformei scoţiene.

Între timp era pregătit pentru slujba lui omul care trebuia să stabilească

Reforma în Scoţia. John Knox (cca. 1513 – 1572) a fost un om curajos, uneori aspru, care nu se temea de nimeni în afară de Dumnezeu. El a fost educat la

Universitatea Sf. Andrei şi a fost ordinat pentru preoţie în 1536. A devenit un adept al lui Wishart şi predica soldaţilor protestanţi în garnizoana Sf. Andrei, până când l-au capturat francezii. Timp de 19 luni a slujit ca sclav pe o galeră în flota de război franceză, până când a fost eliberat printr-un schimb de prizonieri. Eduard al VI-lea al Angliei i-a oferit episcopia de la Rochester, dar

Knox a refuzat-o. Apoi, el a devenit capelan regal. Când Maria Tudor a urcat pe tronul englez, el a fugit în Europa, unde le-a predicat exilaţilor religioşi din

Frankfurt. El a fost influenţat de Calvin în mare măsură. Pentru el, Calvin a fost „acel slujitor remarcabil al lui Dumnezeu".

Mai mulţi nobili scoţieni, care erau dezgustaţi de influenţa franceză în

Scoţia şi de idolatria „adunării lui Satan" (aşa numeau ei biserica Romei), s-au întrunit la Edinburgh în decembrie 1557. Aceşti nobili au făcut un legământ să-şi folosească vieţile şi bogăţiile pentru a instaura în Scoţia

„Cuvântul lui Dumnezeu”. În această conjunctură, Knox s-a întors în Scoţia în anul 1559 ca profet înflăcărat al gândirii calviniste. Când Maria Stuart şi soţul ei au devenit domnitorii Franţei, iar în Scoţia au fost aduşi soldaţi francezi, scoţienii au apelat pentru ajutor la Elizabeta, noua regină a Angliei. Elizabeta, o abilă diplomată, a ezitat să ajute un popor în revolta împotriva suveranei lor. Mai mult, ea nu îl agrea pe Knox, deoarece în 1558 el publicase un tratat împotriva regentei scoţiene şi a Mariei Tudor, intitulat *Prima condamnare a monstruosului regiment de femei*, în care el argumenta că era împotriva naturii, a lui Dumnezeu şi a Cuvântului Său, ca o femeie să-şi erijeze rolul de conducător, ceea ce ar însemna „răsturnarea bunei ordini, a întregii dreptăţi şi echităţi”. Dar, întrucât trupele franceze din Scoţia erau o ameninţare la adresa securităţii engleze, ea a trimis bani şi o flotă în anul 1560. Tratatul de la Edinburgh din 1560 prevedea că doar o forţă simbolică inofensivă de 120 de trupe franceze avea permisiunea de a staţiona în Scoţia, că francezii nu aveau

Capitolul 29 313

Acest desen a apărut într-o satiră catolică de Peter Frarin, O cuvântare împotriva răzvrătirilor nelegiuite ale protestanţilor din vremea noastră (*1566*).

În stânga, *Christopher Goodman este arătat sunându-şi din trompetă lucrarea intitulată* Cum trebuie să fie ascultate puterile superioare*. În dreapta este*

John Knox, *sunându-şi din trompetă lucrarea intitulată* Primul sunet de trompetă împotriva monstruoasei cârmuiri a femeilor. *Knox se referea la femeile catolice conducătoare din Scoţia şi Anglia*.

permisiunea de a deţine slujbe oficiale în Scoţia, iar Francisc al II-lea, soţul

Mariei Stuart, nu putea să pornească război împotriva Angliei. Astfel s-a pus capăt stăpânirii franceze în Scoţia, dând libertatea Lorzilor Adunării – cum era numită nobilimea scoţiană interesată de Reformă – de a promova cauza

Reformei religioase.

Parlamentul scoţian s-a întrunit în anul 1560 şi, condus de

Knox, a trecut la reformă. A pus capăt stăpânirii papei peste biserica scoţiană; a declarat liturghia ilegală; a revocat toate legile împotriva ereticilor. A acceptat

Mărturisirea de Credinţă scoţiană, pe care cei „Şase Ioani", Knox şi alţi cinci bărbaţi cu numele de Ioan, au elaborat-o în mai puţin de o săptămână.5

Mărturisirea era fără doar şi poate calvinistă în ton, rămânând Mărturisirea scoţiană majoră până în anul 1647, la adoptarea Mărturisirii de credinţă de la

Westminster. Mai târziu, a apărut prima *Carte a disciplinei* şi *Cartea ordinii comune*. Biserica scoţiană a fost de asemenea organizată în prezbiterate, sinoade şi o adunare naţională, cu sistemul conducerii reprezentative a bisericii de către bătrâni, care fusese folosit în Geneva. În felul acesta s-a realizat Reforma, fără vărsare de sânge, prin decretul legislaturii scoţiene, dar

Knox şi prietenii lui au mai avut încă de întâmpinat grele încercări înainte ca ea să fie stabilită definitiv.

Maria Stuart (1542 – 1587), al cărei soţ, domnitorul francez, murise, s-a înapoiat în Scoţia în anul 1561, în timpul acestor schimbări. Ea era o femeie frumoasă şi inteligentă, devotată catolicismului. Knox, care era un om aspru şi franc, a avut multe întrevederi furtunoase cu ea, dar el nu a cedat câtuşi de puţin, în ciuda lacrimilor şi linguşirilor ei. Problemele personale ale Mariei au dus la înfrângerea ei finală. În 1565 ea s-a căsătorit cu vărul ei, chipeşul dar orgoliosul şi gelosul Darnley, care l-a ucis sub ochii ei pe secretarul ei italian, deoarece credea că între ei exista o aventură amoroasă. Li s-a născut un fiu, care urma să devină Iacob al VI-lea al Scoţiei şi Iacob I al Angliei, dar după crimă Maria s-a despărţit de Darnley, îndrăgostindu-se de Lordul Bothwell.

Darnley a fost ucis în casa din Edinburgh unde locuia. În anul 1567, Maria s-a căsătorit cu Bothwell, ceea ce a dat naştere suspiciunii că Bothwell l-ar fi ucis pe Darnley. Faptul acesta a întărâtatîntratât Parlamentul scoţian, încât a forţat-o să abdice. În 1569, ea a fugit în

Anglia şi a cerut Elizabetei protecţie.

Elizabeta a pus-o sub pază protectoare, până când comploturile de a o pune pe

Maria pe tronul Angliei au ameninţat-o pe Elizabeta cu asasinarea. Atunci, după multe ezitări, Elizabeta a aprobat executarea Manei în anul 1587.

John Knox a murit în anul 1572. Clasa de mijloc deţinea controlul politic, iar sistemul prezbiterian de conducere bisericească şi teologia calvinistă au fost adoptate de bunăvoie de poporul scoţian. Ameninţarea franceză împotriva

Angliei prin Scoţia a încetat pentru totdeauna, şi bariera religioasă din calea unirii politice între Anglia şi Scoţia a fost înlăturată, aşa încât cele două ţări s-au unit sub acelaşi domnitor în 1603, devenind un regat cu un singur

Parlament în 1707. Indirect, Reforma scoţiană a afectat America, deoarece mulţi prezbiterieni scoţieni au emigrat în Irlanda de Nord la începutul secolului al XVII-lea, iar de acolo, în prima jumătate a secolului al XVIII-lea.

200.000 au emigrat în America. În acest fel, prezbiterianismul din America este un descendent direct al prezbiterianismului scoţian.

În anul 1572, s-a făcut o încercare de a stabili în Scoţia conducerea episcopală a bisericii. Lupta împotriva prelaţilor a luat acum locul războiului împotriva papalităţii. Andrew Melville (1542 – 1622), decanul Universităţii Sf.

Andrei, a condus lupta de refacere a sistemului prezbiterian de conducere bisericească. În anul 1581, prezbiteratele au fost iarăşi înfiinţate pe o bază experimentală. În 1592, în ciuda opoziţiei din partea regelui Iacob al VI-lea, cauza lui Melville a triumfat, iar prezbiterianismul a fost declarat religia

Scoţiei.

V. CREDINŢA REFORMATĂ ÎN IRLANDA

Cu toate că englezii au reuşit să unească Ţara Galilor şi în final Scoţia cu

Anglia, ei nu au reuşit niciodată să-i câştige pe irlandezi pentru

unire, cu excepţia unor scurte perioade – şi atunci, prin forţă. Acesta a fost rezultatul urii naţiunii cucerite faţă de naţiunea cuceritoare, a robiei economice a

Irlandei faţă de Anglia şi a insuccesului de a câştiga Irlanda pentru protestantism.

Când irlandezii s-au revoltat împotriva Angliei în timpul Reformei.

Capitolul 29 315

Parlamentul a confiscat prin lege în 1557 proprietăţile rebelilor învinşi, dând două treimi din ele coloniştilor englezi. Aceasta a inaugurat politica de colonizare care a avut ca rezultat în epoca modernă o Irlandă divizată.

Comploturi între spanioli şi liderii rebeli irlandezi, au dus la revolta din 1598, care a ţinut până în 1603, şi care a tulburat sfârşitul domniei Elizabetei. Când

Iacob I s-a urcat pe tronul englez, el a hotărât să colonizeze Irlanda de Nord cu protestanţi. Majoritatea protestanţilor erau scoţieni prezbiterieni, care formau majoritatea populaţiei în regiunile din nord. Ulster a devenit o regiune prezbiteriană, iar Belfast a devenit oraşul prezbiterian. Aceşti scoţiano-irlandezi prezbiterieni au fost strămoşii celor ce trăiesc acum în

Irlanda de Nord. Când Anglia i-a lipsit de drepturi economice în jurul anului

1700, aproximativ 200.000 dintre ei au emigrat în America de Nord. În jurul anului 1750 plantaseră prezbiterianismul în America, în special în jurul

Pittsburghului de azi. Această colonizare a Irlandei de către scoţieni prezbiterieni a fost de asemenea motivul pentru care partea de nord a Irlandei este unită azi sub aceeaşi coroană cu Anglia şi cu Scoţia, în timp ce partea de sud este o republică liberă. Irlanda de sud nu a acceptat Reforma şi a rămas loială papei.

VI. CREDINŢA REFORMATĂ ÎN OLANDA

Revolta împotriva papei a celor şapte provincii nordice din Ţările de Jos, devenite mai târziu Olanda, nu trebuie disociată de

revolta politică a Ţărilor de

Jos împotriva dominaţiei spaniole. În această luptă Anglia a trimis ajutor în timpul domniei Elizabetei cu scopul de a-l hărţui pe Filip al II-lea al Spaniei, care sprijinea Biserica Romană şi pretindea tronul Angliei prin soţia lui decedată, Maria Tudor, fosta regină a Angliei. Poporul olandez şi-a câştigat în final libertatea şi a adoptat credinţa reformată.

Luteranismul nu a avut succes în a câştiga loialitatea olandezilor, cu toate că el a contribuit la revolta religioasă din Olanda. Dar după Răscoala

Ţărănească, insistenţa lui Luther asupra autorităţii princiare nu le-a plăcut olandezilor care se revoltau împotriva domnitorului lor spaniol. Calvinismul, mai democratic, era mai atrăgător pentru ei ca un mod de a scăpa de sub corupţia sistemului roman.

Trebuie reamintit de asemenea că aceasta era ţara lui Erasm şi a „Frăţiei vieţii în comun". Primul Nou Testament olandez a fost publicatei 1523, aşa încât olandezii puteau compara Biserica Romană din ţara lor cu Biserica nou-testamentală.

Toate aceste forţe s-au coalizat într-o revoltă politico-ecleziastică împotriva dominaţiei domnitorului spaniol şi împotriva papei. Olanda a fost singura ţară câştigată pentru protestantism după Contrareforma catolică.

Până în 1525, cei care au acceptat reforma l-au urmat pe Luther, dar anabaptiştii au câştigat o adeziune puternică de la acea dată până în 1540.

După 1540, Reforma în Olanda a continuat pe direcţii calvine. În jurul anului

1560, majoritatea protestanţilor erau calvinişti, o minoritate erau anabaptişti conduşi de Menno Simons şi o mică minoritate urmau ideile lui Luther. Nici

pasiva ascultare a luteranismului, nici spiritul revoluţionar al anabaptiştilor nu erau pe gustul burgerilor olandezi independenţi, aşa

cum era calvinismul, care insista asupra libertăţii şi împotriva tiraniei. Protestantismul s-a răspândit, în ciuda organizării Inchiziţiei în 1524, cu scopul de a-l lichida de pe aceste valoroase posesiuni spaniole.

Când Filip al II-lea, un devotat şi zelos romano-catolic, a urcat pe tronul

Spaniei după ce, în 1555, Carol al V-lea, tatăl lui, a abdicat, el era hotărât să readucă în turma papei Ţările de Jos, aflate sub stăpânirea Spaniei/ Oscilaţiile lui între indulgenţă şi cruzime sălbatică au făcut ca Ţările de Jos să se ridice împotriva lui. Nobilii din Ţările de Jos au format Compromisul de la Breda, în 1565, prezentând o petiţie în care se cerea suspendarea Inchiziţiei şi a legilor împotriva ereticilor. Revoltele protestanţilor din Flandra, în 1565, şi din

Olanda, în 1566, au dus la jefuirea a patru sute de biserici romane şi desacralizarea anafurei folosite în liturghie. Această profanare l-a făcut pe

Filip să ia măsuri severe prin Ducele de Alva, pe care l-a numit regent al

Ţărilor de Jos. Alva a înfiinţat un tribunal special, sprijinit de puterea a zece mii de soldaţi spanioli şi a inaugurat un regim de teroare. Între 1567 şi 1573, el a executat în jur de două mii de oameni, iar către sfârşitul secolului al

XIV-lea patruzeci de mii emigraseră în alte ţări. Grele taxe spaniole de asemenea ameninţau să sărăcească Ţările de Jos.

Opoziţia faţă de politica spaniolă a ajuns să fie condusă de Wilhelm de

Orania, cunoscut sub numele de „Tăcutul”. Steagul revoltei a fost ridicat în anul 1568, dar armata lui Wilhelm nu era pe măsura soldaţilor instruiţi ai lui

Alva, astfel încât el a trebuit să se retragă în Germania. Deoarece războiul pe uscat nu avea nicio şansă de reuşită, olandezii au devenit „piraţii mărilor”. Ei au pornit pe mare în 1569, jefuind comerţul spaniol. După asedii îndelungate.

Alva a înfrânt oraşele rebele, şi s-a angajat în masacre uriaşe. Atacul spaniolilor asupra unui oraş era oprit prin tăierea digurilor şi

inundarea pământului cu apă din mare. În 1576, Antwerp a fost prădat, şi şapte mii de oameni omorâţi de soldaţii spanioli conduşi de succesorul lui Alva. Acest act, cunoscut sub numele de „furia spaniolă", a dat naştere la un asemenea spirit naţionalist, încât Olanda şi Zeeland, care erau fără doar şi poate calviniste, s-au unit cu celelalte provincii în Pacea de la Ghent în 1576, pentru a-i scoate afară pe spanioli.

Diferenţe de rasă, limbă, mod de câştigare a traiului şi, mai ales, de religie, au dus la o sciziune între flamanzii romano-catolici (belgienii de azi) din sud şi olandezii calvinişti din provinciile din nord. Cele şapte provincii din nord au semnat Unirea de la Utrecht în anul 1579, iar în anul 1581 au respins oficial suveranitatea regelui spaniol. Sub conducerea lui Wilhelm de Orania au fost puse bazele statului modern olandez. În cele din urmă, olandezii şi-au câştigat războiul pentru libertate, dar în timpul lui l-au pierdut pe marele conducător

Wilhelm, care a fost lovit de pumnalul unui asasin în anul 1584. Ajutorul englez şi înfrângerea invincibilei Armada (flotei spaniole) de către Anglia în

1588 i-au lăsat pe olandezi relativ în afara pericolului de a fi recapturaţi de spanioli, dar sfârşitul războiului şi independenţa Republicii Olandeze nu au fost oficial recunoscute până la Tratatul de la Westfalia din anul 1648. Olanda a devenit o mare putere maritimă în secolul al XVII-lea, formându-şi un imperiu bogat în Orientul îndepărtat şi în emisfera vestică, şi a dat în anul

1689 un rege Angliei.

În timpul luptei pentru independenţă naţională, olandezii nu au neglijat dezvoltarea organizării Bisericii şi nici teologia. La un sinod naţional în anul

1571, la Emden, s-a hotărât ca Biserica să adopte sistemul prezbiterian de organizare a Bisericii. Consistoriul, clasisul şi sinodul urmau să fie unităţile de organizare. De asemenea, Sinodul a adoptat Mărturisirea belgiană, 6 care fusese pregătită în 1561 de Guido de Bres (1527 – 1567) şi revizuită de Francis

Junius, un pastor calvinist la Antwerp. Ea a fost adoptată de un Sinod olandez la Antwerp, în anul 1566, dar a primit aprobarea

Sinodului naţional la Dort, în 1574. Aceasta şi Catehismul de la Heidelberg, au devenit etaloanele teologice ale Bisericii Reformate din Olanda. Universitatea de la Leyden, înfiinţată în anul 1575 ca recunoştinţă pentru eliberarea oraşului din asediu, a devenit centrul studiului teologic calvinist. Calviniştii olandezi au fost întotdeauna apărători viguroşi şi exponenţi ai creştinismului.

Dar victoriosul calvinism a întâmpinat prima opoziţie în Olanda prin apariţia arminianismului. Jacobus Arminius (1559 – 1609), exponentul mişcării, a fost educat cu ajutorul financiar al prietenilor şi, mai târziu, al autorităţilor civice din Amsterdam. El a studiat la Leyden şi la Geneva cu Beza, şi a călătorit mult în Italia. În 1603, după cincisprezece ani în care a fost pastor în

Amsterdam, el a devenit profesor de teologie la Leyden. Încercarea lui de a aduce modificări calvinismului aşa încât – după el – Dumnezeu să nu fie considerat autorul păcatului şi nici omul un robot în mâinile lui Dumnezeu, a adus opoziţie împotriva lui din partea colegului său, Francis Gomar. Arminius a cerut guvernului să convoace un sinod naţional pentru această problemă, dar el a murit înainte de convocare. Adepţii lui Arminius, printre care era şi Hugo

Grotius, autor în domeniul dreptului internaţional, şi-au publicat ideile în lucrarea *Protest1* din 1610.

Atât Arminius cât şi Calvin au susţinut că omul, care a moştenit păcatul lui

Adam, este sub mânia lui Dumnezeu. Dar Arminius credea că omul poate să-şi iniţieze salvarea după ce Dumnezeu îi dăruieşte harul iniţial prin care îi face voinţa capabilă de a coopera cu Dumnezeu.8 Calvin credea că voinţa omului a fost atât de coruptă de cădere încât salvarea este în întregime o chestiune de har divin. Arminius accepta alegerea, dar credea că hotărârea de a alege pe unii şi de a-i condamna pe alţii îşi are „baza în preştiinţa lui Dumnezeu".9

Astfel, alegerea este condiţionată, nu necondiţionată. Pe de altă parte, Calvin accepta o alegere necondiţionată făcută de un Dumnezeu suveran spre har sau condamnare. Arminius de asemenea credea că moartea lui Cristos este suficientă pentru toţi, dar este eficientă numai

pentru cei ce cred. Calvin limita ispăşirea la cei aleşi pentru salvare.10 Arminius susţinea de asemenea că oamenii se pot opune harului salvator al lui Dumnezeu, 11 în timp ce Calvin susţinea că harul este irezistibil. Arminius a răspuns insistenţei calviniste asupra perseverenţei sfinţilor prin afirmaţia că Dumnezeu le va da har sfinţilor

 aşa încât ei să nu cadă, dar el credea că Scriptura pare a indica posibilitatea căderii omului din salvare.12 Arminius nu voia să-L facă pe Dumnezeu autorul păcatului13 şi nici pe om un robot. El credea că aceste modificări în calvinism vor elimina aceste pericole pentru teologie.

Între 1618 şi 1619, s-a ţinut un sinod la Dort. A fost o adunare calvinistă cu adevărat internaţională, deoarece 28 din cei 130 prezenţi erau calvinişti din

Anglia, Bremen, Hesse, Palatinat, Elveţia şi Franţa. Arminienii s-au prezentat în faţa adunării ca şi acuzaţi.

Au fost elaborate cinci articole calviniste, intitulate *Canoanele de la Dort*, care se opuneau *Protestului* din 1610, iar adepţii clericali ai lui Arminius au fost destituiţi din poziţiile lor. Persecutarea arminienilor nu a încetat până în

1625. Arminianismul a avut o influenţă considerabilă asupra unei ramuri a

Bisericii Anglicane în secolul al XVII-lea, asupra mişcării metodiste în secolul al XVIII-lea şi asupra Armatei Salvării.

John Coeccius (1603 – 1669), un capabil învăţat din Olanda, a dezvoltat ideea că a existat un legământ al faptelor făcut cu Adam, care a fost înlocuit cu un nou legământ al harului în Cristos. Această idee este susţinută şi acum în bisericile reformate. Mult mai târziu, Abraham Kuyper (1837 – 1920) a fondat

Universitatea Liberă din Amsterdam şi a promovat calvinismul.

NOTE

Philip Schaff, *Creeds of Christendom* (New York: Scribner, 3 vol. ed.

a 6-a, 1890), 3: 356 – 382.

Henry Bettenson, *Documents of the Christian Church* (New York: Oxford University Press, ed. a 2-a, 1963), p. 215 – 216.
Ibid., p. 269 – 270.
Schaff, *Creeds*, 5: 307 – 355.
Ibid., 3: 436 – 479.
Ibid., 3: 383 – 436.
Ibid., 3: 545 – 549; Bettenson, *Documents*, p. 268 – 269.
James Arminius, *Works*, tradusă în engleză de James Nichols şi W.R.
Bagnall (Buffalo: Derby, Miller & Orton, 3 vol., 1853), 1: 329; 2: 472
473.
1: 248.
1: 316 – 317.
1: 254; 2: 497.
12. Ibid., 1: 254; 281.
13. Ibid., 2: 490.
1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9. Ibid.
10. Ibid.
11. Ibid.
REFORMA ŞI CONTRAREFORMA, 1517 – 1648
30
Reforma şi Puritanismul în Anglia

Reforma protestantă a creat credinţa creştină luterană, anabaptistă şi reformată. Al patrulea tip de credinţă creştină, care pentru America şi ţările din Commonwealth este unul din cele mai

importante, a fost reforma anglicană din Anglia. Această reformă se plasează pe acelaşi nivel de conservatorism ca reforma luterană. Neavând un lider ecleziastic dominant, cum a fost Calvin sau Luther, ea a fost dominată de domnitorul care a devenit capul bisericii naţionale. Din acest motiv, ea a început ca o mişcare politică, a continuat ca o mişcare religioasă şi s-a încheiat cu acordul elizabetan la mijlocul secolului al XVI-lea. Ea s-a răspândit în întreaga lume datorită extinderii mondiale a colonizării britanice.

I. REFORMAREA BISERICII ÎN ANGLIA

A. Cauzele Reformei în Anglia

Lollarzii, care fuseseră organizaţi să răspândească învăţăturile lui John

Wycliffe, nu au fost niciodată lichidaţi. Dimpotrivă, în secolului al XV-lea învăţăturile lor circulaseră în casele modeste ale oamenilor din Anglia printr-o mişcare religioasă ilegală. Accentul pus de ei pe autoritatea Scripturii şi pe nevoia unei relaţii personale cu Cristos au fost reînviate odată cu apariţia reformei politice în Anglia, în primul sfert al secolului al XVI-lea.

Trebuie de asemenea să ne reamintim că domnitorii din dinastia Tudorilor, care au condus Anglia între anii 1485 şi 1603, creaseră un puternic stat naţional în care domnitorul – prin armată şi birocraţie – a reuşit să dea clasei de mijloc ce se dezvolta, siguranţa care era esenţială pentru afaceri. În schimb, clasa de mijloc accepta restricţii asupra libertăţii ei şi coopera cu conducătorul, care de asemenea folosea clasa de mijloc în guvern. Nobilimea feudală mai veche dispăruse practic în jurul anului 1485, deoarece s-a sinucis ca şi clasă socială în timpul Războaielor Rozelor. Regele şi clasa mijlocie s-au unit în a promova bunăstarea ţării. Din această cauză, a luat naştere un val de deşteptare a conştiinţei naţionale care sprijinea domnitorul în eforturile sale de a separa biserica engleză de papalitate. Controlul Bisericii Romane asupra uneori mari proprietăţi de pământ în Anglia, impozitele papale care duceau

mulţi bani englezeşti la Roma şi tribunalele bisericeşti, care erau rivale ale tribunalelor regale, toate acestea înfuriau atât pe domnitor cât şi pe supuşi.

Aceste probleme au făcut ca naţiunea să-l sprijine pe Henric al VIII-lea atunci când el a hotărât să rupă relaţiile cu Roma.

Nu trebuie ignorat factorul intelectual. Umaniştii biblici sau reformatorii de la universitatea Oxford, cum a fost John Colet (cca. 1466 – 1519), vicarul bisericii Sf. Paul, au început să studieze Biblia în limba originală la începutul secolului al XVI-lea, cu ajutorul Noului Testament grecesc al lui Erasm, şi să explice înţelesul Bibliei poporului lor. Aceşti umanişti au fost extrem de critici faţă de eşecul pe care-l vedeau în Biserica Romană, fiind nerăbdători să înfăptuiască reforma. William Tyndale (cca. 1494 – 1536) şi Miles Coverdale, care mai târziu vor da poporului englez Scriptura în propria lor limbă, au fost de asemenea reformatori. Tyndale a publicat două ediţii ale Noului Testament în limba engleză, fiecare în trei mii de exemplare la Worms în anul 1525.

Această traducere din Testamentul grecesc al lui Erasm a fost primul Nou

Testament englezesc tipărit. El a fost distribuit în Anglia de negustori care simpatizau reforma. Deşi Tyndale a fost martirizat în anul 1536 lângă

Bruxelles, opera lui a continuat să trăiască şi a ajutat la stimularea reformei religioase în Anglia. Miles Coverdale a publicat prima traducere completă tipărită a întregii Biblii în anul 1535. Cel ce studiază reforma este întotdeauna impresionat de modul în care destinul reformei a fost strâns legat de traducerea Bibliei în limba maternă a poporului.

De asemenea, scrierile lui Luther aveau o largă circulaţie în Anglia, învăţaţi de la Oxford şi Cambridge îi studiau cu entuziasm *Captivitatea babiloniană*, datorită criticilor la adresa abuzurilor Bisericii Romane. În anul

1521, Henric al VIII-lea a atacat acest tractat într-o lucrare insultătoare intitulată *Apărarea celor şapte sacramente*. Recunoscător,

papa i-a dat titlul de „Apărător al Credinţei", acest titlu fiind folosit de atunci de către domnitorii protestanţi din Anglia. Arderea publică a cărţilor lui Luther nu a oprit răspândirea ideilor lui, şi în felul acesta oameni ca Tyndale şi Thomas

Cranmer au fost atraşi de ideile protestante.

Cauza directă a reformei anglicane nu au fost atât de mult afacerile amoroase ale lui Henric al VIII-lea, cât dorinţa lui de a avea un urmaş de parte bărbătească. Se părea că el şi Caterina nu puteau să aibă un fiu. Pentru a obţine divorţul de ea şi dreptul de a se căsători cu Anne Boleyn, cu care avea relaţii amoroase, trebuia să aducă sub controlul lui Biserica Romană din

Anglia. Acţiunea lui Henric a fost cauza directă şi personală pentru începerea

Reformei.

B. Reforma ecleziastică sub Henric al VIII-lea (1509 – 1547)

Henric al VIII-lea, care a domnit din 1509 până în 1547, era un prinţ chipeş, generos, puternic şi educat, care cunoştea teologie, era un bun muzician şi vorbea latina, franceza şi spaniola tot atât de bine ca şi engleza.

Adora vânătoarea, tragerea cu arcul şi tenisul, sporturi care l-au făcut mai popular în poporul englez decât fusese zgârcitul lui tată, Henric al VII-lea.

Bula papală care a respins cererea lui Henric al VIII-lea de anulare a căsătoriei sale.

s>entenria oiffimtiua

CCNTRA.

Tatăl lui se străduise să-şi înrudească neamul cu importantele familii regale ale

Europei prin căsătorii strategice. Fiica lui, Margaret, era căsătorită cu Iacob

(James) al Scoţiei. (Strănepotul ei, Iacob al VI-lea al Scoţiei, a devenit Iacob I

al Angliei în 1603.) Fiul său, Arthur, era căsătorit cu o prinţesă spaniolă.

Caterina de Aragon. Când Arthur a murit, zgârcitul rege, pentru a nu pierde zestrea Caterinei, l-a convins pe papa Iuliu al II-lea să dea o dispensă aşa încât

Caterina să se poată căsători cu Henric, fratele mai tânăr al lui Arthur.

Henric şi Caterina au avut o fiică. Mai târziu această fiică a domnit sub numele de Maria Tudor.

Când a devenit clar că nu putea avea un fiu din această căsătorie, Henric a fost îngrijorat, deoarece credea că Anglia avea nevoie de un domnitor bărbat după moartea lui, pentru a conduce ţara bine prin perioada de tulburare internaţională. El de asemenea credea că probabil Dumnezeu îl pedepsea pentru că se căsătorise cu văduva fratelui său, o faptă interzisă atât de legea canonică precum şi de Leviticul 20: 21. Îndrăgostindu-se de drăgălaşa Anne

Boleyn, Henric i-a poruncit sfetnicului său, cardinalul Wolsey, să negocieze cu papa Clement al VII-lea cu privire la divorţul de Caterina. Clement al VII-lea nu îi putea împlini cererea, deoarece, în 1527, el era sub controlul nepotului

Caterinei, puternicul Carol al V-lea, domnitorul Spaniei şi împăratul

Germaniei. Henric l-a acuzat pe Wolsey de înaltă trădare atunci când nu a reuşit să obţină divorţul, dar Wolsey a murit înainte ca Henric să-l poată executa.

Thomas Cromwell a devenit primul ministru al lui Henric, iar protestantul

Thomas Cranmer (1489 – 1556) a fost declarat arhiepiscop de Canterbury.

Deoarece era clar că papa nu-i va aproba divorţul, Henric s-a hotărât să-l obţină prin clerul englez, care putea fi constrâns prin Parlament să-l aprobe.

Parlamentul Tudorilor era reprezentantul poporului, dar era responsabil mai degrabă în faţa regelui decât în faţa poporului, deoarece Tudorii au domnit ca dictatori, ascunzând pumnul de fier într-o mănuşă de catifea. Astfel a început reforma în Anglia, prin

autoritatea laică a domnitorului şi a Parlamentului.

Parlamentul Reformei a pus capăt controlului papal şi monasticismului.

21 Comanda nr. 549

322 *Creştinismul de-a lungul secolelor* în anul 1531, Henric a acuzat clerul englez de a fi violat un statut ce interzicea recunoaşterea unei numiri făcute de papă fără consimţământul domnitorului, deoarece ei îl acceptaseră pe Wolsey ca legat papal, deşi Wolsey fusese sfetnicul de încredere al lui Henric. Henric i-a obligat să-l accepte pe el ca şi cap al bisericii în Anglia, „atât cât permite legea lui Cristos". De asemenea, el i-a amendat cu 118.000 de lire. În 1532, i-a amendat din nou şi a obligat clerul să convoace întrunirea naţională a Bisericii Romane din Anglia ca să precizeze în *Supunerea clerului* că nu vor promulga nicio bulă papală în

Anglia fără consimţământul domnitorului. În felul acesta, clerul l-a acceptat pe

Henric ca şi conducător al său, 2 iar căsătoria cu Caterina a fost declarată nulă în 1533, de către Cramner în tribunalul lui bisericesc. Henric s-a căsătorit cu

Anne în acelaşi an.

Apoi Henric a apelat la Parlament după ajutor. Parlamentul i-a interzis clerului englez să domicilieze în afara ţării. Un alt act interzicea plătirea unor taxe anuale către papă. Parlamentul interzicea recursuri ale tribunalelor din

Anglia către curţile papale din Roma.3 Pasul cel mai important în separarea

Bisericii din Anglia de papalitate a fost făcut prin Actul de Supremaţie, în anul 1534. Actul declara că regele este „singurul cap suprem al Bisericii

Angliei pe pământ".4 Aceasta a constituit ruptura politică de Roma. În acelaşi an, Parlamentul a dat Actul de Succesiune, care le dădea tronul copiilor lui

Henric şi Anne. Supuşii trebuiau să jure că vor respecta statutul şi că respingeau autoritatea papală. Când curajosul Thomas More a

refuzat să facă aceasta, a fost executat. Henric era acum conducătorul bisericii engleze.

Henric credea că acest aranjament va fi definitivat doar dacă el ar fi reuşit să lege clasa de mijloc din Anglia de schimbările pe care le făcuse el, dându-le în schimb un câştig economic. Cu acest gând în minte, el a aruncat ochi lacomi asupra proprietăţii Bisericii Romane, cerându-i lui Cromwell să adune dovezi, parte din ele reale, despre păcatele călugărilor. În 1536, Parlamentul a ordonat închiderea tuturor mănăstirilor cu venit anual mai mic de 200 de lire. În total au fost închise 376 de mănăstiri şi proprietăţile lor au fost luate de coroană, în anul 1539, o sută cincizeci dintre cele mai mari au fost închise printr-un act al Parlamentului. Douăzeci şi opt de stareţi au dispărut din Camera Lorzilor.

Regele şi-a ţinut pentru el o parte din terenuri şi bogăţii; restul l-a dat sau l-a vândut ieftin micii nobilimi. Aceşti oameni au devenit o nouă nobilime şi sprijinitori loiali ai schimbărilor ecleziastice pe care Henric şi Parlamentul le făcuseră. Henric a câştigat un venit de aproximativ 10.000 de lire pe an.

Deoarece de călugării deposedaţi trebuia să se îngrijească cineva, statul, pentru prima dată, a început să le acorde ajutor unora dintre călugări.

Votarea de către Parlament în 1539 a celor Şase Articole a fost dovada că

Henric rupsese numai legăturile ecleziastice dintre Biserica Angliei şi Roma.

Aceste articole reafirmau transsubstanţierea, Comuniunea, celibatul şi confesiunea secretă.5 în teologie, Biserica Angliei rămânea credincioasă Romei.

Henric făcuse concesii Reformei în anul 1536, elaborând cele Zece Articole şi autorizând o traducere englezească a Bibliei. Marea Biblie a fost publicată în

1539 ca o revizuire a lucrării lui Tyndale şi Coverdale. Cranmer a

scris prefaţa. Ea a fost de asemenea cunoscută sub numele de „Biblia înlănţuită”, deoarece în multe biserici era legată cu lanţ de suportul ei. După ce a trecut pericolul atacului străin, Henric a introdus iarăşi în 1539 cele Şase

Articole reacţionare.

În acest timp, Henric se plictisise de Anne Boleyn, mai ales pentru că copilul lor a fost o fată, pe care au numit-o Elizabeta. În anul 1536, Anne a fost judecată şi decapitată, fiind acuzată de adulter. Apoi Henric s-a căsătorit cu Jane Seymour care i-a născut fiul mult dorit, înainte ca ea să moară. Mai târziu Henric s-a căsătorit cu Anne de Clèves, de care apoi a divorţat; cu

Catherine Howardpe care a executat-o; şi cu Catherine Parr, singura care a avut şansa de a-i supravieţui.

Henric a eliberat biserica di sub controlul papalităţii şi a pus-o sub controlul regelui, ca biserică naţională. În testamentul lui, el a cerut ca fiul lui, Eduard, să ia tronul după moartea lui. Eduard să fie urmat de Maria – fiica Catherinei de Aragon, iar Maria să fie urmată de Elizabeta, fiica Annei

Boleyn. Când Henric a murit, biserica engleză era o biserică naţională condusă de rege, dar în ce priveşte doctrina era romano-catolică. Dar Biblia era la îndemâna poporului în limba sa maternă. Fiul lui Henric, Eduard, urma să continue faza religioasă a Reformei începută de Henric între 1527 şi 1547, ca o mişcare ecleziastică.

C. Reforma religioasă sub Eduard al VI-lea

Deoarece Eduard al VI-lea avea doar nouă ani când a ajuns pe tron, fratele mamei lui, ducele de Somerset a fost numit regent. După doi ani, el a fost urmat de ducele de Northumberland. Somerset simpatiza cu protestanţii şi

I-a ajutat pe tânărul rege să instituie schimbări care să ducă la reformă religioasă şi teologică în Anglia. În anul 1547, Parlamentul a dat laicilor potirul în serviciul de Comuniune, a anulat legile împotriva trădării şi ereziei şi cele Şase Articole, a legalizat căsătoria preoţilor în 1549, iar în 1547 a ordonat desfiinţarea capelelor donate în care erau

ţinute slujbele religioase pentru sufletul celui care făcuse donaţia.

Somerset şi tânărul domnitor au întreprins şi acţiuni pozitive. Serviciile bisericeşti urmau să fie oficiate în limba maternă şi nu în latină. Un Act al

Uniformităţii din 1549 prevedea folosirea „Cărţii de rugăciune comună" scrisă de Cranmer. Titlul complet al cărţii era: „Cartea de rugăciuni comune şi pentru administrarea sacramentelor şi alte ritualuri şi ceremonii ale Bisericii, practicate în Biserica Angliei". Aşa cum arată titlul, cartea descrie pe larg modul de desfăşurare a slujbei duminicale şi a celorlalte slujbe şi ceremonii.

Cartea accentua folosirea limbii engleze la liturghii, citirea Bibliei şi participarea congregaţiei la închinăciune. A doua ediţie, mai protestantă, apărută în 1552, reflecta influenţe calviniste datorită lui Bucer. Printr-un al doilea Act al Uniformităţii, bisericilor li s-a ordonat să folosească această ediţie.7 Această „Carte de rugăciune", adoptată în timpul domniei Elizabetei cu uşoare modificări, este „Cartea de rugăciune" folosită de Biserica

Anglicană până în ziua de azi. Cranmer s-a angajat de asemenea să elaboreze o

Această schiţă a apărut în lucrarea lui John Foxe Book of Martyrs (*Cartea martirilor*), *iniţial publicată sub titlul*

Actes and Monuments (*Acte şi monumente*) *în 1563*. *Textul care însoţea desenul spunea următoarele*:

„*Descrierea doctorului Cranmer*, *cum a fost el tras jos de pe podium de călugări şi papistaşi*, *pentru adevărata mărturisire a credinţei sale*".

profesiune de credinţă cu ajutorul diferiţilor teologi, ca John Knox. Cele 42 de articole care au rezultat au fost declarate Crezul Bisericii Anglicane, cu asentimentul regal în anul 1553. Articolele erau de orientare calvinistă, mai ales în problema predestinării şi a comuniunii. Semnarea acestui act a fost urmată de moartea lui Eduard al VI-lea.

D. Reacţia catolică sub Mana Tudor

Maria, care a domnit din 1553 până în 1558, a fost fiica lui Henric al

VIII-lea şi a Catherinei de Aragon. Domnia ei a coincis cu desfăşurarea contrareformei în biserica romană de pe continent, şi poate fi considerată ca fiind paralela engleză a contrareformei de pe continent. Sfătuită de cardinalul

Reginald Pole, Maria, care era o catolică convinsă, a forţat Parlamentul să reintroducă în Anglia practicile religioase aşa cum erau ele la moartea tatălui ei în 1547 şi să respingă schimbările ce fuseseră făcute sub Eduard.

— Parlamentul a fost de acord cu măsurile necesare, dar nu a restituit posesiunile ce fuseseră luate de la Biserica Romană în timpul domniei lui Henric al

VIII-lea. Maria s-a căsătorit cu Filip al II-lea al Spaniei în 1554, dar căsătoria nu a fost pe placul poporului englez, iar Filip nu a împărtăşit niciodată dragostea Mariei.

În jur de opt sute de clerici englezi au refuzat să accepte aceste schimbări şi şi-au pierdut parohiile. Ei au fost obligaţi să fugă la Geneva şi Frankfurt şi să caute refugiu, ca să nu piară în persecuţia începută de Mana. Cam trei sute, mai ales din regiunile comerciale din sudul Angliei, au fost martirizaţi pentru credinţa lor. Între ei au fost Latimer, Ridley şi Cranmer. În timp ce se apropiau de rug, Latimer îl încuraja pe Ridley, spunându-i că arderea lor va aprinde o lumină în Anglia care, prin harul lui Dumnezeu, nu se va stinge niciodată. La început Cranmer şi-a retractat mărturia, dar apoi şi-a retractat retractarea şi, când a fost ars pe rug şi-a pus mai întâi să ardă mâna care semnase retractarea. Nimic nu a întărit mai mult cauza protestantismului decât moartea acestor bravi martiri. Convingerea lor nestrămutată şi curajul lor i-au convins pe englezi de adevărul opiniilor lor. Cartea lui Foxe, Cartea Martirilor

(*Book of the Martyrs*), a prezentat în detaliu aceste persecuţii sângeroase şi a stârnit simpatie pentru protestantism. Marile greşeli ale Mariei au fost

căsătoria ei cu regele Spaniei, restaurarea autorităţii papei şi această persecuţie. Englezilor nu le-au plăcut niciodată extremele şi au reacţionat împotriva exceselor ei, aşa cum unii au făcut-o împotriva schimbărilor protestante extreme din timpul lui Eduard al VI-lea. Odată cu ascensiunea

Elizabetei s-a deschis calea spre compromis.

E. Soluţia elizabetană.

Când Elizabeta a urcat pe tron la vârsta de 25 de ani, ea a fost confruntată cu multe probleme. Maria Stuart avea o pretenţie justificată la tron; Spania era gata să intervină pentru a sprijini pretenţia lui Filip la tronul Angliei, ca soţ al lui Maria Tudor; iar Anglia era divizată întrevederile religioase protestante şi cele catolice. Elizabeta nu putea fi altceva decât protestantă, deoarece clerul catolic nu ar fi admis legalitatea căsătoriei părinţilor ei, dar ea nu a dorit să rişte un conflict deschis cu puterile ce-l sprijineau pe papă. Din acest motiv, ea a fost în favoarea unei direcţii acceptabile pentru majoritatea englezilor, care preferau o religie moderată, care să evite extremele din orice parte.

Elizabeta a convins Parlamentul să elaboreze „Actul de supremaţie" în

1559, 8 care o declara pe regină ca „singurul conducător suprem pe acest tărâm" în problemele spirituale, ecleziastice şi lumeşti. Acest titlu nu ofensa atât de mult ca şi cel de „cap suprem al Bisericii", asupra căruia insistase

Henric al VIII-lea, deoarece în timp ce îi dădea reginei autoritate administrativă, acest titlu sugera că problemele de credinţă şi morală trebuiau să fie rezolvate de Biserica Angliei.

Un „Act al uniformităţii" 9 prevedea folosirea „Cărţii de rugăciune" din

1552 cu mici modificări. Absenţa de la biserică era pedepsită cu o amendă de un şiling. Cele 42 de Articole au fost revizuite-şi au fost omise articolele ce condamnau pe antinomieni, anabaptişti şi milenişti, iar alte articole au fost reorganizate, astfel încât s-a ajuns la 39 de articole. Cele 39 de Articole au fost acceptate de Parlament în anul

1563 drept crezul Bisericii Anglicane10, la care trebuiau să subscrie toţi pastorii. Acest crez, cu mici modificări făcute în 1571, este crezul Bisericii Anglicane începând din acel timp până în zilele noastre.

Aceşti paşi, deşi moderaţi, au răscolit duşmănia nemuritoare a papei, şi în

1570 Papa Pius al V-lea a dat o bulă prin care o excomunicaope Elizabeta, dezlegându-i pe supuşi de loialitatea faţă de ea.11 Elizabeta s-a răzbunat *în timp ce focul era aprins*.

Latimer a spus: „*Fii liniştit*, *stăpâne*
Ridley, *şi fii bărbat*; *prin graţia lui*
Dumnezeu, *noi vom aprinde astăzi în*
Anglia o luminare care cred eu niciodată nu va putea fi stinsă.

DEZVOLTAREA PROTESTANTISMULUI ENGLEZ Schiţa de la P.326

Biserica romano-catolică
Arminienii
Biserica Sacerdotală
1534 Biserica 1567
anglicană
Puritanii şi separatiştii
Biserica anglicană cu ecleziologie evanghelică
Henry
Jacob în
Leyden
1606
la
1616
1587
John Oreenwood
Henry Barrow
Francis Johnson
Robert
Browne
1581
Norwich

1567
Thomas
Cartwright
Prezbiterian
Scrooby
1606
Anglicanii.
1629 I MasS" Bay au devenit congregaţionalişti
John Robinson 1620

Congregaţionalismul
Gainsborough
1606
John Smyth
Plymouth
Leyden-1609
american
Amsterdam cca. 1595
„Biserica antică".
I
I
la Amsterdam-1606
Thomas Helwys şi
Baptiştii
John Murton-cca 1612
Baptiştii speciali
(calvinişti)
generali
(armânieni)
Înapoi în Anglia – 1616
Independenţii
John Spilsbury-1633
Congregaţionalismul englez
1643 – 1652 Adunarea de la Westminster

Prezbiterianismul englezesc
Declaraţia de la Savoy-1658
Capitolul 30 327

printr-un act îndreptat împotriva iezuiţilor, care plănuiau să recâştige Anglia pentru papalitate. La Douai, în Flandra, în anul 1568, a fost înfiinţată o şcoală unde iezuiţii educau oameni care să le slujească în secret adepţilor papei din Anglia. Apoi papa a obţinut promisiunea de ajutor de la Filip al Spaniei pentru recucerirea Angliei pentru Biserica Catolică. Filip era deosebit de bucuros să facă acest lucru, el fiind un fiu loial al Bisericii Romei şi ştiind că

Elizabeta îi ajuta în secret pe supuşii lui olandezi rebeli. În anul 1588, el a adunat o mare flotă cunoscută sub numele de „Armada" şi a pornit spre

Anglia. Flota lui a fost înfrântă în mod ruşinos de flota engleză care era formată din vase mai mici, manevrabile mai uşor, servite de marinari încercaţi. Această victorie a proclamat Anglia ca şi campioană a protestantismului în Europa, distrugând astfel ultima speranţă a papei de a recâştiga Anglia pentru Biserica Romană.

Reforma a adus Biblia la poporul englez în propria sa limbă. Anglia a devenit campioana protestantismului în Europa şi i-a ajutat pe protestanţii calvinişti olandezi şi francezi în lupta împotriva conducătorilor lor catolici. A

fost adoptată o religie de stat. S-a intensificat ura Irlandei faţă de Anglia, deoarece Irlanda a rămas credincioasă papalităţii. O revoltă irlandeză spre sfârşitul domniei Elizabetei a solicitat până la limită resursele ei financiare.

Faptul că terenurile luate de la Biserica Romană au fost vândute şi dăruite clasei de mijloc a creat o nouă nobilime. Stareţii care-şi pierduseră mănăstirile nu mai făceau parte din Camera Lorzilor. Nevoia de a avea agenţi care să preia de la Biserică operele de caritate a dus la o extindere a activităţilor statului în acest domeniu. Soluţia elizabetană a plasat Anglia pe drumul spre măreţie şi imperiu, dar calea nu era fără probleme. Înfrângerea Spaniei şi a papei le-au permis domnitorilor englezi să dea atenţie problemei puritanismului. Din

1567 până în 1660, puritanii au fost o forţă dominantă în problemele interne ale Angliei. Ei au căutat să transforme, nu să desfiinţeze

Biserica Anglicană.

II. PURITANII ŞI SEPARATIŞTII

A. Puritanii

Victoria în lupta cu papalitatea nu i-a adus reginei liniştea, din cauza puterii crescânde a puritanilor, care ameninţau să schimbe biserica de stat episcopală într-o biserică prezbiteriană sau congregaţională. Puritanii susţineau că în Biserica Anglicană încă existau prea multe „urme de papalitate", ei dorind să „purifice" Biserica Anglicană în concordanţă cu

Biblia, pe care o acceptau ca regulă infailibilă de credinţă şi viaţă. Această dorinţă a făcut să li se dea porecla de puritani, în anul 1568. Până în 1570, obiecţiile lor principale erau îndreptate împotriva continuării folosirii ritualurilor şi a veşmintelor în liturghia bisericii, care li se păreau papale. Ei se opuneau folosirii zilelor sfinţilor, dezlegării clericale de păcate, semnului crucii, naşilor la botez, îngenuncherii pentru Comuniune, şi folosirii odăjdiilor de către preot. Ei de asemenea deplângeau faptul că anglicanii nu respectau

 ziua de duminică. Ei şi-au însuşit învăţătura lui Calvin în felul în care aceasta a fost interpretată de William Ames (1572 – 1633) şi William Perkins.

Cambridge a devenit centrul universitar unde puritanii au avut cea mai mare influenţă.

Puritanismul a continuat să crească şi să câştige sprijinul multor jurişti, negustori şi ai nobilimii de la ţară. După încetarea pericolului din partea papei, Elizabeta a emis un act în 1593 împotriva puritanilor.12 Acest Act dădea autorităţilor dreptul de a întemniţa puritanii pe motivul nefrecventării Bisericii

Anglicane. Trebuie reamintit că puritanii nu erau nişte disidenţi, ci un partid în Biserica Anglicană care, în cazul lui Cartwright şi al adepţilor lui, doreau o

Biserică Prezbiteriană, iar Iacob şi adepţii lui doreau o biserică de stat congregaţională. Aceştia din urmă au format grupul de puritani

cunoscuţi ca

„Independenţi". Independenţii trebuie să fie deosebiţi de separatiştii care doreau separarea Bisericii de stat şi o conducere congregaţională a Bisericii.

Ambele grupuri continuau să crească în putere, în ciuda opoziţiei din partea domnitoarei, şi criticau Biserica Angliei. Moda extremă în îmbrăcăminte, neglijarea duminicii şi lipsa conştiinţei păcatului, toate erau condamnate.

Rădăcinile sectelor nonconformiste engleze şi ale congregaţionalismului din

Noua Anglie se află în mişcarea puritană.

Cu câţiva ani înainte de a muri, Richard Hooker (cca. 1554 – 1600) a scris

Tratat despre legile politicii ecleziastice, o lucrare de natură filosofică în primul rând, pentru a veni în întâmpinarea ameninţării puritane faţă de biserica de stat. În ea, Hooker susţine că legea, dată de Dumnezeu şi descoperită prin raţiune, este fundamentală. Este necesară ascultarea de domnitor, care conduce. * Cu încuviinţarea poporului şi în concordanţă cu legea, domnitorul este cap atât al statului cât şi al Bisericii. Membrii statului sunt şi membrii bisericii de stat, în ambele domenii fiind supuşi ai legii divine. Episcopii, subordonaţi regelui, trebuie să supravegheze biserica de stat. Hooker se opunea atât tendinţei puritanilor de a separa Biserica şi statul cât şi pretenţiilor papale de a deţine putere asupra statului. Nu a fost de mirare că teologii puritani s-au opus ideilor lui, deoarece ei credeau că poporul, condus de

Dumnezeu, este sursa suveranităţii în Biserică.

Apariţia lui Thomas Cartwright (1535 – 1603) ca profesor de teologie la

Cambridge în jurul anului 1570, a mutat accentul eforturilor puritane de la reforma liturghiei la reforma în teologie şi în conducerea Bisericii. Insistenţa asupra autorităţii finale a Scripturii i-a făcut pe adepţii lui să adopte o teologie calvinistă care să facă şi mai calviniste cele 39 de Articole. În conferinţele lui asupra cărţii Faptelor

apostolilor din 1570, Cartwright se opunea conducerii de către episcopi. Conducerea Bisericii, a scris el, ar trebui să fie deţinută de un prezbiteriu de episcopi sau bătrâni care să aibă numai funcţii spirituale. În esenţă, acesta era sistemul calvinist de conducere a bisericii de către bătrânii aleşi de congregaţie. Mai târziu, Cartwright a tradus

Cartea ecleziastică de disciplină a lui Walter Travers, în care acesta pleda pentru înfiinţarea unui prezbiteriu în fiecare dioceză a bisericii. El a pus bazele prezbiterianismului englez, care a avut o influenţă foarte puternică între anii

1643 şi 1648. Prezbiterianismul în Anglia modernă îşi datorează existenţa lucrării lui iniţiale. Prima Biserică Prezbiteriană a luat fiinţă la Wandsworth în anul 1572.

Mai mulţi puritani, care nu au urmat tiparul prezbiterian al lui Cartwright, au adoptat ideile lui Henry Jacob (1563 – 1624), care poate fi considerat fondatorul congregaţionaliştilor independenţi sau puritani. Independenţii nu erau atât de înclinaţi spre separatism cum erau adepţii lui Robert Browne, care punea accentul pe legământul bisericii ca verigă ce îi lega pe creştini. Jacob a fost unul dintre semnatarii Petiţiei Milenare către Iacob în 1603, în care se cerea o schimbare de la episcopatul din Anglia. El a fost întemniţat pentru concepţia sa, potrivit căreia fiecare congregaţie trebuia să fie liberă în biserica de stat să-şi aleagă propriul pastor, să-şi stabilească reguli proprii şi să-şi rezolve propriile probleme. În jurul anului 1606, Jacob a emigrat în Olanda şi a devenit pastorul englezilor din Middleburg. John Robinson, pastor al congregaţiei separatiste din Olanda, ai cărei membri au emigrat mai târziu în

America, la Plymouth, şi Jacob au avut o influenţă considerabilă unul asupra celuilalt. Jacob s-a reîntors în Anglia în 1616, şi a devenit pastor la o congregaţie de independenţi în Southwark, Londra, din 1616 până în 1622.

Puritanismul din Anglia, independent sau congregaţional, a crescut încetul cu încetul din acest început umil, până când a devenit

mai puternic decât prezbiterianismul sub Oliver Cromwell. Cromwell şi Milton au fost independenţi.

În 1658, la Savoy în Londra, adepţii congregaţionalişti ai lui Jacob şi congregaţiile separatiste au formulat un credeu calvinist cunoscut sub numele de declaraţia de la Savoy.13 Congregaţionalismul englez este un descendent direct al acestui congregaţionalism puritan, mai degrabă decât al congregaţionalismului separatist al lui Robert Browne.

B. Puritanii separatişti

Principala diferenţă discutată până acum între episcopalieni, prezbiterieni, puritanii independenţi pe de o parte şi puritanii separatişti pe de altă parte, a fost ideea legământului bisericesc prin care grupul separatiştilor se obliga la loialitate faţă de Cristos şi unul faţă de celălalt, separat de o biserică de stat.

Diagrama următoare va da o idee asupra dezvoltării diferitelor grupuri de puritani.

RAMURILE
PURITANILOR
Biserica de stat
Separatiştii
(fără biserica de stat)
Puritanii anglicani sau cu ecleziologie evanghelică
Puritanii prezbiterieni (Cartwright)
Puritanii congregaţionali sau independenţi (Jacob)
Browne
Greenwood şi Barrow
Smyth şi Robinson
330 *Creştinismul de-a lungul secolelor*
TV Arabi prin
Th< Brownift.

Această caricatură din 1641

prezintă perspectiva anglicană asupra anabaptiştilor, *browniştilor* (*primii independenţi*), *familiştilor* (*cunoscuţi şi sub numele de „familia dragostei*) *şi* papistaşilor (*romano-catolici*).

Anglicanii susţineau că atât sectanţii cât şi romano-catolicii au aruncat Biblia în sus cu o pătură, făcând din ea un obiect de amuzament.

The Familii».

The Pipid.

Primul grup de congregaţionalişti separatişti care au format o biserică bazată pe un legământ a fost cel organizat de Richard Fitz, prin anul 1567.

Robert Browne (cca. 1550 – 1633), care a absolvit la Cambridge în 1572, a adunat un grup sub un legământ bisericesc la Norwich în 1580 sau 1581. De acolo, el a fost obligat să fugă cu congregaţia lui în Olanda, unde a scris trei tratate, elaborând principiile congregaţionalismului separatist. Cel mai important era intitulat *Reformă fără a aştepta după nimeni*. În această lucrare, scrisă în 1582, Browne argumenta că credincioşii trebuie să fie uniţi cu

Cristos şi unul cu altul printr-un legământ voluntar; că demnitarii trebuiau aleşi de către membrii; că nicio congregaţie nu trebuia să aibă autoritate asupra alteia. Spre deosebire de congregaţionaliştii independenţi, separatiştii nu voiau să aibă nicio legătură cu biserica. de stat. Browne s-a întors în

Anglia, şi în 1591 a fost ordinat în Biserica Anglicană, în care a slujit până la moartea lui. Dar principiile avansate pe care le-a elaborat au continuat să existe.

Principiile lui Browne despre congregaţionalismul avansat au fost întrucâtva modificate de congregaţia care a apărut la Londra în 1586 sub conducerea lui John Greenwood şi Henry Barrow, care au fost spânzuraţi în

1593 de autorităţi datorită vederilor lor. Francis Johnson a devenit pastorul credincioşilor care au emigrat în Olanda. În 1640 existau în Anglia câteva sute din aceşti barrowişti.

Un al treilea grup de congregaţionalişti separatişti a apărut în

Gainsborough şi Scrooby în 1606. Grupul de la Scrooby era condus de John

Robinson (cca. 1575 – 1625), sub a cărui conducere grupul s-a stabilit în final la

Leyden, în Olanda, în 1608. William Bradford (1590 – 1657), mai târziu renumit în Plymouth, era membru al acestui grup. Membrii ai acestui grup au emigrat în America în 1620 cu vasul *Mayflower*. Este interesant de notat că emigranţii au aplicat ideea legământului la viaţa politică, încheind „Acordul de

pe Mayflower" înainte de a debarca la Plymouth. Datorită persecuţiei şi grupul de la Gainsborough a emigrat la Amsterdam în 1606 sau 1607, sub conducerea lui John Smyth (cca. 1565 – 1612). Acolo ei au ajuns sub influenţa menoniţilor. În 1608 sau 1609 Smyth s-a botezat pe el, pe Thomas Helwys şi pe alţi membri ai grupului, prin stropirea cu apă. O parte din congregaţia lui au devenit menoniţi după o perioadă lungă de negocieri pentru a fi incluşi în acel grup.

Thomas Helwys, John Murton şi adepţii lor s-au întors în Anglia în 1612, şi au organizat prima biserică baptistă engleză. Acest grup practica botezul prin stropire şi susţinea doctrinele arminiene, cu care se familiarizaseră în timpul disputei arminiene din Olanda. Datorită acestui fapt au fost cunoscuţi ca baptişti generali. În felul acesta a apărut prima biserică baptistă engleză din grupul congregaţionalist separatist.

Grupul mai puternic de „baptişti calvinişti" sau „speciali" („particular

Baptists") a apărut printr-o ruptură în congregaţia lui Henry Jacob din

Londra, în 1633 şi în 1638. Ei susţineau botezul prin scufundare şi o teologie calvinistă, care accentua o ispăşire limitată. Această congregaţie, condusă la început de John Spilsbury, a fost cea care în anul 1638 a avut principala influenţă în mişcarea baptistă engleză. Antecedentele mişcării baptiste americane pot fi găsite în acest grup. Cu toate că Roger Williams nu era baptist când a plecat în America, el acumulase principiile baptiste şi le-a folosit imediat ce a apărut opoziţie faţă de propovăduirea lui între congregaţionalişti.

Focurile de la Smithfield, Armada spaniolă, *Cartea martirilor* a lui Foxe şi complotul lui Guy Fawkes i-au făcut pe englezi să se

împotrivească Bisericii

Romano-Catolice.

C. Lupta puritană cu Stuarţii

Forţele religioase generate de exilaţi sub Maria Tudor – exilaţi care se familiarizaseră cu calvinismul în Europa – şi de Biblia de la Geneva din 1560, au avut ca rezultat puritanismul care i-a cauzat Elizabetei nu puţine probleme.

Când succesorul ei, Iacob al VI-lea al Scoţiei, a devenit Iacob I al Angliei, în

1603, puritanii au sperat că acest rege calvinist, care agrea episcopatul, va înfiinţa o conducere prezbiteriană în biserica anglicană. Pentru a accentua speranţa lor, la sosirea lui în 1603, i-au prezentat „Petiţia milenară", semnată de aproape o mie de preoţi puritani şi au cerut ca biserica anglicană să fie complet „purificată" în ceea ce priveşte liturghia şi forma de organizare.14

Orgoliosul şi flecarul domnitor, deformat de rahitism, a convocat în 1604

Conferinţa de la Hampton Court. Când puritanii au cerut iarăşi reformă.

Iacob s-a înfuriat şi le-a spus că „îi va scoate afară din regat" dacă nu se vor conforma; cât despre organizarea prezbiteriană în biserica de stat, le-a răspuns că prezbiterianismul „este în armonie cu monarhia în aceeaşi măsură în care este Dumnezeu cu diavolul". Rezultatul net al acestei întâlniri a fost permisiunea de a face o nouă traducere a Scripturii în limba engleză, şi un grup de teologi învăţaţi au început lucrul pentru Biblia cunoscută sub numele de versiunea King James (Regele Iacob) sau versiunea autorizată. Această

 traducere a fost terminată în 1611, şi cu timpul anglo-saxonii au preferat-o, înlocuind Biblia de la Geneva.

Problemele dintre Iacob şi puritani includeau mai mult decât dezacordul religios în legătură cu formele de guvernare prezbiteriană sau episcopală în biserica de stat. Problema juridică era în legătură cu lupta dintre tribunalele legale tradiţionale din Anglia şi sistemul de

tribunale extralegale pe care

Tudorii l-au înfiinţat pentru a avea control total asupra supuşilor lor. O altă problemă o constituia întrebarea dacă era suveran monarhul sau Parlamentul.

Era regele suveranul divin ales, responsabil numai în faţa lui Dumnezeu, sau era el ales prin consimţământul poporului în Parlament? Problema economică era dacă regele putea impune taxele sau această prerogativă era exclusiv a

Parlamentului. Din nefericire pentru Stuarţi, nici Iacob, nici cei trei urmaşi ai lui nu au avut diplomaţia Tudorilor de a-şi ascunde pumnul de fier în mănuşa de catifea a unui monarh sprijinit în aparenţă de Parlament. În timpul domniei Elizabetei şi a lui Iacob, puritanii câştigaseră adepţi pentru vederile lor între negustorii orăşeneşti şi nobilimea rurală. Aceste grupuri au fost obligate să intre în opoziţie cu domnitorul datorită tuturor problemelor menţionate mai sus, şi au aşteptat timpul când au putut să acţioneze.

Carol I, care a domnit din 1625 până când a fost executat în 1649, a fost un om onorabil, curajos, capabil, dar slab, care credea mai mult decât tatăl lui în unitatea dintre dreptul divin al monarhiei şi episcopat. El insista de asemenea că Parlamentul trebuie să fie subordonat, dar nerealizând acest lucru, a domnit fără Parlament din 1629 până în 1640. Mulţi puritani, obosiţi de a mai spera la condiţii mai bune în Anglia, au emigrat în America. Cel puţin douăzeci de mii au părăsit Anglia între 1628 şi 1640.

Faptul că regele Carol l-a ales pe William Laud (1573 – 1645) un om mic la statură şi îngust la gândire, ca arhiepiscop de Canterbury, a creat o conjunctură de situaţii care, cu timpul, i-au adus căderea. Laud favoriza uniformitatea în organizare şi teologia arminiană, care displăceau puritanilor calvinişti; el i-a numit pe arminieni în cele mai bune poziţii bisericeşti.

Of Cod.	Of Min.	of the	Di vcil.

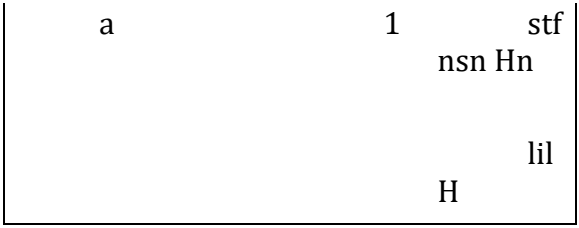

Arhiepiscopul Laud şi episcopii sunt atacaţi în această gravură în lemn dintr-un tractat puritan din anul 1641.

Figura din stânga este cea a unui puritan cu o Biblie. *Celelalte două figuri sunt episcopi*, *cu o carte de slujbă şi o carte de superstiţii*.

Capitolul 30 333

Încercarea pe care a făcut-o Laud de a da cu forţa bisericii scoţiene în

1637 o nouă „Carte de rugăciune comună" s-a dovedit a fi incidentul care a dezlănţuit lupta dintre puritani şi domnitorul lor. Scoţienii s-au răsculat împotriva acestei încercări de a le fi schimbată liturghia, organizarea politică şi credinţa, făcută cu scopul de a crea uniformitate religioasă în cele două ţări.

Aceasta a fost perioada în care Jenny Geddes pare să fi aruncat scaunul pe care şedea spre capul preotului, pentru că acesta a îndrăznit – după afirmaţia ei – să „spună liturghia la urechea mea" în istorica biserică St. Giles din

Edinburgh. În 1638, conducătorii scoţieni au semnat un Legământ naţional pentru apărarea prezbiterianismului şi au invadat Anglia. Carol a încercat să oprească invazia dar până la urmă a trebuit să-i mituiască. Scoţienii au intrat în Anglia a doua oară, şi au rămas ca o ameninţare în nord. Pentru a face rost de bani, Carol a convocat Parlamentul în 1640, eveniment cunoscut ca

Parlamentul cel Lung, deoarece nu a fost înlocuit până în 1660.

Parlamentul cel Lung, înainte de a aproba orice fonduri, i-a închis sau executat pe sfetnicii lui Carol, a desfiinţat toate curţile ilegale şi a luat sub control finanţele statului, dar nu a ajuns la o înţelegere în problema religiei.

Moderaţii, care doreau să păstreze episcopatul, erau cunoscuţi

ca „regaliști”.

sau „cavaleri”, iar nobilimea puritană rurală şi comercianţii care doreau organizarea şi doctrina prezbiteriană sau congregaţională, erau cunoscuţi ca

„Puritanii” sau „capetele rotunde”. În 1642, regaliştii s-au retras din

Parlament după ce Carol a încercat fără succes să aresteze cinci membrii din

Camera Comunelor pentru trădare şi a început Războiul Civil, care urma să dureze până în 1646. Succesul în conflict a fost de partea puritanilor din

Parlamentul cel Lung, datorită deosebitei îndemânări militare a lui Oliver

Cromwell (1599 – 1658). Cavaleria lui bine educată şi deosebit de disciplinată, formată din puritani pioşi, cunoscuţi sub numele de „coastele de fier”, a devenit modelul după care a fost organizată victorioasa armată de Model

Nou. În 1646 Parlamentul l-a capturat pe rege şi, după evadarea lui şi după un al doilea scurt război civil în 1648, regele a fost executat.

În acelaşi timp, Parlamentul a abolit episcopatul în 1643 şi a autorizat

Adunarea de la Westminster formată din 151 de puritani englezi. Pentru a asigura ajutorul scoţian în război, Parlamentul a acceptat *Liga solemnă şi legământul* din 1638 şi a adăugat opt prezbiterieni scoţieni pentru a, îl sfetnici în problema organizării şi a formulării credeului bisericii naţionale li Grupul a ţinut între 1643 şi 1649, 1163 de sesiuni zilnice, în timpul cărora şi-a îndeplinit adevărata misiune, cu toate că a fost dizolvat abia în 1652.”» *îndrumarul pentru închinăciune*, după principiile prezbiteriene, a fost încheiat în 1644 şi acceptat atât de Parlamentul scoţian cât şi de cel englez, în 1645. *Forma de guvernământ*, care pleda pentru organizarea prezbiteriană a bisericii naţionale, a fost încheiată în 1645 şi adoptată de Parlament în 1648. *Confesiunea de credinţă calvinistă* de la Westminster, cea mai importantă lucrare a Adunării, a fost încheiată în

1646 şi adoptată de scoţieni în 1647, iar de englezi în 1648.16

Astfel, în 1648, biserica de stat a Angliei era biserică prezbiteriană calvinistă, în 1647 erau de asemenea terminate Catehismul Lung şi Catehismul Scurt. Cu

334 *Creştinismul de-a lungul secolelor* aceste realizări, era încheiată adevărata activitate a adunării teologilor de la

Westminster. Constituţiile bisericilor americane prezbiteriene mari includ toate documentele menţionate mai sus.

Prezbiterienii din Parlament nu dăduseră armatei o atenţie atât de mare cum ar fi trebuit, armată care devenise de orientare congregaţionalistă. Obosit de refuzul prezbiterian de a plăti armatei restanţele de soldă şi de refuzul lor de a avea o altă biserică în afară de cea prezbiteriană, Cromwell, un independent sau congregaţionalist, a ordonat colonelului Pride să „cureţe

Parlamentul" în 1648. Prezbiterienii au fost alungaţi, lăsând o „rămăşiţă" de congregaţionalişti. După execuţia lui Carol în 1649, Cromwell a înfiinţat un commonwealth condus de el. În 1653, el a concediat rămăşiţa de Parlament, a înfiinţat un Protectorat şi până în 1658 a condus ca dictator cu ajutorul armatei. În probleme de religie a fost tolerant. El le-a permis evreilor care fuseseră expulzaţi în 1290 să se întoarcă în 1656.

După moartea lui Cromwell, Parlamentul cel Lung s-a autodizolvat în

1660, şi englezii, obosiţi de modul de viaţă auster al puritanilor, l-au rechemat pe Carol al II-lea să le devină conducător şi au adoptat din nou episcopatul.

Un cod sever de legi, cunoscut sub numele de „Codul Clarendon", 17 dădea în mâinile anglicanilor poziţiile din biserica de stat şi din stat, şi interzicea adunările puritanilor. În jur de douăzeci de mii de clerici calvinişti au fost alungaţi din bisericile lor, şi puritanii au devenit o parte a tradiţiei nonconformiste din Anglia. Cei mai remarcabili scriitori ai acestei tradiţii au fost John Milton (1608 – 1674), al cărui poem epic *Paradisul pierdut* este un tratat teologic în versuri, şi al cărui tratat *Areopagitica* apăra libertatea de gândire, şi

John Bunyan (1628 – 1688), a cărui alegorie despre mersul vieţii creştine în *Călătoria creştinului* i-a ajutat pe mulţi de atunci încoace.

Nonconformiştilor din Anglia li s-a garantat toleranţa numai după alungarea lui Iacob al II-lea din Anglia, în timpul Glorioasei Revoluţii din 1689. Atât

Anglia cât şi Olanda au avut o biserică bine întemeiată care tolera alte biserici.

Capitolul 30 335

NOTE

Hans J. Hillerbrand, *The Reformation* (New York: Harper, 1964) d

310 – 315.

Henry Bettenson, *Documents of the Christian Church* (New York:

Oxford University Press, ed. a 2-a, 1963), p. 217 – 218.

Ibid., p. 218 – 222.

Ibid., p. 227.

Ibid., p. 233 – 234.

Carl Stephenson şi Frederick G. Marcham, Sources *of English*

Constituţional History (New York: Harper, 1937) p. 323 – 324.

Henry Gee şi William J. Hardy, compilatori, *Documents Illustrative of*

English Church History (London: Macmillan, 1921), p. 369 – 372, vezi şi p. 358 – 366.

Bettenson, op. cit., p. 234 – 235.

Ibid., p. 235 – 239; Gee şi Hardy, op. cit., p. 458 – 467.

10. Philip Schaff, *Creeds of Christendom* (New York: Scribner, 3 vol., ed.

a 6-a, 1890), 3: 486 – 516; Gee şi Hardy, op. cit., p. 477 – 480.

11. Bettenson, op. cit., p. 240 – 241.

12. Ibid., p. 242 – 243.

13. Schaff, op. cit., 3: 707 – 729.

14. Gee şi Gardy, op. cit., p. 508 – 511.

15. Schaff, op. cit., 1: 727 – 816.

16. Schaff, op. cit., 3: 598 – 673.

17. Gee şi Hardy, op. cit., p. 594 – 632.

1.

3.

4.

5.

6.

7.

8.

9.

REFORMA ŞI CONTRAREFORMA, 1517 – 1648

31

Contrareforma şi evaluarea

Bisericile luterane, anglicane şi reformate, sub forma lor de biserici de stat, precum şi formele radicale sau independente ale anabaptismului păreau a fi pe cale de a cuceri întreaga Europă la nord de Alpi în jurul anului 1545. Ele erau puternic înrădăcinate în Germania, Franţa, Scandinavia, Elveţia, Scoţia şi

Anglia. După 1560, protestantismul a câştigat numai Olanda, din cauză că un val de energie religioasă revitaliza Biserica Romano-Catolică. De fapt, protestantismul a pierdut Polonia şi Belgia. Acesta a fost rezultatul

Contrareformei din Biserica Romano-Catolică, care a avut loc sub conducerea clerului din clasele de sus şi a papalităţii. Contrareforma a produs o reînnoire şi o reformă internă, iar pe plan extern şi-a manifestat opoziţia faţă de protestantism. Ea a dezlănţuit de asemenea forţele care au condus la lupta finală dintre protestanţi şi romano-catolici în imperiu în timpul Războiului de

Treizeci de Ani (1618 – 1648). Catolicismul Contrareformei a fost dus de misionari în Québec, în America Latină şi în Asia de sud-est.

I. CONTRAREFORMA

A. Reînnoire şi reformă

Există câteva cauze care au împiedicat câştigarea Italiei la protestantism.

Lipsa de unitate în Italia a dus la dominarea ei de către Spania,

campioana catolicismului. Roma era de asemenea reşedinţa papalităţii, şi papalitatea a împiedicat traducerea Bibliei în limbile naţionale.

1. Un factor puternic care a împiedicat răspândirea protestantismului a fost

Capela Dragostei Divine, care a existat între anii 1517 şi 1527. Această organizaţie neoficiala, formată din aproximativ şaizeci de importanţi clerici şi laici, era preocupată de adâncirea vieţii spirituale prin exerciţii spirituale. Ea de asemenea sprijinea opere de caritate şi reformă. Cei mai importanţi membri au fost Giovanni Pietro Caraffa (1476 – 1559), care a devenit papa Paul al IV-lea în 1555, şi Gaetano di Tiene (1480 – 1547), care a fost o sursă de inspiraţie pentru papii reformatori. Caraffa era puternic ataşat de dogma medievală a

Bisericii Romane. Acest grup de oameni spirituali sprijinea orice mişcare ce contribuia la o reîntoarcere a convingerii personale în biserica lor iubită.

ROMANO-CA TOLICISMUL

1545 – 1563 – CONTRAREFORMA

Reacţie externă faţă de protestantism

1. Conducătorii naţionali a. Spania – Carol al V-lea.

Filip al II-lea

Franţa – Caterina de Medici

Ludovic al XIV-lea b.

2. Iezuiţii – Loyola şi

Exerciţiile spirituale

3. Indexul cărţilor interzise

4. Inchiziţia Paul «ni" le-a în Spania – Torquemada

Inchiziţia romană

Biserica Romano-Catolică a pierdut numai Olanda după 1563, dar a recâştigat Belgia şi Polonia

REFORMA ROMANO-CATOLICĂ

Reînnoire internă şi reformă

1. Ordine monastice = iezuiţii, teatinii, ursulinele

2. Morala – comisie

Paul al III-lea, 1536 – 1537

3. Oameni – cardinalul Contarini.
Paul al III-lea
4. Mistici – Sfânta Teresa.
Capela Dragostei Divine
5. Întruniri – Conciliul de la
Trent, 1545 – 1563 adoptă:
a. Teologia tomistă b. Vulgata c. Apocrifele d. Credinţa tridentină
6. Misiuni
Iezuiţii, franciscanii şi dominicanii în
America Centrală şi de Sud.
Québec, China, India.
Japonia, Filipine şi
Indochina
7. Muzică – Palestrina, Mişele, polifonie
8. Arhitectura barocă
Biserica II Jesu
Coloanele lui Bernini
9. Mit – istorie
Caesar Baronius
Istoria ecleziastică
Biserica este întotdeauna una şi aceeaşi
TRIUMF ALISMUL
1563 – 1648
Capitolul 31 339

2. Papa Paul al III-lea i-a făcut cardinali pe cei mai capabili dintre aceşti oameni zeloşi. În anul 1536 i-a pus pe Caraffa, Gasparo Contarini (1483 – 1542)

— Care simpatiza cu doctrina protestantă a justificării prin credinţă – pe Pole şi pe alţii într-o comisie care să organizeze un plan pentru reforma religioasă, în 1537 ei au prezentat un raport din care reieşea că abuzurile din Biserica

Romană erau greşeala pontifilor precedenţi şi a cardinalilor corupţi care vânduseră fără discernământ slujbe şi dispense.1

3. Capela Dragostei Divine a inspirat de asemenea fondarea

unor noi ordine religioase, care au ajutat la oprirea răspândirii protestantismului.

Gaetano di Tiene, ajutat de Caraffa, a înfiinţat ordinul teatin în 1524. Acest ordin îi silea pe preoţii mireni să trăiască într-o comunitate religioasă sub regula triplă a sărăciei, castităţii şi ascultării, dar le dădea libertatea de a-i sluji pe oameni exact aşa cum făceau preoţii parohi. Predicarea, învăţătura şi serviciul social al acestor preoţi a dus la un nou respect faţă de Biserica

Romană în Italia, şi mişcarea teatină s-a răspândit rapid în acea ţară.

Atât conducerea cât şi membrii teatinilor erau aristocraţi, dar ordinul capucinilor înfiinţat de Matteo da Bascio (1495 – 1552) în 1525, ca o ramură reformată a franciscanilor, îi atrăgea pe ţărani cu spiritul lui de autosacrificare în slujire şi modul popular de predicare. Ordinul era uşor de recunoscut după gluga ascuţită şi picioarele goale ale călugărilor. Modul lor de viaţă şi capelele lor erau mult mai simple şi mai austere decât cele ale teatinilor. Papa a aprobat ordinul capucinilor în anul 1528.

Ordinul ursulinelor, pentru femei, a fost înfiinţat în 1535 de Angela Merici

(1474 – 1540) pentru îngrijirea bolnavilor şi educaţia fetelor, şi a primit aprobarea papală în anul 1544. Multe ordine au fost organizate în această perioadă şi ele au slujit bine Biserica Romană de atunci înainte. Multe dintre ele sunt puternice chiar şi azi. Cel mai important ordin, care va fi discutat mai târziu, a fost „Societatea lui Iisus". Toate aceste ordine au pus la dispoziţia papei bărbaţi şi femei ascultători, care erau dedicaţi slujirii Bisericii Romei şi care căutau să salveze suflete şi să le slujească pe plan social oamenilor din timpul lor.

4. Faptul că papii iubitori de lux, lacomi dar culţi din timpul Renaşterii au fost succedaţi, în timpul secolului al XVI-lea, de mulţi papi care au sprijinit cu zel reforma, a ajutat de asemenea la împiedicarea creşterii protestantismului.

Paul al III-lea (1534 – 1549) a sprijinit atât de mult cauza

reformei, încât pontificatul său marchează un punct important în Contrareformă. În timpul conducerii sale s-a format ordinul iezuit, a luat fiinţă Inchiziţia, a fost publicat „Indexul cărţilor", care cuprindea listele de cărţi pe care catolicii nu trebuiau să le citească, iar în anul 1545 a început Conciliul de la Trent. El de asemenea permisese celor nouă să redacteze faimosul raport în 1537 despre abuzurile din Biserica Romană. Cardinalul Caraffa a devenit papa Paul al

IV-lea (1555 – 1559), şi a sprijinit Contrareforma. Când era cardinal, el îl încurajase pe Paul al III-lea să înfiinţeze Inchiziţia romană şi să publice

„Indexul" pentru a curăţa Biserica de erezie. Ca papă, el a făcut aceste două arme şi mai puternice. În schimb, el nu a reuşit să elibereze papalitatea de sub

 controlul politic al Spaniei şi s-a făcut vinovat de nepotism.

Pius al IV-lea, succesorul lui, a reuşit să elimine nepotismul şi să echilibreze puterea Colegiului de cardinali. Sixtus al V-lea a reuşit să aducă reforma financiară. Cu zel spiritual înnoit şi cu aceste reforme practice.

Biserica Romei, purificată de la cap, a reuşit să întreprindă reforma între membrii ei în întreaga Europă şi să încerce să câştige mulţi protestanţi înapoi la turma catolică. În anul 1590, papalitatea avea câştiguri considerabile datorită acestor reforme.

5. Dacă aşa cum a sugerat Latourette, secolul al XIX-lea a fost marele secol al misiunilor protestante, se poate spune că, mulţumită iezuiţilor, secolul al XVI-lea a fost marele secol al misiunilor romano catolice. Iezuiţii spanioli, portughezi şi mai târziu francezi au dus credinţa lor în America Latină.

Québec şi Asia de sud-est. Explorarea şi popularea acestor zone de către naţiunile amintite mai sus a făcut să fie posibilă această expansiune religioasă.

Ea a fost aprobată de papă din toată inima. Patronajul naţional al misiunilor de către conducătorii acestor state au deschis, în 1622, calea spre formarea

Congregaţiei Sacre pentru Propagarea Credinţei, care a fost creată de Grigore al XV-lea. Ordinul dominican şi cel franciscan au jucat şi ele un rol în această lucrare, iar unii din călugării care le aparţineau au fost martirizaţi.

China, care primise creştinismul nestorian în secolul al VII-lea şi creştinismul romano-catolic prin anul 1300, prin intermediul lui John de

Monte Corvino, a primit pentru a treia oară mesajul creştin prin iezuiţi.

Matteo Ricci (1552 – 1610), cu cunoştinţele lui de matematică şi astronomie, cu ceasurile pe care le-a făcut cadou împăratului şi cu dorinţa sa de a se adapta la cultura chineză în ceea ce priveşte îmbrăcămintea şi obiceiurile, când a ajuns la Pekin în anul 1601, a avut curând în jur de 6.000 de adepţi. În anul 1700, iezuiţii din China afirmau că au 300.000 de adepţi. La începutul secolului al

XVIII-lea, călugării au fost expulzaţi deoarece împăratul le-a devenit ostil.

Francis Xavier, care a predicat în multe părţi ale Orientului îndepărtat, a debarcat în Kagoşima, în Japonia, în anul 1549; în anul 1614 călugării susţineau că 300.000 de japonezi au fost câştigaţi de ei. O persecuţie îngrozitoare cu războaie şi martiraj a distrus această lucrare la începutul secolului al XVI-lea, când conducătorii Hideyoşi şi Ieyasu s-au întors împotriva călugărilor, deoarece credeau că aceştia sunt agenţi ai imperialismului european.

Robert de Nobili (1577 – 1656), care se îmbrăca la fel ca şi indienii din casta de sus şi le-a studiat cultura, a lucrat la plantarea Bisericii Romano-Catolice în

India. Filipinezii au adoptat ca naţiune credinţa romano-catolică în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, şi această biserică se bucură încă de loialitatea majorităţii poporului. În Indochina au intrat călugării şi au fondat o puternică

Biserică Romano-Catolică.

America Centrală şi America de Sud, prin intermediul spaniolilor şi portughezilor, iar Québec, prin intermediul francezilor,

au fost adăugate la turmă. Romano-catolicismul este încă dominant în acele zone. Imperialismul ecleziastic din Spania, Portugalia şi Franţa a mers mână în mână cu

Capitolul 31 341

Imperialismul politic. În toată această expansiune misionară, iezuiţii au avut un rol de frunte. Călugărul dominican Bartolomé de Las Casas (1474 – 1566), a scris la începutul epocii de expansiune misionară împotriva maltratării indienilor de către spanioli şi s-a opus transformării indienilor în sclavi.

6. Cardinalul Caesar Baronius (1538 – 1607), la insistenţa lui Filip Neri

(1515 – 1595), s-a angajat să facă cercetări şi să scrie lucrarea *Anale eclaziastice*

(1588 – 1607), care are douăsprezece volume, pentru a combate lucrarea *Secolele de la Magdeburg*, în treisprezece volume editate de Matthias Flacius (Illyricus).

Această din urmă lucrare îl prezintă pe papa ca pe anticrist, dar Baronius a susţinut că Biserica Romano-Catolică a fost întotdeauna una şi aceeaşi şi că a fost loială învăţăturii apostolice.

7. Giovanni da Palestrina (cca. 1524 – 1594), conducătorul corului de la

Sfântul Petru, a compus muzică polifonică în care coruri ce cântau diferite linii melodice creau un mozaic de sunete. El a scris nouăzeci de liturghii şi aproximativ cinci sute de motete care proclamau spiritul triumfător al

Contrareformei.

8. Arhitectura barocă a exprimat triumfalismul bisericii. Coloanele lui

Giovanni Bernini (1598 – 1680), din faţa bisericii Sf. Petru din Roma şi bolta de deasupra altarului în interiorul bisericii proclamă măreţia bisericii. Biserica II

Jesu din Roma şi palatulmănăstire-biserică El Escorial a lui Filip al II-lea la nord de Madrid sunt alte exemple.

B, Reacţie împotriva protestantismului

1. Spania a devenit liderul naţional în opera Contrareformei, deoarece naţionalismul şi religia se uniseră în încercarea de a unifica şi consolida statul spaniol prin alungarea maurilor musulmani şi a evreilor. După căsătoria lor în 1469, foarte-religioasă Isabella de Castilia şi la fel de religiosul Ferdinand de Aragon au luptat pentru o Spanie unită, loială Romei. În anul 1480, a luat fiinţă în Spania Inchiziţia, dezvoltându-se sub conducerea lui Toma

Torquemada şi devenind un organ de exterminare a ereticilor. Din Spania a împrumutat Paul al III-lea ideea inchiziţiei romane. Tot un spaniol, Ignaţiu de

Loyola, a pus bazele „Societăţii lui Iisus". Cardinalul Ximenes, un alt spaniol, a revitalizat studierea Scripturii între clericii educaţi la universitatea din

Alcalá, fiind primul care a tipărit Noul Testament grecesc. El de asemenea a coordonat publicarea lucrării *Polyglot absolutensian* în 1520. Această lucrare dădea textul Bibliei în limbile originale cât şi în latina populară. Carol al V-lea şi Filip al II-lea, conducătorii succesivi ai Spaniei, ai Ţărilor de Jos şi ai

Sfântului Imperiu Roman, au fost sprijinitori înfocaţi ai sistemului papal.

Filip a stors bogăţiile Spaniei şi a supt sângele ei în acţiuni menite să menţină

Ţările de Jos la credinţa romano-catolică şi să readucă Anglia sub autoritatea papală. În aceste multe privinţe, Spania a asigurat energia ce putea fi folosită pentru consolidarea poziţiei Bisericii Romane şi pentru recâştigarea teritoriilor pierdute. De asemenea, ea a organizat şi a condus flota care în anul 1571, la

Lepanto, a distrus flota musulmană. Portugalia şi Franţa au sprijinit de asemenea papalitatea.

2. Cea mai eficientă armă de propagandă pozitivă pentru Biserica Romei a fost dată de ordinul iezuit, care a pus accentul pe propovăduire, activitate îndeplinită de către călugări bine educaţi, ca mijloc de a-i câştiga pe oameni înapoi de la protestantism. Fondatorul

ordinului, Ignaţiu de Loyola (cca. 1491

1556), s-a născut într-o familie nobilă bască. După aventuri în lupte, la vânătoare şi cu femei obişnuite, el a devenit soldat. Într-o bătălie împotriva francezilor în 1521, i-a fost rupt piciorul şi a trebuit să stea mult timp în spital, pentru că i-a fost pus greşit, a trebuit să fie rupt şi iarăşi pus la loc. În acest timp, citirea literaturii religioase a avut ca rezultat o experienţă spirituală în 1522, care l-a făcut să-şi dedice viaţa slujirii lui Dumnezeu şi Bisericii. În

1523, a făcut o călătorie în Ţara Sfântă, iar la întoarcere şi-a început educaţia, în 1528, s-a înscris la Universitatea din Paris. În 1534, împreună cu şase prieteni, a format nucleul unui ordin căruia i s-a dat confirmarea papală de către Paul al III-lea în 1540. Bărbatul mic de statură, deformat, rănit, a devenit generalul noului ordin în 1541. În anul 1556, ordinul număra în jur de o mie de călugări.

Mai înainte, Loyola scrisese o lucrare numită *Exerciţii spirituale*, pentru a-i conduce pe novici într-o experienţă spirituală care să-i facă membrii credincioşi ai ordinului. Era necesar ca ei să petreacă câteva săptămâni meditând asupra păcatului, vieţii, morţii şi învierii lui Cristos. Această perioadă lungă de exerciţiu spiritual îi făcea pe novicii lui credincioşi lui

Dumnezeu şi conducătorilor lor pământeşti.2 în final, membrii trebuiau să depună un jurământ de ascultare specială faţă de papă cât şi faţă de generalul lor. După general, urmau provincialii, cei care aveau în grijă districtele.

Regulile lui Loyola cereau ascultare oarbă absolută faţă de papă, pe lângă puritate, sărăcie şi castitate.3

Principalele funcţii ale organizaţiei erau: educaţia, lupta împotriva ereziei şi lupta împotriva misiunilor străine. Ordinul a avut întotdeauna controlul asupra celor mai importante instituţii de educaţie din Biserica Romană. Prin metoda predicării, mari părţi din Germania au fost recâştigate la Biserica

Romană. De asemenea, ordinul a dat câţiva misionari eroi. Francis Xavier

(1506 – 1552) a fost unul din primii mari misionari ai ordinului.

Călătorind spre Orientul îndepărtat, Xavier a predicat în India, în Indiile de Est şi în

Japonia, şi a botezat mii de oameni în credinţa romană. Iezuiţii au reuşit să recâştige pentru Biserica Romei provinciile din sudul Ţărilor de Jos şi Polonia, cu toate că luteranismul părea a fi stabilit puternic în Polonia. Dar în aceste lupte, chiar eficienţa iezuiţilor a fost cea care i-a făcut fără suflet; relativismul lor etic i-a făcut să justifice orice mijloace de realizare a ceea ce părea a fi un scop bun; înscrierea conducătorilor de state în lupta împotriva ereziei a dus la un amestec inoportun în politică, ceea ce mai târziu le-a atras antipatia oamenilor.

3. Biserica Romană avea două arme de constrângere pentru a sprijini propaganda iezuiţilor. Acestea au fost Inchiziţia şi Indexul. Inchiziţia şi-a avut originea în lupta împotriva albigenzilor din Sudul Franţei la începutul secolului al XIII-lea. Ea fusese stabilită în Spania cu aprobarea papei, în 1480.

Capitolul 31 343
A *nflom înerum hbrt*. *Crftriptt emul*»
trobibtntur.
În Hfjfjw.
2
thntms.
trtfmusfabrtt «*s*.
Irajmui Ofmlius Scrcktenfudiits.
Emfmus Ketembutber.
I. *rafmm Ketertiimus*.
Enfmusătrierwi.
Ererius Snepfws.
Earinul *Ceriul*.
Eutubus Mi «», fi» i ei *M-faius*.
Aaf7» ritm *incerţi nominti fibri frtbibiti*.
Efr*minta Conflunt* şi *injlituilos ţutrit*, *ett*.
EnmnitisHM *ipjlohrum*, (*y tuanfeheritm*.
(. *nibiniiin Chnfiwnimt*.
Entbinim ţiarum trecatunum.

E/rummulum *libn în Conâlitn* jei-l* ex*

Irţ) i Cknjlitnis Pariu *Intriw*

Ifijhit tpitştitu tifmunores Chrtjlunilmi ftiltttr ei ţtr Vbrtfum Oruntulim. etc.

Indexul cărţilor interzise *era o listă cu scrierile catolicilor orientaţi spre reformă şi ale protestanţilor. Această pagină din* Indexul *din 1559 identifică cărţi interzise scrise de Erasm, şi pseudonimele lui.*

pentru a se ocupa de problema ereziei în acea ţară. Sub conducerea lui Toma

Torquemada (1420 – 1498), au fost executaţi zece mii de oameni, iar sub conducerea lui Ximenes, au murit în jur de două mii. Datorită insistenţei lui

Caraffa, Inchiziţia romană a fost proclamată, printr-o bulă papală dată de

Paul al III-lea în 1542, ca un instrument care să se ocupe de erezie oriunde ar fi apărut, până când a fost abolită în 1854. Cei acuzaţi erau întotdeauna consideraţi vinovaţi până când îşi dovedeau nevinovăţia; ei nu erau niciodată confruntaţi cu acuzatorii lor; ei puteau fi forţaţi să mărturisească împotriva lor înşile; puteau fi torturaţi pentru a li se scoate o mărturisire. Cei condamnaţi erau pedepsiţi prin confiscarea proprietăţii, sau închisoare, sau ardere pe rug, dacă nu mărturiseau şi nu se lepădau de credinţa lor. Aceste pedepse erau aplicate de către autorităţile laice sub ochiul vigilent al inchizitorilor.

4. Dezvoltarea tipăriturilor la mijlocul secolului al XV-lea i-a ajutat pe protestanţi să-şi răspândească ideile. Pentru a contracara, Biserica Romană a elaborat un Index, o listă a cărţilor pe care credincioşii nu aveau voie să le citească. După ce a devenit papa Paul al IV-lea, Caraffa a elaborat primul

Indexul roman al cărţilor interzise, în 1559. Cărţile lui Erasm şi câteva ediţii protestante ale Bibliei apăreau pe listă. O adunare specială a Indexului, creată în 1571, a fost însărcinată de papă să ţină lista la zi. Indexul i-a reţinut pe mulţi romano-catolici de la citirea

literaturii protestante şi Inchiziţia i-a forţat pe mulţi să-şi retracteze vederile protestante. Indexul a fost abolit în anul

1966.

5. Paul al III-lea părea să vadă nevoia de reformă în Biserica Romană mai mult ca oricare altul, deoarece el a fost cel care a autorizat Ordinul Iezuit în anul 1540, a iniţiat Inchiziţia romană în anul 1542 şi a dat bula în 1544 prin care era convocat Conciliul de la Trent. Conciliul s-a deschis la 13 decembrie

1545 şi a ţinut, cu lungi perioade când nu erau sesiuni, până la 4 decembrie

1563. Conciliul nu avea permisiunea să-şi afirme superioritatea faţă de papă.

Votarea se făcea pe capete şi nu pe naţiuni, cum fusese cazul Conciliului de la

Constance. Italienii întotdeauna formau trei pătrimi din cei prezenţi, astfel că papalitatea şi ierarhia italiană şi-au asigurat controlul asupra acţiunilor

Conciliului. Paul voia ca acest Conciliu să analizeze doctrina Bisericii Romei, să elimine abuzurile clericale şi să se gândească la posibilitatea unei cruciade împotriva păgânilor. Cu toate că decretele finale au fost semnate de către 255

de clerici, nu au fost niciodată prezenţi mai mult de 75 la majoritatea celor 25

de sesiuni.

— Prima serie de sesiuni între 1545 şi 1547 a fost total absorbită de variatele probleme doctrinare. Conciliul a declarat că nu doar Biblia singură, ci

Scripturile canonice şi Apocrifele în ediţia Vulgata a lui Ieronim şi tradiţia

Bisericii, constituie autoritatea finală pentru credincioşi.4 Discuţia despre justificarea prin credinţă a avut ca rezultat decizia că omul este justificat prin credinţă împreună cu fapte, şi nu numai prin credinţă. Au fost reafirmate de către Conciliu cele şapte sacramente şi au fost formulate decrete în legătură cu reforma abuzurilor

ecleziastice.

În timpul celei de a doua serii de sesiuni, între 1551 şi 1552, a fost reafirmată dogma transsubstanţierii şi au fost formulate în continuare decizii cu privire la reformă. Seria finală de sesiuni, între 1562 şi 1563, s-a ocupat cu discuţii detaliate despre alte sacramente, reguli cu privire la căsătorie, decrete despre purgatoriu şi diferite subiecte de reformă.5 Controlul papei asupra

Conciliului a fost demonstrat prin cererea Conciliului ca papa să-i confirme lucrările printr-o bulă papală. O altă bulă papală, emisă în 1564, conţinea un rezumat al credinţei formulat la Conciliul de la Trent. Aceasta era cunoscută sub numele de „Profesiunea de credinţă tridentină". Întreg clerul şi profesorii romano-catolici trebuiau să subscrie la aceasta, precum şi convertiţii de la protestantism. Persoana care a subscris trebuia să jure „ascultare adevărată".

faţă de papă.6

Semnificaţia reală a Conciliului a fost transformarea teologiei tomiste medievale într-o dogmă autoritară care să fie obligatorie pentru toţi credincioşii.7 El a făcut imposibilă orice şansă de reconciliere cu protestantismul, deoarece protestanţii nu acceptau ideea că tradiţia are aceeaşi autoritate ca şi Scriptura. Totuşi, el a promovat un standard moral mai înalt

Capitolul 31 345

Între clerici prin reformele necesare. El a deschis seminarii pentru educarea preoţilor, s-a îngrijit de Catehismul Roman din 1566 şi a adoptat o versiune autoritară a Bibliei, Vulgata. Acest Conciliu a marcat înfrângerea finală a conciliarismului şi triumful absolutismului papal.

Înarmată cu un sistem de dogme răspândit de educatorii iezuiţi credincioşi, aşa cum a fost Peter Canisius (1521 – 1597) şi de misionari şi sprijinită de puterea Inchiziţiei, papalitatea a reuşit să oprească cuceririle protestante – cu excepţia Olandei – după 1560 şi să recâştige teritorii ca Polonia, unde se părea că protestantismul va triumfa. Culmea cuceririlor şi reformei a fost atinsă în jurul anului 1600.

Reforma şi Contrareforma din Apus au avut foarte puţin efect asupra

Bisericii din Răsărit. Chirii Lucar (1572 – 1638), care a studiat la Geneva şi a fost ales în 1621 patriarh de Constantinopol, era interesat în mişcarea religioasă calvinistă din Apus, dar a întâmpinat opoziţie atât din partea propriului popor cât şi din partea iezuiţilor, care nu voiau ca Biserica din

Răsărit să devină protestantă. El a publicat o Mărturisire de credinţă în 1629, puternic nuanţată cu idei calviniste. De asemenea, el a trimis la Londra, în timpul domniei lui Carol I, unul dintre cele mai vechi manuscrise ale Bibliei.

Codex Alexandrinus. Duşmanii lui l-au convins pe sultan să-l condamne la moarte pentru o presupusă instigare la răzvrătire între cazaci, iar un sinod de la Betleem în 1672 a combătut toate aspectele doctrinei reformate din

Mărturisirea lui de credinţă, pretinzând chiar că nu el a scris-o. În modul acesta umilitor s-a năruit încercarea de a face protestantă Biserica Greacă.

II. RĂZBOIUL DE TREIZECI DE ANI

Datorită faptului că mulţi conducători clericali din Germania, care au devenit protestanţi, şi-au adus la aceeaşi credinţă şi ţările lor, în ciuda Păcii de la Augsburg, care îi constrângea să renunţe la ţările lor dacă deveneau protestanţi, atât romano-catolicii cât şi luteranii erau nemulţumiţi. Calvinismul, care nu fusese recunoscut la tratativele de la Augsburg, câştigase teren în

Germania, ca de exemplu, palatinatul; şi calviniştii doreau recunoaştere legală.

Iezuiţii nu au pierdut nicio şansă de a se amesteca în afacerile politice ale unor ţări ca Bavaria şi Boemia, pentru a recâştiga teritoriile pierdute de biserica romană. împăratul Ferdinand al II-lea şi Maximilian al Bavariei fuseseră educaţi de iezuiţi să urască protestantismul. Luteranii din

Donauworth au aruncat cu pietre într-o procesiune de călugări în anul 1606.

Deşi călugării fuseseră de acord să nu facă demonstraţii în favoarea religiei lor în afara zidurilor mănăstirii, Maximilian a fost de partea lor, a capturat oraşul şi l-a umplut cu soldaţi. Temându-se de eşecul înţelegerii de la Augsburg, conducătorii protestanţi au organizat o Uniune Evanghelică în 1608, iar în

1609 principii care-l sprijineau pe papă au organizat o Ligă Catolică. În felul acesta s-au tras în Imperiu liniile pentru lupta între credinţele rivale. Războiul extern împotriva Spaniei în Olanda şi Anglia şi conflictul intern din Germania.

Franţa, Scoţia şi Zürich au precedat stabilirea finală a protestantismului în aceste ţări.

Incidentul de la Praga din anul 1618 a fost scânteia care a aprins Războiul de Treizeci de Ani. Ferdinand, care a devenit împărat în 1619, fusese ales în

1617 la conducerea Boemiei, ca succesor al lui Matthias, care nu avea urmaşi, în 1618, protestanţii i-au aruncat pe reprezentanţii lui Mathias de pe fereastra unui castel din Praga, în şanţurile cu noroi. Când Matthias a murit, boemienii l-au ales pe Frederick, conducătorul Palatinatului protestant, ca şi conducător al Boemiei.

Războiul care a urmat a trecut prin patru faze. În perioada boemiană, din

1618 până în 1623, a avut loc lupta între Ferdinand împăratul şi Maximilian al

Bavariei de o parte, şi Frederick şi boemienii de cealaltă. Lupta de pe Dealul

Alb, de lângă Praga, în 1620, a dus la o înfrângere temporară a protestantismului în Germania de către Tilly.

În faza daneză a războiului, între 1625 şi 1629, s-au dat lupte pentru protejarea statelor germane protestante din nord de a nu împărtăşi o soartă ca aceea a Boemiei. Cristian al IV-lea al Danemarcei, atât pentru a-şi adăuga teritorii cât şi pentru a ajuta protestantismul, a venit în ajutorul principilor germani, dar a fost înfrânt de forţele împăratului Ferdinand al II-lea, conduse de capabilii generali Tilly şi

Wallenstein. Prin Edictul de Restituire din 1629, împăratul a ordonat ca toate teritoriile Bisericii Romane care fuseseră luate de protestanţi din 1552 să fie predate, protestanţii să fie alungaţi din teritoriile conduse de principi catolici şi numai luteranilor să li se dea recunoaştere şi toleranţă.

Disensiunea între principii romano-catolici germani, în legătură cu pagubele şi ajutorul dat de Gustav Adolf al Suediei protestanţilor, a dus la faza suedeză a războiului, între anii 1630 şi 1634. Conducătorul suedez voia să facă din Baltică atât un lac suedez cât şi să-şi ajute tovarăşii protestanţi. În bătălia de la Lützen în 1632, forţele imperiale ale Sfântului Imperiu Roman au fost învinse de către protestanţi. Suedia şi-a primit teritoriile râvnite de pe malurile Balticii; nordul Germaniei a fost eliberat de sub dominaţia catolică, dar sudul nu a mai fost recucerit de către Protestanţi.

Faza finală a războiului, între anii 1635 şi 1648, a implicat amestecul

Franţei romano-catolice de partea protestanţilor, deoarece Richelieu spera să câştige astfel teritorii pentru Franţa şi să-l hărţuiască pe conducătorul habsburgic al Spaniei şi al Sfântului Imperiu Roman.

Pacea de la Westfalia a pus capăt îndelungatei lupte sângeroase în 1648.

Olanda şi Elveţia au fost recunoscute ca state protestante independente.

Franţa, Suedia şi micul stat care urma să devină Prusia au câştigat teritorii importante, iar Franţa a devenit puterea dominantă în Europa. Atât luteranismul cât şi calvinismul au devenit religii recunoscute, protestanţilor dându-li-se dreptul de a deţine slujbe în stat. Ţările care în 1624 erau protestante au primit permisiunea de a rămâne protestante. Aceasta a pus capăt persecuţiei religioase. Sfântul Imperiu Roman a devenit doar un termen geografic, pierzându-şi semnificaţia politică după Pacea de la Westfalia, deoarece singura sa unitate fusese de natură religioasă, iâr Reforma şi războiul o distruseră. Acest tratat a stabilizat harta politică şi religioasă a

Europei.

Costul acordului a fost mare. Populaţia Germaniei a fost redusă cu aproximativ o treime, prin pierderea a câtorva milioane de vieţi. În numeroasele lupte s-au distrus proprietăţi şi au fost jefuite oraşe şi sate. Au fost necesare decenii pentru ca Germania să-şi revină după devastările de proprietăţi, pierderile de vieţi şi decăderea moralităţii din timpul Războiului de treizeci de ani.

III. REFORMA ÎN RETROSPECTIVA

Reforma a însemnat sfârşitul controlului impus de o biserică universală.

Biserica romano-catolică comună a fost înlocuită de o serie de biserici protestante naţionale de stat în ţările unde protestantismul a fost victorios.

Luteranii dominau scena religioasă în Germania şi Scandinavia. Calvinismul avea aderenţi în Elveţia, Scoţia, Olanda, Franţa şi Ungaria. Englezii au înfiinţat biserica de stat anglicană. Radicalii Reformei, anabaptiştii, nu au înfiinţat biserici de stat, dar erau puternici în ţări ca Olanda, Germania de nord şi Elveţia. Dintre grupurile Reformei, ei erau singurii care se opuneau unirii dintre Biserică şi stat, dar se opuneau în aceeaşi măsură şi dominaţiei papei. Ei voiau biserici independente, separate de orice stat.

Deşi Reforma a avut ca rezultat mari schimbări doctrinare, cercetătorul nu trebuie să creadă că noile Biserici naţionale au rupt-o total cu tot ceea ce moşteniseră de la Biserica din trecut. Protestanţii, la fel ca şi romano-catolicii, au acceptat marile credeuri ecumenice, cum ar fi Credeul apostolilor, Credeul nicean şi Credeul atanasian. Ei toţi susţineau doctrinele Trinităţii şi – cu excepţia socinienilor – divinitatea şi învierea lui Cristos, Biblia ca revelaţie de la Dumnezeu, căderea omului, păcatul originar şi nevoia ca orice creştin să aibă o viaţă morală. Protestanţii erau cu toţii de acord că mântuirea este numai prin credinţă, că Scriptura este singura autoritate şi regulă infailibilă pentru credinţă şi viaţă şi că preoţia le aparţine tuturor credincioşilor. Pe lângă aceasta, fiecare confesiune avea particularităţi

care o deosebeau de alte confesiuni protestante, cum ar fi botezul prin scufundare în cazul baptiştilor, şi predestinarea în cazul calviniştilor. Această relaţie poate fi ilustrată prin diagrama de mai jos a credinţei oricărui protestant.

Cercetătorul istoriei Bisericii va observa de asemenea că Reforma a constituit a doua mare perioadă a dezvoltării credeului. Credeurile ecumenice au fost elaborate între anii 325 şi 451, dar între anii 1530 şi 1648 s-au dezvoltat multe credeuri sau mărturisiri de credinţă protestante care sunt încă şi astăzi profesate de către diferite ramuri ale protestantismului. Formularea marilor sisteme teologice protestante, cum a fost cel al lui Calvin în lucrarea lui *Institutele creştine*, este de asemenea strâns legată de dezvoltarea credeurilor.

Protestantismul a fost de asemenea cel care a accentuat anumite doctrine, care au avut de atunci un efect deosebit asupra intereselor omului, atât seculare cât şi spirituale. Afirmaţia că justificarea este doar prin credinţă, a marcat renaşterea individualismului religios, ce fusese pierdut în timpul evului mediu din cauza ideii că omul se dezvoltă cel mai bine ca o parte a organizării

Capitolul 31 349

ELEMENTELE ÎN CREDINŢA UNUI PROTESTANT

TRĂSĂTURI
SPECIFIC
CONFESIONALE
DOCTRINE ŞI PROFESIUNI
DE CREDINŢĂ
PROTESTANTE 1530 – 1648
CREDEURI PROFESATE ÎN COMUN
DE BISERICA PROTESTANTĂ.
ORTODOXĂ ŞI ROMANO – CATOLICĂ 325 – 451

corporative a Bisericii. Acum omul putea avea acces personal direct la

Dumnezeu. O asemenea afirmare a individului nu însemna că reformatorii au neglijat aspectul de grup al vieţii, pentru că ei toţi, cu excepţia anabaptiştilor, puneau mare accent pe Biserică, aceasta

urmând să fie recunoscută prin predicarea Cuvântului şi prin sacramente. Dar, în ceea ce priveşte mântuirea, omul nu avea nevoie să vină la Dumnezeu prin sacramentele Bisericii

Romano-Catolice.

Doctrina preoţiei credincioşilor lovea în importanţa sistemului ierarhic de mediatori între Dumnezeu şi om, exact aşa cum doctrina justificării prin credinţă făcuse să nu mai fie necesar sistemul sacramental. Nu era nevoie de niciun mediator, deoarece fiecare credincios era un preot spiritual ce-l oferea lui Dumnezeu sacrificii spirituale.

Afirmarea autorităţii finale a Scripturii a marcat o negare a autorităţii

Bisericii. Biblia era regula finală de credinţă şi practică şi nu decretele conciliilor, scrierile părinţilor Bisericii şi bulele papilor. Deoarece se credea că indivizii erau capabili să o interpreteze singuri, dând atenţie cadrului gramatical şi istoric, a fost accentuat dreptul interpretării particulare.

Aproape fiecare dintre reformatori sau colegii lor, au tradus Biblia în limba vorbită de popor.

Reforma a contribuit la acreditarea ideii necesităţii educaţiei elementare universale; pentru ca fiecare să poată interpreta Biblia singur, trebuia să aibă cunoştinţe de citire. Toţi reformatorii au dat atenţie considerabilă fondării şcolilor pe trei nivele de educaţie – elementar, gimnazial şi universitar.

Reforma a stimulat de asemenea apariţia ştiinţei empirice.

Insistenţa asupra egalităţii spirituale a oamenilor a dus la o insistenţă asupra egalităţii lor politice. În felul acesta, Reforma, în special acolo unde au fost acceptate doctrinele calviniste, a promovat apariţia democraţiei atât în

Biserică cât şi în stat. Laicilor li se dădea un rol mai mare în conducerea

Bisericii.

Reforma a stimulat de asemenea capitalismul, deoarece opoziţia

medievală faţă de cămătărie a fost abandonată de majoritatea reformatorilor. Insistenţa asupra economiei, a hărniciei şi a separării de distracţiile lumeşti scumpe a avut ca rezultat economii ce puteau fi folosite ca şi capital pentru noi investiţii economice. Dar nu este corect să spunem că tuturor reformatorilor li se datorează apariţia capitalismului, deoarece el exista cu mult înaintea

Reformei. Sistemul modern de ajutor social, care-şi asumă responsabilitatea pentru bunăstarea economică a cetăţenilor săi, şi-a avut de asemenea originea în nevoia ca statul să se îngrijească de cei deposedaţi şi săraciţi prin confiscarea proprietăţilor bisericeşti în timpul Reformei.

Reforma a adus de asemenea o mult aşteptată renaştere a predicării.

Bărbaţi ca Luther au excelat ca predicatori ai Cuvântului. Calvin petrecea mult timp predicând şi învăţând Cuvântul.

De asemenea, Reforma a avut un impact asupra Bisericii Romano-Catolice prin reforma în morală şi prin afirmarea clară a dogmei Contrareformei la

Trent. Ordinul iezuit a devenit liderul lucrării misionare romano-catolice din

Asia şi din emisfera apuseană.

În jurul anului 1648 erau în fiinţă principalele biserici din religia creştină.

Perioada de atunci până în prezent se ocupă de destinele acestor variate forme ale creştinismului, care au fost confruntate cu secularismul care a început să-şi pună pentru prima dată amprenta asupra Europei Apusene în timpul secolului al XVII-lea.

NOTE

1. Beresford J. Kidd, *The Counter-Reformation* (London: SPCK, 1933), pp. 12 – 14; Colman J. Barry, *Readings în Church History* (Westminster.

Md.: Newman, 3 vol., 1965), 2: 96 – 102.

2. Paul Van Dyke, *Ignatius Loyola* (New York: Scribner, 1926), cap. 18.

3. Henry Bettenson, *Documents of the Christian Church* (New York:

Oxford University Press, ed. a 2-a, 1963), p. 258 – 261.

4. Ibid., p. 261 – 263.

5. Ibid., p. 264 – 266.

6. Ibid., p. 266 – 268.

7. Vezi Philip Schaff, *Creeds of Christendom* (New York: Scribner, 3 vol.

ed. a 6-a, 1890), 2: 77 – 206, unde vei găsi canoanele şi decretele.

RAŢIONALISM, TREZIRE SPIRITUALĂ

ŞI CONFESIONALISM, 1648 – 1789

32

Stabilirea creştinismului în America de Nord

Cultura modernă a ieşit tot mai mult de sub dominaţia creştinismului. Cele trei elemente, religia, ştiinţa şi morala au încetat să mai fie integrate. Pacea de la Westfalia din 1648 este un punct de diviziune între tiparele religioase dezvoltate în cadrul Reformei şi tendinţele din istoria Bisericii după acel timp.

Treziri religioase succesive şi diversele manifestări ale raţionalismului au apărut concomitent. Raţionalismul, care a dat naştere liberalismului în

Biserică, a dus la o rupere de Biblie şi de teologia Reformei. Confesionalismul a luat fiinţă din separarea Bisericii de stat. Apariţia toleranţei şi a libertăţii religioase a dus la necesitatea de a sprijini în mod voluntar Biserica şi de a concepe un sistem de control mai democratic al Bisericii de către laici.

Coloniştii americani au acceptat neputinţa omului şi a instituţiilor sale şi au văzut că este nevoie să-i limiteze omului puterea din pricina păcatului.

Deoarece oamenii nu se mai năşteau într-o biserică de stat, evanghelizarea a devenit importantă ca mijloc de a-i câştiga la creştinism. Din nefericire, separarea dintre Biserică şi stat a însemnat deseori nu doar refuzul de a favoriza o religie faţă de alta, ci o atitudine

nereligioasă în afacerile statului.

Separarea a creat statul laic al secolului al XX-lea, care în unele ţări ameninţă existenţa Bisericii. Tendinţa spre confesionalism a fost întrucâtva compensată în secolul al XX-lea de tendinţele spre reunire şi spre mişcările ecumenice.

Astăzi fuziunea sau reuniunea pare să fi înlocuit divizarea protestantismului de după Reformă. O mare mişcare misionară protestantă din 1792 încoace şi filantropia menită să împlinească anumite nevoi sociale sunt caracteristici bine definite ale creştinismului modern. Biserica a fost şi este de asemenea confruntată cu atacuri din partea criticilor Bibliei, a evoluţioniştilor şi a statelor totalitare.

Nicăieri aceste caracteristici ale istoriei Bisericii moderne nu sunt atât de pronunţate ca în America. Nu putem să nu fim impresionaţi de faptul că între descoperirea Americii de către Columb şi începutul Reformei au fost doar douăzeci şi cinci de ani. Aproape fiecare dintre bisericile protestante ale

Reformei, şi mai târziu Biserica Romano-Catolică, au fost şi sunt reprezentate în America. Depărtarea de Europa, apariţia timpurie a voluntarismului şi, ca

!
5
I
1
1

urmare, a controlului laic asupra Bisericii, treziri spirituale frecvente, influenţa spiritului de pionierat în vestul sălbatic şi radicalismul religios relativ al sectelor ce au venit în America, au făcut ca creştinismul american să fie foarte creativ în activităţile lui. Rarile adunări în aer liber în tabere de vară, evanghelizarea în masă, dăruirea cu generozitate, mişcarea antialcoolică, biserica instituţională ce se îngrijea atât de nevoile religioase cât şi de cele sociale şi culturale, lucrarea cu tinerii, misiunile în oraşe şi mişcarea ecumenică

— Toate ilustrează creativitatea creştinismului american.

I. PLANTAREA CREŞTINISMULUI AMERICAN

Diverse motive au stimulat colonizarea anglo-saxonă de-a lungul coastei atlantice a Americii de Nord. Mulţi dintre colonişti sperau să găsească o cale vestică pe mare spre bogăţiile Asiei, spre materii prime valoroase şi spre pieţe pentru comerţ profitabil. Alţii au fost trimişi deoarece se credea că aceste colonii puteau absorbi surplusul de populaţie al ţării. Plantarea de colonii a ajutat de asemenea să se ţină piept ameninţării militare din partea Spaniei în

Lumea Nouă. Dar extrem de importantă a fost motivaţia religioasă pentru fondarea acestor colonii. Majoritatea documentelor menţionează dorinţa acţionarilor de a-i converti pe băştinaşi şi de a extinde graniţele împărăţiei lui

Cristos.1 în alte cazuri, cum a fost cel al puritanilor din Plymouth şi Salem, coloniştii voiau să practice propriul lor mod de închinare. Astfel, transplantarea englezilor, francezilor, spaniolilor, suedezilor şi a olandezilor în

America de Nord nu poate fi disociată de transplantarea religiei lor în această ţară. Cei mai mulţi dintre aceştia au fost orientaţi spre calvinism. Instrumentul folosit în această transplantare de oameni a fost societatea pe acţiuni, predecesoarea societăţii moderne pe acţiuni. Aceasta a făcut posibilă adunarea unor mari sume de bani necesare pentru a finanţa asemenea întreprinderi.

A. Biserica Anglicană în America

Compania Virginia, care a primit în 1606 autorizaţia de a se stabili şi de a exploata teren în America, a trimis colonişti la Jamestown în 1607. Această colonizare cu mică nobilime şi cu muncitori a fost organizată pe bază comunistă şi prevedea înfiinţarea unei Biserici Anglicane. Printre colonişti era şi Robert Hunt, un capelan, care le-a oficiat pentru prima dată coloniştilor

Cina Domnului la adăpostul unei pânze vechi, în timp ce credincioşii şedeau pe buşteni. John Rolfe, care s-a căsătorit cu Pocahontas, o fată dintr-un trib al pieilor roşii, a pus bazele bunăstării coloniei, cultivând cu succes tutun în 1612.

Colonia nu a prosperat economic până când nu s-a pus capăt experimentului comunist în 1619, recunoscându-li-se coloniştilor de către Companie dreptul de a poseda pământ şi dreptul de a alege un organ reprezentativ de guvernare.

Tot mai mulţi puritani anglicani emigrau spre colonie. Alexander Whitaker, care avea înclinaţii puritane, a devenit preotul conducător al Bisericii

Anglicane în Virginia între anii 1611 şi 1617. A fost înfiinţată sclavia odată cu cumpărarea de sclavi de la comercianţi olandezi în 1619, care să muncească pe plantaţiile de tutun. În anul 1624, compania a fost dizolvată, iar Virginia a

23 Comanda nr. 549

354 *Creştinismul de-a lungul secolelor*

Sigiliul oficial al Societăţii pentru

Propagarea Evangheliei în Ţinuturi

Străine. Băştinaşii sunt arătaţi venind la ţărm ca să întâmpine pe un slujitor al

Evangheliei, care stă la prova corabiei cu Biblia deschisă.

devenit o colonie regală condusă de către un guvernator. Biserica Anglicană a rămas biserica noii colonii. Pastorii ei slujeau cu indiferenţă până când James

Blair (cca. 1655 – 1743), pastor al parohiei Bruton din 1710 până în 1743, a venit în Virginia ca şi comisar în anul 1689, ca să inspecteze bisericile şi să aducă reforme. El a pus bazele Colegiului William şi Mary, în anul 1693.

De asemenea, Biserica Anglicană a devenit în final biserica de stat din

Maryland în 1702, în ciuda opoziţiei romano-catolicilor, cărora Lordul

Baltimore le permisese să se stabilească acolo. În felul acesta s-a pus capăt toleranţei religioase pe care o permisese Lordul Baltimore. Biserica Anglicană a fost declarată biserică de stat în anumite părţi din New York în anul 1693, în ciuda opoziţiei din partea olandezilor, care se aşezaseră mai întâi la New

York. Un act din 1765 declara Biserica Anglicană ca biserică de stat în

Carolina de Nord şi, mai devreme, în 1706, ea fusese înfiinţată în Carolina de

Sud. Georgia a acceptat Biserica Anglicană în anul 1758. Această situaţie s-a schimbat numai după Revoluţia Americană.

Societatea pentru Răspândirea Evangheliei în Ţări Străine, fondată în anul

1701 de Thomas Bray (1656 – 1730), comisarul statului Maryland, a făcut posibilă o lucrare mai consacrată şi mai spirituală în diferite biserici oficiale, înainte de acel timp, bisericile de stat fuseseră deseori caracterizate de lipsă de stricteţe morală şi spirituală. Societatea a trimis spre colonii trei sute de misionari. Astfel, coloniile din sud au ajuns să aibă biserici anglicane de stat.

B. Plantarea congregaţionalismului în Noua Anglie

Congregaţionalismul a devenit biserica statului Noua Anglie. La începutul secolului al XVII-lea, congregaţia din oraşul Scrooby, care emigrase în

prietenoasa localitate Leyden din Olanda pentru a scăpa de persecuţiile datorate ideilor lor congregaţionaliste, s-a hotărât să emigreze în America pentru a împiedica încorporarea tinerilor lor în populaţia olandeză. O

companie londoneză de comercianţi „aventurieri" le-a împrumutat şapte mii de lire pentru finanţarea călătoriei. Emigranţii, care nu aveau de dat nimic în schimb, doar munca lor, urmau să-şi restituie datoria ajutându-i să pună bazele unei industrii de pescuit, în august 1620, cam o sută de coloniști, cunoscuţi sub numele de pelerini, au ridicat pânzele din Anglia spre America pe vasul *Mayftower*. Nu se ştie din ce motive au ancorat la Plymouth în Noua

Anglie, în loc să se oprească în nordul Virginiei, aşa încât au trebuit să primească o nouă autorizaţie de la compania pe ale cărei teritorii au ajuns.

Pentru a preveni tulburarea coloniei de către cei certaţi cu

ordinea, înainte de a debarca au redactat Acordul Mayflower, ca un instrument de guvernare.2

Acest acord era de fapt pe linia ideii de legământ a separatiştilor faţă de guvernarea civilă şi el a rămas principala lor constituţie, până când Plymouth a fost încorporat în 1691 cu aşezările din Salem, în Massachusetts. Debarcarea la Plymouth a fost providenţială, pentru că, dacă ar fi debarcat în Virginia, ar fi fost persecutaţi tot aşa cum fuseseră în Anglia. Bătrânul Brewster le-a fost conducătorul spiritual, iar William Bradford a devenit primul lor guvernator.

Cel puţin cincizeci dintre colonişti au murit în acea primă iarnă grea; dar începând cu primăvara următoare, afacerile coloniştilor au înflorit şi ei au reuşit curând să-şi plătească datoriile. Biserica era centrul vieţii spirituale şi sociale din comunitatea lor.

Un mare număr de puritani nonseparatişti s-au stabilit în Salem şi Boston după 1628. În anul 1626, John White, un pastor puritan din Dorchester.

În Adanvs Fall
ve linned alt»
Tliylife tomcând.
„J'his Book attend.
The Odothplay.
And after flay.
Dog, will bâte
K Thuef at Night.
An Eagic's Flight's outolăight.
The zile Fool is whint at Sclioo).

Abecedarul Noii Anglii *prezenta doctrina şi valorile puritane alături de alfabet*.

Anglia, a organizat o companie pentru a instala câţiva oameni la Salem. În jur de cincizeci din această companie au ajuns la Salem în toamna anului 1628 şi l-au ales pe John Endicott guvernator. Aceşti oameni erau fie congregaţionalişti puritani, fie anglicani înclinaţi spre congregaţionalism înainte de a fi părăsit Anglia.3 Faptul acesta, mai

mult decât serviciile medicale amabile ale dr. Samuel Fuller, care venea de la colonia separatistă Plymouth pentru a le acorda ajutor medical în timpul iernii din anul 1628 – 1629, a determinat colonia Salem să înfiinţeze sistemul congregaţional de guvernare a bisericii bazat pe un legământ.

În anul 1629, organizaţia lui White a fost încorporată în Compania

Golfului Massachusetts. Toţi acţionarii Companiei Golfului Massachusetts care nu voiau să emigreze din Anglia s-au retras, şi în jur de nouă sute au emigrat spre America, împreună cu liderii companiei şi cu documentul de constituire („charter") pentru a scăpa de domnia despotică a lui Carol I. în anul 1631, Tribunalul General din Massachusetts a limitat dreptul de a vota doar la membrii bisericii, şi congregaţionalismul a devenit religia de stat.

Coloniştii au respins conducerea bisericii de către episcopi, dar au susţinut principiul uniformităţii credinţei. John Winthrop (1588 – 1649) a fost declarat guvernator al acestor aşezări din Salem şi Boston. Peste douăzeci de mii de puritani au venit în aceste aşezări între anii 1628 şi 1640. Pastorii unui număr tot mai mare de biserici erau absolvenţi de universitate, majoritatea educaţi la

Cambridge. Ei le interpretau oamenilor Scriptura, aşa încât aceştia să cunoască modul în care trebuie să o aplice în viaţa lor particulară şi socială. Cu toate că organizarea bisericilor era congregaţională, teologia acestor puritani era calvinistă.

Dorinţa de a ocupa regiuni fertile învecinate şi intoleranţa conducătorilor aşezării din Noua Anglie au dus la ceea ce s-ar putea numi „roirea".

puritanilor. Thomas Hooker (1586 – 1647), numit pastor la Newton în 1633, era iritat din cauza limitării drepturilor cetăţeneşti la membrii bisericii. împreună cu congregaţia lui, a cerut magistraţilor permisiunea de a emigra spre vest în fertila vale a râului Connecticut. Au primit permisiunea de a pleca, şi în jurul anului 1636 erau înfiinţate trei oraşe. În 1638 au fost elaborate Regulile

Fundamentale ale Connecticutului, fiind de fapt constituţia noii

colonii.

Această constituţie era mai liberală decât cea a coloniei mamă, deoarece numai guvernatorul trebuia să fie membru al bisericii, 4 iar guvernarea era bazată pe acordul poporului exprimat prin votul pentru magistraţi.

Înfiinţarea unei alte colonii poate fi atribuită lui John Davenport (1597

1670), pastor al unei biserici din Londra, şi unuia din membrii săi, Theophilus

Eaton, care au navigat spre America împreună cu mulţi membri ai congregaţiei în 1636. Ei s-au gândit că nu vor fi fericiţi la Boston, şi astfel au înfiinţat colonia New Haven din sudul Connecticutului de azi. Prin negocieri, au obţinut pământ de la indieni, şi în 1639 au creat un commonwealth, o comunitate economică de bunuri bazată pe Biblie, în care numai membrii bisericii aveau dreptul de vot. În 1664 această colonie s-a unit cu celelalte pentru a forma colonia Connecticut.

Capitolul 32 357

Unitatea teologică şi de organizare a fost asigurată la Sinodul de la

Cambridge în anul 1646, la care reprezentanţii a patru colonii puritane au adoptat Mărturisirea de credinţă de la Westminster ca expresie a teologiei lor, elaborând în final *Platforma de la Cambridge11* în 1648. Această platformă declara că fiecare biserică este autonomă, dar totodată este legată de celelalte biserici pentru părtăşie şi sfătuire. Fiecare biserică era creată printr-un legământ al bisericii, care-i lega pe credincioşi unii de alţii şi de Cristos, Capul

Bisericii. Pastorii şi diaconii au devenit cei mai importanţi slujitori ai bisericii şi când o biserică dorea să ordineze pe cineva, ordinarea era oficiată de predicatori din vecinătate.

Primii puritani nu i-au ignorat total pe vecinii lor păgâni. John Eliot

(1604 – 1690), pastor al bisericii Roxbury, care a început să lucreze printre indieni în 1646, şi-a organizat convertiţii în mici aşezări urbane. În jurul anului 1674 existau patrusprezece localităţi cu

aproape douăzeci şi patru de mii de indieni creştini. De asemenea, el a tradus şi publicat Vechiul şi Noul

Testament în limba indiană în anul 1663 şi respectiv anul 1661.

C. Plantarea bisericilor baptiste americane începutul bisericilor baptiste în America a fost de asemenea asociat cu roirea puritanilor. Roger Williams (cca. 1603 – 1683), care a fost educat la

Cambridge pentru pastoratul anglican, a adoptat curând vederi separatiste.

Independenţa lui de gândire l-a adus în 1631 din neprietenoasa Anglie la

Boston. De acolo el a plecat la Plymouth, deoarece credea că biserica din

Boston nu se purificase suficient. Timp de doi ani, el a slujit la Plymouth.

Când în 1635 biserica din Salem I-a solicitat ca pastor, a intervenit Tribunalul

General, fiind influenţat de John Cotton. I s-a ordonat să părăsească în şase

Roger Williams, care a organizat probabil prima biserică baptistă din

America de Nord în Providence.

Rhode Island. Mai târziu, el s-a retras din biserică şi *a devenit un „căutător al adevărului"*.

358 *Creştinismul de-a lungul secolelor* săptămâni teritoriul de sub jurisdicţia Tribunalului, pe motiv că susţinea proprietatea indiană asupra pământului, că se opunea unei biserici de stat şi că insista asupra faptului că magistraţii nu aveau putere asupra religiei unei persoane. Lăsându-şi soţia şi copiii într-o casă ipotecată, a pornit spre pădure în miezul iernii, rătăcind până când indienii prietenoşi i-au oferit ajutor. În anul 1636, a cumpărat de la indieni pământ şi a înfiinţat oraşul Providence.

În anul următor, doamna Anne Hutchinson (1591 – 1643) a căzut sub interdicţia autorităţilor pentru că ţinuse în casa ei întruniri unde proclama ceea ce ea numea „un legământ al harului". Acest

legământ era opus legământului faptelor, pe care, spunea ea, îl proclamau toţi pastorii în afară de John

Cotton. Conceptul de lumină lăuntrică susţinut de ea şi ideea siguranţei depline a mântuirii i-au creat necazuri. Exilată din colonie cu scurt timp înainte de naşterea copilului, ea a fost obligată să plece în toiul iernii în Rhode

Island, unde ea şi cei care au urmat-o s-au stabilit la Newport şi Portsmouth.

John Clarke (1609 – 1676), medic şi predicator, a devenit învăţător într-o biserică din Newport în 1638; nu este sigur dacă aceasta era o biserică baptistă.

În anul 1639 a fost înfiinţată o biserică în Providence, şi toţi membrii, inclusiv Williams, au fost rebotezaţi. Nu se ştie sigur dacă botezul s-a făcut prin scufundare, dar în orice caz, cei doisprezece membri au organizat biserica după reguli baptiste. A fost probabil prima biserică baptistă din America. Deşi în anul 1638 exista o biserică baptistă în Newport, documentele arată că prima biserică baptistă distinctă din Newport a apărut în 1648. Ambele biserici, din

Newport şi din Providence, îşi dispută încă titlul de cea mai veche biserică baptistă din America. Mai târziu, Williams s-a retras din biserica din

Providence, dar a continuat să slujească aşezarea făcând rost de o autorizaţie temporară pentru Rhode Island în 1644. Aceasta a fost confirmată de carta din 1663 acordată de Carol al H-lea6 fost accentul pus de el pe separarea bisericii de stat şi pe libertatea de conştiinţă; iar marea asociaţie baptistă din timpurile moderne s-a născut din primele lui activităţi în Rhode Island.

D. Plantarea romano-catolicismului în Maryland

America Centrală şi de Sud au primit o cultură romano-catolică autoritară, omogenă, latină, de la Spania şi Portugalia, dar America de Nord, cu excepţia Québecului şi Louisianei, a primit o cultură protestantă pluralistă anglo-saxonă, din nordul şi vestul Europei. În anul 1565 spaniolii au introdus în Florida şi, ulterior, în New Mexico, Arizona şi California, un romano-catolicism de scurtă durată. Francezii

l-au plantat în Québec. În cele treisprezece colonii americane, catolicismul nu a prins rădăcini decât în

Maryland, în 1634. Majoritatea irlandezilor şi germanilor care au venit după

1850 erau romano-catolici.

Lorzii Baltimore – George Calvert (cca. 1580 – 1632) şi fiul său, Cecil

Calvert (1605 – 1675) – au fost proprietarii succesivi ai teritoriului care a ajuns să fie cunoscut sub numele de Maryland. Spre deosebire de idealistul Roger

Williams, cei doi Calvert aveau interesul de a face profituri. Din 1634, când a

Capitolul 32 359

Început colonia, ei au permis toleranţa religioasă, aşa încât să se poată stabili acolo atât protestanţi cât şi romano-catolici. Controlul politic strict din partea lui Calvert a fost echilibrat de toleranţa religioasă, până când Maryland a fost declarată colonie regală în 1692. În 1702, anglicanismul a devenit religia instaurată, când givernul englez a aprobat în sfârşit actul din 1692 al Adunării

Coloniale.

E. Pennsylvania şi quakerii

Quakerii au apărut la Boston în 1656, dar au simţit curând că nu erau primiţi cu bucurie de puritanii din Noua Anglie, din cauza ideii lor de a separa biserica de stat şi din cauza indiferenţei lor faţă de doctrină. După 1674, New

Jersey a fost împărţit în Jersey de Est şi de Vest până în 1702, iar Jersey de

Vest a devenit o aşezare a quakerilor. Dar Pennsylvania a fost cea care a devenit marele refugiu al quakerilor, prin eforturile lui William Penn. Carol al II-lea îi datora şaisprezece mii de lire tatălui lui Penn, aşa încât i-a dat lui

William Penn controlul asupra Pennsylvaniei în 1681, în contul datoriei.

Penn a făcut din colonie un azil unde îşi puteau găsi refugiul

oprimaţii oricărei credinţe. Aceasta explică marea diversitate de secte care apare *îi* studiul istoriei religioase a Pennsylvaniei. În 1683, s-au stabilit la

Germantown, lângă Philadelphia, un mare număr de menoniţi germani. În

1740, numeroşi moravieni s-au stabilit în Pennsylvania după o scurtă şedere în

Georgia, între 1735 şi 1740. Zinzendorf, conducătorul moravienilor, a vizitat

Pennsylvania în 1741, şi a încercat fără succes să unească grupurile germane.

Bethlehem a devenit un centru principal pentru moravieni. Deşi luteranismul american şi-a avut începuturile în colonia olandeză New Amsterdam şi în colonia suedeză de-a lungul râului Delaware, el nu a fost organizat clar până când nu a ajuns în America Henry Muhlenberg (1711 – 1757), în 1742. El a reuşit să formeze un Sinod Luteran în Pennsylvania, în 1748. În timpul

Revoluţiei existau numai în Pennsylvania în jur de şaptezeci şi cinci de mii de luterani. Diversitatea religioasă a fost nota cheie a religiei în Pennsylvania şi în coloniile din mijloc, în timp ce Biserica Anglicană domina coloniile din sud, iar Biserica Congregaţională coloniile din nord.

F. Prezbiterianismul în America în timpul primei jumătăţi a secolului al XVII-lea, prezbiterienii scoţieni care au fost aduşi de Iacob I pentru a-i înlocui pe irlandezii băştinaşi au continuat să se strămute în Irlanda de Nord. Mulţi dintre irlandezii-scoţieni s-au stabilit în colonii după 1710, din cauza discriminării economice practicată împotriva Irlandei de către legile comerciale ale Angliei. Până în anul 1750, în jur de două sute de mii veniseră în America. După o şedere scurtă în New

England, mulţi s-au mutat în New Jersey şi New York, unde au populat comitatele Ulster şi Orange. Mai mulţi au plecat în Pennsylvania centrală şi de vest, şi au avut o puternică influenţă în regiunea Pittsburg, care a devenit un centru important al prezbi ieri

anismului american. Alţii au plecat spre sud în valea Shenandoah din Virginia.

Francis Makemie (1658 – 1708), un irlandez care a sosit în colonii în 1683, a devenit părintele prezbiterianismului american. Până în anul 1706, el organizase un prezbiteriu în Philadelphia, iar în 1716 a avut loc primul sinod al coloniilor. În 1729, sinodul a adoptat Mărturisirea de credinţă de la

Westminster ca standard al credinţei. Prezbiterienii erau consideraţi împreună cu anglicanii, congregaţionaliştii şi baptiştii, ca fiind cele mai mari biserici din colonii.

G. Metodismul în colonii

Metodismul a fost introdus în cele treisprezece colonii după 1760 de către

Robert Strawbridge în Maryland şi Philip Embury şi Captain Webb în New

York. În 1768, John Wesley i-a trimis pe Richard Boardman şi pe Joseph

Pilmoor ca misionari oficiali. Marele predicator itinerant Francis Asbury

(1745 – 1816) a sosit în 1771; iar în 1784, când metodismul a fost organizat oficial în colonii, el a devenit primul episcop.

În felul acesta, în primii 150 de ani ai istoriei coloniilor, diferitele biserici create de Reformă au fost transplantate din Europa în America, Anglia fiind puntea. În Maryland şi în coloniile de centru, a existat o biserică bine stabilită care, cu excepţia unei scurte perioade, a avut rol conducător până la Revoluţia

Americană. După Revoluţie, separarea bisericii de stat a făcut ca bisericile din

America să fie dependente de donaţiile băneşti voluntare, pentru a le finanţa, şi dependente de evanghelizare pentru a-i câştiga pe necredincioşi şi pe copiii membrilor bisericii.

II. EDUCAŢIA ÎN COLONII

După ce au fost construite case, ridicate biserici, înfiinţate

guverne civile şi asigurate mijloace de trai, educaţia a fost una din primele preocupări ale (

coloniştilor, după cum reiese din broşura *Primele roade din Noua Anglie*.

Acest interes faţă de educaţie era în tradiţia Reformei, deoarece Calvin şi

Luther accentuaseră nevoia de educaţie, aşa încât individul să fie capabil să-şi citească Biblia şi să poată fi educaţi conducători pentru biserică şi stat. Biblia deţinea primul loc în programul lor şi în programa analitică a instituţiilor educaţionale de la începutul Americii, iar educaţia clasică avea un loc secund, ca un ajutor pentru cunoaşterea deplină a Bibliei. Educaţia profesională în colonii era asigurată de continuarea sistemului de ucenicie din Anglia. În acest sistem, un tânăr era dat ca ucenic unui meşteşugar într-o anumită meserie, până când învăţa acea meserie. Prin lege, în coloniile din nord educaţia elementară cădea în grija guvernului, în timp ce în cele din sud acelaşi scop era atins în familiile bogate prin angajarea unui profesor particular. Şcolile gimnaziale au fost înfiinţate pentru a pregăti elevul pentru universitate, dându-i o bază în limbile clasice. Colegiile urmau să asigure lideri civici şi religioşi.

Universitatea Harvard a fost înfiinţată în anul 1636 pentru a „promova învăţătura" şi a asigura un cler cult, capabil să transmită tradiţia culturală şi religioasă a generaţiei prezente celei care o urma.7 Principalul scop al vieţii şi

al studiului era de a-L cunoaşte pe Dumnezeu şi pe Fiul Său Iisus Cristos, aşa încât El să devină „singura bază" a învăţăturii. John Harvard, al cărui nume a fost dat colegiului, a lăsat moştenire noului colegiu opt sute de lire şi biblioteca sa cu aproximativ patru sute de cărţi.

Colegiul William şi Mary din Williamsburg a fost fondat în anul 1693 în ideea ca una din principalele sale funcţii să fie „educarea de buni pastori". La scurt timp după aceea, puritanii din Connecticut au deschis Colegiul Yale în

1701, pentru a le da tinerilor o „educaţie umanistă şi religioasă”, aşa încât liderilor bisericilor să nu le lipsească nimic din educaţie. În 1726, William

Tennent, Sr. (1673 – 1746), un pastor irlandez, a înfiinţat un colegiu lângă

Philadelphia, pentru a-i educa pe băieţii lui şi pe alţii pentru pastorat.

Jonathan Dickinson a obţinut, în 1746, o autorizaţie pentru o şcoală care să continue această lucrare. Această şcoală, cunoscută sub numele de Colegiul din New Jersey, s-a mutat la Princeton, fiind apoi cunoscută sub numele de

Universitatea Princeton. Colegiul King’s (Columbia) a fost înfiinţat printr-o cartă regală în 1754. Baptiştii au fondat Colegiul Rhode Island, în 1764, ca o instituţie care să predea religie şi ştiinţe, fără a ţine cont de diferenţele dintre religii. Ulterior, el a devenit Universitatea Brown. Dartmouth a fost fondată în 1770; Rutgers de azi a luat fiinţă în 1825; iar şcoala quakerilor din

Haverford a fost fondată în 1833. Fiecare grup a căutat să fondeze o instituţie de învăţământ superior pentru a asigura lideri credincioşi în biserică şi în stat.8

III. MAREA TREZIRE

Trezirile repetate sunt o caracteristică a creştinismului anglo-saxon de lângă

Atlantic, a celui teutonic şi american. Nevoia de a-i evangheliza pe necredincioşi cât şi nevoia de a-i entuziasma pe credincioşi par să fi stat la baza acestor treziri spirituale. Se pare că ele au avut loc în câteva epoci pe o durată de cel puţin o decadă, în perioade de criză. Înainte de 1865 ele au fost treziri spontane, neorganizate, pastorale şi rurale. Cu puţin timp înainte de

1700, a devenit vizibil un declin al moralei şi religiei cauzat de împingerea frontierelor coloniilor spre vest, de o populaţie dinamică în mişcare, de o serie de războaie abrutizante şi de tendinţa în unele locuri de a separa biserica de stat.

Marea trezire calvinistă a început cu predicile ţinute de

Theodore

Frelinghuysen în faţa congregaţiei lui olandeze reformate din New Jersey, în

1726. Trezirea a stimulat între oameni o viaţă sinceră spirituală şi morală.

Activitatea lui Frelinghuysen i-a influenţat pe pastorii prezbiterieni Gilbert

Tennent (1703 – 1764) şi William Tennent, Jr. (1705 – 1777) într-atât încât ei au devenit evangheliştii înfocaţi ai trezirii între irlandezii-scoţieni din coloniile centrale. Astfel, când a venit Whitefield din Anglia în 1739, a găsit baze solide pentru trezire.

Focurile trezirii, care începuse între reformaţii calvinişti olandezi şi între prezbiterienii din coloniile centrale, s-au întins curând spre Noua Anglie congregaţionalistă prin eforturile lui Jonathan Edwards (1703 – 1758). Edwards

362 *Creştinismul de-a lungul secolelor*

Jonathan Edwards, pastor congregaţionalist, predicator al trezirii spirituale, misionar la indieni, autor, primul preşedinte al Colegiului

Princeton şi, după aprecierea unora, cel mai mare filozof-teolog pe care l-a avut vreodată America de Nord.

a fost un student precoce care a absolvit la Yale în 1720 la vârsta de 17 ani şi apoi a devenit pastor asociat la Northampton în Massachusetts, în 1727. Cu toate că îşi citea predicile din manuscris, comportarea şi rugăciunea lui sinceră au avut un mare efect asupra oamenilor. Predica sa din 1741, „Păcătoşii în mâinile unui Dumnezeu mânios", exemplifică în mod impresionant forţa pe care o avea el la amvon. Trezirea care a început în 1734, s-a întins în toată

Noua Anglie, ajungând la punctul culminant în 1740.9 George Whitefield

(1714 – 1770) şi-a făcut apariţia în acest timp la Boston şi predicile pe care le-a ţinut acolo şi în întreaga regiune Noua Anglie au avut un deosebit succes.

Qnd Edwards şi-a pierdut amvonul în 1750, el a slujit ca misionar printre indieni până în anul 1758. În acel an el a devenit

preşedinte la Princeton, unde a şi murit de variolă în acelaşi an. El a susţinut o teologie calvinistă şi credea că, deşi oamenii au capacitatea raţională de a se întoarce spre Dumnezeu, datorită stricăciunii totale, le lipseşte capacitatea sau înclinaţia morală pentru această întoarcere. Această capacitate trebuie să fie dată de harul divin. El a scris mult despre suveranitatea şi despre dragostea lui Dumnezeu în lucrarea sa despre *Libertatea voinţei*. El a scris că dragostea lui Dumnezeu îi atrage pe oameni la El şi în lucrarea Lui după ce ei devin creştini.

Prezbiterienii din coloniile centrale au purtat focurile trezirii spre sud.

Samuel Davies (1723 – 1761) a devenit liderul trezirii printre prezbiterienii din comitatul Hanover din Virginia. Această trezire şi-a avut originea în iniţiativa lui Samuel Morris de a le citi literatură religioasă vecinilor lui în „casa lui de citire". Faza baptistă a trezirii din sud s-a născut din opera lui Shubal Steams

(1706 – 1771) şi Daniel Marshall din Noua Anglie. Predicile lor erau mai emoţionale, şi mulţi au fost câştigaţi la Biserica Baptistă din Carolina de Nord.

Capitolul 32 363

Trezirea metodistă a avut de asemenea rădăcini adânci în sud, şi ea a avut loc prin eforturile lui Devereux Jarratt (1733 – 1801), un preot episcopalian, şi ale unor predicatori laici.

Whitefield a unit eforturile tuturor acestor predicatori ai trezirii, călătorind în toate coloniile în şapte vizite, între 1738 şi 1769. Deşi deseori predicile erau urmate de fenomene neobişnuite, a fost o trezire de un tip mai moderat decât cea de-a doua trezire, care a avut loc aproape de sfârşitul secolului. Acesta trezire a fost paralela americană a pietismului din Europa şi a trezirii metodiste din Anglia.

O asemenea mişcare era menită să aibă rezultate neobişnuite. Numai în

Noua Anglie, dintr-o populaţie de 300.000, s-au adăugat între 30.000 şi 40.000

de noi membri la bisericile existente şi au fost înfiinţate 150 de biserici noi.

Alte mii au venit în biserici în coloniile sudice şi centrale. În familii, la muncă şi la distracţiile oamenilor, a apărut o ţinută morală mai înaltă. Colegii ca

Princeton, King's (Columbia), Hampden-Sydney şi altele, au fost înfiinţate cu scopul de a asigura predicatori pentru multele congregaţii noi. Lucrarea misionară a primit un nou imbold, aşa încât mulţi bărbaţi s-au angajat în lucrarea misionară între indieni, aşa cum a făcut în 1743 David Brainerd

(1718 – 1747), care a dovedit un mare sacrificiu personal. Whitefield a înfiinţat un orfelinat la Bethesda, Georgia. Multe alte opere umanitare şi-au datorat existenţa trezirii.

Trezirea a adus de asemenea schismă, deoarece pastorii nu au fost toţi de aceeaşi părere în legătură cu atitudinea bisericii faţă de trezire. Clerul din

Noua Anglie s-a divizat în „Vechile lumini" (conduşi de Charles Chauncy care se opunea trezirii, evangheliştilor itineranţi şi calvinismului multora dintre reprezentanţii trezirii) şi „Noile lumini" (conduşi de Edwards, care susţineau trezirea şi un calvinism uşor modificat). Această ruptură a dus în cele din urmă la dezvoltarea unui grup conservator şi a unui grup liberal. Din grupul lui Chauncy s-au dezvoltat la începutul secolului al XIX-lea unitarienii, care au scindat congregaţionalismul din Noua Anglie.

Trezirea i-a scindat pe prezbiterienii din coloniile centrale în 1741 în două grupuri. Ei s-au reunit abia în 1758!" Ramura veche", formată din predicatorii mai bătrâni din Philadelphia ş/împrejurimi, se opunea autorizării şi ordinarii oamenilor needucaţi pentru lucrare, admiterii reprezentanţilor trezirii în parohiile înfiinţate şi atitudinii critice a multor reprezentanţi ai trezirii faţă de lucrarea pastorilor. „Ramura nouă" susţinea trezirea şi autorizarea unor oameni needucaţi care dovedeau că au daruri spirituale deosebite pentru a se îngriji de noile biserici. Şi reformaţii olandezi din New

Jersey şi baptiştii din sud s-au scindat pentru o vreme, neputând să ajungă la un acord comun în ceea ce priveşte atitudinea pe care trebuia să o ia biserica faţă de trezire. Dar nu se poate nega faptul că

trezirea a avut o influenţă valoroasă în viaţa Americii şi a ajutat la pregătirea spirituală a oamenilor pentru a face faţă războiului francez şi celui indian din 1756 – 1763.

IV. BISERICILE ŞI REVOLUŢIA AMERICANĂ

Revoluţia Americană a adus multe probleme bisericilor coloniale. Biserica

Anglicană a rămas loială cauzei revoluţionare în coloniile sudice, cum au fost

Maryland şi Virginia; în coloniile centrale, loialitatea ei era divizată în mod egal între revoluţionari şi englezi; în Noua Anglie, ea era în general loială

Angliei. Deoarece John Wesley era un membru al partidului conservator şi îl sprijinea pe domnitor, metodiştii au fost acuzaţi de neloialitate faţă de cauza colonială. În general însă, ei au avut o poziţie neutră. Quakerii, menoniţii şi moravienii erau patrioţi în inimă, dar principiile lor pacifiste îi reţineau de la orice participare la război. Congregaţionaliştii, baptiştii, luteranii, romano-catolicii şi prezbiterienii au adoptat cauza revoluţiei; în predicile şi învăţăturile lor, predicatorii şi educatorii au amplificat ideea legământului bisericesc bazat pe acordul oamenilor, dându-i dimensiunile unui pact politic care se bazează pe acordul oamenilor, necesar pentru înfiinţarea oricărui stat.

Domnitorul nu poate să-şi încalce contractul sau să acţioneze contrar legilor lui Dumnezeu, argumentau ei, fără a se aştepta ca oamenii să nu se revolte.

Sfârşitul războiului în 1783 a avut rezultate importante pentru religie.

Influenţa bisericii a contribuit la apariţia unei interdicţii împotriva oricărei biserici de stat şi a dreptului la o exercitare liberă a religiei aşa cum au fost enunţate de Primul Amendament la Constituţie. Un alt rezultat a fost separarea bisericii de stat în statele unde existase o biserică de stat. Separarea a avut loc în Maryland şi New York în timpul Revoluţiei; dar abia în 1786, prin eforturile lui

Jefferson, Biserica Anglicană şi-a pierdut poziţia privilegiată în Virginia. New Hampshire în 1817, Connecticut în 1818 şi Massachusetts în

1833 au separat de stat Biserica Congregaţională. Urmâne analogia naţiunii, care crease în 1789 un guvern naţional, bisericile au elaborat constituţii şi au format organizaţii naţionale. Metodiştii conduşi de Coke şi Asbury au creat în

1784 o biserică naţională care a devenit cunoscută sub numele de Biserica

Episcopală Metodistă. Anglicanii au format în 1789 Biserica Episcopală

Protestantă. Prezbiterienii au creat o biserică naţională în 1788, şi prima adunare generală s-a întrunit în 1789. Reformaţii olandezi au creat o biserică naţională în 1792, iar reformaţii germani în 1793. Bisericile din Noua Anglie nu au fost mult afectate de tendinţele spre organizare centralizată şi naţionalizată. A fost binevenit faptul că noile biserici naţionale au primit un zel spiritual proaspăt prin cea de-a doua trezire, care a început aproximativ în timpul când noua naţiune îşi adopta Constituţia. Bisericile americane fuseseră încercate prin focurile războiului, şi acum erau gata să-şi ducă misiunea la noua naţiune unită.

Capitolul 32 365

NOTE

1. Peter G. Mode, *Source Book and Bibliographical Guide for American*

Church History (Menasha, Wis.: Banta, 1921), p. 9 – 10, 26.

2. Ibid., p. 49.

3. Ibid., p. 64 – 65. Vezi şi Perry Miller, *Orthodoxy* în *Massachusetts*.

1630 – 1650 (Cambridge: Harvard University Press, 1933), cap. 5 mai ales p. 127 – 131.

4. Mode, *Source Book*, p. 97 – 98.

5. Ibid., p. 76 – 77.

6. Ibid., p. 119 – 120.

7. Ibid., p. 73 – 75. Vezi de asemenea E.E. Cairns, „The Puritan Philosophy of Education", în *Bibliotheca Sacra*, 104 (iulie-sept. 1947):
p. 326 – 336.

8. Ibid., p. 20 – 21, 109 – 110, 224 – 250, 288 – 290. Aceste pagini redau câteva din cartele acestor şcoli.

9. Ibid., p. 214 – 221.

RAŢIONALISM, RENAŞTERE.

— ŞI CONFESIONALISM, 1648 – 1789

33

Raţionalism, trezire spirituală şi romano-catolicism

Secolul al XVI-lea a fost marcat de apariţia protestantismului şi de dezvoltarea ideilor lui de bază prin efortul unor conducători creativi cum au fost Calvin şi Luther. Din nefericire, în timpul secolului al XVII-lea protestantismul a dezvoltat un sistem de dogmă ortodoxă pe care individul îl accepta la nivelul intelectual. Acest sistem a elaborat un nou scolasticism, mai ales între luteranii din Germania care au devenit mai preocupaţi de dogmă decât de exprimarea doctrinei în viaţa practică. Această expresie intelectuală rece a creştinismului, cuplată cu asprele războaie religioase dintre anii 1560 şi

1648 şi cu apariţia filosofiei raţionaliste şi a ştiinţei empirice au dus la raţionalism şi la formalism în religie, între anii 1660 şi 1730 în Anglia, Europa şi mai târziu în America. Dezgustul pentru ortodoxia rece între filosofii raţionalişti şi oamenii de ştiinţă, apariţia religiei naturale şi teoria că biserica este un grup de credincioşi în legământ cu Dumnezeu şi unul cu altul, au dus la apariţia toleranţei şi a varietăţii de confesiuni.

În timpul secolelor al XVII-lea şi al XVIII-lea, au apărut două reacţii faţă de scolasticismul protestant. O reacţie a fost raţionalismul, care şi-a avut expresia religioasă în religia naturală a deismului, iar cealaltă a fost trezirea.

Aceasta din urmă s-a exprimat în unele cazuri printr-un accent pe ceea ce se numea teologia luminii lăuntrice, iar în alte cazuri prin

insistenţa asupra importanţei Bibliei şi a pietăţii personale. Prezentarea schematică de pe pagina următoare ilustrează relaţiile dintre aceste mişcări diferite, dintre anii 1648 şi

1789.

I. RAŢIONALISM ŞI RELIGIE

Gândirea modernă pune accentul pe importanţa raţiunii şi a metodei ştiinţifice în descoperirea adevărului şi refuză să fie legată de tradiţiile trecutului. Aceste idei şi-au avut începutul în perioada dintre sfârşitul

Războiului de 30 de Ani şi începutul Revoluţiei Franceze. Trebuie acordată atenţie motivelor apariţiei şi rezultatelor acestor idei datorită impactului lor asupra religiei.

REACŢII FAŢĂ DE ORTODOXIA PROTESTANTĂ

RAŢIONALISM
(cap, raţiune)
I
Deismul englez
(Herbert)

Iluminismul francez
I
Aufklaerung-ul german

Treisprezece colonii
PIETISM
(inimă, emoţii)
TREZIRE SPIRITUALĂ
(biblică, practică)
biserică în biserică
LUMINA LĂUNTRICA
(mistică)
Pietiştii
Sperier
Francke

Zinzendorf
(Moravieni)
Romano-catolicii
Quietiştii
Molinos
Fénelon
Quakerii
Fox
Barclay
Swedenborgienii
Anglia
Metodişti
Wesley (arminian)
Whitefield
(calvinist)
America
Marea trezire
Noua Anglie
(Congregaţional)
Jonathan Edwards
Coloniile centrale
(Reformate)
Frelinghuysen
Tennent
Metodiştii
D. Sarratt
Prezbiterienii
S. Morris
S. Davies
Baptiştii
S. Steams
Capitolul 33 369
A. Originea deismului
La apariţia raţionalismului în secolul al XVII-lea au contribuit

câteva elemente. Orizontul ştiinţific a fost mult lărgit prin opera marilor oameni de ştiinţă ai vremii. Vechea teorie a unui univers geocentric a făcut loc teoriei unui univers heliocentric. Această teorie a fost elaborată de Copernic (1473

1543) şi popularizată de Galileo Galilei (1564 – 1642). Isaac Newton (1642 – 1727), a fost preocupat, încă din tinereţe, de posibilitatea existenţei unor principii de bază care operează în întregul univers. În 1687, el a scris *Principia mathematica* (*Principiile matematicii*), în care a dezvoltat ideea legii gravitaţiei. Gravitatea a furnizat cheia pentru unificarea fenomenelor fizicii.

Până când a fost înlocuit de concepţia lui Darwin despre creşterea biologică, principiul legii naturale a fost considerat ca fiind un principiu fundamental;

oamenii priveau universul ca pe o maşină sau un mecanism care operează prin legi naturale inflexibile. Principiul legilor naturale descoperite prin raţiune era aplicat la multe alte domenii ale cunoaşterii, cum ar fi ştiinţa politică, economia şi religia.

De asemenea, europenii au făcut cunoştinţă cu alte culturi prin intermediul comercianţilor curajoşi care plecau spre colţurile îndepărtate ale pământului în interesul afacerilor lor. Au fost aduse în Europa cunoştinţe despre religiile necreştine, şi învăţaţii au început să compare aceste religii cu creştinismul. Ei au găsit asemănări în principii. Faptul acesta i-a făcut pe mulţi să se întrebe dacă nu cumva există o religie naturală de bază pe care o au toţi oamenii, independent de Biblie sau de preoţi. În felul acesta, oamenilor le-a fost condusă gândirea spre deism, care părea să ofere o religie atât naturală cât şi ştiinţifică.

De asemenea, noile filosofii ale empirismului şi raţionalismului au contestat tradiţia în numele raţiunii. Aceste filosofii au pus raţiunea şi simţurile omului în locul revelaţiei ca principală cale spre cunoaştere. Ele erau orientate spre pământ prin preocuparea lor pentru om, cel care exercită cunoaşterea, în loc să fie preocupate de realitatea care trebuie cunoscută, şi anume de Dumnezeu.

Empirismul a dat ştiinţei o metodă care a fost aproape

divinizată de pozitivişti şi de pragmatişti. Francis Bacon (1561 – 1626) şi-a publicat *Novum organum* în 1620. În această lucrare el a elaborat o metodă inductivă de interpretare a naturii. Această metodă, credea el, va înlocui metoda deductivă a lui Aristotel, folosită atât de mult de scolastici în Evul Mediu. Folosind metoda inductivă, cunoscută de asemenea ca metoda ştiinţifică, omul de ştiinţă nu acceptă nimic doar pe baza autorităţii. El dezvoltă o ipoteză, observă fapte în legătură cu ideea lui, controlează faptele prin experienţe repetate şi numai după aceea enunţă o lege generală. Prin metoda deductivă mai veche, oamenii legau de un fapt un principiu general acceptat pe baza autorităţii, şi apoi trăgeau o concluzie, fără a testa validitatea principiului general.

Filosofia empirică a lui John Locke (1632 – 1704) a consolidat teoria lui

Bacon. În lucrarea sa *Eseu despre înţelegerea umană* (1690), Locke a negat

370 *Creştinismul de-a lungul secolelor* existenţa ideilor fixe în minte, cum ar fi timpul şi spaţiul, şi a afirmat că mintea unui copil este goală. Cunoaşterea vine la copil pe măsură ce simţurile lui aduc senzaţii minţii, care prin reflecţii asupra senzaţiilor creează cunoaşterea. Această legare a cunoaşterii de senzaţie a dus la o abordare materialistă a vieţii. Combinarea ideilor lui Locke cu ideile lui Bacon a avut ca rezultat un triumf al metodei ştiinţifice ca mod major de a dobândi cunoaşterea.

Filosofii din şcoala raţionalistă ridicaseră de asemenea în slăvi capacitatea omului de a descoperi adevărul prin raţiune, fără a recurge la revelaţie.

Teologia naturală trebuia să fie punctul de pornire pentru teologie. René

Descartes (1596 – 1650) a elaborat o filosofie în care punctul său de pornire era îndoiala faţă de orice, cu excepţia propriei sale conştiinţe şi a capacităţii sale de a gândi. Din acest fapt foarte evident, el a construit un sistem de gândire în care diferitele axiome puteau fi cunoscute cu siguranţă matematică. El a argumentat că există anumite

concepte înnăscute în raţiunea umană, cum ar fi timpul şi spaţiul, care permit minţii să organizeze datele pe care i le furnizează simţurile. Cu toate că Descartes a fost un dualist care credea în existenţa unei lumi mintale şi a unei lumi materiale, el credea că numai prin raţiune poate accepta existenţa lui Dumnezeu şi a sufletului. Ideile sale tind să întărească credinţa omului în capacitatea sa de a dobândi cunoaşterea doar prin raţiune şi prin metoda ştiinţifică. Filosofia raţionalistă şi legile ştiinţifice ale lui Newton au dat naştere ideii potrivit căreia prin raţiune şi prin metode ştiinţifice omul poate descoperi legile naturale şi poate trăi în acord cu ele.

Deismul a fost un rezultat natural al abordării ştiinţifice şi filosofice a cunoaşterii pe care am descris-o mai sus. El a apărut în Anglia în timpul secolului al XVII-lea, şi s-a răspândit de acolo în Franţa, Germania şi

America. Era o religie naturală sau o religie a raţiunii. Deismul (în latină

Deus, Dumnezeu) a elaborat un sistem de credinţă într-un Dumnezeu transcendental care după terminarea operei de creaţie a lăsat universul să fie guvernat de legi naturale care pot fi descoperite pe cale raţională. Astfel

Dumnezeu a devenit un „Dumnezeu absent". Destul insistă că Dumnezeu este deasupra creaţiei Sale. Panteistul tinde să accentueze imanenţa lui Dumnezeu în creaţia Lui; dar teistul a susţinut întotdeauna că Dumnezeul transcendental nu face parte din creaţia Lui, ci El este imanent în ea ca Providenţă şi ca

Răscumpărător prin Cristos.

B. Dogmele deismului.

Deismul, o religie fără revelaţie scrisă, pune accent pe cerul înstelat de deasupra şi pe legea morală dinăuntru. Una din principalele dogme ale deismului – şi deiştii şi-au avut dogmele lor: legile naturale ale religiei care pot fi descoperite prin raţiune – era credinţa într-un Dumnezeu transcendental care este Cauza Primară a unei creaţii marcate de dovezile existenţei unui plan. Deiştii credeau că Dumnezeu şi-a lăsat creaţia să opereze sub legi naturale; prin urmare, nu este loc

pentru minuni, pentru Biblie ca o revelaţie de la Dumnezeu, pentru profeţie, providenţă, sau pentru Cristos ca

Capitolul 33 371

Dumnezeu-om. Deiştii susţineau că Cristos a fost doar un învăţător moral şi insistau că închinarea era datorată lui Dumnezeu. O altă dogmă era credinţa că „virtutea şi pietatea" constituie cea mai importantă închinare pe care o putea oferi cineva lui Dumnezeu. Legile etice ale lui Dumnezeu sunt în Biblie, care este un ghid etic, şi în natura omului, unde ele pot fi descoperite prin raţiunea umană. O persoană trebuie să se căiască de faptele rele şi să-şi trăiască viaţa conform legilor etice, deoarece există nemurirea, şi fiecare individ va sta în faţa răsplăţii şi a pedepsei după moarte.

Deismul a dominat gândirea claselor de sus în Anglia în perioada dintre prezentarea principiilor de bază ale deismului de către Edward Herbert, Lord de Cherbury (1583 – 1648) în 1624 şi lucrarea lui David Hume (1711 – 1776).

Credinţa lui Herbert poate fi rezumată în afirmaţia că lui Dumnezeu, care există, trebuie să i se aducă închinăciune prin pocăinţă şi printr-o viaţă etică, astfel ca sufletul nemuritor să se bucure de răsplata veşnică şi nu de pedeapsă.

Charles Blount (1654 – 1693) a fost un alt deist important. John Toland (1670

1722), Lordul Shaftesbury (1671 – 1713) şi alţii, susţineau că creştinismul nu este ceva misterios, ci el poate fi verificat de raţiune. Ceea ce nu poate fi verificat prin raţiune trebuie respins. David Hume a atacat minunile din Biblie.

Mulţi s-au ridicat să apere creştinismul ortodox. William Law (1686 – 1761), care a scris frumoasa lucrare despre viaţa de închinare a creştinului, *O*

chemare serioasă la o viaţă devotată şi sfântă (1728), a scris de asemenea

Problema raţiunii (1732), în care argumenta că omul nu poate înţelege întreaga religie prin procese raţionale deoarece Dumnezeu este deasupra raţiunii. Joseph Butler (1682 – 1752), în *Analogia*

religiei (1736), arată că argumentele deiştilor împotriva Dumnezeului Bibliei s-ar aplica şi

Dumnezeului naturii dacă raţiunea ar fi autoritatea. Butler a folosit argumentul probabilităţii pentru a demonstra că creştinismul ortodox răspunde problemelor mai bine decât deismul. William Paley (1743 – 1805) a folosit argumentul existenţei unui plan al creaţiei pentru a dovedi existenţa unui

Dumnezeu care. Se revelează în Biblie, în existenţa lui Cristos, şi în minuni, aşa încât omul să poată fi condus la o viaţă bună de ascultare de Dumnezeu şi de pregătire pentru nemurire.

C. Răspândirea deismului

Deoarece deiştii englezi cum au fost Herbert şi Shaftesbury au călătorit în

Franţa, deoarece cărţile deiste au fost traduse şi publicate în străinătate, şi deoarece francezi ca Rousseau şi Voltaire au călătorit în Anglia, ideile deiste s-au răspândit în Franţa unde au găsit un climat de opinie favorabil între filosofiile secolului al XVIII-lea. Deismul lui Rousseau a fost dezvoltat în romanul său *Emile*, iar deismul lui Voltaire a pătruns în toate scrierile sale împotriva bisericii şi în favoarea toleranţei. D'Alembert şi Denis Diderot

(1713 – 1784) au editat *Enciclopedia*, o enciclopedie raţionalistă cuprinzătoare a cunoaşterii universale. În Franţa disputa avea loc între Biserica

Romano-catolică şi aceşti liber-cugetători deişti. Deoarece ideologia lor deistă a asigurat o explicaţie raţională pentru revoluţionarii francezi în 1789.

372 *Creştinismul de-a lungul secolelor* liber-cugetătorii au avut o influenţă importantă asupra revoluţiei care urma să aducă schimbări atât de mari în Europa.

Scrierile deiştilor, vizita lui Toland la Hanovra şi şederea lui Voltaire la curtea lui Frederic cel Mare, au răspândit în Germania religia raţiunii, unde ea a găsit o primire favorabilă, în ciuda activităţii anterioare a pietiştilor.

Imigrarea deiştilor englezi, scrierile deiste şi ofiţerii deişti din

armata engleză din America în timpul războiului din 1756 – 1763 au ajutat la răspândirea deismului în colonii. Franklin, Jefferson, Ethan Allen şi Thomas

Paine au fost printre deiştii de seamă ai Americii. Lucrarea lui Paine *Epoca raţiunii* (1795) a ajutat la popularizarea ideilor deiste. În felul acesta America.

Anglia, Franţa şi Germania au fost expuse influenţelor distructive ale deismului.

D. Rezultatele deismului

Deismul a ajutat la întărirea ideii de omnipotenţă a statului, deoarece oameni ca Rousseau au insistat că statul are origine naturală. Statul îşi are originea într-un acord social între oameni suverani care şi-au ales conducătorii. Conducătorii sunt responsabili faţă de popor în aşa măsură încât, dacă nu-şi îndeplinesc datoriile, poporul are dreptul să-i schimbe. Statul, supus numai poporului suveran, este suprem în toate domeniile vieţii. Deismul a ajutat la dezvoltarea concepţiei bunătăţii şi perfecţiunii omului, aşa încât s-ar putea aştepta un progres uman continuu spre o ordine mai perfectă pe pământ.

Deismul a fost nejustificat de optimist, deoarece el tindea să ignore păcatul omenesc. Liberalismul modern, cu accentul lui pe raţionalism în metodologie, datorează mult deismului. De asemenea, deiştii au ajutat la crearea sistemului modern de critică înaltă a Bibliei.

Cu toate acestea, creştinismul a avut de câştigat ceva de pe urma deismului. În această perioadă a crescut toleranţa şi în aceasta deiştii au jucat un rol important, deoarece ei credeau că ideile religioase sunt raţionale şi deci oamenii trebuie să fie liberi să le afirme. De asemenea, deiştii au cooperat cu creştinii mai ortodocşi în diferite activităţi umanitare, deoarece ei credeau în demnitatea omului ca fiinţă raţională. Impulsul spre studiu a dus de asemenea la rezultate utile în domeniul criticii de text şi în domeniul exegezei. Cărturarii au ajutat la dezvoltarea unui text autoritar al Bibliei şi la demonstrarea faptului că ea a ajuns la noi de la autorii originali într-o stare de păstrare excepţională. Aplicarea gramaticii şi a istoriei la o exegeză corectă a Bibliei a fost indirect stimulată de mişcarea raţionalistă.

Numeroase mişcări de trezire spirituală de pe continent, din Anglia şi din

America au luat naştere în paralel cu dezvoltarea raţionalismului şi a deismului. În unele cazuri, aceste mişcări aveau la bază ideea de „lumină lăuntrică" prin care omul poate fi iluminat spiritual separat de – sau prin – Biblie. Quietismul romano-catolic şi quakerismul englez au ilustrat această tendinţă. Pietismul din bisericile luterane şi metodismul din bisericile anglicane sunt exemple de treziri spirituale bazate pe Scriptură.

Capitolul 33 373

II. MISTICISM ŞI RELIGIE

A. Pe continentul european

Quietismul a fost o mişcare mistică în cadrul Bisericii Romano-Catolice în timpul secolului al XVII-lea. El punea accentul pe o abordare intuitivă directă a lui Dumnezeu de către sufletul pasiv care se deschide pentru influenţa luminii lăuntrice. Quietismul a fost o reacţie împotriva raţionalizării dogmei, înaintaşii quietiştilor au fost pioşii Charles Borromeo (1538 – 1584), cardinal şi arhiepiscop de Milano, Ignaţiu de Loyola, Teresa a Spaniei şi Francis de Sales

(1567 – 1622) din Franţa. Lucrarea *Introducere la viaţa pioasă* (1609) a acestuia din urmă ar putea fi citită cu folos de protestanţii de azi. Aceşti mistici ai

Contrareformei au fost urmaţi de quietiştii secolului al XVII-lea.

Michal Molinos (1640-cca 1697) în *Ghidul spiritual* (1675) a afirmat că pasivitatea sufletului este calea de deschidere spre împărtăşirea luminii divine de la Dumnezeu. În această stare nu trebuie să fie exercitată voinţa umană.

Ideile lui au fost adoptate de Madame Guyon (1648 – 1717), care punea accentul pe contemplarea pasivă a Divinului ca metodă a experienţei mistice, unirea cu

Divinul fiind scopul ei. Francis Fénelon (1651 – 1715), profesorul particular al regelui, a apărat-o de atacurile lui Bossuet, şi în lucrarea sa *Perfecţiunea creştină* a dat o notă pozitivă quietismului. Lucrarea este un ajutor şi pentru viaţa religioasă a protestanţilor, nu

numai pentru a romano-catolicilor.

Misticismul protestant poate fi ilustrat prin opera marelui om de ştiinţă suedez Emanuel Swedenborg (1688 – 1772), care a ajuns la concluzia că în spatele lumii fizice a naturii există o lume spirituală care corespunde lumii fizice. El susţinea că între aceste două lumi este posibilă o comunicare prin conversaţia cu fiinţele cereşti. El a spiritualizat Biblia pentru a o corela cu revelaţiile pe care i le-au adus aceşti vizitatori cereşti. Pe baza învăţăturilor lui, în 1788 a fost organizată la Londra o nouă confesiune, Biserica Noului

Ierusalim, care mai există şi astăzi.

B. în Anglia

Quakerii au apărut pe scena religioasă engleză în timpul perioadei haotice a Războiului Civil şi a Commonwealth-ului. Ei au lăsat la o parte doctrinele unei biserici organizate, şi Biblia ca revelaţie unică şi finală a voii lui

Dumnezeu, şi au adoptat doctrina luminii lăuntrice, prin care ei înţelegeau că

Duhul Sfânt poate da o cunoaştere a lui Dumnezeu imediată şi directă, în afara Bibliei. Ei se asemănau cu montaniştii, dar tendinţele lor mistice au fost din fericire echilibrate de seriozitatea morală şi de o puternică pasiune pentru acţiuni sociale.

George Fox (cca. 1624 – 1691), care s-a născut în familia unui ţesător şi a fost ucenic la un pantofar care era şi negustor de lână, şi-a început căutarea adevărului spiritual în 1643 când a fost provocat de doi puritani la o întrecere de băutură, în care cel ce se oprea primul urma să achite nota de plată.

Dezgustat, a părăsit biserica, şi abia în 1647 a avut o experienţă religioasă satisfăcătoare care a pus capăt căutării lui. Atunci a devenit creştinismul pentru el un mod de viaţă, o experienţă mistică în care omul putea veni direct

 la Dumnezeu. El a început să predice, şi un grup de adepţi ai săi care şi-au pus numele de „Prieteni", s-au organizat în anul 1652. Ei au fost numiţi şi

„Quakeri". În 1652, Margaret Fell (1614 – 1702) din

Swarthmore Hall a fost convertită la quakerism, iar casa ei a devenit centrul neoficial al quakerismului Mai târziu, Fox s-a căsătorit cu ea, în 1669. Răspândirea quakerismului a fost rapidă, zelul misionar şi persecuţia din partea autorităţilor făcând ca aderenţii lui să caute noi reşedinţe în afara Angliei.

Când Fox a călătorit în cele treisprezece colonii (1672 – 1673), a găsit acolo multe grupuri de quakeri. În 1666 au fost organizate întâlniri lunare care să asigure ordinea şi care să fie un mijloc de a controla conduita membrilor.

Robert Barclay (1648 – 1690) a devenit teologul mişcării. El a publicat o

Apologie pentru adevărata teologie creştină în 1678. Formulările lui ne dau esenţa teologiei quakeriene.1 Pentru el, Duhul este singurul Revelator al lui

Dumnezeu şi Sursa Luminii lăuntrice dinăuntrul omului, care îi dă iluminare spirituală. Biblia este doar o regulă secundară de credinţă, şi inspiraţia scriitorilor ei este pusă pe acelaşi nivel cu inspiraţia lui Fox sau a oricărui quaker. Însă revelaţiile unui *prieten* nu trebuie să contrazică „Scriptura sau raţiunea corectă şi sănătoasă". Datorită Luminii Lăuntrice, nu este necesar un cler profesionist, iar cele două sacramente fiind lăuntrice şi spirituale sunt separate de simbolurile materiale şi de ceremonii. Quakerii nu aveau voie să meargă la război, şi sclavia era interzisă. Woolman, un quaker american, a fost unul dintre primii care au vorbit şi scris în favoarea abolirii sclaviei. Erau interzise jurămintele la tribunal şi nu se onorau titlurile omeneşti. Această ultimă învăţătură le-a adus multe probleme quakerilor, într-o Anglie ce respecta clasele, unde clasa superioară aştepta din partea claselor de jos folosirea titlurilor şi scoaterea pălăriilor. Mulţi quakeri au fost închişi, dar

William Penn, *fondatorul*

Pennsylvaniei, *a avut reputaţia unui om elegant îmbrăcat*, *cu maniere curtenitoare şi vorbire elocventă*.

Capitolul 33 375

mişcarea creştea în ciuda persecuţiei, ba chiar datorită ei. În

jurul anului 1660

existau în Anglia în jur de cincizeci de mii de quakeri.

William Penn (1644 – 1718) a reuşit să-i ajute pe cei persecutaţi, când Carol al II-lea i-a dat în dar o mare suprafaţă de pământ în America în 1681, ca plată a unei datorii de şaisprezece mii de lire pe care o avea faţă de tatăl lui

Penn. Penn a organizat Pennsylvania în 1682 pe baza unei libertăţi religioase totale şi a invitat cultele oprimate ale Europei, inclusiv pe quakeri, să-şi găsească refugiu acolo. Atât în statul Pennsylvania cât şi în partea de vest a statului New Jersey, quakerii au devenit deosebit de numeroşi.

Prietenii au pus întotdeauna accent pe răspândirea credinţei lor printr-un puternic program misionar, în care serviciul social juca un rol important, dar făcând aceasta ei nu neglijau educaţia. Calitatea excelentă a învăţământului în colegiile Haverford şi Swarthmore, cât şi în multe alte şcoli, este o dovadă a interesului quakerilor faţă de educaţie. Dar mişcarea nu a fost lipsită de pericolul dezbinării şi al răcirii zelului spiritual. Lipsa de interes faţă de doctrină şi absenţa unui standard istoric obiectiv, cum ar fi Biblia, a dus uneori la un misticism excesiv, iar alteori a dus la un teism vag, în care persoana lui Cristos nu este suficient înălţată.

III. TREZIRE ŞI RELIGIE

A. Pe continentul european

Foarte diferită de misticismul luminii lăuntrice discutat anterior, a fost mişcarea pietistă din Germania, care a apărut ca o rectificare evanghelică internă a ortodoxiei reci din biserica luterană a secolului al XVII-lea.

Pietismul punea accentul pe o întoarcere interioară, subiectivă şi individuală la studiul Bibliei şi la rugăciune. Adevărul biblic trebuie manifestat zilnic într-o viaţă de pietate practică, atât de către laici cât şi de clerici. Cu toate că au existat alţi factori care au contribuit la dezvoltarea acestei mişcări, ea a fost în primul rând un rezultat al lucrării lui Philip Sperier (1635 – 1705), care a devenit pastor luteran la Frankfurt în 1666. În 1670, el a organizat aşa-numitele *collegia*

pietatis, întâlniri într-o casă pentru rugăciune şi studiu biblic practic.

Lucrarea lui *Pia desideria* (1675) a arătat că „întâlnirile în case pentru rugăciune" sunt un ajutor pentru cultivarea pietăţii personale între luterani. De asemenea, el sugera ca educaţia slujitorilor bisericii să fie biblică şi practică, în 1686, el a plecat la Dresda ca predicator al Curţii. De acolo, în 1691, a preluat un pastorat influent la Berlin, unde a rămas până la moarte. Pietismul a înflorit în Germania, Olanda şi Scandinavia.

August Francke (1663 – 1727) şi câţiva prieteni de la universitatea din

Leipzig, au fondat şi ei un grup de studiu al Bibliei. În timpul unei vizite la

Dresda, Francke a fost influenţat de Sperier, care a reuşit să-i găsească un post de profesor în 1692 la universitatea din Halle, care a devenit curând un centru al pietismului. Francke a organizat în 1695 o şcoală elementară gratuită pentru copiii săraci, şi doi ani mai târziu o şcoală gimnazială. De asemenea, el a înfiinţat o casă pentru orfani şi a avut o mare influenţă în crearea unui institut

376 *Creştinismul de-a lungul secolelor* biblic, fondat de un prieten apropiat în 1719 pentru a publica şi distribui copii ale Scripturii.

Pietismul punea accent pe studiul şi pe discutarea Bibliei, pe aplicarea ei în viaţa zilnică şi pe cultivarea unei vieţi pioase. Era subliniată funcţia Duhului

Sfânt ca iluminator al Bibliei. Erau scoase în evidenţă faptele bune ca expresie a adevăratei religii. Biserica luterană a primit o nouă vigoare spirituală. Halle a devenit un centru misionar. În Africa, America, Asia şi insulele din Pacific avea loc o lucrare de pionierat dusă de misionarii din Halle. A fost stimulat studiul ştiinţific al limbilor şi al istoriei bisericeşti, într-o încercare de a se ajunge la adevăratul înţeles pe care îl are Biblia pentru viaţa zilnică.

Indiferenţa pietiştilor faţă de doctrină i-a făcut pe unii să adopte filosofia idealismului.

— Pe lângă infuzia de vigoare spirituală proaspătă în biserica

luterană, pietismul a avut ca rezultat fondarea Bisericii Moraviene de către Contele von

Zinzendorf (1700 – 1760), care a studiat dreptul în şcoala lui Francke la Halle şi la Wittenberg. Von Zinzendorf a susţinut ideea unei vieţi de devotament personal total faţă de Cristos. În 1722, refugiaţii moravieni au fondat

Hermhut, pe domeniul lui Zinzendorf la Berthelsdorf, iar în 1727 el a devenit conducător al organizaţiei lor. Biserica Moraviană a fost recunoscută ca biserică separată în 1742. În anul 1745 era organizată pe trei planuri, cu episcopi, bătrâni şi diaconi. Mişcarea avea o asemenea viziune misionară încât spre mijlocul secolului avea misionari trimişi în Indii, Groenlanda şi Africa. În

America, după o scurtă perioadă petrecută în Georgia, moravienii s-au mutat în Pennsylvania, unde în 1743, în timpul şederii sale în America, Zinzendorf a încercat să-i unească pe toţi protestanţii germani sub moravieni.

Devotamentul lui pasionat faţă de Cristos, exprimat poetic, a fost transpus în expresie teologică de către August Spangenberg, teologul mişcării. Este interesant de notat că cercul de influenţă a fost completat atunci când Wesley a fost ajutat de moravieni în credinţa sa personală în Cristos. Învăţăturile lui

Wycliffe îl influenţaseră pe Hus, fondatorul „Fraţilor boemieni", din care s-a dezvoltat Biserica Moraviană, ce urma să aibă o puternică influenţă asupra vieţii spirituale a englezului John Wesley. Este trist faptul că influenţa engleză pe Continent în secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea a promovat deismul şi raţionalismul.

B. în Anglia

Trezirea metodistă a fost cea de a treia trezire spirituală din Anglia, având loc după Reforma din secolul al XVI-lea şi după puritanismul din secolul al

XVII-lea. Ea a fost declanşată de John Wesley (1703 – 1791), care a dominat secolul în domeniul religiei. Istoricii sunt de acord că alături de Revoluţia

Franceză şi de Revoluţia Industrială, metodismul este unul din

marile fenomene istorice ale secolului, şi unii susţin că predicile lui Wesley au salvat

Anglia de o revoluţie similară cu cea care a avut loc în Franţa în 1789.

Metodismul a fost pentru anglicanism ceea ce pietismul a fost pentru luteranism.

Capitolul 33 377

Mai devreme, în Ţara Galilor, trezirea spirituală venise prin Howell Harris

(1714 – 1773), un profesor din Talgarth, şi Griffith Jones (1683 – 1761), un pastor. Biserica metodistă calvinistă din Ţara Galilor a luat fiinţă din această trezire. De asemenea, Jones a înfiinţat sistemul predicării în circuite.

Am văzut deja că religia raţionalistă a deismului a fost larg acceptată în clasele de sus. Deseori, predicile în biserica de stat erau doar lungi prelegeri pline de platitudini morale. Clerul înalt era bine plătit, în timp ce clerul de jos, în peste cinci mii de biserici, avea un venit mic, de la douăzeci la cincizeci de lire pe an, şi deci nu i se prea putea pretinde să fie eficient. Prea adesea membrii clerului de jos deveneau dependenţi de nobilul local şi participau împreună cu el la distracţii grosolane şi la chefuri. Morala era la un nivel scăzut. În prima jumătate a secolului a crescut mult rata morţii, deoarece ginul ieftin îi ucidea pe mulţi, iar pe alţii îi trimitea la „azil". Jocurile de noroc erau în floare. Se spune că Charles James Fox, un lider politic, ar fi pierdut o sută de mii de lire până la vârsta de douăzeci şi patru de ani.

Hăituirea de tauri, urşi, vulpi şi cocoşi erau distracţii obişnuite, şi o serie de execuţii prin spânzurare pe dealul Tyburn erau o ocazie festivă pentru întreaga familie. A fost cu adevărat „un veac bolnav", neîncrezător în teologie şi lipsit de zel.

Wesley era al cincisprezecelea din cei nouăsprezece copii născuţi în familia lui Samuel şi Susannah Wesley. El abia a scăpat cu viaţă atunci când casa lor a ars în 1709. Datorită acestei experienţe, el spunea adeseori despre sine că este

„Un tăciune aprins smuls din foc". A intrat la Oxford în 1720 cu

bursă. Din

1726 până în 1751, s-a aflat la Colegiul Lincoln, şi a fost ordinat ca preot în

1728. După doi ani, în timpul cărora şi-a ajutat tatăl să slujească la o a doua parohie învecinată, Epworth, el s-a întors la datoriile sale de cercetător. Apoi a devenit conducătorul „Clubului Sfânt" în care era şi fratele lui, Charles.

Membrii acestui club erau porecliţi de către studenţi „metodişti" datorită studiului lor metodic al Bibliei, datorită rugăciunii lor regulate şi a eforturilor lor repetate de a face servicii sociale în închisori şi în casele săracilor. Între

1735 şi 1737, Wesley se afla în Georgia ca şi capelan în colonia lui Oglethorpe.2

Ideile sale ritualiste, religiozitatea strictă, simplitatea şi francheţea în relaţiile sale cu femeile i-au creat dificultăţi atât de mari cu enoriaşii săi încât a fost obligat să plece acasă în 1737. La 24 mai 1738, în timp ce asculta citirea prefaţei lui Luther la *Comentariul asupra cărţii Romani*, inima lui Wesley a fost „miraculos încălzită" şi atunci şi-a pus încrederea cu exclusivitate în

Cristos pentru mântuire. Fratele său Charles avusese o experienţă similară cu două zile înainte. Datorită comportamentului curajos al moravienilor într-o furtună pe mare în drum spre Georgia, cuvintelor lui Spangenberg în Georgia3

şi eforturilor lui Peter Bâhler, 4 toate acestea fiind influenţe importante în convertirea sa, Wesley a făcut o vizită la Hermhut pentru a studia mai îndeaproape Biserica Moraviană.

În 1739, George Whitefield (1714 – 1770), l-a rugat pe Wesley să se angajeze în lucrarea de predicare în aer liber la Bristol. Astfel a început cariera de predicator a lui John Wesley, în timpul căreia a călătorit peste 200.000 de mile

pe cal în Anglia, Scoţia şi Irlanda, a predicat în jur de 42.000 de predici, a scris 200 de cărţi şi şi-a organizat adepţii. El a organizat o

societate metodistă şi a construit o capelă la Bristol în anul 1739. În acelaşi an a cumpărat la

Londra clădirea „Foundery", pe care a folosit-o ca şi cartier general al lucrării sale. Whitefield, care devenise creştin în 1735, a început predicarea în aer liber în 1739, a organizat convertiţii în societăţi, a folosit predicatori laici şi a făcut lucrări de binefacere prin orfelinatul lui. În 1740 Whitefield şi Wesley au rupt relaţiile deoarece primul credea în predestinaţie iar al doilea credea în liberul arbitru.

Minunatele imnuri pe care Charles Wesley (1707 – 1788) le-a scris au fost de un real ajutor la adunări. Charles a scris peste şase mii de imnuri religioase, între care „Domn al sufletului meu, mă primeşte-n braţul Tău", „Iubire divină sfântă, din cer jos te-ai coborât", „Auzi, corul îngeresc", sunt şi astăzi cântări favorite universale. Urmând calea deschisă de Isaac Watts (1674 – 1748), teologul congregaţionalist şi „părintele imnologiei engleze", Charles a scris imnuri care se deosebeau de pasajele versificate din Scriptură care fuseseră folosite până atunci drept text pentru cântecele din biserică.

Wesley nu a voit să rupă relaţiile cu Biserica Anglicană, şi de aceea şi-a organizat adepţii în societăţi asemănătoare cu *collegia pietatis* ale lui Sperier.

Societăţile au fost subdivizate, în 1742, în clase de 10 – 12 membri cu un conducător laic, care supraveghea spiritual clasa. În 1744, s-a ţinut la Londra prima conferinţă anuală a predicatorilor metodişti, iar în 1746 Wesley a

Împărţit Anglia în şapte circuite. În 1784 a ordinat ca pastori doi bărbaţi, şi

I-a numit pe Thomas Coke ca superintendent al Bisericii Metodiste din

America. În acelaşi an, Actul de Declaraţie legaliza deţinerea de proprietăţi de către asociaţia metodistă, cum ar fi capelele lor metodiste. Biserica din

America şi-a stabilit propria sa organizaţie naţională în acel an. Abia după moartea lui Wesley în 1791 s-au organizat metodiştii din

Anglia într-o biserică metodistă separată de Biserica Anglicană. Influenţa anglicană în Biserica

Metodistă consta din organizarea episcopală şi din primirea Comuniunii în timpul îngenuncherii la altar.

Biserica Metodistă a acceptat o teologie arminiană după despărţirea lui

Wesley de Whitefield, dar doctrina majoră pe care punea accent Wesley era justificarea prin credinţă printr-o experienţă instantanee de regenerare. De asemenea, el punea un mare accent pe doctrina perfecţiunii creştine sau a iubirii perfecte. Aceasta este o credinţă în posibilitatea perfecţiunii creştine absolute în această viaţă, deoarece dragostea pentru Dumnezeu umple în aşa măsură inima credinciosului încât iubirea Lui exclude păcatul şi promovează sfinţenia absolută a vieţii. Acest proces progresiv trebuie iniţiat printr-un act de credinţă. Wesley a afirmat clar că aceasta nu este o perfecţiune fără păcat sau infailibilă, ci mai degrabă posibilitatea ca motivaţiile unei persoane să fie fără păcat, când inima acelei persoane este total umplută cu dragostea lui

Dumnezeu. Greşelile de judecată încă mai pot avea ca rezultat consecinţe morale rele, dar există posibilitatea de a ajunge la ideal. Aceasta pare să fie învăţătura scrisorilor5 şi a cărţii sale *o prezentare simplă a perfecţiunii creştine*.

Wesley insista că Evanghelia trebuie să aibă impact asupra societăţii, şi nimeni nu poate nega impactul trezirii metodiste asupra societăţii engleze. El era împotriva alcoolului, a sclaviei şi a războiului. Există motive să se creadă că şi Anglia ar fi avut o revoluţie a muncitorilor asemănătoare cu cea din

Franţa dacă englezii nu ar fi fost câştigaţi la Cristos. Majoritatea conducătorilor muncitorilor de mai târziu au acumulat experienţă vorbind la întrunirile claselor lor metodiste de studiu biblic. A fost oprit traficul cu gin, în parte datorită influenţei trezirii. Wesley era un susţinător al abolirii sclaviei şi un prieten al primilor abolţionişti. Pasiunea lui pentru îngrijirea medicală

I-a făcut să înfiinţeze primul dispensar medical gratuit din

Anglia, în 1746. El a avut o influenţă asupra lui Robert Raikes, popularizatorul mişcării şcolii duminicale, şi asupra lui John Howard, conducătorul reformei închisorilor.

Spre sfârşitul vieţii lui Wesley, exista în Statele Unite o puternică Biserică

Metodistă. În jur de 70.000 de adepţi din Anglia s-au organizat într-o biserică naţională la scurt timp după moartea sa. Acest om mic, ordonat, corect, ager, şi harnic a transformat sub călăuzirea lui Dumnezeu viaţa religioasă a muncitorilor din Anglia. Trezirea evanghelică din biserica anglicană, rezultatul trezirii metodiste, urma să transforme clasa de sus din Anglia şi să ajute

Anglia să devină marea conducătoare a popoarelor şi păstrătoarea păcii lumii în timpul secolului al XIX-lea. Whitefield a fost profetul, John Wesley organizatorul şi Charles cântăreţul trezirii metodiste.

Capitolul 33 381

IV. ROMANO-CATOLICISMUL

Avântul misionar dat Bisericii Romano-Catolice în secolele al XVI-lea şi al

XVII-lea de către iezuiţi, dominicani şi franciscani; mişcarea jansenistă din secolul al XVII-lea şi în acelaşi secol mişcarea mistică quietistă precum şi expulzarea hughenoţilor din Franţa în 1685, au fost tratate deja.

În timpul perioadei de absolutism regal, din 1648 – 1789, monarhii au căutat să limiteze puterea papală în ţările lor. Sancţiunea Pragmatică din 1438 a fost o primă încercare franceză în acest sens. O asemenea tendinţă în Franţa a fost cunoscută sub numele de galicanism, în opoziţie cu ultramontanismul, extensiunea puterii politice a papei dincolo de munţi, peste ierarhiile naţionale.

Articolele galicane din 1682, scrise de Bossuet, afirmau că regele nu este supusul papei în probleme seculare; că papa este supus conciliilor generale, puterea sa fiind limitată de constituţia bisericii franceze şi a regatului, şi că în timp ce ei acceptau definiţiile date de el

credinţei, el putea să greşească.

Această mişcare franceză şi-a avut corespondentul, în Sfântul Imperiu Roman, înjosefism, în timpul domniei lui Iosif al II-lea (1741 – 1790), de la al cărui nume derivă termenul. Termenul „febronianism", pseudonimul literar al lui

Nikolas von Hontheim (1701 – 1799), a fost folosit în Germania pentru aceeaşi tendinţă de a afirma puterea regală asupra liderilor bisericeşti, în acelaşi timp regii trebuind să asculte de credinţa bisericii. Faptul acesta reprezenta creşterea puterii conducătorilor noilor state naţionale şi începuturile unui sentiment de naţionalism.

V. BISERICA ORTODOXĂ ÎN RUSIA

Bisericii ruse i s-a dat în 1589 patriarhatul pentru arhiepiscopul ei. Faptul acesta a făcut Biserica Ortodoxă rusă o biserică naţională, capul ei având rol egal cu ceilalţi patriarhi din bisericile răsăritene. Căderea Romei în mâinile barbarilor şi a Constantinopolului în mâinile musulmanilor în 1453 i-a făcut pe ruşi să considere Moscova o „a treia Romă".

La scurt timp după 1650, noul patriarh Nikon a căutat să reformeze ritualul bisericesc prin practici cum este semnul crucii cu trei degete în loc de două, cum se practicase până atunci în Rusia. Un grup condus de un cleric numit Avacum, grup cunoscut sub numele de „credincioşii vechi", s-a opus atât acestei schimbări cât şi altora. Când Avacum a fost ars pe rug în 1682, adepţii lui au început să înfrunte pe faţă biserica, şi au format un nou grup care există şi acum.

Biserica a intrat mai direct sub controlul statului când Petru cel Mare, în

1721, a desfiinţat patriarhatul şi a pus biserica sub controlul Sfântului Sinod, care era condus de un funcţionar civil care îi dădea direct lui Petru socoteală de activitatea lui. În felul acesta, biserica şi statul erau legate îndeaproape; iar biserica a devenit un virtual departament al statului până în 1917, când biserica şi statul au fost separate de comunişti, iar biserica a ales un nou patriarh.

1

NOTE

Henry Bettenson, *Documents of the Christian Church* (New York:
Oxford University Press, ed. a 2-a, 1963), p. 252 – 256; Philip Schaff.
Creeds of Christendom (New York: Scribner, 3 vol. ed. a 6-a 1890)
3: 789 – 798.
2. În anul 1733, filantropul James Oglethorpe a întemeiat Georgia, ca refugiu pentru datornici şi pentru protestanţii persecutaţi din
Germania.
3. Când Wesley a ajuns în Georgia, el l-a întâlnit pe conducătorul moravian Spangenberg. Moravianul l-a întrebat: „Îl cunoşti pe Iisus
Cristos?" Wesley a putut să răspundă doar astfel: „Ştiu că El este
Salvatorul lumii". La aceasta Spangenberg a răspuns: „Adevărat, dar ştii tu că el te-a salvat pe *tine*?"
Bâehler a fost un alt moravian pe care l-a cunoscut Wesley. Cele trei puncte principale ale învăţăturii lui Bâehler au fost: o credinţă de autopredare totală, o convertire instantanee, şi bucuria de a crede.
John Telford, ed., *The Letters of the Rev. John Wesley* (London:
Epworth, 8 vol., 1931), 2: 280 – 281; 4: 213; 5: 38, 223. Schaff, *Creeds*.
3: 807 – 813.
4.
5.
TREZIRE SPIRITUALĂ, MISIUNI
ŞI MODERNISM, 1789 – 1914
34
Victorii şi vicisitudini romano-catolice, 1789 – 1914
Biserica Romano-Catolică a suferit pierderea posesiunilor ei seculare şi mult din influenţa ei politică între anii 1789 şi 1914. Soarta ruşinoasă a papalităţii în timpul Revoluţiei Franceze a fost în contrast marcant cu succesele din timpul perioadei Contrareformei. În timpul reacţiei produse de
Romantism, după războaiele napoleoniene, ea şi-a recâştigat

prestigiul şi puterea până în 1870. De atunci până la primul război mondial, romano-catolicismul şi-a pierdut din prestigiu şi anticlericalismul a luat amploare în multe ţări ale Europei. Aceste dificultăţi au izvorât din problema relaţiei bisericilor naţionale cu biserica papală universală.

I. REVOLUŢIA ŞI PAPALITATEA, 1789 – 1815

Condiţiile economice, politice, sociale şi juridice precare din Franţa înainte de izbucnirea revoluţiei; exemplul succesului revoluţiei engleze din 1689 şi revoluţia americană din 1776 au fuzionat prin dezvoltarea unei ideologii care justifica dreptul poporului de a porni o revoluţie împotriva lui Ludovic al

XVI-lea. Această ideologie a fost rezultatul învăţăturilor filosofilor, între care

Rousseau, Montesquieu, Diderot şi François M. Arouet, sau cum este el cunoscut mai bine, Voltaire. În timp ce Rousseau şi Montesquieu au furnizat ideologia politică pentru revoluţie, Voltaire a criticat Biserica Romei şi a cerut toleranţă. Trebuie să se admită că existau temeiuri pentru a critica Biserica

Romano-Catolică din Franţa. Ea deţinea mult pământ, iar veniturile de pe aceste proprietăţi mergeau în cea mai mare parte la clerul superior. Voltaire prefera o religie a raţiunii mai degrabă decât religia liderilor Bisericii

Romano-Catolice din Franţa. Dar aceşti oameni doreau mai degrabă reformă decât revoluţie.

Adunarea Naţională a Franţei declara, în noiembrie 1789, că terenurile bisericii sunt proprietate publică şi a emis acţiuni care erau răscumpărabile în această ţară. Mai târziu, aceste acţiuni au circulat c-a bani. La începutul anului

1790, mănăstirile au fost desfiinţate prin lege. În vara anului 1790, Adunarea a dat Constituţia Civilă a Clerului, 1 prin care numărul episcopilor era redus la

83, un număr corespunzând numărului de unităţi provinciale.

— Episcopii trebuiau să fie aleşi de către alegătorii care alegeau

funcţionarii civili, iar papa trebuia doar să fie înştiinţat cine a fost ales. Clericii trebuiau să fie plătiţi de către stat şi trebuiau să depună un jurământ de loialitate faţă de stat. Puterea papei a fost redusă la a afirma dogma Bisericii Romano-Catolice. Clericii nu au obiectat prea energic la pierderea terenurilor bisericii, dar ei au considerat că acest nou act însemna secularizarea Bisericii; şi ei s-au opus violent acestui fapt. În jur de patru mii de clerici au părăsit Franţa.

Biserica Romano-Catolică şi statul francez s-au separat total în timpul domniei terorii între anii 1793 şi 1794, când au fost executaţi mulţi pentru activităţi contrarevoluţionare. În timpul acesta, sprijinul pentru biserică a devenit voluntar. Cei mai atei dintre lideri au încercat pentru un timp, în

1793, să impună în Franţa o religie a raţiunii şi au încoronat o tânără actriţă ca zeiţa raţiunii în catedrala Notre Dame. Alţii, care nu acceptau această extremă, au acceptat schimbarea în calendar prin care a zecea zi era declarată zi de odihnă în loc de duminica. Acest calendar, adoptat la 7 octombrie 1793, a ţinut până în 1804 şi a avut ca scop să elimine duminicile şi numeroasele zile ale sfinţilor. Robespierre prefera religia Fiinţei Supreme a deiştilor. În această perioadă scurtă, Biserica Romano-Catolică a fost confruntată cu o opoziţie enormă. Chiar şi papa a fost capturat şi luat prizonier în Franţa, unde a murit.

Când Napoleon a pus mâna pe putere în 1799, el şi-a dat seama că majoritatea francezilor sunt romano-catolici şi, ca atare, a propus o alianţă între Biserica Romano-Catolică şi stat, prin Concordatul din 1801. În

Concordat, Napoleon recunoştea religia romano-catolică drept „religia marii majorităţi a cetăţenilor francezi", dar el nu a declarat-o ca religie de stat.

Episcopii urmau să fie numiţi de către stat şi hirotonisiţi de papă. Clerul urma să fie plătit de către stat, dar proprietatea luată de la Biserica

Romano-Catolică în 1790 nu i se înapoia. Acest Concordat a guvernat relaţiile dintre biserică şi stat în Franţa până în anul 1905.

Dar Articolele Organice din

1802 prevedeau că bulele papale nu puteau fi publicate şi nici nu se puteau ţine sinoade în Franţa fără consimţământul guvernului. În felul acesta.

Biserica era controlată de către stat.

II. RESTAURAREA PUTERII PAPALE, 1815 – 1870

Până în 1870, papalitatea a reuşit să recâştige terenul pierdut în Europa.

Metternich, cancelarul Austriei, era în favoarea unei alianţe a conducătorilor

Europei cu biserica romană pentru a proteja *status quo-ul* şi pentru a preveni revoluţii naţionale sau democratice oriunde în Europa. Datorită acestui punct de vedere reacţionar, el favoriza papalitatea oricând era posibil. Congresul de la Viena, al cărui preşedinte era, a redat papei statele papale. Metternich a scris despre importanţa religiei ca bastion al societăţii în „Mărturisirea de credinţă" (1820).

Romantismul a ajutat de asemenea papalitatea, deoarece reprezenta o revoltă împotriva raţionalismului din secolul al XVIII-lea. Romantismul

Capitolul 34 385

punea accentul pe o abordare intuitivă a vieţii. Romanticii se exprimau în poezie mai mult decât în proză; ei puneau accent mai mult pe conţinut decât pe formă; ei glorificau trecutul medieval şi natura; şi apelau la inima omului mai degrabă decât la mintea lui. Wordsworth accentua prezenţa lui Dumnezeu în natură; Walter Scott şi Hugh Walpole glorificau în romanele lor trecutul medieval. Chateaubriand glorifica în lucrările sale literare biserica. Rousseau scria că omul este cel mai fericit în starea naturală. El şi-a exprimat încrederea în capacitatea poporului de a conduce şi a insistat asupra dreptului lor de a-şi alege conducătorii printr-o expresie a voinţei lor generale, care trebuia descoperită printr-un vot majoritar. Lucrarea lui *Contractul social* începe cu cuvintele: „Omul s-a născut liber şi este în lanţuri pretutindeni". Pictorii de asemenea au dat atenţie mai puţină formelor

şi regulilor în lucrările lor, căutând să exprime pe pânză nu o copie a realităţii, ci impresia pe care realitatea a făcut-o asupra lor. Picturile lor erau o interpretare a naturii mai degrabă decât un portret al ei. Filosofia idealistă de asemenea scotea în evidenţă partea volitivă şi emoţională a naturii omului. Kant a susţinut existenţa lui Dumnezeu, a sufletului şi a nemuririi, pe baza simţului de dreptate pe care omul îl are în natura lui. De asemenea, oamenii au devenit preocupaţi de istoria trecutului statelor lor. Toate aceste expresii ale romantismului, care a stăpânit în Europa între anii 1790 şi 1850, au întărit influenţa religiei asupra omului. În mod special, religia Bisericii

Romano-catolice, o religie plină de culoare, ritualistă şi perceptibilă prin simţuri, a dat frâu liber imaginaţiei şi sentimentului religios.

Iezuiţii, care fuseseră desfiinţaţi de Clement al XIV-lea în 1773, au fost reînfiinţaţi printr-o bulă papală dată de Pius al VII-lea în 1814. Ei şi-au început imediat activităţile misionare educaţionale, deşi se amestecau în activităţile politice ale statelor mai puţin decât o făcuseră în istoria lor anterioară.

Interdicţiile politice care îi opriseră pe romano-catolicii din Britania de la a vota sau de a deţine orice slujbe publice au fost îndepărtate în anul 1829 prin

Actul de Emancipare Catolică, rezultat al activităţii lui Daniel O'Connell.

Biserica anglicană şi-a pierdut statutul de biserică de stat în Irlanda, în anul

1869, sub guvernul lui Gladstone, aşa încât cetăţenii irlandezi nu mai aveau de plătit zeciuieli pentru a sprijini Biserica Anglicană, cât şi pentru a-şi sprijini propriul lor cler romano-catolic prin daruri voluntare. Spre mijlocul secolului al XIX-lea, interdicţii similare fuseseră îndepărtate în Prusia, Franţa şi

Austria.

Mişcarea de la Oxford în Biserica Anglicană a ajutat de asemenea Biserica

Romano-Catolică atât direct cât şi indirect. În anul 1845, Henry

Edward

Manning şi John Henry Newman, lideri ai mişcării, s-au alăturat Bisericii

Romano-Catolice, şi în jurul anului 1862, aproximativ 625 de persoane importante, militari, profesori, membri ai Parlamentului, şi aproape 250 de clerici anglicani au devenit romano-catolici. Indirect, mişcarea a ajutat Roma, prin faptul că a restaurat, în ramura sacerdotală a Bisericii Anglicane, o concepţie despre Comuniune, nu prea îndepărtată de transsubstanţiere.

25 Comanda nr. 549

386 *Creştinismul de-a lungul secolelor* monasticismul, ritualismul în închinare şi un sentiment al importanţei bisericii în viaţa omului. Mulţi au trecut cu uşurinţă de la ramura sacerdotală a

Bisericii Anglicane la Biserica Romano-Catolică.

Pius al IX-lea (1792 – 1878), care a ocupat scaunul papal între 1846 şi 1878, nu a pierdut nicio ocazie de a întări Biserica Romano-Catolică. În 1854, în

Ineffabilis Deus, după consultarea cu episcopii bisericii, Pius a proclamat doctrina „concepţiei imaculate a Mariei", cu alte cuvinte, ea a fost concepută ca fiind fără „nicio atingere a păcatului originar". Toţi credincioşii trebuiau să accepte de acum înainte această doctrină ca o parte a dogmei Bisericii

Romano-Catolice, pe care fiecare trebuia să o creadă pentru a fi mântuit.2

La scurt timp după acest eveniment, papa a început să observe naţionalismul şi liberalismul politic al vremii, ce părea ostil bisericii romane, şi în 1864 a emis lucrarea *Syllabus* (Compendiu de greşeli). În această lucrare, el condamna forme noi de filosofie ca idealismul, cu tendinţa lui spre panteism, toleranţa în religie, separarea bisericii de stat, socialismul, societăţile biblice, sistemul de şcoli seculare, opinia că papa nu are putere seculară, căsătoria civilă şi critica biblică. El credea că o asemenea gândire este distructivă pentru interesele bisericii al cărei pontif era. În 1863, în *Quanto conficiamur*, continuare la *Quanto cura*, el a susţinut concepţia *unam sanctum*, adică mântuirea există

doar în Biserica Romano-Catolică.

Declararea infailibilităţii papale în decretul Conciliului Vaticanului din anul 1870 a marcat culmea activităţii lui Pius. Declaraţia a fost aprobată în anul 1870 de către 533 dintre cei prezenţi. Doi au votat împotriva ei, şi o minoritate de peste o sută nu au luat parte la conciliu în acea zi. În mod evident, bubuiturile puternice ale tunetului şi teribilele străluciri ale fulgerelor furtunii care urla afară nu au avut efect înăuntru. Esenţa hotărârii votate de conciliu a fost că atunci când papa vorbeşte ex*cathedra*, cu alte cuvinte, ca şi cap al bisericii pe pământ, fie în legătură cu credinţa, fie cu morala, orice spune el este infailibil şi trebuie să fie acceptat de credincioşi ca dogmă de crezut pentru ca aceştia să aibă parte de mântuire.4 Doctrina face să nu mai fie necesare în viitor conciliile bisericii, deoarece papa este acum autoritatea finală în ceea ce priveşte credinţa şi morala. Vechea Biserică Catolică a apărut în

1871 sub conducerea lui Johann J. Von Dollinger (1799 – 1890).

III. REZISTENŢA ÎMPOTRIVA

PUTERII PAPALE, 1871 – 1914

Declararea infailibilităţii papale şi pierderea puterii politice nu au fost prea departe în timp una de alta. Aproape imediat după declaraţia din 1870, papalitatea a început să experimenteze ostilitatea anticlericală care a adus pierderi în multe ţări. În 1870, armatele italiene au cucerit Roma atunci când

Ludovic Napoleon a trebuit să retragă garnizoana franceză care apăra papalitatea pentru a face faţă ameninţării Războiului Franco-Prusac, şi papa a pierdut toate posesiunile lui seculare cu excepţia domeniilor alăturate clădirilor

Vaticanului. Dar papa nu a ajuns la o înţelegere cu noua monarhie

constituţională italiană, în ciuda ofertei generoase dată în „Legea garanţiilor papale" din 1871 de către guvernul italian. Această lege îi oferea o sumă anuală permanentă de 645.000 de dolari pentru a-l compensa pentru pierderea posesiunilor seculare; îi permitea să-şi

menţină posesiunile de la Vatican; şi îi asigura libertatea de autoguvernare în acel teritoriu fără vreun amestec din partea statului. Papa a refuzat aceste condiţii, a emis un ordin prin care le interzicea romano-catolicilor să voteze sau să deţină funcţii în guvernul italian, şi s-a retras în Vatican într-o autoîntemniţare, de unde un papă de mai târziu a fost eliberat doar printr-o înţelegere cu guvernul lui Mussolini, în anul 1929.

Biserica Romei a întâmpinat probleme şi în Germania, cu Cancelarul de

Fier, Bismarck. Bismarck credea că internaţionalismul Bisericii

Romano-Catolice stă în calea unificării complete a poporului din noul Imperiu

German, care fusese proclamat în 1871 în Sala Oglinzilor din Palatul

Versailles. El credea că această „Internaţională neagră" este tot atât de ameninţătoare pentru unitatea naţională germană ca şi Internaţionala roşie a socialismului. În 1872, el i-a desfiinţat pe iezuiţi, şi în 1873 a aprobat Legile din Mai. Aceste legi secularizau educaţia, puneau statistici vitale sub controlul statului, ordonau căsătoria civilă şi obligau clerul să fie educat în universităţi de stat. Bismarck, care îşi amintea de Canossa, unde Henric al IV-lea fusese umilit în 1073, afirma că el nu va merge la Canossa, aşa cum făcuse Henric.

Totuşi, a trebuit să renunţe la lupta sa spre sfârşitul deceniului şi să anuleze unele din interdicţiile puse romano-catolicilor, deoarece el a descoperit că

Biserica Romano-Catolică este un aliat valoros în lupta împotriva socialismului.

Sentimentul anticlerical a fost cel mai puternic în această perioadă în

Franţa. În 1901, ordinele religioase ale călugăriţelor şi călugărilor au fost excluse prin lege de la activităţile educative, dar lovitura cea mai grea a venit în 1905, odată cu aprobarea Legii Separării de către Camera franceză a

Deputaţilor. Clerul nu mai era plătit de stat, şi toate

proprietăţile bisericii erau luate de către stat. Clerul trebuia să se organizeze în asociaţii pentru a primi permisiunea să folosească proprietatea pentru scopuri religioase. Statul nu mai recunoştea nicio credinţă în mod special. Astfel, biserica romană a pierdut poziţia privilegiată ce fusese creată în 1801 de către Concordat. Papa a denunţat noua lege, dar denunţarea lui nu a avut niciun efect asupra

Impunerii ei.

Leon al XIII-lea (1810 – 1903), care a fost papă între anii 1878 şi 1903, fusese educat ca iezuit şi avea o vastă experienţă administrativă. El a emis enciclice împotriva puterii statelor naţionale, în special în Germania sub

Bismarck. În *Immortale Dei* (1885), el a afirmat că atât Biserica cât şi statul sunt de la Dumnezeu şi că fiecare are funcţii date de Dumnezeu, dar el a denunţat faptul că statul nu recunoaşte autoritatea lui Dumnezeu prin Biserică şi că încearcă să controleze Biserica şi să pretindă suveranitate necondiţionată asupra ei.

Leon a afirmat de asemenea drepturile morale ale bisericii în economie cât şi în politică, în *Rerum novarum* din 1891. Statul, scria el, ar trebui să

 recunoască proprietatea privată ca un drept natural cât şi existenţa legitimă a claselor. Muncitorii au dreptul de a se organiza în sindicate şi statul ar trebui să acţioneze pentru a micşora nedreptăţile împotriva muncitorilor şi pentru a promova o retribuire adecvată pentru trai. El a criticat socialismul, şi mai înainte se opusese activ socialismului şi comunismului în scrierile sale. În

Quadragesimo anno, (1931), Pius al XI-lea (1857 – 1939) reafirma şi adapta la noile condiţii aceleaşi principii care au fost iarăşi afirmate şi aduse la zi de către Ioan al XXIII-lea în *Mater et magister*.

În domeniul teologiei, în *Aeterni patris* (1879), Leon a susţinut necesitatea studierii teologiei lui d'Aquino în şcolile şi seminarele romano-catolice. În

Providentissimus Deus (1893), el a susţinut infailibilitatea Bibliei.

Pius al X-lea (1835 – 1914), papă din 1903 până în 1914, a continuat lupta împotriva liberalismului sub toate formele lui. Alfred Loisy (1857 – 1940), care a fost profesor de studii biblice în Franţa, dorea să treacă de la introducerea biblică şi exegeză la studii istorice în legătură cu Biblia. El nega crearea lumii prin fiat divin şi referinţele mesianice şi afirmaţia că Cristos a înfiinţat direct

Biserica Romano-Catolică. George Tyrrell (1861 – 1909) din Anglia a dorit să aplice critica istorică la Scriptură şi credea că în Biblie există o evoluţie a teologiei. Ambii au fost excomunicaţi, iar în *Lamentabili sane exitu* (1907) şi

Pascendi dominici (1907) papa a enumerat şi a condamnat ideile moderniste.

Datorită acestui fapt, în romano-catolicism liberalismul nu a luat niciodată o amploare atât de mare ca şi în protestantism.

Un nou val de religiozitate în biserică a fost încurajat de congresele euharistice, începând cu cel de la Lille din 1881; de noul accent pus pe

Fecioara Maria la Lourdes, după 1858, şi la Fatima în Portugalia, unde s-a pretins că Maria ar fi apărut în faţa oamenilor din acele locuri. Venerarea

Sfintei Inimi a lui Iisus a încurajat de asemenea acest curent. Benedictinii au dat importanţă liturghiei, şi au formulat-o pentru anumite sacramente în limba naţională.

Aceasta a fost soarta Bisericii Romano-Catolice între 1789 şi 1914 în principalele ţări ale Europei. După 1914, biserica Romei s-a văzut pusă în faţa unor dificultăţi crescânde din cauza expansiunii comunismului şi a dezordinii create de două războaie mondiale în secolul al XX-lea.

NOTE

1. John H. Stewart, *A Documentary Survey of the French Revolution*

(New York: Macmillan, 1951), p. 158 – 159; 169 – 181.

2. Henry Bettenson, *Documents of the Christian Church* (New York:

Oxford University Press, ed. a 2-a, 1963), p. 271.
3. Ibid., p. 272 – 273.
4. Ibid., p. 273 – 275.
TREZIRE SPIRITUALĂ, MISIUNI
ŞI MODERNISM, 1789 – 1914
35
Religia şi reforma în Marea
Britanie şi în Europa

Viaţa religioasă engleză în timpul secolului al XIX-lea a fost caracterizată printr-o manifestare practică a forţelor trezirii spirituale în bisericile anglicane şi nonconformiste, prin ritualism în Biserica Anglicană şi prin liberalism.

Trezirea spirituală a produs o mişcare ce a cultivat activitatea misionară şi reforma socială; ritualismul a produs o puternică mişcare liturgică în sânul

Bisericii; liberalismul a introdus un element liberal în toate confesiunile principale. În Scoţia a avut loc reunirea diverselor grupuri care părăsiseră biserica Scoţiei. În Irlanda, nedreptatea de a sprijini Biserica Anglicană cu taxe şi Biserica Romano-Catolică prin colecte voluntare a fost uşurată de separarea Bisericii Anglicane de stat, în 1869. Evenimente asemănătoare au avut loc şi pe continent.

I. VIAŢA RELIGIOASĂ ÎN ANGLIA

A. în Biserica Anglicană

1. *Evanghelicii*. Revoluţia Franceză i-a făcut pe conducătorii partidului conservator din Anglia să se teamă de eventualitatea unei revoluţii asemănătoare în Britania. Între anii 1790 şi 1820, valul crescând de reforme a fost oprit, până când forţele religioase şi umanitare liberale au cooperat pentru a impune multe reforme prin Parlament între anii 1820 şi 1852. Forţele religioase, generate de trezirea wesleyană şi mai târziu de cea evanghelică, au produs astfel de roade practice de reformă socială şi de zel misionar, încât

Latourette, marele istoric modern al misiunilor, numeşte secolul al XIX-lea

„Marele Secol" al efortului misionar. Au fost de asemenea

stimulate pietatea personală şi devotamentul faţă de Cristos şi faţă de Biblie.

Trezirea wesleyană arminiană de la începutul secolului al XVIII-lea a avut ca rezultat aducerea unei religii personale la muncitorii şi la fermierii din

Anglia. Totuşi, abia spre sfârşitul secolului, clasa nobilă din biserica oficială a fost şi ea afectată de o trezire, dar de o nuanţă mai calvinistă. Între anii 1790

şi 1830, influenţa trezirii a fost simţită în Biserica Anglicană. Viaţa uşuratică

390 *Creştinismul de-a lungul secolelor* din timpul Iluminismului a făcut loc pietăţii personale, credinţei în Cristos şi activităţii sociale şi filantropice.

Au apărut preoţi evanghelici în multe parohii din Anglia. Unul din aceştia a fost John Newton (1725 – 1807), tânărul necredincios care a decăzut atât încât a devenit sclavul unui negustor de sclavi. A fost convertit, şi după o perioadă de instruire a fost ordinat în lucrare. Devenind preot în 1764 la Olney, a fost curând recunoscut ca un lider spiritual al cărui ajutor era dorit de mulţi, chiar dincolo de hotarele Olneyului. El a scris imnurile „Măreţul har" şi „Cât de dulce sună numele lui Iisus", iar influenţa sa l-a inspirat pe timidul şi sensibilul

William Cowper (1731 – 1800), care era invalid, să scrie imnuri religioase la fel de mari, cum ar fi „Din rane sfinte a lui Iisus, izvor de sânge-a curs".

Succesorul lui Newton, Thomas Scott (1747 – 1821), a scris un comentariu biblic mult folosit de evanghelici.

Mişcarea evanghelică a avut de asemenea lideri învăţaţi, ca Isaac Milner

(1750 – 1820) şi Charles Simeon (1759 – 1836), care au făcut din Universitatea

Cambridge centrul forţelor evanghelice şi au produs teologia calvinistă care a călăuzit grupul în viaţa şi activitatea sa.

Aşa numita Secta Clapham, formată din oameni bogaţi care locuiau în

Clapham, a dat mulţi dintre liderii laici ai reformei sociale între anii 1792 şi

1813, sub conducerea piosului lor preot John Venn (1759 – 1833). Acest grup de laici se întâlnea deseori în marea bibliotecă ovală a lui Henry Thornton (1760

1815), un bancher bogat care în fiecare an îşi dădea cea mai mare parte a marii lui averi pentru filantropie. Charles Grant, preşedintele Companiei East

India; William Wilberforce, care a condus lupta pentru emanciparea sclavilor;

James Stephen, al cărui fiu a fost conducător al oficiului colonial şi a dat mult ajutor misionarilor din colonii; şi alţi evanghelici de frunte trăiau în această suburbie modernă, la numai trei mile de Londra.

Influenţa evanghelică a fost de asemenea exercitată asupra guvernului prin aşa-numitul grup Exeter Hall. Exeter Hall în Londra era clădirea unde îşi ţineau întrunirile anuale majoritatea societăţilor misionare. Aceste întruniri au influenţat în aşa măsură opinia publică evanghelică încât guvernul a fost deseori obligat să acţioneze favorabil în probleme de interes pentru misionari.

John Philip (1775 – 1851), care a slujit ca administrator capabil al misiunilor congregaţionaliste din Africa de Sud din 1819 până la moartea sa, a folosit influenţa de la Exeter Hall pentru a câştiga legislaţie favorabilă pentru a-i proteja de exploatare pe hotentoţii din Colonia Capului. Această influenţă a fost întotdeauna exercitată pentru a preveni exploatarea sau asuprirea băştinaşilor de către colonişti sau de către comercianţi albi.

Evanghelicii nu erau atât de interesaţi de organizare şi de doctrină, cât de expresia practică a creştinismului într-o viaţă răscumpărată şi de pietate, care se inspira din studiul Bibliei şi din rugăciune. Cartea mult citită a lui William

Wilberforce, *Concepţie practică* (1797), exprima interesul evanghelic faţă de

Ispăşire, ca singura forţă regeneratoare, faţă de justificarea prin

credinţă, citirea Bibliei sub iluminarea Duhului Sfânt şi pietate practică, fapt ce ar avea ca rezultat serviciu real pentru societate.

Capitolul 35 391

Adepţii lui Adam Smith şi filosofii radicali, care se inspirau din scrierile lui Jeremy Bentham şi John Stuart Mill, promovau reforma politică, deoarece credeau în demnitatea personalităţii umane raţionale; dar evanghelicii promovau reforma socială, deoarece ei credeau că omul este o fiinţă spirituală, care poate să devină sau chiar este un copil al lui Dumnezeu.

Majoritatea reformelor sociale dintre anii 1787 şi 1850 au fost rezultatul luptei evanghelicilor pentru cei săraci.

William Wilberforce (1759 – 1833), care trăise o viaţă desfrânată în compania unor persoane remarcabile ca tânărul Pitt, a fost convertit în 1784

prin eforturile lui Isaac Milner. După aceea, el şi-a dedicat viaţa abolirii sclaviei în Imperiul Britanic. În 1772, o decizie a tribunalului abroga deţinerea de sclavi în Anglia. În 1807, Parlamentul a aprobat un act care le interzicea englezilor să participe la comerţul cu sclavi. Opinia publică evanghelică, reprezentată prin delegatul englez la Congresul de la Viena din 1815, a reuşit să obţină scoaterea comerţului cu sclavi în afara legii de către majoritatea statelor europene. Faptul acesta l-a costat mult pe contribuabilul englez, deoarece Spania şi Portugalia şi-au dat consimţământul numai când li s-au promis 700.000 de lire din vistieria engleză. Sclavia a încetat în teritoriile britanice, printr-un act emis chiar înainte de moartea lui Wilberforce, în 1833.

Actul dădea aproape 100 de milioane de dolari ca recompensă proprietarilor care au eliberat 700.000 de sclavi. Aceste realizări ar fi fost imposibile fără activitatea lui Wilberforce şi a prietenilor lui evanghelici din Parlament.

f-un alt evanghelic din a doua generaţie a fost Lordul Shaftesbury (1801

1885), fiul unei femei de societate şi al unui politician beţiv. Fiind condus la

Cristos de guvernanta lui, Shaftesbury s-a dedicat slujirii săracilor şi oprimaţilor, la vârsta de 14 ani. Întotdeauna îşi organiza cu grijă datele, aşa încât pledoaria lui să fie de nezdruncinat atunci când cerea Camerei Comunelor să reformeze legislaţia. El a refuzat posturi înalte pentru a-şi face munca sa fără a fi compensat, deşi alţii erau plătiţi de Parlament pentru aceleaşi servicii, în 1840, el a contribuit la emiterea unei legi care nu le permitea băieţilor sub

16 ani să facă munca periculoasă şi dificilă de curăţare a hornurilor. În 1842 a reuşit să pledeze pentru aprobarea legii care interzicea băieţilor sub 10 ani şi femeilor să lucreze în mine. Activitatea lui a rezultat, în 1845, în legi care protejau bolnavii mintali din aziluri ca Bedlam, unde fusese obiceiul de a fi admis publicul contra taxă, pentru a asista la scenele nebunilor. Casele în care se închiria câte o cameră la mai multe persoane, în care abundau bolile şi imoralitatea, au fost desfiinţate prin eforturile lui încununate de succes în obţinerea unei legislaţii utile.

Un alt evanghelic, John H. Howard (1726 – 1790), un nonconformist care fusese influenţat de trezirea wesleyană, şi-a devotat viaţa şi averea reformării închisorilor. Până când a murit în 1790 de tifos, pe care l-a contractat în timp ce inspecta o închisoare abjectă, călătorise 50.000 de mile şi cheltuise 30.000

de lire din banii lui pentru reforma închisorilor. Prin eforturile lui, gardienilor li s-au dat salarii şi bani pentru mâncare, aşa încât nu mai trebuiau să stoarcă bani de la puşcăriaşi pentru nevoile închisorii. Sentinţele de condamnare la

 închisoare erau date mai mult ca măsuri corective, şi nu ca pedepse pentru acte de delincventă împotriva societăţii. Elizabeth Gurney Fry (1780 – 1845) a continuat această activitate.

Mişcarea Şcolii Duminicale, popularizată de Robert Raikes în 1780 şi care avea drept scop să le dea copiilor educaţie religioasă şi învăţătură elementară în citire, scriere şi aritmetică, a fost preluată de evanghelici şi introdusă în biserica oficială. Societatea Tractatului Religios, fondată în 1799, şi Societatea

Biblică Britanică şi pentru Străinătate, fondată în 1804 şi avându-l ca preşedinte pe Lordul Teignmouth din Secta Clapham, au fost expresii practice ale interesului evanghelicilor faţă de răspândirea Evangheliei prin pagina tipărită. Evanghelicii au fost de asemenea susţinătorii înflăcăraţi ai puternicei mişcări misionare a secolului.

2. Mişcarea *Bisericii Largi*. Dacă evanghelicii au reprezentat forţa spirituală a trezirii, şi dacă Mişcarea Oxford a reprezentat segmentul ritualist.

Mişcarea Bisericii Largi a reprezentat elementul social şi modernist în Biserica

Anglicană. Mişcarea Bisericii Largi a început în jurul anului 1830 şi a continuat să atragă adepţi pe parcursul secolului. Aceşti latitudinari, cum erau deseori numiţi, datorau mult idealismului kantian, pe care Samuel Taylor

Coleridge, poet şi predicator, l-a introdus în Anglia la Oxford. Ei susţineau că omul este conştient în mod intuitiv de existenţa lui Dumnezeu şi că Cristos este imanent în om, care era considerat fiu al lui Dumnezeu. Căderea şi

Ispăşirea erau fie ignorate, fie minimalizate.

O ramură a mişcării, condusă de Frederic D. Maurice (1805 – 1872) şi

Charles Kingsley (1819 – 1875), cleric şi romancier, a fondat un grup socialist creştin. Ei căutau să aducă împărăţia lui Dumnezeu pe pământ prin legislaţie socială care ar da poporului democraţie economică, socială şi politică.

O altă parte a grupului susţinea idei asemănătoare cu cele ale episcopului

John W. Colenso (1814 – 1883) din Natal, Africa, care a început să pună sub semnul întrebării scrierea de către Moise a Pentateuhului atunci când el nu a reuşit să răspundă satisfăcător la întrebările unui băştinaş în 1862. Destituit din slujbă de către episcopul de Capetown, Colenso a fost mai târziu reinstaurat de autorităţi mai înalte. Thomas Arnold (1795 – 1842), faimosul director de la Rugby, o şcoală particulară pentru băieţi, şi Henry Milman

(1791 – 1868), vicarul de la Saint Paul, au aparţinut aceluiaşi grup ca şi Colenso

— Grupul care a adoptat teoriile criticilor biblici germani. Aceste două grupări ale Mişcării Bisericii Largi au sprijinit astfel atât liberalismul în teologie cât şi o evanghelie socială.

3. *Mişcarea Oxford*. Mişcarea Oxford (1833 – 1845), legată de universtatea

Oxford, punea accentul pe importanţa Bisericii şi a ritualului în viaţa religioasă a individului. În 1833, conducătorii ei au început să publice *Tractate* pentru *timpuri*, în care atrăgeau atenţia asupra importanţei succesiunii apostolice, a regenerării prin botez şi asupra importanţei ritualului în închinare. Numeroşi credincioşi anglicani au acceptat ideile lor.

Mişcarea a fost în parte un protest împotriva dominării Bisericii de către stat. Acordarea libertăţii religioase nonconformiştilor şi romano-catolicilor li

Capitolul 35 393

prin acte ale Parlamentului în 1828 şi 1829 şi acordarea de drepturi cetăţeneşti burgheziei în 1832 i i-a făcut pe mulţi credincioşi să se teamă că Biserica

Anglicană ar putea fi, în timp, destituită din poziţia ei de biserică de stat de un Parlament dominat de forţe nonconformiste. Romantismul, cu accentul pe care-l punea pe gloriile trecutului gotic şi pe dragostea pentru ritualul frumos care ar stimula emoţiile estetice în închinare, a contribuit la ritualismul mişcării. Oamenii au început să se intereseze de istoria riturilor şi a veşmintelor şi au căutat să dea slujbei mai mult din culoarea trecutului.

Grupul care a iniţiat şi a stimulat aceste forţe în Biserica Anglicană a fost cunoscut sub diferite nume – Mişcarea Oxford, Mişcarea Bisericii

Sacerdotale, Mişcarea Anglo-Catolică, Mişcarea Puseyită, după unul din lideri, Edward Pusey, şi Mişcarea Tractăriană – nume dat după *Tractatele pentru timpuri*.

În 1827, John Keble (1792 – 1866) a scris o lucrare cu titlul *Anul*

creştin.

Această lucrare, care consta din imnuri spre lauda Bisericii şi a valorii

Comuniunii, l-a făcut pe Keble autorul efectiv al Mişcării Oxford. Predica sa despre „Apostazia naţională" 1, la 14 iulie 1833 la Oxford, a stârnit mult interes faţă de ideile lui. Keble a pus accentul pe prezenţa fizică reală a trupului şi sângelui lui Cristos în Comuniune şi a susţinut că ea este valabilă numai când este administrată de preoţi ordinaţi în succesiunea apostolică.

John Henry Newman (1801 – 1890) a devenit liderul tractărienilor după ce a elaborat primul din *Tractatele pentru timpuri*, în 1833. Newman, fiul unui bancher londonez, crescut în doctrina calvinistă, a trecut printr-o perioadă de liberalism la Oxford înainte de a se alătura grupului tractărian. Deşi el este cunoscut cel mai bine pentru imnul „Călăuzeşte, lumină binefăcătoare", el a fost adevăratul lider al Mişcării Oxford până când a devenit romano-catolic în

1845. El a scris peste 20 de *Tractate*. Ultimul dintre ele, *Numărul nouăzeci2*, era format din observaţii asupra celor „Treizeci şi nouă de articole" şi asupra

„Cărţii de rugăciune". În acest tractat, Newman argumenta că aceste documente nu erau anti-romano-catolice ci doar condamnau abuzurile din acea biserică. El credea că cele „Treizeci şi nouă de articole" şi „Cartea de rugăciune" demonstrau continuitatea Bisericii Anglicane cu Biserica

Romano-Catolică. Prietenul lui, Henry Edward Manning şi aproape încă 875

alţii, dintre care 250 erau preoţi sau lideri teologi la Oxford şi Cambridge, l-au urmat în Biserica Romano-Catolică după 1845. Cea mai mare lucrare a lui

Newman a fost *Apologia pro sua vita* (1864), o relatare autobiografică a vieţii şi a operei sale. Spre sfârşitul vieţii, a fost numit cardinal al Bisericii

Romano-Catolice. El şi-a bazat gândirea pe părinţii Bisericii şi a acceptat succesiunea apostolică, prezenţa reală, corporală a lui Cristos

în elementele împărtăşaniei şi regenerarea prin botez.

După trecerea lui Newman la romano-catolicism, Edward Pusey (1800

1882) care era profesor de ebraică la Oxford, a devenit liderul mişcării până la moartea sa. Bărbaţii de la Oxford erau preocupaţi să ridice starea spirituală a

Bisericii şi să o elibereze de sub controlul statului. Ei doreau să ia o poziţie de mijloc, între un corp ecleziastic infailibil şi individualismul excesiv din

394 *Creştinismul de-a lungul secolelor*

Biserică. Ei susţineau atât prezenţa reală a lui Cristos în elementele Cinei cât şi regenerarea prin botez. Ei s-au apropiat foarte mult de exaltarea romano-catolică a sacramentelor ca factori importanţi pentru îndreptăţire.

Pledând pentru folosirea crucilor şi luminilor, bărbaţii din această mişcare au pus un accent reînnoit pe importanţa ritualului plin de culoare în liturghia

Bisericii. De asemenea, arhitectura gotică era considerată un ajutor în închinare. Tendinţa ascetică creată de grup şi-a găsit expresia în fondarea de mănăstiri pentru bărbaţi şi femei care doreau să trăiască o viaţă ascetică de închinare şi slujire. O astfel de organizaţie pentru bărbaţi era „Părinţii

Cowley".

De asemenea, mişcarea a adâncit prăpastia dintre Biserica Anglicană şi bisericile nonconformiste, prin accentul pus de ea pe natura sacramentală a liturghiei şi pe succesiunea apostolică. Ea a creat, în sânul Bisericii Anglicane, un nou grup care era în dezacord cu evanghelicii. Trebuie însă să i se recunoască meritul pentru serviciul pe care reprezentanţii mişcării l-au făcut celor săraci şi celor necredincioşi. Multora, ea le-a oferit un compromis atrăgător între romano-catolicism şi puternica poziţie evanghelică, şi le-a reamintit anglicanilor de moştenirea lor creştină universală.

B. Între nonconformişti în timp ce aceste trei mişcări agitau sau întinereau biserica de stat, între bisericile independente aveau loc noi

schimbări. A fost înfiinţată Armata

Salvării de către William Booth (1829 – 1912), un pastor metodist, cu scopul de a ajunge la toate clasele sociale prin evanghelizare în aer liber şi prin opere de caritate, în 1865. Organizaţiei i s-a dat numele de „Armata Salvării" şi în 1878

Booth a organizat-o după principii militare, cu o organizare ierarhică şi cu uniforme. Astăzi ea este răspândită în lumea întreagă.

John N. Darby (1800 – 1882), un avocat care a devenit preot în biserica

Irlandei, a organizat, în 1831, în Dublin, grupurile cunoscute sub numele de

„Brethren" (în româneşte „Fraţii"; la noi în România, cultul acesta şi-a luat numele de „Creştini după Evanghelie", n.trad.). Ei pun accentul pe preoţia credincioşilor şi pe călăuzirea directă a Duhului Sfânt în aşa măsură încât nu acceptă un pastor ordinat. Ei erau, şi încă sunt, oameni care studiază Biblia cu seriozitate şi continuă să manifeste o evlavie practică în vieţile lor. George

Müller (1805 – 1898), fondatorul unui mare orfelinat la Bristol, şi Samuel

Tregelles (1813 – 1875), un mare cercetător în domeniul textului Noului

Testament, au fost amândoi membri ai acestui grup. Numele de Plymouth

Brethren este dat adesea acestui grup deoarece Plymouth a fost primul centru important al mişcării. Un alt membru, Thomas J. Barnardo (1845 – 1903), a înfiinţat multe case pentru băieţii orfani, începând cu anul 1870.

Edward Irving (1792 – 1834), pastor prezbiterian, credea că biserica trebuie să se bucure de darurile Duhului Sfânt pe care ea le avusese în epoca apostolică. Adepţii lui puneau accentul pe „vorbirea în limbi" şi pe reîntoarcerea iminentă a lui Cristos. Mulţi s-au alăturat Bisericii Catolice

Apostolice organizată în 1842.

Charles Haddon *Spurgeon*, *bine* cunoscut *calvinist*, pastor *baptist şi*

predicator elocvent.

În 1844, George Williams (1821 – 1905) a înfiinţat „YMCA", (Asociaţia creştină a tinerilor bărbaţi), în cadrul căreia tinerilor din oraşe li se oferea posibilitatea de a practica sportul, de a participa la întruniri şi de a fi găzduiţi într-un mediu creştin. Această organizaţie a apărut în Statele Unite în 1851.

Asociaţia paralelă, „YWCA" pentru tinerele femei creştine, a fost înfiinţată în

1855 pentru a asigura servicii similare pentru tinerele femei din oraşe.

Charles H. Spurgeon (1834 – 1892) a devenit cel mai cunoscut predicator al

Angliei la mijlocul secolului al XIX-lea. Creşterea numărului celor ce veneau să-l asculte a determinat mutarea în biserici tot mai mari, până când, în 1861, el s-a mutat în Tabernacolul Metropolitan, care avea 4.700 de locuri şi a costat 31.000 de lire. Biserica sa a ajuns în 1891 Ia aproape 15.000 de membri.

El a deschis Colegiul Pastorului, care până la vremea morţii lui Spurgeon, instruise în jur de 900 de predicatori.

Întrunirile cu tema „Viaţa victorioasă", care se ţin în fiecare vară la

Keswick, au început în 1875 sub conducerea lui Canon T.D.

Harford-Battersby. Aceste întâlniri prezintă interes pentru creştinii din toate confesiunile. Prelegerile accentuează experienţa sfinţirii instantanee şi progresive menită să-l ajute la înfrângerea păcatului şi la trăirea biruitoare.

Tipul de întruniri de la Keswick s-a răspândit în centre din Statele Unite şi din

Canada.

În 1859, a trecut peste Anglia o altă mişcare de trezire spirituală asociată cu trezirea prin rugăciunea laică din 1857 şi 1858 din Statele Unite. Această mişcare a revitalizat bisericile şi a promovat reforme

sociale.

I

396 *Creştinismul de-a lungul secolelor*

Trezirea din Ţara Galilor din 1904 şi 1905, care a început cu lucrarea lui

Evan Roberts în oraşul minier Loughor, a devenit avangarda unei treziri în toată lumea. Atât trezirile din 1857 şi 1859 cât şi cea din 1904 – 1907 au fost descrise în multe cărţi de J. Edwin Õrr care a arătat şi impactul lor social

Trezirea din Coreea în 1907 a fost o altă trezire majoră care a avut legătură cu cea din Ţara Galilor.

II. LUCRAREA PROTESTANTA

MISIONARA ENGLEZĂ

Bisericile protestante nu au făcut multă lucrare misionară în timpul epocii

Reformei, deoarece toată energia lor era absorbită de munca de organizare şi de lupta pentru existenţă. În timpul Contrareformei, marea lucrare misionară a fost făcută de iezuiţi şi de alte ordine din Biserica Romano-Catolică. Dar o combinare a forţelor, începând cu lucrarea lui William Carey în 1792, a dus la o lucrare misionară de o asemenea amploare în secolul al XIX-lea, în cât acesta a fost numit „Marele Secol" în cadrul mişcării protestante misionare. În secolul al XX-lea, accentul este pus pe ecumenism sau pe reunirea Bisericii.

Acest entuziasm misionar a fost rezultatul trezirii spirituale în rândurile pietiştilor şi ale metodiştilor, precum şi ale evanghelicilor din Biserica

Anglicană. Oamenii doreau să-i convertească pe alţii la aceleaşi experienţe religioase pline de bucurie pe care le aveau ei. Câştigarea de imperii de către naţiuni protestante ca Olanda şi Anglia i-a familiarizat pe europeni cu nevoia spirituală a oamenilor din alte ţări. Exploratori misionari ca Livingstone.

Grenfell, Rebmann şi Krapf au dezvăluit lumii atât date ştiinţifice cât şi nevoile

Africii. Concepţia Reformei despre importanţa relaţiei

individului cu

Dumnezeu a dat o ultimă şi decisivă motivaţie pentru o asemenea lucrare. Prin lucrarea misionară s-a urmărit câştigarea de indivizi, mai degrabă decât de state întregi.

India s-a deschis pentru lucrarea misionară după 1813, când Compania

Indiilor de Est a fost obligată să admită misionari. China a fost obligată să accepte misionari în 1858 prin Tratatul de la Tientsin care a pus capăt celui de-al doilea război al opiului. Este un paradox faptul că războiul pentru a forţa China să admită opiu pe teritoriul ei a avut ca rezultat deschiderea

Chinei pentru misiuni.

După 1792, s-au organizat numeroase societăţi misionare. Societatea

Misionară Baptistă a fost fondată la Kettering, Anglia, cu un fond iniţial de puţin peste 13 lire, ca rezultat al viziunii lui William Carey (1761 – 1834), pantofarul care a învăţat singur câteva limbi. Carey a plecat în India, unde a condus o fabrică de indigo până când s-a mutat în 1800 la compania daneză

Serampore, făcând însă din lucrarea misionară şi din traducerea Bibliei preocuparea lui primordială. George Grenfell (1848 – 1906) a fost cel mai mare explorator misionar al societăţii baptiste. Lui, mai degrabă decât lui Stanley trebuie să i se atribuie meritul de a fi făcut harta râului Congo cu afluenţii lui.

Între anii 1884 şi 1886.

Capitolul 35 397

O scrisoare de la Carey a avut ca rezultat fondarea Societăţii Misionare

Londoneze a Congregaţionaliştilor, în 1795. John Philip, David Livingstone.

Robert Moffat şi John Mackenzie, omul care a convins guvernul britanic să anexeze Bechuanaland pentru a apăra băştinaşii de exploatarea de către coloniştii buri, au fost printre cei mai mari misionari.

Societatea Misionară Scoţiană şi Societatea Misionară Glasgow au fost fondate de către prezbiterienii scoţieni în anul 1796 şi respectiv în anul 1797, iar Societatea Misionară Bisericească a fost fondată de către anglicanii evanghelici în anul 1799. Cei mai mari misionari ai acesteia au fost Pilkington

(1865 – 1897), misionarul traducător al Ugandei, şi George Alfred Tucker

(1849 – 1914), misionarul episcop care are în mare măsură meritul de a fi adus

Uganda sub coroana britanică şi de a fi instituit o politică progresistă, care a făcut o vreme din acea ţară una dintre cele mai avansate din Africa.

Metodiştii au fondat Societatea Misionară Wesleyană în 1817. J. Hudson

Taylor (1832 – 1905) a fondat în 1865 Misiunea Internă Chineză (cu scopul pătrunderii în interiorul Chinei, nu numai în oraşele de pe ţărmul mării).

Principiul de bază era „misiune prin credinţă", adică tot sprijinul ei financiar trebuia să-i vină în urma rugăciunii cu credinţă. În 1890, ea cuprindea 40%

din misionarii din China. În Europa au fost fondate în succesiune rapidă şi alte societăţi, şi au fost trimişi misionari în toate părţile lumii.

William Carey, al cărui moto era „Aşteaptă lucruri mari de la Dumnezeu şi îndrăzneşte lucruri mari pentru Dumnezeu", a plecat în India, unde a condus traducerea Bibliei în limba poporului. După ce India s-a deschis pentru misionari în 1813, şi-au început lucrarea misionară oameni ca Henry Martyn

(1781 – 1812), care a fost inspirat spre lucrarea misionară citind *Autobiografia* lui David Brainerd. Lucrarea misionară americană s-a alăturat lucrării britanice după fondarea primei Societăţi Misionare Americane în 1810. În această epocă au devenit misionare multe femei necăsătorite.

Societatea Misionară Londoneză i-a urmat pe moravieni în Africa de Sud şi au făcut o lucrare excepţională între băştinaşi, deşi nu

fără divergenţe, cu coloniştii buri. John Philip a apărat drepturile băştinaşilor convingând guvernul britanic să le acorde libertăţi civile. Robert Moffat (1795 – 1883) a tradus Scriptura în limbile triburilor importante din Africa de Sud. David

Livingstone a lărgit cunoaşterea geografică a Africii Centrale din 1841 până în

1873 şi a luptat împotriva comerţului arab cu sclavi, care distrugea centrele potenţiale de predicare din sate. În ambele acţiuni, scopul lui a fost acela de a promova lucrarea misionară. Prezbiterienii scoţieni au acceptat chemarea lui

Livingstone de a lucra în regiunea marilor lacuri din Africa Centrală.

Societatea Misionară a Bisericii Evanghelice a dat misionarii care au început lucrarea în Uganda, şi au devenit acolo martiri.

Robert Morrison (1782 – 1834) a studiat limba chineză a mandarinilor şi a elaborat un dicţionar şi o traducere chineză a Bibliei, care a fost folosită imediat ce misionarii au avut acces în China, după 1858. Adoniram Judson

(1788 – 1850) a alcătuit un dicţionar al limbii birmane şi a tradus Biblia în acea limbă.

Rezultatele lucrării misionare au fost imense nu doar pentru mântuirea băştinaşilor, ci şi pentru multe realizări culturale. Exploratorii misionari au fost adesea primii care au informat lumeadespre situaţia geografică. Multe nume de misionari se află înscrise în Registrul Societăţii Geografice Regale a

Britaniei datorită muncii lor de exploratori. Alţii, ca Alexander Mackay şi

James Stewart, au construit primele drumuri în Uganda şi respectiv în Nyassa.

Misionarii au deschis şcoli de educaţie academică şi industrială, ca Lovedale în

Africa de Sud, au introdus noi culturi şi au stimulat comerţul aşa încât băştinaşii să-şi poată ridica propriul lor standard de viaţă. Alţii

au ajutat la întărirea imperiului, crezând că guvernul britanic putea apăra mai bine interesele băştinaşilor decât coloniştii care râvneau la pământul lor. Bărbaţi ca

Moffat, Morrison, Pilkington şi Carey au fost folosiţi de Dumnezeu ca să le dea localnicilor din ţările lor de adopţiune Scriptura în limba lor proprie.

Mişcarea misionară a fost în unele privinţe precursoarea mişcării ecumenice moderne; deoarece băştinaşii nu au putut înţelege diviziunile între creştini, misionarii din multe confesiuni au început să lucreze împreună. Creştinismul a devenit o religie globală.

Acest progres nu a avut loc fără luptă. Naţionalismul în Orientul îndepărtat şi legătura nefericită făcută între misionari şi imperialismul apusean a creat probleme în China şi în alte ţări. Comunismul şi catolicismul s-au opus adesea lucrării misionare protestante. În timpul nostru, liberalismul între mulţi misionari a devenit o problemă tot mai mare. În ciuda acestor piedici, orice istoric nepărtinitor va admite marea contribuţie pe care Biserica a reuşit să o aducă lumii prin lucrarea ei misionară.

III. DEZBINAREA ŞI REUNIREA
BISERICILOR SCOŢIENE

După ce biserica scoţiană s-a eliberat de sub controlul Romei în 1567, ea a fost confruntată în continuare cu problema posibilităţii de a menţine sistemul de organizare prezbiterian şi teologia calvinistă pe care le adoptase. Timp de peste un secol, scoţienii s-au opus încercărilor regilor dinastiei Stuart, episcopilor Laud şi altora, de a le impune sistemul episcopal de guvernare.

Biserica Prezbiteriană a fost declarată, în 1690, Biserică Naţională a Scoţiei, numai după ce Iacob al II-lea a plecat din Anglia, iar William şi Maria au preluat tronul englez.

Din 1690 până în 1847, biserica scoţiană a fost bântuită de dezbinări cauzate de problema patronajului laic. Patronajul laic însemna că regele sau proprietarii de pământuri aveau dreptul de a dicta cine să fie pastorul bisericii de pe domeniul lor. Patronajul a fost legiferat printr-un act de către

Parlamentul englez în 1712. Au avut loc multe diviziuni, deoarece scoţienii luptau pentru libertatea bisericii lor. Ebenezer Erskine (1680 – 1754) a fost destituit de către Adunarea Generală a Bisericii Scoţiei pentru că susţinuse dreptul unei congregaţii de a-şi alege propriul pastor. În 1733, el, împreună cu alţii, au fondat Prezbiteriul Asociat, care în 1740 a devenit Biserica Secesiunii.

Capitolul 35 399

Această biserică s-a dezbinat iarăşi în 1747 în două grupuri, dar în 1820 cele două grupuri s-au unit în Biserica Secesiunii Unită.

Problema patronajului laic a avut de asemenea ca rezultat fondarea

Bisericii Ajutorării de către Thomas Gillespie (1708 – 1774), în 1761. Biserica

Ajutorării şi Biserica Secesiunii Unită s-au unit pentru a forma în 1847

Biserica Unită Prezbiteriană, datorită asemănărilor poziţiei lor împotriva patronajului laic.

O sciziune şi mai importantă a avut loc atunci când Thomas Chalmers

(1780 – 1847), un mare matematician, predicator şi teolog, a condus un grup la fondarea Bisericii Independente („Free Church"), în 1843. Această sciziune a avut loc în legătură cu problema dreptului unei congregaţii de a-şi alege propriul pastor şi în legătură cu spiritul crescând de trezire stimulat de trezirea evanghelică din Scoţia. O trezire anterioară, condusă de Robert Haldane

(1764 – 1842) şi James Haldane (1768 – 1851) a precedat-o pe cea condusă de

Chalmers. Peste o treime din pastorii bisericii de stat, adică 474 de pastori, s-au retras din biserica de stat şi au devenit independenţi. Biserica

Independentă a devenit o grupare cu o puternică activitate evanghelistică *şi* misionară. În 1868, ea avea opt sute de biserici şi aproape o mie de clerici. În

1900, ea s-a unit cu Biserica Unită Prezbiteriană pentru a forma

Biserica Unită

Independentă. O mică minoritate, uneori cunoscută sub numele de Wee Frees, a refuzat să se unească şi a continuat să existe ca Biserică Independentă a

Scoţiei. Biserica Unită Independentă s-a combinat cu Biserica Scoţiei în 1929, deoarece dreptul patronajului laic – principala cauză a dezbinării – dispăruse de mult, odată cu abolirea patronajului printr-un act al

Parlamentului dat în 1874. Astăzi, Biserica Scoţiei este principala biserică în

Scoţia.

Liberalismul a fost de asemenea o problemă în bisericile scoţiene.

Profesorul William Robertson Smith, care a fost destituit din slujba sa la colegiul Bisericii Independente din Aberdeen în 1881, a fost în cea mai mare măsură responsabil pentru răspândirea ideilor critice germane în Scoţia şi pentru apariţia liberalismului.

IV. BISERICA ÎN IRLANDA

Antagonismul rasial şi ura naturală a cuceriţilor faţă de cuceritori s-au intensificat în timpul Reformei, deoarece englezii au acceptat protestantismul în timp ce irlandezii au rămas romano-catolici. Când a devenit rege al Angliei.

Iacob I a adâncit diviziunea, colonizând Irlanda de Nord cu colonişti scoţieni.

Din punct de vedere religios, între anii 1689 şi 1914, în Irlanda, au avut loc două evenimente majore. Primul a fost emigrarea a 200.000 de scoţieni-irlandezi din Irlanda de Nord în America, între anii 1710 şi 1760.

Acolo ei au devenit temelia prezbiterianismului american. Apoi, boala care a cauzat distrugerea recoltelor de cartofi în anii 1840 a făcut ca peste un milion de oameni, în majoritate romano-catolici, să emigreze în Statele Unite.

Al doilea eveniment major a fost despărţirea Bisericii Anglicane de stat în anul 1869. Până atunci, irlandezii aveau de plătit taxe

bisericeşti pentru *ue-a iiingui secolelor* susţinerea Bisericii Anglicane şi taxe voluntare pentru a sprijini clerul romano-catolic pe care l-au acceptat ca fiind adevăraţii lor preoţi. Lor le fuseseră acordate drepturi civile mai înainte, în 1829, prin Actul de

Emancipare Catolică, care deschidea pentru romano-catolici toate poziţiile în guvernul local şi naţional, cu excepţia tronului, a funcţiei de guvernator general al Irlandei, de cancelar şi de arhiepiscop de Canterbury. Deşi aceste schimbări au ajutat într-o măsură la potolirea animozităţii, ostilitatea religioasă între englezi şi irlandezi a persistat până în secolul al XX-lea.

Trezirea din Ulster din 1859 a adus o reînnoire spirituală în Irlanda de Nord.

V. BISERICA PE CONTINENT

Misiunea Interioară în Germania şi *Riveil* în zonele din Europa Apuseană în care se vorbeşte limba franceză au avut loc între anii 1825 şi 1860, ele fiind echivalentele continentale ale trezirilor din Anglia şi din America de Nord.

Robert Haldane a dus flacăra trezirii în Elveţia la începutul secolului. Lideri ca Alexandre Vinet (1797 – 1847), Cesar Malan (1787 – 1864), Francis R. Gaussen

(1790 – 1863) şi istoricul bisericii Merle D'Aubigné au ajutat la dezvoltarea

Riveil-hn în Elveţia. Frederic şi Adolphe Monod au fost liderii din Franţa.

Trezirea spirituală cunoscută sub numele de Misiunea Interioară Germană a fost rezultatul lucrării lui Johann H. Wichern (1808 – 1881). Misiunea

Interioară a început în 1848 să promoveze atât rezultatele practice sociale ale trezirii cât şi lucrarea de evanghelizare. Începând în Hamburg în 1833, Wichern a construit case pentru băieţii orfani, case pentru bătrâni, case cu camere de închiriat, misiuni în oraşe, şi instituţii care să lucreze cu deţinuţi şi marinari, în anii 1830, Theodore Fliedner (1800 – 1864) a organizat la Kaiserwerth case de diaconese pentru femeile protestante care se angajau în lucrările sociale ale

Bisericii. Groen Van Prinster a condus o trezire asemănătoare în Ţările de Jos.

Dezvoltarea spirituală a lui Abraham Kuyper (1837 – 1920) l-a dus la scrierea a numeroase cărţi teologice şi la fondarea Universităţii Independente din

Amsterdam. Nicolai F.S. Grundtvig (1783 – 1872) în Danemarca a pus accentul pe trezirea pietistă şi şi-a canalizat eforturile spre dezvoltarea cooperativelor şi a „şcolilor populare". George Scott în Suedia şi Gisle Johnson în Norvegia au continuat trezirea ce avusese loc mai înainte, legată de lucrarea lui Hans N.

Hauge (1771 – 1824) în Suedia. Mişcările de pe continent au părut a fi orientate mai mult spre lucrări sociale decât cele din Statele Unite şi din Insulele

Britanice.

O remarcabilă trezire spirituală a avut loc în Coreea între prezbiterieni în anul 1907. Misionarul prezbiterian John L. Nevius a vizitat Coreea şi a promovat ideea unei biserici independente cu autoconducere şi autodezvoltare, misionarii urmând să facă turnee de evanghelizare împreună cu lucrătorii naţionali pe care să-i ucenicizeze. Trezirea rezultată a câştigat mii de oameni, începând cu anul 1907. În anii 1970 a avut loc o altă reînviere a credinţei creştine, iar astăzi Coreea este creştină în procent de 20 la sută.

Capitolul 35 401

NOTE

1. Henry Bettenson, *Documents of the Christian Church* (New York:

Oxford University Press, ed. a 2-a, 1963), p. 315 – 318.

2. Ibid., p. 318 – 321.

4

TREZIRE SPIRITUALA, MISIUNI

ŞI MODERNISM, 1789 – 1914

36

Duşmani ai credinţei în timpul secolului al XIX-lea au apărut câteva mişcări cu puternică influenţă care au ameninţat credinţa pe

care Biserica s-a străduit să o menţină de-a lungul veacurilor. Critica biblică a apărut din climatul individualist şi umanist produs de Renaştere. Această orientare a fost consolidată atât de către raţionalismul şi individualismul secolului al XVIII-lea, cât şi de concepţia istorică a Romantismului şi de filosofia idealistă germană. Preocuparea pentru bunurile materiale, generată şi promovată de nivelul de viaţă mai ridicat, datorat revoluţiei industriale, a ajutat de asemenea la distragerea atenţiei tuturor claselor de la autoritatea absolută a Bibliei ca standard pentru credinţă şi viaţă. Dogma biologică a evoluţiei, aplicată prin analogie la Biblie, a făcut din creştinism produsul unui sistem de evoluţie religioasă. Negarea autorităţii

Bibliei este un rezultat logic al acestui punct de vedere.

I. CRITICA

În general, oamenii se apropie de Biblie în una din trei forme de abordare.

Pietiştii au abordat-o dintr-o perspectivă experimentală, în care aplicarea adevărului la viaţa de fiecare zi este criteriul de bază. Alţii o abordează ca pe o carte care este o sursă de doctrină. Iar alţii au adoptat o abordare istorică, care are ca rezultat concepţia potrivit căreia Biblia ar fi doar un ghid etic.

Această abordare a devenit la modă în secolul al XIX-lea, datorită influenţei filosofiei idealiste germane. Când abordarea istorico-critică a fost combinată cu aplicarea teoriei evoluţiei la fenomenele religioase, s-a finalizat cadrul pentru un sistem de critică biblică.

Discuţia între o persoană care acceptă abordarea critică a Bibliei şi una care crede în inspiraţia şi integritatea Bibliei este dificilă, deoarece fiecare dintre cei doi are idei fundamental diferite de ale celuilalt. Criticul radical al

Bibliei porneşte de la presupunerea că Biblia este o carte care trebuie judecată după canoanele criticii literare, aşa cum este tratată oricare altă operă literară;

că există o evoluţie a religiei şi că explicaţiile naturale ale fenomenelor biblice trebuie să înlocuiască explicaţiile supranaturale.

Asemenea persoane consideră

Biblia ca fiind o carte scrisă de autori umani. Ei neagă funcţia Duhului Sfânt în inspirarea scriitorilor Scripturii.

A. Cadrul filosofic şi teologic al criticii biblice.

Filosofia idealistă a lui Immanuel Kant (1724 – 1804), combinată cu vederile lui Schleiermacher, Hegel şi Ritschl, a creat un cadru filosofic favorabil pentru o abordare critică a Bibliei. Kant a acceptat accentul pus de Locke pe simţ şi cel pus de Descartes pe raţiune, considerându-le chei ale cunoaşterii fenomenelor naturii; dar în *Critica raţiunii pure* (1781) el argumenta că, prin simţuri sau raţiune, omul nu-L poate cunoaşte pe Dumnezeu sau sufletul, el clasându-le pe ambele ca date ale lumii „numenului". Formaţia sa pietistă l-a condus la afirmaţia că sentimentul obligaţiei morale sau conştiinţa omului – pe care el o numea „imperativul categoric" – ar trebui să fie punctul de plecare pentru religie. Deoarece omul are un simţ moral, argumenta Kant în

Critica raţiunii practice (1781), există un Dumnezeu care a dat acel simţ. Dacă cei care ascultă de ceea ce le dictează conştiinţa trebuie să fie răsplătiţi, postulatul sufletului şi al vieţii veşnice devin esenţiale, fiindcă deseori cei buni nu primesc răsplată în această viaţă.

Deoarece Kant nega faptul că omul poate cunoaşte lumea numenului, nu există niciun loc în sistemul lui pentru o revelaţie istorică şi obiectivă a lui

Dumnezeu în Biblie. Pentru el, Biblia este doar o carte de istorie făcută de om, care trebuie să fie supusă criticii istorice ca oricare altă carte. În sistemul lui Kant nu este loc pentru Cristos, Dumnezeul-Om. Omul, cu voinţa sa liberă şi cu simţul său înnăscut cu privire la ceea ce este bine, devine creatorul unei religii în care el dezvoltă moralitatea inerentă din el însuşi. Există o linie logică de continuitate între idealismul kantian şi liberalismul modern care crede în

„Scânteia divină" dinăuntrul fiecăruia din noi, pe care, susţin liberalii, trebuie doar să o cultivăm pentru a avea o conduită morală bună şi, în final, nemurire. În felul acesta, Kant a contribuit la

furnizarea unui cadru filosofic pentru critica biblică precum şi pentru teologia liberală modernă.

Spre deosebire de Kant, care a găsit punctul de plecare pentru religie în natura morală a omului, Friedrich D.E. Schleiermacher (1768 – 1834) a făcut din sentimente sau emoţii elemenfu Tdin care se dezvoltă experienţa religioasă.

Schleiermacher a fost educat în şcolile moraviene şi datorează natura subiectivă a filosofiei sale acestor şcoli şi Romantismului. În cartea sa

Credinţa creştină (cca. 1821), religia este prezentată nu ca un set de credinţe şi de obligaţii bazate pe autoritatea Bibliei, ci ca rezultatul sentimentelor de dependenţă absolută a omului într-un univers măreţ în care el este doar o entitate mică. Creştinismul îl aduce cel mai bine pe om în armonie cu

Dumnezeu când omul îşi dă seama în mod pasiv de dependenţa sa de

Dumnezeu. În felul acesta, religia devine doar o înţelegere subiectivă a lui

Cristos, care slujeşte ca Mijlocitor care îl împacă pe om cu Absolutul imanent în univers. În felul acesta, omul nu mai este dependent de revelaţia istorică a voii lui Dumnezeu ci, pentru a se bucura de o experienţă religioasă satisfăcătoare, el are nevoie doar să cultive sentimentul dependenţei de

Dumnezeu în Cristos. Datorită părerii sale că esenţa religiei este subiectivitate.

Schleiermacher este adesea numit părintele teologiei moderne.

George W.F. Hegel (1770 – 1831) a avut de asemenea o influenţă marcantă

atât asupra teologiei cât şi asupra abordării critice a Bibliei. În concepţia lui.

Dumnezeu este Absolutul care caută să se manifeste în istorie printr-un proces logic de împăcare a contrariilor, pe care Hegel le-a numit teză şi antiteză.

Sinteza sau reconcilierea crează o nouă pereche de contradicţii, care sunt din nou contopite într-o nouă reconciliere sau sinteză. Hegel susţine astfel că evoluţia filosofică este modul în care se manifestă Absolutul. Dialectica sau logica sa au fost preluate de Marx, iar accentul pus de el pe stat ca manifestare a Absolutului a fost împrumutat de Hitler şi de Mussolini pentru a glorifica atât statul cât şi pe dictatorul care este în fruntea lui.

Albrecht Ritschl (1822 – 1889) a fost influenţat de concepţia lui

Schleiermacher care pretinde că sentimentul religios este baza religiei, dar el a insistat că religia este conştiinţa socială a dependenţei. Cristosul istoric din

Evanghelii i-a adus individului revelaţia păcatului şi mântuirea prin credinţă.

Biblia este pur şi simplu o înregistrare a conştiinţei comunităţii şi, ca urmare, ea ar trebui să fie supusă investigaţiei istorice în acelaşi mod ca oricare altă carte. În felul acesta, Ritschl, ca şi alţi filosofi, făcea religia subiectivă, deschizând calea spre studiul critic extrem al Bibliei. El a promovat de asemenea abordarea socială a problemelor religioase pe baza dragostei.

B. Critica biblică

Raţionalismul Iluminismului şi filosofia idealistă a epocii romantice au fost în felul acesta părinţii criticii care încearcă să distrugă natura supranaturală a Bibliei ca revelaţie şi care face din Biblie o relatare a evoluţiei subiective a religiei în conştiinţa umană. Opoziţia faţă de o critică atât de distrugătoare nu trebuie să-l determine pe cercetătorul plin de reverenţă al

Bibliei să respingă întreaga critică biblică. Critica istorică şi literară, sau introducerea, cum i se mai spune uneori, care a ajuns să fie asociată cu vederile distructive de mai sus, este studiul atent al cadrului istoric al fiecărei cărţi a Bibliei; critica textuală este studiul textului Bibliei într-o încercare de a stabili dacă textul pe care îl avem este cel care a venit din mâinile scriitorilor.

Critica textuală a ajuns la concluzia că textul Bibliei este de un înalt grad de acurateţe, aşa încât putem fi siguri că ceea ce avem sunt

scrierile autorilor

Bibliei. În acest fel nicio doctrină sau învăţătură etică a Scripturii nu poate fi pusă sub semnul întrebării nici de către cel mai radical critic. Critica istorică şi literară, şi nu critica textuală a fost cea care a distrus credinţa multor persoane în revelaţia divină din Biblie.

Începutul criticii istorice şi literare i se atribuie doctorului francez din secolul al XVIII-lea, Jean Astruc (1684 – 1766), care în 1753 a împărţit cartea

Geneza în două părţi. El a presupus că pentru scrierea ei au fost folosite ca surse două documente, deoarece a găsit numele *Elohim* (Dumnezeu) în unele locuri, şi *Iehova* (Domnul) în altele. Johann G. Eichhorn (1752 – 1827), cel care a enunţat dictonul că Biblia trebuie să fie citită ca o carte omenească şi să fie testată prin mijloace omeneşti, a dat acestor studii numele de „critică înaltă". Eichhorn a observat şi alte caracteristici literare, pe lângă folosirea numelor pentru Dumnezeu, care l-au determinat să creadă că nu numai

Geneza, ci întregul Hexateuh (primele şase cărţi – de la Geneza la Iosua) este

406 *Creştinismul de-a lungul secolelor* format din documente combinate. În 1853, Hupfeld a fost primul care a susţinut că Pentateuhul este opera a cel puţin doi autori diferiţi, şi nu o naraţiune compusă de Moise din mai multe surse. Graf şi Wellhausen au dezvoltat o teorie mai amplă sub numele de „teoria Graf-Wellhausen", care a fost adoptată de criticii literari şi istorici ai Bibliei. După această teorie, locurile în care este folosit numele Iehova constituie documentul cel mai vechi cu numele J; o altă parte, scrisă de un alt autor, a fost numită sursa E; alta, din Deuteronom, a fost numită sursa D; şi o alta a fost numită sursa P. în felul acesta, este contestată unitatea Pentateuhului şi este negată calitatea de autor a lui Moise.

Criticii mai recenţi au împărţit cartea Isaia în cel puţin două părţi şi au mutat data scrierii cărţii Daniel în perioada Macabeilor, aşa încât ea devine istorie şi nu profeţie şi istorie. Dezvoltarea doctrinei în Biblie a fost explicată pe linii evoluţioniste. Criticii puneau accentul pe dezvoltarea ideii de

Dumnezeu de la Dumnezeul primitiv al furtunii de pe Muntele Sinai până la

Dumnezeul etic monoteist al profeţilor. Activitatea arheologilor biblici i-a obligat pe mulţi critici să-şi abandoneze poziţiile radicale anterioare, deoarece descoperirea lor confirmă poziţia conservatoare cu privire la Biblie.

Începutul criticii literare şi istorice al Noului Testament îi este atribuit în mod curent lui Hermann S. Reimarus (1694 – 1778), care a predat limbi orientale la Hamburg. În *Fragmente* (1778) el tăgăduia posibilitatea minunilor biblice şi avansa ideea că scriitorii Noului Testament, cu povestirile lor despre minuni, erau pur şi simplu nişte impostori îmbrăcaţi în haina pioşeniei.

Gotthold Lessing (1729 – 1781), care a publicat *Fragmentele* lui Reimarus, argumenta că Scriptura i-a slujit omului drept călăuză în timpul fazei primitive a dezvoltării lui religioase, dar raţiunea şi simţul datoriei sunt călăuze suficiente în stadiul mai avansat al religiei.

Ferdinand C. Baur (1792 – 1860) susţinea în 1831 că în Biserica Primară a existat un iudaism care accentua Legea şi pe Mesia. Această abordare poate fi observată în scrierile lui Petru. Pavel a dezvoltat o antiteză în Romani şi în

Galateni, în care accentul este pus pe har în opoziţie cu Legea. Vechea

Biserică Catolică din secolul al II-lea reprezenta o sinteză a vederilor lui Petru şi Pavel. Această sinteză este exprimată în cărţi ca Evanghelia după Luca şi în epistolele pastorale. Apoi Baur a trecut la datarea cărţilor Noului Testament în acest cadru, după modul în care ele reflectă concepţiile lui Petru, Pavel sau

Ioan. Astfel, datele istorice au făcut loc presupoziţiilor filosofice subiective în stabilirea cronologiei cărţilor Noului Testament.

În secolul al XX-lea critica Noului Testament s-a concentrat succesiv asupra a trei moduri diferite dar interdependente de a aborda Evangheliile.

Critica sursei se ocupă de ordinea scrierii Evangheliilor sinoptice (Matei.

Marcu şi Luca) şi de măsura în care sunt dependente una de alta sau chiar de surse mai vechi. Între anii 1920 şi 1940, a luat fiinţă *critica formei*, cu scopul de a descoperi formele sau şabloanele în care s-au transmis în primii ani ai creştinismului în mod oral faptele şi învăţăturile lui Iisus înainte ca acestea să se fi fixat în scris în Evanghelii. Această abordare pretinde că Evangheliile

Capitolul 36 407

conţin adevăr despre Cristos care poate fi descoperit numai după ce sunt date la o parte învelişurile tradiţiei şi formei sub care este ascuns adevărul. Recent, *critica redactării* ocupă un loc central. Ea îşi propune să analizeze maniera şi semnificaţia subtilelor schimbări pe care scriitorii Evangheliei le-au introdus – după cum pretind criticii – în relatările lor despre viaţa şi lucrarea lui Cristos.

Unii teologi, care adoptă vederi critice faţă de Noul Testament, consideră că esenţa Evangheliei o constituie învăţăturile etice ale lui Iisus şi că Pavel a schimbat religia etică simplă a lui Iisus într-o religie răscumpărătoare. Critica istorică şi literară distructivă i-a făcut pe mulţi să respingă inspiraţia Bibliei ca revelaţie de la Dumnezeu prin oameni inspiraţi de Duhul Sfânt, şi să minimalizeze sau să nege divinitatea lui Cristos şi a lucrării Sale de mântuire pe crucea de pe Calvar. *Viaţa lui Iisus* (1835 – 1836) de David F. Strauss (1808

1874) a combinat toate aceste idei. Strauss nega atât minunile şi integritatea

Noului Testament, cât şi divinitatea lui Cristos, pe care el îl vedea ca pe un om care credea doar că El este Mesia.

Germania, odată patria Reformei, a devenit ţara în care s-a dezvoltat critica. Istoria Germaniei lui Hitler ilustrează bine până unde pot merge oamenii atunci când neagă revelaţia lui Dumnezeu din Biblie şi când înlocuiesc revelaţia cu raţiunea şi cu ştiinţa ca autoritate pentru gândire şi pentru acţiune.

II. MATERIALISMUL

O altă mişcare sau teorie care a ameninţat credinţa în timpul secolului al

XIX-lea şi care o mai ameninţă şi astăzi a fost şi este

materialismul. Mai subtil poate decât critica istorică şi literară, materialismul poate fi definit ca practica din societatea modernă de a pune accentul pe valorile materiale ale unui standard înalt de viaţă. În măsura în care atenţia omului se concentrează asupra acestei vieţi, el va neglija valorile spirituale ale vieţii veşnice.

Abundenţa de bunuri, care a făcut posibil un standard înalt de viaţă, este un rezultat al revoluţiei industriale care a avut loc prima dată în Anglia între anii

1760 şi 1830. Puterea maşinilor a înlocuit puterea manuală, aşa încât puteau fi produse ieftin mari cantităţi de bunuri. Nicăieri nu a fost pus un aşa mare accent pe standardul material înalt de viaţă ca în America. Atât Walter

Rauschenbusch, fondatorul evangheliei sociale în America, cât şi Karl Marx, au subliniat în sistemele lor ceea ce ei au considerat a fi importanţa primordială a bunurilor materiale în viaţă. Cei care pun un astfel de accent pe distribuirea bunurilor materiale uită că „omul nu trăieşte numai cu pâine".

În CREAŢIONISM CONTRA EVOLUŢIE

— Dacă critica filosofică, literară şi istorică a Bibliei a distrus credinţa în

Biblie ca revelaţie de la Dumnezeu, şi dacă materialismul produs de revoluţia industrială a creat indiferenţă faţă de o viaţă viitoare, vederile lui Charles

Darwin (1809 – 1882) şi ale succesorilor lui au creat ideea că nu există păcat, sau că păcatul este pur şi simplu rămăşiţa instinctului animal în om. Evoluţia ca doctrină filosofică datează din vremea lui Aristotel, dar Darwin a fost primul care a dezvoltat-o pe ceea ce părea a fi o bază ştiinţifică.

Darwin a petrecut un timp în studiul medicinei şi al teologiei, înainte de a-şi dezvolta înclinaţiile spre a deveni naturalist. O călătorie în jurul lumii pe vasul *Beagle*, între anii 1831 şi 1836, l-a convins că diferenţele între animalele vii şi fosilele de pe uscat şi cele de pe insulele pe care el le-a vizitat puteau fi justificate numai prin evoluţia

biologică. El a publicat cartea *Originea speciilor* în anul 1859, după ce aflase că Alfred Wallace ajunsese în mod independent la concluzii similare. În cartea sa, Darwin argumentează că lupta pentru existenţă menţine constantă populaţia diferitelor specii, în ciuda faptului că reproducerea se face în progresie geometrică şi că se produce mult mai mult decât este esenţial pentru supravieţuirea speciilor. În această luptă, unii indivizi dezvoltă caracteristici favorabile pentru supravieţuire printr-un proces de adaptare la mediu. Aceste caracteristici sunt transmise prin selecţia sexuală, în care se împerechează femelele şi masculii privilegiaţi. În felul acesta supravieţuiesc doar cei mai puternici. El s-a gândit că o asemănare ca aceea dintre structura corpului omului şi structura corpului animalelor confirmă teoria lui, dar el uita că aceasta sau alte asemănări ar putea fi dovezi ale existenţei unui concept al Creatorului care le-a dat creaturilor sale structuri ale trupului similare datorită asemănării mediului în care trăiesc. Darwin a aplicat teoria lui la om în *Originea omului* (1871), argumentând că omul este legat de viaţa animală prin tipuri comune ancestrale.

Teoria lui Darwin despre continuitatea între om şi animal a fost rezumată în expresia „descendenţă însoţită de schimbare", sau continuitate. Această concepţie este opusă concepţiei biblice care enunţă creaţia specială de către

Dumnezeu, sau discontinuitatea între specii şi caracterul fix al grupurilior create astfel. Subliniind similarităţile dintre om şi animale, Darwin ignoră unicitatea creierului omului, puterea lui de vorbire, memoria, conştiinţa, concepţia lui despre Dumnezeu şi sufletul. El admite că ultimele trei subiecte constituie probleme pentru teoria lui. Nu a fost descoperită veriga lipsă care ar identifica în mod concludent omul cu animalele; de fapt, încrucişarea între multe grupuri este imposibilă. Folosirea cuvântului *bara*, în ebraică, pentru actul creaţiei este folosită numai pentru ceruri şi pământ, mamifere şi om

(Geneza 1: 1, 21, 27). Dumnezeu a făcut ca fiecare din diferitele grupuri să se înmulţească „după soiul lui".

Cu toate că teoria evoluţiei neagă creaţia directă a omului de

către

Dumnezeu, cel mai mare rău vine de la aplicarea teoriei evoluţiei la dezvoltarea religiei. Dumnezeu şi Biblia sunt considerate ca produse evoluţioniste ale conştiinţei religioase a omului, iar cărţile Bibliei sunt datate în consecinţă. Escatologia biblică, după care perfecţiunea va veni în această lume numai prin intervenţia directă a lui Dumnezeu prin revenirea lui Cristos, este înlocuită cu concepţia evoluţionistă a unei lumi îmbunătăţite tot mai mult prin efortul uman. Deoarece omul nu este vinovat prin păcatul originar, nu este nevoie de Cristos ca Mântuitor. Tennyson a dat expresie poetică evoluţiei în poemul său autobiografic *in memoriam* (1850).

Evoluţia a mai fost folosită pentru justificarea ideii superiorităţii unei anumite rase, deoarece această idee se acordă cu concepţia lui Darwin despre

supravieţuirea celui mai puternic. Ea a fost de asemenea folosită pentru a justifica lipsa totală a unei baze sau norme pentru etică. Comportarea bună este pur şi simplu totalitatea acelor acţiuni considerate potrivite de către fiecare generaţie drept conduită corectă a societăţii. Doctrina evoluţiei a fost folosită şi pentru a glorifica războiul ca o modalitate de supravieţuire a celor mai puternici.

S-a ajuns la toate aceste concluzii datorită aplicării unei teorii biologice la alte domenii printr-o folosire neîntemeiată a analogiei ca argument.

IV. COMUNISMUL

Biserica a fost de asemenea confruntată cu ostilitatea socialismului în secolul al XX-lea. Această mişcare îşi are rădăcinile în filosofia materialistă a lui Karl Marx (1818 – 1883). De la Adam Smith, Marx a împrumutat ideea că singură munca creează valoare; de la Hegel a împrumutat metoda lui; iar de la socialiştii utopici, a împrumutat ţelul utopic. El şi Friedrich Engels au dat liniile principale ale filosofiei lor în lucrarea *Manifestul comunist* (1848). Marx fusese atras de filosofia lui Hegel, dar el a înlocuit Fiinţa Absolută a lui Hegel cu materialismul. Realitatea, susţinea el, este doar materia în mişcare.

Pe această bază, el a construit ideea că toate instituţiile religioase, sociale şi politice ale societăţii sunt determinate de felul în care îşi câştigă oamenii existenţa. Lupta de clasă apare deoarece capitalistul ia plusvaloarea sau profiturile. Marx argumenta că profiturile aparţin muncii, deoarece, credea el, numai munca este cea care poate crea valoare. Marx a prezentat evoluţia acestei lupte aplicând logica lui Hegel. Capitalismul şi-a generat propria antiteză, adică proletariatul, care îl va distruge şi va înfiinţa o societate fără clase, după o dictatură temporară a proletariatului sau muncitorilor. Lenin a elaborat un set de tactici agresive prin care să fie realizat acest sistem. El a accentuat ideea că un mic partid de comunişti, devotat, disciplinat, poate să se infiltreze în organizaţiile democratice – cum ar fi sindicatele şi guvernul – şi să folosească un timp de criză sau de război pentru a pune mâna pe putere.

Stalin a combinat cu succes acest program şi această tehnică în statul rus.

Marx şi adepţii lui cred că „omul trăieşte numai cu pâine”. Ei ignoră păcatul omenesc, care întotdeauna va tulbura ordinea lor ideală, dacă nu recurg la înregimentare brutală, ceea ce comuniştii au făcut pretutindeni. De asemenea, ei simplifică prea mult problemele umane. În sistemul lor, nu este loc pentru Dumnezeu, Biblie sau standarde absolute. Ei susţin că „religia este opiu pentru popor”. În timp ce accentuarea importanţei factorului economic a fost un ajutor pentru istorici, istoria recentă dezvăluie ostilitatea fundamentală a marxismului faţă de toate formele de religie. În timp ce continuitatea religiei creştine şi a Bisericii nu este dependentă de niciun sistem politic sau economic anume, trebuie să recunoaştem faptul că socialismul practicat de comunişti găseşte că este dificil să se împace cu Biserica.

Critica Bibliei, teoria evoluţiei lui Darwin şi alte forţe sociale şi intelectuale au creat liberalismul religios la sfârşitul secolului al XIX-lea. Teologii liberali au aplicat evoluţia la religie ca o cheie care ar putea explica dezvoltarea ei. Ei

 au insistat asupra

continuităţii experienţei religioase a omului în aşa măsură încât religia creştină a devenit doar produsul evoluţiei religioase, şi nu o revelaţie de la Dumnezeu prin Biblie şi prin Cristos. A fost pus accentul pe experienţa creştină mult mai mult decât pe teologie. Creştinismul conservator a luptat împotriva diferitelor forme ale liberalismului şi ale socialismului. Tot aşa a făcut şi mişcarea lansată de teologul Karl Barth.

TREZIRE SPIRITUALA, MISIUNI.

ŞI MODERNISM, 1789 – 1914

37

Biserica americană în epoca naţională în anul 1789, influenţa Marii Treziri era în mare parte risipită de către deismul ce fusese adus în colonii de ofiţerii armatei britanice în timpul războiului francez şi indian, prin importul de literatură deistă şi prin influenţa

Revoluţiei Franceze. Universitatea Yale ilustrează spiritul religios decadent în această perioadă. Puţini studenţi se considerau născuţi din nou. Jocurile de noroc, limbajul murdar, viciul şi beţia erau obişnuite între studenţii care se mândreau cu necredincioşia lor. A Doua Trezire, care a îmbunătăţit acest tablou deprimant, a fost prima dintre multe treziri din timpul secolului al

XIX-lea.

De la Revoluţia Americană până la Primul Război Mondial, Statele Unite s-au conturat din punct de vedere religios după un tipar protestant rural, în care protestantismul era religia majorităţii. Odată cu apariţia romano-catolicismului prin imigrarea din perioada de după războiul civil, această ţară a devenit mai pluralistă şi chiar seculară în viaţa ei religioasă.

Protestantismul a pierdut monopolul de care s-a bucurat înainte.

I. TREZIREA SPIRITUALĂ ŞI

SOCIETĂŢILE VOLUNTARE

În 1787 a început o mişcare de trezire la Hampden-Sidney, un mic colegiu din Virginia. Trezirea, care s-a născut din interesul pe care trei studenţi l-au manifestat cu privire la starea lor spirituală, s-a

răspândit la colegiul

Washington, şi de acolo în întreaga Biserică Prezbiteriană din sud.

Faza congregaţională a trezirii din Noua Anglie a început la Yale în 1802, sub conducerea preşedintelui Timothy Dwight (1752 – 1817), ale cărui mesaje erudite înflăcărate din capelă despre necredincioşie şi Biblie au distrus necredinţa superficială a studenţilor. Cam o treime din studenţi s-au convertit în timpul trezirii, care mai târziu s-a răspândit la Dartmouth, Williams şi alte colegii. O altă trezire la Yale a avut loc mai târziu.1 în felul acesta au început trezirile în colegiile din est.

Trezirea s-a răspândit de asemenea spre vest, unde emigraseră un mare număr de oameni. Pe la 1820, un sfert din populaţie locuia în afara celor 13

state originare, înspre vest. Whiskyul a devenit un blestem în aceste aşezări noi şi era cauza celor mai multe probleme sociale şi morale din zona de frontieră vestică. Prezbiterienii au avut cea mai mare influenţă în propagarea trezirii în această zonă, întrunirile în tabere de vară avându-şi originea între ei, prin lucrarea lui James McGready (cca. 1758 – 1817). Cea mai vestită întrunire a fost cea ţinută la Cane Ridge, în august 1801, unde după unele aprecieri au fost prezenţi zece mii de oameni.2 Ea a fost marcată de fenomene fizice ciudate, cum ar fi căderi, convulsii, rostogoliri, dansuri, strigăte şi urlete. Dar nu pot fi puse sub semnul întrebării rezultatele pozitive ale trezirii. Regiunile de frontieră din Kentucky şi Tennessee au fost ajutate de ea. Trezirea spirituală din zonele de frontieră a fost mult mai spectaculoasă decât trezirea spirituală liniştită produsă prin predicarea Cuvântului în Noua Anglie.

Aşa cum a fost cazul cu Marea Trezire, unul din rezultatele trezirii spirituale a fost diviziunea dinlăuntrul bisericilor. Ea a avut loc între prezbiterieni atunci când prezbiteriul Cumberland a ordinat bărbaţi fără calificările educaţionale cerute pentru a lucra în tot mai numeroasele biserici de la frontieră. Această diviziune a avut ca

rezultat formarea Bisericii

Prezbiteriene Cumberland în 1810. Practicarea întrunirilor în tabere de vară şi sistemul de predici în circuit, cât şi propaganda în favoarea trezirii spirituale, au făcut din ea una din bisericile puternice ale frontierei.

O altă sciziune a fost făcută de Thomas Campbell (1763 – 1854), un scoţian irlandez prezbiterian care a venit în America în 1807. Când biserica lui a refuzat să-i permită să administreze Cina Domnului celor din afara propriului lui grup, el s-a hotărât să predice o credinţă care nu se mai baza pe credeul lor, ci pe Biblie. El şi-a câştigat curând mulţi adepţi între baptişti; după ce fiul său Alexander a venit în America, el a organizat biserici congregaţionale care practicau botezul prin scufundare şi puneau accentul pe a doua venire a lui

Cristos. În anul 1830, aceste biserici s-au separat de baptişti, şi aceşti credincioşi au fost cunoscuţi sub numele de „ucenicii". În 1832 „ucenicii" s-au unit cu creştinii adepţi ai lui Barton W. Stone (1772 – 1844), în felul acesta formându-se „Ucenicii" sau „Biserica Creştină".

A doua trezire a ajutat indirect grăbirea apariţiei Bisericii Unitariene în

Noua Anglie. Prima biserică unitariană din America se formase în 1785, când membrii capelei King, din Boston, au votat să omită din serviciu orice menţiune a Trinităţii. Apoi, în 1805, Henry Ware a fost ales şeful catedrei de teologie la Harvard, în ciuda vederilor sale unitariene. Seminarul Teologic

Andover a fost fondat în 1808 de către congregaţionaliştii ortodocşi, ca protest împotriva acestei alegeri. În 1819, William E. Channing a ţinut o predică la Baltimore, în care a expus doctrina unitariană.3 Această predică a devenit baza credinţei pentru peste o sută de biserici unitariene care au apărut curând în Boston şi în întreaga Noua Anglie. Aceste biserici se opuneau atât creştinismului ortodox cât şi mişcării de trezire. Curtea Supremă din

Massachusetts, în Decizia Dedham din 1820 le-a dat tuturor votanţilor dintr-o

parohie, fie că frecventau biserica sau nu, dreptul de a vota un pastor.

Asociaţia Unitariană Americană, care a luat fiinţă în 1825 cu 125 de congregaţii, susţinea doctrina bunătăţii înnăscute a omului, a mântuirii prin cultivarea caracterului, doctrina unităţii lui Dumnezeu, doctrina umanităţii lui

Cristos şi a imanenţei lui Dumnezeu în inima omenească.

Un al doilea rezultat major al trezirii a fost îmbunătăţirea moralei în zonele de frontieră. Beţia şi limbajul murdar au făcut loc comportamentului evlavios, pe măsură ce metodiştii şi baptiştii au crescut la număr. Deşi trezirea începuse între prezbiterieni, metodiştii şi baptiştii au câştigat mai mulţi adepţi, deoarece ei nu insistau atât de mult asupra unor conducători educaţi şi foloseau intens tehnica întrunirilor în tabere, pe care prezbiterienii nu o mai foloseau. În trei ani, peste zece mii s-au adăugat bisericilor baptiste din

Kentucky.

De acum înainte, întrunirea pentru rugăciune la mijlocul săptămânii urma să devină un element important în creştinismul american. Tot în acest timp, a luat fiinţă şi şcoala duminicală americană. În 1786, şcoala duminicală era ţinută într-o casă în Virginia, iar în 1790 era introdusă într-o biserică din

Philadelphia. De atunci ea face parte integrantă din religie în America, dând posibilitatea unei biserici să-şi educe tinerii în adevărul biblic. Studiile superioare au fost consolidate prin fondarea multor colegii noi între 1780 şi

1830 de către prezbiterieni şi congregaţionalişti, pentru a face faţă nevoii de mai mulţi predicatori educaţi. Seminarul Andover a fost fondat în 1808, pentru a preîntâmpina ameninţarea unitarianismului de la Harvard. Altele, ca

Seminarul Princeton (1812), Auburn şi Bangor au fost fondate curând după aceea.

Lucrarea misionară de acasă şi din străinătate a fost un alt rezultat al trezirii. Fondarea Comitetului American pentru Misiunile Străine în 1810 a fost în parte rezultatul întrunirilor de rugăciune din

şura de fân ţinute de

Samuel Mills (1783 – 1818) şi de alţi studenţi de la colegiul Williams. Mai târziu, au fost înfiinţate comitete de misiune şi în cadrul altor confesiuni, aşa încât, în jurul anului 1900, lucrarea misionară americană s-a transformat într-un mare torent. Au luat fiinţă un mare număr de societăţi voluntare nonconfesionale pentru misiune, pentru distribuirea Bibliilor şi pentru scopuri sociale. În sprijinul acestei lucrări, a fost fondată, în 1825, Societatea Americană pentru

Tractate, iar în 1816 a fost organizată Societatea Biblică Americană. La începutul secolului al XIX-lea, numeroase confesiuni au început să publice pentru membrii lor ziare religioase săptămânale.

Mişcările de trezire spirituală nu s-au încheiat odată cu cea de-a doua trezire. Charles G. Finney (1792 – 1875), un avocat convertit în 1821, a ajuns cunoscut ca animator al trezirii spirituale cu prilejul campaniei sale din 1830 şi

1831 de la Rochester, New York. „Noile măsuri" de trezire spirituală luate de el includeau întruniri prelungite, limbaj nepretenţios în predicare, ore neobişnuite pentru servicii, numirea unor persoane în rugăciunea publică şi în predici şi „banca pocăinţei" la care puteau veni toţi cei ce căutau împăcarea cu Dumnezeu. El a devenit pastor pentru un timp în New York, iar mai târziu

Dwight L. Moody, evanghelist.

Deşi nu a fost niciodată ordinat, el a fost considerat de mulţi dintre contemporanii lui drept cel mai influent „cleric" din ultimul sfert al secolului al XIX-lea.

la Oberlin, Ohio. În 1851, Finney a devenit preşedintele colegiului Oberlin.

Conferinţele sale despre trezire spirituală şi cele de teologie sistematică au avut o mare influenţă.

Ca rezultat al întrunirii pentru rugăciunea de amiază, condusă de Jeremiah

Lanphier, la 23 septembrie 1857, în Fulton Street, New York, întâlnire la care au participat şase persoane, între anii 1857 şi 1858, a

avut loc o trezire interconfesională laică ce a avut la bază rugăciunea. După şase luni, la New

York, se întruneau pentru rugăciunea de amiază zece mii de persoane. Se estimează că s-au adăugat la Biserică între 500.000 şi 1.000.000 de oameni, metodiştii câştigând majoritatea noilor membri. Această trezire spirituală şi-a avut echivalentul în Ulster şi alte părţi ale lumii. În 1863 şi 1864, a pornit o trezire în Armata Confederaţiei înainte de bătălia de la Richmond. Au fost

150.000 de convertiţi şi s-au înfiinţat biserici ale armatei.

După Războiul Civil, natura trezirii spirituale s-a schimbat. Odată cu întrunirile pline de succes ale lui Dwight L. Moody din Insulele Britanice, între 1873 şi 1875, trezirea spirituală a devenit o evanghelizare în masă, organizată, urbană, făcută în mod profesionist în afara bisericii, în mari săli publice. Moody a ajutat la organizarea Societăţii de Evanghelizare din

Chicago în 1886, din care s-a format, în toamna anului 1889, Institutul Biblic

Moody. Succesorii lui în acest nou tip de evanghelizare au fost Reuben A.

Torrey, Gypsy Smith şi Billy Sunday. Din 1949, Billy Graham este cel mai bine cunoscut evanghelist.

II. REFORMA SOCIALĂ

În cursul secolului al XIX-lea, Biserica din America a fost interesată şi de reforma socială. Trezirea spirituală a creat o atmosferă de opoziţie faţă de practica curentă a duelării cu pistoale sau cu săbii. Moartea tragică a lui

Alexander Hamilton într-un duel cu Aaron Burr, cuplată cu propaganda de la amvon, au pus curând capăt acestei practici. De asemenea, interesul Bisericii pentru reforma socială a adus lent abolirea întemniţării pentru datorii financiare şi a promovat reforma închisorii.

În timpul secolului al XIX-lea şi chiar şi mai înainte, Biserica a fost preocupată de problema băuturii. În 1784, Benjamin Rush

combătea teoria potrivit căreia băuturile alcoolice sunt binefăcătoare pentru corp, şi chema bisericile să sprijine o mişcare de abstinenţă totală de la băuturi alcoolice.

Metodiştii, care au manifestat întotdeauna un interes deosebit pentru problemele sociale, cereau ca membrii lor nici să nu vândă, nici să nu folosească băuturi alcoolice. Prezbiterienii şi congregaţionaliştii au făcut curând acelaşi lucru. Nu după mult timp, au fost fondate numeroase societăţi pentru a promova abstinenţa şi pentru a lupta împotriva celor care profitau comercializând alcoolul. Liga Anticârciumă (1895), o federaţie a agenţiilor de abstinenţă, a fost cea mai importantă dintre acestea. După Primul Război

Mondial, concluzia că băutura stimula crima, că băutura şi tehnica modernă nu erau compatibile, şi faptul că 33 de state au declarat prohibiţia ca politică de stat, a ajutat munca Ligii. Adoptarea celui de al 18-lea Amendament în anul 1919 a fost rezultatul tuturor acestor forţe. Din 1919, America a fost prohibiţionistă oficial, până la abrogarea în 1933 a celui de al 18-lea

Amendament.

În timpul primei jumătăţi a secolului al XIX-lea, sclavia devenise o problemă serioasă cu care trebuia să se confrunte Biserica. În 1769.

Congregaţionaliştii din Rhode Island se pronunţaseră împotriva sclaviei, într-o încercare de a *ameliora* starea sclavilor. *Jurnalul* lui John Woolman (1756

1772) descrie eforturile pline de devotament ale acestui quaker de a-i convinge pe alţii să-şi elibereze sclavii. În 1833, Seminarul Lane din Cincinnati a devenit centrul mişcării împotriva sclaviei, condusă de studentul Theodore Weld.

Această mişcare, care a fost activă între anii 1831 şi 1860, avea ca scop *abolirea* sclaviei. Când conducerea seminarului a încercat să interzică mişcarea, studenţii s-au mutat la Colegiul Oberlin. Societatea Americană împotriva

Sclaviei a fost fondată în 1833. Inspirată de oameni ca editorul revistei

Liberator, William L. Garrison, poetul John Greenleaf Whittier,

educatorul

Jonathan Blanchard şi autoarea Harriet Beecher Stowe (*Coliba unchiului*

Tom), mişcarea aboliţionistă a crescut rapid. În acelaşi timp, sclavia devenea în sud o evidentă necesitate economică pentru producţia de bumbac destinată numărului crescând de fabrici de textile din Noua Anglie şi din Anglia.

Încercările de a pune capăt sclaviei prin persuasiune religioasă au dezbinat câteva confesiuni. După ce mulţi se retrăseseră din Biserica Metodistă

Episcopală, în 1843 a fost organizată Biserica Metodistă Wesleyană, care interzicea membrilor ei să fie proprietari de sclavi. În 1845 a fost organizată

Convenţia Baptistă de Sud, din cauza opoziţiei baptiştilor din nord faţă de sclavie. În acelaşi an a fost fondată Biserica Metodistă Episcopală din sud.

Prezbiterienii din sud din grupurile vechi şi noi s-au dezbinat în 1857 şi 1861

pe tema sclaviei şi a teologiei. Ei s-au unit pentru a forma Biserica

Creştinismul de-a lungul secolelor

rezbiteriană din Statele Unite în anul 1864. Bisericile create prin aceste

Schisme pe tema sclaviei încă na s-au reunit cu fraţii lor din nord, deşi au fost făcute recent tratative pentru reunire. În ciuda schismelor, nu trebuie uitat faptul că Biserica s-a confruntat cu multă conştiinciozitate cu problema sclaviei, pe care a considerat-o o problemă socială ce trebuia rezolvată. Când a început Războiul Civil, bisericile de pe ambele părţi ale liniei şi-au dat silinţa să-i ajute pe cei nevoiaşi şi suferinzi. Recurgerea la *arme* în Războiul Civil şi al 13-lea *Amendament* au pus capăt sclaviei, dar segregaţia a continuat până în anii 1960.

III. SECTE URBANE ŞI DIN

ZONA DE FRONTIERĂ

Pe lângă noile confesiuni, cum au fost prezbiterienii Cumberland şi

Ucenicii cunoscuţi şi sub numele de Creştini, în timpul secolului al XIX-lea au apărut secte heterodoxe în zona de frontieră americană şi în oraşele americane. Mormonii şi adventiştii au apărut în zona rurală iar cultul numit

„Ştiinţa creştină" a apărut în zona urbană din Noua Anglie.

Joseph Smith (1805 – 1844) a susţinut că în 1827 a dezgropat o carte cu foiţe subţiri de aur, pe un deal lângă Palmyra, New York. După ce a petrecut trei ani traducând-o, a publicat-o în anul 1830 cu titlul „Cartea Mormonilor".4

Atrăgând mulţi adepţi, el a stabilit cartierul general al organizaţiei între anii

1831 – 1837 la Kirtland, Ohio. Independence, Missouri, a devenit centrul lor principal până când locuitorii statului i-au alungat pe mormoni în 1839.

Următorul centru a devenit Nauvoo, Illinois, dar opoziţia faţă de poligamie, pe care Joseph Smith o susţinea pretinzând că i-a fost revelată în 1843, 5 a dus ia uciderea lui de către opozanţii lui în 1844 şi la migrarea mormonilor sub conducerea lui Brigham Young (1801 – 1877) în Utah, între anii 1846 şi 1848.

Salt Lake City este şi acum centrul celui mai mare grup de mormoni. Lucrarea misionară foarte activă a acestui cult a câştigat mii de adepţi în întreaga lume.

Această organizaţie, cu aproape trei milioane de membri, este cunoscută sub numele de „Biserica lui Iisus Cristos a Sfinţilor din Zilele de pe urmă". Un al doilea grup de aproape 160.000 au respins poligamia şi, conduşi de Joseph

Smith, fiul fondatorului, au format o organizaţie puternică cu sediul în

[independence, Missouri. Acest grup este cunoscut sub numele de „Biserica

Reorganizată a lui Iisus Cristos a Sfinţilor din Zilele din urmă". Mormonii, că îi quakerii, au o concepţie utopică despre viitor.

Mormonii acceptă ca Scriptură atât „Cartea mormonilor" cât şi Biblia. Ei

ară un Sion pământesc şi nu-I dau lui Cristos locul cuvenit ca Domn şi

Mântuitor în teologia lor.6 Mormonii botează persoane vii pentru cei morţi.

Până când a fost interzisă de către guvernul federal, poligamia pare să fi fost larg practicată între mormoni ca mijloc de a avea un număr mare de urmaşi în lumea viitoare.

Un alt grup din zona de la frontieră, cel al adventiştilor de ziua a şaptea, a fost fondat de William Miller (1782 – 1849), un fermier care a studiat Biblia stăruitor. Studierea cărţii lui Daniel şi a Apocalipsei l-au convins pe Miller că

Capitolul 37 A\l

Mileriţii, cum au fost numiţi primii adepţi ai lui William Miller, au fost satirizaţi în această caricatură care a apărut într-un ziar de mare tiraj.

Mileritul este tras în jos de un câine care ţine de poala robei de înălţare a mileritului.

Capitolul 37 419

X

Cristos urma să se întoarcă pe pământ la 2300 de ani (Daniel 8: 14) după reîntoarcerea lui Ezra la Ierusalim în anul 457 î.Hr. Aceasta i-a dat anul

1843 ca an al întoarcerii lui Cristos. Multe mii de oameni au acceptat ideea lui şi au început să se pregătească pentru venirea lui Cristos. Când Cristos nu şi-a făcut apariţia aşteptată nici în 1843, nici în 1844, adepţii lui Miller au fost confruntaţi cu persecuţia în biserici şi, ca urmare, s-au unit în 1860 într-o confesiune adventistă. Mai târziu, Hiram Edson a explicat neapariţia lui

Cristos în 1843 şi 1844 prin teoria că sanctuarul la care El a venit în acel an era unul ceresc, şi nu unul pământesc. Ellen G. White (1827 – 1915) l-a înlocuit pe Miller ca lider principal. Deşi există

câteva confesiuni adventiste, cele mai multe cred că sabatul (sâmbăta) este ziua corectă pentru odihnă, că sufletul doarme între moarte şi înviere şi că cei răi vor fi anihilaţi. Cu toate acestea, în majoritatea învăţăturilor lor, ei se situează pe o poziţie ortodoxă.

Spiritismul de asemenea şi-a avut începuturile în America în această perioadă. În anul 1848 s-au auzit bătăi ciudate şi alte zgomote în dormitorul surorilor Kate şi Margaret Fox din Hydesville, New York. Ambele, după cum se spune, au mărturisit după ani de zile că zgomotele erau rezultatul unor pozne copilăreşti. Dar peste noapte aceste surori au devenit o senzaţie, atrăgând numeroşi adepţi care mai târziu s-au organizat într-o biserică spiritistă. Mediile spiritiste pretind că ele comunică cu morţii. Spiritismul este o atracţie puternică pentru cei care şi-au pierdut prin moarte pe cei dragi, şi câştigă mulţi adepţi în special după un război, când pierderile umane sunt mari.

Oameni influenţi ca Sir Arthur Conan Doyle şi Ella Wheeler Wilcox au acceptat spiritismul ca pe o religie autentică.

Ştiinţa creştină, care a apărut mai întâi în Boston, în epoca de după

Războiul Civil, este o sectă urbană cu caracter filosofic. Ea este produsul creierului capricioasei Mary Baker (1821 – 1910), o femeie plină de imaginaţie.

După moartea primului ei soţ, Glover, a căzut tot mai mult pradă acceselor de isterie. În 1853 s-a căsătorit cu Patterson, un dentist de care a divorţat în

1873. Mai târziu, în 1877, s-a căsătorit cu Eddy. În toată această carieră maritală, ea căuta ajutor pentru tendinţele ei nevrotice. În 1862, l-a întâlnit pe

P.P. Quimby, care susţinea posibilitatea vindecării prin negarea mintală a realităţii bolii şi a materiei. Ea s-a declarat practicantă a „noii ştiinţe", pe care, după cât se pare, a luat-o din manuscrisele lui Quimby, şi şi-a câştigat mulţi adepţi, cărora le-a împărtăşit secretul metodei ei într-o serie de lecţii. În

1875, ea a publicat *Ştiinţa şi sănătatea*. Această lucrare are acum o poziţie egală cu cea a Bibliei în toate bisericile Ştiinţei creştine.

Asociaţia Creştinilor

Ştiinţifici a fost formată în 1876, iar în anul 1879 a primit autorizaţie sub numele de Biserica lui Cristos Ştiinţifică. Prima biserică de această confesiune, situată în Boston, a devenit cea mai importantă din toate bisericile lor, şi începând cu anul 1892, ea este cunoscută ca „biserica mamă".

Doamna Eddy nega realitatea materiei, a răului şi a bolii, susţinând că acestea erau iluzii ale simţurilor. Dumnezeu este totul şi totul este Dumnezeu.

Pentru ca un om să fie eliberat atât de boală cât şi de rău, el trebuie să-şi dea seama de identificarea lui cu Dumnezeu sau cu binele.7 Acest accent pus pe vindecare a făcut ca mişcarea să atragă mulţi oameni bolnavi. Confesiunile

Gândul Nou şi Unitatea sunt asemănătoare în ceea ce priveşte modul de abordare a problemelor sănătăţii şi prosperităţii, şi nu există nicio îndoială că ele datorează mult doamnei Mary Baker Eddy, care, la rândul ei, i-a datorat mult lui P.P. Quimby.

IV. PROBLEMELE URBANIZĂRII

Crescânda industrializare a naţiunii în timpul şi după Războiul Civil şi accentuarea emigrării din sudul şi din răsăritul Europei după 1890 pentru a asigura muncă necalificată pentru uzinele, minele şi fabricile unei Americi în dezvoltare au cauzat o creştere uimitoare a marilor oraşe, ca Chicago şi

Detroit. Această creştere a comunităţilor urbane a creat multe probleme noi pentru Biserica din America în timpul secolului al XIX-lea, şi aceste probleme continuă să confrunte Biserica în secolul al XX-lea. Peste două milioane de irlandezi romano-catolici şi cam două milioane de germani romano-catolici au emigrat în Statele Unite între anii 1840 şi 1870.

Multe biserici rurale au pierdut atât de mulţi din tinerii lor care au plecat la oraş încât era în pericol existenţa lor. În oraşe, aceşti tineri adesea îşi neglijau viaţa religioasă, pentru că oraşul le asigura anonimitatea. Muncitorii imigranţi se aşezau în locuri aglomerate, iar grupurile de americani mai vechi se mutau în suburbii împreună cu

bisericile lor. Deoarece majoritatea imigranţilor după 1890 erau romano-catolici, s-a ridicat problema relaţiilor între Biserica Romano-Catolică şi bisericile protestante dominante. Imigranţii au adus cu ei idei liberale în ceea ce priveşte respectarea duminicii. De asemenea, în multe cazuri, şi succesul material crea indiferenţă faţă de viaţa spirituală şi crea un puternic spirit lumesc. Tendinţa vieţii de oraş spre secularizare a fost întărită de acceptarea largă a evoluţiei şi a întregii ideologii naturaliste care însoţea această teorie.

Bisericii îi revenea sarcina să facă faţă acestor probleme după Războiul

Civil. Încă în 1850, au fost fondate misiuni de salvare în oraşe pentru a veni în întâmpinarea nevoilor fizice şi spirituale ale celor foarte săraci. Misiunea de pe Water Street din New York s-a deschis în 1872. Ea a devenit cea mai cunoscută dintre aceste misiuni, sub conducerea fondatorului ei, Jerry

MacAuley (1839 – 1884), care fusese salvat de la o viaţă pierdută prin predicile lui Orville Gardner din 1857, de la închisoarea Sing Sing. Misiunea Pacific

Garden din Chicago a început în 1877. Ajutorul pentru familiile sărace, opoziţia puternică faţă de jocurile de noroc, băutură şi centrele de vicii, îngrijirea fizică pentru cei declasaţi şi evanghelizarea activă pentru recâştigarea sufletelor erau elementele majore în lucrarea misiunilor de salvare.

În 1864, Misiunea Protestantă Episcopală a oraşului New York a devenit braţul cultului episcopal pentru servicii sociale. Orfelinate, misiuni, spitale, case pentru bătrâni şi alte agenţii au fost înfiinţate pentru a satisface nevoile săracilor, ale celor fără cămin, ale bolnavilor.

Asociaţia Creştină a Tinerilor Bărbaţi (YMCA) a apărut prima dată în

Boston în 1851, pentru a împlini nevoile sociale ale tinerilor bărbaţi din oraşe.

Mişcarea a crescut rapid, deoarece asigura locuinţă, posibilitatea de a practica sportul, studiul biblic şi activităţi sociale

pentru tineri. Asociaţia Creştină a

Tinerelor Femei (YWCA) a fost organizată în 1855 pentru a veni în întâmpinarea nevoilor asemănătoare ale tinerelor din marile oraşe. Ambele mişcări au devenit agenţii prin care creştinii din diferite confesiuni puteau să coopereze în lucrarea de ajutorare socială.

Aşezămintele sociale, dintre care primul a fost Hull House din Chicago, condus de Jane Addams, îndeplineau muncă socială similară cu cea a bisericii instituţionale, dar ele nu puneau accentul pe educaţia religioasă. Forţa motivatoare a aşezămintelor era umanitară şi socială, pe când forţa motivatoare a lucrărilor de ajutor social ale bisericii instituţionale era în primul rând religioasă.

Biserica instituţională însăşi era o altă agenţie care se ocupa de soluţionarea problemelor urbane. În anul 1872, biserica lui Thomas K.

Beecher (1824 – 1900), Park Church din Elmira, New York, a fost una dintre primele pioniere în acest domeniu ale bisericii instituţionale. Biserica instituţională a încercat să se îngrijească de întreaga viaţă a individului. După

Războiul Civil, au fost organizate numeroase biserici de felul acesta de către diferite confesiuni. Săli de sport, biblioteci, dispensare, săli de lectură, săli sociale, săli de croitorie, săli de conferinţe şi alte lucruri care veneau să satisfacă necesităţile sportive, sociale, intelectuale şi spirituale ale oamenilor existau de obicei în aceste biserici. Biserica Episcopală Sf. Gheorghe din New

York, avându-l ca pastor pe William S. Rainsford şi beneficiind de ajutorul financiar dat de J.P. Morgan, a devenit în 1882 o biserică instituţională pentru a-i sluji pe cei din cartierul respectiv. Diferitele tipuri de activităţi erau îndeplinite în casa parohială învecinată. Universitatea Temple din Philadelphia s-a dezvoltat din Templul Baptist al lui Russell H. Conwell, care a adoptat practici instituţionale în 1891.

Industriile Goodwill îşi au originea curând după 1900, în biserica lui Edgar

J. Helms (1836 – 1942) la Boston, şi au apărut ca o încercare de a asigura slujbe pentru săraci şi bătrâni. Aceştia reparau articole ce

erau apoi vândute ieftin săracilor. În felul acesta erau ajutaţi atât şomerii cât şi cei care nu puteau cumpăra articole noi. De asemenea, erau organizate şi activităţi religioase şi sociale. Mişcarea a fost încorporată în 1905 şi a crescut până acolo că a inclus multe fabrici şi magazine de comerţ cu amănuntul.

Armata Salvării de asemenea a răspuns nevoilor sociale şi religioase ale oamenilor din oraşe. Ea şi-a început activitatea în America la puţin timp după fondarea ei în Anglia. Întruniri de stradă, aşezăminte sociale, cămine, grădiniţe şi multe alte metode erau destinate să-i ajute pe săracii neglijaţi şi pe declasaţii societăţii.

Evanghelia socială a fost o încercare de a se ajunge la cauzele relelor pe care unii încercau să le rezolve prin mijloacele menţionate mai sus. Se simţea că măsurile care tratau simptomele maladiilor economice nu erau suficiente, deoarece ele lăsau neatinse cauzele. Mişcarea sindicală a apărut ca un răspuns la acţiunile capitalistului, care, în goana sa după profit, arareori lua în

considerare bunăstarea consumatorului şi a muncitorului. Gânditorii au început să studieze învăţăturile sociale ale lui Cristos, pentru a vedea dacă găseau în ele o cale prin care puteau fi îndreptate nedreptăţile sociale.

Bazându-şi lucrarea pe doctrina teologică a calităţii de Tată a lui Dumnezeu şi a frăţiei între oameni, mulţi au abandonat învăţătura despre mântuirea individului şi s-au concentrat doar să aplice învăţăturile creştinismului la viaţa economică a statului pentru a aduce împărăţia lui Dumnezeu pe pământ.

Washington Gladden (1836 – 1918), un predicator congregaţionalist din

Ohio, punea accentul pe nevoia de a aplica principiile lui Cristos la ordinea socială, folosind, dacă era necesar, forţa statului pentru a interveni în interesul bunăstării societăţii. Cunoscuta lucrare *Pe urmele paşilor Lui* (1896) (tradusă în româneşte cu titlul „Ce-ar face Iisus în locul meu?", n.trad.), scrisă de

Charles Sheldon (1847 – 1946), arată, în formă de ficţiune, care

ar fi rezultatul social dacă fiecare ar încerca să acţioneze cum a acţionat Cristos în viaţa zilnică. Ca rezultat al studiului efectuat în domeniul eticii Bibliei şi al lecturii unor cărţi utopice, Walter Rauschenbusch (1861 – 1918), un predicator baptist german care între anii 1897 şi 1917 a predat la Seminarul Teologic Rochester, a devenit cel mai proeminent apostol american al evangheliei sociale. Cărţile sale *Creştinarea ordinii sociale* (1912) şi *o teologie pentru evanghelia socială*

(1917) au răspândit larg conceptul de evanghelie socială. El accentua necesitatea democraţiei, atât economică cât şi politică, susţinând că ea reprezintă calea prin care putea fi realizată pe pământ împărăţia lui

Dumnezeu. El sprijinea sindicatele, intervenţia guvernului şi un socialism temperat, ca mijloace care ar putea realiza acest scop. El argumenta că, deoarece munca nu este o marfă, oamenii ar trebui să aibă dreptul să se organizeze şi să trateze cu patronul pentru a obţine ore mai bune de lucru, salarii mai bune şi condiţii mai bune de muncă. El îndemna la împărţirea profitului ca o modalitate potrivită de a da muncitorului o răsplată cinstită pentru munca lui. El se opunea tipului de capitalism *laissez faire*, care punea accentul pe competiţie mai mult decât pe acţiunea de cooperare în societate.

Aceste concepţii aveau la bază ideea că Biserica trebuie să realizeze împărăţia lui Dumnezeu pe pământ în loc să vorbească despre o împărăţie viitoare milenară. La începutul acestui secol, evanghelia socială a fost larg acceptată de către bisericile liberale. Consiliul Federal al Bisericilor a fost principalul ei organizator.

V. LIBERALISMUL TEOLOGIC ÎN AMERICA

Dezvoltarea evoluţiei darwiniste, apariţia criticii biblice pe scena americană prin studenţii care au studiat teologie în Germania şi în Scoţia cu profesori ca

Samuel R. Driver, şi importarea idealismului german au adus în bisericile americane din secolul al XIX-lea liberalismul. A fost menţionată deja evanghelia socială a lui Rauschenbusch, care nu era decât aplicarea teologiei liberale la sferele sociale şi economice ale

vieţii. Teologia liberală punea accentul pe mesajul etic al unui Cristos umanizat şi pe imanenţa lui Dumnezeu în inima omenească. În felul acesta, experienţa era norma, nu Scriptura.

Liberalii de asemenea erau foarte devotaţi metodei ştiinţifice şi legii naturale pentru a explica miracolele, şi se opuneau doctrinelor supranaturalului, păcatului originar şi ispăşirii – vinovăţiei de către Cristos. Mulţi dintre predicatorii educaţi în seminarii de către profesori liberali au popularizat aceste idei de la amvoanele lor.

Liberalismul a avut impact asupra marii mişcări pentru educaţie creştină în biserici, condusă de Horace Bushnell (1802 – 1876), predicatorul congregaţionalist al bisericii North Church din Hartford. După terminarea studiilor de drept, Bushnell s-a îndreptat spre teologie. În 1847 a publicat cartea *Educaţia creştină*, încarea. accentuat ideea că copilul trebuie să crească natural *înspre* har prin simplul fapt că trăieşte într-un mediu religios.

Susţinând o concepţie greşită cu privire la păcatul originar şi susţinând teoria influenţei morale a Ispăşirii, Bushnell credea că experienţa convertirii şi a creşterii *în* har, aşa cum era propovăduită de biserica evanghelică, nu era necesară pentru copil. El dorea ca copilul să crească ca un creştin, aşa încât el să ştie că niciodată nu a fost altceva decât creştin. El a pus mare accent pe dragostea divină şi în detrimentul dreptăţii divine; de asemenea, el s-a opus cu înverşunare trezirii spirituale din timpul său.

Aceste idei au influenţat educaţia creştină în Biserică. Ca rezultat al activităţii lui John H. Vincent (1832 – 1920), în anul 1872, au început lecţii de şcoala duminicală unice, programate central. împreună cu Lewis Miller, el a început în 1874 un curs în Chautauqua pentru a educa învăţătorii de şcoală duminicală. Gradarea lecţiilor a devenit o parte a acestei lucrări, ideea dezvoltării progresive a copilului în domeniul adevărului creştin fiind adoptată de la Bushnell. În 1903, a fost înfiinţată Asociaţia pentru Educaţia Religioasă, din care în 1922 s-a dezvoltat Consiliul Internaţional pentru Educaţia

Religioasă. Din nefericire, această mişcare dedicată ideilor cu

privire la educaţia creştină similare ideilor lui Bushnell, a ajuns sub conducere liberală.

Aceste organizaţii liberale şi aceşti conducători liberali au întâmpinat opoziţie puternică din partea teologilor de la Princeton, conduşi de A.A. Hodge

(1823 – 1886) şi din partea altor lideri evanghelici.

VI. COOPERAREA INTERCONFESIONALĂ

ŞI NONCONFESIONALĂ

Cooperarea în cadrul confesiunilor şi între confesiuni a constituit o altă activitate a bisericilor americane în timpul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea.

Asociaţiile Creştine ale Tinerilor Bărbaţi şi Femei (YMC ŞI YWCA) au fost rezultatul cooperării dintre membrii diferitelor confesiuni pentru a veni în întâmpinarea nevoilor sociale presante din noua societate urbană a timpului.

Planul de Unire din 1801 şi Societatea Biblică Americană din 1816 sunt alte exemple.

În 1881, Francis E. Clark, un predicator din Portland, Mâine, a organizat prima Societate a Strădaniei Creştine. Această societate a devenit rapid o

organizaţie interconfesională, captând interesul tinerilor din diferite confesiuni, în 1886 erau organizate peste opt sute de societăţi. Acestea le ofereau tinerilor educaţie etică, socială şi religioasă. Mai târziu, au fost înfiinţate pe baze asemănătoare organizaţii confesionale pentru a continua mişcarea în interiorul fiecărei confesiuni. Liga Epworth a bisericilor metodiste este un exemplu de acest tip de organizaţie.

Reunirea organică a confesiunilor a fost o altă formă de cooperare.

Reunirea Bisericii Prezbiteriene Cumberland cu Biserica Prezbiteriană, USA, în 1906, este un exemplu de cooperare ecumenică. Un alt exemplu este

Uniunea Prusiana, care s-a constituit în 1817 din bisericile

reformate şi cele luterane, datorită presiunii din partea regelui Prusiei.

Mişcarea Voluntară Studenţească, care a început sub auspiciile lui Moody la Northfield, Massachusetts, în 1886, a format o agenţie interconfesională sub conducerea lui John R. Mott (1865 – 1955), pentru a recruta misionari prin stimularea interesului pentru misiuni. Până în 1945, mişcarea recrutase 20.500

de misionari. După fondarea Conferinţei Misiunilor Străine din America de

Nord în 1893, confesiunile cooperau de asemenea în activitatea misionară, după principii interconfesionale. În 1906, a fost organizată o Mişcare

Misionară a Laicilor, 8 pentru a stârni interesul laicilor faţă de activitatea misionară.

Samuel S. Schmucker (1799 – 1873), profesor la Seminarul Luteran

Gettysburg, a fost unul din primii exponenţi ai confederaţiei bisericeşti, prin

„Apelul frăţesc către bisericile americane", pe care l-a lansat în 1835.

Preocuparea pentru noile probleme sociale şi pentru liberalismul teologic şi dorinţa de a realiza o cooperare şi unitate interconfesională a avut ca rezultat înfiinţarea Consiliului Federal a Bisericilor lui Cristos în America. Consiliul asigura cooperarea între confesiuni printr-un comitet format din reprezentanţii bisericilor autonome. În 1905 a fost redactată constituţia Consiliului Federal la o întâlnire la Carnegie Hall din New York. Ea a fost acceptată de 33 de confesiuni la o întâlnire în Philadelphia în 1908.9 Acesta este un exemplu de confederaţie.

Consiliul Federal a arătat întotdeauna un interes puternic pentru problemele sociale şi pentru aplicarea principiilor etice ale creştinismului în soluţionarea acelor probleme. Din nefericire, el a căzut sub influenţa conducerii liberale, şi uneori a părut că susţine colectivismul ca ordine economică ideală.

Trecerea în revistă a istoriei Bisericii în America între 1789 şi

1914 a dezvăluit diversitatea problemelor şi varietatea soluţiilor pe care Biserica le-a adoptat pentru a le rezolva. Este regretabil faptul că pentru rezolvarea multora dintre aceste probleme unele biserici au adoptat poziţii care s-au dovedit ostile învăţăturilor Bibliei.

NOTE

1. Peter G. Mode, *Source Book and Bibliographical Guide for American Church History* (Menasha, Wis.: Banta, 1921), p. 339 – 342.
2. Ibid., p. 336 – 339.
3. Ibid., p. 404 – 407.
4. Ibid., p. 491 – 499.
5. Ibid., p. 499 – 501.
6. Ibid., p. 491.
7. Ifeid., p. 653 – 655.
8. Ibid., p. 675 – 676.
9. Ibid., p. 669 – 671.

BISERICA ŞI SOCIETATEA
ÎN TENSIUNE DUPĂ 1914

38

Biserica şi ordinea socială

Pentru un european care a trăit în perioada de după Revoluţia Franceză şi

Napoleon şi până la primul război mondial, secolul al XX-lea după 1914 i s-ar părea haotic. El ar fi îngrozit de dezordinea din afacerile internaţionale şi de nesiguranţa pe care oamenii par a o simţi în ce priveşte problemele economice.

Numeroasele voci religioase în conflict cu creştinismul istoric ar fi o problemă de adâncă îngrijorare.

Realitatea este că perioada între 1914 şi 1945 a adus lumii schimbări mult mai drastice decât cele cu care Europa a fost confruntată în epoca conflictului ideologic religios din timpul Războiului de Treizeci de Arii. Lumea a trecut, prin două războaie

mondiale cu caracter impersonal, totale şi mecanizate, care au adus Europei uriaşe pierderi de vieţi şi de materiale. Imperiile german, rus, turc şi austriac au dispărut şi au fost înlocuite cu state fie democratice, fie totalitare. Europa a fost eclipsată în afacerile internaţionale de către cele două supraputeri, Statele Unite şi Rusia. China comunistă şi lumea arabă cu petrolul ei pot ameninţa hegemonia acestor două puteri. Democraţia a fost înlocuită cu conducerea totalitară în peste două treimi din populaţia lumii.

Naţionalismul politic pare să promoveze naţionalismul economic în loc de cooperarea internaţională care a apărut după primul şi al doilea război mondial. Lumea arabă cu populaţia ei numeroasă, cu un islamism în plină renaştere şi cu controlul pe care îl deţine asupra a trei pătrimi din petrolul lumii, ameninţă cu dezastrul economic dacă şi-ar reţine petrolul.

Statul teritorial naţional, care a sprijinit realizările Reformei în Europa, a devenit tot mai secularizat. În Statele Unite el a adoptat o atitudine neutră faţă de religie, atitudine definită de Curtea Supremă, iar în cazul statelor totalitare de dreapta şi de stânga, a fost adoptată o atitudine ostilă, şi în multe cazuri chiar persecuţie severă.

Biserica creştină universală, prin expansiunea misionară, trebuie să învingă crescânda uzurpare externă de către stat a ceea ce biserica considerase înainte a fi drepturile şi privilegiile cât şi responsabilităţile ei. Această creştere a puterii şi a funcţiilor statului secular a fost stimulată de înmulţirea legislaţiei în domeniul asistenţei sociale. O asemenea legislaţie şi-a avut începuturile în

Anglia, când statul a fost obligat să dea ajutor acelor călugări care fuseseră deposedaţi de mănăstirile lor atunci când mănăstirile au fost închise în 1539.

Statul a fost obligat să-i ajute pe cei pe care biserica îi ajutase înainte prin activitatea de caritate a călugărilor. Puterea politică crescândă a muncitorimii a impus introducerea unor legi în favoarea ei, iar administrarea şi impunerea acestor legislaţii a mărit puterea statului. Două războaie mondiale în secolul al

XX-lea au adus înregimentarea totală a tuturor resurselor umane şi materiale ale statelor pentru a câştiga victoria. Aceste forţe necesare în timp de război au crescut tot mai mult, extinzându-se în perioada postbelică. Statul atotputernic, secular, totalitar, nu admite nicio opoziţie şi pretinde devotament total din partea cetăţenilor lui. Ameninţarea religiei de către statul secular puternic, şi în unele cazuri ostil, este una dintre cele mai mari probleme externe cu care este confruntată acum biserica.

I. BISERICILE ÎN DOUĂ RĂZBOAIE
MONDIALE ŞI ÎN REVOLUŢII

În timpul secolului al XIX-lea şi la începutul secolului al XX-lea, au apărut mişcări care au cultivat ideea păcii universale. Teologia liberală şi evanghelia socială, cu accentul lor pe calitatea de tată a lui Dumnezeu şi de frăţie a oamenilor, au ajutat la promovarea acestei tendinţe de a acţiona pentru pacea lumii. De asemenea, grupurile pacifiste au sprijinit mişcarea pentru pace. Societatea America. nă pentru Pace (1828) a reunit în ea multe societăţi pentru pace într-o organizaţie naţională mai mare care să acţioneze pentru realizarea păcii mondiale. Societatea condamna orice război în afară de cel de autoapărare şi sprijinea negocierea tratatelor de arbitrare pentru ca statele să-şi rezolve problemele în mod paşnic. Până în 1914, secretarii de stat americani negociaseră aproape cincizeci de asemenea tratate. Conferinţe internaţionale pentru pace, sprijinite mai ales de biserici, au avut loc anual începând cu prima întâlnire importantă de la Paris în 1889 până în 1913. Una dintre cele mai cunoscute conferinţe de pace a avut loc la Haga în 1899. Acea conferinţă a înfiinţat un tribund pentru arbitrarea disputelor internaţionale.

Apoi, în 1910, a fost înfiinţată, de către Andrew Carnegie, Fundaţia Carnegie pentru Pacea Internaţională.

Poziţia bisericilor americane a fost rezumată într-un editorial al revistei

Outlook din 7 mai 1898. După ce au ajuns la concluzia că războiul nu era justificat, bisericile urmau să întărească morala naţională, să aline suferinţa şi să acţioneze pentru a preveni declinul

moral obişnuit de după orice război.

Optimismul în legătură cu pacea a fost într-o măsură domolit de începerea războiului în 1914, dar bisericile americane au sprijinit declaraţia de neutralitate a lui Wilson. Ele considerau că Germania şi aliatele sale sunt răspunzătoare pentru acest război, dar în acelaşi timp credeau că mamonismul european, imoralitatea şi neglijarea valorilor spirituale contribuiseră la declanşarea războiului. America a hotărât să rămână izolată de război şi chiar de pace, şi să-i ajute prin Crucea Roşie pe cei care au avut de suferit din cauza războiului.

În timp ce propaganda interpreta tot mai mult războiul în termeni spirituali ca fiind lupta pentru salvarea civilizaţiei creştine pe care „hunii".

Capitolul 38 427

Încercau să o distrugă, opinia religioasă s-a schimbat în mod gradat. Un sondaj din 1916 în rândurile preoţilor prezbiterieni americani indica faptul că ei erau în marea lor majoritate în favoarea înarmării pentru autoapărare. Se credea că o Americă puternică, putea ajuta la extinderea democraţiei când ar fi venit timpul de pace. Spre începutul anului 1917, bisericile au început să pună steagul naţional în biserici împreună cu steagul creştin, dându-i locul de onoare din partea dreaptă.

Bisericile americane au sprijinit declaraţia de război a preşedintelui în primăvara lui 1917, căutând în orice mod posibil să ajute statul să câştige războiul. Atitudinea de ostilitate faţă de război şi de neutralitate s-a schimbat rapid într-una în care bisericile aprobau războiul şi deveneau agenţii ale guvernului. Clerici cu renume şi-au dat binecuvântarea asupra baionetei ca instrument care să aducă împărăţia lui Dumnezeu. Bisericile au asigurat capelani pentru armatele care urmau să se înfiinţeze. Ele sprijineau Crucea

Roşie prin contribuţii şi confecţionând bandaje pentru răniţi. Mulţi predicatori recrutau activ tineri pentru armată, expunând de la amvon natura religioasă a războiului în Europa. Unii chiar au vândut obligaţiuni de război în cadrul serviciilor bisericeşti. De asemenea unii făceau propagandă atrocităţilor războiului. Un bine cunoscut pastor i-a

numit pe soldaţii germani „şerpi cu clopoţei" şi „hiene". În timpul războiului, până şi muzica germană clasică a fost interzisă. Cei ce se opuneau înrolării în armată pe motive de conştiinţă şi apărătorii libertăţii cuvântului erau atacaţi pentru a fi îndrăznit să se opună războiului. Pe scurt, biserica a binecuvântat şi a sprijinit războiul ca pe o cruciadă sfântă.

Odată cu insuccesul naţiunilor de a asigura pacea după Primul Război

Mondial, cu creşterea naţionalismului, cu tăgăduirea de mai târziu de către statele europene a datoriilor lor faţă de Statele Unite şi cu dezvăluirile

Comitetului Nye în 1935 în legătură cu vânzările de arme din timpul războiului, bisericile din America au ajuns să fie dezamăgite de război. Mulţi predicatori şi laici liberali au devenit pacifişti. De fapt, un sondaj făcut în

1931 arăta că peste douăsprezece mii, din douăzeci de mii de clerici americani care au răspuns sondajului din toate confesiunile, au afirmat că biserica nu trebuie nici să aprobe nici să susţină un război viitor. Totuşi, sarcina de a ajuta bisericile sărăcite de pe Continent nu a fost neglijată de bisericile aliaţilor victorioşi, şi s-a contribuit cu sume mari pentru ajutor şi reconstrucţii.

Bisericile au sprijinit şi dezarmarea şi scoaterea războiului în afara legii între anii 1919 şi 1939.

Chiar şi înainte de al doilea Război Mondial, bisericile în ţări totalitare ca

Germania au fost obligate să tacă în legătură cu problemele politice şi să se concentreze asupra mesajului spiritual al creştinismului; ele au avut de ales între îmbinarea dogmei totalitare cu credinţa creştină şi opoziţia faţă de statul totalitar care le-ar fi atras persecuţia. Mulţi credincioşi germani, conduşi de

Niemoller, au adoptat a doua variantă şi au suferit pentru poziţia lor.

Creştinii din aceste ţări puteau acum aprecia bine situaţia creştinilor care au fost persecutaţi de statul roman în primele zile ale

credinţei creştine.

Pentru opoziţia lor faţă de nazişti, Dietrich Bonhoeffer a fost executat, iar

Niemoller a fost închis. Bisericile din Japonia au fost obligate să se unească în

1941 în Kyodan. Biserica ortodoxă din Rusia a sprijinit războiul.

Al doilea Război Mondial a găsit bisericile din ţările democratice mult mai precaute în atitudinea lor faţă de război decât fuseseră în 1914. Nu mai exista încercarea din 1914 de a-l face un „război sfânt". Biserica s-a opus apelului la ură. Mulţi creştini în ţări ca Norvegia şi Olanda, care erau ocupate de puterile

Axei, au suferit pentru credinţa, lor. Celor care refuzau să se înroleze în război datorită conştiinţei religioase li s-a dat mai mult ajutor de către biserici decât li se dăduse în Primul Război Mondial. Sprijinirea ezitantă a războiului era bazată pe ideea supravieţuirii naţiunii mai degrabă decât pe oricare alt scop idealist. Pe tot parcursul războiului, a fost menţinut un sentiment al unităţii tuturor creştinilor, indiferent pe care parte a frontului luptau. La sfârşitul războiului, confesiunile protestante majore americane s-au oferit să adune peste 100 de milioane de dolari pentru ajutor şi pentru reconstruirea bisericilor care au fost distruse în Europa în timpul războiului.

Cu toate că în al Cel de-al 11-lea Război Mondial Biserica nu şi-a supus conştiinţa statului aşa cum făcuse în Primul Război Mondial, prin aprobarea războiului ca o acţiune sfântă, ci a susţinut unitatea esenţială a tuturor creştinilor de pretutindeni, rezistând tendinţei spre ură, Biserica a dat totuşi capelani pentru forţele armate şi a sprijinit cu căldură Crucea Roşie. Ea de asemenea a depus mari eforturi pentru slujirea nevoiaşilor şi suferinzilor în timpul războiului şi pentru reconstruirea bisericilor după război. John Foster

Dulles a ajutat la integrarea eforturilor bisericilor americane în acţiunile

Departamentului de Stat pentru a plănui o pace dreaptă. Bisericile au considerat că Cel de-al doilea Război Mondial şi Războiul

din Coreea au fost războaie „drepte”, dar mulţi credincioşi s-au opus participării americane la

Războiul din Vietnam.

II. TENSIUNILE DINTRE BISERICA ŞI STAT

A. în statele democrate în timp ce în statele democrate Biserica nu a îndurat persecuţie aspră sau martiraj, relaţiile de lucru dintre Biserică şi stat au fost deseori pline de tensiune datorită faptului că statele au devenit tot mai secularizate, iar prin impozite şi prin puterea legislativă au câştigat mai mult control asupra individului. Rezultatul a fost fie o separare a statului de Biserică, fie stabilirea unei biserici de stat care să manifeste toleranţă faţă de celelalte confesiuni.

1. În Statele Unite a fost ridicat un „zid de separare”, bazat pe hotărâri ale

Curţii Supreme asupra Primului Amendament al Constituţiei, care interzice ca statul să aleagă o religie şi să o facă religie de stat şi de asemenea interzice orice ameninţare la adresa exercitării libere a religiei. De asemenea, Articolul

VI interzice orice test religios pentru ocuparea unei funcţii într-un serviciu de stat.

Principiul „zidului de separare” a fost formulat în 1879, la judecarea

cazului *Reynolds împotriva Statelor Unite*, prevăzând că exercitarea liberă a religiei nu trebuie să ducă la acţiuni care să violeze bunăstarea publică. Cu ocazia cazului *Cantwell împotriva statului Connecticut* din 1940, Curtea a declarat că, aşa cum prevede Cel de-al paisprezecelea Amendament, li se interzice statelor să emită legi care ar viola Primul Amendament. În 1947, cu prilejul cazului *Everson împotriva Ministerului Educaţiei*, Curtea Supremă a hotărât că transportarea elevilor de la şcoala parohială cu autobuzul pe cheltuiala publică era o încălcare a principiului separării bisericii de stat. A

fost de asemenea scoasă în afara legii folosirea şcolilor publice pentru educaţie religioasă de către conducători religioşi, în 1948, când s-a dezbătut cazul

McCollum împotriva Ministerului Educaţiei. A fost abolită chiar şi citirea voluntară a Bibliei, aprobată de stat, cu prilejul cazului *Schempp împotriva*

Districtului Şcolar din Abington din 1963, iar rugăciunile publice aprobate de stat au fost interzise în 1962, prin decizia dată în cazul *Engel împotriva lui*

Vitale. În timp ce aceste decizii interziceau orice sprijin al religiei de către stat, ele au făcut de asemenea statul şi educaţia publică să fie atât de golite de religie încât în educaţia publică s-a introdus un vid moral; a fost deschisă calea pentru învăţăturile duşmane Scripturii.

2. Germania, Anglia şi Scandinavia au urmat calea unirii Bisericii cu statul prin înfiinţarea bisericii de stat în paralel cu introducerea toleranţei faţă de toate confesiunile care nu fac parte din biserica de stat. Numirea liderilor bisericii şi orice schimbări în mărturisirile de credinţă trebuie aprobate de guvern. Faptul acesta a devenit clar în 1928, când liderii bisericii din Anglia au dorit să revizuiască „Cartea de rugăciune comună", iar guvernul nu a aprobat această revizuire. Deoarece Canada nu are o biserică de stat, fondurile publice în Québec sunt alocate şcolilor atât protestante cât şi romano-catolice pe baza numărului lor de elevi.

B. în ţările totalitare

Nu trebuie uitat faptul că revoluţiile, cum au fost cele din Anglia, Franţa şi din cele treisprezece colonii americane în secolele al XVII-lea şi al

XVIII-lea, au fost democratice şi edenice în dorinţa lor de a le înapoia oamenilor puterea pe care se credea că o deţinuseră într-un sistem idilic anterior. Statul era limitat de o constituţie şi de un sistem pluripartinic, prin care, în alegeri, oamenii puteau să aleagă partidul cu politica cea mai bună. O

lege a drepturilor şi un guvern care respecta legile îi lăsau individului o viaţă particulară liberă, religioasă şi socială.

În timp ce legile de încorporare, de raţionalizare şi de „apărare a patriei".

duceau în timpul războiului la limitări în ţările democratice, în statele totalitare de stânga şi dreapta, care au apărut după primul război mondial, statul era atotputernic. Aceste state priveau spre o utopie rasială sau imperială viitoare, condusă de un om sau de un grup de elită care dădea legi fără nicio limitare. Un partid cu guvernare nelimitată, cuplată cu dominaţie asupra maselor prin propagandă şi prin poliţie secretă, conducea având ca scop bunăstarea statului. Nu exista nicio distincţie între drepturile publice şi

 private şi nicio lege a drepturilor. În statele de stânga a fost interzisă chiar şi producţia bazată pe proprietatea particulară. Sistemele comuniste de stânga, cum sunt cele din China, Rusia şi Cuba, au fost în general mai aspre cu

Biserica decât statele totalitare de dreapta, cum au fost Germania şi Italia, unde au fost mai puţini martiri.

Lumea democratică nu s-a opus nici comunismului naţionalist, cum ar fi cel din Iugoslavia, şi nici statelor de dreapta din America de Sud în aşa măsură cum s-au opus comunismului internaţional agresiv al Rusiei sau rasismului de dreapta al Germaniei lui Hitler, care au ameninţat pacea lumii.

Această opoziţie a dus la al doilea război mondial şi la războiul rece.

Biserica Romano-Catolică a suferit mari pierderi în lumea întreagă cu excepţia Spaniei, Portugaliei, Québecului şi Statelor Unite. Dictatura nazistă în Germania a slăbit Biserica Romană din acea ţară în ciuda concordatului din

1933. Revoluţia comunistă din 1917 a eliminat orice influenţă pe care Biserica

Romană o avusese în unele părţi ale Rusiei. Alipirea de către Rusia, după

1939, a statelor satelite Estonia, Letonia, Lituania, Cehoslovacia, Polonia.

Ungaria, Bulgaria, România, Cuba şi China comunistă a avut ca rezultat persecutarea liderilor Bisericii Romane într-un efort de a deţine controlul asupra oamenilor. În multe ţări latino-americane,

intelectualii au plecat din biserici şi au devenit indiferenţi faţă de religie. Muncitorii şi ţăranii se revoltă împotriva exploatării sociale, politice şi economice la care au fost supuşi de-a lungul secolelor. Deoarece Biserica Romană este asociată cu conducătorii statului, oamenii se pot ridica şi împotriva ei după ce devin educaţi şi văd că ea este de partea exploatatorilor. Guvernul naţionalist din Mexic, în dorinţa lui de a crea un standard economic de viaţă mai înalt, a limitat drastic puterea

Bisericii Romano-Catolice şi a căutat să-i elimine influenţa politică. Biserica

Romano-Catolică pare a-şi pierde monopolul religios vechi de secole în

America Latină, dar mulţi preoţi au început să pledeze şi chiar să sprijine schimbări revoluţionare violente, de obicei de stânga, sociale şi economice, pentru a corecta nedreptăţile.

Pentru a compensa această pierdere de enoriaşi, Biserica Romano-Catolică a căutat să-şi întărească poziţia în Statele Unite şi în alte ţări democratice pe al căror ajutor se poate baza. Ea ştie că Statele Unite trebuie să-şi asume acum responsabilitatea de a menţine ordinea mondială. Atât încercarea de a pune un ambasador American la Vatican cât şi creşterea numerică a cardinalilor americani în câteva consistorii recente au părut a ţinti spre câştigarea sprijinului romano-catolicismului american.

La începutul anilor 1940, a fost făcută încercarea ca Departamentul de

Stat al Statelor Unite să refuze să emită paşapoarte pentru misionarii protestanţi care doreau să intre în ţările din America de Sud, pe motivul că ei periclitau politica de bună vecinătate. Această mişcare a fost înfrântă de acţiunea fermă din partea protestanţilor. Puterea Bisericii Romano-Catolice în

Statele Unite este demonstrată de felul în care Houywoodul evită să-şi atragă duşmănia Legiunii Decenţei Romano-Catolice, atunci când aceasta obiectează la filmele imorale sau anti-romano-catolice. Arareori apare în presa americană

vreo publicitate defavorabilă Bisericii Romano-Catolice; dimpotrivă, Bisericii

Romane îi este acordată de către multe secţii ale presei o publicitate favorabilă care depăşeşte puterea ei numerică în rândurile populaţiei. În Statele Unite există peste 200 de colegii şi tot atâtea seminarii romano-catolice. Biserica

Romano-Catolică din Statele Unite şi din alte părţi caută să intre în graţiile clasei muncitoare mult mai insistent decât o fac bisericile protestante.

Biserica Romano-Catolică a insistat întotdeauna că, vorbind prin papă, ea este autoritatea finală în materie de credinţă şi morală. De asemenea, ea pretinde că ierarhia papală poate acorda sau reţine mântuirea prin sacramente, pe care singură ierarhia le poate administra. Acest sistem autoritar, ierarhic şi sacramental este prin însăşi natura sa totalitar prin pretenţiile impuse credincioşilor lui. Supunerea faţă de papă precedă teoretic oricare altă supunere, dar în practică romano-catolicii din ţări ca Statele Unite au modificat această poziţie. Insistenţa asupra unei supuneri prioritare faţă de biserică a adus Biserica Romano-Catolică sub persecuţie în statele totalitare.

Deoarece statele totalitare sunt la bază antireligioase şi deoarece Roma cere cel puţin o atitudine binevoitoare din partea statului, coexistenţa paşnică este o problemă. Din acest motiv, papa foloseşte orice armă posibilă împotriva comunismului totalitar agresiv şi caută să primească sprijinul statelor democratice.

1. Trebuie să menţionăm că ostilitatea romano-catolică faţă de statele totalitare de dreapta nu este o ostilitate faţă de totalitarism ca atare. Acolo unde statul recunoaşte drepturile papalităţii, papalitatea cooperează cu acel stat chiar dacă este totalitar. Faptul acesta poate fi demonstrat de istoria recentă a papalităţii în Italia. După ce statul italian a încorporat statele papale şi Roma în naţiune (1870), papa Pius al IX-lea s-a retras în „închisoare”.

voluntară la Vatican şi le-a interzis romano-catolicilor să coopereze cu statul democratic monarhic din Italia, prin vot sau

serviciu. Abia în 1929, după

Acordul de la Lateran cu dictatorul Mussolini, papalitatea şi-a slăbit ostilitatea faţă de statul italian. Mussolini i-a permis lui Pius al XI-lea să formeze un nou Stat Vatican, să primească şi să trimită ambasadori, şi el a recunoscut religia romano-catolică drept „singura religie" a statului. În schimb, papalitatea a permis credincioşilor să sprijine statul totalitar. Papalitatea a sprijinit dictatura lui Franco în Spania şi a lui Salazar în Portugalia. Ea de asemenea a ajuns la o înţelegere cu Hitler în Germania printr-un concordat în

1933. P.apa a criticat ambele state în enciclicele sale, dar nu a protestat împotriva încercărilor germane de a-i lichida pe evrei.

Dictaturi mai mici de dreapta cât şi cele mari s-au amestecat în viaţa religioasă protestantă. În timp ce Hitler, prin concordatul din 1933 cu papa, garanta independenţa bisericii şi libertate pentru ca romano-catolicii să-şi profeseze şi practice religia lor, el nu a fost la fel de generos cu protestanţii după 1933. Biserica evanghelică germană a „germanilor creştini" a fost înfiinţată în 1933, avându-l ca episcop preşedinte pe Ludwig Müller. Biserica confesională germană, condusă de bărbaţi ca şi Karl Barth, Martin Niemoller

Şi Dietrich Bonhoeffer, au protestat, iar în mai 1934 au dat *Declaraţia*

Barmen. Aceasta era în mare parte opera lui Karl Barth. Ea reafirma autoritatea lui Cristos în Biserică şi faptul că Scriptura este regula de credinţă şi de viaţă, şi refuza să accepte pretenţiile statului la supremaţie în viaţa religioasă. Niemoller a fost închis până după război.

De asemenea, Hitler i-a persecutat pe evrei, făcându-i ţapul ispăşitor pentru problemele Germaniei. El a început o politică deliberată de genocid, şi subordonaţii lui docili au omorât în lagărele de exterminare din Polonia şi din alte părţi şase milioane de evrei. Aceasta era aproape o treime din numărul evreilor din lume. Abia când aliaţii au intrat în lagăre, lumea şi-a dat seama cât de oribil şi-a pus Hitler politica în aplicare.

Protestanţii şi romano-catolicii din statele dictatoriale mai mici au suferit şi ei. Bisericile protestante din Japonia au fost obligate de către guvernul japonez să se unească în Kyodan în 1941. Arhiepiscopul Bisericii Anglicane din Uganda a fost ucis de oamenii lui Idi Amin; episcopi ca Festo Kivengere şi alţi creştini, au devenit refugiaţi. Renaşterea „yondo" în Ciad a unor vechi practici religioase păgâne a adus persecuţie asupra Bisericii, până când dictatorul a fost răsturnat. Creştinii din multe părţi ale lumii cunosc prin ce au trecut creştinii din statul roman în zilele lui Decius şi Diocleţian.

2. Comunismul totalitar de stânga persecută şi mai aprig Biserica. Mulţi au suferit martiraj, închisoare grea şi torturi îngrozitoare pentru credinţa lor.

Comunismul este o ameninţare la adresa creştinismului organizat tot aşa ca şi războiul sau năpasta modernă a secularismului şi materialismului, care loveşte atât de mult civilizaţia apuseană. Opoziţia statului roman faţă de Biserica

Primară şi răspândirea islamului în teritoriul mediteraneean în timpul secolelor al VII-lea şi al VIII-lea, sunt singurele ameninţări la adresa Bisericii comparabile cu cele de azi. Comunismul este periculos, deoarece el este în esenţă o credinţă sau o religie materialistă cu o sferă de cuprindere internaţională şi deoarece el pretinde că are singurele soluţii la problemele civilizaţiei moderne. Cucerirea Chinei în 1949 a făcut şi mai clară ameninţarea lui. Cele mai mari partide comuniste din ţările libere sunt în Italia şi Franţa; în Chile comunismul a condus o scurtă perioadă prin procesul electoral. Comunismul controlează o treime din populaţia lumii.

Comunismul este ostil creştinismului din cauza ateismului materialist care stă la baza filosofiei lui. Pentru un marxist, religia este un opiu care îi face pe exploataţi mulţumiţi cu viaţa lor grea, deoarece ei au speranţă într-o viaţă de apoi mai luminoasă. Comunismul sovietic este de asemenea împotriva religiei, deoarece Biserica Ortodoxă rusă din timpul ţarilor a fost legată de politica opresivă a statului. Când comuniştii au distrus statul ţarist, ei au încercat să distrugă Biserica Ortodoxă, deoarece ea făcea parte din sistemul pe care ei îl urau.

Deoarece comuniştii, prin structura guvernamentală şi prin cei peste opt milioane de membri ai partidului comunist, pot ţine sub control peste două sute de milioane de ruşi pentru a-şi atinge scopurile lor proprii, prezintă importanţă atitudinea comuniştilor din Rusia faţă de religia organizată. În

1917 peste o sută de milioane de oameni din Rusia făceau parte din Biserica

Ortodoxă care era controlată de o ierarhie birocratică bogată.

Comuniştii au pus mâna pe putere în timpul Revoluţiei Socialiste din

Octombrie, 1917; de atunci până la începutul anului 1923 au atacat biserica direct, deşi Constituţia din 1918 garanta libertatea de a face atât propagandă religioasă cât şi antireligioasă. În 1917 a fost confiscată proprietatea Bisericii

Ortodoxe şi transformată în proprietate de stat, fără nicio compensaţie pentru biserică. Statul permitea folosirea bisericilor numai pentru închinare. În felul acesta, biserica şi-a pierdut mijloacele de întreţinere. Clericii şi călugării au fost deposedaţi de privilegiul concesiilor, ceea ce însemna că nu puteau primi de lucru sau cartele pentru alimente. A fost interzisă în toate şcolile instrucţia religioasă, cu excepţia seminariilor pentru adulţi, în care putea fi predată numai teologie. Ceremoniile de căsătorie trebuiau oficiate de către funcţionarii de stat. Cu toate acestea, Bisericii i s-a permis să aleagă din nou un patriarh.

Eşecul economic al comunismului pur în jurul anului 1921 a forţat statul să adopte unele metode ale capitalismului pentru a menţine producţia. Aceasta a contribuit la producerea unei schimbări în politica religioasă. Politica atacului direct a făcut loc în 1923 unei politici care a accentuat propaganda de discreditare a religiei. Au fost organizate carnavale antireligioase, în care erau ridiculizate obiectele folosite în închinare. Pentru răspândirea propagandei ateiste, a fost înfiinţată în 1925 o Ligă a Ateilor Militanţi.

Nici ridiculizarea, nici propaganda ateistă dintre anii 1923 –

1927 nu au avut succes; aşa că guvernul rus a adoptat un program care prevedea reprimarea culturii creştine, atacul direct şi educaţia antireligioasă. Acest program a fost dus la îndeplinire între anii 1928 şi 1939. Puţinelor biserici care au mai rămas li s-a permis să ţină numai servicii de închinare, fiind deposedate de dreptul de a educa sau de a-i convinge pe alţii să devină creştini. În 1929 au fost închise peste 1400 de biserici şi folosite de guvern pentru scopuri laice, jântre 1920 şi

1940 nimeni nu putea merge la biserică dacă duminica nu corespundea cu cea de a şasea zi de odihnă. Constituţia statului a fost modificată în 1929 pentru a asigura „libertatea de a ţine servicii religioase şi libertatea de a face propagandă antireligioasă". Aceasta însemna că orice încercare de a-i câştiga pe alţii la creştinism era interzisă, dar ateismului i s-au dat drepturi depline de a face propagandă în rândurile adulţilor şi a tinerilor în şcoli.

Incapacitatea ateismului militant de a desfiinţa creştinismul, persistenţa credinţei în Dumnezeu pe care aproximativ jumătate din populaţia Rusiei a exprimat-o la recensământul din 1937 şi ameninţarea situaţiei internaţionale au dictat nevoia unei retrageri strategice după 1939. Bisericile au fost redeschise, au încetat carnavalele antireligioase şi a fost abandonată predarea ateismului în şcoli. În 1943 i s-a permis lui Serghei să funcţioneze ca patriarh al

Moscovei şi al întregii Rusii. S-a revenit la săptămâna de şapte zile, s-au redeschis seminariile, şi Biserica Ortodoxă a fost eliberată de multele restricţii împovărătoare. Din punctul de vedere al guvernului, înţelepciunea de a face aceste concesii a devenit clară când biserica a sprijinit guvernul atunci când

Germania a invadat Rusia în 1941. Biserica rusă este tolerată, dar religia nu se

 bucură de deplină libertate.

Comunismul rus a ieşit din a.1 II-lea Război Mondial cu noi şi mari teritorii adăugate în Europa şi Asia. Cele trei republici baltice plus Polonia.

Cehoslovacia, Ungaria, România şi Bulgaria, toate au ajuns sub

control comunist. În fiecare din aceste state, biserica a fost persecutată. În unele cazuri persecuţia a avut sprijinul oamenilor, deoarece clerul avea un renume rău din cauza opresiunii clericale asupra poporului. Chiar şi ramura naţionalistă a comunismului din Iugoslavia lui Tito a persecutat biserica. În

China, biserica a suferit persecuţii din partea autorităţilor comuniste.

Biserica Romano-Catolică s-a opus cu înverşunare comunismului. Pius al

XI-lea în *Divini Redemptoris* (Răscumpărătorul Divin) (1937) a criticat comunismul aşa cum a criticat nazismul în acelaşi an în *Mit brennender Sorge*.

Mai târziu, Biserica Romano-Catolică părea a se fi acomodat cu regimurile comuniste, determinându-şi credincioşii din Polonia să-l voteze pe comunistul

Gomułka ca şi conducător al statului care era romano-catolic în proporţie de

80 la sută. Papa l-a primit într-o ocazie la Vatican pe ginerele lui Hruşciov.

Documentele Vaticanului II nu condamnă comunismul. Acolo unde asemenea conducători dau libertate Bisericii Romano-Catolice să lucreze cu credincioşii ei, ea pare a fi de acord să coopereze cu dictatura fie de dreapta fie de stânga.

Protestanţilor din statele comuniste nu le-a mers bine. La început regimul părea să coopereze cu bisericile, ca în China, îndemnându-le să rupă legăturile cu lumea „imperialistă". „Mişcarea de auto-conducere" din 1951 din China, deşi pretindea că lasă libertate Bisericii, a condus la confiscarea proprietăţii bisericii şi la interzicerea Bibliilor şi a educaţiei religioase. Unii protestanţi, cum a fost Hromadka în Cehoslovacia, îndemnau chiar la supunere şi la cooperare cu statul afirmând că şi una şi alta sunt susţinute de Biblie, şi recomandau dialogul cu comuniştii. Cu toată represiunea lui, comunismul nu a reuşit să distrugă religia; şi religia încă este mângâierea pentru milioane de oameni în China, Rusia şi alte ţări din

spatele Cortinei de Fier.

Lumea creştină trebuie să înţeleagă natura acestei noi credinţe politice studiindu-i ideile, aşa încât oamenii să poată discerne diferenţa dintre adevăr şi propaganda comunistă. Biserica trebuie să sprijine măsuri care să pună capăt relelor care ajută la crearea comunismului. Comunismul înfloreşte cel mai bine acolo unde este sărăcie şi suferinţă, pe care el promite să le uşureze.

Biserica nu trebuie să devină unealta nici unui grup anume, să scuze sau să încurajeze relele în societate. Deş-i biserica recunoaşte că ea se dezvoltă cel mai bine într-o societate democratică, cu economie liberă, ea trebuie să predice şi să trăiască Evanghelia şi să nu-şi permită să se identifice cu niciun ordin politic sau economic. Mai presus de toate, o viaţă consecvent creştină din partea membrilor ei, oricare ar fi statutul lor în societate, este reacţia cea mai eficace a bisericii faţă de comunism sau faţă de statul secular.

Capitolul 38 435

III. NAŢIONALISMUL ETNIC ŞI
RELIGIOS AL STATULUI

Bisericile în Statele Unite au sprijinit eliberarea negrilor din sclavie prin cel de-al treisprezecelea amendament în 1863, dar ele au fost indiferente la problema segregaţiei în secolul următor. Conştiinţa de rasă a negrilor s-a dezvoltat odată cu apariţia în 1906 a Asociaţiei Naţionale pentru Promovarea

Oamenilor de Culoare. Negrii doreau condiţii economice şi sociale mai bune şi încetarea segregaţiei. În 1949, preşedintele Truman a interzis segregaţia în serviciile militare şi civile.

În 1954, judecând cazul *Brown împotriva Ministerului Educaţiei*, Curtea supremă a declarat sfârşitul segregaţiei negrilor în şcoli, garantându-li-se integrarea în şcoli şi o educaţie egală cu cea a albilor. Preşedintele

Eisenhower a trebuit să trimită trupe federale în Arkansas la Little Rock în

1957 pentru a impune hotărârea. Transportul cu autobuzul a devenit modalitatea prin care hotărârea s-a impus prin ordinul Curţii

Supreme.

Sfidarea de către Rosa Park în 1955 a şederii în autobuzele segregate a dus, sub conducerea lui Martin Luther King Jr., la scoaterea în afara legii a autobuselor segregate pe drumurile interstatale în 1961, de către Comisia de

Comerţ Interstatal. S-au deschis pentru negri restaurantele, parcurile şi alte facilităţi publice în care mai înainte existau bănci sau locuri cu inscripţia

„Numai pentru albi". În 1964, Legea Drepturilor Civile a consolidat aceste realizări, interzicând discriminarea rasială în sindicate. O altă lege din 1965, apăra dreptul la vot al negrilor. Legea locativă din 1968 a promovat egalitatea albilor şi a negrilor în ce priveşte închirierea de locuinţe.

În timp ce mulţi sprijineau aceste mişcări, mai ales cei cu convingeri teologice liberale, multe biserici i-au admis cu greu pe negri în biserici ale albilor. Din 1965 s-a făcut un mare progres în acest domeniu.

Negrii din Africa de Sud au fost confruntaţi cu opoziţia bisericii faţă de cererea lor de încetare a segregaţiei rasiale sau de dezvoltare separată a raselor în statele negre. Li s-au făcut unele concesii. Oamenii uită că atât negrii cât şi albii au mers în Africa de Sud din direcţii diferite, cam în acelaşi timp, şi că ea este patria ambelor rase.

Mulţi negri din Africa s-au ridicat împotriva a ceea ce ei cred că este paternalism misionar alb şi au înfiinţat biserici negre independente. În 1967 se estima că există şase mii de asemenea grupuri în 290 de triburi, cu peste şapte milioane de adepţi în 34 de state. Deseori aceste grupuri au orientare escatologică, sunt carismatice şi au conducere autohtonă.1

A fost deja descris tratamentul la care i-a supus Hitler pe evrei, ca pe o minoritate etnică şi religioasă. Arabii se luptă cu înverşunare împotriva statului evreu. India a trebuit să se despartă în state separate – India şi

„Akistan – din cauza rivalităţii dintre musulmani şi hinduşi, care este o formă a naţionalismului religios. Grecii ortodocşi se opun

turcilor musulmani din

Cipru, iar conflictele sângeroase din ultimii ani au făcut din Irlanda de Nord un câmp de bătălie între romano-catolici şi protestanţi.

Multe state noi din Asia şi Africa, fie că nu i-au primit pe noii misionari, fie că au naţionalizat instituţiile de educaţie, tipografiile şi alte instituţii misionare. De asemenea, multe au sprijinit renaşterea vechilor religii etnice, cum» a fost cazul în Ciad.

Problemele relaţiilor dintre biserică şi stat în privinţa războiului, a puterii statului şi a naţionalismului ecleziastic şi etnic de stat, probabil că vor continua. Este satisfăcător progresul care s-a realizat, dar biserica mai are încă multe de făcut pentru propria ei independenţă şi împotriva opresiunii de orice fel.

NOTE

1. David B. Barrett, *Sckism and Renewal în Africa* (Nairobi: Oxford

University Press, 1968), p. 3, 6.

BISERICA ŞI SOCIETATEA

ÎN TENSIUNE DUPĂ 1914

39

Schimbări în teologie şi în structură

Creştinismul evanghelic a fost confruntat cu atacuri crescânde la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea. Au fost contestate natura universală a creştinismului, faptul că Dumnezeul absolut este cunoscut prin revelaţia Sa declarată, verbală, fără greşeală, inspirată de Duhul Sfânt şi validitatea universală a revelaţiei istorice obiective cu privire la Cristos.

Acestea au fost de asemenea renegate mai târziu, în favoarea abordărilor subiective imanente şi umaniste ale Evangheliei. Natura Bisericii, inspiraţia biblică şi infailibilitatea ei, rolul Duhului Sfânt în Biserică şi escatologia figurează mai mult în disputele teologice contemporane.

Liberalismul clasic a apărut în secolul al XIX-lea şi a culminat cu

Primul

Război Mondial, când el domina seminariile majore, colegiile şi amvoanele. A

eşuat după primul război mondial datorită ororilor războiului, datorită depresiunii economice majore şi datorită apariţiei neoortodoxiei. Doctrinele liberalismului despre imanenţa lui Dumnezeu, despre revelaţia subiectivă şi despre un viitor postmilenial prin efortul uman erau prea naive pentru a face faţă provocărilor postbelice.

Neoortodoxia a dominat scena teologică între anii 1930 şi 1950, dar şi-a pierdut avântul în anii 1960. Ea a devenit mai subiectivă şi existenţială în scrierile lui Tillich şi Bultmann.

În timpul ultimelor două decenii, ea a fost înlocuită de teologiile radicale umaniste, relativiste şi seculare, cum a fost teologia „morţii lui Dumnezeu", teologia laică a lui Cox şi Robinson, teologia speranţei cu nuanţă marxistă a lui Moltmann, teologia eliberării radicale şi teologiile negre şi feministe. Pare a fi la modă mai curând mântuirea sociologică în timp, prin oameni, decât mântuirea pe care o dă Dumnezeu cel veşnic prin Cristos. Cu toate acestea, s-a dezvoltat rapid o mişcare evanghelică în teologie care înlocuieşte teologia liberală cu tendinţele ei spre ecumenism.

Pe lângă aceste probleme interne legate de sursa şi de natura teologiei, biserica este confruntată cu problema mişcării ecumenice care doreşte să reunească creştinătatea. În unele cazuri, această mişcare a sacrificat teologia sănătoasă pentru a realiza o unire structurală bazată pe cel mai mic numitor comun.

I

I. DECLINUL TEOLOGIC ŞI RECONSTRUCŢIA

A. Dizolvarea liberalismului şi neoortodoxia

1. Către anul 1900, ideea de paternitate universală a lui Dumnezeu şi ideea de frăţie a oamenilor s-au răspândit de la seminarii spre laici, atunci când pastorii liberali au preluat amvoanele ţării. Cu toate că unii au încercat să arate că acest liberalism teologic îşi are

rădăcinile în ideile stoice, el a fost adus în America de studenţii americani care au studiat filosofia idealistă germană şi critica textului biblic în universităţile germane şi scoţiene.

Filosofia kantiană a fost o sursă majoră pentru gândirea liberală. Kant susţinea existenţa a două nivele ale adevărului şi limita Biblia la istoria fenomenală, ca înregistrare subiectivă a capacităţii omului de a fi conştient de

Dumnezeu. Biblia trebuia studiată ca o carte omenească, prin metode ştiinţifice, şi nu ca o revelaţie de la Dumnezeu. Religia era înrădăcinată în nivelul superior al raţiunii practice cu postulatul unui simţ uman înnăscut al binelui şi răului care cerea acceptarea existenţei sufletului, a lui Dumnezeu şi a imortalităţii, cu răsplata şi pedeapsa ca idei religioase practice. Această abordare a teologiei din perspectiva imanenţei lui Dumnezeu în om a fost amplificată de Schleiermacher, care considera că religia este un sentiment sau conştiinţa dependenţei de Dumnezeu în Cristos. Evoluţia darwinistă a fost de asemenea aplicată la religie, aşa încât ea a devenit un proces evoluţionist subiectiv, al cunoaşterii crescânde a lui Dumnezeu şi al progresului uman ascendent.

Liberalii aveau în comun idei cu privire la un Dumnezeu imanent în istorie şi în fiecare persoană pentru a garanta progresul spre o ordine umană ideală pe pământ. Omul perfectibil era confruntat mai ales cu problema mediului înconjurător, care l-ar fi condus cu precădere spre păcat. Dar avându-L ca exemplu pe Cristos, el se putea perfecţiona atât pe sine cât şi ordinea socială.

După liberali, Biblia conţinea doar înregistrarea subiectivă a percepţiei lui

Dumnezeu de către om. Educaţia şi acţiunea socială conduse de Biserică vor crea o ordine socială ideală, în care Cristos. Se va întoarce după Mileniu.

Profesorii din universităţi şi din seminarii, presa populară şi religioasă şi predicatorii proclamau aceste idei. Harry Emerson Fosdick a devenit un exponent cunoscut al acestor idei de la amvonul lui din Riverside Church din

New York.

Problemele Primului Război Mondial, Marea Depresiune Economică din

1929 şi influenţa teologiei existenţialiste a lui Soren Kierkegaard (1813 – 1855)

asupra lui Karl Barth şi a urmaşilor săi au zdruncinat ideea liberală a progresului uman prin eforturile omului. Karl Barth a arătat că Dumnezeu este transcendent şi nu imanent, iar omul este păcătos şi nu născut cu o scânteie a divinului în sine. Către 1930, liberalismul a scăzut în influenţă, şi confesiunile liberale din vechea linie au scăzut ca număr de membri, influenţă şi număr de misionari trimişi în străinătate.

Câţiva teologi întruniţi la Seminarul Hartford în ianuarie 1975 au criticat teoriile liberale şi au chemat la o reîntoarcere la doctrinele evanghelice pe care

Capitolul 39 439

aceşti oameni cu orientare liberală le atacaseră până atunci. Aceasta a fost o revocare totală a Afirmaţiei de la Auburn din 1923, pe care o semnaseră 1300

de pastori prezbiterieni. Acest document afirmase că infailibilitatea biblică, naşterea din fecioară, ispăşirea vinovăţiei oamenilor, învierea şi minunile lui

Cristos nu erau doctrine „esenţiale".

2. Neoortodoxia, teologia crizei sau, cum este numită uneori, teologia existenţială, au înlocuit liberalismul în declin între anii 1930 şi 1950. Studierea în seminarii a lui Schleiermacher, Ritschl şi Harnack a pregătit calea spre studierea cărţii lui Barth *Comentariu despre Romani* (1919) şi a cărţilor lui de mai târziu. Barth, Brunner şi Reinhold Niebuhr au fost urmaţi mai târziu deşi mai radicalii şi existenţialiştii Bultmann şi Tillich.

Două războaie mondiale distrugătoare, marea depresiune economică şi natura diabolică a totalitarismului de dreapta şi de stânga după Primul Război

Mondial au făcut ca liberalismul să fie tot mai irelevant, iar

neoortodoxia mai trainică din punct de vedere istoric şi teologic. Când tatăl teologului danez

Soren Kierkegaard i-a spus acestuia că, băiat fiind, L-a blestemat o dată pe

Dumnezeu şi că a fost necredincios legământului dat, fiindcă rupsese fără niciun motiv logodna lui cu Regina Olsen, şi când a văzut eşecul spiritual al

Bisericii Luterane care era biserica de stat din Danemarca, Kierkegaard a început să-şi dezvolte sistemul său teologic existenţialist, care urma să-i influenţeze puternic pe gânditorii neoortodocşi. Disperarea umană l-a determinat să se raporteze la un Dumnezeu transcendental printr-o decizie şi angajare personală făcută printr-un „salt al credinţei" şi nu printr-un proces raţional. Această concepţie despre un Dumnezeu care confruntă faţă în faţă o persoană în criză, confruntare care exclude efortul şi raţiunea umană, reapare în neoortodoxie.

Karl Barth (1886 – 1968), care a iniţiat neoortodoxia, s-a născut la Basel, în

Elveţia, dar a primit o educaţie teologică liberală în Germania. După o perioadă scurtă când a lucrat ca scriitor la o revistă liberală germană, a devenit pastor în Elveţia. Acolo, nevoile enoriaşilor săi şi caracterul inadecvat al teologiei sale liberale l-au condus spre Scripturi şi spre scrierile lui Jean

Calvin. Apoi, a predat teologie în instituţiile teologice germane din 1921 până în 1935, când opoziţia lui faţă de politica religioasă nazistă l-a obligat să plece la Basel. Acolo a predat la universitate până în 1962, când s-a pensionat şi a început să scrie masiva sa operă teologică.

El şi adepţii lui au susţinut următoarele idei. Dumnezeu este „cu totul altceva" decât omul, o fiinţă sfântă, veşnic transcendentă. Omul este disperat definit şi de păcătos. Biblia este o carte omenească, supusă criticii biblice ca oricare altă carte. Ea este o înregistrare a revelaţiei şi o mărturie despre revelaţie, şi nu o revelaţie ca atare, inspirată, obiectivă, istorică.

Propoziţională. Biblia devine revelaţie pentru individ în momentul crizei, când uhul Sfânt o foloseşte pentru a efectua o întâlnire personală a omului cu umnezeu. De fapt, revelaţia este înţeleasă a fi această întâlnire şi nu omunicare de informaţie. Istoria divină, sau istoria mântuirii, este separată de istoria ştiinţifică umană produsă de istoric. Pe Dumnezeu nu-L interesează

440 *Creştinismul de-a lungul secolelor* istoria umană sau mântuirea socială în cadrul ei. Oamenii sunt în Cristos, aleşi deja pentru salvare, şi au nevoie doar să fie făcuţi conştienţi de acest fapt.

Evanghelicii au salutat această reafirmare a păcătoşeniei omului, a transcendenţei lui Dumnezeu, *şi* accentul pus de Barth pe teologia biblică, dar ei nu au fost de acord cu lipsa de legătură între istoria sfântă şi cea seculară şi de asemenea nu au fost de acord cu faptul că el respinge ideea unei revelaţii de la Dumnezeu obiectivă, istorică, propoziţională. Cu excepţia lui Reinhold

Niebuhr, în gândirea neoortodoxă nu este loc pentru responsabilitatea socială.

Recursul la apologetica raţională şi la dovezile creştine a fost înlocuit cu descrierea credinţei ca un salt în gol. În soteriologia lor sunt prezente elemente ale universalismului. Omul este considerat păcătos, dar mai mult datorită păcatului prezent decât datorită păcatului originar care ar avea la bază „mitul".

unor Adam şi Eva istorici. Gânditorii neoortodocşi sunt de asemenea în favoarea vechii critici biblice liberale.

Cu toate că Emil Brunner (1889 – 1966) susţinea majoritatea acestor idei, el se deosebeşte de Barth prin faptul că a acceptat câteva revelaţii generale ale lui

Dumnezeu în natură şi a susţinut o concepţie mai puţin istorică cu privire la naşterea lui Cristos din fecioară. Reinhold Niebuhr (1893 – 1971) a constatat curând că liberalismul este neadecvat pentru a împlini nevoile membrilor parohiei sale din Detroit, care erau muncitori în industria de automobile. În

Omul moral şi societatea imorală (1932) şi *Natura* şi *destinul omului* (1941

1943), el a insistat asupra păcătoşeniei umane şi asupra impactului ei politic, economic şi social nociv. El credea că iubirealui – Dumnezeu pe Cruce a dat un răspuns care ajunge până dincolo de istorie, dar el credea că iubirea răscumpărătoare din om va aduce soluţii sociale adecvate nevoilor sociale umane.

Paul Tillich (1886 – 1965), un refugiat german şi profesor timp de mulţi ani la Seminarul Teologic Union din New York, a fost mai filosofic decât Barth.

Dumnezeul lui este un „fundament al existenţei" („ground of being") ultim şi nonteistic, cu care întâlnirea omului este empirică şi existenţială. El dizolvă atât

Biblia cât şi crezurile în expresii subiective ale gândirii umane, care trebuie să fie supuse criticii istorice. Religia este „preocuparea finală" şi o angajare faţă de Dumnezeu ca ultimul fundament al existenţei sau al fiinţei şi având o religie omul este capabil să învingă păcatul care reprezintă înstrăinarea de acel fundament al existenţei. John Robinson (1919), episcop de Woolwich, în cartea sa *Cinstit cu Dumnezeu* (1963), a popularizat câteva din ideile lui Tillichdespre Dumnezeu, dar ne lasă fără un Dumnezeu personal şi fără o revelaţie istorică de la El.

Rudolf Bultmann (1884 – 1976) a folosit critica formei pentru a extrage miezurile revelaţiei din cojile mitului şi ale altor forme literare în care, pretindea el, apostolii au prezentat adevărul. Din critica lui el a tras concluzia că putem cunoaşte foarte puţin despre persoana lui Cristos, despre învăţăturile sau despre viaţa Lui. În felul acesta, el a „demitizat" Biblia, făcând experienţa şi etica mai importante decât doctrina. Vederile sale critice au devenit atât de radicale, încât între el şi Barth au apărut diferenţe serioase. Cu

toate că în unele privinţe neoortodoxia era o perfecţionare a liberalismului, ea a început să se năruie în anii 1950. În următorul deceniu ea a fost înlocuită cu teologiile radicale.

3. Din anul 1960 încoace au apărut şi au dispărut mai multe teologii radicale, seculare şi umaniste. Fiecare s-a dovedit inadecvată

pentru a face faţă nevoilor religioase ale omului. Fiecare din ele schimba un Dumnezeu transcendent cu unul care era imanent în istorie, şi schimba un Cristos care este total Dumnezeu cu un Cristos uman care nu este Dumnezeu.

a. Teologi ca Thomas J.J. Altizer, Paul van Buren şi William Hamilton au elaborat efemera teologie „Dumnezeu este mort". Aceşti oameni îşi datorau teologia lui Nietzsche. Această teologie a fost popularizată pentru prima dată în coloanele publicaţiilor *New York Times* şi *New Yorker* în octombrie 1965.

Nu este clar ce au vrut ei să spună prin afirmaţia că Dumnezeu este mort.

Unii se pare că au vrut să spună că pentru mulţi oameni Dumnezeu este mort din punct de vedere psihologic, pentru că El a încetat să existe pentru ei de fapt; alţii au înţeles că El este mort din punct de vedere istoric, pentru că El pare irelevant într-o lume seculară a războaielor, a „holocaustului" evreilor şi a marii depresiuni economice; Altizer a susţinut că El este mort din punct de vedere ontologic, pentru că El a murit în moartea lui Cristos. În această lume seculară, acţiunea înlocuieşte teologia. La fel ca şi Bonhoeffer, care a fost executat de naziști, ei doreau un „creştinism fără religie" a cărui valoare să stea în acţiunea etică. Acest accent pus pe activism şi pe acţiune socială părea a se armoniza cu tonul radical al anilor '60. El intenţiona să lege biserica de lume aşa cum au făcut-o vechiul liberalism şi evanghelia lui socială.

Dietrich Bonhoeffer (1906 – 1945), care fusese influenţat de Barth şi de

Bultmann, spunea că omul a ajuns „la majorat" din punct de vedere intelectual într-o lume a crizei, în care teologia este irelevantă şi în care omul trebuie să acţioneze cu spirit de responsabilitate, într-un „mod lumesc sfânt".

moral, în angajare faţă de Cristos ca Domn. Un asemenea „creştinism lumesc" existenţial ar lega sacrul şi secularul în viaţa cotidiană. Cărţile şi scrisorile lui Bonhoeffer din anii 1930 – 1940 au avut o influenţă deosebit de mare în această perioadă.

Harvey Cox, profesor de teologie la Universitatea Harvard, a scris *Oraşul secular* (1965), în care argumenta că urbanizarea şi secularizarea duceau la negarea existenţei lui Dumnezeu undeva „acolo afară". Dumnezeu este imanent în lume, mai ales în societatea urbană, şi omul poate găsi împlinire în societate, în care Dumnezeul ascuns poate fi descoperit.

b. Aceste teologii seculare au căzut şi locul lor a fost luat de teologiile mai noi ale speranţei, ale lui Jürgen L. Moltmann (1926) şi Wolfhart Pannenberg

(1928). Moltmann pune accentul pe acţiunea viitoare a lui Dumnezeu în istorie, mai mult decât pe revelaţia trecută. Dilema omului va fi rezolvată prin împlinirea promisiunii eliberării viitoare prin voia şi prin acţiunea lui

Dumnezeu. Aceste idei din lucrarea sa *Teologia speranţei* (1967) dizolvă istoria în viitor şi viitorul în revoluţie, în care Cristos şi mântuirea sunt legate e dezvoltarea socială într-un sistem cu tentă marxistă.

Pannenberg ia istoria mai serios şi mai ales învierea lui Cristos. Istoria îl revelează pe Dumnezeu în acţiune, şi activitatea Lui poate fi studiată istoric.

Revelaţia este act sau eveniment, şi nu propoziţie. Sensul final prin Cristos vine la sfârşitul istoriei.

c. Pierre Teilhard de Chardin (1881 – 1955) pare să se încadreze întrucâtva în linia teoriei evoluţiei emergente a lui Lloyd Morgan sau a vitalismului lui

Henry Bergson. În unele privinţe, el anticipează teologia procesuală care crede în implicarea lui Dumnezeu în procesul natural al evoluţiei. În procesul evoluţionist al lui Teilhard, „particulele alfa" fac parte dintr-o dezvoltare ascendentă în cadrul unui proces în care Cristos, ca „Punctul Omega" atrage în mod creativ aceste unităţi elementare laolaltă pentru a forma combinaţii de un ordin superior. Dumnezeu şi lumea Lui evoluează împreună spre o ordine nouă sau spre o ordine mai perfectă.

d. Teologia procesuală, care este mai filosofică decât cea a lui Teilhard, este bazată pe gândirea lui Alfred N. Whitehead (1861 – 1947) şi este expusă de

Charles Hartshorne (1897) de La Universitatea din Chicago şi de John Cobb.

Jr. Aceşti oameni caută să elaboreze o teodicee pentru a explica răul din lume.

Natura realităţii este *devenire*, nu *fiinţă*, şi atât Dumnezeu cât şi universul Lui devin, nu sunt. Toate vieţuitoarele reacţionează faţă de mediul înconjurător şi unele faţă de altele prin alegere liberă creatoare, care poate cauza suferinţă.

Dumnezeul primordial, care este şi creator, conduce creaţia în dragoste spre un nivel mai înalt, cu scopul ca El şi creaţia Sa să învingă răul şi să prevină haosul într-o ordine nouă.

e. Teologia eliberării, de care sunt întrucâtva legate teologia radicală a negrilor şi teologia feministă, a apărut în America Latină în lucrarea *O*

teologie a eliberării (1973) de peruvianul romano-catolic Gustavo Gutierrez

(1928) şi în scrierile lui Rubern Alves şi, în America de Nord, în cele ale lui

Roger Shaull. După ei, teologia trebuie să înceapă aşa cum a făcut Cristos, cu un angajament de a-i elibera pe oprimaţi, angajament care trebuie să fie o practică, şi nu o teorie. Teologia ia naştere din situaţia umană în istorie, şi nu din gândire. O poziţie asemănătoare are şi teologia negrilor a lui James Cone şi mai recent teologia feministă. Istoria umană este scena teologiei şi a eliberării, adesea concepută în termeni marxişti. Această salvare este o eliberare socială, economică şi politică de sub toate formele de oprimare. Ca şi în cazul exodului evreiesc, revelaţia se ocupă de oprimarea şi de eliberarea istorică de către omul condus de exemplul eliberatorului Cristos şi nu de

Cuvântul revelat al lui Dumnezeu. Evanghelia veşnică nu este doar contextualizată prin raportare la cultura seculară, ci este separată de revelaţie.

Majoritatea acestor încercări de a pune capăt oprimării şi de a zidi împărăţia lui Dumnezeu într-o societate nouă eliberată cochetează cu marxismul şi politizează creştinismul în situaţia istorică dată.

Aceste sisteme de scurtă durată au trecut cu rapiditate peste scena teologică de după 1960. Ele sunt încercări de a rezolva problemele omului în istorie prin eforturile omului autonom şi ale unei divinităţi imanente într-un

Cristos uman; dar ele au o concepţie inadecvată despre Dumnezeu, despre

Capitolul 39 443

Cristos şi despre Biblie. O mişcare evanghelică renăscută ascultă strigătul nevoii din aceste teologii, dar afirmă emfatic autoritatea Bibliei, existenţa

Dumnezeului transcendent şi relevanţa lui Cristos ca Dumnezeu şi ca

Mântuitor pentru om. Deşi este conştient de nevoile personale şi sociale ale omului, evanghelicul este de asemenea conştient că soluţia finală a problemelor umane poate fi găsită în Dumnezeu şi în revelaţia Lui.

B. Creşterea mişcării evanghelice

Lumea a început să înţeleagă tot mai mult forţa numerică şi influenţa evanghelicilor. George Gallup, Jr. a declarat anul 1976 Anul Evanghelicilor, după ce un sondaj public din 1976 a arătat că în jur de 34% dintre americani sau aproape 50 de milioane de oameni se consideră evanghelici.

Un sondaj mai recent al Institutului Gallup pentru revista *Christianity*

Today (Creştinismul astăzi), arăta că 20% din totalul adulţilor peste 18 ani, sau 31 de milioane de americani – sau, dacă sunt incluşi şi cei sub 18 ani, 44

de milioane – îşi dau numele de evanghelici. Aproape o treime din totalul adulţilor, sau aproape 50 de milioane de americani, declară că au avut o experienţă produsă de credinţa în Cristos care le-a schimbat viaţa. Dintre cei

31 de milioane menţionaţi mai sus, în jur de 4 milioane pretind că sunt romano-catolici şi aproximativ 10 milioane se consideră carismatici. Toţi aceşti evanghelici consideră Biblia ca fiind Cuvântul lui Dumnezeu, susţin divinitatea lui Cristos şi mântuirea prin credinţă.

Cu toate că aceşti oameni sunt pe linia Reformei, ei datorează de asemenea foarte mult puritanismului şi pietismului. La începutul acestui secol, evanghelicii îi cuprindeau în rândurile lor pe teologii de la Princeton şi pe alţii orientaţi spre calvinism, pe wesleyenii mai arminieni din Biserica

Nazarinenilor, şi Armata Salvării. Între evanghelici trebuie să fie incluşi premileniştii (unii susţinând teologia dispensaţionalistă), amileniştii, grupurile penticostale clasice şi principalele confesiuni carismatice, precum şi „Poporul lui Iisus". Unii sunt în biserici independente, alţii în confesiuni mai mici sau în principalele confesiuni mai vechi.

Majoritatea dintre cei care sunt caracterizaţi ca evanghelici au următoarele concepţii comune. Ei cred că Scriptura este regula de credinţă şi de practică inspirată, infailibilă. Ei cred în depravarea umană datorată unei căderi istorice şi datorită păcatului originar. Ei afirmă cu vigoare naşterea lui Cristos din fecioară, divinitatea Lui, ispăşirea vinovăţiei oamenilor şi învierea. O naştere din nou şi o viaţă curată devin o realitate prin credinţa în Cristos. Deşi insistă asupra priorităţii proclamării Evangheliei, ei sunt adesea în avangarda acţiunilor sociale. Ei se opun criticii biblice, evoluţiei şi evangheliei sociale a liberalilor din trecut.

1. Până la sfârşitul primului război mondial, evanghelicii erau împărţiţi în două grupuri care deseori cooperau în unele domenii ale activităţii religioase.

a. Adepţii şcolii de teologie de la Princeton a lui Archibald A. Hodge

(1823 – 1886) şi Benjamin B. Warfield (1851 – 1921), prezbiterieni ca Francis L.

Patton şi Robert Dick Wilson, baptişti ca Edgar Y. Mullins şi cunoscutul

444 *Creştinismul de-a lungul secolelor* învăţat în greacă Archibald *T*. Robertson (1863 – 1934), au fost calvinişti care au intrat în această categorie. Câteva grupuri arminiene, cum ar fi unele din confesiunile menonite şi Biserica Nazarinenilor, trebuie de asemenea să fie incluse aici.

Confesiunea nazarineană îşi are începuturile la Los Angeles în 1895, sub conducerea lui Phineas F. Breşee. Către anul 1908, multe alte biserici, nemulţumite de confesiunea metodistă, s-au unit sub numele de Biserica

Nazarineană. Ei pun accentul pe o a doua lucrare a harului pentru sfinţire, aşa cum o fac majoritatea celor din tradiţia lui John Wesley.

b. O a doua mare categorie din această perioadă îi include mai ales pe premilenişti şi pe premileniştli dispensaţionalişti, care au fost adesea numiţi

„Fundamentalişti". Acest termen a fost folosit pentru prima dată la 1 iulie

1920 în publicaţia baptistă *Watchman Examiner* de către editorul CC. Laws, pentru a-i desemna pe cei ce susţineau elementele fundamentale ale creştinismului istoric. Cuvântul a fost folosit mai târziu în sens peiorativ chiar de către unii dintre evanghelicii amilenişti în confesiunile care aderează la doctrinele comune ale evanghelicilor.

Ambele categorii de evanghelici cooperau adesea în conferinţele biblice, cum a fost una dintre primele ţinută în 1876 la Swamscott, Massachusetts. În

1878, s-a ţinut la New York în Holy Trinity Church o conferinţă profetică nonconfesională, la care s-au discutat profeţiile în legătură cu a doua venire a lui Cristos. Întâlnirile pe această temă au continuat anual din 1893 până în

1898, la Niagara, New York. Premilenismul discutat în aceste întâlniri era strâns legat de către unii de teologia dispensaţionalistă răspândită de J.N.

Darby (1800 – 1882). Aşa-numitele cinci puncte ale

fundamentalismului sunt de obicei legate de conferinţa de la Niagara din 1895, dar, de fapt, declaraţia cuprinde 14 puncte.

Unii dintre participanţii de seamă la aceste conferinţe au ajutat la fondarea şcolilor biblice pentru a le asigura laicilor o educaţie biblică.

Colegiul Misionar Nyack din New York a fost înfiinţat în 1882. Institutul

Biblic Moody s-a deschis în 1886, dar şi-a început activitatea pe care o are şi astăzi abia în 1889. Colegiul Biblic din Toronto în 1894 şi Institutul Biblic din

Los Angeles în 1908 au fost următoarele. S-au adăugat multe altele, astfel încât în 1976 cincizeci de mii de studenţi erau înrolaţi în patru sute de şcoli biblice. Din acest număr, treizeci şi cinci de mii erau în o sută de şcoli acreditate de Asociaţia Americană a Colegiilor Biblice.

Cyrus I. Scofield (1843 – 1921) a popularizat premilenismul dispensaţionalist în notele de la subsol ale Bibliei Scofield, care a fost publicată în 1909 cu ajutorul generos al unor oameni de afaceri influenţi. Ea este larg folosită de laici şi este textul neoficial al Bibliei în multe din şcolile biblice.

O predică din august 1909 a lui A.C. Dixon, i-a făcut pe doi bogătaşi, proprietari de sonde de petrol, Lyman şi Milton Stewart, să dea 200.000 de dolari pentru a publica *The Fundamentals* (Doctrinele fundamentale). Acest set de douăsprezece volume conţine articole scrise atât de evanghelicii confesionali cât şi de cei nonconfesionali de pe ambele ţărmuri ale

Atlanticului. James Õrr, B.B. Warfield, M.G. Kyle, R.A. Torrey, EI.

S ofield şi mulţi alţi învăţaţi evanghelici au contribuit cu articole, toate uitând la formularea şi răspândirea ideilor evanghelice. Primul volum a apărut

„H j9 io, iar în 1915 a apărut al doisprezecelea volum. În jur de 300.000 de exemplare din fiecare volum au fost trimise gratuit profesorilor de seminarii, studenţilor, pastorilor şi secretarilor de la Asociaţiile Tinerilor Creştini din

Statele Unite, Canada şi Marea Britanie Cartea lui W.E. Blackstone (1841

1935) *Jesus îs Corning* (Iisus vine) şi periodice ca *The Sunday School Times*.

Moody Monthly şi *The Christian Herald* au ajutat la promovarea ideilor primilor evanghelici.

Billy Sunday, R.A. Torrey şi Rodney „Gipsy" Smith au adoptat metoda campaniilor evanghelistice urbane de masă după modelul celor organizate de

Dwight L. Moody. Evanghelişti profesionişti, cu o echipă bine organizată, ţineau întruniri în afara bisericilor, în săli uriaşe, şi au adăugat mulţi oameni la rândurile evanghelicilor.

2. Între 1919 şi 1945, grupul „fundamentaliştilor* şi cel al evanghelicilor, mulţi dintre ei făcând parte din confesiunile mai vechi, au continuat opoziţia faţă de liberalism. Tensiunile crescânde create de anumite probleme teologice, cum ar fi escatologia, au creat deseori probleme interne în aceste două grupuri.

a. „Fundamentalişti" ca W.B. Riley (1861 – 1947), John B. Straton (1874

1929) de la Calvary Baptist Church din New York, Henry („Harry") A.

Ironsides (1876 – 1951), şi T.T. Shields (1873 – 1955) din Toronto s-au opus liberalismului, iar Riley în special, evoluţiei.

Au fost întemeiate colegii interconfesionale de către evanghelici. Colegiile nonconfesionale au fost formate de evanghelici. Colegiului Wheaton (1860) i s-a alăturat Universitatea Bob Jones (1926) şi Colegiul Biblic Columbia (1923).

Seminarul Dallas a fost fondat de Lewis Sperry Chafer (1871 – 1952) în 1924 şi a devenit un centru al premilenismului dispensaţionalist. Chafer a scris o

Teologie sistematică (1947 – 1948), formată din mai multe volume, expunând gândirea premilenistă dispensaţionalistă, iar J. Oliver Buswell a elaborat o teologie similară, dar mai reformată.

b. Evanghelici care nu erau dispensaţionalişti, şi în unele cazuri

nici chiar premilenişti, s-au opus activ liberalismului în confesiunile lor între cele două războaie mondiale. Savanta lucrare *Origin of Paul" s Religion* (Originea religiei lui Pavel), (1921) şi *Virgin Birth of Christ* (Naşterea lui Cristos din fecioară).

(1930) a lui J. Gresham Machen au dat un răspuns bine conceput la provocările liberale la adresa acestor doctrine. Robert Dick Wilson a excelat în scrierile sale în domeniul arheologiei.

Mark Matthews (1926) de la Prima Biserică Prezbiteriană din Seattle şi

Clarence C. Macartney (1879 – 1957) din Pittsburgh au construit mari biserici confesionale evanghelice.

Evanghelici mai militanţi au susţinut cauza evanghelică atât la tribunalele civile cât şi ia cele bisericeşti. Ei au răspuns la predica „Vor câştiga fundamentaliştii?" a baptistului liberal Harry Emerson Fosdick intentându-i un

proces în Adunarea Generală a Bisericii Prezbiteriene din Statele Unite, pentru a-l forţa să părăsească Biserica Prezbiteriană pe care o slujea. El a devenit un cunoscut predicator liberal în Biserica Riverside din oraşul New York, o biserică la construcţia căreia a contribuit John D. Rockefeller. Lucrurile s-au schimbat în anii 1930, când câţiva predicatori evanghelici, ca de exemplu J.

Gresham Machen, au fost daţi în judecată de către liberali la tribunalele bisericeşti şi forţaţi să iasă din confesiunile lor.

Cei care au fost forţaţi să părăsească confesiunile liberale au format noi confesiuni şi instituţii educaţionale. J. Gresham Machen (1881 – 1937) a ajutat în 1936 la organizarea Bisericii Prezbiteriene Ortodoxe, după ce mai înainte (în

1929) ajutase la fondarea Seminarului Teologic Westminster din Philadelphia, unde au desfăşurat o activitate de cercetare Cornelius van Til şi Edward

Young. Cari McIntire s-a despărţit de Machen în 1937 şi a organizat Biserica

Prezbiteriană Biblică, şi mai târziu Seminarul „Credinţa", cu principii premileniste. Mai târziu, dezertorii de la grupul lui McIntire au fondat

Seminarul „Legământur în St. Louis. Baptiştii s-au rupt de confesiunea lor liberală pentru a crea Asociaţia Generală a Baptiştilor în 1932 şi Asociaţia

Baptiştilor Conservatori în 194T. Opoziţia înverşunată împotriva predicăm evoluţiei în şcoli a dat loc procesului Scopes, în 1925, la Dayton, Tennessee.

William Jennings Bryan (1860 – 1925) a fost procurorul, iar Clarence Darrow

(1857 – 1938) l-a apărat pe John T. Scopes. Scopes a pierdut procesul, şi câteva legislaturi sudice au dat legi care interziceau predarea evoluţiei în şcolile publice.

3. De la sfârşitul Celui de al II-lea Război Mondial şi până astăzi, spectrul evanghelic s-a lărgit în cel puţin patru orientări principale. Toate susţin autoritatea Bibliei pentru credinţă şi practică, divinitatea lui Cristos şi alte doctrine, dar ele diferă în ceea ce priveşte modul în care aceste doctrine trebuie să fie înţelese şi modul în care trebuie să se raporteze evanghelicii la nonevanghelici. Organizaţiile parabisericeşti evanghelice, grupurile carismatice.

„Poporul lui Iisus" şi grupurile laice interconfesionale trebuie să fie considerate ca o parte din spectrul evanghelic.

a. *Diversitatea evanghelică*. „Fundamentalismul" mai vechi este exprimat de ramura de dreapta separatistă contemporană a unor grupuri ca acelea conduse de Bob Jones, Cari McIntire, John R. Rice, şi mulţi alţii. Revista *The*

Christian Beacon a dr. McIntire şi revista cu accent pe evanghelizare *Sword of the Lord* a lui John R. Rice, reprezintă aceste grupuri în presa periodică.

Consiliul American al Bisericilor Creştine (1941) şi Consiliul Internaţional al

Bisericilor Creştine, pe care l-a organizat McIntire în 1948 la Amsterdam, uneşte astfel de oameni din Statele Unite cu creştini

asemănători din alte ţări.

Undeva spre dreapta centrului sunt cei care au fost numiţi „evanghelicii oficializaţi". Ei pun accentul pe inspiraţia verbală şi pe infailibilitatea

Scripturii cât şi pe prioritatea proclamării, fără însă să excludă acţiunea socială făcută de creştini. Aici sunt incluzi oameni cum sunt Carl F.H. Henry, Harold

Lindsell şi Francis Schaeffer; şcoli şi seminarii biblice, ca Institutul Biblic

Moody, Seminariile Trinity şi Dallas, colegii ca Wheaton. Asociaţia Naţională a Evanghelicilor cu zece milioane de membri, erudita Societate Teologică

Evanghelică (1949), periodicul *Christianity Today* (1956) şi Asociaţia

Evanghelistică Billy Graham, pot fi considerate ca aparţinând acestei categorii.

Mulţi din Convenţia Baptistă de Sud şi din Sinodul de la Missouri al Bisericii

Luterane, intră în aceeaşi categorie.

O altă grupare, spre stânga centrului teologic evanghelic, îşi primeşte orientarea de la Seminarul Fuller (1947). Harold J. Ockenga, primul preşedinte al seminarului Fuller, a inventat pentru această grupare termenul de neoevangheliei. Deşi susţin că Biblia este o autoritate infailibilă pentru credinţă şi practică, ei ridică întrebări în legătură cu inspiraţia verbală şi lipsa de greşeli, şi cred că critica biblică poate fi folosită în mod profitabil; a se vedea, pentru exemplificare, Jack Rogers în *Biblical Authority* (Autoritatea biblică), (Word, 1977). Această concepţie a devenit clară în 1966, în timpul conferinţei Wenham despre inspiraţie, care a avut loc la Colegiul Gordon.

Harold Lindsell, în *Battle for the Bible* (Bătălia pentru Biblie), (1976) şi apoi în următorul volum *The Bible in the Balance* (Biblia în cumpănă), (1979), s-a opus acestei tendinţe în favoarea declaraţiei care susţine că Biblia este inspirată verbal şi este fără greşeală.

Aceste două grupuri diferă şi în ceea ce priveşte nivelul evanghelicilor de angajare în dialog cu grupurile ecumenice liberale şi neoortodoxe, în ce priveşte natura şi întinderea acţiunii sociale a evanghelicilor, şi în ceea ce priveşte posibilitatea reconcilierii creaţionismului cu vreo formă a evoluţiei.

Unii lideri au adoptat o formă de evoluţie teistă, cum ar fi „evoluţia de compromis". Jack Rogers, Dewey Beegle, Daniel Fuller, Bernard Ramm şi mulţi alţi evanghelici mai tineri sprijinesc unul sau mai multe din punctele de vedere mai puţin conservatoare.

Un grup mai mic de tineri evanghelici merge şi mai departe spre „stânga".

În problema acţiunii sociale şi în cea a feminismului. Mulţi dintre liderii lor s-au întâlnit în noiembrie 1973 la Chicago şi au dat o declaraţie care exprima pocăinţa pentru indiferenţa evanghelică din trecut faţă de problemele sociale şi economice, chemând la o participare politică mai mare pentru rezolvarea problemelor sociale. Ronald J. Sider pledează pentru un stil de viaţă mai simplu, iar Paul Henry, de la Colegiul Calvin, susţine o participare cresc încă în procesul politic pentru a promova dreptatea socială. Reviste ca *Sojourners*, editată de Jim Wallis, exprimă cu regularitate preocupările lor.

Letha Scanzoni şi multe alte tinere femei angajate în producţie, legate de grupul de mai sus, au dezvoltatat o teologie feministă şi au contribuit la organizarea unei întruniri evanghelice feministe în 1975 la Washington. / (Ele au format un *Comitet al femeilor evanghelice* pentru a promova interesele femeilor creştine cu carieră, incluzându-le pe cele care optează pentru celibat.

Ele susţin că au un număr de 2000 de membre. Ele au aplicat câteva din elementele teologiei eliberării la elaborarea unei teologii feministe.

b. *Organizaţiile evanghelice parabisericeşti*. Graniţele acestor patru grupuri de evanghelici după 1945 sunt întrucâtva mobile, aşa încât o persoană poate să se încadreze în mai multe grupuri în funcţie de problemele de divergenţă. Însă

 toate ar dori să fie

clasificate ca evanghelice şi, cu excepţia celor de dreapta, cooperează în aşa-numitele organizaţii parabisericeşti sau extrabisericeşti.

Grupurile parabisericeşti cooperează cu majoritatea confesiunilor. Aceste organizaţii în creştere constituie unul din cele mai importante elemente care apar în istoria bisericii şi au o varietate de servicii sau lucrări pe care ele le oferă publicului creştin.

Dorinţa de cooperare evanghelică este văzută în organizaţiile *ecumenice* care au fost formate. Pentru cei din dreapta există Consiliul American al

Bisericilor Creştine. Cei din centru şi unii din stânga au cooperat în general în

Asociaţia Naţională a Evanghelicilor, care activează în paralel cu liberalul

Consiliu Naţional al Bisericilor (vezi ultima parte a acestui capitol).

Cu excepţia câtorva persoane de dreapta, evanghelicii au colaborat în diferite tipuri de *evanghelizare* pentru a împlini marea poruncă de a evangheliza lumea dată de Cristos. Multe organizaţii cu lideri creativi caută să ducă Evanghelia la tineri. Inter-Varsity Christian Fellowship (Părtăşia

Creştină Universitară), care a fost înfiinţată în Anglia în 1923, s-a extins în

1928 şi în universităţile canadiene-Ea s-a dezvoltat în Statele Unite, până când a fost destul de mare pentru a se grupa într-o organizaţie, în 1941. The

Student Foreign Missions Fellowship (Organizaţia Studenţilor pentru Misiuni în Străinătate), creată pentru a stimula interesul studenţilor pentru misiuni, s-a afiliat la ea în 1945. Ea organizează convenţiile misionare studenţeşti la

Universitatea din oraşul Urbana în statul Illinois, după ce prima a avut loc la

Toronto în timpul vacanţei de Crăciun din 1945, ia care au participat şapte sute de studenţi.

Campus Crusade (Cruciada Studenţească) a fost organizată de

Bill Bright în 1951, pentru a prezenta Evanghelia studenţilor de la Universitatea Los

Angeles din California. Acest om de afaceri şi student la seminar a promovat un tip şi mai dinamic de evanghelizare şi un proces de ucenicizare pentru convertiţi. Asociaţia lui a organizat Explo 72, care a întrunit şaptezeci de mii de tineri în 1972, la Dallas, pentru instruire intensivă în domeniul evanghelizării.

Youth for Christ (Tinerii pentru Cristos) a apărut pentru prima dată cu ocazia unei mari întruniri organizată de Roger Malsbury, în 1943, la

Indianapolis. Torrey Johnson a devenit primul preşedinte, în 1944, iar Billy

Graham primul ei reprezentant voiajor.

Young Life (Viaţă Tânără) a fost înfiinţată în 1941 de către James

Rayburn, pentru a-i evangheliza pe elevii de liceu prin grupuri de studiu biblic.

Purtătorii de Torţe, cu sediul în Capemwra – * Anglia, a fost fondată de

Ian Thomas după al doilea război mondial. Prin mărturia personală a membrilor ei şi a şcolilor biblice de scurtă durată, ea a evanghelizat mii de oameni din întreaga lume.

Alte organizaţii au fost fondate pentru a face faţă nevoilor unor grupuri speciale. *The Officers Christian Fellowship* (Asociaţia Creştină a Ofiţerilor), organizată în Statele Unite în 1943, se ocupă spiritual de peste 350.000 de ofiţeri din forţele armate. Dawson Trotman a fondat organizaţia *Navigators*

(Navigatorii) în al doilea război mondial, pentru a-i câştiga pe marinari la

Cristos şi pentru a-i uceniciza. Billy Graham a folosit organizaţia

Navigatorilor în elaborarea programelor de instruire spirituală a convertiţilor lui.

În 1898, câţiva oameni de afaceri au fondat organizaţia numită

„Ghedeonii". Ei au dat mulţi bani şi timp pentru a plasa Biblii în hoteluri, moteluri şi şcoli. În timpul celui de-al II-lea Război Mondial, ei au distribuit exemplare ale Noului Testament tinerilor din diferitele ramuri ale serviciilor militare.

The Christian Businessmen's Committee International (Comitetul

Internaţional al Oamenilor de Afaceri Creştini) a început în 1931 şi a fost încorporat legal în 1937, pentru a ajuta oamenii de afaceri să-şi evanghelizeze colegii şi pentru creşterea propriei lor vieţi spirituale. Această organizaţie este răspândită acum în toată lumea.

International Christian Leadership (Conducerea Creştină Internaţională), sub conducerea lui Abraham Vereide, începând din 1954, prin întrunirile matinale de rugăciune, caută să ajungă cu Evanghelia la liderii politici din toate nivelele guvernului, pentru a-i sprijini spiritual în vieţile lor.

Francis Schaeffer, prin cei care au studiat în casa lui din L'Abri, Elveţia, şi prin scrierile şi filmele lui, a ajuns cu Evanghelia la mulţi intelectuali din clasele de sus şi la studenţii deziluzionaţi, cărora el le-a prezentat Evanghelia la un înalt nivel intelectual şi filosofic. De asemenea, el apără cu hotărâre inspiraţia Scripturii, atât la întruniri ca şi cea de la Lausanne, cât şi în scrierile lui.

James Kennedy a iniţiat în biserica lui prezbiteriană Coral Ridge din Fort

Lauderdale, Florida, un program numit Evangelism Explozion (Programul de evanghelizare în masă). El îi instruieşte pe laici în arta vizitelor la domiciliu şi a prezentării Evangheliei. Metoda este larg folosită în Statele Unite şi în străinătate.

Donald McGavran, un pastor în Biserica Creştină, a combinat evanghelizarea, în special pe câmpul de misiune, cu cercetarea ştiinţifică a diferitelor culturi. În 1965, el a devenit conducătorul Şcolii de Misiune

Mondială la Seminarul Fuller. Colegii îi continuă lucrarea, şi absolvenţii îi folosesc metodele pentru a analiza nevoile unui anumit câmp misionar şi pentru a elabora un mesaj relevant pentru creşterea

Bisericii.

Evanghelizareprofesionistă organizată în centre în afara clădirilor bisericii din marile oraşe este practicată în Statele Unite de pe timpul lui

Dwight L. Moody. Cariera lui Billy Graham (1918) a fost lansată cu cruciada sa ţinută în cort în 1949 la Los Angeles. În timpul cruciadei sale din

1957 la New York, aproape 57.000 din cele două milioane de persoane participante la cruciadă s-au hotărât pentru Cristos. Peste 3 milioane de oameni au fost prezenţi la cruciada de 5 zile din 1973 la Seul, Coreea. În

1950, a început un program de radio, „Ora deciziei", care mai târziu a fost transmis la televiziune. Acest program cât şi filmele pe care le-a făcut organizaţia lui, au lărgit aria evanghelizării sale.

Billy Graham, *evanghelist de frunte de la mijlocul secolului al XX-lea*.

Graham a sprijinit de asemenea Congresul Mondial al Evanghelizării, organizat de *Christianity Today* în toamna anului 1966. În jur de 1200 de evanghelici din toată lumea s-au întâlnit pentru a discuta şi pentru a se ruga cu privire la lucrarea de evanghelizare mondială. Au fost analizate relevanţa, urgenţa, natura, problemele şi tehnicile evanghelizării bazate pe Biblie.

Evangheliştii din Asia s-au întâlnit la Singapore în anul 1968, pentru a discuta despre evanghelizarea din Asia.

Cea mai mare conferinţă cu privire la evanghelizare s-a ţinut la Lausanne în iulie 1974, cu peste 2400 de delegaţi, dintre care o treime veneau din bisericile din lumea a treia. Delegaţii reprezentau 150 de ţări, 135 din ele fiind protestante. Legământul de la Lausanne, a pus accentul pe loialitatea faţă de

Scriptura inspirată, care este regula infailibilă de credinţă şi de practică, şi a afirmat de asemenea sub presiunea delegaţilor din lumea a treia, că acţiunea şi preocuparea socială sunt o parte relevantă a Evangheliei. Consultaţia despre evanghelizarea lumii, cu 600 de

participanţi şi 300 de observatori din 87 de ţări, la Pattaya, Thailanda, în iunie 1980, a tratat atât situaţia prezentă a evanghelizării în diferite ţări cât şi tehnicile de a ajunge cu Evanghelia la cei 3

miliarde de necreştini.

Evanghelicii folosesc cu succes atât radioul cât şi televiziunea în evanghelizare. Atât „Ora trezirii spirituale de modă veche" a lui Charles E.

Fuller, cât şi „Ora luterană" a lui Walter Maier, au deschis drumul difuzării

Evangheliei pe undele radio. „Ora Deciziei" a lui Billy Graham a început la radio, apoi la televiziune şi are un auditoriu de multe milioane. Kathryn

Kuhiman, Rex Humbard şi Oral Roberts au văzut şi au dezvoltat potenţialul televiziunii în lucrarea lor. „Club 700" a lui Pat Robertson, „PTL Club" a lui

Jim Bakker şi „Ora Evangheliei de demult" a lui Jerry Falwell, ajung la milioane de adepţi, care contribuie la sprijinirea lor cu aproape 150 de milioane de dolari anual. Se estimează că 36 de canale TV religioase şi 1300 de staţii de radio religioase, ajung la un auditoriu de 50 de milioane de persoane săptămânal.

Câteva organizaţii evanghelice parabisericeşti au promovat *acţiunea socială*.

World Vision International (Viziunea Internaţională asupra Lumii) a fost organizată în 1951 de Bob Pierce. În prezent este condusă în mod competent de Stanley Mooneyham. În 1979, World Vision avea un buget de aproape 68

de milioane de dolari, din care aproape 47 de milioane de dolari au fost adunaţi în Statele Unite. World Vision sprijină orfelinate în multe ţări şi asigură hrană, medicamente şi adăpost refugiaţilor de război şi victimelor calamităţilor naturale. The Medical Assistance Plan (Planul de Asistenţă

Medicală) asigură medicamente şi provizii pentru spitalele misionare şi pentru populaţia sărăcită în urma calamităţilor, în zone

cum sunt Pakistan şi

Cambodgia.

Teen Challenge (Provocarea Adolescenţilor) în New York, a carismaticului

David Wilkerson, lucrează în rândurile tinerilor care folosesc droguri.

Organizaţia lui susţine că 70% dintre drogaţii pe care îi ajută se vindecă.

Acesta este un procentaj mai mare decât al oricărei agenţii seculare. Cartea lui

The Cross and the Switchblade (Crucea şi cuţitul) i-a popularizat activitatea.

Misiunile sau diferitele forme de evanghelizare în străinătate sunt sprijinite bine de către evanghelici. Un congres asupra misiunii bisericii în lume, ţinut la

Wheaton, Illinois în aprilie 1966, a discutat situaţia misiunilor şi strategiile viitoare. El a reunit 938 de delegaţi din 150 de comitete de misiune, *

reprezentând 13.000 de misionari în 71 de ţări. Declaraţia finală de la Wheaton susţinea Biblia ca sursă a Evangheliei crucii, care este mesajul Bisericii.

Recrutarea misionarilor a fost stimulată de moartea a cinci misionari în

Ecuador, ucişi de tribul Auca în 1955. Întâlnirile obişnuite ale studenţilor la

Urbana, Illinois, după întâlnirea iniţială de la Toronto din 1945, au adunat mulţi recruţi. Întâlnirea din 1979, a reunit 17.000 de studenţi pentru a analiza

Scriptura şi situaţia misiunilor. Short Terms Abroad (Misiune de scurtă durată în străinătate) a recrutat persoane cu specializări de care era nevoie pentru a servi în alte ţări timp de unul sau mai mulţi ani.

Wycliffe Translators (Traducătorii Wycliffe) finanţează din anul 1942

mulţi lingvişti misionari care transcriu limbile tribale şi traduc

părţi din Biblie sau întreaga Biblie în acele limbi. Faptul că această organizaţie s-a abţinut de la politică i-a dat posibilitatea ca, sub conducerea lui Cameron Townsend, să convingă multe guverne să-i permită să ajungă la triburi până atunci neatinse nici măcar de propriul lor guvern, cu scopul de a pune în scris limbile lor şi de a traduce Biblia în acele limbi.

Organizaţiile misionare de asemenea folosesc radioul, şi în unele cazuri televiziunea, pentru a răspândi Evanghelia. Staţia pionier HCJB din Ecuador.

ELWA din Liberia, Africa, din 1950, FEBC din Manila, Filipine, sunt în fruntea acţiunii de evanghelizare a necredincioşilor prin telecomunicaţii.

Harry Strachan de la Misiunea Latino-Americană a dezvoltat în primii ani ai deceniului 1960 în Guatemala, Costa Rica şi Nicaragua „evanghelizarea în adâncime". Aceasta include organizarea creştinilor dintr-o ţară în grupuri de rugăciune şi instruirea lor pentru a prezenta Evanghelia vecinilor lor şi colegilor lor de muncă. De atunci această tehnică este folosită în întreaga lume.

Theological Education by Extension (TEE) (învăţământul teologic fără frecvenţă) a apărut prima dată în 1962 prin misionarii prezbiterieni din

Guatemala. Acest program îi permite pastorului laic local să studieze Biblia şi materii asociate, din materiale programate, suplimentate prin vizitele ocazionale ale profesorilor educaţi, în timp ce el îşi câştigă existenţa dintr-o meserie şi face lucrarea de pastor în biserica locală. Metoda este aplicată în ţări din întreaga lume şi s-a dovedit eficientă.

Lucrarea misionară este întărită de societăţile misionare care cooperează în

Interdenominational Foreign Missions Association (Asociaţia Interconfesională a Misiunilor Străine), fondată în 1917 de către grupuri misionare nonconfesionale şi în Evangelical Foreign Missions Association (Asociaţia

Evanghelică a Misiunilor Străine), fondată în 1945 de Asociaţia Naţională a

Evanghelicilor. Aceste organizaţii, cu sume relativ mici de bani, slujesc peste o treime din toţi misionarii nord-americani. Ele asigură informaţii, servicii şi o coordonare a lucrării misionare.

Creştinii din lumea a treia au început să fie activi în misiuni. În 1980

existau în jur de 8.700 de misionari din lumea a treia.

Numeroase instituţii *educaţionale* s-au dezvoltat pentru a face faţă nevoilor de educaţie ale diferiţilor studenţi sub auspicii creştine. Şcoli elementare şi licee au fost create atât în cadrul confesiunilor cât şi în cadrul unor grupuri independente, pentru a. dezvolta o educaţie biblică nepătrunsă de umanismul şi de secularismul care s-a instaurat în sistemul şcolilor publice.

Colegiul Wheaton şi Colegiul Calvin sunt exemple de colegii nonconfesionale şi respectiv confesionale, care sunt evanghelice şi în acelaşi timp de un înalt nivel academic. Seminariile, cum este Fuller în Pasadena, California, fondat în

1947, şi Dallas, educă evanghelici ca pastori pentru bisericile confesionale sau independente. La fel fac Trinity Evangelical Seminary de lângă Chicago şi

Gordon-Conwell Seminary de lângă Boston.

De asemenea, evanghelicii produc *literatură* atât pentru laic cât şi pentru specialistul erudit. *Christianity Today*, cu 200.000 de abonamente, *Eternity*.

Moody Monthly, cu 300.000 de abonamente şi *United Evangelical Action* sunt larg citite de lucrătorii creştini laici şi ordinaţi. *Bibliotheca Sacra*, *Journal of the evangelical Theological Society*, *Journal of the American Scientific*

Afiliation, şi *Fides et Historia* a Conferinţei asupra Credinţei şi Istoriei, sunt exemple de periodice erudite care apelează la diferite grupuri de cărturari evanghelici.

Există mulţi evanghelici care scriu lucrări erudite, care sunt de asemenea evanghelice. Câteva exemple sunt: Edward T. Young,

specialist în Vechiul

Testamant, Carl F.H. Henry, care scrie lucrări de teologie, Cornelius van Til.

care scrie lucrări de apologetică, şi Gordon Clark, care scrie lucrări de filosofie. Eerdmans Publishing Company, Zondervan Publishing House.

Baker Book House, Channel Press, Word Books, Tyndale Press şi Moody

Press publică lucrări atât ştiinţifice cât şi lucrări de literatură mai populară, care sunt vândute în 2.400 de librării evanghelice. *Pictorial Encyclopedia of the*

Bible (Enciclopedia ilustrată a Bibliei) – publicată de Zondervan.

Encyclopedia of Ethics (Enciclopedia de etică) – Baker, *New International*

Dictionary of the Christian Church (Noul dicţionar internaţional al bisericii creştine) – Zondervan şi *Handbook of the Bible* (Manualul biblic) şi

Handbook of Church History (Manual de istoria Bisericii) – Eerdman, sunt exemple de lucrări erudite pe care le produc evanghelicii în cooperare unii cu alţii.

Evanghelicii mai cooperează şi la traducerea şi la producerea de noi versiuni ale Bibliei care sunt larg acceptate de credincioşi. Au fost vândute aproape 20 de milioane de exemplare – în fascicole sau în întregime – din versiunea *Living Bible* a lui Kenneth Taylor, o parafrazare a Bibliei în limbaj contemporan. *The New* American *Standard Bible* este o traducere foarte exactă, care încorporează cele mai bune rezultate ale cercetărilor biblice. *The*

New International Version s-ar putea să înlocuiască în viitor Biblia King

James, care la ora actuală este traducerea care se bucură de cea mai largă răspândire.

c. Atât bisericile penticostale clasice cât şi carismaticii mai noi din diferite confesiuni formează o parte mare a ceea ce Henry P. van

Dusen numea în numărul din 9 iunie 1958 al revistei *Life*, „a treia forţă". Ei cooperează tot mai mult cu alţi evanghelici în activităţile parabisericeşti. Caracteristic pentru ei este faptul că accentuează rolul Duhului Sfânt în viaţa personală.

Primii penticostali puneau accentul pe vorbirea în limbi după experienţa

Bisericii Primare ca dovadă a botezului cu Duhul Sfânt. Când au început, şi-au recrutat membrii din bisericile de tip wesleyan care puneau accentul pe sfinţenie şi în multe cazuri de la grupurile reformate. Probabil deschiderea la

Topeka, Kansas, în octombrie 1900 a Colegiului Biblic Bethel al lui Charles

Parham a fost începutul acestei mişcări. La 1 ianuarie anul următor, studenţii studiau lucrarea Duhului Sfânt în Faptele Apostolilor, când o studentă, Agnes

Ozman, le-a cerut celorlalţi să-şi pună mâinile peste ea pentru ca să primească

Duhul Sfânt. Ea a vorbit în limbi, iar mai târziu şi alţi studenţi au vorbit în limbi.

Parham a deschis în 1905 o altă şcoală la Houston, Texas. William

Seymour, un student negru, a devenit mai târziu liderul unei misiuni la nr. 312

de pe strada Azusa din Los Angeles, în anul 1906. Vorbirea în limbi a devenit obişnuită în misiune. Oamenii care veneau în vizită aveau experienţe similare şi duceau mesajul în alte ţări. Confesiunea Assemblies of God (Adunările lui

Dumnezeu) din timpul nostru a fost fondată în 1914 în Arkansas. Un grup sabelian, care insista asupra botezului numai în Numele lui Iisus, s-a izolat, formând confesiunea cunoscută sub numele de Jesus Only Church (Biserica

„Numai Iisus").

Thomas B. Barratt a dus mesajul şi experienţa de la biserica din

Los

Angeles în Norvegia, şi Lewi Pethrus a devenit liderul din Suedia.

Penticostalismul s-a răspândit în Anglia prin activitatea unui pastor anglican.

Alexander A. Boddy. Penticostalii din Chile, ca rezultat al activităţii metodistului Willis Hoover, formează 80% din protestanţii chilieni.

Americanii au dus mesajul în Brazilia, unde acum penticostalii numără peste 4

milioane. Ei au început cooperarea internaţională odată cu prima lor conferinţă internaţională la Zürich în 1947. Acum ei susţin că au un număr de

8 milioane de adepţi în toată lumea – fiecare din ei fiind angajat într-o evanghelizare activă.

Penticostalii clasici la început se uitau bănuitori când a început mişcarea carismatică în confesiunile mai vechi din California, în 1960. Dennis Bennett din Van Nuys care a iniţiat mişcarea carismatică în 1960, vorbea în limbi încă din 1949, dar începând din 1960 alţii din congregaţia lui episcopală au avut aceeaşi experienţă. Jean Stone, o membră a grupului său, a răspândit aceeaşi învăţătură prin revista ei *Trinity* (1961 – 1966). Larry Christensen a fost liderul carismaticilor din bisericile luterane.

Mişcarea carismatică romano-catolică a apărut prima dată în 1967, într-o tabără de vacanţă a studenţilor şi a profesorilor de la Universitatea Duquesne din Pittsburgh. Ralph Keifer a dus mesajul la universitatea Notre Dame, în februarie 1967, şi mulţi profesori şi studenţi au început să vorbească în limbi.

Când s-au întâlnit zece mii de carismatici catolici la Roma în 1975, papa Paul i-a vorbit adunării cu cuvinte de apreciere. Cardinalul Leo Suenens din Belgia este reprezentantul lor major. În 1976, în jur de treizeci şi cinci de mii de romano-catolici carismatici s-au întâlnit la universitatea Notre Dame pentru o conferinţă, la care au analizat puterea lor crescândă în Biserică.

Majoritatea carismaticilor au rămas în propriile lor confesiuni. Organizaţia

The Full Gospel Businessmen's Fellowship (Asociaţia oamenilor de afaceri a întregii Evanghelii), organizată în 1953 de către Demos Shakarian, cât şi activitatea lui „Mr. Penticost", David DuPlessis din Africa de Sud, au ajutat la răspândirea şi popularizarea mişcării. Carismaticii de obicei fac parte din clasa de mijloc, sunt nonseparatişti, urbani, înclinaţi spre ecumenism şi din punct de vedere teologic sunt pluralişti. La începuturile lor, bisericile penticostale clasice erau formate mai mult din muncitori care se întruneau în biserici improvizate, iar în închinare erau mai gălăgioşi. În teologie ei sunt fundamentalişti şi adepţi ai unei evanghelizări foarte active.

d. Poporul lui Iisus sunt tinerii din clasa mijlocie, care în anii 1960 s-au retras din societate, dar care acum sunt absorbiţi parţial în biserici. Mulţi dintre ei trăiau în comun, puneau accentul pe iubire, îl mărturiseau pe

Cristos pe stradă şi îşi studiau Bibliile cu sârguinţă şi zel. Mişcarea a fost mai puternică pe coasta de vest, şi în special în California. O întrunire la

Morgantown, Pennsylvania, în 1975, a adunat o mulţime de 30 de mii.

Entuziasmul lor era înviorător, însă le lipsea învăţătura doctrinară sănătoasă.

e. Organizaţiile evanghelice au apărut în multe confesiuni cu scopul de a chema bisericile înapoi la doctrina şi la viaţa evanghelică dinainte. The

Presbyterian Lay Committee (Comitetul Prezbiterian al Laicilor), încorporat în 1965, şi Presbyterians United for Biblical Concern (Prezbiterienii Uniţi pentru Preocupări Biblice), (1965), activează în cadrul Bisericii Unite

Prezbiteriene din S.U.A. Grupul Good News (Vestea Bună) cu sediul la

Wilmore, Kentucky, face aceeaşi lucrare în Biserica Metodistă

Unită începând cu anul 1967. Lutherans Alert (Alerta luteranilor) şi Fellowship of Witness

(Asociaţia Mărturiei) din Biserica Episcopală au funcţii similare. Aceşti evanghelici caută să îşi readucă confesiunile la mărturia şi la credinţa lor iniţială.

Datele de mai sus arată puterea, zelul şi influenţa evanghelicilor, cât şi diversitatea lor. Să sperăm că aceste grupuri, chiar dacă îşi vor menţine identitatea, vor lărgi ariile de cooperare şi vor minimaliza diferenţele dintre ele. Dacă reuşesc, pot să lege util proclamarea Evangheliei cu acţiunea socială pentru beneficiul societăţii.

C. Romano-catolicismul

Micul dar influentul grup carismatic romano-catolic şi relaţia Bisericii

Romano-Catolice cu statul au fost deja analizate. Cei 732 de milioane de catolici din toată lumea au fost supuşi la multe schimbări după Vatican II.

Aceste schimbări sunt cu atât mai remarcabile cu cât, după Revoluţia Franceză, conducerea papală a încercat să menţină o societate închisă, separată de schimbările politice liberale, economice, sociale şi religioase din Europa.

Benedict al XV-lea (1914 – 1922) a căutat să introducă mai multă uniformitate în biserică, ducând la bun sfârşit codificarea legii canonice în

1917. În 1943, Pius al XII-lea (1876 – 1958) în *Divino Afflante Spiritu* îi încuraja pe învăţaţii romano-catolici să folosească mai intens rezultatele arheologiei şi ale criticii textuale. Citirea Bibliei de către laici a fost permisă şi încurajată prin deciziile Vaticanului II.

Pius al XII-lea, care a devenit papă în 1939, a reîntărit legătura cu trecutul, în 1950, prin proclamarea înălţării în trup a Mariei la cer în mod miraculos după moartea ei. Există de asemenea tendinţa de a o asocia pe

Maria cu Cristos în lucrarea Lui de mântuire.

O şi mai mare schimbare în Biserică a fost inaugurată în ianuarie 1959, când Ioan al XXIII-lea (papă între anii 1958 şi 1963) şi-a

anunţat cardinalilor planul său de a ţine un conciliu ecumenic. Conciliul, care s-a întrunit din

1962 până în 1965 în patru sesiuni de toamnă, urma, după Ioan, să avanseze *aggiornamento*, sau „reînnoirea" El a spus că dorea ca Vatican II să fie mai degrabă pastoral decât doctrinar sau guvernamental. În loc să aducă vreo schimbare majoră imediată în doctrină sau organizare, el a creat atitudini noi care au afectat relaţiile cu confesiunile protestante şi ortodoxe. Reflectând noul spirit; Mderi individuali ca Hans Kung au ridicat întrebări în legătură cu infailibilitatea papală. Afirmaţia Papei Ioan că conţinutul sau substanţa doctrinei nu trebuie să se schimbe, dar că formele sunt susceptibile schimbării, ar putea deschide chiar calea spre o schimbare a doctrinei. Suporterii

27 nn băr"?" „reacţiei's" au ciocnit în timpul sesiunilor la care au fost prezenţi i.700 de romano-catolici şi câţiva observatori protestanţi.

Importanţa laicilor a fost recunoscută prin multe aluzii care s-au făcut cu privire la ei, fiind numiţi „oameni ai lui Dumnezeu" şi prin afirmarea preoţiei lor spirituale. Ei au fost îndemnaţi să citească Biblia şi li s-a dat chiar permisiunea de a participa la liturghie, care putea acum să fie oficiată în limba naţională a fiecărei ţări. Biblia şi tradiţia au fost legate într-un nou mod, considerându-le a fi o singură expresie a Duhului Sfânt. Protestanţii au fost prezentaţi ca „fraţi separaţi", şi un ca schismatici şi eretici ca în trecut. A fost încurajată cooperarea în mişcajea ecumenică, interzisă înainte. A fost acceptată libertatea de închinare pentru toţi. A fost proclamată colegialitatea episcopilor cu papa, iar papa Paul a anunţat un conciliu al episcopilor. Însă actele acestui conciliu nu puteau să intre în vigoare fără aprobarea deciziilor lui de către papă. Papa s-a opus atât mijloacelor anticoncepţionale cât şi căsătoriei clericilor.

Papa Ioan Paul I a părut să urmeze abordarea mai liberă, a lui Ioan al

XXIII-lea. Papa Ioan Paul al II-lea este un papă mai popular, mai plin de culoare, înţelege mai bine comunismul şi este mai conservator

decât predecesorii săi. El este confruntat cu multe probleme, cum ar fi scăderea auditoriului la liturghie, teologia latino-americană a eliberării, cererea de a se ordina femei şi faptul că unii cercetători pun sub semnul întrebării anumite doctrine ale bisericii. El a reacţionat viguros împotriva tendinţelor mai liberale ale lui Hans Küng şi Schillebeeckx, împotriva cărora a luat măsuri disciplinare.

Continuă încă cooperarea în problemele ecumenice. Pius al XII-lea, în

Mortalium animos (1928) interzisese cooperarea ecumenică. Dacă era să fie vreo reunire, declara el, ea va avea loc prin întoarcerea bisericilor schismatice în Biserica Romano-Catolică. Prin contrast, în 1960, papa Ioan a creat un

Secretariat pentru Promovarea Unităţii Creştine sub conducerea cardinalului

Bea. Cinci observatori catolici au obţinut permisiunea de a fi prezenţi la întrunirea Conciliului Mondial al. Bisericilor în 1961 la New Delhi. Un grup comun de romano-catolici şi reprezentanţi ai Conciliului Mondial s-au întâlnit de câteva ori din 1965 pentru a găsi căi de cooperare şi o posibilă unire în final. Observatorii protestanţi au fost invitaţi cordial să fie prezenţi la

Vatican II. Papa Paul s-a întâlnit cu patriarhul răsăritean Athenagoras în 1964

la Constantinopol. La 7 decembrie 1965, Paul la Roma şi Athenagoras la

Constantinopol revocau excomunicarea reciprocă a fiecărei biserici de către cealaltă, excomunicare făcută în anul 1054. Toate aceste deschideri spre lume sunt în contrast puternic cu biserica închisă a secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea.

D. Noi grupări eretice

Multe suflete nefericite, dezamăgite de lipsa de autoritate a liberalismului, s-au întors spre mesajul absolutismului teologic sau etic proclamat de diferite grupări eretice, multe apărute după primul război mondial. Doctrinele grupărilor eretice s-au dezvoltat în afara hotarelor Bisericii şi conducătorii lor caută să câştige adepţi din

Biserică prin prozelitism şi prin întruniri, prin vizite

Capitolul 39 457

acasă sau prin cursuri prin corespondenţă. Grupările eretice nu numai că pretind a deţine răspunsurile finale sau absolute la problemele sănătăţii, ale durerii, ale popularităţii şi ale succesului, ci ele de asemenea oferă o autoritate pe care sufletul flămând nu o poate găsi în bisericile protestante liberale. Ele sunt deseori înşelătoare, exclusiviste şi negative faţă de cultură.

Mişcări eretice cum ar fi mişcarea spiritistă, mişcarea teosofică, Noua

Gândire, Unitatea, şi Ştiinţa Creştină se opun interpretărilor materialiste ale universului şi îi afirmă unitatea şi natura spirituală. Spiritismul în special a crescut repede după primul război mondial, deoarece aceia care şi-au pierdut taţii dragi, soţii sau fraţii în război căutau să comunice cu ei prin medii. Atât

Unitatea cât şi Noua Gândire s-au dezvoltat din procesul Quimby de vindecare mintală, pe care doamna Mary Baker Eddy îl folosise cu eficienţă la înfiinţarea Ştiinţei Creştine. Charles Fillmore, care era infirm din copilărie, şi soţia lui, Myrtle, care avusese tuberculoză, au dezvoltat ideea unităţii lor cu

Dumnezeu în aşa fel încât boala şi sărăcia să nu aibă stăpânire asupra lor.

Grupul lor a crescut atât de mult încât conducătorii mişcării au construit Unity

City lângă Kansas City, Missouri.

Ruseliţii, sau, cum preferă să fie cunoscuţi după 1931, martorii lui Iehova, reprezintă o mişcare eretică fondată în 1872 de Charles T. Russell (1852 – 1916)

al cărui studiu avid al Bibliei l-a făcut să se opună predicatorilor şi bisericilor, pe care le considera unelte ale diavolului, şi să predice doctrina întoarcerii lui

Cristos şi a participării „martorilor" la acest eveniment. Deoarece ei susţin că îi sunt loiali doar lui Dumnezeu, martorii lui Iehova nu dau cinste drapelului naţional şi nu fac serviciul militar.

Conducătorii lor nu au fost recunoscuţi ca pastori în cel de al doilea război mondial. În 1916, la moartea lui Russell, i-a urmat ca lider Judecătorul Rutherford (1881 – 1942), un jurist din Missouri.

Mişcarea, care a fost înregistrată legal ca Societatea Tractăriană Turnul de

Veghe Sion în New York în anul 1884, distribuie milioane de cărţi şi tractate.

Se estimează că are în jur de 500 de mii de adepţi în Statele Unite şi peste 2

milioane în lume.

Grupul Oxford sau buchmaniţii nu constituie o organizaţie specială, ci caută să lucreze în biserici întrucâtva după modelul pietiştilor, care doreau să întinerească luteranismul în secolul al XVII-lea. Frank N.D. Buchman (1876

1961), liderul, era un pastor luteran din Pennsylvania, nemulţumit de experienţa lui spirituală. El a încercat să-i câştige pe cei bogaţi şi educaţi prin evanghelia vieţii schimbate, prin mărturisirea păcatelor în grup, prin călăuzire şi prin cele patru perfecţiuni: cinstea, puritatea, dragostea şi altruismul, întrunirile organizate în case, în care se făceau mărturisiri ale experienţei personale şi prin mărturisirea păcatelor în public, au constituit metoda de lucru adoptată de grup. Ei au câştigat mulţi convertiţi de prestigiu şi au căutat chiar să împiedice izbucnirea celui de al doilea război mondial prin câştigarea liderilor statelor la creştinism. Ei au făcut această încercare după ce şi-au dat un nume nou, şi anume, Reînarmarea Morală. Grupul îi ajută pe cei educaţi şi pe cei bogaţi pe care biserica adesea nu îndrăzneşte să-i confrunte cu chemarea lui Cristos, pentru a nu le pierde sprijinul financiar. Două slăbiciuni ale

MIŞCAREA ECUMENICĂ

EFORTURI DE COOPERARE

INTERCONFESIONALE

Planul de unire (1801)

Comitetul American al împuterniciţilor pentru Misiuni Străine (1810)

NONCONFESIONALE
Societatea Americană
Biblică (1816)
Uniunea Şcolii Duminicale
Americane (1824)
Societatea Americană de Tractate (1824)
Societatea împotriva
Sclaviei (1833)
Societatea Voluntară a
Studenţilor (1886)
Ghedeonii (1899)
Asociaţia Creştină
Universitară (1927)
Tineri pentru Cristos (1954)
CONFEDERAŢIA
NAŢIONALA
INTERCONFESIONALĂ
CONSERVATOARE
Asociaţia Naţională a Evanghelicilor (1943)
Consiliul American al
Bisericii Creştine (1944)
LIBERALĂ
Consiliul Federal al
Bisericilor (1908)
Consiliul Naţional al
Bisericilor (1950)
INTERNAŢIONALĂ
REUNIREA ORGANICĂ
INTRACONFESIONALĂ
Conferinţa Lambeth (1867)
Alianţa Mondială a Bisericilor Reformate (1875)
Consiliul Mondial Metodist (1881)
Consiliul Congregaţional International (1891)
Alianţa Mondială Baptistă (1905)

Federaţia Mondială Luterană (1923)
INTERCONFESIONALĂ
INTRACONFESIONALĂ
Biserica Metodistă (1939)
Biserica Prezbiteriană, S.U.A. (1958)
Biserica Metodistă Unită (1968)
Biserica Luterană Americană (1960)
Biserica Luterană în America (1962)
INTERCONFESIONALĂ
Biserica Unită a Canadei (1925)
Biserica Indiei de Sud (1947)
Biserica Unită a lui Cristos (1959)
Biserica Unită a Australiei (1977)
CONSERVATOARE
Consiliul Internaţional al
Bisericilor Creştine (1948)
Asociaţia mondială pentru evanghelizare (1951)
LIBERALĂ
Consiliul Mondial al
Bisericilor (1948)

grupului sunt acelea că lipsa unei teologii sănătoase poate duce la substituirea regenerării reale cu sentimentul de uşurare pe care îl are o persoană după ce îşi

„Împărtăşeşte" păcatele şi că mărturisirea păcatelor poate fi făcută numai înaintea unui om, în loc să-l fie făcută lui Dumnezeu.

Sectele oculte şi orientale din Asia au câştigat mulţi tineri apuseni care caută pace şi siguranţă lăuntrică. Astrologia a devenit pentru unii o religie, după cum indică revistele de astrologie de la chioşcuri. Închinarea la Sat an şi sectele de vrăjitorie îşi au adepţii lor în Europa şi în Statele Unite. Budismul, forme ale hinduismului, n-are krişna, meditaţia transcendentală şi diverşi guru pretind că deţin loialitatea multor oameni, în special tineri. Se pare însă că numărul de membri al acestor grupuri a încetat să mai crească.

Biserica Unificării a lui Sun Myung Moon (1920), fondată în 1954 în

Coreea, acum cu aproximativ 200.000 de mii de adepţi, Biserica Scientologiei sub conducerea lui L. Ron Hubbard, cu sediul în Anglia, şi Calea

Internaţională condusă de Paul V. Wierwelle, un absolvent al Seminarului

Princeton, sunt renumite datorită controlului pe care-l exercită asupra minţii adepţilor lor. Noul convertit este înconjurat de atenţie plină de dragoste; i se dă mult de lucru, somn puţin, hrană dietetică săracă în proteine; şi este îndemnat să asculte tot timpul benzi cu cuvântări ale liderului. Cursul la care participă toţi membrii grupării Calea în douăsprezece şedinţe a câte trei ore, pe o durată de trei săptămâni, costă 85 de dolari. Negarea esenţei divine a lui

Cristos şi principiile morale antinomiene despart aceste secte de creştinismul ortodox. Mulţi tineri par a fi atraşi de aceste secte.

Se pare că neoortodoxia, mişcarea evanghelică şi grupările eretice au apărut pentru a face faţă nevoii unui mesaj religios care să se bucure de autoritate. Până la un anumit punct, asemenea mişcări sunt încercări de a umple vidul spiritual creat de falimentul teologic al liberalismului, cu mesajul lui superficial şi vag despre calitatea de Tată a lui Dumnezeu şi despre frăţia oamenilor. Liberalismul a susţinut moralitatea, dar a neglijat dinamica religioasă a Crucii, singura care poate energiza o viaţă în aşa fel încât aceasta să se conformeze eticii creştine.

II. APARIŢIA ECUMENISMULUI

Procesul de divizare în noi confesiuni, care a marcat dezvoltarea protestantă după Reformă, a început în jurul anului 1800 să facă loc unirii confesiunilor în noi grupuri. Integrarea sau ecumenismul, începută în secolul al XIX-lea, a înlocuit expansiunea misionară în minţile multora. Termenul *ecumenic* pare să fi fost folosit pentru prima dată în 1936, într-o conferinţă despre probleme de credinţă şi de ordine. Atât elementele liberale cât şi cele conservatoare din Biserică au participat la ea. Ocazional, pentru a ajunge la un consens, teologia a

fost cel mai mic numitor comun în realizarea unităţii de organizare.

Ecumenismul a trecut prin trei faze. Cooperarea nonconfesională şi interconfesională a început în primii ani ai secolului al XIX-lea. Reunirea organică a confesiunilor cu doctrine teologice asemănătoare sau mai puţin

 asemănătoare a luat avânt în secolul al XX-lea. În anii recenţi s-au înmulţit confederaţiile pe scară naţională şi internaţională.

A. Cooperarea interconfesională şi nonconfesională

1. Planul de unire întocmit de congregaţionalişti şi prezbiterieni pentru a face faţă lipsei de pastori din zona de frontieră a fost aplicat între anii 1801 şi

1852, în avantajul prezbiterienilor. Comitetul American al împuterniciţilor pentru Misiunile Străine i-a legat pe congregaţionalişti şi pe alte confesiuni în strădania misionară *interconfesională*.

2. Cooperarea *nonconfesională* a fost mult mai răspândită. The American

Bible Society (Societatea Biblică Americană) a fost organizată în 1816, şi creştini din diferite confesiuni i-au sprijinit activitatea. Acelaşi principiu a fost urmat de Uniunea Şcolii Duminicale Americane în 1824, de Societatea de

Tractate Americană în 1824, de Societatea împotriva Sclaviei în 1833, de

Mişcarea Voluntară a Studenţilor în 1886, de Ghedeoni, care se ocupă cu distribuirea de Biblii, şi de Tinerii pentru Cristos.

B. Reunirea organică

Reunirea organică are loc atunci când confesiuni separate renunţă la o existenţă corporativă pentru a forma o confesiune nouă. Reunirile organice sunt mai uşor de realizat atunci când există uniformitate în teologie, organizare şi ritualuri.

1. Bisericile metodiste nordice şi sudice, care se separaseră din cauza sclaviei, s-au unit în anul 1939. Metodiştii germani din Biserica Unită a

Fraţilor şi Biserica Evanghelică s-au unit în 1946 pentru a forma

Biserica

Evanghelică Unită a. Fraţilor. Această nouă confesiune s-a unit în 1968 cu

Biserica Metodistă din 1939 pentru a forma marea Biserică Metodistă Unită.

Biserica Prezbiteriană Unită şi Biserica Prezbiteriană, S.U.A., au format

Biserica Prezbiteriană Unită, S.U.A., în 1958. Câteva grupuri de luterani s-au unit astfel încât două mari biserici luterane, Biserica Luterană Americană, în

1960, şi Biserica Luterană din America în 1962, au devenit o parte importantă a scenei confesionale americane.

2. Biserici cu tipare teologice şi organizatorice deosebite au format reuniuni transconfesionale. Biserica Unită a Canadei i-a unit în 1925 pe prezbiterieni, baptişti, metodişti şi congregaţionalişti. Biserica lui Cristos, în

1927, în China i-a inclus pe prezbiterieni, baptişti şi metodişti. În 1947.

Biserica din sudul Indiei i-a adus pe episcopalienii, cu concepţia lor episcopaliană, împreună cu congregaţionaliştii, cu prezbiterienii şi cu metodiştii, care avuseseră forme diferite de conducere a bisericii. Unitarienii şi universaliştii s-au unit în 1961 pentru a forma Asociaţia Unitariană

Universalistă. Consultarea în legătură cu unirea Bisericii, propusă într-o predică în 1960 de către Eugene C. Blake, în Catedrala Episcopală Grace a lui

James Pike din San Francisco, a iniţiat cea mai ambiţioasă încercare de reunire care a avut loc până în prezent. În 1966 a fost formulat la Dalias un plan de unire, dar Biserica Unită Prezbiteriană, S.U.A., s-a retras în 1972.

Dacă va avea loc vreodată, această unire va aduce împreună în jur de 25 de

milioane de oameni cu zece teologii şi organizări diferite. În

1977 a fost formată Biserica Unită a Australiei.

C. Confederaţiile ecleziastice naţionale şi internaţionale

Calvin, Luther şi Cranmer au dorit să-şi aducă laolaltă grupurile într-un conciliu, pentru a discuta despre unire. Zinzendorf a încercat să unească germanii din Pennsylvania în timpul vizitei sale între anii 1739 şi 1742.

William Carey a propus o conferinţă la Capetown în 1810, pentru a uni eforturile misionare ale diferitelor grupuri. Samuel S. Schmucker (1799 – 1875), profesor luteran la Seminarul Gettysburg, a formulat o chemare la reunire în

„Apelul frăţesc către bisericile americane" din 1838. Un episcopalian, William

R. Huntington (1838 – 1918), a propus în *Ideea bisericii* (1870) ca discuţia despre unire să fie bazată pe Biblie, care este Cuvântul lui Dumnezeu, pe crezurile universale, care sunt regula de credinţă, pe cele două sacramente şi pe episcopatul istoric. Acest „patrulater" a fost adoptat în 1888 la întâlnirea

Conferinţei Episcopale Lambeth. Ideile cuprinse în aceste diferite propuneri au fost importante în discuţiile privind confederaţia.

1. În orice sistem de confederaţie ecleziastică dezvoltat până acum, unităţile care cooperează îşi menţin suveranitatea, dar cooperează pentru a atinge scopuri de interes comun pentru grupurile participante. Diferite confesiuni protestante au format confederaţii *naţionale* aşa încât să poată coopera în slujire. În 1905, bisericile protestante din Franţa au creat Federaţia

Protestantă a Franţei. Federaţia Protestantă a Bisericilor din Elveţia a luat fiinţă în 1920. Dar cel mai important exemplu de federaţie naţională a mai multor confesiuni este Consiliul Federal al Bisericilor lui Cristos din America.

El a luat fiinţă în 1908, când delegaţii adunaţi din 30 de confesiuni au aprobat constituţia schiţată la o întâlnire de mai înainte, în 1905. Cuvintele „divin

Domn şi Mântuitor" constituiau singura afirmaţie teologică din constituţie.

Preocuparea majoră a Consiliului Federal a fost ca bisericile să coopereze în acţiuni sociale. Crezul social al bisericilor, adoptat de consiliu, îndemna bisericile să sprijine anumite nevoi sociale cum ar fi abolirea muncii copiilor, stabilirea unui salariu minim pentru trai şi prevederi pentru arbitraj în disputele industriale. Au fost înfiinţate diferite comisii pentru a duce la îndeplinire aceste programe precum şi altele. Datorită acestui accent pus pe acţiuni sociale şi datorită bazei teologice slabe, liberalii au reuşit să pună mâna puternic pe frâurile conducerii după înfiinţarea consiliului.

La 29 noiembrie 1950, Consiliul Federal s-a unit cu alte grupuri pentru a deveni Consiliul Naţional al Bisericilor lui Cristos. Consiliul Internaţional al

Educaţiei Religioase, Conferinţa Misiunilor Străine a Americii de Nord.

Consiliul Misiunilor Interne şi diferite alte comitete interconfesionale s-au unit cu Consiliul Federal în noua organizaţie. Activitatea misionară, educaţională, socială şi alte activităţi erau coordonate de această organizaţie mai mare.

lJouăzeci şi cinci de confesiuni protestante şi patru confesiuni ortodoxe au devenit parte din consiliu. Baptiştii de Sud, Sinodul Luteran Missouri şi penticostalii nu sunt în Consiliul Naţional cu cei patruzeci de milioane de

Alianţa
Evanghelică
DEZVOLTAREA ECUMENICĂ MONDIALĂ
Cooperarea Misionară
1910
Edinburgh v.
1948
Arfisterdam ijiţil International şef jeilor Creştine
Wondschoten
Părtăşia
Evanghelică Mondială
1921

Consiliul Misionar
International
I
1928
Ierusalim
1938
Tambarăm
(Madras)
I
1947
Whitby
(Ontario)
I
1952
Willingen

1925
Stockholm
Viaţă şi muncă
1937
Oxford
1927
Lausanne
Credinţă şi ordine
1937
Edinburgh
1957
Ghana
1938
Utrecht
1948
Amsterdam
Consiliul Mondial al Bisericilor
I

1954
Evanston
1952
Lund
1961
New Delhi
I
1968
Uppsala
I
1975
Nairobi

constituenţi ai săi. Consiliul Britanic al Bisericilor a fost înfiinţat în anul 1942.

Conservatorii nu au întârziat să organizeze cooperarea prin confederaţii naţionale. Consiliul American al Bisericilor Creştine a fost organizat la 15

septembrie 1941 pentru a disputa pretenţia Consiliului Federal de a vorbi în numele tuturor protestanţilor. Biserici care sunt legate în orice fel de Consiliul

Naţional nu sunt acceptate ca membre. Consiliul American este condus de care

McIntire, care se opune Consiliului Naţional în paginile revistei *The Christian*

Beacon (Farul Creştin). Acest consiliu pretinde că reprezintă în jur de două milioane de protestanţi.

Asociaţia Naţională a Evanghelicilor, care este mai puţin agresivă decât

Consiliul American dar nu mai puţin loială credinţei istorice a creştinismului, şi-a avut prima întrunire anuală la Chicago în mai 1943. Delegaţii au acceptat constituţia provizorie ce fusese schiţată la o întâlnire în Saint Louis în aprilie

1942, la care participaseră 150 de evanghelici. Organizaţia are o

mărturisire de credinţă evanghelică, pe care confesiunile, bisericile locale şi oamenii în mod individual o acceptă. Asociaţia Naţională a Evanghelicilor are comisii care lucrează la diferite proiecte în legătură cu subiecte ca misiuni, educaţie, evanghelizare şi asistenţă socială. Seminariile anuale pentru pastori şi pentru studenţi au produs un mai mare interes în cercurile creştine pentru a intra în viaţa publică şi în politică. Publicaţia lui periodică *United Evangelical Action*

(Acţiunea Evanghelică Unită) dă în mod regulat rapoarte despre activităţi de interes comun pentru cei câteva milioane de membri pe care organizaţia s-a angajat să-i reprezinte.

În multe ţări din lume aceste federaţii protestante naţionale au fost formate pentru a asigura o agenţie pentru cooperare interconfesională. Fiecare dintre ele a stimulat cererea de a se crea un consiliu ecumenic care să cuprindă bisericile protestante din lume.

2. Diferite confesiuni au înfiinţat organizaţii *internaţionale* în care aceleaşi confesiuni din diferite naţiuni pot activa în cooperare pentru a împlini ţelurile acelei confesiuni în toată lumea. Din 1867, anglicanii din întreaga lume s-au întâlnit o dată la zece ani în Conferinţa Lambeth, pentru a analiza probleme de interes comun pentru anglicani. Alianţa Prezbiteriană Mondială a fost organizată în 1875 şi şi-a ţinut prima întrunire în 1877 la Edinburgh.

Consiliul Congregaţional International şi-a avut prima întrunire în 1891.

Alianţa Mondială Baptistă a fost înfiinţată în 1905 pentru a se ocupa de probleme de interes comun pentru toţi baptiştii. Hotărârile acestor consilii sunt numai consultative şi pot să fie sau să nu fie puse în aplicare de grupurile de membri. Federaţia Luterană Mondială, organizată în final la Lund în 1947, s-a întâlnit de câteva ori de la întemeierea ei în 1923. Şi metodiştii au un

Consiliu Metodist Mondial care a început în 1881. Aceste conferinţe, care strâng laolaltă naţionali cu aceeaşi credinţă din multe ţări, le dau credincioşilor un nou sentiment al unităţii în credinţă şi practică şi întăresc ideea federaţiei ecumenice a tuturor confesiunilor.

Din timpul conciliilor ecumenice de la Niceea, Constantinopol şi

Calcedon, în secolele al IV-lea şi al V-lea, nu a mai fost o asemenea cooperare între

464 *Creştinismul de-a lungul secolelor* biserici ca în ultimii ani. Fondată la Londra în 1846, cu aproape 800 de participanţi, Alianţa Evanghelică a luat o poziţie teologică hotărâtă, care i-a legat mai degrabă pe indivizi decât bisericile. Ca urmare, în jurul anului 1900

organizaţia a devenit inactivă, în timp ce apăreau alte organizaţii care promovau cooperarea interconfesională şi internaţională. Însă ea a marcat primul pas în dezvoltarea unei organizaţii ecumenice moderne. Schiţa alăturată arată dezvoltarea Consiliului Mondial al Bisericilor.

Consiliul Mondial al Bisericilor datorează mult diferitelor conferinţe misionare internaţionale care au început în 1854 la New York. Acolo au fost prezenţi 1300 de lideri din toată lumea şi din toate confesiunile protestante, întrunirea de la Edinburgh din 19» 10 a reunit 1200 de delegaţi de la 160 de societăţi angajate în lucrarea misionară. Reprezentarea la întâlnire s-a făcut pe ţări. Charles H. Brent (1862 – 1929), Nathan Söderblom (1866 – 1931) şi William

Temple (1881 – 1944) au fost atât de impresionaţi de natura ecumenică a întâlnirii încât şi-au dedicat vieţile lor realizării unităţii creştine. Această întâlnire a pus bazele pentru Consiliul Mondial al Bisericilor. Publicarea în

1911 a revistei *International Review of Missions* (Revista Internaţională a

Misiunilor) şi formarea în 1921 a Consiliului Misionar International au fost rezultate importante ale întâlnirii de la Edinburgh. S-au ţinut iarăşi întâlniri internaţionale ale organizaţiilor misionare şi ale bisericilor la Ierusalim în

1928 şi la Madras în 1938. La Madras, pentru prima dată, au avut reprezentanţi câteva din bisericile indigene.

Prima întâlnire care s-a ocupat de teologia şi de organizarea bisericilor a fost Conferinţa Mondială asupra Credinţei şi a Organizării, ţinută la Lausanne în 1927. Episcopul Charles Brent de la Biserica Episcopală Protestantă a

Statelor Unite, finanţat de un cadou mare în bani de la J. Pierpont Morgan, a avut în mare parte meritul de a fi organizat întâlnirea a peste 400 de delegaţi reprezentând 108 confesiuni. Participanţii au fost conştienţi de unitatea lor într-o singură Biserică sub conducerea lui Cristos, şi au cerut ţinerea unei alte întâlniri. Această întâlnire, care s-a ocupat de asemenea de Credinţă şi

Organizare, s-a ţinut la Edinburgh în vara anului 1937. Peste 500 de delegaţi din 123 de biserici şi 43 de ţări au discutat probleme teologice. Ideea unităţii în diversitate pare să fi fost cea mai importantă în minţile liderilor când discutau despre credinţa comună, sacramente şi natura Bisericii.

Un alt grup de întâlniri internaţionale în această perioadă a fost devotat temei despre „Viaţă şi lucrare". Prima întâlnire care trebuia să analizeze viaţa şi lucrarea a avut loc în august 1925, la Stockholm, prin eforturile lui Nathan

Söderblom, primatul Suediei. Programul a fost devotat planurilor pentru o mai bună ordine economică şi politică. Cei 600 de delegaţi, reprezentând peste

90 de biserici din 37 de ţări, nu au încheiat lucrările până când nu au recomandat insistent înfiinţarea unui consiliu universal la Geneva. O a doua întâlnire la fel de mare, la Oxford, în 1937, s-a unit cu cea de la Edinburgh care se ocupa de credinţă şi ordine şi care a avut loc mai târziu în acea vară, pentru a convoca un consiliu internaţional al bisericilor, care să unească mişcările „Credinţă şi organizare" şi „Viaţă şi lucrare".

Întâlnirea a 80 de lideri la Utrecht, în primăvara lui 1938, a avut ca rezultat elaborarea unei constituţii provizorii2, a unui plan de organizare pentru Consiliul Mondial al Bisericilor şi crearea unui Comitet Provizoriu care să-l traducă în viaţă. Între 22 august şi 4 septembrie 1948, peste 350 de delegaţi, reprezentând 150 de culte din 44 de ţări, s-au întâlnit la Amsterdam.

Această întâlnire a împlinit sarcina de a crea un consiliu ecumenic mondial.

Baptiştii de Sud din Statele Unite, Biserica Romano-Catolică şi Sinodul

Luteran Missouri nu i s-au alăturat niciodată. Visul lui William Temple de a înfiinţa o organizaţie ecleziastică internaţională s-a realizat când delegaţii discutau „Dezordinea omului şi planul lui Dumnezeu". Mulţi dintre susţinătorii proiectului erau americani implicaţi de asemenea în Consiliul

Federal al Bisericilor. Rezultatul major al întâlnirii a fost formarea Consiliului

Mondial al Bisericilor cu sediul la Geneva. Consiliul Mondial este format dintr-o adunare care se întruneşte o dată la şapte ani, un comitet central care se întruneşte anual, un secretariat administrativ şi diferite comisii care lucrează la problemele majore care stau în faţa organizaţiei.3 Câteva biserici ortodoxe din statele comuniste au intrat în consiliu, iar la întâlnirea consiliului din 1961

de la New Delhi, la mărturisirea doctrinară a fost adăugată expresia „după

Scripturi".

După cea de a patra întrunire a sa la Uppsala, Suedia, în 1968, Consiliul

Mondial a adoptat o orientare de stânga din punct de vedere social, economic şi politic, considerând că mântuirea este pământească şi fizică, mai degrabă decât spirituală. O altă întâlnire, care a avut loc în 1973 la Bangkok, Thailanda, a discutat tema „Mântuirea astăzi", şi a interpretat mântuirea ca fiind procesul de umanizare a societăţii, care are drept scop eliberarea omului de toate formele de opresiune şi crearea unei noi societăţi pe pământ. A cincea întrunire, de la Nairobi, Kenya, în 1975, sprijinea „programele revoluţionare ale gherilelor nemilitare" ale revoluţiei şi a adoptat o poziţie care echivala cu teologia eliberării orientată spre socialism.

Atât Consiliul American al Bisericilor Creştine cât şi Asociaţia Naţională a

Evanghelicilor au răspuns la încercarea forţelor liberale de a crea o biserică ecumenică prin crearea organizaţiilor internaţionale

conservatoare. Consiliul

Internaţional al Bisericilor Creştine a fost înfiinţat la Amsterdam în 1948, cu două săptămâni înainte de întâlnirea descrisă mai sus, cu scopul de a se opune liberalismului şi a dezvolta spiritul evanghelic internaţional. La o întâlnire din

Olanda în august 1951 a fost înfiinţată Părtăşia Evanghelică Mondială pentru a asigura părtaşie şi pentru a coordona întâlnirea descrisă mai sus, cu scopul de a se opune liberalismului şi a dezvolta spiritul evanghelic internaţional. La o întâlnire în Olanda, în August 1951, a fost înfiinţată Părtăşia Evanghelică

Mondială pentru a asigura părtăşie şi pentru a coordona activităţile Asociaţiei

Naţionale a Evanghelicilor cu cele ale evanghelicilor din întreaga lume.

Cooperarea dintre Consiliul Mondial al Bisericilor şi Biserica

Romano-Catolică a fost deja descrisă.

Când cineva analizează în mod obiectiv această mişcare spre unitate ecleziastică mondială, este constrâns să se întrebe la ce s-a gândit Cristos atunci

 când a vorbit despre unitatea Bisericii Sale: la unitatea de tip organizaţional descrisă mai sus, sau la unitatea spirituală pe care o au credincioşii din

Biserica invizibilă, Trupul lui Cristos, prin El, care este Capul. Adevărata

Biserică va fi întotdeauna un organism viu, şi nicio organizaţie sau maşinărie umană nu va putea înlocui această unitate spirituală care face din Biserică singurul corp cu adevărat internaţional din lume. O asemenea unitate a spiritului nu va pune niciodată în primejdie doctrina ortodoxă, pe care

Consiliul Mondial a minimalizat-o pentru a putea include în programul ei aspecte care nu se potrivesc cu această doctrină.

III. EXPANSIUNEA CREŞTINĂ ŞI REÎNNOIREA

Teologiile radicale care încearcă să secularizeze Biserica printr-o economie marxistă şi printr-un relativism existenţial sunt în

proces de dezintegrare, aşa cum au fost liberalismul şi neoortodoxia în deceniile anterioare. Ecumenismul este în încurcătură, deoarece în general el ignoră evanghelizarea, urmărind să promoveze revoluţia radicală, politică şi socială. Indiferenţa şi chiar ostilitatea de la baza lui i-au stânjenit activitatea. Dean Kelley, în cartea sa *Why the*

*Conservative Churches Are Growing** (De ce cresc bisericile conservatoare), scoate în relief pe de o parte declinul membralităţii bisericilor care sprijinesc teologia radicală şi ecumenismul, iar pe de altă parte creşterea surprinzătoare a bisericilor evanghelice.

Deşi nu a avut loc nicio trezire spirituală în lume, după cea dintre 1901 şi

1907, au avut şi au loc treziri regionale, care se produc mai degrabă în societăţile agricole rurale, decât în naţiunile urbane industrializate. Biserica

Anglicană şi alte biserici din Kenya şi Uganda au cunoscut după 1930 mari campanii de evanghelizare şi mari treziri spirituale, treziri care mai continuă încă în acele locuri. Triburile Wallamo din Etiopia, doar cu un număr mic de creştini când misionarii au fost obligaţi să plece din cauza războiului etiopian de la mijlocul anilor 1930, în 1964 numărau în jur de 100.000. Unei treziri din

Indonezia, care a început în 1965, i s-a făcut publicitate exagerată, dar între

1965 şi 1967 au fost convertiţi în Timor în jur de 200.000 de persoane.

Trezirea continuă în Coreea, unde în jur de 25 la sută din populaţie sunt creştini.

Lumea apuseană a avut câteva treziri. Trezirea din 1950 de la Colegiul

Wheaton şi cea din februarie 1970 de la Colegiul Asbury au avut un impact puternic prin mărturisirea echipelor de studenţi care mergeau la alte universităţi. Trezirea Saskatchewan din 1971, care a început cu lucrarea lui

Ralph şi Lou Sutera în Biserica Baptistă Ebenezer a lui William L. McLeod din Saskatoon, a adus trezirea în toate provinciile de prerie

din Canada.

Lucrarea lui Billy Graham şi a multor altor evanghelişti şi mişcarea carismatică din diferite confesiuni, precum şi „mişcarea Iisus" sunt mărturie a lucrării continue a Duhului Simt în biserici.

Africa are cam 200 de milioane de creştini, ceea ce reprezintă aproape jumătate din populaţie, iar numărul continuă să crească. Este mare nevoie de conducători educaţi şi de asemenea este nevoie să se dezvolte biserici indigene

Capitolul 39 467

viabile. S-ar putea ca misionarii să-şi aducă cea mai mare contribuţie prin educarea conducătorilor naţionali.

În timp ce puterea petrolului lumii musulmane şi renaşterea misiunilor musulmane agresive fac ca acea parte a lumii cu aproape 700 de milioane de musulmani să fie greu de evanghelizat, există semne de schimbare. Mulţi musulmani din Indonezia au devenit creştini. Alţii din Africa răspund în număr considerabil. Prin activitatea spitalului oftalmologie din Kano.

Nigeria, Evanghelia lui Cristos a ajuns la mulţi africani.

America Centrală şi de Sud experimentează o creştere fără precedent a bisericilor protestante, mai ales în sânul grupurilor penticostale din Chile şi

Brazilia. Luis Palau are multe cruciade de masă urbane în marile oraşe latine.

Creştinismul în Europa comunistă şi în Asia comunistă este foarte asemănător cu cel din cartea Faptelor apostolilor. În aceste ţări creştinii se întâlnesc şi mărturisesc în secret, dar creşterea este continuă şi impresionantă.

Biserica Baptistă Rusă cuprinde peste 500.000 de oameni. Uşile mărturisirii se deschid din nou în China comunistă în ultimii ani.

În ciuda acesteiexpansiuni, creştinismul tot nu este încă o religie majoritară în lume. În 1978, creştinii de toate felurile totalizau un număr de peste 950 de milioane. Musulmanii numărau 700 de milioane, iar Hinduşii peste 500 de milioane, dintr-o populaţie a lumii de peste 4 miliarde. În felul acesta, un sfert din populaţia lumii care

este creştină mai are încă un câmp de misiune care cuprinde trei sferturi din locuitorii lumii.

NOTE

1. Peter G. Mode, *Source Book and Bibliographical Guide for American*

Church History (Menasha, Wis: Banta, 1921), p. 669 – 671.

2. George K.A. Bell, ed., *Documents on* Christian *Unity* (London:

Oxford University Press, seria a 3-a, 1930 – 1948), p. 292 – 297; Henry

Bettenson, *Documents of the Christian Church* (New York: Oxford

University Press, ed. a 2-a, 1963), p. 333 – 334.

3. Bettenson, *Documents*, p. 333 – 334.

4. Evanston, IU: Harper, 1972.

BISERICA ŞI SOCIETATEA

ÎN TENSIUNE DUPĂ 1914

CONCLUZII:

PROBLEME ŞI PERSPECTIVE

Întotdeauna Biserica a fost confruntată cu probleme, dar sfera de cuprindere şi intensitatea problemelor ei de acum par a fi mai maridecât oricând înainte în istorie. Datorită marii creşteri numerice a populaţiei lumii şi datorită numărului de oameni care aderă la religiile necreştine reînviate, creştinismul devine o religie minoritară în lume. Cei care devin pesimişti datorită acestor probleme ar trebui să-şi amintească faptul că trezirile spirituale au făcut ca Biserica să devină mai viguroasă.

I. PROBLEME

A. Statul secular democratic şi cel totalitar

Cu toate că ameninţarea ca lumea să ajungă sub dominaţia Germaniei naziste totalitare, a Italiei fasciste şi a Japoniei imperialiste s-a sfârşit odată cu cel de-al doilea război mondial, în ţări din America de Sud, din Africa şi din

Asia forţele revoluţionare au dus la putere guverne totalitare de dreapta.

Aceste regimuri îl privează de obicei pe individ de libertatea de exprimare şi de libertatea religioasă. De asemenea, unele regimuri au refuzat să admită misionari sau i-au expulzat. Mulţi membri ai clerului romano-catolic au înfruntat deschis acele guverne, într-o încercare de a pune capăt opresiunii şi de a înfiinţa guverne noi, adeseori marxiste. Teologia eliberării, care a apărut în America Latină, pretinde a fi bazată pe Biblie, dar ea este dominată mai mult de ideile marxiste ale revoluţiei pentru încetarea opresiunii. Misionarii sunt prinşi între compasiunea lor pentru cei exploataţi şi săraci şi între statutul lor ca musafiri în ţară.

Contextualizarea teologiei cu scopul de a scăpa de „imperialismul apusean" a devenit de asemenea o problemă în America Latină, în Africa şi în

Asia. Ar trebui oare să fie contextualizarea o aplicaţie a principiilor biblice la cultura indigenă, sau teologia este aceea care ar trebui să fie întotdeauna modificată în conformitate cu contextul opresiunii şi al unei ordini noi, adeseori marxistă?

Comunismul totalitar a fost şi încă mai este o ameninţare majoră la adresa creştinismului. El este comparabil cu invaziile barbarilor asupra Imperiului

Roman şi cu ridicarea mahomedanismului în secolul al VII-lea. Comunismul

470 *Creştinismul de-a lungul secolelor* nu este numai un sistem social, economic şi politic. Datorită mesajului lui despre oameni uniţi care caută prin violenţă o ordine mai bună în lume, ordine a cărei venire este, în gândirea lor, tot atât de inevitabilă pe care este răsăritul soarelui în fiecare zi, comunismul are de asemenea conotaţii religioase. Comuniştii pun mâna pe putere cu ajutorul unei minorităţi dedicate, sprijinite de forţă armată sau de ameninţarea cu asemenea forţă. Acum comunismul domină peste o treime din populaţia lumii, prin folosirea inteligentă a tehnicilor moderne ale revoluţiei şi ale comunicaţiei în masă. El se întinde de la râul Elba în Europa până pe coasta Pacificului din Asia, şi de la Marea Baltică şi Adriatică în Europa până la graniţele Iranului şi Indiei în

Asia.

Datorită premiselor lui de bază materialiste şi ateiste, oriunde ajunge la putere comunismul se opune creştinismului. Conducătorii din ţările comuniste îi expulzează pe misionari şi persecută biserica naţională în mod deschis sau pe ascuns.

Ridicarea statului democratic din Vest a creat de asemenea probleme pentru grupurile religioase. Discuţiile din ce în ce mai multe despre limitarea sau încetarea scutirii de impozite a contribuţiilor trimise grupurilor creştine sau societăţilor de caritate va limita probabil ceea ce vor da oamenii.

Reglementarea guvernamentală a şcolilor fondate de creştini în S.U.A.

limitează exprimarea religiei lor, în ciuda protecţiei pe care le-o acordă primul amendament la constituţie.

B. Misiuni

Ameninţarea comunismului este legată de problemele misiunilor, deoarece acolo unde comunismul controlează o ţară, misiunile şi-au încetat activitatea, şi misionarii sunt expulzaţi. Aceasta s-a adeverit în 1949, când comuniştii au ajuns la putere în China.

Reacţia naţionalistă împotriva colonialismului în Asia, Africa şi America

Latină a tins să identifice misionarii cu regimurile imperiale trecute, oricât de binevoitoare ar fi fost acele regimuri sau cât de mult au ajutat ele la dezvoltarea potenţialului economic al ţării. Deoarece Tratatul de la Tientsin din 1858 obliga China să-şi deschidă porţile pentru misionari, misionarii au fost identificaţi cu imperialismul apusean. Acel tratat a fost abrogat abia în al doilea război mondial. După 1945, şi-au câştigat libertatea multe noi naţiuni mongoloide din Asia şi naţiuni negroide din Africa. Asupra misiunilor au fost impuse restricţii, iar în unele locuri, de exemplu în India şi Arabia Saudită, li s-a refuzat intrarea noilor misionari. Teologia contextualizată şi teologia liberală au fost încercări de a crea sisteme teologice legate de nevoile naţionale.

Renaşterea budismului şi a hinduismului a condus fie la

restricţii asupra misionarilor, fie la refuzarea admiterii lor. Noua vitalitate a mahomedanismului, cuplată cu puterea veniturilor în miliarde de pe urma petrolului, nu numai că a închis pentru misionari Orientul Apropiat şi

Mijlociu, dar a creat resurse pentru misiunile islamice şi pentru difuzarea la

radio a acelei credinţe. Un magnific templu islamic nou în Londra este o altă manifestare a misiunilor islamice în Europa.

Şi liberalii s-au opus misionarilor mai conservatori. În 1931, un grup interconfesional a fondat Laymen's Foreign Missionary Inquiry, care supraveghea misiunile în India, Burma, China şi Japonia. Raportul *Rethinking*

Missions (Regândirea misiunilor), dat în 1932 sub preşedinţia lui William E.

Hocking, profesor de filosofie la Harvard, sugera continuarea misiunilor pe principii care să accentueze activităţile de asistenţă socială prin medicamente, educaţie şi prin alte mijloace pe lângă evanghelizare. După părerea lui, misionarii ar trebui să facă o legătură între credinţa lor şi orice idei comune ar găsi ei în religiile păgâne. Faptul acesta ar implica sincretismul. Liberalii de asemenea încurajau ecumenismul în misiuni. Hendrik Kraemer (1886 – 1965) a criticat raportul în cartea sa *The Christian Message în a Non-Christian World*

(Mesajul Creştin într-o lume necreştină), (1938) şi s-a opus oricărui sincretism al Evangheliei cu religia păgână.

Recesiunea din 1980 şi inflaţia actuală mare, cu costurile crescânde pentru energie, au dus la creşterea nevoii unui sprijin economic mai mare pentru misionarii din alte ţări, pe măsură ce valuta americană se devalorizează.

Creştinii din ţările apusene au tot mai puţini bani de oferit, deoarece impozitele mari şi inflaţia erodează valoarea banilor. În 1979, inflaţia avea valoarea medie de 13, 3 la sută în Statele Unite. În ciuda acestui fapt, în 1979

americanii au dat peste 43 de milioane de dolari pentru

filantropie şi cauze religioase. Aproape o jumătate din sumă a fost donată pentru cauze religioase.

Mai mult de jumătate din toţi misionarii din lume provin din Statele Unite. Ei aşteaptă sprijin din partea cetăţenilor religioşi ai acestei ţări.

C. Declinul moral

Creşterea imoralităţii sexuale, a beţiei, a divorţului, a numărului de cupluri necăsătorite care trăiesc împreună şi tonul moral scăzut al multor programe de radio şi televiziune ameninţă stabilitatea familiei în Apus. Moralitatea celor din serviciile publice pare a fi în declin. Vârsta medie a delincvenţilor a scăzut într-atât încât cea mai mare parte a delincventelor din Statele Unite sunt comise de tineri, majoritatea adolescenţi. Între 1961 şi 1976 delincventa s-a dublat.

Peste 10 milioane de americani sunt alcoolici, dintre care aproape 3 milioane sunt femei. În jur de două treimi dintre toate accidentele mortale de automobile sunt legate de folosirea alcoolului. Aceste probleme par a fi comune tuturor naţiunilor apusene.

D. Urbanizarea

Migrarea generală a populaţiei din întreaga lume de la sat la oraş şi înstrăinarea muncitorilor de biserică oferă conducerii acesteia un alt domeniu de lucru. Viaţa în suburbii tinde să izoleze şi să separe oamenii de problemele urbane. Populaţia estimată în 1980 în Tokyo era de aproape 20 de milioane;

În México City în jur de 14 milioane; şi în New York de aproape 18 milioane.

Se estimează că două cincimi din populaţia lumii locuieşte în zonele suburbane şi urbane. Faptul acesta creează delincventă, crimă şi supraaglomerare în

 mahalale şi, până recent, cauza migrarea clasei de mijloc spre suburbii. Odată cu înmulţirea negrilor în oraşe şi a altor enclave etnice în oraşele din Africa de

Sud şi Statele Unite, apar problemele rasiale. Este binevenit faptul că Biserica dezvoltă rapid noi lucrări urbuie. Creştinii manifestă un interes nou pentru aplicarea Evangheliei la problemele rasiale şi

urbane precum şi la salvarea personală.

E. Instituţionalizarea

Tendinţa de a instituţionaliza şi de a birocratiza Biserica, şi de a face din ea o parte a culturii constituie o ameninţare la adresa creştinismului dinamic.

Religia civilă, un amestec de patriotism şovinist orb cu o etică denaturată şi o teologie naţionalistă, tinde în continuare să lege Biserica de starea de lucruri din stat şi să o facă să-şi piardă respectul celor ce au cu adevărat nevoie de ajutorul ei.

II. PERSPECTIVE

Care sunt perspectivele pentru un creştinism pus în faţa acestor probleme?

Cel ce studiază istoria Bisericii îşi va aminti alte epoci când se părea că problemele şi duşmanii Bisericii o vor copleşi. Ea a biruit problemele foarte dificile cauzate de arienii eretici, şi de invaziile germanice păgâne între anii 375

şi 500 şi de ameninţarea din partea mahomedanismului în secolele al VII-lea şi al VIII-lea.

A. Trezire spirituală şi evanghelizare

Repetarea permanentă a trezirilor spirituale în ţările de pe coastele

Atlanticului, în vremuri de criză, a reînnoit Biserica, ajutând-o să slujească

„Propriei sale generaţii". Deşi trezirea spirituală de nivelul marilor renaşteri pe continentul Europei, în Anglia şi în America nu face parte din scena contemporană, există multe dovezi care pun în lumină forţele trezirii spirituale în lumea de azi. Billy Graham, personal şi prin radio şi televiziune, a ajuns cu

Evanghelia la mai mulţi oameni decât oricare alt om din istorie. Sunt în plină activitate mişcări pentru evanghelizarea tinerilor şi pentru chemarea lor pe câmpul de misiune, pentru a-i provoca să se implice în lucrarea misionară, precum şi mişcări de a evangheliza anumite grupuri speciale. Se fac eforturi pentru promovarea evanghelizării în confesiunile istorice, în ciuda preocupării lor pentru

evanghelia socială. Creşterea Bisericii, stimulată de activitatea lui

Donald McGavran de la School of World Mission (Şcoala de Misiune

Mondială) la Seminarul Teologic Fuller, a promovat evanghelizarea făcută de

Biserică atât în America cât şi în străinătate.

B. Renaşterea teologiei biblice

Renaşterea interesului pentru teologia biblică – un interes care în bisericile liberale a fost stimulat într-o oarecare măsură de Karl Barth – este un fapt încurajator. În colegii şi seminarii i se dă studiului Bibliei tot mai multă atenţie. Faptul acesta ar trebui să ajute la dezvoltarea unei lucrări de învăţare în Biserică prin accentuarea importanţei unei teologii biblice

Concluzii 473

sănătoase pentru evanghelizare şi pentru acţiune socială eficientă (1 Timotei

6: 3).

C. Ecumenismul în timp ce unii se întreabă dacă nu cumva mişcarea ecumenică reprezentată de Consiliul Mondial al Bisericilor va avea ca rezultat o unitate bazată pe maşinăria ecleziastică organizaţională, există semne încurajatoare care ne spun că evanghelicii din întreaga lume încep să-şi dea seama de unitatea lor spirituală de bază care se realizează prin singurul organism cu adevărat ecumenic şi internaţional – Biserica, Trupul lui Cristos. Organizarea poate fi doar o unealtă pentru promovarea intereselor comune. Orice mişcare ecumenică sănătoasă trebuie să fie zidită pe temelia unei unităţi a spiritului, bazată pe autoritatea Bibliei, care este Cuvântul lui Dumnezeu ce ni se adresează nouă, şi pe o experienţă cu Cristos, care este singurul Mântuitor.

D. Misiuni în ciuda faptului că aproape două treimi din populaţia lumii trăieşte în societăţi totalitare închise, există încă multe domenii deschise pentru lucrările misionare. Patruzeci de milioane de chinezi care trăiesc în afara Chinei continentale au atras atenţia misionarilor expulzaţi din China în 1949, şi mulţi dintre aceşti chinezi sunt

preocupaţi acum să facă ei înşişi evanghelizare. În plus, se observă o relaxare a restricţiilor impuse religiei în China comunistă.

Răspândirea creştinismului în Asia, Africa şi America de Sud este încurajatoare.

Biserica este dispusă să adopte şi să adapteze noi tehnici de a ajunge la cei neevanghelizaţi. Undele scurte de radio şi televiziunea, educaţia teologică prin cursuri fără frecvenţă şi numeroase filme sunt folosite pentru a-L proclama pe

Cristos. Avionul a înlocuit barierele de spaţiu şi i-a eliberat pe oameni de rigorile călătoriilor lungi şi grele pentru a ajunge la locurile de slujire.

Activitatea medicală, educaţia, programele agricole şi alte servicii au ajutat la dezvoltarea unor standarde de viaţă mai înalte, precum şi la deschiderea căilor pentru a-L mărturisi pe Cristos ca Mântuitor.

Cel ce studiază istoria Bisericii a remarcat lucrarea forţei transformatoare a Evangheliei pe parcursul secolelor, manifestată în refacerea vieţilor oamenilor şi a naţiunilor, şi vede problemele doar ca şi chemări la un efort reînnoit în puterea Duhului Sfânt. El înţelege că Dumnezeu este atât susţinătorul providenţial al universului cât şi Mântuitor prin lucrarea lui Cristos pe cruce. Atât istoria cât şi sfârşitul ei sunt în mâinile eficiente ale lui Cristos, care este Domn al istoriei. Cu încredere neclintită în Domnul ei înviat, Biserica va face faţă problemelor prezentului tot aşa cum a făcut faţă şi problemelor din trecut.

NOTE

1. Edwin L. Frizen, Jr. şi Wade T. Coggins, editori, *Christ and Caesar în*

Christian Missions (Pasadena, Calif.: William Carey Library, 1979).

Partea I, p. 1 – 45, prezintă o analiză mai detaliată a acestei probleme.

Wheaton, Illinois, U.S.A.

Comanda nr. 549
Firma editoria – poligrafică «Tipografia Centrală»
277068, Chişinău, Florilor, 1
Departamentul de Stat pentru edituri, poligrafie şi comerţul cu cărţi al Republicii Moldova